T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

RAFİG HÜMMET'İN ŞİİRLERİ

SEDA SELİM

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ANABİLİM DALI

TEMMUZ 2018

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

1926

RAFİG HÜMMET'İN ŞİİRLERİ

Seda SELİM

DOKTORA TEZİ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMMUZ 2018

Seda SELİM tarafından hazırlanan "Rafig Hümmetin Şiirleri" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof Dr. Fevzi ERSOY
Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bektaşi Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum ....

Başkan : Prof. Dr. Jale DEMİRCİ
Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum ....

Üye : Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU
Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bektaşi Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum ....

Üye : Prof. Dr. Zuhal YÜKSEL
Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı, Ankara Hacı Bektaşi Veli Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum ....

Üye : Prof. Dr. Paşa YAVUZARSLAN
Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum ....

Tez Savunma Tarihi: 06 /07/2018

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

....
Prof. Dr. Saliha AĞAÇ
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Seda SELİM

06/07/2018

RAFİG HÜMMET'İN ŞİİRLERİ

(Doktora Tezi)

Seda SELİM

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Temmuz, 2018

ÖZET

Bu çalışma, Çağdaş Karapapak Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden biri olan gazeteci, mütercim ve şair Rafig Hümmet'in hayatı ve eserleri hakkındadır. Çalışmamızın esas konusunu teşkil eden Rafig Hümmet'in şiirlerini incelenmeden önce Karapapak Türklerinin tarihi ve edebiyatı hakkında genel bir değerlendirme yapılmış, şairin hayatı ve yaşadığı dönem ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bunların yanı sıra şairin Karapapak Edebiyatı'ndaki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Tezimizin ana malzemesini, şairin *Salam Dünyenin Yiyesi*, *Rüzgara Oxunan Şeir* adlı şiir kitaplarında yer alan şiirleri ile *Edebi Gürcüstan*, *Çağdaş Azerbaycan Şiiri*, *Çağdaş Seçkin Azerbaycan Şiiri* adlı antolojilerde yayımlanmış şiirleri oluşturmaktadır. Bu şiirlerden Kiril alfabesi ile yazılmış olanlar Latin alfabesine transkribe edilmiş ve şiirlerin tamamı Türkiye Türkçesine aktarılmış, bunların sonuna sözlük bölümü eklenmiştir. Şairin şiirleri nazım birimi, ölçü ve kafiye bakımından tasniflenmiştir. Şairin hayatı ve yaşadığı dönem göz önünde bulundurularak incelenen şiirleri, muhteva bakımından belli başlıklar altında değerlendirilmiştir. Dil ve üslup bölümünde ise şairin şiirlerinde kullandığı kelimelerin miktarı, türü tespit edilmeye çalışılmış ve şiirlerdeki tekrar unsurları ele alınmıştır. Ayrıca, şairin şiirlerinde kullandığı söz sanatları belirlenerek örneklendirilmiştir. Çalışmamızın sonuç bölümünde ise tezimizden elde ettiğimiz sonuçlar açıklanmıştır.

Bilim Kodu	:	30302
Anahtar Kelimeler	:	Rafig Hümmet, Karapapak edebiyatı, Karapapak Türkleri
Sayfa Adedi	:	610
Tez Danışmanı	:	Prof. Dr. Feyzi ERSOY

RAFIG HUMMET'S POEMS

(Ph. D. Thesis)

Seda SELİM

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

July, 2018

ABSTRACT

This dissertation is the life and of works Rafig Hummet who is translator, poet, journalist and one of the preeminent characters of Karapapak Literature. A general assesment is made about Karapapak Turks and details are given about poet's life and his era before evaluation of poet's poems. Poet's significance and place in Karapapak Literature is also assessed. Poema issued in the poetry boks named *Salam Dünyenin Yiyesi*, *Rüzgara Oxunan Şeir* and antologies named *Edebi Gürcüstan, Çağdaş Azerbaycan Şiiri, Çağdaş Seçkin Azerbaycan Şiiri* are the major items. All of the poems are translated into Turkish and the poems in Cyrillic are transcribed into Latin. A dictionary consisting of (most probably unknow) Word in peoms are added at the and of the study. Poet's poems are classified in terms of verse unit, meter and rhyme. Additionly, these poems are evaluated in terms of content under certain headings. Type and count words used in the poems and repetions are handled. Rhetorics in the poems are determined and illustrated. İnference drawn from the dissertation are shared in the conclusion.

Science Code	:	30302
Key Words	:	Rafig Hummet, Karapapak literature, Karapapak Turks
Page Number	:	610
Supervisor	:	Prof. Dr. Feyzi ERSOY

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Feyzi ERSOY'a; tezimin konusunu belirleme sürecinde yardımcı olan, fikirleri ve yorumları ile yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ'a; tezimi yazma aşamasında ve bilimsel her konuda desteğini her zaman hissettiğim Prof. Dr. Hikmet KORAŞ'a; bugünlere gelmemde büyük emek harcayan babam Mehmet KAYA ve annem Fatma KAYA'ya; her konuda desteklerini gördüğüm ablalarım Serpil KARAOĞLANOĞLU, Sibel KAYA SAÇMALI, Seval KAYA GÜVENLİ, Sema AKDOĞAN ve ağabeyim Mustafa Serkan KAYA'ya; tezimin gözden geçirilmesinde yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Saliha KESKE KOÇ'a; bu süreçte yaşadığım her türlü sıkıntıda yanımda olan ve bana güç veren eşim Erhan SELİM'e ve bütün dostlarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv
ABSTRACT... v
TEŞEKKÜR... vi
İÇİNDEKİLER vii
GİRİŞ 1
1.KARAPAPAK (TEREKEME) TÜRKLERİNİN TARİHİ VE EDEBİYATI............ 9
2. RAFİG HÜMMET'İN HAYATI VE ESERLERİ 17
3. ŞİİRLERİN İNCELENMESİ.. 27
3.1. Şekil Özellikleri 27
3.1.1. Nazım Birimleri.. 27
3.1.1.1. Serbest Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler 27
3.1.1.2. Üçlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler 28
3.1.1.3. Dörtlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler 29
3.1.1.3.1. Üç Dörtlükten Oluşan Şiirler 29
3.1.1.3.2. Dört Dörtlükten Oluşan Şiirler.. 31
3.1.1.3.3. Beş Dörtlükten Oluşan Şiirler 48
3.1.1.3.4. Altı Dörtlükten Oluşan Şiirler... 54
3.1.1.3.5. Yedi Dörtlükten Oluşan Şiirler 57
3.1.1.3.6. Sekiz Dörtlükten Oluşan Şiirler 58
3.1.1.3.7. On Dörtlükten Oluşan Şiirler 59
3.1.1.4. Beşlik Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler.. 59
3.1.1.4.1. Üç Beşlikten Oluşan Şiirler... 59
3.1.1.4.2. Dört Beşlikten Oluşan Şiirler 59
3.1.1.5. Altılık Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler 60
3.1.1.6. Yedilik Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler 60

Sayfa

3.1.1.7. Sekizlik Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler 60

3.1.1.8. Onluk Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler 61

3.1.1.9. On Beşlik Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler 61

3.1.1.10. Karışık Nazım Birimleriyle Yazılan Şiirler 61

3.1.2. Ölçü 63

3.1.2.1. Kırık Mısralı Şiirlerin Hece Düzenine Örnek Şiirler 64

3.1.2.2. Hece Ölçüsüyle Yazılmış Şiirler 68

3.1.2.2.1. Tamamı Aynı Hece Ölçüsü İle Yazılmış Şiirler 68

3.1.2.2.2. İki Farklı Hece Ölçüsünün Düzenli Kullanıldığı Şiirler 76

3.1.2.2.3. İki Farklı Hece Ölçüsünün Düzensiz Kullanıldığı Şiirler 77

3.1.2.2.4. Kırık Mısralı ve Düzenli Hece Ölçüsüyle Yazılmış Şiirler 78

3.1.2.2.5. Kırık Mısralı ve Düzensiz Hece Ölçüsüyle Yazılmış Şiirler 81

3.1.2.3. Serbest Ölçü İle Yazılmış Şiirler 83

3.1.3. Kafiye 84

3.1.3.1. Kafiye Türü 84

3.1.3.1.1. Yarım Kafiye 84

3.1.3.1.2. Tam Kafiye 86

3.1.3.1.3. Zengin Kafiye 87

3.1.3.1.4. Tunç Kafiye 88

3.1.3.1.5. Benzer Sesler Kafiyesi 88

3.1.3.1.6. Redif Önünde Kafiyesizlik 89

3.1.3.2. Kafiye Düzeni 90

3.1.3.2.1. Düz Kafiye Düzeni İle Yazılan Şiirler 90

3.1.3.2.2. Çapraz Kafiye Düzeni İle Yazılmış Şiirler 91

3.1.3.2.3. Yarı Çapraz Kafiye Düzeni İle Yazılmış Şiirler 93

3.1.3.2.4. Koşma Tarzı Kafiye Düzeni İle Yazılmış Şiirler 97

Sayfa

3.1.3.2.5. Mani Kafiye Düzeninin Hâkim Olup Bazı Dörtlükleri Farklı Kafiye ile Yazılmış Şiirler 101

3.1.3.2.6. Muhtelif Kafiye Düzenleri ile Yazılmış Şiirler.......................... 101

3.1.3.2.7. Serbest Kafiye Düzeni ile Yazılmış Şiirler 104

3.2. Rafig Hümmet'in Şiirlerinde Muhteva 105

3.2.1. Ferdi Tema ve Konular.. 105

3.2.1.1. Aşk Şiirleri.. 105

3.2.1.1.1. Sevgiliye Özlem 108

3.2.1.1.2. Sevgiliye Lirik Duygular 117

3.2.1.1.3. Aşka ve Sevgiliye Sitem 138

3.2.1.1.4. Ayrılık Acısı... 144

3.2.1.2. Dostluk Hakkında Şiirler 152

3.2.1.3. Dürüstlük Hakkında Şiirler.. 161

3.2.1.4. Yalnızlık Hakkında Şiirler... 165

3.2.1.5. Şairin Kendisi Hakkında Bilgiler Verdiği Şiirler 170

3.2.1.6. İnsanlardan ve Vefasızlıktan Şikâyet.. 176

3.2.1.7. Şairin Aile Bireylerini Konu Ettiği Şiirler... 188

3.2.1.8. Şairin Çektiği Sıkıntıları Konu Ettiği Şiirler 192

3.2.2. Sosyal Tema ve Konular 205

3.2.2.1. Sovyetler Birliği Döneminde Yazılan ve Sovyet Yönetimi Eleştiren Şiirler... 205

3.2.2.2. Sovyetler Birliği Dönemi Sonrasında Yazılan ve Mevcut Yönetimi Eleştiren Şiirler 213

3.2.2.3. Vatan Hakkında Şiirler 220

3.2.2.3.1. Türklük ve Türk Milleti Hakkında Şiirler................................... 221

3.2.2.3.2. Karabağ Hakkında Şiirler... 225

3.2.2.3.3. Hocalı Katliamı Hakkında Şiirler 227

Sayfa

3.2.2.3.4. Güney Azerbaycan Hakkında Şiirler 230

3.2.2.3.5. Vatan Derdi Hakkında Şiirler 233

3.2.2.3.6. Vatanın Güzellikleri Hakkında Şiirler 241

3.2.2.4. Millî Değerlerin Korunması Hakkında Şiirler 245

3.2.2.5. Şairin Hayatın Düzeninden Şikâyet Ettiği Şiirler 248

3.2.2.6. Şiir ve Şairlik Hakkında Şiirler.. 260

3.2.2.7. Tabiat ve Mevsimler Hakkında Şiirler 271

3.2.2.8. Şairin Diğer Konular Hakkında Yazdığı Şiirler 274

4. DİL VE ÜSLUP 301

4.1. Leksikoloji (Söz Varlığı).. 302

4.1.1. Kelime Frekansları ve Mahiyetleri 302

4.1.1.1. Fiiller.. 303

4.1.1.2. İsimler 306

4.1.1.3. Sıfatlar.. 314

4.1.1.4. Zamirler 318

4.1.1.5. Zarflar 318

4.1.1.6. Edatlar.. 320

4.1.1.7. Ünlemler 320

4.1.2. Tekrarlar 320

4.1.2.1. Ses Tekrarları.. 321

4.1.2.1.1. Ünsüz Tekrarları 322

4.1.2.1.2. Ünlü Tekrarları (Assonans)... 329

4.1.2.1.3. Benzer Ses Tekrarları.. 333

4.1.2.2. Ek Tekrarları 333

4.1.2.2.1. Şimdiki Zaman Ekinin Tekrarı 333

4.1.2.2.2. Çokluk Ekinin Tekrarı 334

Sayfa

4.1.2.2.3. Çıkma Hâli Ekinin Tekrarı 334

4.1.2.2.4. Bulunma Hâli Ekinin Tekrarı 335

4.1.2.2.5. Geçmiş Zaman Ekinin Tekrarı 335

4.1.2.2.6. İyelik Ekinin Tekrarı 336

4.1.2.3. Kelime Tekrarları 336

4.1.2.3.1. Ad Tekrarları 336

4.1.2.3.2. Sıfat Tekrarı 338

4.1.2.3.3. Zamir Tekrarı 338

4.1.2.3.4. Zarf Tekrarı 339

4.1.2.3.5. Fiil Tekrarı 340

4.1.2.3.6. Edat Tekrarı 341

4.1.2.4. Mısra Tekrarları 342

4.1.2.5. İkilemeler 344

4.1.2.6. Kelime Grubu Tekrarı 346

5. EDEBÎ SANATLAR 349

5.1. İstiare 349

5.2. Teşbih (Benzetme) 350

5.3. İstifham 351

5.4. Teşhis 352

5.5. Telmih 353

5.6. Nida (Seslenme) 355

5.7. Tenasüp 356

5.8. Tezat 357

5.9. Mecaz-ı Mürsel 358

6. SONUÇ 361

7. METİN-AKTARMA 365

Sayfa

8. SÖZLÜK.. 581

KAYNAKLAR 595

EKLER 603

EK-1 Haritalar.. 604

EK-2 Rafig Hümmet ile İlgili Resimler .... .605

ÖZGEÇMİŞ 609

GİRİŞ

"Rafig Hümmet'in Şiirleri" adlı tezimizin konusunu, çağdaş Karapapak şairi Rafig Hümmet'in şiirlerinin Latin harflerine transkripsiyonunun yapılması, Türkiye Türkçesine aktarılması ve aktarılan şiirlerin şekil, muhteva ve üslup bakımından incelenmesi oluşturmaktadır.

Tezimizin amacı, Gürcistan'da yaşamakta olan Karapapak Türklerinin ünlü şairi Rafig Hümmet'in şiirlerinin tespit edilerek şairin şiir dünyasının ve üslup özelliklerinin ortaya konulmasıdır. Bu çalışmada, Latin harflerine transkripsiyonu yapılan ve Türkiye Türkçesine aktarılan şiirlerden hareketle şairin dil ve üslubu hakkında fikir sahibi olunmuştur. Bunları yaparken şairin şiirlerinde öne çıkan özellikler vurgulanmış, hayal dünyasının şiirlerine yansıması gözlemlenmiş, şiirlerinde kullanılan dil ve diğer sanat unsurları gibi birtakım hususlar ortaya konulmuştur.

Karapapak Türklerinin kökenine dair birçok fikir vardır, ancak araştırmacıların genel kanaatine göre Karapapak Türklerinin kökenini; Sakalar, Hazarlar, Peçenekler ile ağırlıklı olarak Kıpçaklar ve Oğuzlar oluşturmaktadır. 11-12. yüzyıllarda Kıpçakların Don, Kuban Nehirleri etrafında yaşayan Karapapak Türkleri, Gürcülerle kurdukları iyi ilişkiler sayesinde bugünkü Gürcistan topraklarına göç ederek burada kalıcı olmuşlardır. Selçukların Anadolu'yu fethi sırasında, Karapapak Türkleri ile Oğuzlar arasında bir etkileşim söz konusu olmuş ve bunun sonucunda Karapapak Türkleri içerisindeki Kıpçak unsurları azalarak yerini Oğuz unsurlarına bırakmıştır. Bugün Karapapak Türklerinin konuştuğu dilin Oğuz Türkçesinin bir kolu olan Azerbaycan Türkçesi olması, bunun en belirgin göstergesidir. Bugün Karapapak Türkleri arasında Azerbaycan Türkçesi konuşulmaktadır. Çalışma konumuz olan şair Rafig Hümmet'in şiirleri de Azerbaycan Türkçesi ile yazılmıştır.

Karapapak Türklerinin yaşadıkları topraklar, tarihî süreçte savaşlar ve siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle farklı yönetimlerin altına girmiştir. Bugün ise bu topraklar, Gürcistan yönetimi altındadır. Burada yaşayan Türkler, farklı bir kültürel yaşamın var olduğu, farklı bir dilin konuşulduğu bir toplumda kendi kültürlerini, dillerini muhafaza etmeye ve kendi edebiyatlarını oluşturmaya çalışmaktadır. Bu var olma mücadelesinin en büyük temsilcilerinden biri Rafig Hümmet'tir. Hümmet, Gürcistan'da yaşayan Türkler için büyük önem arz eden *Varlık Medeniyet ve Kültür Merkezi* ile *Varlıq* gazetesini kurarak Karapapak Türklerinin sosyal ve kültürel anlamda gelişmesine katkıda bulunmuş ve

yazdığı şiirler ile hem kendi duygu dünyasının zenginliğini okuyucularla paylaşmış hem de yaşadığı toplumun sesi olmuştur.

Rafig Hümmet, farklı bir devletin topraklarında yaşayan dillerini, kimlikleri ve benliklerini korumaya çalışan bir Türk boyunun evladıdır. Karapapak Türklerinin edebiyatı hakkında yapılan çalışmaların azlığı göz önünde bulundurulduğunda Rafig Hümmet'in şiirlerinin ve dilinin incelenmesi, şimdiye kadar çalışılmamış bir konu olması yanında Karapapak Edebiyatı'nın tanıtılması bakımından da önemlidir.

Bir milletin tarihi, folkloru, edebiyatı o milletin kültürünün bir parçasıdır. Dil ise kültürün taşıyıcısıdır. Dil vasıtası ile yapılan bu çalışma ile Karapapak Türklerinin ünlü şairi Rafig Hümmet'in şiirleri incelenerek Karapapak Türklerinin gelenek görenekleri, hayata bakış açıları, değer yargıları hakkında bilgi sahibi olunması sağlanacaktır. Bu çalışma, kadim zamanlarda kendi topraklarına sahip olan fakat günümüzde Gürcistan yönetimi altında yaşayan Türklerin şu anki durumları hakkında da fikir vermektedir.

Rafig Hümmet'in şiirlerinin konu bakımından zenginliği göze çarpmaktadır. Hümmet'in şiirlerinin muhtevası, hem onun hayata bakış açısını hem de Türk milletinin geçmişten günümüze yaşadıklarının yansımasını oluşturmaktadır. Şairin şiirlerinde vatan sevgisi ve Türk milliyetçiliği önemli bir yer tutmaktadır. Milliyetçi fikirlerini şiirlerine yansıtan şair, tüm Türk dünyasını vatanı olarak görmüş ve Türk dünyasının sorunlarını ele almakla beraber, Karapapak Türklerinin ve Azerbaycan'ın geçmişte ve günümüzde yaşadığı problemlere de dikkat çekmiştir. Şair, kaleme aldığı şiirleri ile Karapapak Türklerinin yaşadığı çeşitli sıkıntılara tercüman olmuştur. Bu sıkıntıların arasında Karapapakların Türk olup yabancı bir devlet içerisinde yaşamak zorunda olmaları, kendi gelenek ve kültürlerini yaşatma mücadeleleri ve dillerine sahip çıkma çabaları yer almaktadır.

Şair, vatanı olarak gördüğü Azerbaycan'ın tarihte ve günümüzde yaşadıkları zulümleri de kaleme almış, yaşanan acılar karşısında onlarla beraber aynı duyguları hissettiklerini şiirlerinde ifade etmiştir. Hümmet, Azerbaycan'ın ikiye bölünmesi, Karabağ meselesi, Hocalı katliamı gibi geçmişte meydana gelen ve Türk halklarını hüzne boğan olaylara şiirlerinde yer vermiştir. Şair, şiirlerinde bu konuları ele alırken aynı zamanda söz konusu olayların halkın üzerindeki etkisini, bu konudaki düşüncelerini ve kendi çözümlerini ortaya koymuştur.

Rafig Hümmet'in ilk şiirlerini yazdığı dönem, Sovyet Birliği'nin son dönemlerine denk gelmektedir. Sovyetler Birliği döneminde hüküm süren baskı politikaları, şairin şiirlerinde de kendisini göstermiştir. İnsanlara yapılan zulümler ve sanatçıların eserlerine

yapılan sansürler, şairin şiirlerinde üstü kapalı olarak eleştirilmiştir. Tepkisini şiirlerine aktaran şair, halkının yaşadığı acılara seyirci kalmamış, dönemin şartlarını göz önünde bulundurarak insanların yaşadıkları sıkıntıları ortaya koymaya çalışmıştır.

Hümmet, Sovyet sonrası dönemde yazdığı şiirlerde düşüncelerini daha açık bir şekilde ifade etme olanağı bulmuştur. Sovyet döneminde sembollerle ifade ettiği konuları, bu dönemde daha serbest bir anlatımla ele almıştır. Şair, bu dönemde de, Türk olup başka bir devletin yönetiminde yaşamanın zorluğunu şiirlerinde dile getirmiş ve mevcut düzeni eleştirmiştir. Bu bakımından şairin şiirlerinin Sovyet dönemi ve Sovyet sonrası olmak üzere iki farklı dönemde yazılması büyük önem arz etmektedir. Rafig Hümmet'in şiirlerinde, bu iki farklı dönemin insanlara nasıl tesir ettiği net şekilde görülmektedir. Şiirlerinde birçok sosyal konuya yer veren Rafig Hümmet, ferdî tema ve konuları da şiirlerinde işlemiştir. Şair; ayrıca dostluk, doğruluk, erdemli olma, yalnızlığın insanı sürüklediği ruh hâli, aşkın insana yaşattıkları, insanların vefasızlığı, ailenin önemi gibi farklı konularda da şiirler yazmıştır.

Şair, şiirlerini kaleme alırken kendi kültürünün hazinelerinden yararlanmış ve şiirlerinde folklorik unsurlara yer vermiştir. Bunun yanı sıra Azerbaycan ve Türk edebiyatının önde gelen edebî ve sosyal şahsiyetlerine değinmiş, millî kimlikten uzaklaşmamıştır. Hümmet, kullandığı dil ve üslubu değiştirmeksizin toplumun güncel sorunlarını da ele almış ve yaşananlara kayıtsız kalmamıştır.

Bu çalışma kaleme alınmadan önce şairin şiir kitapları ve çeşitli antolojilerde yayımlanan şiirleri ile şair hakkında yazılan makaleler temin edilmiş ve şairle Gürcistan'da görüşülüp gerekli mülakatlar yapılmıştır.

Tezimizin ana malzemesini, şairin *Salam Dünyenin Yiyesi* ve *Rüzgara Oxunana Şeir* adlı şiir kitapları ile *Edebi Gürcüstan, Çağdaş Seçkin Azerbaycan Şiiri, Çağdaş Azerbaycan Şiiri* adlı şiir antolojilerinde yayımlanan şiirleri oluşturmaktadır. Adı geçen eserlerde şairin toplam 359 şiiri yer almaktadır. Bu şiirlerden 142'si Kiril alfabesi ile yazılmıştır. Kiril alfabesi ile yazılan şiirler, Latin harflerine transkribe edilmiş ve şiirlerin tamamı Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Her şiir numaralandırılarak metin ve aktarmaları yan yana yazılmış ve tez metni hâline getirilmiştir. Bu metnin sonuna bilinmeyen kelimelerden oluşan bir sözlük oluşturulmuştur.

Tezin inceleme bölümü; şekil, muhteva, dil ve üslup olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Şekil bölümünde şiirler; nazım birimleri, ölçü ve kafiye başlıkları altında incelenmiştir. İnceleme sırasında, tez metni hâline getirilen şiirler numaralandırılmış, şiir

isimlerinin yanına bu numaralar parantez içinde yazılarak okuyucunun şiire kolayca ulaşması sağlanmıştır.

İncelenen şiirlerde nazım birimleri önce on ana başlık altında ele alınmış, sonra bunlar da kendi içinde alt başlıklara ayrılıp değerlendirmiştir. Söz konusu nazım birimleri şu şekildedir:

- Serbest Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler
- Üçlük Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler
- Dörtlük Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler
- Beşlik Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler
- Altılık Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler
- Yedilik Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler
- Sekizlik Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler
- Onluk Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler
- On beşlik Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler
- Karışık Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler

Rafig Hümmet'in şiirlerinde ölçü iki ana başlık altında ele alınmıştır*: Hece Ölçüsü ile Yazılan Şiirler* ve *Serbest Ölçü ile Yazılan Şiirler*. *Hece Ölçüsü ile Yazılan Şiirler* kendi altında alt başlıklar oluşturmuştur. Bunlar şöyledir:

- Tamamı Aynı Hece Ölçüsü ile Yazılmış Şiirler
- İki Farklı Hece Ölçüsünün Düzenli Kullanıldığı Şiirler
- İki Farklı Hece Ölçüsünün Düzensiz Kullanıldığı Şiirler
- Kırık Mısralı ve Düzenli Hece Ölçüsüyle Yazılmış Şiirler
- Kırık Mısralı ve Düzensiz Hece Ölçüsüyle Yazılmış Şiirler
- Serbest Ölçü ile Yazılmış Şiirler

İnceleme bölümünün *Kafiye* başlığı ise iki alt ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlar; *Kafiye Türü* ve *Kafiye Düzeni*dir. Bu ana başlıklar da kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmıştır.

Kafiye Türü

- Yarım Kafiye
- Tam Kafiye
- Zengin Kafiye
- Tunç Kafiye

- Benzer Sesler Kafiyesi
- Metatezli Sesler Kafiyesi

Kafiye Düzeni

- Düz Kafiye Düzeni İle Yazılan Şiirler
- Düz Kafiye Düzeninin Hâkim Olup Bazı Dörtlükleri-Mısraları Farklı Kafiye ile Yazılmış Şiirler
- Çapraz Kafiye Düzeni İle Yazılmış Şiirler
- Çapraz Kafiye Düzeninin Hâkim Olup Bazı Dörtlükleri-Mısraları Farklı Kafiye ile Yazılmış Şiirler
- Yarı Çapraz Kafiye Düzeni İle Yazılmış Şiirler
- Yarı Çapraz Kafiye Düzeninin Hâkim Olup Bazı Dörtlükleri-Mısraları Farklı Kafiye ile Yazılmış Şiirler
- Koşma Tarzı Kafiye Düzeni İle Yazılmış Şiirler
- Koşma Kafiye Düzeninin Hâkim Olup Bazı Dörtlükleri-Mısraları Farklı Kafiye ile Yazılmış Şiirler
- Mani Kafiye Düzeninin Hâkim Olup Bazı Dörtlükleri Farklı Kafiye ile Yazılmış Şiirler
- Muhtelif Kafiye Düzenleri ile Yazılmış Şiirler
- Serbest Kafiye Düzeni ile Yazılmış Şiirler

Çalışmamızın muhteva bölümünde Rafig Hümmet'in yazdığı şiirlerin muhtevaları temalarına göre tasnif edilmiştir. Şairin şiirleri, *Ferdî Tema ve Konular*, *Sosyal Tema ve Konular* olmak üzere iki ana başlık altında değerlendirilmiş ve bunlar kendi içinde alt başlıklara ayrılmıştır. Bu bölümde şairin hayata bakış açısı, değer yargıları, insanlar hakkında düşünceleri, aileye verdiği önem, çektiği sıkıntılar gibi ferdî konuların yanı sıra; toplumun içinde bulunduğu durum, geçmişte ve günümüzde yaşanan acılar, toplumların yozlaşması gibi sosyal konulara da yer verilmiş ve şairin düşünceleri gözler önüne serilmiştir.

A) Ferdî Tema Ve Konular

- Aşk Şiirleri
    - Sevgiliye Özlem
    - Sevgiliye Lirik Duygular
    - Aşka ve Sevgiliye Sitem

    - Ayrılık Acısı
- Dostluk Hakkında Şiirler
- Dürüstlük Hakkında Şiirler
- Yalnızlık Hakkında Şiirler
- Şairin Kendisi Hakkında Bilgiler Verdiği Şiirler
- İnsanlardan ve Vefasızlıktan Şikâyet
- Şairin Aile Bireylerini Konu Ettiği Şiirler
- Şairin Çektiği Sıkıntıları Konu Ettiği Şiirler

B) Sosyal Tema ve Konular

- Sovyetler Birliği Döneminde Yazılan ve Sovyet Yönetimini Eleştiren Şiirler
- Sovyetler Birliği Dönemi Sonrasında Yazılan ve Mevcut Yönetimi Eleştiren Şiirler
- Vatan Hakkında Şiirler
    - Türklük ve Türk Milleti Hakkında Şiirler
    - Karabağ Hakkında Şiirler
    - Hocalı Katliamı Hakkında Şiirler
    - Güney Azerbaycan Hakkında Şiirler
    - Vatan Derdi Hakkında Şiirler
    - Vatanın Güzellikleri Hakkında Şiirler
- Millî Değerlerin Korunması Hakkında Şiirler
- Şairin Hayatın Düzeninden Şikâyet Ettiği Şiirler
- Şiir ve Şairlik Hakkında Şiirler
- Tabiat ve Mevsimler Hakkında Şiirler
- Diğer Konular Hakkında Şiirler

Dil ve üslup bölümünde şairin 359 şiiri, leksikoloji (kelime dünyası) bakımından değerlendirilmiştir. Şiirlerde kullanılan kelimelerin türleri, kullanım sıklıkları bu bölümde ortaya konulmuştur. Hümmet'in kullandığı kelimelerin sıklığı göz önünde bulundurularak şairin duygu, düşünce ve ruh dünyası hakkında fikir sahibi olunmuştur.

Şiirlerdeki ahenk; genellikle ses tekrarları, kelime tekrarları, mısra tekrarları ile sağlanmaktadır. Bu bakımdan Rafig Hümmet'in şiirlerinde de tekrar eden unsurlar tespit edilmiş ve kullanım sıklıklarına göre sıralanmıştır. Hümmet'in şiirlerindeki tekrar unsurları, ünlü tekrarı, ünsüz tekrarı, benzer ses tekrarları, ek tekrarları, kelime tekrarları, mısra tekrarları, kelime grubu tekrarları, cümle tekrarları olarak başlıklara ayrılmıştır.

Rafig Hümmet, şiirlerinde ifade gücünü arttırıp duygu ve düşüncelerini daha etkili bir biçimde anlatmak için söz sanatlarından faydalanmıştır. Şairin şiirlerinde faydalandığı söz sanatları şunlardır: İstiare, teşbih, istifham, teşhis, telmih, nida, tenasüp, tezat.

Tezin sonunda bilinmeyen kelimelerden oluşan *Sözlük* bölümü vardır. Bu bölümde şiirlerde geçen ve bu dile hâkim olmayan okuyucuların bilmemesi muhtemel olan kelimelerin anlamları verilmiştir.

Şiirlerin bu plan ile incelenmesiyle elde edilen veriler, sonuç kısmında ele alınmıştır. Bu çalışma ile şairin şiirlerinden yola çıkarak Karapapak edebiyatı hakkında okuyuculara bir pencere açılmaya çalışılmıştır. Karapapak edebiyatı alanında yapılan çalışmaların azlığı dolayısıyla, çalışmamızın bir nebze de olsa bu açığı kapatmaya yardımcı olması temenni edilmektedir.

1. KARAPAPAK (TEREKEME) TÜRKLERİNİN TARİHİ VE EDEBİYATI

Karapapak ve Terekeme isimlerinin kaynağı hakkında birkaç görüş vardır: "Karapapak adı, Türkçe olup ilk defa 1599 yılında Buhara Hanlığı belgelerinde geçmektedir." (Yeniaras 1994: 17). Karapapak (Terekeme) Türklerinin Karapapak ismini, siyah kuzu derisinden papak giydikleri için aldığı söylenmektedir (Bala 1977: 330; Türkoğlu 2001: 470). Karapapaklar için kullanılan bir diğer isim ise Terekeme'dir. Terekeme sözcüğü, Türkmen sözcüğünden türemiştir (Caferoğlu 1988: 69; Hacıbeyava 1999: 119; Kemaloğlu 2012: 8). "Arapçada Türkmen sözcüğünün çoğulu Terekeme'dir. İran'da ve Azerbaycan'da Şii Caferi olanlara Tat, Sünnilere Terakkime'den bozma olarak vergi defterlerinde Terekeme adı kullanılır" (Kırzıoğlu 1972: 2).

Tarih boyunca Gürcistan topraklarında birçok boy yaşamıştır. Cengiz Alyılmaz, bugünkü Gürcistan topraklarında tarih boyunca yaşayan boylar hakkında şu bilgileri vermiştir:

> Bugün Gürcistan Cumhuriyeti sınırları içinde kalan toprakların önemli bir kısmı, Türk boylarının (Bun Türkler'in Hunlar'ın, Proto Bulgarlar'ın, Subarlar'ın/Suvarlar'ın/Sabirler'in, Hazarlar'ın, Peçenekler'in) özellikle de Kıpçak Türklerinin tarihte yaşadıkları en eski yerleşim yerlerinden biridir. Nitekim tarihte Türk boyları bu coğrafyada kimi zaman Büyük İskender'in Kavimler Kapısı'ndan geçişine engel olacak kadar güçlü Bun Türkler; kimi zaman yerleşik Oğuzlar; kimi zaman Gürcü topraklarında yazı geçiren konargöçerler; kimi zaman Gürcüleri ve ülkelerini düşmanlarından koruyan ve onlar adına düzenli bir orduya sahip akıncı ve savaşçı Berendeler, Kovlar/Gobular, Kıpçaklar; son zamanlarda ise, yaşadıkları toprakların binlerce yıllık sakini, hâkimi, bekçisi Karapapaklar/Terekemeler ve Ahıska/Meshet Türkleri adıyla karşımıza çıkar (Alyılmaz 2013: 2652).

Şu an Gürcistan topraklarında yaşayan Karapapakların tarihine dair farklı kaynaklarda birçok bilgi vardır. Albayrak, eserinde Karapapakların bugün bulundukları topraklara gelişi hususunda şu bilgileri vermiştir:

> Karapapakların tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Tabari'nin ifadesine göre 6. yüzyılın ortalarında I. Hüsrev on bin civarındaki Hazar Türk'ünü esir alarak, Azerbaycan ve komşu vilayetlere (Gürcistan, Ermenistan, Dağıstan) yerleştirmiştir. Bu şekilde Karapapaklar, bugün bulundukları topraklara gelmiştir (Albayrak 2004: 20).

Mirza Bala, İslam Ansiklopedisi'nde Karapapaklarla ilgili şunları yazmıştır:

> 7. yüzyılın ortalarında vuku bulan İskit akınlarından sonra Türklerin şimalden Gürcistan'a akını daha vazıh ve sistemli bir şekil almıştır. Gürcü vakanüvisleri, İskender zamanında (M. Ö IV. asırda) Kür Nehri boylarına, Bunturki ve Kıpçak isminde, iki Türk kavminin gelip yerleştiğinden bahsetmişlerdir. Bunturki tabirinin iptidai Türk demek olduğu söylenmektedir (Bala 1977: 838).

Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi'nde ise Karapapaklar hakkında şu bilgilere yer verilmiştir: " Karapapakların mensup olduğu Türk boyu Kıpçaklardır, Kafkasya'nın Daryal ve Derbend geçitlerinden aşarak Kafkaslara inmişlerdir. Daryal'dan geçen Kıpçaklar; Kazak, Borçalı, Sıgrak ve Zagatala bölgelerine; Derbend'den geçenler ise Azerbaycan'ın orta bölgelerine yerleşmişlerdir" (ACE 1979: 64, Aktaran Kafkasyalı 2012: 272).

Fahrettin Kırzıoğlu ise Karapapaklar ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

> Yukarı Kür boylarındaki Karapapak adlı çoğu Sünni-Hanefi, azı Mürüt ve Şii mezhebinde olan Türkler, başlıca: Borçalı ve Kazak adlı iki kola ayrılırlar ve Kıpçak/ Kuman-Khazar uruğundan sayılırlar. Ekinciliğe ve yerleşik yaşayışa yeni yeni alışan bu çok yiğit atlı göçebe ulusun II. yüzyılın sonlarında Kafkasların kuzeyinden Borçalı-Kazak Çayı bölgesine gelip yerleşmeleri, 1064'te Selçuklu Alparslan'ın huzurunda toptan İslam dinine girmeleri; yaylakçı-kışlakçı yaşayışları, Türkistan'daki Karakalpak Kazak ağzı ile konuşmaları ve pek zengin halkıyatı son derece mühimdir (Kırzıoğlu 1972: 1).

Karapapak Türklerinin kökenine dair birçok görüş vardır. Kırzıoğlu, Karapapakların Kıpçak-Kuman uruğundan olduğu görüşüne yer verirken; farklı kaynaklarda Karapapakların Kıpçak, Oğuz boylarının kaynaşmasından teşekkül ettiği ifade edilmektedir. Araştırmacılarının bu konu ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

Resulzade, Kafkas Türkleri eserinde Moğol istilasına kadar Kuzey Kafkasya ve çevresinde Kıpçak Türklerinin çoğunlukla yaşadığını, Moğol İstilasından sonra ise bu bölgelere Oğuz Türklerinin de yerleştiğini söylemiştir (Resulzade 1993: 7).

Kürkçüoğlu, Oğuz ve Kıpçak boylarının kaynaşması ile ilgili şu bilgileri vermiştir:

> Orta Asya bozkırlarında birlikte yaşayan Kıpçak ve Oğuzların bu dönemlerde yine Azerbaycan ve Kafkasya'da yan yana gelmeleri aralarındaki kültürel benzerliklerin etkisiyle kaynaşmalarını sağlamıştır. Selçuklu yürüyüşü zamanı Oğuzların, 12. yüzyılın ikinci yarısında ise Kıpçakların Azerbaycan'a yerleşmeleriyle orada da bir kaynaşmanın olduğunu söyleyebiliriz (Kürkçüoğlu 1998: 168).

Enser Aslan, Çıldırlı Âşık Şenlik eserinde Kırzıoğlu'nun Karapapakların Oğuz soyundan gelmediği görüşüne şöyle karşı çıkmıştır:

> Fahrettin Kırzıoğlu *Kars Tarihi* (1953) eserinde Karapapakların Oğuz olmayan Türkmenlerden ayrı sayılmasına ve Türkmenlerdeki anane ve destanların bunlarca sözlü olarak bilinmemesine bakarak bütün Terekeme Türklerinin Kun/Hun, Sabir ve Kazar/Hazar gibi Oğuz olmayan Türk kollarının torunları olduğunu ciddiyetle iddia etmiş ve bunların Dede Korkut Oğuznamelerindeki destanlardan hiçbirini bilmediklerini söylemiştir. Kırzıoğlu'nun ileri sürdüğü bu görüşü doğru bulmuyoruz. Çünkü Karapapaklar arasında derlediğimiz halk hikâyeleri metinlerinde, Dede Korkut destanlarının izlerine çok rastlandığı gibi, Oğuznamelerde geçen birçok motifin ve geleneğe ait unsurların, bir Karapapak-

> Terekeme şairi olan Âşık Şenlik'in kendi tasnif ettiği hikâyelerinde aynen geçtiğini görmekteyiz (Aslan 1992: 23).

Semra Alyılmaz ise tüm bu farklı görüşlerden hareketle şöyle bir sonuca varmıştır:

> Bugünkü Gürcistan topraklarında yaşayan Türklerin/ Karapapakların menşei ve bu bölgeye gelişleri hakkında farklı ve benzer görüşlerden hareketle: Karapapakların bulundukları topraklarda yüzyıldan beri yaşadıkları; büyük bir kısmının Selçukluların Gürcistan'ı fethinden önce, bir kısmı ise Selçukluların Gürcistan'ı fethiyle birlikte Müslümanlığı kabul ettiği ve bu sebeple de Kıpçak ve Oğuz Türkleri arasında bir kaynaşmanın yaşandığı; Karapapak/Terekeme diye adlandırılan boyun bu kaynaşma sonucunda ortaya çıktığı söylenebilir (Alyılmaz 2003: 4).

15. yy'dan itibaren Karapak Türklerinin tarihine genel olarak göz atacak olursak:

Safevi Türk Devleti'ni kuran Şah İsmail, devletin başına geçtikten sonra ilk olarak Ahıska'yı ele geçirmiştir. Bazı Karapapak Türklerinin Şah İsmail'e desteğiyle buradaki Karapapak Türklerinin sayısı artmış ve bölgeye tamamen hâkim olmuşlardır. Şah İsmail'den sonra yönetime geçen Safevi hükümdarları da Karapapak Türklerine değer vermiş ve onlardan faydalanmışlardır (Yegane 1990: 8, Aktaran Kafkasyalı 2012: 275). Safevi hükümdarı Şah Tahmasb'ın ölümünden sonra İran'da karışıklıklar çıkmıştır. Bu karışıklıktan faydalanan III. Murad Han, İran üzerine sefer düzenlemiştir. Osmanlı orduları büyük başarı elde ederek Hazar Deniz'ine kadar ilerlemişler ve bunun sonucunda Safevilerin isteği ile Ferhat Paşa Antlaşması (1590) imzalanmıştır (Yılmaz 2007: 70). "Ferhat Paşa'nın 16. yüzyılın sonlarında Borçalı-Kazak Terekemeleri yurdunun yukarı merkezi Loru Kalesi'ni ve Borçalı boylarını İranlılardan alıp mamur hâle getirmesi, Nazar Bey'i, *Nazar Paşa* unvanı ile ulusun lideri ilan etmesi, Terekeme Karapapaklarının bölgenin hâkimi olmalarını ve Borçalı, Kazak Şemseddin bölgelerini tamamen Karapapak Türklerinin yerleşim yerleri hâline gelmesini sağlamıştır" (Kafkasyalı 2012:275). Anadolu'da Celali isyanlarında faydalanan Şah Abbas, Loru üzerine yürümüş ve buraların hâkimiyetini ele geçirmiştir. Şah I. Abbas zamanında Borçalı topraklarında kanlı olaylar meydana gelmiştir (Alyılmaz 2003: 5). Şah I. Abbas, iktidarını güçlendirdikten sonra Osmanlılara bağlı olduğunu düşündüğü Borçalı-Kazak boyuna mensup birçok oymağı Gence, Karabağ ve Şirvan bölgelerine göç ettirmiştir (Yılmaz 2007: 70).

18. yüzyılda İran ve Osmanlı zayıflamış, bölge mezhep ayrılıklarının vermiş olduğu mücadelelerle iyice yıpranmış, bu da güçlenen Rusların işine yaramıştı. Bu yüzyılda Ruslar, Kafkasya üzerinden sıcak denizlere inme politikalarını sahnelemeye başlamışlar ve 1783'te Kırım'ı işgal etmişlerdir. Rusların ilerleyişini durdurmak isteyen Osmanlı,

Rusların himayesini kabul eden Gürcü kralının Ruslarla birleşerek Osmanlı'ya saldırma girişimlerini engellemek amacıyla Karapapakları savaşa çağırmıştır. Karapapaklar bunun üzerine Gürcistan'a saldırarak Tiflis'i kuşatmışlar. Ancak Osmanlı'dan beklenen ağır silah ve toplar gelmeyince kışın da bastırmasıyla kuşatmayı yarım bırakarak geri dönmüşlerdir. Ruslar, 1796'da Derbent, Bakü, Gence'yi, 1819'da Haydak bölgesini, 1820'de Akoşa'yı, Gazi Kumuk'u, 1821'de Tarko Hanlığını alınca Kuzey Kafkasya'nın tamamı Rusların eline geçmiştir. İran bölgedeki hâkimiyetini kaybetmemek için Ruslarla Türkmençay Antlaşmasını imzalanmıştır (Yıldız 2006: 6).

Antlaşmaya göre Aras Nehri sınır tayin edilmiş ve Aras'ın kuzeyi tamamen Rusların eline geçmiştir. 1828 yılında İran-Rusya arasındaki savaş sonucunda imzalanan Türkmençay Antlaşması'nın Karapapak Türklerinin Türkiye'ye göç etmesinde büyük tesiri vardır (Tozlu 2005: 90). 19. yüzyılda Karapapak Türklerinin yaşadığı bölge Rusların eline geçince, Karapapak Türkleri Rus idaresinde kalmak istememiş ve bir kısmı Kars ve civarına gelmişlerdir. Bir kısmı da oradan Sulduz'daki şimdiki yurtlarına göç etmişlerdir (Yılmaz 2007: 60).

Yılmaz, Karapapakların bugünkü durumları hakkında şu bilgileri vermiştir:

> Rus-Gürcü hâkimiyeti altındaki Borçalı, 20. yüzyılın başlarında Lüksemburg, Borçalı ve Başgeçit adlarını taşıyan üç bölgeye ayrılır. Bu bölgeler içinde iller ve ilçeler oluşturulur. Yurtları bölünen, parçalanan, birbirleriyle irtibatı zayıflatılan Karapapaklar, bugüne kadar hayatlarını, kültür ve medeniyetlerini korumayı ve sürdürmeyi başarabilmişlerdir (Yılmaz 2007: 6).

Karapapak Türklerinin Edebiyatı

Kadim Türk yurdu olan Borçalı'da sözlü edebiyatın zenginliği göze çarpmaktadır. Borçalı'da geçmişten günümüze sözlü halk edebiyatı eserleri dilden dile yayılarak günümüze kadar gelmiştir. Bu coğrafyada sözlü edebiyatın bu kadar gelişmiş olmasında, Karapapak Türklerinin yurtları olan sahanın Türklerin Anadolu'ya giriş bölgesi olması ve Kafkasya ve Türkistan'dan kültürel bakımdan beslenmesinin etkisi büyüktür (Aydın 1968:43, Akt Yılmaz 2007: 257).

Borçalı'da âşık edebiyatı önemli bir yer tutmaktadır. Bu bölgede birçok âşık muhiti oluşturulmuştur. Borçalı âşık muhiti de bunlardan biridir. Bu edebî muhitin temsilcileri arasında şu isimler bulunmaktadır: Kul Allahkulu, Sadık Sultanov, Emrah Gülmmedov,

Dolu Abuzer, Almaz Görarhlı, İbrahimhelil Lecbeddinli, İsa, Sadık, Şair Nebi, Şair Ağacan, Hındı Mehmed, Kuşçu İbrahim, Âşık Sona, Hüseyin Saraçlı, Alhan Karayazılı, Kamandar Efendiyev, Âşık Göyçe, Veli Tomayev, Almaz Velizade (Kemaloğlu- Derviş 2005: 224).

Borçalı'da İslamiyet'in kabulünden sonra daha çok dinî içerikli eserler verilmiştir ve bunun yanında âşık edebiyatı da varlığını sürdürmüştür. Semra Alyılmaz, 19. yüzyıla kadar Gürcistan'da yaşamış ve edebî eserler vermiş şahsiyetlerle ilgili şu bilgileri vermiştir:

> 19. yüzyıla kadar gerçekleştirilmiş edebî faaliyetlerin temel özelliklerinden biri, Gürcistan'da İslam dininin tesiriyle edebî, dinî, felsefi eserlerin yazılmış olmasıdır. Bu dönemde eser yazan değerli şahsiyetlerin adlarının başında veya sonunda doğdukları veya faaliyet gösterdikleri yer adlarını zikretmişlerdir: Hubeyş Tiflisi, Abdullah Tiflisi, Ebu Muhammet Hesenli Tiflisi, Sedreddin Dumanisi, Ebulbeka Necmeddin Tiflisi, Ömer Şemseddin Tiflisi, Fahreddin Hiladlı Tiflisi. 17.-18. yüzyıllarda Gürcistan'da birçok yetenekli saz ve üstadı yetişmiş olmasına rağmen, siyasi mücadeleler ve savaşlar yüzünden yazılı kaynaklarda bunlarla ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Ancak Tiflis arşivlerindeki az sayıdaki kaynak, bu saz ve söz üstatları hakkında çok sınırlı da olsa, bazı bilgileri günümüze taşımıştır. Bu bilgilere göre Kul Allahkulu, Leyli, Zabit, Sadık, Mehmet Halil, Bağır adlı şairler bu dönemin belli başlı simaları arasında yer almaktadır (Alyılmaz 2003: 8).

19. yüzyılda Tiflis, Çarlık yönetimi için önemli bir merkez durumuna gelmiş ve bu sayede Tiflis'te sosyal ve kültürel hayatta büyük gelişmeler görülmüştür. Yavuz Akpınar, 19. yüzyılda Tiflis'in durumu hakkında şu bilgileri vermiştir:

> 19. yüzyılda Tiflis, Çarlık idaresinin bir eyalet merkezi idi. Kafkasya Umumi Valisi, buradan eyaleti idare ediyordu. 19. yüzyılın birinci çeyreğinden sonra Tiflis'te birçok de resmi daireler kuruldu, muhtelif mektepler açıldı. Böylece Ruslar, Tiflis ahalisi arasına Avrupai hayat tarzını sokmuş oldu. Tiflis, kültür ve basın hayatının merkezi konumuna geldi (Akpınar 1994: 58).

Yeni demokratik fikirli Azerbaycan aydınlarının yetişmesinde Tiflis muhitinin büyük rolü olmuştur. Bu aydınların bedii yaratıcılıkla meşgul olan temsilcileri, millî ananelerle birlikte Tiflis'te, dünya edebiyatı ile yakınlaşma imkânı bulmuşlardır (Hacıyev 1980: 5). Tiflis edebî muhiti, Azerbaycan medeniyetinin önemli ve zengin bir sahasını teşkil etmiştir. Azerbaycan halkının önemli yazarları ve sanatkârlarının adı ve faaliyetleri, Tiflis edebi muhiti ile bağlıdır. A. Bakıhanov, M. F. Ahunov, M. Ş. Vazeh, C. Memmedguluzade, E. Hagverdiyev, H. Cavid, A. Şaig, H. Ereblinski, S. Ağamalıoğlu, F. Köçerli, S. Ruhulla, E. Sultanov, U. Receb, Ö. F. Numanzade, H. Minasazov, Fazilhan Şeyda, M. Şahtatlı gibi bu ve daha fazla hizmetleri olan sanat adamlarının yetişmesinde ve faaliyet göstermesinde Tiflis edebî muhiti önemli rol oynamıştır (Hacıyev 1980: 3).

19. yüzyılın sonları, 20. yüzyılın başlarında Tiflis'te birçok yayın organı çıkmıştır. Mehemmed Ağa Şahtantinski'nin Tiflis'te çıkardığı Şerg-i Rus (1903-1905) gazetesi dönemin önemli gazetelerindendir. Bu gazetede C. Memmedguluzade, M. E. Sabir, Eli Nezmi, M. S. Ordubadi, Abdulla Tevfik Sur, H. Zerdabi gibi ünlü yazar ve şairler toplanmıştır. Şerg-i Rus gazetesinin kadrosunda yer alan edebiyatçıların büyük bir kısmı, daha sonra Molla Nasreddin dergisinin çekirdek kadrosunu oluşturacak kişilerdir (Celal-Hüseynov 2008: 48). Tiflis'te yayımlanan önemli diğer yayın organları şunlardır: Ziya (1879), Ziya-yı Gafgazziye (1880-1884), Keşkül (1883-1891), Molla Nasreddin (1906) (Karayev, Nebiyev, Rüstemova 2003: 329; Qasımlı 2004: 591; Saraclı 2007: 82).

Tüm Türk dünyasının ilk tiyatro yazarı Mirza Fethali Ahunzade Tiflis'te şöhrete ulaşmış, 1906 yılında yayına başlayan Molla Nasreddin dergisi buradan doğuya ün salmıştı (Memmedli 2016: 430). "Molla Nasreddin, Tiflis edebî muhitinin önemli yazar ve şairlerini etrafına toplamış bir dergiydi. Derginin kadrosunda yer alan yazar ve şairlerden bazıları şunlardır: Eli Nezmi (1878-1946), Abdurrahim Bey Hagverdiyev (1870-1933), Memmed Said Ordubadi (1872-1950), Eligulu Gemkusar (1880-1919)" (Adıgüzel 2007: 9).

Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti (1918-1921) döneminde yayımlanan *Gelecek* (1918), *Gencler Yurdu* (1918), *Gelebe, Albayrak* (1918), *Veten* (1920) gazete ve dergilerinin faaliyetleri durduktan sonra, Tiflis'te Azerbaycan Türkçesi ile yeni yayın organları çıkarılması için büyük bir emek sarf edilmiştir. Bunun sonucunda yayımlanan yeni gazete ve dergiler şunlardır: *Kommünist (1921), Yeni Fikir (1927-1938), İşıglı Yol (1924), Dan Ulduzu (1926-1931), Şerg Kolhozusu (1931), Gızıl Şefeg (1926-1930), Yeni Güvve (1930-1939), Genc Nesil (1939-1941)* (Mededoğlu 1994: 15).

Sovyetler Birliği döneminde tüm Türk dünyasında olduğu gibi Borçalı'da da Sovyet yönetiminin baskı politikaları görülmüştür. Şairlere ve yazarlara baskı yapılarak özgürce eser vermeleri yasaklamış, yönetimin istediği çerçeve ve konuda eser vermeye zorlanmışlardır. Medeoğlu, eserinde Borçalı'nın II. Dünya Savaşı dönemindeki durumu hakkında şu bilgileri vermiştir:

> 1940'lı yıllar, II. Dünya Savaşının tesiri Borçalı'da da görülmüştür. Hayatın her sahasında olduğu gibi ilim ve medeniyet de ağır darbeler, büyük yaralar almıştır. Borçalı yazarlarının bir kısmı Stalin baskısına maruz kalmış, bir kısmı cephede hayatını kaybetmiştir. Bu döneme kadar çıkan gazetelerin yayımı durdurulmuş, mektepler kapatılmış böylelikle Tiflis'te edebî hayat zarar görmüştür. Savaş sonrası dönemde aydınların büyük çabaları sonrasında Tiflis'te *Şergin Şefeği, Sovet Gürcistan* adlı gazeteler çıkarılmıştır (Mededoğlu 1994: 19).

Borçalı'nın Sovyet döneminde yaşamış önemli âşık ve şairleri şunlardır: Borçalı Şair Nebi (1873-1945), Şair Ağacan (1886-1951), Miskinoğlu Allahverdi (1845-1960), Aşık Hındı Memmed (1896-1968), Aşık Sadıg Sultanov (1893-1965), Aşık Emrah (1914-1987), Aşık Hüseyin Saraclı (1916-1987), Aşık Elihan Garayazılı (1909), Aşık Kamandar (1932) Aşık Mehemmed Sadahlı (1931), Aşık Ehmed Sadahlı (1935), Aşık Letfi Genceli (1932), Aşık Göyçe (1930), Aşık Nureddin Gasımlı, Gırhılı Aşık Hüseyn, Aşık Semender, Aşık Ziyeddin, Dağlar Gızı Şövket Hanım, M. H. Bahtiyarlı (1913), Dünyalımalı Kerem (1920), Eli Sengerli (1930), Reşid Hacallı, (Veli Tomayev (1923-1964), Elesger Hüdayev (1932-1971), Eli Vügarlı (1936), Elihan Binnetoğlu (1936), Meded Coşğun (1938), Eldar Hacıyev (1938), Mayga Metin (1938), Gadım Meftuni (1939), Arif Mustafazade (1940), Elihan Düşgün (1941), Behram Mehdi (1943), Gasım Abbaseli (1944), Tariyel Geribli (1946), Mecid Borçalı (1947-1987), Osman Ehmedoğlu (1948), Nizami Paşa Saraclı (1950), Rövşen (1950), Seadet Buta (1951), Semed Garaçöp (1952), Şureddin Garapapag (1956), İbrahimhelil Tamıoğlu (1956), Allahverdi Tehleli (1957), Rafig Hümmet (1965), Aslan Görarhılı, Serdar Gaballı, Yunus Novruz, Hıdır Orucoğlu, Murtuz Ferhadoğlu (1967), Ferman Eliyev (1962), Bayram Garalov, Esed Eliyev (Mededoğlu 1994: 37-161).

Sovyet döneminde birçok dergi ve gazetenin faaliyetleri engellendiyse de Borçalı aydınlar yeni yayın organları çıkarmak için mücadele etmişlerdir. Bu mücadeleler sonucu 1956 yılında Gürcistan hükümetinden Rus dilinde neşredilen *Zarya Vostoka* gazetesinin Azerbaycan Türkçesine neşri için izin alınmıştır. 1960 yılında ise büyük zahmetler sonucunda *Sovet Gürcüstanı* gazetesi yeniden faaliyete başlamıştır. 1960'lı yıllardan itibaren ise Borçalı yazarların hikâye kitapları yayımlanmıştır. Hidayet Bayramov'un *Vetendaş Reis*, Eziz İsmayıllı'nın *Nefes*, Veli Eliyev'in *Dostla*r kitapları dönemlerinde büyük ses getirmiş ve Borçalı edebî muhitinin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır (Mededoğlu 1994: 20).

80'li ve 90'lı yıllarda yayımlanan *Çeşme (1980), Dan Ulduzu (1987, 1989, 1990), Ağır Elli Borçalı (1990), Dağlar Derde Düşsse (1992)* edebî dergileri de dönemin önemli âşık ve şairlerinin şiirlerinin yayımlanması bakımından önemlidir (Mededoğlu, 1994: 40).

Gürcistan'daki Borçalı edebî muhiti, yalnızca Borçalı ile sınırlı değildir. Başka yerlerde yaşayan aynı kökten gelen şahsiyetlerin edebî faaliyetlerini de kapsamaktadır. Özellikle Borçalı edebî muhiti, Azerbaycan edebî muhiti ile sıkı sıkıya bağlıdır. Karapapak

Türkleri, tarihleri boyunca şiir alanında yetenekli birçok şair yetiştirmiştir. Bu durum günümüzde de devam etmektedir (Selim 2016: 567).

Çağdaş Karapapak şiirinin temsilcileri arasında şu isimler bulunmaktadır: Süleyman Efendi, Valeh Hacılar, İmir Memmedli, Osman Ehmedoğlu, Nesib Yusifoğlu, Eli Faxralı, Eli Sengerli, Ağabala Azeri, Elixan Binnetoğlu, Yunis Novruz, Dünyamalı Kerem, Behram Mehdi, Xıdırnebi, Zümrüd Orxan, Zahid Elempaşalı, Emin Elsever, Mirze Memmedoğlu, Mayqa Metin, Elixan Yahyaoğlu, Baheddin Oruclu, Yetim Mahmud, Allahverdi Tehleli, Eli Abbasov, Qurban Ezizli, Qasım Abbaseli, Taqdıq Qızılhacılı, Vahid Kirecli, Mecid Borçalı, Mehemmed Sadaxlı, Ehmed Sadaxlı, Gülabı, Nureddin Qasımlı, Aslan Kosalı, Elyar Qarabağlı, Seyfulla Eliyev, Eli Saleh, Abbas Kirecli, Ehad Hüseynov, Adil Babayev, Kamal Talıbzade, Camal Mustaayev, Penah Xelilov, Dilara Eliyeva, Eflatun Saraçlı, Abbas Hacıyev, Şamil Qurbanov, Sabir Eliyev, Celal Abdullayev, Meded Çobanov, Akif Bayramov, İsmayıl Ömerov, Hamlet İsaxanlı, Şamil Veliyev, Tahir Hüseynov, Abbas Abdulla, İsa ismayılzade, Mövlüd Süleymanlı, Eyvaz Borçalı, Vilayet Rüstemzade, Zelimxan Yaqub, Veli Osmanlı, Arif Emrahoğlu, Elxan Memedli, Hemid Eliyev, Razim Memedli, Meded Coşğun, Telman Nezerli, Müşfiq Çobanlı, Seadet Buta, Nizami Saraçlı, Knyaz Aslan, Şahbaz Şamıoğlu,, Şerif Celilli, Bilal Ensar, Semed Qaraçöp, Reşid Faxralı, Yaşar Veliyev, Hemzeli İlyas, Eyvaz Ellezoğlu, Neriman Ebdülrehmanlı, Bedirxan Başkeçidli, Rafig Hümmet (Selim 2016: 567).

2. RAFİG HÜMMET'İN HAYATI VE ESERLERİ

Karapapaklar, tarihi çok eskilere dayanan bir Türk topluluğudur. Çoğunluğu şu an Gürcistan sınırları içerisinde yaşamakla beraber 1828 Türkmençay Antlaşması ile beraber bir kısmı Türkiye, Azerbaycan ve İran'a göç etmişlerdir. Karapapak Türkleri, tarih boyunca yaşadıkları yerlerde sözlü ve yazılı edebiyatlarını sürdürmüşlerdir. Gürcistan'da yaşayan Karapapak Türkleri, hiçbir zaman dil ve edebiyatlarından kopmamış, kendi topraklarında kendi milletlerinin edebî ürünlerini vermeye devam etmişlerdir. Bugün de Karapapak Türklerinin çağdaş şiir temsilcileri olan şairlerin zenginliği göze çarpmaktadır. Bizim çalışma konumuz, Karapapak Türklerinin çağdaş şiir temsilcilerinden biri olan şair Rafig Hümmet'tir.

Gürcistan'da yaşayan Karapakak Türklerinin önde gelen şairi, mütercimi, gazetecisi Rafig Hümmet, 1965 yılında Gürcistan'ın Bolnisi ilçesinin Darvaz köyünde dünyaya gelmiştir (Hümmet 2007: 50). "Darvaz, XIX. yüzyılın yarısı ile XX. yüzyılın başlarında yaşamış olan Karapapak Türklerinin önderi, ünlü komutanı, halk kahramanı, Mihrali Bey (1844-1906)'in dünyaya geldiği köydür" (Alyılmaz 2003: 15). Şair, ilk ve orta öğrenimini Darvaz Köy Ortaokulunda tamamlamıştır. Hümmet, Puşkin Adına Tiflis Devlet Tiflis Pedagoji Üniversitesinin filoloji bölümünü kazanmış ve buradan mezun olmuştur (Hümmet 2007: 50).

Rafig Hümmet, çok küçük yaşlardan itibaren şiir yazmaya başlamıştır. Şairin ilk şiiri 1980 yılında *Azerbaycan Pioneri* adlı gazetede yayımlanmıştır (Qehreman 2001: 12). "Hümmet'in şiirleri, *Dan Ulduzu (1987,1989, 1990), Ağır Elli Borçalı (1990)* dergilerinde, *Genclik, Ulduz, Azerbaycan, Sovet Gürcüstan, Azerbaycan Gencleri* gibi birçok gazetede yayımlanmıştır" (Mededoğlu 1994: 151).

Âşıklık geleneği, Rafig Hümmet'in dedesinden başlamış ve ondan da babasına geçmiştir. Hümmet'in dedesi, yaşadığı bölgenin ilk âşığıdır, halk arasında Âşık Yunus olarak tanınan, döneminin en ünlü âşıklarındandır. Saz çalıp, şiirler söyleyen ve yaşadığı bölgede ün yapmış bir şahsiyettir. Dedesinin Rafig Hümmet'e etkisi büyüktür. Rafig Hümmet'in bu yola girmesini sağlayacak kıvılcımlar da bu sayede atılmıştır.

Şair, bir röportajında şiir yazmaya nasıl başladın sorusuna şöyle cevap vermiştir:

> *Eğer genetik açıdan bakarsak. Benim şiir yazmamın şaşırtacak bir tarafı yoktur. Çünkü ben devrin en meşhur ozanlarından biri olan Âşık Yunus'un torunuyum. Benim baba ocağım, uzun yıllar on iki köyü çevreleyen Darvaz'da üstad âşıkların buluşma yeridir* (Qehreman 2001: 12).

Müşfig Mededoğlu, Rafig Hümmet'in âşık sanatı ile olan bağını şöyle anlatmıştır:

> *Rafig Hümmet, Darvaz köyünün önde gelen isimlerinden biri olan Âşık Yunus'un ailesinde gözünü açmıştır. Küçük yaşlarından itibaren saz söz meclislerinin şahidi olan Rafig, ortaokul döneminde saz çalmayı öğrenmiştir. Âşık sanatının ince sırlarını öğrenmiş ve halk yaratıcılığı ruhunda şiirler yazarak edebî âlemde yerini almıştır* (Mededoğlu 1994: 151).

Rafig Hümmet, küçük yaşlardan itibaren şiir yazmaya başlamış ve kısa sürede yaşadığı bölgede ün kazanmıştır. Şairin ünü, yazdığı şiirler ile sınırları aşmış ve Azerbaycan'da da büyük ses getirmiştir. Azerbaycan'ın önemli akademisyenlerinden Neriman Ebdurrahmanlı, Rafig Hümmet'in yazdığı şiirler hakkında şunları söylemiştir.

> Şair, gazetelerde ve dergilerde yayımlanan şiirler vasıtasıyla edebî âlemde tanınmış ve okuyucuların gönlünde taht kurmuştur. Hümmet, yazdığı şiirlerle, Gürcistan'ın Azerbaycan dili ile meydana getirilen edebî muhitinde diriliş yaratmıştır. Aynı zamanda Azerbaycan edebiyatı ile Borçalı edebiyatı arasında köprü vazifesi görmüştür (http://kulis.lent.az/news/17973).

Rafig Hümmet, hayatının bir bölümünü ikinci vatanı olarak gördüğü Bakü'de geçirmiştir. Ebdurrahmanlı, Rafig Hümmet'in Bakü'de geçirdiği günler ve şairin burada yaşadıklarının şiirlere yansıması hakkında şu bilgileri vermiştir:

> Rafig Hümmet'in ömrünün en çetin yılları 90'lı yılların öncelerine dayanmaktadır. Çalıştığı *Gürcüstan* ve *Region* gazetelerinin zor günler geçirmesi, onun talihini değiştirmiştir. Bu zamanda kendisine ikinci vatan olarak gördüğü Bakü'yü sığınak yapmıştır. Rafig Hümmet, çektiği sıkıntılara boyun eğmemiş, sabretmiş ve yaşam kaygılarını şiir olarak kaleme almıştır. Rafig'e göre şair olmak, şiirlerinin basılması, kitap çıkarmak, ünlenmek değil daha mahrem bir işti. Bu nedenle ilk şiir kitabını 40 yaşında çıkarmıştır (http://kulis.lent.az/news/17973).

Rafig Hümmet, şiirlerinde hayatının çeşitli dönemlerinde yaşadığı duyguları, heyecanları, sıkıntıları, mutlulukları, anlatmış bunların yanı sıra sosyal olaylara, milletin sıkıntılarına sessiz kalmamış, şiirlerinde bunları da dile getirmiştir. Şiirlerinde vatan konusuna da sıkça değinen şair, vatanının, milletinin geçmişte ve bugün yaşadığı acıları şiirlerinde anlatmıştır. "Rafig Hümmet yaratıcılığının asıl mevzusunu, vatan, toprak, yurt, köklere bağlılık, saz sanatının önemi, gençlerimizin ulvi muhabbeti teşkil etmektedir" (Mededoğlu 1994: 152).

Şair bir röportajında sanatı ile ilgili şunları demiştir:

> Ben bir kalem adamıyım ve kendi iç dünyamın resmini çekiyorum. Serhatsiz saydığım bu iç dünyama hiçbir set, sınır koymadım. İçimde Borçalı'nın, Tiflis'in, Azerbaycan'ın, tüm Türk dünyasının hatta kâinatın derdi var. Hepsinin derdini içimde çekiyorum ve kalemime yansıtıyorum (http://kulis.lent.az/news/11871).

Rafig Hümmet, hayatı boyunca başkaları için fedakârlık yapmayı ilke hâline getirmiştir. İnsanların acılarını paylaşmayı en önemli erdemlerden biri olarak gören Hümmet, bu düşüncelerini şiirlerinde sıkça ifade etmiştir. Afig Muhtaroğlu bir yazısında Rafig Hümmet'in hayata bakışı, karakteri ve şiirleri hakkında şunları söylemiştir:

> Rafig Hümmet, sevinç ve sevgi kaynağıdır, onun sevgisi herkese yetecek kadar büyük, herkesi sevindirecek kadar engindir. O, her zaman elinde neyi var ise herkesle paylaşmaya hazırdır. İnsana insan olduğu için değer veren Hümmet, şiirlerinde de bunları dile getirmiştir. Hümmet, kalemi ile insanoğlunun her türlü problemine değinmiş ve bunlara çözümler sunmuştur. Rafig Hümmet, tepeden tırnağa şairdir, kendi ilhamının eteğinden tutar ve gönül dünyasının çırpınışlarını kelimelerle ışığa çıkarır. Şiir, onun ruhunun maddileşmiş şeklidir. O, sözle ruhunun resmini çeker (http://persona.az/index.php/2014-03-23-05-25-38/publisistika/4219-rafiq-hümmət-gerçəkliyi.html).

Rafig Hümmet, Türkçü bir şairdir. Yaşamı boyunca Türk birliğini arzulayan ve savunan bir tutum sergilemiştir. Rafig Hümmet, üniversite yıllarında, üniversite öğrencileri ile birlikte Sovyet yönetimi karşıtı teşkilat kurmuş ve bu teşkilatın faaliyetlerini gizlice yürütmüşlerdir. Şair 1987 yıllında Sovyet yönetimini eleştiren şiirler yazdığı için üniversiteden atılmak istenmiş fakat bu son anda bu engellenmiştir (Hümmet, 2000: 5).

Şairin yazdığı şiirler, yaşadığı dönem göz önünde bulundurulduğunda iki bölüme ayrılmaktadır. Şairin şiirlerini ilk yazmaya başladığı ve ilk tanındığı dönemlerde Sovyetler Birliği yıkılmamıştır. Bu yüzden Hümmet, şiirlerinde kapalı bir anlatım kullanmış ve dolaylı olarak yönetimi eleştirmiştir. Şair, Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra yazdığı şiirlerde ise önceki döneme göre daha serbest yazma olanağı bulduğu için mevcut yönetim hakkında düşüncelerini açıkça ifade edebilmiştir.

Prof. Dr. Semra Alyılmaz, makalesinde Rafig Hümmet'in Türk dünyasındaki önemine dair şunları yazmıştır:

> Rafig Hümmet, yaşamını Türk milletinin/ Türk dünyasının birliğine, bütünlüğüne adar; yazmış olduğu makalelerinde ve şiirlerinde bunu dile getirir. Türk dünyasının parçalanmışlığını, bölünmüşlüğünü içine sindiremeyen Rafig Hümmet, Büyük Azerbaycan topraklarının komünist ve emperyalist güçler tarafından antlaşmalar, entrikalar ve işgallerle elden çıkmasına, bölünmesine tahammül edemez (Alyılmaz 2010: 119).

Rafig Hümmet, Gürcistan'da yaşayan Türklerin sesi olmak, onların Azerbaycan ve tüm Türk dünyası ile irtibatını arttırmak, millî ve manevi değerlerini tebliğ etmek amacıyla 2009 yılında *Varlıq* gazetesini kurmuş, onun editörü ve başyazarı olarak görev yapmaya başlamıştır. Hümmet, aynı zamanda *Varlıq* gazetesi ile aynı adı taşıyan *Varlıq Medeniyet ve Kültür Merkezini* kurarak Gürcistan'da yaşayan Türklerin kültürel ve eğitim alanında birçok faaliyete öncülük etmiştir.

Prof. Dr. Semra Alyılmaz Gürcistan'da yayımlanan *Varlıq* gazetesi hakkında şunları söylemiştir:

> Dr. Cevat Heyet'in Güney Azerbaycan Türklerinin birliği ve bütünlüğü için vermiş olduğu mücadelenin bir benzeri Gürcistan'da Rafig Hümmet öncülüğünde başladı. *Varlıq Heftelik İctimai Siyasi Qezet (Varlık Haftalık İçtimaî-Siyasî Gazete)* adıyla 28 Mayıs 2009 tarihinde yayın hayatına başlayan gazetenin Baş Redaktörlüğünü araştırmacı gazeteci, şair, yazar Rafig Hümmet yapmaktadır" (Alyılmaz 2010: 119).

Şairin ilk şiir kitabı 2000 yılında Bakü'de yayımlanmıştır. Türk dünyasının önde gelen isimleri bu kitap hakkında birçok yazı kaleme almıştır. Azerbaycan edebiyatının ünlü şairlerinden Deyanet Osmalı, Rafig Hümmet'in şiirleri için şunları söylemiştir: "Rafig Hümmet, yazdığı şiirler ile kendi edebî muhitini oluşturdu. Borçalı insanı, kendi değerlerini koruyan aydınını kazandı. Onu şiiri, dilin tüm şiirsel olanaklarını kendisinde göstermektedir" (http://muxalifet.az/dostlugun-dogru-unvani.html).

Neriman Ebdurrahmanlı, Rafig Hümmet'in şiirlerinden bahseden bir yazısında şöyle demiştir:

> Rafig Hümmet, belleğinin derinliklerinden, yaşantıların içerisinden, duyguların alt katmanından söz bulmayı, dile getireceği bu sözün tozunu almayı ve sözü cilalayarak mısralara çevirmeyi büyük bir başarıyla yapmaktadır. Şairin şiirlerinde bahsettiği acı, Fuzuli'nin kederi gibi ışıklıdır, insanı mahvetmiyor, aksine temizliyor, durudur. Bu gündelik yaşantılardan oluşan gelip geçen bir acı değil insanı insan eden beşeri acıdır (Hümmet, 2000: 4).

Azerbaycan'ın büyük filoloğu Prof. Dr. Nizami Ceferov bir yazısında Rafig Hümmet için şunları söylemiştir:

> 20. asrın sonu 21. asrın başlarında komünizm ideolojisinin çökmesiyle Sovyet sonrası cemiyette, özellikle onun manevi hayatında görünen değişikler kendi ifadesini Rafig Hümmet'in şiirlerinde, büyük bir şair samimiyetiyle değil aynı zamanda mütefekkir bakış açısıyla vücut bulmuştur. Rafig Hümmet'in bütün şiirlerinde bütünlükle şairane ve zarif bir filozofluk vardır (http://525.az/site/?name=xeber&news_id=84312#gsc.tab=0).

Hümmet, 1997 yılında Rustavi şehrinde yayımlanan *Region* gazetesinde editörlük görevini üstlenmiştir. Sonrasında birkaç yıl Bakü'de yaşamıştır. Burada *Faktor, Şerq, Yeni Azerbaycan* gazetelerinde çalışmış ve *Milliyet* gazetesinin baş editörü olarak görev yapmıştır. 2004 yılında Gürcistan'a dönerek *Azerbaycan Yazarlar Birliği,* Gürcistan Bölüm başkanı seçilerek *Edebi Gürcüstan* isimli gazetenin yayınına başlamıştır (Baş 2014: 89).

Şairin şiirleri, 2007 yılında *Edebi Gürcistan,* 2009 yılında yayımlanan *Çağdaş Azerbaycan Şiiri*, 2014 yılında da *Çağdaş Seçkin Azerbaycan Şiiri* adlı şiir antolojilerinde yayımlanmıştır.

2017 yılında şairin *Rüzgara Oxunan Söz* adlı son şiir kitabı yayımlanmıştır. Bu kitabında daha çok önce Kiril alfabesi ile yayımlanan şiirlerini Latin alfabesi ile yayımlamış ve bunun yanı sıra yeni şiirlerine de yer vermiştir.

Rafig Hümmet, yazdığı şiirlerle 1994 yılında Gürcistan cumhurbaşkanı tarafından *Fahri Ferman,* 2000 yılında Azerbaycan cumhurbaşkanı tarafından *Genç Şairler Cumhurbaşkanlığı Ödülünü* almıştır. Şair, tercüme faaliyetleri ile de uğraşmış. Gürcü, Rus ve Türk dilinde yazılmış birçok eseri Azerbaycan Türkçesine çevirmiştir (Hümmet 2017: 7).

Şairin Şiir Kitapları

Salam Dünyanın Yiyesi: Şairin ilk kitabıdır. 2000 yılında Elm Neşriyatında çıkan bu çalışma, Bakü'de yayımlanmıştır. Bu kitapta 142 şiir bulunmaktadır. Bunlar, Kiril alfabesi ile yazılmıştır. Eser dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm *Gara Günün Gazancı*, İkinci bölüm *Tanrım Mənə Qaytar Məni,* üçüncü bölüm *Mən Şeir Yazmıram,* dördüncü bölüm *Elin Salavatı Üzdən Aralı* adlarını taşımaktadır. Rafig Hümmet, şiir kitabının *Gara Günün Gazancı* bölümündeki şiirlerinde, hayatın getirdiği sıkıntıları anlatmış ve dostlarına yazdığı şiirlere yer vermiştir. *Tanrım Mənə Qaytar Meni* bölümündeki şiirlerinde kendi yaşadığı sıkıntıları dile getirmiştir. *Mən Şeir Yazmıram* adlı bölümde farklı birçok konu hakkındaki şiirleri yer almaktadır. Şair, *Elin Salavatı Üzdən Aralı* adlı bölümde hayatta var olan kötü düzeni anlatan şiirlerine yer vermiştir.

Rüzgara Oxunan Şeir: Şairin son şiir kitabı, *Rüzgara Oxunan Şeir* 2017 yılında Tiflis'te basılmıştır. Bu kitapta 372 şiir vardır. Bu şiirlerden 190'ı daha önce başka kitap ve antolojilerde Kiril alfabesi ile yayımlanan ve bu kitapta Latin alfabesi ile yer alan şiirlerdir. Bu şiirlerden 182'si ise daha önce başka bir eserde yayımlanmayan yeni şiirlerdir.

Şairin Şiirlerinin Yayımlandığı Antolojiler

Edebi Gürcüstan: 2007 yılında Tiflis'te basılan bir şiir antolojisidir. Latin alfabesi ile yayımlanan bu antolojide Gürcistan'da yaşayan ünlü Türk şairlerinin Azerbaycan Türkçesi ile yazdığı şiirlere yer verilmiştir. Bu şairlerden biri de Rafig Hümmet'tir. Bu eserde Rafig Hümmet'in *Neden Mutlu Olum ki, O Millet ki, Çox Çetindi Şair Kimi Doğulmaq, Yazıq, Ne Zulümdü Oğul Olmaq, Zelimxan Yaquba, Gerçek, Bir Dünya İki Dünya, Bir Gile Nar Denesi, Oy oy, Şer, Tenhalıq, Allah Ne Yazıbsa, Men Bilirem, Veten, Şair Ömrü* adlı şiirleri bulunmaktadır.

Çağdaş Seçkin Azerbaycan Şiiri: 2014 yılında Bakü'de Türkiye Türkçesiyle yayımlanmıştır. Bu kitapta 90'lı yılların Azerbaycan şiirinin önemli temsilcilerine yer verilmiştir. Bu antolojide Rafig Hümmet'in *Yalnızlık, Özlüyorum, Yalnız Kayığım, Tiflis Nostaljisi, Sevdiğim Adamlar, Ebediyet, Şehit Şarkısı, Türk Dili, Sükut Şarkısı, Ruh Hali, Şair, Son Görüş, Ayakkabı Boyayan Çocuk, Neden Mutlu Olayım ki, Masal, Bekleme Pazar Gününü,Yalnız Kadın* adlı şiirleri bulunmaktadır.

Çağdaş Azerbaycan Şiiri: Bu eser 2009 yılında Ankara'da yayımlanmıştır. Azerbaycan edebiyatında yer alan çağdaş 43 şaire yer verilmiştir. Bu şairlerden biri de Rafig Hümmet'tir. Bu eserde şairin *Serçe Ölümü, Lisi Gölü, Benden Uzaklarda, Ayrılık* şiirleri yer almaktadır.

Şairin Aldığı Ödüller

1994: Gürcistan Cumhurbaşkanı tarafından "*Fahri Ferman*".

2000: Azerbaycan Cumhurbaşkanı tarafından "*Genç Şairler Cumhurbaşkanlığı Ödülü*".

Şairin Editörlüğünü Üstlendiği Kitaplar

- “Koroğlu (Azərbaycan və Gürcü Dillərində)”, Tiflis: Universal, 2010, 720 s.
- “Ədəbi Gürcüstan” (Son Üç Yüz Əlli İlin Ədəbi Antologiyası), Tbilisi, Universal 2012, 1330 s .
- Fatma Aslan (Əliyeva), “Göy Üzündə Gəzən Bulud”, Şiirler, Tiflis, 2010, Universal, 144 s.
- Cambul Məmmədli, “Yüz Böyük Gürcünün Həyatı və Fəaliyyəti”, Tbilisi, 2012, 512 s.
- Zezva Medulaşvili "Min Bir Azərbaycan Bayatısı", Tiflis, "Universal", 2010, 242 s.
- Eyvaz Zeynalov, “Uşaq Hekayələri və Nağıllar”, Tiflis, 2010, Universal, 152 s.
- Təhlə Lətif Nəsibli, “Keçirəm Göylərin Yeddi Qatindan; Şiirler”, Tbilisi, 2014, İverioni, 260 s.
- Şövkət Dağlarqızı, "Axtar Kitabımı, Al, Oxu Məni", Şiirler, Destan, Tiflis,2010: Universal, 170 s.
- Zerger Musa, “Pyeslər, Tbilisi” 2015, Universal, 78 s.
- Zərgər Musa, “Bir Ulduzlu Gecədə”, Tbilisi, 2014, Universal, 168 s.
- Mirzə Məmmədoğlu, “Tiflis və Tiflisətrafı Toponimlər”, Tiflis, Universal 2009, 212 s.
- Tapdıq Yolçu, “Taleyə Sual”, Tiflis, 2007, Universal, 198 s.
- Ali Cömberli-Qarasanlı, “Bahtım Meni Saldı Senden Aralı”, Şiirler, Bakü , 2003, Adiloğlu Yayınevi, 100 s.
- Reşid Fahralı, “Şehvedra” (“Görüş”), Şiirler, Tiflis, 2013, İverioni Yayınevi, 80 s.
- Nurafiz, “İşıktan Geçen Adam”, Bakü, Ganun Yayınevi, 2015, 304 s.
- Elmuraz Göçeri, “Mensiz Öten Günlerim”, Şiirler, Tiflis 2015, Universal Yayınevi, 246 s.
- Zahid Kerimli, “El Boyda Kağıta Dönecem Bir Gün”, Şiirler ve Destan-Poema, Tiflis 2008, Universal, 206 s.
- Cavid Memmedov, “Birce Soguk Bakış Yaralar Meni”, Şiirler, Tiflis, 2010, Universal, 104 s.
- Elbrus Orucov, “Garabağ Dağlar Bizi Çağırır”, Tarihi Roman ,Tiflis, Universal 2012, 494 s.

- Reşid Fahralı, “Gönüller Almağa Gelmişdi”, Poema, Tiflis, 2013, 72 s.
- Nurafiz, “Kamı Işıkdan Geçir, Şiirler”, Poema, Bakü, Çaşıoğlu Yayınevi, 2007, 160 s.
- Esed Tehleli (Memmedli), Halik Sirr Açmayıb, Şiirler, Bakü, 2007, 168 s.
- Elza Mollayeva, “Borçalıya Geden Yollar”, Roman, Bakü, Adiloğlu Yayınevi 2004, 348 s.
- Esed Tehleli (Aliyev), “Daş-Divar Durur Arada”, Şiirler, Bakü, Adiloğlu Yayınevi, 2002, 192 sayf.
- Mamocoğlu, “Gürbet Neğmesi”, Şiirler, Bakü, Adiloğlu Yayınevi 2002, 118 s.
- Dilgem, “Yene Gün Doğdu Yüzüme”, Şiirler ve Tercümeler, Bakü, Adiloğlu 2003, 198 s.
- Aziz Delivelli, “Sözlerim Ganad Açası”, Tbilisi, 2007, Universal, 130 s.
- Firidun Almazlı, “Menim Bu Garip Gönlümde”, Şiirler, Tiflis, 2009, Universal, 128 s.
- Çoban Reşid, “Vatan Şarkısı”, Şiirler, Bakü, 2003, Adiloğlu, 84 s.
- “Bir Pyes, On Yeddi Hekaye (Çağdaş Gürci Edebiyatından Seçmeler)” ,Tiflis, 20015, Universal, 108 s.
- Eldar Aliyev, “Goşa Bulag”, Tbilisi, Universal, 2011, 182 s.
- Alhan Binnetoğlu, “Tiatro Hakkında Sohbetler”, Araştırma, Tiflis, 2009, Universal, 226 s.
- Yadulla Abbas, “Şiirler, Oçerkler”, Bakü, 2002, Adiloğlu Yayınevi.
- Prof. Ferhad Hubanlı, “Söz Ömrü (Makaleler)”, Bakü, Ganun Yayınevi-2015, 400 s.
- Mamocoğlu, “Şiirler”, Tiflis, 2008.
- Mirze Memmedoğlu, “Qedim Tiflis (yeni neşr)”, Bakü, Ganun Yayınevi, 2017.
- “Tanamedrove Azerbaiganuli Poeziya (Çağdaş Azerbaycan Şiiri)”, Gürcice, Bakü, ASO Yayınevi 2015, 152 s.
- Molla Penah Vagif, Şiirler, Tiflis, Universal, 2017, 128 s.
- Dilgem Tanrıgulu, “Şiirler, Etnografik Oçerkler”, Bakü, Tehsil Yayınevi, 2000.

Şairin Tercümeleri

- Bidzina Mindadze (Şiirler, Rusçadan)
- Tsira Barbakadze (Şiirler, Gürcüceden)
- Gumilyov (Şiirler, Rusçadan)
- Besik Kharanauli (Şiirler, Gürcüceden)
- Hafiz el Munciri, "İnsanalara İyilik Hakkında 40 Hedis" (Kitab, Türkiye Türkçesinden)
- Makvala Gonaşvili (Şiirler, Gürcüceden)
- Guri Otobaia (Şiirler, Gürcüceden)
- Zezva Medulaşvili (Şiirler, Gürcüceden)
- Saodat Muhamedova (Şiirler, Özbekçeden)
- Kote Gandieri, "Küreselleşme" (Roman, Gürcüceden, C. Memmedli ile birlikte)

Makaleleri

- "Zengin ve Telatümlü Oktyabr", Valıq Dergisi, 2013, No: 9, s. 2
- "Daşdan Başqa Oyuncağı Olmayan Uşaqlar", Varlıq Dergisi, 2014, No: 14, S. 2.
- "Nuru Paşanın ve Nuru Paşaların Ruhuna Salamlar", Varlıq Dergisi, 2009, No:16, s. 2.
- "Tanrı Sözü ve Tamadalıq Merezi", Valıq Dergisi, 2011, No: 13, s. 2.
- "Oxumaq ve Oxunmaq Derdi", Varlıq Dergisi, 2013, No: 2, s. 2.

Şairin Mesleki Hayatı

- 1991-1996: Sovyet Gürcistanı Gazetesi (Tiflis), Muhabir.
- 1996-1997: Region Gazetesi (Rustavi), Başyazar.
- 2002-2004: Milliyet Gazetesi (Bakü), Genel Yayın Yönetmeni, Başyazar, Editör.
- 2004: Azerbaycan Yazarlar Birliği'nin Gürcistan Başkanı.

- 2009: Varlıg Kültür Merkezi Başkanı ve Varlıg Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni, Başyazarı.

3. ŞİİRLERİN İNCELENMESİ

3.1. Şekil Özellikleri

3.1.1. Nazım Birimleri

Bu çalışmada Rafig Hümmet'in 359 şiiri inceleme konusu olmuştur. Borçalı Türklerinin ünlü şairi Rafig Hümmet'in şiirlerindeki zenginlik, şairin kullanmış olduğu nazım birimi ile kendisini göstermektedir. Hümmet, üç mısradan oluşan nazım biriminden on mısralık nazım birimine kadar değişik nazım birimlerini şiirlerinde kullanmıştır. Serbest nazım birimiyle de şiirlerini yazan Hümmet, daha çok Türk halk şiirinin temel nazım birimi olan dörtlüğü kullanmıştır. Rafig Hümmet'in bazı şiirlerinde farklı nazım birimlerinin bir arada kullanıldığı da görülmektedir. Rafig Hümmet'in şiirlerindeki nazım birimleri şu şekildedir:

3.1.1.1. Serbest Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Rafig Hümmet'in şiirleri, çoğunlukla dörtlükler hâlinde ve hece vezniyle yazılmıştır. Bunun yanında şairin az da olsa serbest nazım birimi ile yazdığı şiirleri vardır. Hümmet'in bu şekilde yazdığı şiirlerin sayısı 10'dur. Serbest nazım birimi ile yazılan şiirlerde göze çarpan unsur, belli nazım birimi ile yazılmış şiirlere oranla daha çok kırık mısranın kullanılmasıdır. "Kırık mısra düzeni, mısraların kelimeler, kelime grupları bazen heceler hâlinde kırılarak alt alta belli bir görüntü oluşturacak şekilde yerleştirilmesidir" (Çetin, 2014: 161). Kırık mısra sayesinde şair, şiire yeni bir ahenk katmış ve anlam bakımında ön plana çıkarmak istediği kelimelere bu şekilde dikkat çekmiştir. Belli nazım birimleri ile yazılmış şiirlerin genelinde tek mısrada kırılma görülürken; serbest nazım birimi ile yazılan şiirlerin birçok mısrasında kırılma görülmektedir. Bunda, serbest nazım birimi ile yazılmış şiirlerde belirli veznin kullanılmamasının etkisi büyüktür. Şairin serbest nazım birimi ile yazdığı on şiirinin isimleri şu şekildedir:

Şiir	Nazım Birimi
Makvala Qonaşviliyə (232)	Serbest
Nədən Mutlu Olum ki (225)	Serbest
Qurtuluş (224)	Serbest
Son Çiçəyin Elegiyası (239)	Serbest
Səvmə (69)	Serbest

Giley (271)	Serbest
Torpaq (217)	Serbest
Oxunmaq Dərdim Yok ki Mənim (216)	Serbest
İşığın İşığı (240)	Serbest

3.1.1.2. Üçlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Rafig Hümmet, üçlük nazım birimiyle yalnızca yedi şiir yazmıştır. Rafig Hümmet, bazı şiirlerinde ahengi canlı tutmak amacıyla nakarat kullanmıştır. Üçlük nazım birimiyle yazılmış şiirlerden bir tanesinde bent başında kullanılan nakarata yer verildiği görülmektedir.

Hümmet'in üçlük nazım birimiyle yazılmış şiirleri şunlardır*: Məndən Uzaqlarda (228), Şirindim (221), Bu Dörd Boz Divar (215), Can Dostum İstanbul (314), Buludların Sevgisi (220), Əzab Nəğməsi (233).*

Məndən Uzaqlarda (228) adlı şiiri, 4 üçlükten oluşmaktadır. Şiir, serbest ölçü ile yazılmış olup belli bir kafiye düzeni bulunmamaktadır.

Şirindimi (221) adlı şiir, 4 üçlükten meydana gelmektedir. 11'li hece ölçüsü ile yazılan şiirde yarım, tam ve zengin kafiye bulunmaktadır. Kafiye düzeni, aab, cdd, eff şeklindedir.

Bu Dörd Boz Divar (215) adlı şiir, 4 üçlükten oluşmaktadır. Şiir,11'li hece ölçüsü ile yazılmış olup yarım ve tam kafiye kullanılmıştır. Kafiye düzeni, aab, cdd, eff şeklindedir.

Can Dostum İstanbul (314) adlı şiir, 5 üçlükten oluşmaktadır. Bu şiir serbest ölçü ile yazılmıştır. Kafiye düzeni, abb, cdd, eef, ggf, hhı şeklindedir.

Bu şiirlerin dışından üçlük nazım birimi esasında yazılanlardan iki tanesi, 2 üçlük + bir dörtlük esasında tanzim edilmiştir. Bu şiirler, 11'li hece ölçüsü ile yazılmış olup adları, *Buludların Sevgisi (220)* ve *Əzab Nəğməsi (233)* 'dir.

3.1.1.3. Dörtlük Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Rafig Hümmet'in en çok kullandığı nazım birimi, dörtlüktür. Dörtlükten oluşan şiirlerin çoğu hece vezni ile yazılmıştır. Bunun yanı sıra az da olsa serbest ölçü ile yazılmış şiirler de vardır. Şiirlerinin büyük çoğunluğu belli bir kafiye düzeni ile yazılmıştır. Bazı şiirlerde ise sistemli bir kafiye düzeni yoktur. Bu şiirlerde bir ve üçüncü veya iki ve dördüncü mısralar kafiyeli olduğu gibi bu bazen birle iki veya üçle dördüncü mısralar ya da birle dört, ikiyle üç kafiyeli olabilmektedir. Fakat bu kafiyeler, sistemli bir örgü oluşturmaz. Dörtlük nazım birimi ile yazılan şiirlerin bir kısmında çeşitli şekilde kullanılan nakaratlara yer verilmiştir.

3.1.1.3.1. Üç Dörtlükten Oluşan Şiirler

Şairin hece vezni ile yazdığı üç dörtlükten oluşan şiir sayısı 13'tür. Bunlardan 6'sı 8'li hece ölçüsüyle, 2'si 7'li hece ölçüsüyle, 5'i 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Bu şiirlerde kafiye düzeni olarak düz, yarı çapraz ve çapraz kafiye kullanılmıştır. Bu şiirler şunlardır:

Bu şiirlerden *Ağlayır* (172) adlı şiirin ilk dörtlüğünde bir mısra kırılması görülmektedir. Şair, mısra kırmayı kullanarak şiirinde yeni şekiller kurmayı denemiştir. Bunu, şiirin hece veznine uygun olarak yapmıştır. *Ağlayır* (172) adlı şiir, 8'li hece vezni ile yazılmış olup kırılan mısrada da aynı ölçünün korunduğu görülmüştür. Şiirin teması şairin dedesidir.

Salam (267) adlı şiir üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 8'li hece ölçüsü ile yazılmış ve duraksızdır. Şiirin teması şairin arzularıdır.

Çuğullara (250) adlı şiir, üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 8'li hece ölçüsü ile yazılmıştır ve şiirde 5+3 durak düzeni kullanılmıştır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Sən Allah, Bu Qadına Bax (245) adlı şiir, üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 8'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Şiirde 4+4 ve 5+3 durak düzenleri birlikte kullanılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Yoxdu (275) adlı şiir, üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 7’li hece ölçüsü ile yazılmıştır ve duraksızdır. Şiirin teması şükürdür.

Özlədi (265) adlı şiir, üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 7’li hece ölçüsü ile yazılmıştır ve duraksızdır. Şiirin teması aşktır.

Bu Adam Nə Üçün Yıxıldı Görən (41) adlı şiir, üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır ve duraksızdır. Şiirin teması aşktır.

Qınama Özünü Şair (264) adlı şiir, üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır ve şiirde 6+5 durak düzeni kullanılmıştır. Şiirin teması şairlerdir.

İkicə Gözünə İnan (308) adlı şiir, üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 8’li hece ölçüsü ile yazılmıştır ve duraksızdır. Şiirin teması aldatılmamanın önemidir.

Dəli Kimi (337) adlı şiir, üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır ve şiirde 4+4+3 durak düzeni kullanılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Mən Dəliyəm (342) adlı şiir, üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır ve şiirde 4+4+3 durak düzeni kullanılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Sıx Qoynuna Balan Kimi (343) adlı şiir, üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 8’li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Şiirde 4+4 ve 5+3 durak düzenleri birlikte kullanılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Mən Yerəm Sən Günəş (345) adlı şiir, üç dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır ve şiirde 6+5 durak düzeni kullanılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Şiir	Nazım Birimi
Ağlayır (172)	Dörtlük (3x4)
Salam (267)	Dörtlük (3x4)
Çuğullara (250)	Dörtlük (3x4)
Sən Allah, Bu Qadına Bax (245)	Dörtlük (3x4)
Yoxdu (275)	Dörtlük (3x4)
Özlədi (265)	Dörtlük (3x4)
Bu Adam Nə Üçün Yıxıldı Görən (41)	Dörtlük (3x4)
Qınama Özünü Şair (264)	Dörtlük (3x4)
İkicə Gözünə İnan (308)	Dörtlük (3x4)

Dəli Kimi (337)	Dörtlük (3x4)
Mən Dəliyəm (342)	Dörtlük (3x4)
Sıx Qoynuna Balan Kimi (343)	Dörtlük (3x4)
Mən Yerəm Sən Günəş (345)	Dörtlük (3x4)

3.1.1.3.2. Dört Dörtlükten Oluşan Şiirler

Rafig Hümmet'in yazdığı şiirlerin çoğunluğunu, dört dörtlükten müteşekkil şiirler oluşturur. Dört dörtlükten oluşan şiirlerinin sayısı 197'dir. Bu şiirlerin 2'si serbest ölçü ile, diğerleri ise hece ölçüsü ile yazılmıştır. Bu şiirlerin kafiye düzeni genellikle düz, çapraz, yarı çapraz şeklindedir. Bununla birlikte şairin şiirlerinde bütün dörtlüklerin kafiye örgüsünün aynı şekilde olmadığı da görülmektedir. Bir şiirde hem düz kafiye örgüsü hem çapraz kafiye örgüsü veya hem yarı çapraz kafiye örgüsü hem çapraz kafiye örgüsü görülebilmektedir.

Dört dörtlükle yazılmış şiirlerin 5 tanesinde kırık mısra görülmektedir. Kırık mısraların bulunduğu şiirlerin 4'ü 8'li hece vezniyle, 1'i 11'li hece vezniyle yazılmıştır ve mısraların kırılması vezni bozmamıştır. Bu kırılma ile şairin dikkat çekmek istediği kelimeler, ön plana çıkarılmış ve şiire ahenk ve canlılık katılmıştır. Dört dörtlükten oluşan ve kırık mısra kullanılan şiirler şunlardır:

Asıl Məndən Göy Qurşağı (144) adlı şiir, dört dörtlük ve kırık mısradan oluşmaktadır, şiirin üçüncü dörtlüğünün üçüncü mısrası kırılmıştır. Şiirin teması tabiat güzelliğidir. Şiirde 5+3 ve 4+4 durak düzeni görülür. Tek ve düzenli bir durak sisteminden bahsedilemez.

Sevinir(77) adlı şiir, dört dörtlükten ve kırık mısradan oluşmaktadır, şiirin ikinci dörtlüğünün üçüncü mısrası kırılmıştır, şiirin teması düzenden şikâyettir. Şiirde belirli bir durak düzeni yoktur.

İlan Nəğməsi (195) adlı şiir, aşk teması ile yazılmıştır. Şiirin ikinci dörtlüğünün üçüncü mısrası kırılmıştır. Şiirde 5+3 ve 4+4 durak düzeni görülmektedir.

Eyş-İşrətin Sonunda (104) adlı şiirin teması insanlardan şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten ve kırık mısradan oluşmaktadır. Şiirin birinci dörtlüğünün üçüncü mısrası

kırılmıştır. Şiirde 5+3 ve 4+4 durak düzeni görülür. Şiirde tek ve düzenli bir durak düzeninden bahsedilemez.

Hər Səhər Təzədən Sevirəm Səni (325), adlı şiir, dört dörtlükten ve kırık mısradan oluşmaktadır. Şiir, aşk temalıdır. Şiirin dördüncü dörtlüğünün ilk mısrası kırılmıştır. Şiir, 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Şiir	Nazım Birimi
Asıl Məndən Göy Qurşağı (144)	Dörtlük (4x4)
Sevinir (77)	Dörtlük (4x4)
İlan Nəğməsi (195)	Dörtlük (4x4)
Eyş-İşrətin Sonunda (104)	Dörtlük (4x4)
Hər Səhər Təzədən Sevirəm Səni (325)	Dörtlük (4x4)

Dört dörtlükle yazılmış şiirlerde genellikle 7'li, 8'li, 11'li, 14'lü, 15'li hece vezinleri kullanılmıştır. Bunların yanı sıra, sayı bakımından az da olsa serbest ölçüde ve karışık hece vezni ile yazılmış şiirler de bulunmaktadır. Bunların sayıları şu şekilde gösterilebilir:

- 7'li hece vezni ile yazılanların sayısı: 5.
- 8'li hece vezni ile yazılanların sayısı: 125.
- 11'li hece vezni ile yazılanların sayısı: 37.
- 14'lü hece vezni ile yazılanların sayısı: 2.
- 15'li hece vezni ile yazılanların sayısı: 2.
- Karışık hece vezni ile yazılanların sayısı: 6.
- Serbest ölçü ile yazılanların sayısı: 1.

7'li hece ölçüsü ile yazılmış dört dörtlükten oluşan şiirlerin geneli 4+3 durak düzeni ile yazılmıştır ve bu şiirlerin genelinde aşk teması işlenmiştir. Bu şiirler şunlardır:

Çiliklənmiş Güzgüyəm (188) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır. Şiir, 4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Hamıdan Aldın Məni (197) adlı şiirin teması aşktır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Qaranlıq (198) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiirin teması aşktır. Şiir, 4+3 ve 5+2 durak düzeni ile yazılmıştır.

Ovqat (285) adlı şiirin teması aşktır ve dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiirde 4+3 durak düzeni kullanılmıştır.

Canımın İçi (356) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiirin teması aşk olup şiirde belirli bir durak düzeni yoktur.

Şiir	Nazım Birimi
Çiliklənmiş Güzgüyəm (188)	Dörtlük (4x4)
Hamıdan Aldın Məni (197)	Dörtlük (4x4)
Qaranlıq (198)	Dörtlük (4x4)
Ovqat (285)	Dörtlük (4x4)
Canımın İçi (356)	Dörtlük (4x4)

8'li hece ölçüsü ile yazılmış dört dörtlükten oluşan şiirler, 4+4 veya 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Duraksız yazılan şiirlerin sayısı azdır. 8'li hece ölçüsü ile yazılmış ve dört dörtlükten oluşan şiirlerin çoğunluğunun teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Baxın (244) adlı şiirin teması şairliktir. Şiir dört dörtlük ile yazılmıştır ve şiirin düzenli bir durak düzeni yoktur.

Bir Yaşılca Vadi Ola (273) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiirin teması şairin hayalleridir. Şiir 4+4 durak düzeninden oluşmaktadır.

Yoldaş Olur (258) adlı şiirin teması ümitsizliktir ve dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiir duraksızdır.

Eşq (243) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiir 4+4 durak düzeninden oluşmaktadır. Şiirin teması aşktır.

Bildirmə (242) adlı şiirin teması dostluktur. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiirde belirli bir durak düzeni yoktur.

Məni Şuşaya Göndərin (253) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiirde belirli bir durak düzeni yoktur yani duraksızdır. Şiirin teması Karabağ'da çekilen acılardır.

Adam Sevgidən Yorulur (241) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiirde belirli bir durak yoktur. Şiir, aşk temalıdır.

Ayrıldıq (194) adlı şiirin teması aşk acısıdır. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, duraksızdır.

Nə Qalası (192) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiir, aşk temalıdır.

Bu Qız (191) adlı şiirin teması aşktır. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiirde belirli bir durak düzeni yoktur.

Biz ki, Bir Cahanda İdik (190) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiir 4+4 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Xahiş (189) adlı şiir, aşk temalıdır ve dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiir 4+4 durak düzeni ile yazılmıştır.

Düşməni Qardaş Eləyir (180) adlı şiirin teması hayattan şikâyettir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Dostlar Köçür Bu Dünyadan (181), adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiirde belirli bir durak düzeni yoktur. Şiirin teması dostluktur.

Səsin Canı Nəfəsdədi (182) adlı şiirde şair, Sovyet yönetimini eleştirmiştir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4, 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Müəmmalı Adam (183) adlı şiirin teması derttir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4 durak düzeni ile yazılmıştır.

Şükranlıq (262) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması Allah'a şükürdür.

Güllə Ölümü (176) adlı şiirin teması düzenden şikâyettir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Öz Üzünü Görüm Sənin (177) adlı şiirin teması insanlardan ve vefasızlıktan şikâyettir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Bu Yüz Sifətli Dünyaya (178) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması dünyanın adaletsizliğidir.

Yuxuda Söxbət (175) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması Karabağ'dır.

İsa İsmayılzadənin Xatirəsinə (174) adlı şiirin teması dostluktur. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Yaşayırıq (100) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni yoktur. Şair, şiirde dünyanın düzeninden şikâyet etmektedir.

Oldu (101) adlı şiirin teması hayatın düzeninden şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4, 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Hamı Qəribədi (102) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni yoktur. Şair, bu şiirinde hayatın düzeninden şikâyet etmiştir.

Ağ Qız Açıb Sinəsini (103) adlı şiirin teması hayatın düzeninden şikâyettir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Aparır (105) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni yoktur. Şiirin teması dostluktur.

Göz Qırpımlıq Bir Ömürdə (106) adlı şiirin teması insanlardan ve vefasızlıktan şikâyettir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Gəzəcək (107) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4, 5+3 durak düzenleri ile yazılmıştır. Şair, bu şiirinde hayatın düzeninden şikâyet etmiştir.

Körpülər (108) adlı şiirin teması hasrettir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Hanı Allahın Qasidi (109) adlı şiirin teması hayatın düzeninden şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4, 5+3 durak düzenleri ile yazılmıştır.

Kafir Gəldi (110) adlı şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4, 5+3 durak düzenleri ile yazılmıştır.

Qiymət (111) adlı şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4, 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Çarpılır (112) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması hayattan şikâyettir.

Sözdən Yuxarı (113) adlı şiirin teması insanlardan ve vefasızlıktan şikâyettir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Kimə İnanım (114) adlı şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Min İl Keçsə də (115) adlı şiirin teması şairliktir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Sınıq Ayna (116) adlı şiirin teması düzenden şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Aldı (117) adlı şiirin teması insanlardan ve vefasızlıktan şikâyettir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Sükut Nəğməsi (118) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması gecenin güzelliğidir.

Qalx, Üfüq Bucağına Bax (119) adlı şiirin teması şairliktir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Uçunur (120) adlı şiirin teması umuttur. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve belli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Vurulmaz (121) adlı şiirin teması düzenden şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Deməsəydim Bu Deyimi (122) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması kahramanlıktır.

Nə Müddətdi Yazammıram (123) adlı şiirin teması şiirdir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Şeir Şairin Kəfəni (124) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairliktir.

Buludlar İslatdı Məni (125) adlı şiirin temasını şairin çektiği sıkıntılardır. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

İstəmirəm (126) adlı şiirin temasını şairin çektiği sıkıntılar oluşturmaktadır. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Məni Qoruyan Tanrıdı (127) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması dostluktur.

Öldürüb Tapmaq Asansa (128) adlı şiirin temasını şairin çektiği sıkıntılar oluşturmaktadır. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Bilmir (129) adlı şiirin teması düzenden şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4 durak düzeni ile yazılmıştır.

Ay Mənə Bəxtəvər Deyən (130) adlı şiirin temasını şairin çektiği sıkıntılar oluşturmaktadır. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Yeyib Doydunmu Zalım (131) adlı şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Gözün Çox Uzun Dili Var (132) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması sırlardır.

Gizləyir (133) adlı şiirin temasını şairin çektiği sıkıntılar oluşturmaktadır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Görən Şair Adamdımı (134) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

İsmarıc (135) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Yuxular Yuxuma Gənim (136) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Saz Yuxusu (137) adlı şiirin teması köklere ve geleneklere bağlı olmaktır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4 durak düzeni ile yazılmıştır.

Uçam Göylərə Göylərə (138) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması bu dünyada yaşamama arzusudur.

Fikirlərin Kəndirində (139) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Yem Olmayım Qurda Quşa (140) adlı şiirin temasını şairin çektiği sıkıntılar oluşturmaktadır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Tanrıya Gileyim Yoxdu (141) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Ümidim Ay İşığına (142) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

İçimdə Bir Ocaq Yanır (143) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Gecəm Nə Gözəl (145) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairliktir.

Olacam (146) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

A Xoşbəxt Olan Bəndələr (147) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması dürüstlüktür.

Sən Məni Gəzənə Kimi (148) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

On Dörd Gecəlik Ay Gördüm (150) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Qorxu (151) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Məni (152) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Üzümdəki Sükut Deyil (153) adlı şiirin teması dostluktur. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Ayrılıq Havası (154) adlı şiirin teması yalnızlıktır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Dərdimi (155) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Qərib Ahı (149) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması dürüstlüktür.

Bu Gecə (156) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin düşünceleridir.

Şair (157) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairlerdir.

Bu Yola (159) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması kötülüktür.

Şam Kimi (160) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Payız (162) adlı şiirin teması yalnızlıktır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Söhbət (163) adlı şiirin teması insan ömrüdür. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Təkəm Qırxıncı Otaqda (164) adlı şiirin teması yalnızlıktır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Qayıdış (165) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır. Şiirin teması ölümden dönüştür.

Dincəlir (166) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması insanlardan ve vefasızlıktan şikâyettir.

Su (167) adlı şiirin teması suyun önemidir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Göz Yaşı Nahaq Yazılıb (168) adlı şiirin teması insanlığın durumudur. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Yazıq Adam (169) adlı şiirde şair, Sovyet yönetimini eleştirmiştir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Ölümdən Sonra (170) adlı şiirin teması ölümün güzelliğidir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Yaşamaq (171) adlı şiirin teması yaşamın güzelliğidir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Oğlum Anara (99) adlı şiirin teması şairin oğludur. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Bəyaz Xirqəli Müridlər (98) adlı şiirde şair, Sovyet yönetimini eleştirmiştir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Fırçamı Yana Atıram (97) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairlerdir.

Təzə İl Gecəsi (94) adlı şiirin teması yeni yıldır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Çətindi (93) adlı şiirde şair, Sovyet yönetimini eleştirmiştir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Sözü də Dəli Eylədik (82) adlı şiirin teması sözlerin önemidir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Dilənçi Çocuğa Dörd Bənd (92) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır. Şiirin temasını dilenci çocukların yaşadığı zorluklardır.

Quşmu Gözəldi Lələkmi (91) adlı şiirin teması insanlardan şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Qoca Tiflis (90) adlı şiirin teması dostluktur. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4 durak düzeni ile yazılmıştır.

Dərdinə Qurban Ay Vətən (89) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır. Şiirin teması vatandır.

Qoyuruq (88) adlı şiirin teması insanlardan ve vefasızlıktan şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Yıxacaq (87) adlı şiirin teması vatandır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Mən Atillanın Ruhunda (86) adlı şiirin teması hayatın düzeninden şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Xan Araz Şərqi Söyləsin (85) adlı şiirin teması Güney Azerbaycan'dır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Türk Dili (84) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır. Şiirin teması Türk dilinin güzelliğidir.

Bu Vətən Yaşıl Giyinə (83) adlı şiirin teması vatandır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Haqq Deyənə (81) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması dostluktur.

Çağırır (80) adlı şiirin teması tabiatın ve toplumun içinde bulunduğu zorluklardır. şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Salam Dünyanın Yiyəsi (79) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması Allah'tır.

Biz Nə Qədər Çox Olsaq da (78) adlı şiirde şair, Sovyet yönetimini eleştirmiştir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4 durak düzeni ile yazılmıştır.

Oy Oy (76) adlı şiirin teması dostluktur. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Bayquş (75) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması vatandır.

Şəhid Nəğməsi (73) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması vatandır.

Ulayır (95) adlı şiirin teması hayatın düzeninden şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Qara Sevdalım (277) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır. Şiirin teması aşktır.

Təzə Söz Deyəmmirəm (187) adlı şiirin teması insanlardan ve vefasızlıktan şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Səhərin Üzü Buz Kimi (296) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairlerdir.

Ruhum Sızlar Kiçik Çöldə (300) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması dostluktur.

Olur (302) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması insanların zor zamanlarıdır.

Tiflisim (315) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır. Şiirin teması Tiflis'in güzelliğidir.

Ruh Halı (327) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması insanların ruh hâlleridir.

Ola (331) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Sevinir (77) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır, 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması hayatın düzeninden şikâyettir.

İlan Nəğməsi (195) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması aşktır.

11'li hece ölçüsü ile yazılmış dört dörtlükten oluşan şiirlerin çoğunluğu, 6+5 veya 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Duraksız yazılan şiirlerin sayısı, duraklı yazılmış şiirlere oranla azdır. Şairin 11'li hece ölçüsü yazılmış ve dört dörtlükten oluşan şiirlerinin genelinin teması aşk, şairin çektiği sıkıntılar ve düzenden şikâyettir.

İnana bildinmi (6) adlı şiirin teması dürüstlüktür. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Yandırarmı (5) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şair, bu şiirde kendisi hakkında bilgi vermiştir.

Qul Asi Olanda (4) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şair, bu şiirde mevcut yönetimi eleştirmiştir.

Bilirəm (3) adlı şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Mən Bilirəm (16) adlı şiirin teması insanlardan ve vefasızlıktan şikâyettir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Tənhalıq (21) adlı şiirin teması yalnızlıktır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Anama (30) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin annesidir.

Göydə Allah (35) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin arzularıdır.

Gülürlər (36) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması toplumun yozlaşmasıdır.

Həyat (37) adlı şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Qardaşım Əlixanın Ruhuna (38) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması kardeş ölümüdür.

Əl Çalana Bax (42) adlı şiirde şair, mevcut düzeni eleştirmiştir. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Oldular (43) adlı şiirin teması vatandır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Borçalı (48) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması vatandır.

Oynayır (52) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması dürüstlüktür.

Şeytan (55) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şair, bu şiirinde kendisi hakkında bilgi vermiştir.

Zaman (62) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirde Sovyet yönetimi eleştirilmiştir.

Xatirələr Kirimir (64) adlı şiirin teması ayrılık acısıdır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Sorağını Eşitmişəm (65) adlı şiirin teması aşktır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Kəpənək Kimi (66) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 4+4+3 ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Çianur Çalan Gürcü Qızına (256) adlı şiirin teması kör bir kadının üzücü durumudur. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Elə də Bilirdim (261) adlı şiirin teması aşktır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Mən Sənə Nə Deyim (263) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması sevgiliye sitemdir.

Qınama Özünü Şair (264) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairlerdir.

Adam Sakit Sevər (246) adlı şiirin teması aşktır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Sən Getdin (288) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması ayrılıktır.

Sənə (316) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Həsrətin Qoymur ki Bir Çimdik Yatam (318) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Sənin Üçün (324) adlı şiirin teması aşktır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Sən Gələndə (328) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 4+4+3 ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Qoy Bircə o Olsun Mənim Günahım (329) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 4+4+3 ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Ad Günüm (330) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin doğum günüdür.

Sən Olmasan Bəlkə də Mən Ölmüşdüm (332) adlı şiirin teması aşktır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Bu da Keçər Gedər (336) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin arzularıdır.

Qurdlar Vadisində (353) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması yaşamın zorluğudur.

Mən Sənsiz Olanda (354) adlı şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması sevgiliye özlemdir.

Nə Yaxşı Tanrı Var (355) adlı şiirin teması ayrılık acısıdır. Şiir, dört dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

14’lü hece ölçüsü ile yazılmış dört dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

Sözümlə Danışıram (201) adlı şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve 7+7 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması yalnızlıktır.

Az Mənə Naz Eləyir (208) adlı şiirde şair kendisi hakkında bilgi vermiştir. Şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve 7+7 durak düzeni ile yazılmıştır.

Şiir	Nazım Birimi
Sözümlə Danışıram (201)	Dörtlük (4x4)
Az Mənə Naz Eləyir (208)	Dörtlük (4x4)

15’li hece ölçüsü ile yazılmış dört dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

Baxişini Məndən Döndər (203) adlı şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve 8+7 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması hayatın zorluklarıdır.

Baxişini Məndən Döndər (203) adlı şiir dört dörtlükten oluşmaktadır ve 8+7 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması nankör insanlardır.

Şiir	Nazım Birimi
Baxişini Məndən Döndər (203)	Dörtlük (4x4)
Yadındamı (204)	Dörtlük (4x4)

İki farklı hece ölçüsünün düzenli kullanıldığı dört dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

Gözləmə Bazar Gününü (252) adlı şiir dört dörtlükten oluşmaktadır. Şiirin bir mısrası 8’li bir mısrası 7’li hece ölçüsündedir. Şiirin teması aşktır.

Şiir	Nazım Birimi
Gözləmə Bazar Gününü (252)	Dörtlük (4x4)

Kırık mısra ile yazılmış dört dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

Şiir	Nazım Birimi
Qara Günün Qazancı (15)	Dörtlük (4x4)
Asıl Məndən Göy Qurşağı (144)	Dörtlük (4x4)
Üsyan (266)	Dörtlük (4x4)
Sevinir (77)	Dörtlük (4x4)
Eyş-İşrətin Sonunda (104)	Dörtlük (4x4)
Mənim İşığımdı (46)	Dörtlük (4x4)
Əbədiyyət (58)	Dörtlük (4x4)
Divanə Eşq İle (67)	Dörtlük (4x4)
Payız Havası (68)	Dörtlük (4x4)
Sənəmi Yazılıb O Şeir Gülüm?(291)	Dörtlük (4x4)
Görürəm (254)	Dörtlük (4x4)

Tamamen Serbest Ölçü İle Yazılmış dört dörtlükten oluşan şiirler:

Şiir	Nazım Birimi
Məndən Uzaqlarda (228)	Dörtlük (4x4)
Bayırda Payız Küləyi (218)	Dörtlük (4x4)

3.1.1.3.3. Beş Dörtlükten Oluşan Şiirler

Rafig Hümmet'in beş dörtlükten oluşan şiirlerinin sayısı 51'dir. Bu şiirlerin büyük bir kısmı hece ölçüsü ile diğerleri ise serbest ölçü ile yazılmıştır. Bu şiirlerin kafiye düzeni genellikle düz, çapraz, yarı çapraz şeklindedir. Bütün dörtlüklerin kafiye örgüsü aynı şekilde olmayan şiirler de vardır. Dört dörtlükle yazılmış şiirlerde olduğu gibi beş dörtlükle yazılan şiirlerde de bir ve üçüncü veya iki ve dördüncü mısralar; bazen birle iki veya üçle dördüncü mısralar ya da birle dört, ikiyle üç kafiyeli olabilmektedir. Beş dörtlükle yazılan şiirlerin bir tanesinde kırık mısra bulunmaktadır. Bazı şiirlerde çeşitli nakaratlara yer verilmiştir.

Beş dörtlükle yazılmış şiirlerde 7'li, 8'li, 11'li, 13'lü,14'lü, 15'li hece vezinleri kullanılmıştır. Bunların yanı sıra, sayı bakımdan az da olsa serbest ölçüde ve karışık hece vezni ile yazılmış şiirler de bulunmaktadır. 7'li hece vezni ile yazılanların sayısı 1, 8'li hece vezni ile yazılanların sayısı 4, 11'li hece vezni ile yazılanların sayısı 20'dir. 13'lü hece vezni ile yazılanların sayısı 3, 14'lü hece vezni ile yazılanların sayısı 1, 15'li hece

vezni ile yazılanların sayısı 1, karışık hece vezni ile yazılanların sayısı 2, serbest ölçü ile yazılanların sayısı 1'dir.

7'li hece ölçüsü ile yazılmış beş dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

Mən Ölümdən Dərs Aldım (186) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şair, bu şiirinde mevcut yönetimi eleştirmiştir.

Məsləhət (278) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 4+3 durak düzeniyle yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Şiir	Nazım Birimi
Mən Ölümdən Dərs Aldım (186)	Dörtlük (5x4)
Məsləhət (278)	Dörtlük (5x4)

8'li hece ölçüsü ile yazılmış beş dörtlükten oluşan şiirlerin geneli, belirli bir durak düzeni ile yazılmamıştır. Bu şiirler şunlardır:

O Gözlər (193) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması aşktır.

Nə Zülümdü Oğul Olmaq (179) adlı şiirin teması Güney Azerbaycan'dır. Şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Əli Kərimin Xatirəsine (173) adlı şiirin teması dostluktur. Şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Mənim də Yarım Bakıymış (74) adlı şiirin teması yalnızlıktır. Şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır.

Deyirlər Eşq Yalan Şeydi (289) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması aşktır.

Səssiz Dua Havası (297) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması insanların üzüntüleridir.

O Mənə Baxdı Mən Aya (340) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Şiir	Nazım Birimi
O Gözlər (193)	Dörtlük (5x4)
Nə Zülümdü Oğul Olmaq (179)	Dörtlük (5x4)
Əli Kərimin Xatirəsinə (173)	Dörtlük (5x4)
Mənim də Yarım Bakıymış (74)	Dörtlük (5x4)
Deyirlər Eşq Yalan Şeydi (289)	Dörtlük (5x4)
Səssiz Dua Havası (297)	Dörtlük (5x4)
O Mənə Baxdı Mən Aya (340)	Dörtlük (5x4)

11'li hece ölçüsü ile yazılmış beş dörtlükten oluşan şiirlerin genelinde 6+5 veya 4+4+3 durak düzeni kullanılmıştır. Yalnız iki şiirde belirli bir durak düzeni kullanılmamıştır.

Mən (18) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması vatandır.

Ay Məni Doğan (20) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması hayata sitemdir.

Mən Sözümü Pıçıldadım Rüzgara (22) adlı şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır. Şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Ay İşığı Gecələrin Kəfəni (24) adlı şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır. Şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

İndən Belə (26) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Tənha Qayığam (28) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması yalnızlıktır.

Mən Ölərdim (33) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Mən Öz Həsrətimi Çəkdim Bir Ömür (63) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirde şairin hayatı hakkında bilgi verilmiştir.

Sevməyə Bir Qadın Yox (69) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

26 Fevral Xocalı Bizim (255) adlı şiirin teması Hocalı katliamıdır. Şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Təsadüfi Görüş (257) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Min Şükür (2) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Sərçə Ölümü (7) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması Sovyet yönetimine eleştiridir.

Allah Nə Yazıbsa (8) adlı şiirin teması Türklüktür. Şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Küləyə Xitab (9) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin çektiği sıkıntılardır.

Durna Nağılı (12) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması Karabağ'dır.

Çap Etdirmədiyim Şeirlərimə (14) adlı şiirin teması şairlerdir. Şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Tək Qalanda (17) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması yalnızlıktır.

Mən Sənsiz Ölməsəm (323) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Sözgəlişi (326) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Qızdırmalı Şeir (335) adlı şiirin teması aşktır. Şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Məni Özləyən Var Sən mi Özlədin (339) adlı şiirin teması aşktır. Şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Ayüzlüm (347) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Sevinə Bilmirəm O Qız Xəstədir (352) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Şiir	Nazım Birimi
Mən (18)	Dörtlük (5x4)
Ay Məni Doğan (20)	Dörtlük (5x4)
Mən Sözümü Pıçıldadım Rüzgara (22)	Dörtlük (5x4)
Ay İşığı Gecələrin Kəfəni (24)	Dörtlük (5x4)
İndən Belə (26)	Dörtlük (5x4)
Tənha Qayığam (28)	Dörtlük (5x4)
Mən Ölərdim (33)	Dörtlük (5x4)
Mən Öz Həsrətimi Çəkdim Bir Ömür (63)	Dörtlük (5x4)
Sevməyə Bir Qadın Yox (69)	Dörtlük (5x4)
26 Fevral Xocalı Bizim (255)	Dörtlük (5x4)
Təsadüfi Görüş (257)	Dörtlük (5x4)
Min Şükür (2)	Dörtlük (5x4)
Sərçə Ölümü (7)	Dörtlük (5x4)
Allah Nə Yazıbsa (8)	Dörtlük (5x4)
Küləyə Xitab (9)	Dörtlük (5x4)
Durna Nağılı (12)	Dörtlük (5x4)
Çap Etdirmədiyim Şeirlərimə (14)	Dörtlük (5x4)
Tək Qalanda (17)	Dörtlük (5x4)
Mən Sənsiz Ölməsəm (323)	Dörtlük (5x4)
Sözgəlişi (326)	Dörtlük (5x4)
Qızdırmalı Şeir (335)	Dörtlük (5x4)
Məni Özləyən Var Sən mi Özlədin? (339)	Dörtlük (5x4)
Ayüzlüm (347)	Dörtlük (5x4)
Sevinə Bilmirəm O Qız Xəstədir (352)	Dörtlük (5x4)

13’li hece ölçüsü ile yazılmış beş dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

Gerçək (205) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmuştur ve 8+5 durak düzeni yazılmıştır. Şiirin teması hayattaki gerçeklerdir.

Gözlərimin Qabağında (209) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmuştur ve 4+4+5=13 durak düzeni yazılmıştır. Şiirin teması zamanın acımasızlığıdır.

Şiir	Nazım Birimi
Gerçək (205)	Dörtlük (5x4)
Gözlərimin Qabağında (209)	Dörtlük (5x4)

15’li hece ölçüsü ile yazılmış beş dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

Bir Dünya İki Dünya (206) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmuştur ve 8+7=15 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin yaşadıklarıdır.

Şiir	Nazım Birimi
Bir Dünya İki Dünya (206)	Dörtlük (5x4)

İki farklı hece ölçüsünün düzenli kullanıldığı beş dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

Sevgi (280) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmuştur. Şiirin bir mısrası 8’li bir mısrası 7’li hece ölçüsündedir. Şiirin teması sevgidir.

Gülümsə (281) adlı şiir, beş dörtlükten oluşmuştur. Şiirin bir mısrası 8’li bir mısrası 7’li hece ölçüsündedir. Şiirin teması umuttur.

Hərənin Öz Zəifi Var (282) adlı şiirin teması sevgiliye sitemdir. Şiir, beş dörtlükten oluşmuştur ve şiirin bir mısrası 8’li bir mısrası 7’li hece ölçüsündedir.

Ürəyini Üşütmə (283) adlı şiirin teması sevgiliye özlemdir. Şiir, beş dörtlükten oluşmuştur ve şiirin bir mısrası 8’li bir mısrası 7’li hece ölçüsündedir.

Şiir	Nazım Birimi
Sevgi (280)	Dörtlük (5x4)
Gülümsə (281)	Dörtlük (5x4)

Hərənin Öz Zəifi Var (282)	Dörtlük (5x4)
Ürəyini Üşütmə (283)	Dörtlük (5x4)

Kırık mısra ile yazılmış dört dörtlükten oluşan şiirler:

Şiir	Nazım Birimi
Üsyan (266)	Dörtlük (5x4)
Ağarır (32)	Dörtlük (5x4)
Şair Ömrü (200)	Dörtlük (5x4)
Millətin Şairi Olmaq Zor İmiş (31)	Dörtlük (5x4)
Sevdiyim Adamlar (57)	Dörtlük (5x4)

Tamamı serbest ölçü ile yazılmış beş dörtlükten oluşan şiirler:

Şiir	Nazım Birimi
25 Yaşım (235)	Dörtlük (5x4)
Səndən Ayrı Küsməyə Bir Adam Yox (320)	Dörtlük (5x4)
İncimirəm Mən Öləndə Ağlama (321)	Dörtlük (5x4)

3.1.1.3.4. Altı Dörtlükten Oluşan Şiirler

Rafig Hümmet'in altı dörtlükten oluşan şiirlerinin sayısı 21'dir. Bu şiirlerden bir tanesi 6 dörtlük + 1 altılıktan oluşmaktadır. Bu şiirlerin tamamı hece vezni ile yazılmıştır. Altı dörtlükten oluşan şiirlerde kırık mısra görülmemektedir. Şiirlerin çoğunluğunda yarı çapraz kafiye örgüsü bulunmakla birlikte düz kafiye, çapraz kafiye düzeni de görülmektedir.

Altı dörtlükle yazılmış şiirlerde 7'li, 8'li, 11'li, 13'lü hece vezinleri kullanılmıştır.

7'li hece vezni ile yazılan şiirlerin sayısı 1, 8'li hece vezni ile yazılan şiirlerin sayısı 2, 11'li hece vezni ile yazılan şiirlerin sayısı 15, 13'lü hece vezni ile yazılan şiir sayısı 1'dir.

7'li hece ölçüsü ile yazılmış altı dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

İntizar (351) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmuştur ve duraksızdır. Şiirin teması hayata sitemdir.

Şiir	Nazım Birimi
İntizar (351)	Dörtlük (6x4)

8’li hece ölçüsü ile yazılmış altı dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

Azadlıq Nə Gözəl İmiş (249) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmuştur ve 4+4 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması özgürlüğün önemidir.

Dan Üzünün Şeiri (293) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmuştur ve 4+4 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması hayatın düzenidir.

Şiir	Nazım Birimi
Azadlıq Nə Gözəl İmiş (249)	Dörtlük (6x4)
Dan Üzünün Şeiri (293)	Dörtlük (6x4)

11’li hece ölçüsü ile yazılmış altı dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

XIX Yüzil Qoşması (251) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması Türk milletidir.

İki Vətənim Var (51) adlı şiirin teması Türklerin yaşadıkları zorluklardır. Şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Yalan (44) adlı şiirin teması yalandır. Şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Cavid və Mən (29) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin hayatıdır.

İndi Hər Ürəkdə (11) adlı şiirin teması insanlardan vefasızlıktan şikâyettir. Şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve duraksızdır. Şiirin teması şair olmanın zorluğudur.

Qəza (27) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması şairin yaşadığı bir kazadır.

Darıxıram (25) adlı şiirin teması özlemdir. Şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Sənə Nə Adam (294) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması mutluluğun önemidir.

Nələr Yalamadı O Dil, O Dodaq (305) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması kötülerin hazin sonudur.

Ata Eşqi (310) adlı şiirin teması baba sevgisidir. Şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Dostlar Bağışlasın (311) adlı şiirin teması dostluğun önemidir. Şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Küs (319) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Bu şiirde şair kendisi hakkında bilgi vermiştir.

Səni Allah Unutdurmaq İstəmir (346) adlı şiirin teması aşktır. Şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Ya Sən Yabançısan Ya da Bu Dünya (349) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması dünyanın düzenidir.

Şiir	Nazım Birimi
XIX Yüzil Qoşması (251)	Dörtlük (6x4)
İki Vətənim Var (51)	Dörtlük (6x4)
Yalan (44)	Dörtlük (6x4)
Cavid və Mən (29)	Dörtlük (6x4)
İndi Hər Ürəkdə (11)	Dörtlük (6x4)
Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1)	Dörtlük (6x4)
Qəza (27)	Dörtlük (6x4)
Darıxıram (25)	Dörtlük (6x4)
Sənə Nə Adam (294)	Dörtlük (6x4)

Nələr Yalamadı O Dil, O Dodaq (305)	Dörtlük (6x4)
Ata Eşqi (310)	Dörtlük (6x4)
Dostlar Bağışlasın (311)	Dörtlük (6x4)
Küs (319)	Dörtlük (6x4)
Səni Allah Unutdurmaq İstəmir (346)	Dörtlük (6x4)
Ya Sən Yabançısan Ya da Bu Dünya (349)	Dörtlük (6x4)

13’lü hece ölçüsü ile yazılmış altı dörtlükten oluşan şiirler şunlardır:

O Millət ki (210) adlı şiirin teması Türk milletidir. Şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve 4+4+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Şiir	Nazım Birimi
O Millət ki (210)	Dörtlük (6x4)

Bir mısrası 8’li bir mısrası 7’li hece ölçüsü ile yazılan şiirler:

Yeni İlin İlk Şeiri (298) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır ve şiirin bir mısrası 8’li bir mısrası 7’li hece ölçüsündedir. Şiirin teması yeni yıldır.

Şiir	Nazım Birimi
Yeni İlin İlk Şeiri (298)	Dörtlük (6x4)

Kırık mısra ile yazılmış altı dörtlükten oluşan şiirler:

Dostum Zəlimxan Yaquba (158) adlı şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır. Şiir, 8’li hece ölçüsünde yazılmıştır. Şiirin 1. dörtlüğünde bir mısra kırılmıştır.

Şiir	Nazım Birimi
Dostum Zəlimxan Yaquba (158)	Dörtlük (6x4)

3.1.1.3.5. Yedi Dörtlükten Oluşan Şiirler

Yedi dörtlükten oluşan şiirlerin sayısı 5’dir. Bunlardan biri 8’li hece vezni ile dördü ise 11’li hece vezni ile yazılmıştır. Bu şiirlerde düz kafiye ve yarı çapraz kafiye kullanılmıştır. Yedi dörtlükten oluşan şiirlerde nakarat ve kırık mısra kullanılmamıştır.

8’li hece vezni ile yazılan şiirler şunlardır:

Şeytan Törəmələrinə (184) adlı şiir yedi dörtlükten oluşmuştur ve duraksızdır. Şiirin teması şeytanlaşmış insanlardır.

Şiir	Nazım Birimi
Şeytan Törəmələrinə (184)	Dörtlük (7x4)

11'li hece vezni ile yazılan şiirler şunlardır:

Hərdən Hərdən (10) adlı şiir, yedi dörtlükten oluşmuştur. Şiir, 6+5 ve 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması dostluktur.

De Sənə Nə Olub Fikirli Adam (295) adlı şiir, yedi dörtlükten oluşmuştur ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması ezilen insanlardır.

Dəli Şeir (301) adlı şiirin teması insanlardan ve vefasızlıktan şikâyettir. Şiir, yedi dörtlükten oluşmuştur ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Dəli Sevgilərin Ömrü Çox Olar (344) adlı şiir, yedi dörtlükten oluşmuştur ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Şiir	Nazım Birimi
Hərdən Hərdən (10)	Dörtlük (7x4)
De Sənə Nə Olub Fikirli Adam (295)	Dörtlük (7x4)
Dəli Şeir (301)	Dörtlük (7x4)
Dəli Sevgilərin Ömrü Çox Olar (344)	Dörtlük (7x4)

3.1.1.3.6. Sekiz Dörtlükten Oluşan Şiirler

Sekiz dörtlükten oluşan şiirlerin sayısı 1'dir. *Bir İl, On İl, Yüz İl Sonra (341)* adlı şiir sekiz dörtlükten oluşmaktadır. Bu şiirin bir mısrası 8'li bir mısrası 7'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Şiirin teması sevginin önemidir.

Şiir	Nazım Birimi
Bir İl, On İl, Yüz İl Sonra (341)	Dörtlük (8x4)

3.1.1.3.7. On Dörtlükten Oluşan Şiirler

Şairin on dörtlükten oluşan *Mən Ölürdüm Sənsə Kefində İdin (306)* adlı şiiri, 11'li hece ölçüsü ile yazılmış ve duraksızdır. Şiirin teması aşktır.

Şiir	Nazım Birimi
Mən Ölürdüm Sənsə Kefində İdin (306)	Dörtlük (10x4)

3.1.1.4. Beşlik Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler

Rafig Hümmet'in beşlik nazım birimi ile yazdığı şiirlerin sayısı 5'tir. Diğer nazım birimlerine oranla şairin beşlik nazım birimi ile daha az şiir yazmış olduğunu görüyoruz. Yazdığı bu şiirlerin 3 tanesi serbest ölçü ile, 2 tanesi 11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

3.1.1.4.1. Üç Beşlikten Oluşan Şiirler

Rafig Hümmet'in üç beşlikle yazdığı şiirlerin sayısı 2'dir. Bu şiirlerden biri serbest ölçü ile yazılmıştır. Bir tanesi ise 11'li hece vezni ile yazılmıştır. Bu şiirlerde kırık mısra görülmemekle beraber mısra sonu nakaratı görülmektedir.

Serbest vezin ile yazılan *Dünyanın Son Ölümünü (227)* adlı şiirin teması dünyanın sonudur.

Şiir	Nazım Birimi
Dünyanın Son Ölümünü (227)	Beşlik (3x5)

Şairin 11'li hece vezniyle yazılmış tek şiiri, *Bu Günlə Yaşama (45)*'dır. Şiirin teması dürüstlüktür ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Şiir	Nazım Birimi
Bu Günlə Yaşama (45)	Beşlik (3x5)

3.1.1.4.2. Dört Beşlikten Oluşan Şiirler

Şairin dört beşlikten oluşan şiirlerinin sayısı 2'dir.

Bu şiirlerden *Üst-Başımı Süzən Adam(207)* adlı şiir, serbest vezinle yazılmıştır. Şiirin teması kötü insanlardır.

Niyə Qısqanıram Səni Bilirsən (333) adlı şiir, 11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır ve 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. Şiirin teması aşktır.

Şiir	Nazım Birimi
Üst Başımı Süzən Adam (207)	Beşlik (4x5)
Niyə Qısqanıram Səni Bilirsən (333)	Beşlik (4x5)

3.1.1.5. Altılık Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler

Şairin altılık nazım birimi ile yazdığı şiir sayısı 1'dir. Bu şiir, üç altılık + bir yedilikten oluşmaktadır. Üç altılıktan oluşanlar 11'li hece vezni ile yazılmış olup yedilikle yazılan kısım serbest vezin ile yazılmıştır. Şiirin ismi, *Bu Kəndə'*dir.

Şiir	Nazım Birimi
Bu Kəndə (56)	Altılık (3x6)+ (1x7)

3.1.1.6. Yedilik Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler

Şairin yedilik nazım birimi ile yazdığı şiir sayısı 1'dir. Bu şiir iki yedilik + bir sekizlikten oluşmaktadır. 11'li hece vezni ile yazılmış olup ismi *Elə ki*'dir.

Şiir	Nazım Birimi
Vay Vay (260)	Yedilik (2x7)+ (1x8)

3.1.1.7. Sekizlik Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler

Sekizlik nazım birimi ile yazılmış 3 şiir vardır. *Azadlığın Düsturu (312),* bir sekizlikten oluşmaktadır ve bir mısrası 10'lu bir mısrası 6'lı hece ölçüsü ile yazılmıştır.

Uçunarmı (202) adlı şiir, beş sekizlikten oluşmaktadır. Bir satırı 7'li hece ölçüsüyle, bir satırı 8'li hece vezniyle yazılmıştır.

Beş Arşın Sibir (322) adlı şiir, 8'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

Şiir	Nazım Birimi
Azadlığın Düsturu (312)	Sekizlik (1x8)
Uçunarmı (202)	Sekizlik (5x8)
Beş Arşın Sibir (322)	Sekizlik (1x8)

3.1.1.8. Onluk Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler

Rafig Hümmet'in onluk nazım birimiyle yazdığı şiir sayısı 1'dir. 14'lü hece vezniyle yazılmış olan şiirin ismi, *Vətən (211)'*dir.

Şiir	Nazım Birimi
Vətən (211)	Onluk

3.1.1.9. On Beşlik Nazım Birimiyle Yazılan Şiirler

Rafig Hümmet'in on beşlik nazım birimiyle yazdığı şiir sayısı 1'dir. *Bəlkə də Bilmirdi (307)* adlı şiirin teması, kötü insanların gelecekteki durumudur. Şiir serbest ölçü ile yazılmıştır.

Şiir	Nazım Birimi
Bəlkə də Bilmirdi (307)	On beşlik

3.1.1.10. Karışık Nazım Birimleriyle Yazılan Şiirler

Karışık nazım birimi ile yazılan şiirleri iki alt başlıkta inceleyeceğiz. Bunlardan ilki yalnızca dörtlük ve beşliklerden oluşan şiirlerdir. Diğeri ise belli bir kategoriye koyamayacağımız şekilde farklı nazım birimlerinden oluşan şiirlerdir. Bu şiirler, düzensiz nazım birimlerinden oluşan şiirler başlığı altında ele alınmıştır.

3.1.1.10.1. Dörtlük ve Beşliklerden Oluşan Nazım Birimleri

4+ 4+ 4+ 5 mısra düzeniyle yazılanlar: *Payız Havası (68), Divanə Eşq İle (67).*

4+ 4+ 4+ 5+ 4+ 4+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Aşıqmı Yeridi (50).*

4+ 4+ 5+ 4+ 5 mısra düzeniyle yazılan: *Ağarır (32).*

4+ 5+ 4+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Sevdirmə Özünü (348).*

4+ 5+ 4+ 4+ 4+4 mısra düzeniyle yazılanlar: *Tiflis Nostaljisi (49), Araz Çayı (47).*

4+ 5+ 5+ 4+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Mən Düzəm Sehrayam Gülüm (247).*

5+ 4+ 4+ 4+ 4 mısra düzeniyle yazılanlar: *Sevdiyim Adamlar (57).*

5+ 4+ 4+ 4+ 4+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Dostum Zəlimxan Yaquba (158).*

5+ 4+ 5 mısra düzeniyle yazılan: *Əbədiyyət (58).*

5+ 4+ 5 +5 mısra düzeniyle yazılan: *Son Görüş (196).*

5+ 5+ 4+ 4+ 4+ 5 mısra düzeniyle yazılan: *Mən Şeir Yazmıram (13).*

5+ 5+ 5+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Qara Günün Qazancı (15).*

3.1.1.10.2. Düzensiz Nazım Birimlerinden Oluşan Şiirler

Şairin yazdığı şiirlerden 22'si karışık nazım birimlerinden oluşmaktadır. Bunların çoğu serbest ölçüyle yazılmış olup bir kısmı da 11'li hece vezni ile yazılmıştır. Bunları şu şekilde sınıflayabiliriz:

3+ 3+ 4+ 4+ 7 mısra düzeniyle yazılan: *Ürekdən Dəfn (237).*

4+4+2 mısra düzeniyle yazılan: *İnan Tanrı* S*əni Özü Göndərib (334).*

4+ 3+ 3+ 9+ 6+ 5+ 3 mısra düzeniyle yazılan: *Bal Arısı (229).*

4+ 4+ 4+ 4+ 6 mısra düzeniyle yazılan: *Çəkməsilən Cocuq (222).*

4+ 4+ 4+ 4+ 4+ 4+ 8 mısra düzeniyle yazılan: *Etiraf (269).*

4+ 4+ 4+ 6 mısra düzeniyle yazılan: *Xocalı* (313).

4+ 5+ 6+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Mən Səni Beləcə Sevdim (338).*

4+ 6+ 5+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Bir Cüt Göz (54).*

4+ 7+ 4+ 5 mısra düzeniyle yazılan: *Eros Oğlu (231).*

4+ 7+ 4+ 6+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Uzun Bir Ömür (213).*

4+ 7+ 6+ 4+ 5+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Kommunizm Oxşayırdı Özünə (214).*

5+ 4+ 2+ 4+ 6+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Tiflisim Alınmaz Qalam (34).*

5+ 4+ 6+ 4+ 4+ 4+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Mən Başa Düşəndə (212).*

5+ 5+ 5+ 4+ 7 mısra düzeniyle yazılan: *Şair Əzabı (234).*

5+ 5+ 5+ 5+ 6 mısra düzeniyle yazılan: *Qürbət Adamları Şeir Dinləməz (23).*

5+ 6+ 6+ 5 mısra düzeniyle yazılan: *Şairler (268).*

5+ 6+ 7+ 6+ 5+ 5 mısra düzeniyle yazılan: *Üç İki Bir (230).*

5+ 7+ 7 mısra düzeniyle yazılan: *Adsız Şərqi (61).*

6+4+ 5+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Qara Qız (238).*

6+ 4+ 4+ 5 mısra düzeniyle yazılan: *Duman Sevgisi (70).*

6+ 5+ 5+ 5 mısra düzeniyle yazılan: *Özümü Danıram (60).*

6+ 6+ 6+ 7 mısra düzeniyle yazılan: Dua (274).

7+ 4+ 7+ 8 mısra düzeniyle yazılan: *Koroğlunun Sonuncu Dəlisi (226).*

7+ 7+ 9+ 8 mısra düzeniyle yazılan: *Müasirlik (236).*

7+ 6+ 5 mısra düzeniyle yazılan: *Yavru Qurdum (304).*

8+ 5+ 4+ 4+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Bezdim Aldanmaqdan (219).*

6+ 5+ 5+ 5+ 5+ 5+ 4 mısra düzeniyle yazılan: *Gecələr Qəbrinə Büküldü Adam (299).*

İki bölümden oluşan *Nağıl* (248) adlı şiirin birinci bölümü, 5+ 5+ 5+ 5+ 7 mısra düzeniyle yazılmıştır. İkinci bölümü ise 14 tane dörtlükle yazılmıştır.

3.1.2. Ölçü

Rafig Hümmet şiirlerinde hem hece ölçüsünü hem serbest ölçüyü kullanmıştır. İncelediğimiz 359 şiirden 324'ü hece ölçüsüyle, 35'i serbest ölçü ile yazılmıştır. Hümmet'in şiirlerinde kullandığı düzenli ölçüler, 7'li, 8'li, 11'li, 13'lü, 14'lü, 15'li hece ölçüsünden oluşmaktadır. Şair, 359 şiirin 340'ında yalnız hece ölçüsünü kullanırken birden fazla hece ölçüsünün kullandığı şiir sayısı 19'dur. 23 şiir ise hece ölçüleri bazen eşit bazen farklı olmakla beraber kırık mısralıdır.

Rafig Hümmet'in belirli bir hece vezni ile yazdığı bazı şiirlerin durak yerlerinde farklılık görülmektedir. "Durakları her dizede değişen şiirlerin, dizelerindeki hece sayısı eşittir fakat duraksız sayılırlar. Bununla birlikte aynı kalıp içinde değişik duraklı dizeleri, belli bir düzenle şiire yerleştirmek ölçünün tekdüzeliğini yok ettiği gibi, kulağa hoş gelen bir uyum da yaratabilir. " (Dilçin, 1997: 40). Rafig Hümmet, şiirde ahengi daha hoş kılmak için bu yöntemden faydalanmıştır. Bazı şiirlerde belirli bir durak kullanılmayıp birçok

durak kalıbı birlikte kullanılmıştır. Böyle şiirler duraksız olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden tablolarda duraksız şiirler, sadece hece ölçüsü ile belirtilmiştir.

3.1.2.1. Kırık Mısralı Şiirlerin Hece Düzenine Örnek Şiirler

Rafig Hümmet'in hece ölçüsü ile yazdığı şiirlerinin 23'ünün mısralarını kırarak ölçüyü birden fazla mısraya bölmüştür. Altı dörtlükten oluşan *Mən Şeir Yazmıram (13)* şiirinin ilk dörtlüğünün 3. mısrasının 6'lı ve 5'li hece ölçüsü ile iki mısraya bölündüğünü görmekteyiz.

1. *Yuxumu gözümdə dəfn eyləmişəm,* __ 6+5=11
2. *Ölüm də yatırtmaz məni bu gecə.* __6+5=11
3. *Mən şeir yazmıram…* __ 6
4. *açıb qəlbimi,* __ 5
5. *Dərdimin şəklini çəkirəm, dədə.* __6+5=11

Qara Günün Qazancı (15) adlı dört dörtlükten oluşan şiirin ilk üç dörtlüğünde mısra kırılmaları görüyoruz. Bu kırılmalarla, şiirin geneline hâkim olan hece ölçüsünün iki mısraya bölündüğünü görmekteyiz. Şiirin hece düzeni şöyledir:

1. *Gün işığı ah çəkənin olammaz,* __6+5=11
2. *Daha gündüz ağ işıqlı kələkdi.* __6+5=11
3. *Gecə düşdü…* __6
4. *Şükür sənə Yaradan,* __5
5. *Gecə ki var qaragözlü mələkdi.* __6+5=11

6. *Gecə ki var qaragözlü mələkdi,* __6+5=11
7. *Quldurlardan, quldarlardan ayrıca.* __6+5=11
8. *Hamı yatır…* __6
9. *Tanrı məni oyadır,* __5
10. *Ah çəkirəm söz düzülür uc-uca.* __6+5=11

11. *Gecə düşür…* __5
12. *Halal fikir, halal söz,* __6

13. *Haram qonmaz mən oturan budağa.* __4+4+3=11
14. *Şükür, Tanrım, ac deyiləm mayadan* __4+4+3=11
15. *İki ana mayalamış uşağam* __4+4+3=11

Asıl Məndən Göy Qurşağı (144) adlı dört dörtlükten oluşan şiirin ikinci dörtlüğündeki kısa mısralar, 4+4=8'li ölçünün 5'li ve 3'lü iki mısraya bölünmesiyle oluşmuştur.

5. *Asıl məndən, göy qurşağı,* __4+4=8
6. *Göy işini mən bilirəm.* __4+4=8
7. *Ayın dərdini,* __5
8. *Günəşin* __3
9. *Gülüşünü mən bilirəm.* __4+4=8

Üsyan (266) adlı beş dörtlükten oluşan şiirin birinci dörtlüğünde, bir mısra kırılarak üçe bölünmüştür. Şiirde hakim olan 13'lü hece ölçüsü kırık mısraların toplamında korunmuştur. Fakat şiirin genelinde 4+4+5=13 şeklinde kullanılan durak, kırık mısralarda 3+5+5=13 şeklinde kullanılmıştır.

1. *Yay da bitdi. Gələn getdi. Yapayalnızam,* __4+4+5=13
2. *Bir xanım, bir oğul, bir qız...Verənə şükür.* __4+4+5=13
3. *Bütün yayı it-pişiyə hər gün su verdim,* __4+4+5=13
4. *Gizlincə...* __3
5. *Səy saymasınlar.* __5
6. *Görənə şükür.* __5

Beş dörtlükten oluşan *Ağarır (32)* adlı şiirde 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Üçüncü ve beşinci dörtlüklerde bu hece ölçüsü kırılarak iki mısraya yayılmıştır. Şiirin ilk bölümünde 9+2=11 durak düzeni kullanılarak şiirin genelinde kullanılan 6+5=11'li durak düzeninin dışına çıkılmıştır. İkinci bölümdeki kırık mısrada ise şiirde hâkim olan 6+5=11'li durak düzeni kullanılmıştır.

9. *Qar yağır... Tanrının siması kimi,* __6+5=11
10. *Bu həyat ağarır, bu dam ağarır.* __6+5=11

11. *Bu evin içinə qar yağmır...* __9
12. *amma,* __2
13. *Bu qara bildiyim adam ağarır.* __6+5=11

...
18. *Qara günlərimin üz ağlığıdı,* __6+5=11
19. *Bu qara şöhrətim, şanım ağarır.* __6+5=11
20. *Açılır dan üzü...* __6
21. *Şükür, ilahi,* __5
22. *Axır ki, mənim də danım ağarır...* __6+5=11

Sevinir (77) adlı dört dörtlükten oluşan şiirin ikinci dörtlüğünün bir mısrası kırılmıştır. Kırık mısralarda 6'lı ve 2'li hece ölçüsü olarak kullanılmıştır.

5. *Hərənin öz tamah yeri,* __4+4=8
6. *Bilinməz dünyanın sirri.* __6+2=8
7. *Biri Kürdən doymaz,* __6
8. *biri* __2
9. *Bir fincan suya sevinir.* __5+3=8

Eyş İşrətin Sonunda (104) adlı dört dörtlükten oluşan şiirin birinci dörtlüğünde bir mısra kırılarak ikiye bölünmüştür. Kırık mısralarda şiirin 8'li hece ölçüsü korunmuştur.

1. *Eyş-işrətin sonunda dərd,* __4+4=8
2. *Təəssüf, acıq qalacaq.* __5+3=8
3. *Yaş ötəcək...* __4
4. *naz yerinə* __4
5. *Hikkəli soncuq qalacaq.* __5+3=8

Nədən Mutlu Olum ki (225) adlı şiirde şair bir mısrayı kırarak üçe bölmüştür. Şiirin genelinde kullanılan 6+5=11'li hece ölçüsü, kırık mısralarda 3+3+5=11'li hece ölçüsü şekli ile kullanılmıştır.

16. *Əridim* __3
17. *əridim* __3

18. *bitən deyiləm...* __5
19. *bu zinrik yollarda itən deyiləm.* __6+5=11

Rafig Hümmet, *Makvala Qonaşviliyə (232)* adlı şiiri, kırık mısraların en çok kullanıldığı şiirdir. Şair, bu şiirinin belli bölümlerinde 13'lü hece ölçüsünü iki mısraya kırmıştır. Bunu 8+5=13 ve 11+2=13 şeklinde yapmıştır. Yalnız şiirin iki mısrası 7+5=12 kalıbı ile kırılmıştır.

1. *Bütün yetim merkoların* __8
2. *anası kimi* __5
3. *Məhəmmədin cənnətindən* __8
4. *söz açanda sən,* __5
5. *Gördüm* __2
6. *cənnət gülü çıxır ayaq izindən.* __11

7. *Öncə şeirini sevdim,* __8
8. *Sonra rəsmini,* __5
9. *Sonra özünü...* __5
10. *Ərin ilə salamlaşıb* __8
11. *əl tutan gündən* __5
12. *könlümün eşq qapısından* __8
13. *sildim izini.* __5

14. *Türk özgə arvadına* __7
15. *baxmaz qıyqacı,* __5
16. *Mən səni elə sevdim,* __7
17. *elə sevdim ki,* __5
18. *Ərin mənə yeznə oldu,* __8
19. *özünsə bacı...* __5

Şair Ömrü (200) şiirinde bir mısra kırılarak 8'li ve 5'li olmak üzere iki mısraya bölünmüştür. Şiirin genelinde hakim olan 8+5=13'lü hece ölçüsü korunmuştur.

13. *Şair ömrü hər gün aha uyğunlaşmır ki,* __8+5=13
14. *Ahdı, çəkir, çəkir, çəkir...* __8
15. *Ah ki, tükənmir.* __5
16. *Öz içində ölüm ilə vuruşur şair,* __8+5=13
17. *Deyirlər ki, bir balaca dərdi çəkəmmir.* __8+5=13

3.1.2.2. Hece Ölçüsüyle Yazılmış Şiirler

Rafig Hümmet şiirlerinde hem hece ölçüsünü hem serbest ölçüyü kullanmıştır. İncelediğimiz 359 şiirden 324'ü hece ölçüsüyle, 35'i serbest ölçü ile yazılmıştır. Şair 359 şiirin 344'ünda tek hece ölçüsünü kullanırken birden fazla hece ölçüsünün kullandığı şiir sayısı 15'tir. 23 şiir ise hece ölçüleri bazen eşit bazen farklı olmakla beraber kırık mısralıdır.

3.1.2.2.1. Tamamı Aynı Hece Ölçüsü İle Yazılmış Şiirler

7'li hece ölçüsünde yazılmış şiirler

7'li hece vezni ile yazılan şiirlerin sayısı 10'dur. Rafig Hümmet 7'li hece ölçüsü ile yazdığı iki şiirinde 4+3 durak düzenini kullanmıştır. Diğer 7'li hece ölçüsü ile yazılmış şiirler duraksızdır.

Şiir	Nazım Birimi	Ölçü
Yoxdu (275)	Dörtlük (3x4)	7'li hece
Özlədi (265)	Dörtlük (3x4)	7'li hece
Çiliklənmiş Güzgüyəm(188)	Dörtlük (4x4)	4+3=7
Hamıdan Aldın Məni (197)	Dörtlük (4x4)	7'li hece
Canımın İçi (356)	Dörtlük (4x4)	7'li hece
Qaranlıq (198)	Dörtlük (4x4)	7'li hece
Mən Ölümdən Dərs Aldım (186)	Dörtlük (5x4)	7'li hece
Məsləhət (278)	Dörtlük (5x4)	4+3=7
Ovqat (285)	Dörtlük (4x4)	7'li hece
İntizar (351)	Dörtlük (6x4)	7'li hece

8’li hece ölçüsünde yazılmış şiirler

Şairin 8’li hece vezni ile yazdığı şiirlerinin sayısı 147’dir. Bu şiirlerin çoğu duraksız olmakla beraber şiirlerin bir kısmında 4+4 veya 5+3 durak düzeni veya iki durak düzeninin de birlikte kullanıldığı görülmektedir.

8’li hece ölçüsü ile yazılan ve üç dörtlükten oluşan şiirlerden *Həsrət (287), İkicə Gözünə İnan (308), Xəbərin Yox (286)* adlı şiirler duraksızdır. *Mən Düzəm Səhrayam Gülüm (247), Çuğullara (250)* adlı şiirler, *5+3* durak düzeni ile yazılmıştır. *Sən Allah Bu Qadına Bax (245), Sıx Qoynuna Balan Kimi (343)* adlı şiirler ise 4+4 ve 5+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

8’li hece ölçüsü ve dört dörtlükten oluşan; 4+4 ve 5+3 şeklinde yazılan şiirler şunlardır: *İlan Nəğməsi (195), Məni Şuşaya Göndərin (253), Adam Sevgidən Yorulur (241), Ayrıldıq (194), Nə Qalası (192), Dostlar Köçür Bu Dünyadan (181), Güllə Ölümü (176), Öz Üzünü Görüm Sənin (177), Yuxuda Söxbət (175), İsa İsmayılzadənin Xatirəsinə (174), Yaşayırıq (100), Oldu (101), Hamı Qəribədi (102), Ağ Qız Açıb Sinəsini* (103), *Bir Ölümcül Yeriş Yeri (276), Gəzəcək (107), Kafir Gəldi (110), Kimə İnanım (114), Min İl Keçsə də (115), Aldı (117), Sükut Nəğməsi (118), Ruh Halı (327), Uçunur (120), Vurulmaz (121), Buludlar İslatdı Məni (125), İstəmirəm (126), Məni Qoruyan Tanrıdı (127), Öldürüb Tapmaq Asansa (128), Ay Mənə Bəxtəvər Deyən (130), Yeyib Doydunmu Zalım (131), Gözün Çox Uzun Dili Var* (132), *Yuxular Yuxuma Gənim (136), Fikirlərin Kəndirində (139), Yem Olmayım Qurda Quşa(140), Tanrıya Gileyim Yoxdu (141), Ümidim Ay İşığına (142), İçimdə Bir Ocaq Yanır (143), Sən Məni Gəzənə Kimi (148), Məni (152), Üzümdəki Sükut Deyil (153), Dərdimi (155), Bu Gecə (156), Bu Yola (159), Şam Kimi (160), Payız (162), Söhbət (163), Təkəm Qırxıncı Otaqda(164), Qayıdış (165), Su (167), Yazıq Adam (169), Yaşamaq (171), Oğlum Anara (99), Bəyaz Xirqəli Müridlər (98), Quşmu Gözəldi Ləlәkmi (91), Dərdinə Qurban Ay Vətən (89), Xan Araz Şərqi Söyləsin (85), Türk Dili (84), Bu Vətən Yaşıl Giyinə (83), Çağırır (80), Şəhid Nəğməsi (73), Qara Sevdalım (277), Səhərin Üzü Buz Kimi (296).*

8’li hece ölçüsü ile ve dört dörtlükten oluşup 5+3 durak düzeni yazılan şiirler şunlardır: *Salam (267), Çuğullara (250), Göz Qırpımlıq Bir Ömürdə (106), Hanı Allahın*

Qasidi (109), Sınıq Ayna (116), Şeir Şairin Kəfəni (124), Gizləyir (133), Təzə İl Gecəsi (94), Təzə Söz Deyəmmirəm (187).

8'li hece ölçüsü ve dört dörtlükten oluşan; 4+4 ve 5+3 şeklinde iki farklı durak düzeni ile yazılan şiirler şunlardır: *Sən Allah Bu Qadına Bax (245), Sıx Qoynuna Balan Kimi (343), Səvinir (77), Bir Yaşılca Vadi Ola (273), Eşq (243), Bildirmə (242), Bu Qız (191), Biz ki, Bir Cahanda İdik (190), Düşməni Qardaş Eləyir (180), Müəmmalı Adam (183), Şükranlıq (262), Bu Yüz Sifətli Dünyaya (178), Qiymət (111), Çarpılır (112), Sözdən Yuxarı (113), Qalx, Üfüq Bucağına Bax (119), Deməsəydim Bu Deyimi (122), Nə Müddətdi Yazammıram (123), Bilmir (129), Görən Şair Adamdımı (134), İsmarıc (135), Uçam Göylərə Göylərə (138), Gecəm Nə Gözəl (145), Olacam (146), A Xoşbəxt Olan Bəndələr (147), On Dördlük Gecəlik Ay Gördüm (150), Qorxu (151), Ayrılıq Havası (154), Qərib Ahı (149), Şair (157), Ölümdən Sonra (170), Fırçamı Yana Atıram (97), Yenə Od Düşüb Dilimə (96), Sözü də Dəli Eylədik (82), Dilənçi Çocuğa Dörd Bənd (92), Yıxacaq (87), Mən Atillanın Ruhunda (86), Haqq Deyənə (81), Salam Dünyanın Yiyəsi (79), Biz Nə Qədər çox Olsaq da (78), Oy Oy (76), Bayquş (75), Ulayır (95).*

8'li hece ölçüsü ile dört dörtlükten oluşup 4+4 durak düzeni yazılan şiirler şunlardır: *Yoldaş Olur (258), Səsin Canı Nəfəsdədi (182), Aparır (105), Saz Yuxusu (137), Qoca Tiflis (90), Azadlıq Nə Gözəl İmiş (249), Dan Üzünün Şeiri (293).*

Baxın (244) adlı şiirin 1. dörtlüğün 1. mısrası 5+3=8, diğer mısralar 4+4=8 hece ölçüsündedir.

Körpülər (108) adlı şiirin 1., 2., 3. dörtlüklerde 1.,2.,3. mısralar 5+3=8, 4. mısralar 4+4=8, 4. dörtlük ise 4+4=8 hece ölçüsündedir.

Dincəlir (166) adlı şiirin bir mısrası 4+4=8 bir mısrası 5+3=8 hece ölçüsündedir.

Göz Yaşı NahaqYazılıb (168) adlı şiirin dörtlüklerinin ilk üç mısrası 5+3=8, son mısrası 4+4=8 hece ölçüsündedir.

Qoyuruq (88) adlı şiirin 4. dörtlüğünün 2. ve 4. mısraları 4+4=8, diğer mısralar ise 5+3=8 durak düzeni ile yazılmıştır.

<u>11’li hece ölçüsünde yazılmış şiirler</u>

11’li hece vezni ile yazılan şiirlerin sayısı 119’dur. Bu şiirlerin durakları, 6+ 5 veya 4+ 4+ 3 şeklindedir. Şiirlerin 11’inde ise belirli bir durak kalıbı kullanılmamıştır.

11’li hece ölçüsü ile dört üçlükle yazılan şiirlerin sayısı ikidir. *Bu Dörd Boz Divar (215) ve Şirindimi (221)* adlı şiirler, 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Bu Dörd Boz Divar (215)	Üçlük (4x3)	6+5=11
Şirindimi (221)	Üçlük (4x3)	6+5=11

11’li hece ölçüsü ile üç dörtlükle yazılan şiirlerin sayısı 9’dur. Bu şiirlerden *Özləm (350), Mən Yerəm Sən Günəş (345), Payız Da Gəldi (71)* adlı şiirler, 6+5 durak düzeniyle; *Dəli Kimi (337), Bu Qədər (53), Mən Dəliyəm(342), Səndən Ayrı Küsməyə Bir Adam Yox (320)* adlı şiirler 4+4+3 durak düzeniyle yazılmıştır. *Bu Adam Nə Üçün Yıxıldı Görən (41) adlı şiir, duraksızdır.*

Bu Adam Nə Üçün Yıxıldı Görən (41)	Dörtlük (3x4)	11’li hece
Özləm (350)	Dörtlük (3x4)	6+5=11
Mən Yerəm Sən Günəş (345)	Dörtlük (3x4)	6+5=11
Dəli Kimi (337)	Dörtlük (3x4)	4+4+3=11
Bu Qədər (53)	Dörtlük (3x4)	4+4+3=11
Mən Dəliyəm(342)	Dörtlük (3x4)	4+4+3=11
Payız Da Gəldi (71)	Dörtlük (3x4)	6+5=11
Dəliyəm (72)	Dörtlük (3x4)	4+4+3=11
Səndən Ayrı Küsməyə Bir Adam Yox (320)	Dörtlük (3x4)	4+4+3=11

11’li hece ölçüsü ile dört dörtlükle yazılan şiirlerin sayısı 38’dir. Bu şiirlerden *İnana bildinmi (6), Yandırarmı (5), Qul Asi Olanda (4), Bilirəm (3), Sən Getdin (288), Tənhalıq (21), Qardaşım Əlixanın Ruhuna (38), Əl Çalana Bax (42), Ad Günüm (330), Ad Günüm (330), Sən Olmasan Bəlkə də Mən Ölmüşdüm (332), Qoy Bircə O Olsun Mənim Günahım (329), Borçalı (48), Oynayır (52), Şeytan (55), Həsrətin Qoymur ki Bir Çimdik Yatam (318), Kəpənək Kimi (66), Elə də Bilirdim (261), Sənə (316), Mən Sənə Nə Deyim (263), Mən Sənsiz Olanda (354), Nə Yaxşı Tanrı Var (355), Qınama Özünü Şair (264), Sənin Üçün (324), Adam Sakit Sevər (246), Bu da Keçər Gedər (336), Hər Səhər Təzədən Sevirəm Səni (325)* 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Mən Bilirəm (16), Anama (30), Göydə Allah (35), Gülürlər (36), Zaman (62), Xatirələr Kirimir (64) adlı şiirler belli bir durak düzeni ile yazılmamışlardır yani duraksızlardır.

Həyat (37), Sən Gələndə (328), Oldular (43), Sorağını Eşitmişəm (65), Çianur Çalan Gürcü Qızına (256), Qurdlar Vadisində (353) adlı şiirler, 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

İnana bildinmi (6)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Yandırarmı (5)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Qul Asi Olanda (4)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Bilirəm (3)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Mən Bilirəm (16)	Dörtlük (4x4)	11'li hece
Sən Getdin (288)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Tənhalıq (21)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Anama (30)	Dörtlük (4x4)	11'li hece
Göydə Allah (35)	Dörtlük (4x4)	11'li hece
Gülürlər (36)	Dörtlük (4x4)	11'li hece
Həyat (37)	Dörtlük (4x4)	4+4+3=11
Sən Gələndə (328)	Dörtlük (4x4)	4+4+3=11
Qardaşım Əlixanın Ruhuna (38)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Əl Çalana Bax (42)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Ad Günüm (330)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Sən Olmasan Bəlkə də Mən Ölmüşdüm (332)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Qoy Bircə O Olsun Mənim Günahım (329)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Oldular (43)	Dörtlük (4x4)	4+4+3=11
Borçalı (48)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Oynayır (52)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Şeytan (55)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Həsrətin Qoymur ki Bir Çimdik Yatam (318)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Zaman (62)	Dörtlük (4x4)	11'li hece
Xatirələr Kirimir (64)	Dörtlük (4x4)	11'li hece
Sorağını Eşitmişəm (65)	Dörtlük (4x4)	4+4+3=11
Kəpənək Kimi (66)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Çianur Çalan Gürcü Qızına (256)	Dörtlük (4x4)	4+4+3=11
Qurdlar Vadisində (353)	Dörtlük (4x4)	4+4+3=11
Elə də Bilirdim (261)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Sənə (316)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Mən Sənə Nə Deyim (263)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Mən Sənsiz Olanda (354)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Nə Yaxşı Tanrı Var (355)	Dörtlük (4x4)	6+5=11

Qınama Özünü Şair (264)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Sənin Üçün (324)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Adam Sakit Sevər (246)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Bu da Keçər Gedər (336)	Dörtlük (4x4)	6+5=11
Hər Səhər Təzədən Sevirəm Səni (325)	Dörtlük (4x4)	6+5=11

11'li hece ölçüsü ile yazılan beş dörtlükle yazılan şiirlerin sayısı 28'dir. Bu şiirlerden *Sərçə Ölümü (7), Allah Nə Yazıbsa (8), Küləyə Xitab (9), Durna Nağılı (12), Çap Etdirmədiyim Şeirlərimə (14), Çap Etdirmədiyim Şeirlərimə (14), Sözgəlişi (326), Mən (18), Mən Sənsiz Ölməsəm (323), Ay Məni Doğan (20), Tənha Qayığam (28), Məni Özləyən Var Sənmi Özlədin (339), Mən Öz Həsrətimi Çəkdim Bir Ömür (63), 26 Fevral Xocalı Bizim (255), Sevinə Bilmirəm O Qız Xəstədir (352), Təsadüfi Görüş (257), Sevənlər Üçün (284), Dəli Şeir (301), Qızdırmalı Şeir (335) 6+5* durak düzeni ile yazılmıştır.

Mən Sözümü Pıçıldadım Rüzgara (22), İncimərəm Mən Öləndə Ağlama (321), Ay İşığı Gecələrin Kəfəni (24), İndən Belə (26), Mən Ölərdim (33), Dostum və Eloğlu Pərviz Mirzalıoğlunun Ruhuna (40), Sevməyə Bir Qadın Yox (69), Ayüzlüm (347) adlı şiirler, 4+4+3 durak düzeni ile yazılmıştır.

Min Şükür (2), Tək Qalanda (17) adlı şiirler ise belli bir durak düzeni ile yazılmamıştır.

Min Şükür (2)	Dörtlük (5x4)	11'li hece
Sərçə Ölümü (7)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Allah Nə Yazıbsa (8)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Küləyə Xitab (9)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Durna Nağılı (12)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Çap Etdirmədiyim Şeirlərimə (14)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Tək Qalanda (17)	Dörtlük (5x4)	11'li hece
Sözgəlişi (326)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Mən (18)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Mən Sənsiz Ölməsəm (323)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Ay Məni Doğan (20)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Mən Sözümü Pıçıldadım Rüzgara (22)	Dörtlük (5x4)	4+4+3=11
İncimərəm Mən Öləndə Ağlama (321)	Dörtlük (5x4)	4+4+3=11
Ay İşığı Gecələrin Kəfəni (24)	Dörtlük (5x4)	4+4+3=11
İndən Belə (26)	Dörtlük (5x4)	4+4+3=11
Tənha Qayığam (28)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Məni Özləyən Var Sənmi Özlədin (339)	Dörtlük (5x4)	6+5=11

Mən Ölərdim (33)	Dörtlük (5x4)	4+4+3=11
Dostum və Eloğlu Pərviz Mirzalıoğlunun Ruhuna (40)	Dörtlük (5x4)	4+4+3=11
Mən Öz Həsrətimi Çəkdim Bir Ömür (63)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Sevməyə Bir Qadın Yox (69)	Dörtlük (5x4)	4+4+3=11
Ayüzlüm (347)	Dörtlük (5x4)	4+4+3=11
26 Fevral Xocalı Bizim (255)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Sevinə Bilmirəm O Qız Xəstədir (352)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Təsadüfi Görüş (257)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Sevənlər Üçün (284)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Dəli Şeir (301)	Dörtlük (5x4)	6+5=11
Qızdırmalı Şeir (335)	Dörtlük (5x4)	6+5=11

11'li hece ölçüsü ile yazılan altı dörtlükten oluşan şiirlerin sayısı 16'dır. Bu şiirlerden *XIX Yüzil Qoşması (251), İki Vətənim Var (51), Yalan (44), Küs (319), İndi Hər Ürəkdə (11), Eşq (243), Qəza (27), Sənə Nə Adam? (294), Ya Sən Yabançısan Ya da Bu Dünya (349), Ya Sən Yabançısan Ya da Bu Dünya (349), Nələr Yalamadı O Dil O Dodaq (305), Ata Eşqi (310), Dostlar Bağışlasın (311)* 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır.

Cavid və Mən (29), Sən Allah Unutdurmaq İstəmir (346), Darıxıram (25) adlı şiirler, 4+4+3=11 durak düzeni ile yazılmıştır. *Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1)* adlı şiir ise duraksızdır.

XIX Yüzil Qoşması (251)	Dörtlük (6x4)	6+5=11
İki Vətənim Var (51)	Dörtlük (6x4)	6+5=11
Yalan (44)	Dörtlük (6x4)	6+5=11
Cavid və Mən (29)	Dörtlük (6x4)	4+4+3=11
Sən Allah Unutdurmaq İstəmir (346)	Dörtlük (6x4)	4+4+3=11
Küs (319)	Dörtlük (6x4)	6+5=11
İndi Hər Ürəkdə (11)	Dörtlük (6x4)	6+5=11
Eşq (243)	Dörtlük (6x4)	6+5=11
Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1)	Dörtlük (6x4)	11'li hece
Qəza (27)	Dörtlük (6x4)	6+5=11
Sənə Nə Adam? (294)	Dörtlük (6x4)	6+5=11
Ya Sən Yabançısan Ya da Bu Dünya (349)	Dörtlük (6x4)	6+5=11
Darıxıram (25)	Dörtlük (6x4)	4+4+3=11
Nələr Yalamadı O Dil O Dodaq (305)	Dörtlük (6x4)	6+5=11
Ata Eşqi (310)	Dörtlük (6x4)	6+5=11
Dostlar Bağışlasın (311)	Dörtlük (6x4)	6+5=11

11'li hece ölçüsü ile yazılan yedi dörtlükten oluşan şiirlerden *Də Sənə Nə Olub Fikirli Adam (295), Dəli Sevgilərin Ömrü Çox Olar (344)* 6+5=11 durak düzeni ile yazılmıştır. *Hərdən Hərdən (10)* adlı şiir ise duraksızdır.

Hərdən Hərdən (10)	Dörtlük (7x4)	11'li hece
Də Sənə Nə Olub Fikirli Adam (295)	Dörtlük (7x4)	6+5=11
Dəli Sevgilərin Ömrü Çox Olar (344)	Dörtlük (7x4)	6+5=11

11'li hece ölçüsü ile oluşmuş ve farklı nazım birimlerinden oluşan şiirlerden *Vay Vay (260), Şairlər (268), Özümü Danıram (60), Qürbət Adamları Şeir Dinləməz (23), Bir Cüt Göz (54), Bir Cüt Göz (54), Adsız Şərqi (61), Tiflisim (315), Etiraf (269), Gecələr Qəbrinə Büküldü Adam (299), İnan Tanrı Səni Özü Göndərib (334), Niyə Qısqanıram Səni Bilirsən (333)* 6+5 durak düzeni ile yazılmıştır. *Xocalı (313), Mən Ölürdüm Sənsə Kefində İdin (306)* adlı şiirler ise duraksızdır.

Vay Vay (260)	(2x7)+(1x8)	6+5=11
Şairlər (268)	(1x5)+(2x6)+(1x4)	6+5=11
Özümü Danıram (60)	(1x6)+(3x5)	6+5=11
Qürbət Adamları Şeir Dinləməz (23)	(4x5)+(1x6)	6+5=11
Bir Cüt Göz (54)	(1x4)+(1x6)+(1x5)+(1x4)	6+5=11
Adsız Şərqi (61)	(1x5)+(2x7)	6+5=11
Tiflisim (315)	(1x5)+(1x4)+(1x2)+(1x4)+(1x6)+(1x4)	6+5=11
Etiraf (269)	(6x4)+(1x8)	6+5=11
Gecələr Qəbrinə Büküldü Adam (299)	(6x5)+(1x4)	6+5=11
Xocalı (313)	(3x4)+(1x6)	11'li hece
İnan Tanrı Səni Özü Göndərib (334)	(4x4)+(1x2)	6+5=11
Niyə Qısqanıram Səni Bilirsən (333)	Beşlik (4x5)	6+5=11
Mən Ölürdüm Sənsə Kefində İdin (306)	Dörtlük (10x4)	11'li hece

<u>13'lü hece ölçüsünde yazılmış şiirler</u>

Rafig Hümmet'in 13'lü hece vezniyle yazdığı şiirlerinin sayısı 3'tür. Bu hece vezninde 4+4+5 durak düzeni kullanılmıştır. Şiirlerden bir tanesi ise belirli bir durak düzenine göre yazılmamıştır. 4+4+5 durak düzeni ile yazılmış şiirler, *Gözlərimin Qabağında (209) ve O Millət ki (210)*'dir. *Gərçək (205)* adlı şiir ise duraksızdır.

Şiir	Nazım Birimi	Ölçü
Gərçək (205)	Dörtlük (5x4)	13'lü hece

Gözlərimin Qabağında (209)	Dörtlük (5x4)	4+4+5=13
O Millət ki (210)	Dörtlük (6x4)	4+4+5=13

14'lü hece ölçüsünde yazılmış şiirler

Rafig Hümmet, şiirlerinin 4 tanesini 14'lü hece vezniyle yazmıştır. Bu hece vezninde 7+ 7 durak kalıbı kullanılmıştır.

Şiir	Nazım Birimi	Ölçü
Sözümlə Danışıram (201)	Dörtlük (4x4)	7+7=14
Az Mənə Naz Eləyir (208)	Dörtlük (4x4)	7+7=14
Dua (274)	Şiir iki bölüm halinde 1. Bölümü dörtlük (5x4), 2. Bölümü (1x2)+(1x3)+(1+4)	7+7=14
Vətən (211)	Onluk (1x10)	7+7=14

15'li hece ölçüsünde yazılmış şiirler

Şairin üç şiiri, 15'li hece ölçüsündedir. Bu hece vezninde 8+7 durak sistemi kullanılmıştır.

Şiir	Nazım Birimi	Ölçü
Baxışını Məndən Döndər (203)	Dörtlük (4x4)	8+7=15
Yadındamı (204)	Dörtlük (4x4)	8+7=15
Bir Dünya İki Dünya (206)	Dörtlük (5x4)	8+7=15

3.1.2.2.2. İki Farklı Hece Ölçüsünün Düzenli Kullanıldığı Şiirler

Rafig Hümmet şiirlerinin 8'inde iki farklı hece ölçüsünü bir arada kullanmıştır. Bu şiirlerin 12'sinde bir mısra belirli bir hece ölçüsüyle, onu takip eden diğer mısra başka bir hece ölçüsüyle yazılmıştır. Bir şiirde ise dörtlüklerin son mısraları farklı hece ölçüsü ile yazılmıştır. İki hece ölçüsünün düzenli kullanıldığı şiirler ve onların hece ölçüleri şöyledir:

Şiir	Nazım Birimi	Ölçü
Alın Yazım (292)	Dörtlük (3x4)	Şiirin bir mısrası 8'li bir mısrası 7'li hece ölçüsündedir.
Gözləmə Bazar Gününü (252)	Dörtlük (4x4)	Şiirin bir mısrası 8'li bir mısrası 7'li hece ölçüsündedir. 1. dörtlük 8, 7, 8,7 2. dörtlük 8, 7, 8,7 3. dörtlük 8, 7, 8,7 4. dörtlük 8, 7, 8,7 hece ölçüsündedir.

Səbr (303)	Dörtlük (7x4)	Şiirin bir mısrası 8'li bir mısrası 7'li hece ölçüsündedir.
Ay Gidi Dünya (59)	Dörtlük (5x4)	Dörtlüklerin son mısraları 5'li hece ölçüsünde, diğer mısralar 11'li hece ölçüsündedir.
Uçunarmı (202)	Sekizlik (5x4)	Şiirin bir mısrası 8'li bir mısrası 7'li hece ölçüsündedir.
Sevgi (280)	Dörtlük (5x4)	Şiirin bir mısrası 8'li bir mısrası 7'li hece ölçüsündedir.
Gülümsə (281)	Dörtlük (5x4)	Şiirin bir mısrası 8'li bir mısrası 7'li hece ölçüsündedir.
Hərənin Öz Zəifi Var (282)	Dörtlük (5x4)	Şiirin bir mısrası 8'li bir mısrası 7'li hece ölçüsündedir.
Ürəyini Üşütmə (283)	Dörtlük (5x4)	Şiirin bir mısrası 8'li bir mısrası 7'li hece ölçüsündedir.
Yeni İlin İlk Şeiri (298)	Dörtlük (6x4)	Şiirin bir mısrası 8'li bir mısrası 7'li hece ölçüsündedir. 1. dörtlük 8, 7, 8,7 2. dörtlük 8, 7, 8,7 3. dörtlük 8, 7, 8,7 4. dörtlük 8, 7, 8,7 hece ölçüsündedir. 5. dörtlük 8, 7, 8,7 6. dörtlük 8, 7, 8,7
Tiflisim Alınmaz Qalam (34)	Dörtlük (4x4)	1. dörtlük 8, 8, 8,7 2. dörtlük 8, 8, 8,7 3. dörtlük 8, 8, 8,7 4. dörtlük 8, 8, 8,7 hece ölçüsündedir.
Bir İl On İl Yüz İl Sonra (341)	Dörtlük (7x4)	Şiirin bir mısrası 8'li bir mısrası 7'li hece ölçüsündedir. 1. dörtlük 8, 7, 8,7 2. dörtlük 8, 7, 8,7 3. dörtlük 8, 7, 8,7 4. dörtlük 8, 7, 8,7 hece ölçüsündedir. 5. dörtlük 8, 7, 8,7 6. dörtlük 8, 7, 8,7 7. dörtlük 8, 7, 8,7

3.1.2.2.3. İki Farklı Hece Ölçüsünün Düzensiz Kullanıldığı Şiirler

Şairin 4 şiirinde, iki farklı hece ölçüsü belli bir düzene dâhil olmadan birlikte kullanılmıştır. Bu şiirler ve onların hece ölçüleri şu şekildedir:

Şiir	Nazım Birimi	Ölçü
Etiraf (199)	Dörtlük (4x4)	1. dörtlük 8, 7, 8,7 2. dörtlük 7, 7, 7,7 3. dörtlük 7, 7, 7,7 4. dörtlük 8, 7, 8,7 hece ölçüsündedir.
Tənha Qadın (259)	Dörtlük (4x4)	1. dörtlük 7, 7, 8,7 2. dörtlük 7, 7, 8,7 3. dörtlük 7, 7, 8,7 4. dörtlük 8, 7, 7,7 hece ölçüsündedir.

Ağlıma Hardan Gəldi (185)	Dörtlük (4x4)	1. dörtlük 7, 8, 8,8 2. dörtlük 7, 7, 8,8 3. dörtlük 7, 8, 7,8 4. dörtlük 8, 8, 8,7 hece ölçüsündedir.
Yağış Yağır (161)	Dörtlük (4x4)	1. mısra 6'lı, diğer mısralar 8'li hece ölçüsündedir.

3.1.2.2.4. Kırık Mısralı ve Düzenli Hece Ölçüsüyle Yazılmış Şiirler

Kırık mısralı ve düzenli hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerin sayısı 19'dur. Bu şiirlerin adları ve kırılan mısraları şöyledir:

Şiir	Nazım Birimi	Ölçü
Mən Şeir Yazmıram (13)	(1x4)+(1x5)+(3x4)+(1x5)	Şiir 6+5=11 hece ölçüsü ile yazılmıştır. Birinci dörtlüğünde bir mısra kırılmıştır. __6+5=11 __6+5=11 __6 __5 __6+5=11
Qara Günün Qazancı (15)	Dörtlük (4x4)	Şiirin geneli 11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Birinci, ikinci ve üçüncü dörtlüklerinde birer mısra kırılmıştır. 1. dörtlük __4+4+3=11 __4+4+3=11 __7 __4 __4+4+3=11 2. dörtlük __4+4+3=11 __4+4+3=11 __4 __7 __4+4+3=11 3. dörtlük __4 __7 __4+4+3=11 __4+4+3=11 __4+4+3=11
Asıl Məndən Göy Qurşağı (144)	Dörtlük (4x4)	Şiirin geneli 4+4=8 hece ölçüsü ile yazılmıştır. Şiirin birinci dörtlüğünde bir mısra kırılmıştır __4+4=8 __5+3=8 __5 __3 __5+3=8
Üsyan (266)	Dörtlük (5x4)	Şiirin geneli 4+4+5=13 hece ölçüsü ile yazılmıştır. Şiirinbirinci dörtlüğün bir mısra kırılmıştır. şeklindedir. __4+4+5=13

		__4+4+5=13 __4+4+5=13 __3 __5 __5
Ağarır (32)	Dörtlük (5x4)	Şiirin geneli 6+5=11'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Şiirin üçüncü ve beşinci dörtlüklerinde bir mısra kırılmıştır. Üçüncü dörtlük __6+5=11 __6+5=11 __9 __2 __6+5=11 Beşinci dörtlük __6+5=11 __6+5=11 __6 __5 __6+5=11
Sevinir (77)	Dörtlük (4x4)	Şiir, 8'li hece ölçüsü ile yazılmıştır. Şiirin ikinci dörtlüğündeki bir mısrada kırılma olmuştur. __4+4=8 __5+3=8 __6 __2 __5+3=8
Eyş-İşrətin Sonunda (104)	Dörtlük (4x4)	8'li hece ölçüsü ile yazılan şiirin birinci dörtlüğünde bir mısra kırılmıştır. __4+4=8 __5+3=8 __4 __4 __5+3=8
Şair Ömrü (200)	Dörtlük (5x4)	Şiir, 4+4+5=13'lü hece ölçüsü ile yazılmıştır. Şiirin dördüncü dörtlüğündeki bir mısra kırılmıştır. __4+4+5=13 __8 __5 __4+4+5=13 __4+4+5=13
Özümü Gəzirəm (19)	(4x4)+(1x5)+(2x4)	Şiirde 6+5=11'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Şiirin beşliğindeki bir mısrada kırılma görülmektedir. __6+5=11 __6+5=11 __6+5=11 __3 __8 __6+5=11
Millətin Şairi Olmaq Zor İmiş (31)	Dörtlük (5x4)	Şiir, 6+5=11'li hece ölçüsündedir. Şiirin birinci dörtlüğünün bir mısrasında kırılma görülmektedir.

		__6+5=11 __6+5=11 __6 __5 __6+5=11
Mənim İşığımdı (46)	Dörtlük (4x4)	Şiir, 6+5=11'li hece ölçüsündedir. Şiirin üçüncü dörtlüğünün bir mısrasında kırılma görülmektedir. __6+5=11 __6+5=11 __6 __5 __6+5=11
Sevdiyim Adamlar (57)	Dörtlük (5x4)	Şiir, 6+5=11'li hece ölçüsündedir. Şiirin birinci dörtlüğünün bir mısrasında kırılma görülmektedir. __6 __5 __6+5=11 __6+5=11 __6+5=11
Əbədiyyət (58)	Dörtlük (4x4)	Şiir, 6+5=11'li hece ölçüsündedir. Şiirin dördüncü dörtlüğündeki bir mısra kırılmıştır. 1. dörtlük __6 __5 __6+5=11 __6+5=11 __6+5=11 3. dörtlük __6+5=11 __6+5=11 __6+5=11 __2 __9
Divanə Eşq İle (67)	Dörtlük (4x4)	Şiir, 6+5=11'li hece ölçüsündedir. Şiirin dördüncü dörtlüğünün bir mısrasında kırılma görülmektedir. __6 __5 __6+5=11 __6+5=11 __6+5=11
Payız Havası (68)	Dörtlük (4x4)	Şiir, 6+5=11'li hece ölçüsündedir. Şiirin dördüncü dörtlüğün bir mısrasında kırılma görülmektedir. __6 __5 __6+5=11 __6+5=11 __6+5=11
Dostum Zəlimxan Yaquba (158)	Dörtlük (6x4)	Şiir, 8'li hece ölçüsünde yazılmıştır. Şiirin 1. Dörtlüğünde bir mısra kırılmıştır. __5+3=8 __4+4=8 __4+4=8 __4

		__4
Ağlayır (172)	Dörtlük (3x4)	Şiir, 5+3=8 hece ölçüsü ile yazılmıştır. Şiirin 1. Dörtlüğünde bir mısra kırılmıştır. __6 __2 __5+3=8 __5+3=8
Sənəmi Yazılıb O Şeir, Gülüm?(291)	Dörtlük (4x4)	Şiir, 6+5=11'li hece ölçüsündedir. Dördüncü dörtlükte bir mısra kırılmıştır: __6+5=11 __6+5=11 __3 __8 __6+5=11
Yaralı Durnam (290)	(2x3)+(1x4)	Şiir, 6+5=11'li hece ölçüsündedir. 1. üçlük __6 __5 __6+5=11 __6+5=11 2.üçlük __6 __5 __6+5=11 __6+5=11 3. dörtlük __6 __5 __6+5=11 __6+5=11 __6+5=11

3.1.2.2.5. Kırık Mısralı ve Düzensiz Hece Ölçüsüyle Yazılmış Şiirler

Kırık mısralı ve düzensiz hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerin sayısı 5'dir. Bu şiirler şunlardır:

Nədən Mutlu Olum ki (225)	Serbest Nazım	Serbest hece ölçüsü ile yazılmıştır. Bir mısra kırılarak üç mısraya bölünmüştür. ___3 ___3 ___5
Makvala Qonaşviliyə (232)	Serbest Nazım	Serbest ölçü ile yazılmıştır. Kırık mısraların normal mısralar içerisindeki yeri şöyledir: __4+4=8 __5 __4+4=8 __5 __2 __6+5=11
Qurtuluş (224)	Dörtlük(4x4)	Şiirin kırılan mısraları şu şekildedir. __5+3=8 __5+3=8

		__5 __3 __5+3=8 __5+3=8 __5+3=8 __5+3=8 __2 __6
İşığın İşığı (240)	(18x4)+(3x5)+(1x7)+(1x5)+(5x4)+(1x5)+(8x4)+(1x5)+(5x4)+(1x16)	2. Dörtlük __8 __3 __6+5=11 __6+5=11 __6+5=11 8. dörtlük __3+3+5=11 __3+3+5=11 24. dörtlük __9 __2 __6+5=11 __6+5=11 __6+5=11 40. dörtlük __6+5=11 __6+5=11 __6 __5 __6+5=11 41. dörtlük __6+5=11 __6+5=11 __6 __5 __6+5=11 42. dörtlük __6 __5 __6+5=11 __6+5=11 44. dörtlük __4+4=8 __4+4=8 __4 __4 __4+4=8
Son Çiçəyin Elegiyası (239)	Serbest Nazım	Şiirin kırık mısralı bölümü şu şekildedir. __6 __5 __6 __3 __2 __6+5=11 __6+5=11

3.1.2.3. Serbest Ölçü İle Yazılmış Şiirler

Bu başlık altında ele alınan şiirlerinin hepsinin tam anlamıyla hece vezninden uzak olduğunu söyleyemeyiz. Geneli serbest yazılan şiirlerin bazı bölümlerinde belirli bir ölçü kullanılmış olsa da; bu ölçü, şiirin tamamına hâkim olmadığı için şiir serbest vezin olarak değerlendirilmiştir. Rafig Hümmet, serbest ölçü ile 35 şiir yazmıştır.

Can Dostum İstanbulum (314)	Üçlük (4x3)	Serbest
Məndən Uzaqlarda (228)	Dörtlük (4x4)	Serbest
Bayırda Payız Küləyi (218)	Dörtlük (4x4)	Serbest
Son Görüş (196)	(1x5)+(1x4)+(2x5)	Serbest
Qorxu (151)	Beşlik (5x5)	Serbest
Dünyanın Son Ölümünü (227)	Beşlik (3x5)	Serbest
25 Yaşım (235)	Dörtlük (5x4)	Serbest
Özgə Əməyi Yeyənlərə (223)	Dörtlük (5x4)	Serbest
Üst Başımı Süzən Adam (207)	Beşlik (4x5)	Serbest
Qara Qız (238)	(1x6)+(1x4)+(1x5)+(1x4)	Serbest
Mən Başa Düşəndə (212)	(1x5)+(1x4)+(1x6)+(4x4)	Serbest
Çəkməsilən Cocuq (222)	(4x4)+(1x6)	Serbest
Üç, İki, Bir (230)	(1x5)+(1x6)+(1x7)+(1x6)+(2x5)	Serbest
Şair Əzabı (234)	(3x5)+(1x4)+(1x7)	Serbest
Eros Oğlu (231)	(1x4)+(1x7)+(1x4)+(1x5)	Serbest
Uzun Bir Ömür (213)	(1x4)+(1x7)+(1x4)+(1x6)+(1x4)	Serbest
Kommunizm Oxşayırdı Özünə (214)	(1x4)+(1x7)+(1x6)+(1x4)+(1x5)+(1x4)	Serbest
Bal Arısı (229)	(1x4)+(2x3)+(1x9)+(1x6)+(1x5)+(1x3)	Serbest
Bezdim Aldanmaqdan (219)	(1x8)+(1x5)+(3x4)	Serbest
Nağıl (248)	(4x5)+(1x7)+(14x4)	Serbest
Koroğlunun Sonuncu Dəlisi (226)	(1x7)+(1x4)+(1x7)+(1x8)	Serbest
Ürəkdə Dəfn (237)	(2x3)+(2x4)+(1x6)	Serbest
Müasirlik (236)	(2x7)+(1x9)+(1x8)	Serbest
Sevmə (270)	(1x25)	Serbest
Giley (271)	(1x10)	Serbest
Torpaq (217)	(1x9)+(6x4)+(1x5)+(1x4)	Serbest
Oxunmaq Dərdim Yox ki Mənim (216)	(1x36)	Serbest
Yavru Qurdum (304)	(1x7)+(1x6)+(1x5)	Serbest
Bəlkə də Bilmirdi (307)	(1x15)	Serbest
Dua (309)	(3x6)+(1x7)	Serbest
Azadlığın Düsturu (312)	(1x8)	Serbest
Mən Səni Beləcə Sevdim (338)	(1x4)+(2x6)+(1x4)	Serbest

Bu Kəndə (56)	(3x6)+(1x7)	Serbest
Görürəm (254)	Dörtlük (4x4)	Serbest
Duman Sevgisi (70)	(1x6)+(2x4)+(1x5)	Serbest

3.1.3. Kafiye

Şiirlere ritmik ve armonik bir düzen sağlayan unsurlardan biri de kafiyedir. Şair, mısra başı ve mısra içinde kullandığı ses tekrarlarını mısra sonlarında da ustaca kullanarak şiirlerinde bir iç ahenk oluşturmuştur. Rafig Hümmet'in kullandığı kafiyeler şiirin doğal akışına uygundur ve bir zorlama hissedilmemektedir. Şair, şiirlerinde bütün kafiye türlerini kullanmıştır. Bu kullanımlarla şiirlerin akılda kalması kolaylaştırılmış ve şiirlerin kulağa daha hoş gelmesi sağlanmıştır. Rafig Hümmet, şiirlerinin çoğunda kafiyeden faydalanmıştır. Şairin bazı şiirlerinde sadece bir kafiye türü ve düzeni kullanılırken bazı şiirlerinde ise birden fazla kafiye türü ve düzeni bir arada kullanılmıştır.

3.1.3.1. Kafiye Türü

Rafig Hümmet, "yarım", "tam", "zengin", "tunç", "benzer ses" kafiyelerinin hepsini şiirlerinde kullanmıştır. Kafiye türlerinden tam ve zengin kafiyeyi daha çok kullanmış olan şair, bunların yanı sıra yarım kafiye, benzer sesler kafiyesine de şiirlerinde yer vermiştir.

3.1.3.1.1. Yarım Kafiye

"Yarım kafiye, mısra sonunda tek bir ses benzeşmesiyle oluşan kafiye türüdür" (Çetin 2014: 243). Tek ses benzerliğine dayanan yarım kafiyeye, Hümmet'in şiirlerinde sıkça rastlanır. Şair, ses ve kelime tekrarı ile şiirlerindeki ahenk unsurlarını arttırmıştır. Rafig Hümmet, yarım kafiyeyi çoğunlukla rediften önce kullanmıştır.

5. *Mən səndəydim, sən də mə**nd**ə,*
6. *Ömür keçmirdi sürgü**nd**ə.*
7. *Bəxtimiz şəfəq rəng**ind**ə,*
8. *Özümüz ağ donda idik.*

(Biz ki, Bir Cahanda İdik) (190)

9. *Səsi, sözü **öt**məyənlər,*
10. *Hələ ölüb-**it**məyənlər,*

*11. Yerə gücü ye**t**məyənlər*
12. Üz tutub göydən inciyir.
(Hamı Qəribedi) (102)

*13. Mizan-tərəzi dü**z**ülər,*
*14. Padşah yazanlar po**z**ular...*
*15. Tanrı deyən haqq ya**z**ılar*
16. Nalədən, ahdan yazılır.
(Qiymet) (111)

*1. Nə yazsam gəlir ba**ş**ıma,*
*2. Düşmüşəm öz qarğı**ş**ıma.*
*3. Yetib cənnətlik ya**ş**ıma,*
4. Cəhənnəmə səfir gəldim.
(Kafir Gəldi) (110)

*9. Qalaqlanıb könül to**zu**,*
*10. Qaçıb ömrün dadı-du**zu**.*
*11. Dünyanın onda doqqu**zu***
*12. Qoyun oldu, quzu old**u**.*
(Oldu) (101)

Şiirleri ses uyumu bakımından kuvvetlendirmeye çalışan şair, yarım kafiye kullanırken kafiye oluşturan seslerin önündeki ünlülerin incelik-kalınlık veya darlık-yuvarlık açısından birbirine yakın olmasına özen göstermiştir. Aşağıdaki örnekte şair, yarım kafiyenin önünde dar ünlüleri kullanarak şiirdeki müzikaliteyi arttırmayı amaçlamıştır.

5. Dünyada nə yaraşır ki,
*6. Şairə sürgü**n**dən başqa?*
7. Məmləkətdə hər şey yasaq
*8. Gecə ümidi**n**dən başqa.*
(Qalx, Üfüq Bucağına Bax) (119)

Kimi zaman da yarım kafiye önündeki ünsüzlerin benzer sesler olmasına dikkat ederek şiirdeki ahengi arttırmıştır.

*5. Uçurdaq kədəri, qəm**i**,*
*6. Açaq bəmbəyaz yelkən**i**.*
*7. Tanrı, yol ver son tikəm**i***

8. Bölüm Savalan dağında.
(Xan Araz Şərqi Söyləsin) (85)

3.1.3.1.2. Tam Kafiye

"İki ses benzeşmesiyle oluşan kafiyedir. Hem klasik, hem de modern şiirde sıkça kullanılan kafiye çeşididir" (Karataş, 2014: 311). Rafig Hümmet'in şiirlerinde bu kafiye en çok kullanılan kafiye türlerindendir.

*13. Bir gün fələk məni y**ıx**sa,*
*14. Mənsizlik ruhunu s**ıx**sa,*
*15. Məzarımdan tüstü ç**ıx**sa,*
16. Torpağıma su cala, su.
(Nə Qalası) (192)

*5. Sulara yuxu dan**ış**dı,*
*6. Baxdı göylərə, qım**ış**dı,*
*7. Axdı qanıma qar**ış**dı,*
8. Bu qız məni sevəmmədi.
(Bu Qız) (191)

*5. Yanmasaq, düşmərik ya**da**,*
*6. Yaman vurulmuşuq o**da**.*
*7. Qovruluruq çarpayı**da**,*
8. Qor üstündə yaşayırıq.
(Yaşayırıq) (100)

*9. Əvvəlin qan, axırın q**an**, -*
*10. Atılıb düşürsan, ins**an**!*
*11. Hər ömür bircə imtah**an**,*
12. Qiymət Allahdan yazılır.
(Qiymet) (111)

Şiiri insanlardaki her türlü duygunun dışa vurumu olarak gören şair, bazı şiirlerinde kafiyenin bulunduğu kelimedeki, kafiye oluşturan seslerin dışındaki diğer seslerin de uyumuna dikkat etmiştir. Bu sayede Hümmet, şiiri daha çok zenginleştirmiş ve kafiyenin oluşturduğu ahengin ötesinde bir armoni oluşmuştur.

*5. Suç etsən bəndədən xəlv**ət**,*

6. *Cəzası gələcək əlb**ət**.*
7. *Tanrı biləndə məsləh**ət**,*
8. *Düşməni qardaş eləyir.*

(Düşməni Qardaş Eləyir) (180)

3.1.3.1.3. Zengin Kafiye

"İkiden fazla ses benzerliğinde oluşan kafiye türüdür" (Çetin 2014: 244). Rafig Hümmet'in şiirlerinde en çok kullandığı kafiye türlerinden biridir. Hümmet, daha çok üç ve dört ses benzerliğinden oluşan zengin kafiyeyi kullanmıştır.

10. *Doymayacaq nəfs, gö**dən**,*
11. *Gün-gün bürüşəcək bə**dən**.*
12. *Quş südü olan süfrə**dən***
13. *Ləpəsiz fındıq qalacaq.*

(Eyş-İşrətin Sonunda) (104)

9. *Kef çəkin, bəh-bəh, nə qəş**əng**...*
10. *Doldurun şar, atın fiş**əng**.*
11. *Məni əlinizdə tüf**əng**,*
12. *Pusun, sinə-sinə baxın.*

(Baxın) (244)

5. *Qiymətim var qa**nqal** kimi,*
6. *Ürəyim var ma**nqal** kimi.*
7. *Odlanıram to**nqal** kimi,*
8. *Külüm mənə yoldaş olur.*

(Yoldaş Olur) (258)

Rafig Hümmet, bazı şiirlerinde ses tekrarlarını kafiye ile sınırlı tutmamış, kafiyenin bulunduğu kelimelerdeki kafiye dışındaki seslerin de benzer olmasına dikkat etmiştir. Böylece şiirdeki müzikaliteyi arttırmıştır.

1. *Qoca Tiflis, Karvans**ara**,*
2. *Hara gedir karvan, h**ara**?*
3. *Belə sarvan karvanl**ara***
4. *Doğru yolu bularmola?*

(Qoca Tiflis) (90)

3.1.3.1.4. Tunç Kafiye

"Bir mısra sonundaki kafiyeli kelimelerden birisi, diğer mısradaki kafiyeli kelimenin bir parçası olarak onun içinde aynen tekrarlanıyorsa buna tunç kafiye denir. Tunç kafiyede bir mısradaki kafiyeli kelime bağımsız bir kelime olacak; öteki mısrada da bu bağımsız kelime, kafiyeli kelimenin son hecelerini oluşturacaktır" (Çetin, 2014: 245). Rafig Hümmet'in şiirlerinde tunç kafiye örneklerinden bazıları şunlardır:

5. Salam, gülüm. Yanındakı
*6. Yalıncıqları **tərk** elə.*
7. Könlündə sıxıntı varsa,
*8. Gəl mənə söylə, **ərk** elə.*
(Salam) (267)

5. İlan mənə dolanammaz,
*6. Doğuşum İlan **il**ində.*
7. Zalım qızı, sarmaş mənə,
*8. Oxuyum ilan **dil**ində.*
(İlan Nəğməsi) (195)

3.1.3.1.5. Benzer Sesler Kafiyesi

"Teşekkül noktaları aynı veya yakın olan seslerle yapılan kafiye türüne, benzer sesler kafiyesi denir" (Kara, 1997: 28). Rafig Hümmet'in şiirlerinde de benzer sesler kafiyesi görülmektedir. Şairin benzer sesler kafiyesini daha çok "d-t" seslerini kullanarak yaptığı görülür. Benzer sesler kafiyesi ile şiirde farklı bir ahenk oluşturulur.

*9. Qımıldayır qur**d** qafamda,*
*10. Hey ulayır yur**d** qafamda*
*11. Nifrətimi yır**t** qafamda,*
12. Bu can o cana vurulmaz!
(Vurulmaz) (121)

*9. Özümü a**d**layan günü,*
*10. Dizimi qa**t**layan günü,*
*11. Yetişib ça**t**layan günü*
12. Dünya nar tək sıxsın məni.
(Öldürüb Tapmaq Asansa) (128)

*13. Quşdu buda**q** üstə ölər,*
*14. Dumandı da**ğ** üstə ölər,*
*15. Şair aya**q** üstə ölər,*
16. Ölümü, Yahu, bilinməz.
(Şair)(157)

*5. Şair sözü çiçək kimi qo**x**layır,*
*6. Haqq deyəni Tanrı özü sa**x**layır.*
*7. Mizrab ilə qucaqlaşıb a**ğ**layır*
8. Aman Allah, bu nə teldi, nə simdi!?
(Göydə Allah) (35)

3.1.3.1.6. Redif Önünde Kafiyesizlik

Rafig Hümmet'in şiirlerinin bazı mısralarında kafiyenin bulunmadığı, fakat redifin bulunduğu örnekler görülmektedir.

5. Harda itirmişəm görən özümü,
*6. Görən **kim** qoparıb məni özümdən?*
7. Yellərmi sovurub göyə izimi,
*8. Şeytanmı **qoparıb** məni özümdən?*
(Özümü Gəzirəm) (19)

13. Nə lazım Şuşanın xarıbülbülü,
*14. Bəslə qərənfili, sev **gülü**, millət.*
15. Borda manısları tox toğlu kimi,
*16. Yaxşı burcutsunlar, **sevgili** millət.*
(26 Fevral Xocalı Bizim)(255)

Redif kullanılıp kafiye kullanılmayan bazı mısralarda, rediften önceki kafiye oluşturmayan ünlülerin önündeki ünsüzlerin birbirine benzer sesler (h-x, ğ-q) veya aynı sesler olması, kafiyenin yokuluğunu telafi etmeye yönelik kullanımlar olarak değerlendirilebilir.

1. Çarəsiz günahların
*2. Mələk **günahı** kimi.*
3. Oxuyuram səni, gülüm,
*4. Yozmuram **yuxu** kimi.*
(Tənha Qadın) (259)

5. *Sənin həsrətini çəkə bilmədim*
6. *Günlərim an ilə* ***ölçüldü*** *mənim*
7. *Yaşım çoxaldıqca dərdim böyüdü*
8. *Vaxtım gecə-gündüz* ***kiçildi*** *mənim.*

(Mən Öz həsrətimi Çəkdim Bir Ömür) (63)

Bazı örneklerde ise redif öncesindeki seslerin kafiyesiz olmasına rağmen bu seslerden önceki ünlülerin benzerliği ile kafiyesizlik telafi edilmeye çalışılmıştır.

5. *Bilirəm boz yığvalın*
6. *Üzün tək* ***ağ*** *olmayıb.*
7. *Payın qara yaylıq olub,*
8. *Qara* ***papaq*** *olmayıb*

(Tənha Qadın) (259)

1. *Mən tənha qayığam, tənha qayığam,*
2. *Yelkən ümidinə,* ***yel*** *ümidinə.*
3. *Qarışıq suların ortasındaca*
4. *Qısılıb qalmışam* ***yer*** *ümidinə.*

(Tənha Qayığam) (28)

3.1.3.2. Kafiye Düzeni

3.1.3.2.1. Düz Kafiye Düzeni İle Yazılan Şiirler

Düz kafiye düzeni ile yazılan şiirlerin kafiye şeması şu şekildedir: “aaab-bbbc”; “aabb”; “aaba (aaxa)”. Rafig Hümmet’in şiirlerinde düz kafiye düzeni ile yazılan şiirler şunlardır: *Bu Dörd Boz Divar (215), Şirindimi (221), Görürəm (254), Bu Kəndə (56), Üst Başımı Süzən Adam (207), Tiflisim Alınmaz Qalam (34), Bu da Keçər Gedər (336), Sıx Qoynuna Balan Kimi (343).*

Düz kafiye düzeninin hâkim olup bazı dörtlükleri-mısraları farklı kafiye ile yazılmış şiirler

Şairin bazı şiirlerinde düz kafiyenin hâkim olduğu görülürken şiirlerin bazı mısralarında kafiye düzeninin bozulduğu görülmektedir. Bunları düz kafiyenin hâkim olduğu şiirler başlığı altında ele alınmıştır. Bu şiirler şunlardır:

Ağlıma Hardan Gəldi (185) şiiri dörtdörtlüktür. Şiirin iki dörtlüğü düz kafiyelidir. Bir dörtlüğü çapraz kafiyeli bir dörtlüğü ise karışık kafiyelidir: abab-cccc-dddd-eefg.

Aldı (117) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü düz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: aaaa-bbca-ddda-eeea

Qoca Tiflis (90) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü düz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: aaaa-bbbb-cccc-ddde.

Olur (302) adlı şiir, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü düz kafiye yazılmış, bir dörtlüğü ise çapraz kafiye ile yazılmıştır: abab- cccb-dddb-eeeb.

İkicə Gözünə İnan (308) adlı şiir, üç dörtlüktür. Bu dörtlüklerden biri yarı çapraz kafiye ile, iki dörtlüğü ise düz kafiye ile yazılmıştır: xaxa- bbba- ccca.

O Mənə Baxdı Mən Aya (240) adlı şiir, beş dörtlüktür. İki dörtlüğünde kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa- xxxa-bbba-ccca-ddda.

3.1.3.2.2. Çapraz Kafiye Düzeni İle Yazılmış Şiirler

Çapraz kafiye düzeni ile yazılan şiirlerin kafiye şeması şu şekildedir: "abab-cdcd". Rafig Hümmet'in şiirlerinde çapraz kafiye düzeni ile yazılan şiirler şunlardır: *Tək Qalanda (17), Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1), Qəza (27), O Millət ki (210), Yeni İlin İlk Şeiri (298), Dəli Şeir (301), Nələr Yalamadı O Dil O Dodaq (305), Mən Ölürdüm Sənsə Kefində İdin (306), Ata Eşqi (310), Dostlar Bağışlasın (311), Sənə (316), Səndən Ayrı Küsməyə Bir Adam Yox (320), Mən Sənsiz Ölməsəm (323), Hər Səhər Təzədən Sevirəm Səni (325), Sözgəlişi (326), Sən Gələndə (328), Qoy Bircə olsun Mənim Günahım (329), Sən Olmasan Bəlkə də Mən Ölmüşdüm (332), İnan Tanrı Səni Özü Göndrib (334), Qızdırmalı Şeir (335), Məni Özləyən Var Sən mi Özlədin? (339), Mən Dəliyəm (342), Ya Sən Yabançısan, Ya da Bu Dünya (349), Sevinə Bilmirəm O Qız Xəstədir (352), Mən Sənsiz Olanda (354).*

Çapraz kafiye düzeninin hâkim olup bazı dörtlükleri-mısraları farklı kafiye ile yazılmış şiirler

Şairin bazı şiirlerinde çapraz kafiye hâkim olmasına rağmen bazı mısralarda kafiye düzeninin bozulduğunu görülmüştür. Bu şiirler şunlardır:

Çuğullara (250) şiiri üç dörtlüktür. Şiirin iki dörtlüğü çapraz kafiyeli, bir dörtlüğü ise düz kafiyelidir: abab-bcbc-dddd.

Mən Bilirəm (16) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: abab-cdcd-efgf-hıhı.

Tənhalıq (21), şiiri dört dörtlüktür. Şiirin iki dörtlüğü, çapraz kafiyeli, iki dörtlüğü ise yarı çapraz kafiyelidir: abab-cdcd-xexe-xfxf.

Əl Çalana Bax (42) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: abab-cdcd-efgf-hıhı.

Yalan (44) şiiri, altı dörtlüktür. Şiirin dört dörtlüğü, çapraz kafiyeli, iki dörtlüğü ise yarı çapraz kafiyelidir: abab-cdcd-efef-ghgh-xıxı-xixi.

İncimərəm Mən Öləndə Ağlama (321) adlı şiir, beş dörtlüktür. Bu şiirin bir dörtlüğü yarı çapraz kafiyeli, diğer dörtlükleri ise çapraz kafiyelidir: abab- cdcd- xexe- fgfg- hıhı.

Dan Üzünün Şeiri (293) adlı şiir, altı dörtlüktür. Bu şiirin beş dörtlüğü çapraz kafiyeliyken bir dörtlüğünde kafiye düzeni bozulmuştur: abax- cdcd- efef-ghgh-hıhı-ijij.

S*ənə Nə Adam (294)* şiiri, altı dörtlüktür. Şiirin beş dörtlüğü çapraz kafiyelidir. Şiriin bir dörtlüğünde kafiye düzeni bozulmuştur : abbb- cdcd- efef- ghgh-ıııi- jkjk.

De S*ənə Nə Olub Fikirli Adam (295)* şiiri, yedi dörtlüktür. Şiirin altı dörtlüğü çapraz kafiyelidir. Şiriin bir dörtlüğünde kafiye düzeni bozulmuştur : abxb- cdcd- efef-ghgh-ıııi- jkjk- lmlm.

Həsrətin Qoymur ki Bir Çimdik Yatam (318) adlı şiir, dört dörtlüktür. Üç dörtlüğü çapraz kafiyeli, bir dörtlüğü ise yarı çapraz kafiyelidir: abab- cdcd- efef- xhxh.

Mən Yerəm Sən Günəş (345) adlı şiir, üç dörtlüktür. İki dörtlüğü çapraz kafiyeli, bir dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir: abab- cdcd- xfxf.

S*əni Allah Unutdurmaq İstəmir (346)* adlı şiir altı dörtlüktür. Beş dörtlüğü çapraz kafiyeli, bir dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir: abab- cdcd- efef- ghgh- ıiıi- xjxj.

Nə Yaxşı Tanrı Var (355) adlı şiir, dört dörtlüktür. Üç dörtlüğü çapraz kafiyeli olup bir dörtlüğünde kafiye düzeni bozulmuştur: abab- cdcd- efgf- hıhı.

3.1.3.2.3. Yarı Çapraz Kafiye Düzeni İle Yazılmış Şiirler

Yarı çapraz kafiye düzeni ile yazılmış şiirlerin kafiye şeması şu şekildedir: "xaxa- xbxb". Rafig Hümmet'in şiirlerinde yarı çapraz kafiye düzeni ile yazılan şiirler şunlardır: *Salam (267), İlan Nəğməsi (195), Şükranlıq (262), İsa İsmayılzadənin Ruhuna (174), Min İl Keçsə də (115), Sükut Nəğməsi (118), Qalx Üfüq Bucağına Bax (119), Məni Qoruyan Tanrıdı (127), Yeyib Doydunmu Zalım (131), Görən Şair Adamdımı (134), Qorxu (151), Oğlum Anara (99), Dilənçi Cucuğa Dörd Bənd (92), Quşmu Gözəldi Lələkmi (91), Dərdinə Qurban Ay Vətən (89), Çianur Çalan Gürcü Qızına (256), Mən Sənə Deyim (263), Adam Sakit Sevər (246), Etiraf (199), Yağış Yağır (161), Dostum Zəlimxan Yaqub (158), Divanə Eşq İlə (67), Əbədiyyət (58), Sevdiyim Adamlar (57), Ağarır (32), Millətin Şairi Olmaq Zor İmiş (31), O Gözlər (193), Min Şükür (2), Küləyə Xitab (9), Mən, Ay Məni Doğan (20), Ay işığı Gecələrin Kəfəni (24), Tənha Qayığam (28), Dostum və Eloğlum Pərviz Mirzalıoğlunun Ruhuna (40), 26 Fevral Xocalı Bizim (255), Şair Ömrü (200), Gerçək (205), Üsyan (266), Gözlərimin Qabağında (209), Dua (274), Özgə Əməyi Yeyənlərə (223), Azadlıq Nə Gözəl imiş (249), İki Vətənim Var (251), Cavid və Mən (29), İndi Hər Ürəkdə (11), Darıxıram (25), Hərdən Hərdən (10), Uçunarmı (202), Gülümsə (281), Hərənin Öz Zəifi Var (282), Sevənlər Üçün (284), Ovqat (285), Həsrət (287), Xəbərin Yox (286), Sən Getdin (288), Deyirlər Eşq Yalan Şeydi (289), Səhərin Üzü Buz Kimi (296), Səbr (303), Sənin Üçün (324), İntizar (351), Canımın İçi (356).*

Yarı çapraz kafiye düzeninin hâkim olup bazı dörtlükleri-mısraları farklı kafiye ile yazılmış şiirler

Təsadüfi Görüş (255) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. İki dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxb-xcxc-xdxe-xfxf-xgxg.

İndən Belə (26) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir, bir dörtlüğü mani kafiye düzeni ile yazılmıştır. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-ccxc-xdxd-xeee.

Xatirələr Kirimir (64) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise mani kafiye düzeni ile yazılmıştır: xaxa-xbxb-ccdc-xexe.

Təkəm Qırxıncı Otaqda (164) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir: abab-xcxc-xdxd-xexe.

Yuxuda Söhbət (175) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-xcxd-xfxf.

Sınıq Ayna (116) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-xcxc-xdxe.

Ayrılıq Havası (154) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir. xaxa-xcxc-cdcd-xexe.

Gözün Çox Uzun Dili Var (132) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-xcxc-xdxe.

İsmarıc (135) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-xcxc-xddd.

Ümidim Ay İşığına (142) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxb-xcxc-xdxd-xexe.

Şəhid Nəğməsi (73) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir: xaxa-xbxb-xcxc-dede

Bu Yola (159) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xxaa-xbxb-xcxc-xddd.

Mən Öz Həsrətimi Çəkdim Bir Ömür (63) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin dört dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-xdxe-xfxf.

Payız (162) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-cdee-xfxf.

Sözü də Dəli Eylədik (82) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir: abab-xcxc-xdxd-xexe.

Qara Sevdalım (277) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-xcxc-xexf.

İnana Bildinmi (6) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir: xaxa-xbxb-cdcd-xaxa.

Qınama Özünü Şair (264) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxb-xcxc-xdxd-xexe.

Aşıqmı Yeridi (50) şiiri, altı dörtlük, bir beşliktir. Şiirin beş dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ve bir beşiliğinde kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bxbx-xcxc-xdeee-xfxf-xgxg-hıı.

Araz Çayı (47) şiiri, beş dört dörtlük bir beşliktir. Şiirin dört dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü çapraz kafiyeli, bir beşliği ise karışık kafiyelidir: abab-ccdcd-xexe-xfxf-xgxg-xhxh.

Nə Zülümdü Oğul Olmaq (179) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. İki dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir: abab-cdcd-xexe-xfxf-xgxg.

Mənim də Yarım Bakıymış (74) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin dört dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir: xaxa-xbxb-xcxc-xdxd-efef.

Sərçə Ölümü (7) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin dört dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-xccc-xdxd-xexe.

Durna Nağılı (12) şiiri, dört dörtlük, bir beşliktir. Şiirin dört dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Beşliğinde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bcbc-xddxd-xexe-xfxf.

Mən Sözümü Pıçıldadım Rüzgara (22) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin dört dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-xcxc-ddde-xfxf.

25 Yaşım (235) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. İki dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-xcxc-ddef-ghhı.

Etiraf (269) şiiri, altı dörtlük bir sekizliktir. Şiirin altı dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Sekizliğinde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-xbxb-xcxc-xdxd-xexe-xfxf-xgxghıih.

Məsləhət (278) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin dört dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir: xaxa-xbxb-cdcd-xexe-xfxf.

Xətrimə (279) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir: xaxa-bcbc-xdxd-xexe.

Sevgi (280) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin dört dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir: abab-xcxc-xdxd-xexe-xfxf.

Alın Yazım (292) şiiri, üç dörtlüktür. Şiirin iki dörtlüğü yarı çapraz kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir: xaxa-xbxb-cdcd.

Bir Ölümcül Yeriş Yeri (276) adlı şiir, dört dörtlüktür. Bu şiirin bir dörtlüğü çapraz kafiye ile diğer dörtlükleri ise yarı çapraz kafiye ile yazılmıştır.

3.1.3.2.4. Koşma Tarzı Kafiye Düzeni İle Yazılmış Şiirler

Koşma tarzı kafiye düzeni ilen yazılan şiirlerin kafiye düzeni şu şekildedir: “aaab-cccb”, “abab-cccb”, “xaxa-bba”. Şairin şiirlerinde koşma tarzı kafiye düzeni ile yazılan şiirler şunlardır: *Ağlayır (172), Sən Allah Bu Qadına Bax (245), Yoxdu (275), Özlədi (265), Bu Qədər (53), Payız da Gəldi (71), Dəliyəm (72), Eşq (243), Adam Sevgiden Yorulur (241), Ayrıldıq (194), Bu Qız (191), Biz ki Bir Cahanda İdik (190), Xahiş (189), Dostlar Köçür Bu Dünyadan (181), Səsin Canı Nəfəsdədi (182), Müəmmalı Adam(183), Öz Üzünü Görüm Sənin (177), Bu Yüz SİfƏtli Dünyaya (188), Oldu (101), Yıxacaq (87), Aparır (105), Ağ Qız Açıb Sinəsini* (103), *Gəzəcək (107), Körpülər (108), Sözdən Yuxarı (113), Kimə İnanım (114), Vurulmaz (121), Buludlar İslatdı Məni (125), Öldürüb Tapmaq Asansa (128), Bilmir (129), Ay Mənə Bəxtəvər Deyən (130), Yuxular Yuxuma Gənim (136), Saz Yuxusu (137), Fikirlərin Kəndirində (139), Tanrıya Gileyim Yoxdu (141), İçimdə Bir Ocaq Yanır (143), Gecəm Nə Gözəl (145), Olacam (146), Sən Məni Gəzənə Kimi (148), On Dörd Gecəlik Ay Gördüm (150), Dərdimi (155), Qərib Ahı (149), Bu Gecə (156), Şair (157), Qayıdış (165), Dincəlir (166), Su (167), Göz Yaşı Nahaq Yazılıb (168), Yaşamaq (171), Bəyaz Xirqəli Müridlər (98), Fırçamı Yana Atıram (97), Yenə Od Düşüb Dilimə (96), Təzə İl Gecəsi (94), Çətindi (93), Mən Atillanın Ruhunda (86), Xan Araz Şərqi Söyləsin (85), Türk Dili (84), Oy Oy (76), Ulayır (95), Təzə Söz Deyəmmirəm (187), Hamıdan Aldın Məni (197), Qaranlıq (198), Yandırarmı (5), Qul Asi Olanda (4), Bilirəm (3), Göydə Allah (35), Oldular (43), Borçalı (48), Oynayır (52), Şeytan (55), Sözümlə Danışıram (201), Az Mənə Naz Eləyir (208), Baxışını Məndən Döndər (203), Yadındamı (204), Əli Kərimin Xatirəsinə (173), Allah Nə Yazıbsa (8), Mən Ölərdim (33), Bir Dünya İki Dünya (206), XIX Yüzil Qoşması (251), Şeytan Törəmələrinə (184), Xəbərin Yox (286), Səssiz Dua Havası (297), Ruhum Sızlar Kiçik Çöldə (300), Ruh Halı (327), Ola (331), Özləm (350), Qurdlar Vadisində (353).*

<u>Koşma kafiye düzeninin hâkim olup bazı dörtlükleri-mısraları farklı kafiye ile yazılmış şiirler</u>

Qoyuruq (88) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin iki dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir Bir dörtlüğü, yarı çapraz kafiye düzeninde, bir dörtlüğü ise karışık kafiyelidir: aaab-xbxb-xccb-dddb.

Şam Kimi (160) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise sarmal kafiye düzeni ile yazılmıştır: aaab-cccb-ddde.

Ölümdən Sonra (170) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir Bir dörtlüğü ise yarı çapraz kafiye düzeni ile yazılmıştır: abab-cccb-dddb-xbxb.

Bu Adam Nə Üçün Yıxıldı Görən (41) şiiri, üç dörtlüktür. Şiirin iki dörtlüğü koşma kafiyelidir. Bir dörtlüğünün son mısrasında kafiye düzeni bozulmuştur: aaab-cccb-ddde.

Sevinir (77) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bbba-bxba-ccca.

Eyş İşrətin Sonunda (104) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bbxa-ccca-ddda.

Baxın (244) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise düz kafiyelidir: xaxa-aaaa-bbba-ccca.

Yoldaş Olur (258) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bbba- ccda-eeea.

Məni Şuşaya Göndərin (253) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bbba-ccda-eeea.

Düşməni Qardaş Eləyir (180) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bbba-ccca-deea.

Bildirmə (242) şiiri dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bbca- ddda-eeea.

Hamı Qəribədi (102) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bbca- ddda-eeea.

Göz Qırpımlıq Bir Ömürdə (106) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: abab-cccb-dedb-fffg.

Hanı Allahın Qasidi (109) adlı şiirin, iki dörtlüğü koşma kafiyelidir. İki dörtlüğünün ise bir mısrasında kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bcca-deea-fffa.

Kafir Gəldi (110) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: aaab-cccb-dddb-eeex.

Qiymət (111) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bcbc-dddc-eeec.

Çarpılır (112) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bbba-cddc-eeea.

Uçunur (120) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: aaab-ccdb-eeeb-fffb.

İstəmirəm (126) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bbba-ccca-deea.

Uçam Göylərə Göylərə(138) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bbca-ddda-eeea.

Məni (152) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünün bir mısrasında ise kafiye düzeni bozulmuştur: aabc-dddc-eeec-fffc.

Yazıq Adam (169) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin iki dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. İki dörtlüğünde ise bu kafiye düzeni bozulmuştur: axab-cddb-eeeb-fffb

Haqq Deyənə (81) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir . Bir dörtlüğünde ise bu kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-ccca-ddda-eefa.

Çağırır (80) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise bu kafiye düzeni bozulmuştur: abab-cddb-eeeb-fffb.

Biz Nə Qədər Çox Olsaq da (78) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise bu kafiye düzeni bozulmuştur: aaab-cccb-dddb-effb.

Bayquş (75) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise bu kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa-bbba-cdca-eeea.

Anama (30) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir Bir dörtlüğü, yarı çapraz kafiye düzenindedir: abab-cccb-dddb-exex.

Gülürlər (36) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise bu kafiye düzeni bozulmuştur: aaab-cccb-dddb-efeb.

Həyat (37) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir Bir dörtlüğü çapraz kafiye düzenindedir: aaab-cccb-dddb-efef.

Zaman (62) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise bu kafiye düzeni bozulmuştur: aaab-cccb-deeb-fffb.

Sorağını Eşitmişəm (65) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise bu kafiye düzeni bozulmuştur: aaab-cccb-dedb-fffb.

Mən Ölümdən Dərs Aldım (186) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin dört dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir Bir dörtlüğü ise yarı çapraz kafiye düzenindedir: xaxa-bbba-ccca-ddda-eeea.

Ay Gidi Dünya (59) şiiri, beş dörtlüktür. Şiirin sört dörtlüğü koşma tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğünde ise bu kafiye düzeni bozulmuştur: aaab-cccb-dddb-eeeb, fgfb.

Ayüzlüm (347) adlı şiir, beş dörtlüktür. Şiirin bir dörtlüğünde kafiye düzeni bozulmuştur: xaxa- xbba- ccca- ddda- eeea.

3.1.3.2.5. Mani Kafiye Düzeninin Hâkim Olup Bazı Dörtlükleri Farklı Kafiye ile Yazılmış Şiirler

Mani tarzı kafiye düzeni ilen yazılan şiirlerin kafiye düzeni şu şekildedir: “aaxa”. Rafig Hümmet’in şiirlerinde tamamı mani kafiye düzeni ile yazılmış şiir bulunmamaktadır. Fakat mani kafiye düzeninin hâkim olduğu şiirler görülmektedir. Bu şiirler şunlardır:

Bir Yaşılca Vadi Ola (273) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin iki dörtlüğü mani tarzı kafiyelidir. İki dörtlüğü ise yarı çapraz kafiyelidir: aaba-xaxa-xbxb-ccac.

Güllə Ölümü (176) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü mani tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise yarı çapraz kafiyelidir: xaxa-bbxb-ccxc-ddxd.

Söhbət (163) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin iki dörtlüğü mani tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğü yarı çapraz kafiyeli, bir dörtlüğü de çapraz kafiyekidir: xaxa-bbxb-ccxc-ddxd.

Elə də Bilirdim (261) şiiri, dört dörtlüktür. Şiirin üç dörtlüğü mani tarzı kafiyelidir. Bir dörtlüğü ise yarı çapraz kafiyelidir: aaxa-bbxb-xcxc-ddxd.

3.1.3.2.6. Muhtelif Kafiye Düzenleri ile Yazılmış Şiirler

Rafif Hümmet’in bazı şiirlerinde farklı kafiyelerin bir arada kullanıldığını görmekteyiz. Bu şiirler ve kafiye düzenleri şöyledir:

Nə Qalası (192) şiiri, dört dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: aaxa-bbbb-ccca-ddda.

Deməsəydim Bu Deyimi (122) şiiri, dört dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: aaab-cddb-efeb-gggb.

Nə Müddətdi Yazammıram(123) şiiri, dört dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: abbb-accc-addd-aeee.

Şeir Şairin Kəfəni (124) şiiri, dört dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: abbc-dddc-eeec-defc.

Yem Olmayım Qurda Quşa(140) şiiri, dört dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: abbc-dddc-effc,gggc.

A Xoşbəxt Olan Bəndələr (147) şiiri, dört dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: abab-xcxc-xdxd,eeff.

Salam Dünyanın Yiyəsi (79) şiiri, dört dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: abbb-cccb-ddee-fffe.

Qardaşım Əlixanın Ruhuna (38) şiiri, dört dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: abbb-bccc-deee-fggg.

Ad Günüm (330) adlı şiir, dört dörtlüktür. Bu şiirin iki dörtlüğü yarı çapraz, iki dörtlüğü çapraz kafiyeden oluşmuştur: xaxa- xbxb- cdcd- efef.

Mənim İşığımdı (46) şiiri, dört dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: aaba-cddd-efff-ghgh.

Mən Düzəm Səhrayım Gülüm (247) şiiri, üç dörtlük, iki beşliktir. Kafiye düzeni şöyledir: abab-cdcxd-cefef-xgxg-hıhı.

Payız Havası (68) şiiri, dört dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: xaxa-xbbb-xccc-xddd.

Tiflis Nostaljisi (49) şiiri, beş dörtlük, bir beşliktir. Kafiye düzeni şöyledir: aaba-acdcc-xexe-fggf-xhxh-ıııi.

Arif Əliyevin Əziz Xatirəsinə (39) şiiri, yedi dörtlük, bir beşliktir. Kafiye düzeni şöyledir: abbb-cddd-efff-ghhh-ıiii-xjxj-kklxl-xmxm.

Bu Günlə Yaşama (45) şiiri, üç beşliktir. Kafiye düzeni şöyledir: xaxax-xbxbx-xcxcc.

Qürbət Adamları Şeir Dinləməz (23) şiiri, dört beşlik, bir altılıktır. Kafiye düzeni şöyledir: xaxax-xbxbx-xcxcx-xdddx-xeffex.

Sevdirmə Özünü (348) adlı şiir, dört dörtlüktür ve şiirin kafiye düzeni şöyledir: abab- ccccd-xexe-xfxf.

Gözlərimin Qabağında (209) adlı şiir, beş dörtlüktür ve kafiye düzeni şöyledir: aabb- xcxc- xdxd- xeee- xfff.

Məni (152) adlı şiir, dört dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: aaxb-cccd-eeed-fffb.

Çap Etdirmədiyim Şeirlərimə (14) şiiri, beş dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: abbb-caca-addd-xexe-afff.

Eşq (243) adlı şiir, altı dörtlüktür. Bu şiirin kafiye düzeni şöyledir: xaxa-bcbc-dede-fgfg- xhxh- xıxı.

Dəli Sevgilərin Ömrü Çox Olar (344) adlı şiir, yedi dörtlüktür. Kafiye düzeni şöyledir: abab- cdcd- eeee- fgfg- xhxh- xıxı- ijij.

Can Dostum İstanbul (314) adlı şiir, beş üçlükten oluşmuştur. Kafiye düzeni şöyledir: abb- cdd- eef- ggf- hhı.

Ürəyini Üşütmə (283) şiiri, dört beşliktir. Kafiye düzeni şöyledir: xaxa-bcdb-efgh-xıxı-xixi.

İşığın İşığı (240) şiiri, 8 bölümden oluşmaktadır.

1. bölüm: On iki dörtlükten oluşmaktadır. Bu bölümün on dörtlüğü yarı çapraz kafiyeli, iki dörtlüğü karışık kafiyeli,iki dörtlüğü ise çapraz kafiyelidir. Kafiye düzeni şöyledir: abbb-cddd-efef-xgxg-xhxh-xıxı-xixi-xjxj-xkxk-xlxl-mnmn-xoxo.

2. bölüm: Altı dörtlükten oluşmaktadır. Altı dörtlük koşma tarzı kafiyelidir. Kafiye düzeni şöyledir:xaxa-bbba-ccca-ddda-eeea-fffa.

3. bölüm: Dört beşlik, altı altılıktan oluşmaktadır. Serbest kafiye düzeni ile yazılmıştır.

4. bölüm: Beş dörtlük, bir beşlikten oluşmaktadır. Koşma tarzı kafiye düzeni ile yazılmıştır. Kafiye düzeni şöyledir: xaxa-bbba-ccca-ddda-eeea-ffffa.

5. bölüm: Dört dörtlükten oluşmaktadır. Koşma tarzı kafiye düzeni ile yazılmıştır. Kafiye düzeni şöyledir: xaxa-bbba-ccca-ddda-eeea.

6. bölüm: Beş dörtlük, bir beşlikten oluşmaktadır. Koşma tarzı kafiye düzeni ile yazılmıştır. İki dörtlüğün son mısralarının kafiyelerinde bozulma görülmektedir. Kafiye düzeni şöyledir: xaxa-bbba-ccca- ddde-fffg-hhha.

7. bölüm: Dört dörtlükten oluşmaktadır. Koşma tarzı kafiye düzeni ile yazılmıştır. Kafiye düzeni şöyledir: xaxa-bbba-ccca-ddda.

8. bölüm: İki dörtlük, bir on birlikten oluşmaktadır. Serbest kafiye düzeni ile yazılmıştır.

3.1.3.2.7. Serbest Kafiye Düzeni ile Yazılmış Şiirler

Şair, bazı şiirlerini serbest kafiye düzeni ile yazmıştır. Bu şiirleri şöyledir: *Məndən Uzaqlarda (228) , Əzab Nəğməsi, Buludların Sevgisi (220), Asıl Məndən Göy Qurşağı (144), Gizləyir (133), Üzümdəki Sükut Deyil (153), Bu Vətən Yaşıl Geyinə (83), Çiliklənmiş Güzgüyəm (188), Kəpənək Kimi (66), Gözləmə Bazar Gününü (252), Tənha Qadın (259), Mən Şeir Yazmıram (13), Bayırda Payız Küləyi (218), Son Görüş (196), Qara Günü Qazancı (15), Qorxu (151), Dünyanın Son Ölümü (227), Sevməyə Bir Qadın Yox (69), Özümü Gəzirəm, Vay Vay (260), Vətən (211), Şairlər (268), Qara Qız (238), Duman Sevgisi (70), Mən Başa Düşəndə (212), Çəkməsilən Cocuq (222), Özümü Danıram (60), Qürbət Adamları Şeir Dinləməz (23), Bir Cüt Göz (54), Üç İki Bir (230), Adsız Şərqi (61), Şair Əzabı (234), Eros Oğlu (231), Uzun Bir Ömür (213), Kommunizm Oxşayırdı Özünə (214), Bal Arısı (229), Tiflisim (315), Bezdim Aldanmaqdan (219), Nağıl (248), Koroğlunun Sonuncu Dəlisi (226), Ürəkdə Dəfn (237), Müasirlik (236), Makvala Qanaşviliyə (232), Nədən Mutlu Olum ki (225), Qurtuluş (224), Son Çiçəyin Elegiyası (239), Sevmə (270), Giley (271), Torpaq (217), Yaralı Durnam (290), Gecələr Qəbrinə Büküldü Adam (299), Yavru Qurdum (304), Bəlkə də Bilmirdi (307), Dua (309), Azadlığın Düsturu (312), Xocalı (313), Küs (319), Beş Arşın Sibir (322), Niyə Qısqanıram Səni*

Bilirsən (333), Dəli Kimi (337), Mən Səni Beləcə Sevdim (338), Bir İl On İl Yüz İl Sonra (341).

3.2. Rafig Hümmet'in Şiirlerinde Muhteva

Sanatçıların eserleri, sanatçının yaşadığı dönemin ve toplumun yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca sanatçıların eserleri, onların düşünce ve fikir yapısını, ruh hâlini, yaşama bakış açısını ortaya koyar. Rafig Hümmet, şiir dünyası zengin bir şairdir. Bu bakımdan Rafig Hümmet'in şiirleri muhteva bakımından "Aşk ve Sevgili"," Dostluk", "Dürüstlük", "Yalnızlık", "İnsanlardan ve Vefasızlıktan Şikâyet", "Şiir ve Şairlik", "Şairin Kendisi Hakkında Yazdığı Şiirler", "Şairin Çektiği Sıkıntılar Anlatan Şiirler", "Şairin Hayatın Düzeninden Şikâyet Ettiği Şiirler", "Tabiat ve Mevsimler", "Sovyetler Birliği Döneminde Yazılan ve Sovyet Yönetimi Eleştiren Şiirler", "Sovyetler Birliği Dönemi Sonrasında Yazılan ve Mevcut Yönetimi Eleştiren Şiirler", "Vatan", "Millî Değerlerin Korunması" ve "Diğer Konular" başlıkları altında değerlendirilmiştir.

3.2.1. Ferdi Tema ve Konular

3.2.1.1. Aşk Şiirleri

Rafig Hümmet şiirlerinde aşk ve sevgi konularına yer vermiştir. Âşık, sevgilinin varoluş nedenidir. Seven olmadan sevilen varolamaz. Âşık sevmezse, kıymet vermezse, sevdiğini yüceltmezse sevgili meşhur olamaz. Bu nedenle âşığın varlığı hayatta ve edebiyatta önemli yer tutmaktadır. Şairler için en önemli ilham kaynaklarından biri, aşktır. Hümmet, sevgiyi geniş çerçevede ele alır. Şair için sevgi, hayatının her alanında olmalıdır. O, insanı insan olduğu için sever ve sevgi için maddi menfaatler gözetmez. Hümmet'in şiirlerinde aşkı hafife alan yüzeysel bir aşk anlayışı yoktur. Şairin şiirlerine aşk; özlem, yalnızlık, ayrılık, sadakat, çaresizlik, dert, vefasızlık, acı, sitem, umut ve arzu ile birlikte işlenmiştir. Fakat bunlardan daha çok acı, özlem, kavuşamama, sevgilinin vefasızlığı ağır basmaktadır. Şair için aşk ile acı eş değerdir. Sevgili genelde umursamaz bir tavır içindedir. Bu da şairin dizelerinde sıkça dile getirilir.

Rafig Hümmet'in yazdığı şiirlerden 73'ü aşk temalıdır. Rafig Hümmet, şiirlerinde aşk konusu şu alt başlıklara ayrılmıştır: Sevgiliye özlem, sevgiliye lirik duygular, aşka ve

sevgiliye sitem, ayrılık acısı. Bu şiirlerin büyük çoğunluğu dörtlüktür. Rafig Hümmet'in aşk konusunu işlediği şiirler şunlardır: *Xatirələr Kirimir (64), Sorağını Eşitmişəm (65), Kəpənək Kimi (66), Divanə Eşq İlə (67), Payız Havası (68), Səvməyə Bir Qadın Yox (69), Dəliyəm, Xahiş (189), Biz ki Bir Cahanda İdik (190), Bu Qız (191), Nə Qalası (192), O Gözlər (193), Ayrıldıq (194), İlan Nəğməsi (195), Son Görüş (196), Hamıdan Aldın Bəni (197), Qaranlıq (198), Etiraf (269), Ürəkdə Dəfn (237), Adam Sevgidən Yorulur (241), Eşq (243), Sən Allah Bu Qadına Bax (245), Adam Sakit Sevər (246), Mən Düzəm Səhrayam Gülüm (247), Gözləmə Bazar Gününü (252), Təsadüfi Görüş (257), Tənha Qadın (259), Elə də Bilirdim (261), Özlədi (265), Sevmə (270), Dua (274), Bir Ölümcül Yeriş Yeri (276), Qara Sevdalım (277), Xətrimə (279), Sevgi (280), Hərənin Öz Zəifi Var (282), Ürəyini Üşütmə (283), Sevənlər Üçün (284), Xəbərin Yox (286), Həsrət (287), Sən Getdin (288), Deyirlər Eşq Yalan Şeydi (289), Sana mı Yazılıb O Şeir Gülüm (291), Sən Allah Bu Qadına Bax (245), Adam Sakit Sevər (246), Xətrimə (279), Sevənlər Üçün (284), Sənə mi Yazılıb O Şeir Gülüm (291), Həsrət (287), Yaralı Durnam (290), Məsləhət (278), Son Çiçəğin Elegiyası (239), Mən Ölürdüm Sənsə Kefində İdin (306), Sənə (316), Eşq (243), Həsrətin Qoymur ki Bir Çimdik Yatam (318), Səndən Ayrı Küsməyə Bir Adam Yox (320), Sənin Üçün (324), Hər Səhər Təzədən Sevirəm Səni (325), Sözgəlişi (326), Mən Sənsiz Ölməsəm (323), Sən Gələndə (328), Qoy Bircə O Olsun Mənim Günahım (329), Ola (331), Sən Olmasan Bəlkə də Mən Ölmüşdüm (332), İnan Tanrı Səni Özü Göndrib (334), Dəli Kimi (337), Mən Səni Beləcə Sevdim (338), Məni Özləyən Var Sən mi Özlədin (339), Mən Dəliyəm (72), Dəli Sevgilərin Ömrü Çox Olar (344), Səni Allah Unutdurmaq İstəmir (346), Ayüzlüm (347), Özləm (350), Mən Sənsiz Olanda (354,) Nə Yaxşı Tanrı Var (355).*

Şair, aşk temalı şiirlerinde sevdiği için en çok "gülüm" ve "sevgilim" hitaplarını kullanılmıştır:

1. *Ulayır bayquştək sənsizəm deyə,*
2. *Sənəmi vurulub o şair, gülüm?*
3. *Nidası ah olub yapışır göyə,*
4. *Sənəmi yazılıb o şeir, gülüm?*
5. *Sanıram istəyin ondan yan durur,*
6. *da qan ağlayır, qəm yeyir, gülüm.*
7. *Nöqtəsi, vergülü səni andırır,*
8. *Sənəmi yazılıb o şeir, gülüm?*

9. *Yoxsa mənə görə atıbsan onu,*

10. *O da yığvalını çox söyür, gülüm.*
11. *Nolar, düzünü de, sən mənim canım,*
12. *Sənəmi yazılıb o şeir, gülüm?*
13. *Sanki səni sevir dünyada hamı,*
14. *Amma eşqin məni süsləyir, gülüm.*
15. *Dəliyəm...*
    mənə nə, başqasınamı,
16. *Sənəmi yazılıb o şeir, gülüm?.*

(Sənəmi Yazılıb O Şeir Gülüm)

1. *Könlüm Sibir sürgünüdür,*
2. *Ooff... donur, sevgilim, donur.*
3. *Dərd sulu qar tək sinəmə,*
4. *Ooff... qonur, sevgilim, qonur.*

5. *De, axtarım çəndə kimi?*
6. *Arayırsan sən də kimi?*
7. *Həsrət məni rəndə kimi,*
8. *Ooff... yonur, sevgilim, yonur.*

9. *Sənsizliyə dözüm necə?!*
10. *Zil qaranlıqdı bu gecə.*
11. *Sonuncu şam əlimdəcə,*
12. *Ooff... sönür, sevgilim, sönür...*

(Həsrət/287)

5. *Mənim son bahar gülüm,*
6. *De, sənsiz necə gülüm?*
7. *Yuxuma gəl, sevgilim,*
8. *Yuxum səni özlədi.*

(Özlədi/265)

1. *Mənsiz çoxmu darıxırsan*
2. *buz üzlü uzaqda?*
3. *Çoxmu üşüyürsən, gülüm,*
4. *Bu soyuqda-sazaqda?*

...

9. *Qəmlidir...bu il yarpaqlar*
10. *Tez soldu, xəzəl oldu.*
11. *Amma, gülüm, min şükür, sən*
12. *Hamıdan gözəl oldun.*

(Ürəyini Üşütmə/283)

1. *Məni də qəmə buladın*
2. *Qəm daman görkəmin ilə.*
3. *Susmadın, gülüm, uladın*
4. *Sakin, səssiz qəmin ilə.*

5. *Sənə nədən ümid verim?*
6. *Özüm möhtacam ümidə.*
7. *Nə üzə bilirəm, gülüm,*
8. *Nə də mənə yer verən yox*
9. *Yer deyilən bu gəmidə.*

10. *Hər kəsə qulaq verirəm,*
11. *Hamının sözü bal dadır.*
12. *Axşam məni öyən dostum*
13. *Sübh tezdən məni aldadır,*
14. *Məndən aralı dur, gülüm.*
15. *Sevgi qırx-əlli günlükdür,*
16. *Sənə ev gərək, bağ gərək.*
17. *Mən düzəm, səhrayam, gülüm,*
18. *Sənin arxanda dağ gərək.*
19. *Bu məhəbbət ötəridi,*
20. *Ağlama, gülüm, ağlama.*
21. *Mənim sonuncu qapımı*
22. *Göz yaşlarınla bağlama...*

(Mən Düzəm Səhrayam Gülüm/247)

3.2.1.1.1. Sevgiliye Özlem

Aşk şiirlerinde işlenen en önemli konulardan biri, sevgiliye duyulan özlemdir. Özlem, şairlere yazma kudreti aşılayan, ilham veren en önemli unsurlardan biridir. Hümmet'in aşk şiirlerinin genelinde sevgili ile kavuşamama söz konusudur. Buna bağlı olarak Rafig Hümmet, şiirlerinde sevdiğine duyduğu özlemi sıklıkla dile getirmiştir.

Şairin sevdiğine özlemini anlatan şiirler şunlardır: *Sorağını Eşitmişəm (65), Gözləmə Bazar Gününü (252), Özlədi (265), Xətrimə (279), Ürəyini Üşütmə (283), Həsrət (287), Darıxıram (25), Son Çiçəğin Elegiyası (239), Həsrətin Qoymur ki Bir Çimdik Yatam (318), Səndən Ayrı Küsməyə Bir Adam Yox (320), Özləm (350), Mən Sənsiz Olanda (354).*

Şair, *Sorağını Eşitmişəm (65)* şiirinde sevdiğine duyduğu özlemi dile getirir. Hümmet, aşk şiirlerinin genelinde sevdiğini güle benzetmektedir. "Gerek koku gerekse renk bakımından çok güzel olan gül, daima tazedir. Baharın diğer adının gül mevsimi oluşu da, güle verilen önemden gelir" (Pala 2016: 182). Bu yüzden şiirlerin genelinde sevgili güle benzetilir. Sevgilinin güle benzetilmesi, sevgilinin güzelliğini, tazeliğini ve mutluluğu ifade eder. Hümmet'in şiirlerinde de bu benzetmeye sıkça rastlanmaktadır. Bu şiirinde şair, sevdiğinin haberini duymasıyla kış mevsiminde baharı yaşar ve bununla birlikte sevdiğini kış ortasında açan güle benzetir.

Sorağını Eşitmişəm (65) adlı şiirde Rafig Hümmet, sevdiğini andığı zamanlarda sevdiği ile yaşadığı güzel günlerin gözünde canlanmasını anlatır. Hatıralar, şairin sevdiğine özlemini ve arzusunu arttırır.

1. *Sorağını eşitmişəm, gəlmisən,*
2. *Qış ortası çiçəkləyən gülmüsən?*
3. *Hansı qəlbə iz salıbsan, gülüm, sən?*
4. *İzin qar tək ürəyimdə əriyir.*

…

9. *Qışmı belə, mənmi belə süsləndim?*
10. *Səni andım, sənli günlər səsləndi.*
11. *Alov söndü, tüstüsündən hisləndim,*
12. *Xatirələr yaddaşımda köyrüyür.*

Hümmet, *Gözləmə Bazar Gününü (252)* adlı şiirinde sevdiğine karşı özlemini dile getirir ve şair bu özlem içerisinde sevdiğinin yanında olmasını isteyerek sitem etmektedir. Şairin özlemi dayanılmayacak boyuttadır. O yüzden sevdiğini bir kere olsun görmek ister ve sonrasında yine özlemini yıllarca çekmeye hazır olduğunu söyler. Sevgilinin yokluğunda ruhunun solduğunu söylen şair, kavuşma arzusu ile yanıp tutuşmaktadır. Rafig Hümmet, sevgiyi suya benzeterek sevginin de su gibi aka aka durulacağını söyler. Şair, sevgisinin tükenmemesi için pazar günü gelmesini beklediği sevdiğine çağrıda bulunur ve pazar gününü beklemeden, tez vakitte gelmesini ister.

1. *Gözləmə bazar gününü,*
2. *Şənbə günü gəl, gülüm.*
3. *Sonra yenə gözləyərəm,*
4. *İstərsən yüz il, gülüm...*

...

9. *Gözləmə bazar gününü,*
10. *Ruhum solar, saralar.*
11. *Sevgi də sular kimidir,*
12. *Axa-axa durular.*

Şairin *Özlədi* (265) adlı şiirinde, sevdiğine duyduğu özlemi dile getirmiştir. Sevdiğinin yokluğunda ruhu sıkılan şair, sıkıntısına çare olarak sevdiğini beklemektedir. Vefasız sevgilinin gelmeyeceğinden endişe eden Rafig Hümmet, en azından sevdiğinin düşüne girmesini beklemektedir, fakat bu isteğinin gerçekleşmemesiyle düşlerinin bile ona hasret kaldığını dile getirmektedir. Bu şiirinde de sevdiğini güle benzeten şair, sevdiğinin sonbahar gülü olduğunu belirterek en mutsuz gününde bile sevdiğinin umut olduğunu ifade etmiştir.

1. *Canım tamam sıxıldı,*
2. *Ruhum səni özlədi.*
3. *İçin-için çəkdiyim*
4. *Ahım səni özlədi.*

5. *Mənim son bahar gülüm,*
6. *De, sənsiz necə gülüm?*
7. *Yuxuma gəl, sevgilim,*
8. *Yuxum səni özlədi.*

Xətrimə (279) adlı şiirde şair, sevgilisinden uzak olduğu için kendisini bağışlamasını istemektedir. Hümmet, ruhunun sevdiği ile berbaber olduğunu, onun üzülmemesi gerektiğini söylemektedir. Şair, sevdiğinin son ahını unutmadığını, sinesinde durduğunu söyleyerek sevdiğinin çevresindekilere aldanmamasını ister. Sevdiğinin çevresindekilerin şeytan olduğunu dile getiren şair, kendisini sevdiğinin sağ omzundaki meleğe benzetir ve sevdiğinin yalnızca kendisine inanmasını ister:

5. *Bağışla, mən uzaqdayam,*
6. *Ruhum ki səninlə yatır.*
7. *Bu qədər ah çəkmə, gülüm,*
8. *Son ahın sinəmdə yatır.*

9. *Bax ha, sağ-sola boylanma*
10. *Sağda cindir, solda şeytan.*
11. *Sağ çiynindəki mələyəm,*

12. İnan, gülüm, mənə inan.

Şairin sevdiğine özlemini dile getirdiği şiirlerden biri diğeri de *Ürəyini Üşütmə* (283) adlı şiirdir. Hümmet, kendisinden uzakta olan ve özlem duyduğu sevdiğinin hâlinin nasıl olduğunu sorar. Şair, ona nasihatlerde bulunarak kış günü üşütmemesini söyler ve kendisinden başkasına gönlünün kaymaması için sinesini onun aşkıyla örtmesini ister:

13. A yayda da üşüyənim,
14. İndi necədi halın?
15. Əllərinə əlcək geyin,
16. Əynini eylə qalın.

17. Məndən ayrı bir kimsəni
18. Nolar, bu qış eşitmə.
19. Eşqim ilə ört sinəni,
20. Ürəyini üşütmə...

Həsrət (287) adlı şiirde sevdiğinin yokluğunda gönlünün Sibirya sürgününde gibi don tuttuğunu söyleyen şair, sevdiğinini hasretini gönülden hissetmektedir. Rafig Hümmet, sevdiğinin hasretine dayanmanın çok güç olduğunu belirterek bu acı ile kendisini karanlıkta kalmış ve son mumu sönmekte olan bir insana benzetmektedir.

1. Könlüm Sibir sürgünüdür,
2. Ooff... donur, sevgilim, donur.
3. Dərd sulu qar tək sinəmə,
4. Ooff... qonur, sevgilim, qonur.
...
9. Sənsizliyə dözüm necə?!
10. Zil qaranlıqdı bu gecə.
11. Sonuncu şam əlimdəcə,
12. Ooff... sönür, sevgilim, sönür...

Darıxıram (25) adlı şiirde Rafig Hümmet, içindeki özlemi tarif etmiştir. Şair, çektiği özlemle birlikte içinin yangın yeri olduğunu söylemiştir. Şair, yaşadığı tarifsiz acı ile kendisini sahrada susuz, biçare kalan bir insan gibi hissetiğini dile getirerek sevdiğinin bu özlemi gidermesini beklemektedir. Sevdiğinin yokluğunda çaresiz ve yalnız kalan Hümmet, kendisini idam edilen bir insana benzetir. Özlemin ölüm gibi bir şey olduğunu

söyleyen Rafig Hümmet, bu özlem içerisinde dünyada kendisini yalnız hissettiğini söylemiştir.

1. *Darıxıram... bu da belə yanğıdı,*
2. *Elə bil ki, səhradayam, suyum yox.*
3. *Kəndirim var, kəsənim var, neyləyim,*
4. *İp kəsilsə, yıxılmağa quyum yox.*

5. *Darıxmaq da ölüm kimi bir şeydi,*
6. *Ya dünyada hamı ölüb, ya da mən.*
7. *Fürsət düşüb nə istəyir söyləsin,*
8. *Bir kimsə yox; bu Allahdı, bu da mən.*

Sevdiğinin özlemi ile kapana tutulmuş kurt gibi uluduğunu söyleyen şair, bu ulumaya dağların bile dayanamayacığını ve sağır olacağını söylemiştir. Hümmet, ateş düşmüş yurt gibi yandığını, bu yangına bir avuç kar gerektiğini söyleyerek sevdiğinden özlemini gidermesini beklemektedir. Şair, bu şiirinde rüyasında bade içip âşık olmuş gibi bu sevdanın aklını başından aldığını söylemiş ve içindeki sevgiden dolayı tatlı nar gibi patlayacağını şöyle dile getirmiştir:

13. *Darıxıram xəpəng tutmuş qurd kimi,*
14. *Ulartımı dağlar duysa, kar olar.*
15. *İçim yanır od vurulmuş yurd kimi,*
16. *Ah, nə ola, bircə xışma qar ola!*

17. *Darıxıram... sevdam məni oynadır,*
18. *Röyasında buta almış yar kimi.*
19. *Partlayacam içimdəki sevgidən,*
20. *Şirinlikdən parçalanan nar kimi.*

Son Çiçəyin Elegiyası (239) adlı şiirde Rafig Hümmet, aşka olan özlemini dile getirmiştir. Şair bu şiirde, aşkını çiçek sembolü ile anlatmıştır. Son çiçeğin öldüğünü söyleyen şair, aşkının son bulduğunu dile getirmiştir. Aşkının son bulması ile bilincini kaybettiğini ifade eden şair, ötüşü ile aşklarına eşlik eden kuşların da seslerinin kesildiğini anlatmıştır.

1. *Ayın rəngi dəyişdi...*
2. *Son çiçək öldü.*

3. *İstəyim can verdi o çiçək üstdə...*
4. *Bir də tər çiçəklər doğulanadək*
5. *Mənə nə öpüş ver, nə çiçək istə.*

6. *Titrədi son ləçək...*
7. *Öldü son çiçək.*
8. *Mən daha huşsuzam,*
   huşsuzam,
   huşsuz.
9. *Bitdi qu quşunun o son nəğməsi,*
10. *Yaman darıxıram, yaman... bayquşsuz.*

Hümmet, özlemini dindirmek için vişne ağacından yardım istemektedir. Vişne ağacının yeşilliği ile yalnızlığını gidermesini, bütün kini, nefreti silmesini ve zarif dalından on üç yaprak çıkararak kuşlara yer açmasını istemiştir.

11. *Ayın üzü bozardı...*
12. *Son çiçək öldü.*
13. *Eeyyy...*
14. *Aynam önündəki vişnə ağacı,*
15. *Tənha yaşıllığnı sirri-sehr elə,*
16. *Ağrını, nifrəti, kini qəhr elə,*
17. *Zərif budağından on üç yarpaq sal,*
18. *gələn bayquşa orda yer elə...*

Həsrətin Qoymur ki Bir Çimdik Yatam (318) adlı şiirde Rafig Hümmet, sevdiğine duyduğu özlemi ifade etmiştir. Şair, sevdiğine sevgisi ile güveninin eşit olduğunu söylemiş ve sevdiğinin içinin rahat olmasını istemiştir. Sevdiğinin yokluğunun içinde sel gibi akıp gittiğini söyleyen Hümmet, sevdiğinin hasretinden bir an bile yatamadığını dile getirmiştir.

Her ne işle uğraşırsa uğraşsın aklının sürekli sevdiği ile meşgul olduğu söyleyen Hümmet, sevdiğinin yokluğu ile ruh hâlinin değişken olduğunu ve sevdiğinin düşüne girmediği zamanlar uyuyamadığını ifade etmiştir.

1. *Güvənim sevgimlə qoşalaşıbdır,*
2. *Gülüm, heç sanma ki, mən narahatam.*
3. *Sənsizlik sel kimi aşıb-daşıbdır,*
4. *Həsrətin qoymur ki, bir çimdik yatam.*

5. *Heç bir iş başımı qatammır sənsiz,*
6. *Gah tamam bərbadam, gah da babatam.*
7. *Yuxumun özü də yatammır sənsiz,*
8. *Həsrətin qoymur ki, bir çimdik yatam.*

Sevdiğinin hasreti ile takvimleri, anları sayan bir saat olduğunu söyleyen şair, çektiği ahlara sığındığını söyleyerek gözüne bir damla uyku girmediğini anlatmıştır. Hümmet, sevdiğinin bir gülüşüne muhtaç kaldığını söyleyerek bir an önce onu görme arzusu ile yanmakta olduğunu ifade etmiştir.

Şair, sevdiğine karşı olan özlemini bir dirhem olsun dindirmek ister. Bunu talep ederken en azına razı olduğunu, bunun için sevdiğinin bir bakışının yettiğini ve bunu ömürlük istemediğini söylemiştir.

9. *Gün ilə ölçmürəm təqvimi daha,*
10. *Vallah, anları da sayan saatam.*
11. *Sıx-sıx bürünsəm də çəkdiyim aha,*
12. *Həsrətin qoymur ki, bir çimdik yatam.*

13. *Mənə gülüş gətir bir gözdolusu,*
14. *Demirəm qoynunda ömürlük yatım.*
15. *Gəl, gəl, ürəyinin qurbanı olum,*
16. *Gəl, ürəyin üstə bir çimdik yatım...*

Səndən Ayrı Küsməyə Bir Adam Yox (320) adlı şiirde Hümmet, sevdiğinin yokluğunda yaşadıklarını kaleme almıştır. Havanın soğuk olmasından dolayı üşümekte olduğunu dile getiren şair, sevdiğinin yokluğunun da ayrıca kendisini üşüttüğünü söylemiştir. Sevdiğinden başka nazını çekecek kimse olmadığını ifade eden Hümmet, kendisindeki sabrın kimse de olmadığını, bunun Tanrı tarafından sadece kendisine bahşedildiğini ifade etmiştir.

1. *Soyuq yağmur. Barı külək əsməyə,*
2. *Əynim yuxa. Üşüyürəm. Həm də çox.*
3. *Kim qaldı ki, inciməyə, küsməyə?*
4. *Səndən ayrı küsməyə bir həmdəm yox.*

5. *Əynim yuxa. Üşüyürəm. Həm də çox.*
6. *Sənsizlik də məni ayrı üşüdür.*

7. *Özümə yox, sən məndəki səbrə bax*
8. *Mənim səbrim Tanrının əl işidir.*

Şair, sevdiğinden uzak olmasının yüreğinde yaktığı ateşin ancak soğuk yağmurun, soğuk rüzgarın yardımıyla hafiflediğini söylemiştir. Girdiği savaşın çok soğuk olduğunu dile getiren Hümmet, sevdiğinden destek beklemektedir.

17. *Soyuq yağmur. Soyuq külək. Soyuq baş...*
18. *Yoxsa ürək tab gətirməz yanğına.*
19. *Çox soyuqdu girişdiyim bu savaş,*
20. *Bacarırsan məni bir az çox qına...*

Hümmet, *Özləm (350)* adlı şiirinde sevdiğine duyduğu özlemi dile getirmiştir. Şair, bu şiirde "hasret", "sevgi", "sükut" ve "gam" kelimelerini bir arada kullanarak kendisi için sevgi ve aşkın neyi ifade ettiğini anlatmıştır. Şair, sevdiğinin yokluğunda dert ile dost olduğunu, derdini sözlere döktüğünü ve sevdiğine şiirler yazığını söylemiştir. Herkes nefretini gizlerken şair, sevdiğine sevgisini gizlemiştir. Rafig Hümmet, sevdiğinin aşkıyla en basit soruları cevaplayamadığını; seslerin, kelimelerin anlamını yitirdiğini âdeta donup kaldığını dizelerinde anlatmıştır.

1. *Aylar ilə döndü, il uçub getdi,*
2. *Dərdə sığal çəkdim, söz əzizlədim.*
3. *Hamı nifrətini ört basdır etdi,*
4. *Mən isə sevgimi dandım, gizlədim.*

5. *Həsrət məzhəbində, sevgi dinində,*
6. *Sükut şahlığında, qəm sürgünündə,*
7. *Durdum saatlarla ayna önündə,*
8. *Bildim bu gün gəlmir... yenə gözlədim.*

9. *Ən adi sualdan çaşdım, karıxdım,*
10. *Səsdən anlamadım, baxdım, duruxdum.*
11. *Ay Allah, hoy elə, vallah, darıxdım,*
12. *Vallah, billah, onu zulum özlədim...*

"Klasik Türk Edebiyatı'nda âşığın hâline tercüman olan kavramlardan birisi "âh" kavramıdır. Ah'ın sözcüklerde birinci anlamı nida, ikinci anlamı âşığın iç alemdeki üzüntüyü, kederi dışa vuruşudur. Edebiyatta bazen nida olmuş bazen de âşığın derdini ifade etmesine vasıta olmuştur" (Çakıroğlu 2013: 1970). Âşığın en belirgin vasıflarından

biri, sürekli feryat, figan ve ah etmesidir. Âşığın sevgiliye meftun oluşu, sevgilinin âşığa ilgisizliği bu hâlleri ortaya çıkarır. Âşığın arzusu, feryadının sevgiliye ulaşması ve sevgiliye tesir etmesidir. Fakat çoğu zaman sevgili bu feryatları duymazdan gelir ve umursamaz. Böyle olunca âşığın feryatları çoğalır. Rafig Hümmet'in de şiirlerinde bir âşık olarak ah çektiği görülmektedir. *Mən Sənsiz Olanda (354)* adlı şiirde Rafig Hümmet, sevdiğinin yokluğunda ah çektiğini dile getirmiştir. Sevdiğinin yokluğunda düştüğü durumu anlatan şair, sevdiği yanında olmadığı için yemeden içmeden kesildiğini, karanlık bir ormanda tek başına kalmış gibi hissettiğini söylemiştir.

1. *Hərdən ah çəkirəm, hərdən gülürəm,*
2. *Nə səhər yeməyi, nə nahar, nə şam!?*
3. *Mən sənsiz olanda elə bilirəm,*
4. *Qaranlıq meşədə tənha qalmışam.*

5. *Nə aciz deyiləm, nə də bəxti kəm,*
6. *Nəyim var günahsız günahdan başqa?!*
7. *Mən sənsiz olanda elə bilirəm,*
8. *Hamı ölüb gedib, Allahdan başqa.*

Şair, dizelerinde sevdiğinin yokluğunda her an öldüğünü söylemiştir. Hümmet, düştüğü durumu gören güneşin ise kendisi için ağladığını söyleyerek teşhis sanatından faydalanmıştır. Hümmet, sevdiğine buluşma saatlerini sayıp saymadığını sorarken kendisinin onsuz yaşayamadığını dile getirmiştir.

9. *Bir anda yüz dəfə ölə bilirəm,*
10. *Günəşin özü də yanıb ağlayır.*
11. *Mən sənsiz olanda elə bilirəm,*
12. *Anam öldüyümü sanıb, ağlayır.*

13. *Ölüb qısqanclığım, kinim yox daha,*
14. *Görüş saatını heç sayırsanmı?*
15. *Mən sənsiz olanda yaşamıram ha,*
16. *Sən mənsiz olanda yaşayırsanmı?*

Şair, sevdiğini kendi ile özdeşleştirerek ikiyken bir olduklarını hem bedensel hem de manevi açıdan bir bütün olduklarını dile getirir. Aşkın bütün sıkıntılarını çektiğini, buna rağmen hayal ettiği aşkı bulamadığını söyleyen şair, *Sevməyə Bir Qadın Yox* (69) şiirinde arzu ettiği kadını bulamamanın üzüntüsü ile ah çektiğini ifade etmiştir.

1. *Nə haqqımı qaytaracaq taqətim,*
2. *Nə dövranı silkələyən adım yox.*
3. *Xeyli vaxtdı şeirlərim ah çəkir,*
4. *Xeyli vaxtdı sevməyə bir qadın yox.*

3.2.1.1.2. Sevgiliye Lirik Duygular

Şair, sevdiğine hissettiği duyguları lirik bir anlatım tarzıyla dile getirir. Bunu yaparken çoğu zaman benzetmelerden faydalanarak sevdiğinin güzelliğini ve ona karşı hissettiği duyguları dile getirir. Şair için sevdiği, kimseye denk olmayacak kadar güzeldir. Hümmet, bunu mısralarında sık sık dile getirerek sevdiğine olan aşkını kanıtlamak ister.

Şairin sevgiliye lirik duygularını anlattığı şiirler şunlardır: *O Gözlər (193), Sən Allah Bu Qadına Bax (245), Kəpənək Kimi (66), Sevməyə Bir Qadın Yox (69), Eşq (243), Etiraf (269), Adam Sevgidən Yorulur (241), Dəliyəm (72), Adam Sakit Sevər (246), Hamıdan Aldın Məni (197), Təsadüfi Görüş (257), Tənha Qadın, Sevmə, Dua (274), Xətrimə (279), Qara Sevdalım (277), Sevgi (280), Sevənlər Üçün (284), Sənə mi Yazılıb O Şeir Gülüm (291), Alın Yazım, Yaralı Durnam (290), Məsləhət (278), Sənə (316), İncimərəm Mən Öləndə Ağlama (321), Sənin Üçün (324), Hər Səhər Təzədən Sevirəm Səni (325), Mən Sənsiz Ölməsəm (323), Sən Gələndə (328), Qoy Bircə O Olsun Mənim Günahım (329), Məni Özləyən Var Sən mi Özlədin (339), Dəli Sevgilərin Ömrü Çox Olar (344), Mən Dəliyəm (72), Dəli Kimi (337), Ayüzlüm (347).*

Rafig Hümmet, *O Gözlər (193)* adlı şiirinde sevgilinin gözlerinin güzelliğini anlatmaktadır. Sevdiğinin gözlerini gördükçe şairin ölesi gelir ve o gözlerin güzelliğini tekrar görebilmek için yeniden dünyaya gelmek ister. Ayrıca şair bu şiirinde, sevdiğinin gözlerinde kendi bahtını ve aşkını görmektedir:

1. *Çox baxıram gözlərinə,*
2. *Baxıram... öləsim gəlir.*
3. *Ölüb o gözlərdən ötrü*
4. *Dünyaya gələsim gəlir.*

5. *O gözlərin giləsində*
6. *Bəxtimin rəngi görünür.*
7. *Baxırsan... çıl-çılpaq ömrüm*
8. *Titrək bir eşqə bürünür.*

Klasik Türk şiirinde sevgilinin güzelliği tasvir edilirken tabiattaki en güzel varlıklara benzetilir, hatta sevgili o varlıklardan üstün görülür. Hümmet'in bazı şiirlerinde Klasik Türk şiirinin izlerini görmekteyiz. *Sən Allah Bu Qadına Bax (245)* adlı şiirde şair, sevdiğinin güzelliğini tasvir eder ve onu tabiattaki en güzel varlıklara benzetir. Sevdiğini derya perisi olarak niteleyen Hümmet, göklerin sevdiğine kuşak hazırladığını, onun güzelliği ile yağmurların durduğunu dile getirmiştir. Şair bu şiirde sevdiğinin yürüyüşünü kuşun süzülmesine, yüzmesini ise derya perisinin yüzmesine benzetmektedir. Şair, sevdiği yürüdükçe erimekte ve dert ile gamı silinmektedir. Onun güzelliğini anlatmaya dili dönmemektedir.

4. *Yerimir, quş kimi süzür,*
5. *Dərya pərisidi, üzür,*
6. *Göylər ona qurşaq düzür,*
7. *Leysan kəsir, sel dayanır.*

8. *Yeridikcə əriyirəm,*
9. *İtib gedir dərd, kədər, qəm...*
10. *İstəyirəm nəsə deyəm,*
11. *Dodaq çaşır, dil dayanır.*

Kəpənək Kimi (66) şiirinde şair sevdiğini çiçeğe, kendisini de onun etrafında dolaşan kelebeğe benzetmiştir. Hümmet, çiçeğe sarmaşan kelebekler gibi keder elinden sevdiğine sarıldığını dile getirmiştir.

9. *Çiçəyə sarmaşan kəpənək kimi*
10. *Səndə gizlənmişdim kədər əlindən.*
11. *Otuz beş yaşımda kədər bir yana,*
12. *Mən hara gizlənim qədər əlindən?!*

Rafig Hümmet, *Etiraf (269)* adlı şiirinde sevdiğine duyduğu kıskançlığı ifade etmektedir. Şair, sevdiğine şiir yazmaktan bile imtina eder. Çünkü onu ak kâğıttan bile kıskanır. Hümmet, ak kâğıt yerine sevdiğini yüreğine yazmıştır ve orada yaşatmaktadır.

1. *Səni canım qədər sevdim,*
2. *Salmadım dil-ağıza.*
3. *Səni ürəyimə yazdım,*
4. *Qısqandım ağ kağıza...*

Şair, *Eşq* (243) adlı şiirinde bir güzele nasıl âşık olduğunu anlatmaktadır. Şair, bir güzelle göz göze gelmiş ve âşık olmuştur. Rafig Hümmet, daha sonra konuşarak ve diz dize oturarak aşkına karşılık bulduğunu dizelerinde şöyle ifade etmiştir:

1. *Birdən birə bu gözəlin*
2. *Gözü gözümə sataşdı,*
3. *Bircə kəlmə pıçıldadım,*
4. *Sözü sözümə sataşdı.*
5. *Danışdıq, güldük üz-üzə,*
6. *Hərdən baxışdıq göz-gözə,*
7. *Qəfil oturduq diz-dizə,*
8. *Dizi dizimə sataşdı.*

Rafig Hümmet, aşk yaşayan insanların hayatlarındaki kötü olayları ve sıkıntıları unutarak sevdiklerinin yanında hayata farklı bir pencereden baktığını söyler. Kötü günler geçiren insanların sevgililerin aşkları ile teselli aradıklarını söyleyen şair, kimi zamanlarda ise insanların dünyanın dert ve sıkıntılarından dolayı sevmekten bile yorulduklarını ifade etmiştir. Hümmet, *Adam Sevgidən Yorulur* (241) şiirinde bu duygularını dile getirmiştir.

1. *Adam birdən bulaq kimi*
2. *Qaynayır, axır, durulur.*
3. *Bir könüldən min könülə*
4. *Yad bir qadına vurulur.*

5. *Unudur pis adamları,*
6. *Sürgünləri, edamları...*
7. *Gecə yandırır şamları,*
8. *Bir ağ bədənə sarılır.*

…..

13. *Sevincdən, dərddən, gileydən,*
14. *Sazdan, kamançadan, neydən,*
15. *Adam dünyada hər şeydən,*
16. *Hətta sevgidən yorulur...*

Rafig Hümmet, *Adam Sakit Sevər* (246) adlı şiirinde insanların sevgilerini nasıl yaşamaları gerektiğini anlatır. Gerçek aşkı yaşayan kişilerin sevgisini içinde yaşayacağını ve dillere pelesenk etmeyeceğini söyler. Şair, özlemini içinde yaşayanların sevgisinin gerçek ve kutsal olduğunu dile getirir.

1. *Adam sakit sevər; kirimiş, gizlin,*
2. *Sevgini ruhunda daşıyar adam.*
3. *Bağırmaz, çığırmaz "sevirəm" deyə,*
4. *Eləcə sevgiynən yaşayar adam.*

Hümmet, sevdiğinin her bir özelliğine vurgundur. Bu duygularını *Dəliyəm* (72) adlı şiirinde anlatmıştır. Şair, ateşiyle yüreğine od salan sevdiğinin sözlerine deli olmaktadır. Âşık olduğu güzeldeki dermana muhtaç kalan şair, sevdiğinin ayak güzelliği bir kenara onun yolda bıraktığı ize bile deli olmaktadır.

1. *Pıçıltıyla, həzinliklə dediyin*
2. *Sənin ürək sözlərindən dəliyəm.*
3. *Atəşiylə ürəyimə od salan*
4. *Söz gücündən, söz zərindən dəliyəm.*

5. *Sığışmıram bir ürəyə, bir cana,*
6. *Əlac qalıb səndə olan dərmana.*
7. *Ayağıyın gözəlliyi bir yana,*
8. *Naxış-naxış izlərindən dəliyəm.*

Hümmet, sevgilinin aşkıyla dünyada bir tek kendisi ile sevdiğinin var olduğunu hissetmektedir. Şair, sevdiği güzelin Tanrı gibi tek olduğunu söyleyerek ona olan aşkının büyüklüğünü ifade etmektedir. Rafig Hümmet, sevdiğinin güzelliğine inanamayıp sihir mi sır mı olduğunu kavrayamadığını *Hamıdan Aldın Məni* (197) adlı şiirinde şöyle anlatır:

1. *Dünyada bir mən, bir sən,*
2. *Tanrı tək sən də birsən.*
3. *Müəmma, sehr, sirsən,*
4. *Səni qavraya bilməm.*

Hümmet, *Təsadüfi Görüş (257)* adlı şiirinde bir güzele nasıl âşık olduğunu anlatmıştır. Güzelin bir bakışı, şairi tarumar eder ve karanlık dünyasına aydınlatır. Şair, kendisi için unutulmaz olan ilk bakışın yerini hiç unutmaz ve sevdiğine de bu yeri hatırlayıp hatırlamadığını sorar. Şair bu soru ile sevdiğinin kendisine olan aşkının derecesini sınamak ister. Şair, sevdiğinin güzelliği karşısında evini, ailesini unuttuğunu söylemiş ve o anda evinin yıkıldığını ifade etmiştir.

1. *Qəribə təsadüf, gözlənməz görüş*

2. *Baxışın dalğa tək oynatdı məni.*
3. *Qaranlıq səhnədə qəfil işıq tək*
4. *Ekran xatirəmi oyatdı mənim.*
5. *İlk görüş yerini yad edirsənmi?*
6. *Mən səni köksümə sıxmışam orda.*
7. *Nə ev, nə ailə eynimə deyil,*
8. *Bəlkə də evimi yıxmışam orda.*

Tənha Qadın (259) şiirinde sevdiği kadının dertleri karşısında ona teselli vermektedir. Sevdiği kadının talihinin, yüzü kadar beyaz olmadığını dile getiren Hümmet, sevdiğine korkmamasını ve omzunda ağlamasını söylemektedir:

5. *Bilirəm boz yığvalın*
6. *Üzün tək ağ olmayıb.*
7. *Payın qara yaylıq olub,*
8. *Qara papaq olmayıb.*
9. *Qorxma, söykən çiynimə,*
10. *Başla acı nağıla...*
11. *Hönkürtünü kəsmə, gülüm,*
12. *Ağla, doyunca ağla.*

Sevgilinin yokluğunda çok sıkıntılar çeken şair, sevgilisinin gelmesiyle tüm dertlerinin son bulacağını, ağlayan gönlünün sakinleşeceğini, sevgilinin sıcak kucağında teselli bulacağını *Elə də Bilirdim (261)* adlı şiirinde anlatır ve sevdiğinin gelmesini umut eder.

9. *Elə də bilirdim, qəfildən gəlib,*
10. *Hıçqıran könlümü kiridəcəksən.*
11. *Qaynar qucağına sıxaraq məni,*
12. *Buzlaşmış dərdimi əridəcəksən.*

Rafig Hümmet, insanların manevi duygulardan daha çok maddiyata değer vermesini eleştirmiştir. Şaire göre kadınlar, sevecekleri kişiden sevgi değil maddiyat beklemektedir. Bu yüzden şair, âşık olmaması gerektiğini kendisine telkin eder. Şair kendisine, âşık olduğunu söyleyip peşine düşenlere inanmaması gerektiğini, bu güzellerin acımadan kendisini yüz üstü bırakıp gideceklerini, hele fakirse, iyi bir insansa böylelerine umut bağlamaması gerektiğini söyler. Hümmet, böyle kadınları, zenginlerin sevmesi gerektiğini *Sevmə (270)* adlı şiirinde anlatır.

5. *Sevmə o məsum pıçıltıların sahibini,*
6. *Sevmə o gecə-gündüz ağlayan qadını,*
7. *Elə ki sındırdı sınmaz inadını,*
8. *Elə ki eşqindən daddı...*
9. *Səni üzüqoylu buraxar da gedər, heeeç acımaz.*
10. *Sevmə gözüyaşlı qadınları,*
11. *Vurulma zar-zar ağlayanlara,*
12. *Üstəlik kasıbsansa, halalsansa,*
13. *Boş ver qara şal bağlayanlara...*
14. *Qoy onları zənginlər sevsin,*
15. *Varlılar onlara bağ alsın, öy alsın,*
16. *Gərəkirsə Ayda yer alsın,*
17. *Lap elə Ayın altında göy alsın...*

Hümmet, *Dua (274)* adlı şiirinde Allah'a seslenmiştir. O kadını Allah'ın karşısına çıkardığını söyleyen şair, Allah'ın hatrı için o kadına fedakârlıklar yaptığını dile getirmiştir. Kadının gözyaşları ile ıslandığını söyleyen Hümmet, ona kol kanat gerdiğini, onun gözyaşları ile ıslandığını ve her azabına tahammül ettiğini anlatmıştır. Ayrılığın da ölüm gibi bir şey olduğunu söyleyen şair, o kadının hasretine Allah'ın adı ile dayandığını, hiçbir şekilde onu unutamadığını söylemiş ve Allah'tan o kadını kendi gözünde sıradan bir kadın yapmasını dilemiştir.

1. *İlahi, o qadını sən çıxardın qarşıma,*
2. *Mən də sənin xətrinə ona qol-qanad oldum.*
3. *İslandım hər görüşdə onun göz yaşlarından,*
4. *Buludlarla sarmaşıb sirli kainat oldum.*
5. *İlahi, o qadının dözdüm hər əzabına,*
6. *O, susmadı, ağladı, ağladı, hey ağladı.*
7. *Neçə dəfə az qala göz yaşından boğulam,*
8. *Amma o göndərdiyin mələk məni saxladı.*

9. *İlahi, ayrılıq da ölüm kimi bir şeydir,*
10. *Hər həsrətə dözərəm mən sənin adın ilə.*
11. *Heç cür ayrılammıram, heç cür unudammıram*
12. *Sən onu mənim üçün adi bir qadın eylə...*

Rafig Hümmet'in şiirlerinde âşık her zaman fedakâr, sevdiği için her şeyi göze alan, sevdiğinin bir damla gözyaşına kıyamayan ve onun için ömrünü vermeye hazır olan bir karakter olarak karşımıza çıkar. Şair, bunları yaparken sevgiliden genelde bir şey

beklemez. *Xətrimə (279)* adlı şiirinde ise şair, bu defa sevdiğinden fedakârlık beklediğini dile getirmektedir. Bir gün sevdiğinin kendi ölüm haberini alması durumunda, sevdiğinin de kendi hatrına ölmesini istemektedir. Çünkü şair, sevdiğine duyduğu aşk ile diğer dünyada da yine onunla olmak ister.

13. Yaxanı aha tanıtma,
14. Gülüm, gül mənim xətrimə.
15. Bir gün məzarda sızlasam,
16. Nolar, öl mənim xətrimə...

Rafig Hümmet'in yazdığı aşk şiirlerinde ah çeken, cefa gören taraf âşıktır. Şair, *Qara Sevdalım (277)* adlı şiirinde ise kara talihli olarak nitelendirdiği sevdiğine de ah çekmesini söylemekte ve aşk için çekilen ahların Tanrı'nın hoşuna gideceğini ifade etmektedir. Hümmet, bu şiirinde sevdiğinin yandığı ateşte kendisinin de yanacağını dile getirmektedir:

5. Ah çək, a qara sevdalım,
6. A qara yığvallım, ah çək.
7. Sən yan; közün düşən kimi,
8. Məni közündə kabab çək.

9. Əl-üzümüz salavatlı,
10. Ağ gün bizə naxoş gəlir.
11. Ah çək, a qara sevdalım,
12. Ahın Tanrıya xoş gəlir.

Hümmet, *Sevgi* (280) adlı şiirinde hayata karşı hiçbir şikâyetinin olmadığını, her şeyin kader, kısmet olduğuna inandığını söylemektedir. Bütün duyguları derinden hissettiğini ifade eden şair, sevgisinin de nefretinin de çok kuvvetli olduğunu söylemiş ve sevdiğini anası, babası, yavrusu gibi derinden sevdiğini ifade etmiştir.

1. Giley-güzar ha etmirəm,
2. Hər şey öz qismətimdi.
3. Nifrət etməyim də zülüm,
4. Sevməyim də çətindi.
...
13. Sevdiyimi bürcüm kimi,
14. Qalam kimi sevərəm;

15. Atam-anam, qardaş-bacım,
16. Balam kimi sevərəm.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde en büyük acı, dert kendi çektiği acılar değil, sevdiğinin yaşadığı acılardır. Şair, sevdiğinin derdi ile dertlenmekte, onun yüreğinde hissetiği acıları kendi yüreğinde hissetmektedir. Sevdiğinin dert, tasa çekmesine üzülen şair, onu gülümsetmek için şiir yazdığını ifade etmiştir. *Gülümsə* (281) adlı şiirde sevdiğine derdi gözünde büyütmemesini söyleyerek ona teselli vermektedir. Şair, sevdiğinin üzüntüleri bir kenara bırakarak kendisi için gülümsemesini istemektedir.

1. *Oxu bu şeirimi, gülüm,*
2. *Dərdi, qəmi küçümsə.*
3. *Özün üçün çətindirsə,*
4. *Mənim üçün gülümsə.*

Âşık, sevgilinin varoluş nedenidir. Seven olmadan sevilen var olamaz. Âşık sevmezse, kıymet vermezse, sevdiğini yüceltmezse sevgili meşhur olamaz. Bu nedenle âşığın varlığı hayatta ve edebiyatta önemli yer tutmaktadır. Hümmet de şiirlerinde âşık olarak çok eza ve cefa çektiği dile getirir. Şair için sevdiğinin çektirdiği acı kutsaldır. Bu yüzden her ne kadar acılar çekse de sevmekten usanmaz.

Sevənlər Üçün (284) adlı şirinde şair, sevginin önemine değinmiştir. Âşık olmanın en büyük nimetlerden biri olduğunu vurgulayan Hümmet, âşık olanları, aşk derdi çekenleri başka dert ve tasanın yıkamayacağını, sevmenin yaşamaya çare olduğunu belirtir.

1. *Vurula bildinsə, Allaha şükür*
2. *Səni yıxmayacaq kədərin, qadan.*
3. *Sevmək yaşamağa çarə deyilmi,*
4. *Niyə üzülürsən, a sevən adam?*

Rafig Hümmet, aynı şiirde seven ve sevilen insan için maddi unsurların önemli olmadığını, üç günlük dünyanın tadını çıkarmak gerektiğini ifade eder. En halis duyguların, sevgi taşıyan insanlarda bulunduğunu ifade eden şair, seven insanın içinde kin olamayacağını, hayata ve insanlara her zaman sevgiyle bakacağını söylereyek seven insanların üzülmemesi gerektiğini vurgulamıştır.

5. *Əgər sevirsənsə, sevilirsənsə,*

6. *Nəyinə lazımdır o saray, o dam?*
7. *Get çıxart dadını beş günlük ömrün,*
8. *Niyə üzülürsən, a sevən adam?*

9. *Sevdinsə içində can verər kinin,*
10. *Hamıya xoş üzlə baxarsan müdam.*
11. *Kinsizlik Allahın lütfü deyilmi,*
12. *Niyə üzülürsən, a sevən adam?*

Sevginin önemi ve gerekliliği Rafig Hümmet'in şiirlerinin genelinde görülmektedir. İnsanların ayrılıktan vazgeçmesini, yaşamanın da ölmenin de sevgiyle güzel olacağını söyleyen şair, sevmekten vazgeçmemek gerektiğini *Sevənlər Üçün* (284) şiirinde anlatmıştır.

17. *Tüpür ayrılığa, vaz keçmə eşqdən,*
18. *Dua et Tanrına hər səhər-axşam.*
19. *Yaşa sevə-sevə, öl sevə-sevə,*
20. *Niyə üzülürsən, a sevən adam.*

Hümmet, aşk şiirlerinin bir kısmında sevdiğinin rakibe meyil etmesinden şikâyet eder ve bunun kendisine yaşattığı acıları dizelerinde anlatır. Sevgisine karşılık bulamayan şair, *Sənə mi Yazılıb O Şeir Gülüm (291)* adlı şiirinde acısından baykuş gibi uluduğunu söylemektedir. Sevdiğine bir şairin vurulduğunu, sevdiğinin de gönlünün onda olduğunu dile getirir. Rakip, şairin sevdiğine şiir yazar. Yazılan şiirin, noktasına virgülüne kadar sevdiğini anlattığını söyleyen şair, bu şiirin ona yazılıp yazılmadığını sorar ve sevdiğinin gönlünün rakipten yana olduğunu hissettiğini şöyle dile getirir:

1. *Ulayır bayquştək sənsizəm deyə,*
2. *Sənəmi vurulub o şair, gülüm?*
3. *Nidası ah olub yapışır göyə,*
4. *Sənəmi yazılıb o şeir, gülüm?*

5. *Sanıram istəyin ondan yan durur,*
6. *O da qan ağlayır, qəm yeyir, gülüm.*
7. *Nöqtəsi, vergülü səni andırır,*
8. *Sənəmi yazılıb o şeir, gülüm?*

Rafig Hümmet, şiirlerinde bir âşık olarak sevdiğini kaybetmeyi göze alamayan ve sevdiğini hayatının merkezine koyan bir figür çizer. Şair, *Alın Yazım* (292) adlı şiirinde

sevdiğinin kendi alın yazısı olduğunu söyler. Hümmet, alnını vurup parçalasalar bile bu yazıyı bozmaya çare olmadığını ifade eder. Şair, sevdiğinin sinesinden çıkmayan en son ahı ve tövbe edemediği en aziz günahı olduğunu söylereyek asla ondan vazgeçmeyeceğini anlatır.

1. *Sən mənim alın yazımsan,*
2. *Yüz əzbərlə, hecala...*
3. *Bu yazını pozmaq üçün*
4. *Vur, alnımı parçala.*
5. *Sən sinəmdən çıxammayan*
6. *Ən sonuncu ahımsan.*
7. *Tövbə edə bilmədiyim*
8. *Ən əziz günahımsan.*

Yaralı Durnam (290) adlı şiirde şair, sevdiğinin çektiği sıkıntılar karşısında hüznünü dile getirmektedir. Sevdiği kadını yaralı turnaya benzeten Hümmet, kendisinin sevgisi ile sevdiğini mavi göklere çıkarttığını, fakat diğer insanların sevdiğine aynı değeri vermediğini dile getirmiştir. Şair, sevdiğine kötülük yapanlara, onun kuyusunu kazananlara kötü dileklerde bulunmuş ve iyi gün görememeleri temennisinden bulunmuştur.

1. *Eheyy! Eheyy!.. Eheyy...*
2. *Yaralı durnam...*
3. *Mən səni uçurtdum masmavi göyə,*
4. *Sən niyə qondun ki o namərd köyə?..*

5. *Eheyy! Eheyy!.. Eheyy...*
6. *Yaralı durnam...*
7. *Sənə daş atanın qolu qurusun,*
8. *Sağı iflic olsun, solu qurusun!..*

Şair, sevdiğinin çektiği sıkıntılar karşısında hüzünlenir. Sevdiğinin bu durumuna nasıl dayanacağını bilmediğini söyleyen Rafig Hümmet, sevdiğine yarasını sarma teklifinde şöyle bulunmuştur:

9. *Eheyy! Eheyy!.. Eheyy...*
10. *Yaralı durnam...*
11. *Sənin bu halına mən necə dözüm?*
12. *Çəkinmə, birtəhər sinəm üstə qon,*
13. *Qanlı qanadını sarıyım özüm...*

Hümmet'in şiirlerinde âşık, her ne kadar cefa görse de sevdiğine kıyamaz. Âşık sevdiğinin gözünden akan bir damla yaşı engellemek için canını vermeye hazırdır. *Məsləhət (278)* adlı şiirde Rafig Hümmet, sevdiğinden bazı isteklerde bulunmuştur. Şair, kendisini kaybettiğini söyleyerek sevdiğinden medet beklemektedir. Sevdiğinin kendisi ile paylaşacağı tek şey dert, keder olsa da buna razı olduğunu söyleyen şair, sevdiğinin gözyaşları ile başkasını ıslatmamasını, o gözyaşları sadece kendisine akıtmasını istemiştir.

1. *Tut yaxamdan, silkələ,*
2. *Gözünü dik gözümə;*
3. *Özümdən ayrılmışam,*
4. *Məni qaytar özümə.*

5. *Əsəbinlə, dərdinlə*
6. *Məni eylə yarımcan,*
7. *Başqası islanmasın*
8. *Sənin göz yaşlarından.*

Çoğunlukla sevdiğinden karşılık bulamayan âşık, bunu sık sık şiirlerinde dile getirir, kendisi ne kadar vefalı ise sevdiği o kadar vefasızdır ve düşmana meyleder. Buna rağmen şair, vefalı bir âşık olarak sevdiğine kıyamaz, sevdiğinden gelecek her türlü dert, kedere razıdır. Bu yüzden şair, sevdiğinin öfkesini bile sadece kendisine göstermesini istemiş, onun her türlü cefasına razı olduğunu ifade etmiştir. Sevdiğinin kendisine ağıt söylemesine karşılık şair, sevdiğine ninniler söyleyerek onu teselli edeceğini dile getirmiştir. Şair, sevdiğinin azabı ile bile yeniden can bulacağını söyleyerek ona olan aşkının büyüklüğünü gözler önüne sermiştir.

9. *Hikkəni tök üstümə,*
10. *Daşa dönsün gileyim;*
11. *Sən mənə ağı söylə,*
12. *Mən sənə layla deyim.*

13. *Bax beləcə hər zaman,*
14. *A cezvəli, a dəcəl,*
15. *Sinirlərin qızanda,*
16. *Mənim üzərimə gəl.*

Hümmet, aşkında inatçı bir âşıktır. Sevdiğiyle beraber bir ömür geçireceğine, kendilerini ancak ölümün ayıracağına inanır ve hiçbir şartta sevgilisini bırakmaya razı

olmaz. Sevdiği ona yüzlerce defa cefa etse de buna dayanmaya çalışır. Çünkü bu cefanın sonunda sevgilisine kavuşacağına inanmaktadır. *Sənə (316)* adlı şiirinde Rafig Hümmet, sevdiğine karşı hissettiği duyguları anlatmıştır. Şair, sevdiğinin yanında olmadığı zamanlarda zamanın durduğunu söylemiş, sevdiği olmadan ne yaşayabildiğini ne de ölebildiğini dile getirmiştir.

1. *Dünya gözlərimdə boza boyanır,*
2. *Adamlar çevrilib olur daş-qaya.*
3. *Mən sənsiz olanda zaman dayanır,*
4. *Nə ölə bilirəm, nə də yaşaya.*

Hümmet, sevdiği olmadan gözünün kimseyi görmediğini, her saniye ruh hâlinin değiştiğini söylemiştir. Şair, dilinin lâl olduğunu, içinin kan ağladığını, ruhunun cehennem gibi yandığını belirtmiştir.

5. *Hər an, hər saniyə dəyişir halım,*
6. *Gözüm inciyəni, küsəni görmür*
7. *İstər açıq olsun, istər qapalı,*
8. *Yenə səndən başqa kimsəni görmür.*
9. *Dili lal bir sükut çökür üzümə,*
10. *İçim qan ağlayır, çölüm kiriyir.*
11. *Azca toxunanda sözün sözümə,*
12. *Ruhum cəhənnəm tək yanır, əriyir.*

Şair, sevdiğini güzelliği dolayısıyla huriye benzetir. Bu benzetme ile sevdiğini yüceltir ve onun güzelliğini, yeryüyüzünde bulunmayacak bir nimet olarak nitelendirir. Ayrıca hurilerin cennette bulunması ile sevgilisinin bulunduğu her yerin şair için cennet olması bakımından ilişki vardır. Şair, sevdiğini Tanrı'nın gönderdiği bir huri olarak görmekte ve onu ömrünün yegane şiiri olarak kabul etmektedir.

13. *Mən sənin ömrünün lal keşikçisi,*
14. *Sən Tanrı göndərən hurisən, gülüm.*
15. *Sənsən hər misrası, hər qafiyəsi,*
16. *Ömrümün yeganə şeirisən, gülüm...*

Sevdiğinden ayrılmanın acısını ölümle eş tutan şair, şiirlerinde sevdiği ile kavuşmayı arzu ettiğini, fakat buna rağmen ayrılık ateşi ile yandığını ifade etmiştir. *İncimərəm Mən Öləndə Ağlama (321)* adlı şiirde Rafig Hümmet, sevdiği ile ayrı

olmasından dolayı dünayayı suçlamakta ve dünyanın dost kılığında düşman olduğunu dile getirmektedir. Bu yüzden şair, dünya ile bağını kestiğini, dünyaya dışarıdan baktığını, kendisi için bu dünyada yalnız Allah'ın ve sevdiğinin olduğunu söylemiştir.

1. *Dünya ilə salamımı kəsmirəm,*
2. *Özüm yoxam... Gözüm baxır aynadan.*
3. *Allah da var, sən də varsan... küsmürəm*
4. *Dost donunda düşmən olan dünyadan.*

Yaşadıkları yüzünden saçları beyazlayan, gözyaşları sel olan şair, gözyaşlarının oluşturduğu selden sevdiğini koruyacağını söylemiştir. Sevdiğini tek bayraklı ülkesi olarak gören şair, o ülkenin yıkılmasına izin vermeyeceğini ifade etmiştir.

5. *Saçlarımmı bəyazlayıb? Qəm yemə,*
6. *Ağ səpərəm zirvəsinə dağların.*
7. *Elə axıb göz yaşların sinəmə,*
8. *Su altında qalıb sinə dağlarım.*
9. *Göz yaşların dəniz olsa, bil, səni*
10. *O, dənizdə boğulmağa qoymaram.*
11. *Tək bayraqlı tək ölkəmsən sən mənim,*
12. *O ölkəni dağılmağa qoymaram.*

Sevdiğinin bu hayatta yüzünün gülmemesi şairin en büyük derdidir. Şair, sevdiğinin bütün dert ve kederlerini kendisine anlatmasını isteyerek onun derdini azaltmak, acılarını dindirmek ister. Şair, sevdiğinin bu hayatta çok sıkıntılar çektiğini, bir de kendi ölümü yüzünden ağlamasını istemediğini söyler. Hümmet, ölümü yüzünden sevdiğinin ağlamamasına incinmeyeceğini dile getirmektedir.

13. *Heç çəkinmə, İsan ki var mən adda,*
14. *Ağla, danış... bircə sirr də saxlama.*
15. *Sən o qədər ağlamısan həyatda,*
16. *İncimərəm mən öləndə ağlama.*

17. *Mən öləndə bir içim də ağlama,*
18. *Sən ağlasan, bilərəm ki, ölmüşəm.*
19. *Qəfildəncə gözün baxar aynana,*
20. *Görərsən ki, dönüb sənə gəlmişəm...*

Şair, *Sənin Üçün (324)* adlı şiirinde sevdiğine hissettiği derin aşkı anlatmıştır. Hümmet, kimi zaman delice sevdiğini kimi zaman da kendisini dizginleyerek aklını kullanarak bir sevgi yaşadığını söylemiştir. Şair, sevgilisine hissettiği sevginin bir babanın çocuklarına hissettiği kadar kuvvetli olduğunu söylemiştir. Dizelerinde deli gibi sevdiğini anlatan Hümmet, sevdiğinin aşkı önünde köle olduğunu dile getirmiştir.

1. *Bir az ağlım ilə, bir az dəlisov,*
2. *Neyniyim, beləcə sevirəm səni.*
3. *Sən iki balanı necə sevirsən,*
4. *Bax mən də eləcə sevirəm səni.*

5. *Bir az vəkilinəm, bir az şahınam,*
6. *Eşqinin önündə kölə, əsirəm.*
7. *Sən iki balana necə əsirsən,*
8. *Mən də sənin üçün elə əsirəm.*

Şair, bir âşık olarak cömerttir. Neyi varsa sevdiği uğruna harcamaya hazırdır. Her şeyini gözden çıkarmıştır ve sevdiğini elde etmek uğruna harcamaya hazırdır. Çünkü biliyordur ki, hiçbir şeyi olmasa, yalnız sevdiği yanında olsa, ona yetecektir ve bu, onun için dünyalar ile değişilmeyecek bir saadettir. Şair, aşkını sevdiğinin ömrüne saray ettiğini söylemiş, varlığı ile övünemeyeceği fakat dualarıyla sevdiğinin yanında olduğunu şöyle ifade etmiştir:

9. *Eşqimi ömrünə saray etmişəm,*
10. *Öyünə bilmərəm dövlət-varımla.*
11. *Sən iki balanı qoruyan kimi,*
12. *Səni qoruyuram dualarımla.*

13. *Aylar ilə döndü. Və... anladım ki,*
14. *Ömrümün özülü, özəyisən sən.*
15. *Bu əlli yaşımın astanasında*
16. *Bu şair ömrümün bəzəyisən sən.*

Hər Səhər Təzədən Sevirəm Səni (325) adlı şiirde şair, sevgilisini her sabah, her akşam yeniden sevdiğini anlatmaktadır. Şair için aşk, hayatının temeli ve mutluluğun ana kaynağıdır. Bu yüzden şair, sevgilisini sevmekten vazgeçmez.Yalnız olduğunda sevdiğinin kendisine gelmesini bekleyen Hümmet, sultanlık tahtında oturan sevdiğinin oradan inmesini ve kendi yanında olmasını istemektedir.

1. *Hər axşam, hər gecə, hər səhər, hər gün*
2. *Saçımda təzə dən... sevirəm səni.*
3. *Hər gecə oluram yuxuya sürgün,*
4. *Hər səhər təzədən sevirəm səni.*

5. *Tənhasan... di gəl ki qüdrətim çatmır*
6. *Sultanlıq taxtından devirəm səni.*
7. *Hər gecə yuxu da başımı qatmır,*
8. *Hər səhər təzədən sevirəm səni.*

Sevdiğinin aşkıyla ruhunun eridiğini söyleyen Hümmet, sevdiğinin bir ressam gibi derdini, gamını çizmesini istemektedir. Sevdiğini putu, mabedi olarak gören Hümmet, sevdiği ile kavuşmalarının yakın olduğunu dile getirmiştir.

9. *Yüz də dərd-qəminlə rəssamsayağı*
10. *Dərdimi bəzə sən... sevirəm səni.*
11. *Hər gecə əriyir ruhumun yağı,*
12. *Hər səhər təzədən sevirəm səni.*

13. *Sən mənim bütümsən...*
14. *az qala, gülüm,*
15. *Ehrama, məbədə çevirəm səni...*
16. *Hər gecə sükutdan lal olur dilim,*
17. *Hər səhər təzədən sevirəm səni...*

Mən Sənsiz Ölməsəm (323) adlı şiirde Rafig Hümmet, sevdiğine hissettiği duyguları kaleme almış ve sevdiğinin sevgisi ile bacasını tüttürdüğünü söylemiştir. Şair, bu şiirinde sevdiğinin derdiyle ölmez ise yüz yıl yaşayacağını ifade etmiştir.

5. *Canımın içisən, gözümün çölü,*
6. *Mən sənə çölümdə heykəl qoyacam.*
7. *Unutma: sən diri, mən isə ölü,*
8. *Mən sənsiz ölməsəm, yüz yaşayacam.*

…

13. *Qoy, bir də başını sındırsın əğyar,*
14. *Sevgi tüstüləyir pəncərəm, bacam.*
15. *Sən min bir gecəmin nağılısan, yar,*
16. *Mən sənsiz ölməsəm, yüz yaşayacam.*

Sevdiğinin yokluğunda delirdiğini dile getiren Hümmet, sevdiğini ruhunun yarısı olarak gördüğünü, onun sevgisine muhtaç olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık Hümmet, aniden sevdiğinin sesini duyduğunu, bu sesin beraber yüz yıl yaşayacaklarını söylediğini ifade etmiştir.

17. *Bir az sənsiz idim, dəlilənmişdim,*
18. *Ruh yarım, nə qədər sənə möhtacam.*
19. *Qəfildən beynimdə rəqs etdi səsin:*
20. *Qorxma, mən səninlə yüz yaşayacam!..*

Âşık için sevdiğinin yakınında olması, başkalarına yar olmaması en büyük dilek ve temennidir. Sevgili her ne kadar âşığa yüz vermeyip cefa çektirse de, âşık bütün mutluluklarının kaynağı olarak onu görür. *Sən Gələndə (328)* adlı şiirinde de şair, sevdiğinin varlığı ile hayatında nelerin değiştiğini anlatmıştır. Hümmet, sevdiği gittiği zaman bütün yolların kapandığını, sevdiğinin gelmesiyle bütün karanlıkların aydınladığını ve bütün kapılarının açıldığını dile getirmiştir. Şairin mutluluğu da kederi de sevdiğine bağlıdır.

1. *Sən gedəndə bütün yollar qapanır,*
2. *Bürcüm, türbəm, qalalarım uçulur.*
3. *Sən gəlirsən... sönmüş işıqlar yanır,*
4. *Yeddi yerdən yeddi qapı açılır.*

Hümmet, sevdiğinin gittiği zamanlar kıyametin koptuğunu, can dediklerinin canını almış gibi hissettiğini söyler ve sevdiğinin gelmesiyle bu hayatın şereflendiğini, alçakların gözünde yüceldiğini şöyle anlatmıştır:

5. *Sən gedəndə sanki qopur qiyamət,*
6. *Can dediyim canlar canımı alır.*
7. *Sən gəlirsən... abırlanır bu həyat,*
8. *Alçaqlar da gözlərimdə ucalır.*

Şair, sevdiğinin gitmesinin hüznü ile bu hayattan koptuğunu, aklının uçup gittiğini ve bu yüzden herkes tarafından aldatıldığını söylemiştir. Sevdiğini bereket goncası olarak gören Hümmet, sevdiğinin gelmesiyle yoksulluğun saltanatının devrildiğini söyler. Şair, sevdiğinin varlığını sadece kendisi için değil, bütün kâinat için şeref olarak görür ve sevdiğinin gelişinin Tanrı'nın bile hoşuna gittiğini ifade eder.

9. *Sən gedəndə aldanıram çox asan,*
10. *Alacağım verəcəyə çevrilir.*
11. *Sən gəlirsən... bərəkətli butasan*
12. *Yoxsulluğun səltənəti devrilir.*

13. *Sən gedəndə...sən gedəndə...gedəndə...*
14. *Gülüm, dünya mənə qənim kəsilir.*
15. *Sən gələndə... sən gələndə... gələndə...*
16. *Tanrı baxır, xoşallanır və... gülür...*

Hümmet, aşkında inatçı bir âşıktır. Sevdiğiyle beraber bir ömür geçireceklerine, kendilerini ancak ölümün ayıracağına inanır ve hiçbir şartta sevgilisini bırakmaya razı olmaz. Sevdiği ona yüzlerce cefa etse de buna dayanmaya çalışır. Çünkü bu cefanın sonunda sevgilisine kavuşacağına inanmaktadır. O vuslat anını dört gözle beklemektedir ve vuslat anını en çok kendisinin hak ettiğini çünkü bu yolda çok zahmetler çektiğini satırlarında dile getirir. Şair, bu yüzden *Qoy Bircə O Olsun Mənim Günahım (329)* adlı şiirde Allah'tan sevdiğini başkasına yar etmemesini diliyor. Başkalarının sevdiğinin dilinden anlamayacağını, onun nazını çekemeyeceğini söyleyen Hümmet, sevdiğinin bir ömür boyu yanında kalmasını dilemiştir.

1. *Qoy bircə o olsun mənim günahım,*
2. *Sən onu sevdirmə bir özgəsinə.*
3. *Başqası sevməsin onu, Allahım,*
4. *Ona sığınmasın bir özgə sinə.*

5. *Özgəsi, o nələr çəkir, anlamaz,*
6. *Bir gün, beş gün sevər...bezər, yorular.*
7. *Özgəsi çox onun halına yanmaz,*
8. *O ayna könüllüm sınar, qırılar.*

9. *Özgəsi çəkəmməz onun nazını,*
10. *Başqası dözəmməz onun dərdinə.*
11. *Qoy, onu mən sevim ömür uzunu,*
12. *Qoy, onun bircə mən yanım dərdinə.*

Şair, yaşadığı aşkın ve ayrılığın ızdırabı ile en büyük acıları göze aldığını söylemiştir. En büyük temennisinin sevdiğine kavuşmak olduğunu dile getiren Rafig Hümmet, *Ola (331)* adlı şiirde aşkı için vatanından uzak kalıp sürgün düşmeyi göze

aldığını ifade etmiştir. Şair, sevdiğinin bir anlık gülüşünün, ömürlük vatanı olmasını dilemiştir.

1. *Eşq ucundan sürgün düşəm,*
2. *Vətən mənə qənim ola;*
3. *Sənin bir anlıq gülüşün*
4. *Ömürlük vətənim ola.*

Şair, sevdiği için herkesi unutmaya hazırdır ve sevdiğinin ruhunun, canının, bakışlarının sonsuza kadar kendisinin olmasını istemektedir.

5. *Çıxam hamının yadından,*
6. *Kimsə qalmaya yadımda...*
7. *Ayrıca Tanrı qatında*
8. *Eşq adlı öz dinim ola.*

9. *Dərd ilməli naxışların,*
10. *Öpüşlərin, alqışların,*
11. *Ruhun, canın, baxışların*
12. *Sonsuzadək mənim ola.*

Hayatı boyunca yüzünün gülmediğini söyleyen şair, hayata bağlanmak için bir neden beklemektedir. Şair, bu isteğine gelen cevabı *Sən Olmasan Bəlkə də Mən Ölmüşdüm (332)* adlı şiirinde anlatmıştır. Herkesten incindiğini, dünya ile bağını kopardığını söyleyen Hümmet, Tanrı'nın sevdiğini karşısına çıkarmasıyla hayatının değiştiğini, sevdiği olmasa belki bu hayatta olmayacağını dile getirmişir.

1. *Yorulmuşdum... İncik idim hamıdan,*
2. *Dünya ilə bəhməzimi bölmüşdüm.*
3. *Səni mənlə görüşdürdü Yaradan,*
4. *Sən olmasan, bəlkə də mən ölmüşdüm.*

5. *İnanmazsan... yaralı bir küçüyün*
6. *Əllərimlə göz yaşını silmişdim...*
7. *Çəkilmirdi sinəmdəki dərd-düyün,*
8. *Sən olmasan, bəlkə də mən ölmüşdüm.*

Sevdiğini hayat suyu olarak gören Hümmet, sevdiğinin yokluğunda kötü insanlara kandığını, düşmanı dost olarak gördüğünü, hiçbir yere sığmadığını söylemiş ve sevdiği olmasa bunları atlatamayacağını ifade etmiştir.

9. *İnanmışdım daşüzlü adamlara,*
10. *Düşməni də dost olaraq bilmişdim.*
11. *Dağılırdım... Sığammırdım heç hara,*
12. *Sən olmasan, bəlkə də mən ölmüşdüm.*

13. *Ərköyünüm, alyazmalım, cezvəlim,*
14. *Xatırladım mən ki dünən ölmüşdüm.*
15. *Günü bu gün, ağ çiçəyim, al gülüm,*
16. *Sən olmasan, bəlkə də mən ölmüşdüm...*

Çektiği tüm acılara, cefalara karşı âşık, sevgilinin mutluluğu için uğraşmaktadır. Hatta âşık hayata gelme amacının sevdiğini mutlu etmek olarak düşünür. *İnan Tanrı Səni Özü Göndrib (334)* adlı şiirde şair, Tanrı'nın kendisinin sevdiğini korumaya, avutmaya gönderdiğini ve bu yüzden sevdiğinden uzak kalamayacağını söylemiştir.

1. *Gücüm ha qalmayıb uzaq durmağa,*
2. *Eşq mənə üzünü özü döndərib.*
3. *Səni qorumağa, ovundurmağa,*
4. *İnan, Tanrı məni özü göndərib.*

Hümmet, seven ile sevilenin birbirleri için bahşedilmiş bir hediye olarak görür. Şair, sevdiğinin de kendisinin daha uzun yaşaması için Tanrı tarafından gönderildiğine inanmaktadır. Hümmet, sevdiğinin aşkı ile şiirler yazdığını söylemiş ve ruhunun sevdiğine doğru koşup uçtuğunu ifade etmiştir. Şair, sevdiğine tüm bu derin duyguları hissederken sevdiğinin gözlerinin yaşla dolması şairin yüreğini delip geçmektedir.

5. *Hər gün şeir yazır gözlərim göyə,*
6. *Göy mənə pay kimi sözü göndərib.*
7. *Bir az daha artıq yaşayım deyə,*
8. *İnan, Tanrı səni özü göndərib.*
9. *Gözlərin dolanda canım əriyir,*
10. *Kim bunca gözündən məntək qəm dərib?*
11. *Ruhum sənə doğru uçur, yeriyir,*
12. *İnan, Tanrı məni özü göndərib.*

Dəli Kimi (337) adlı şiirde şair, aşkı delicesine yaşadığını ve sevgilisini deli gibi sevdiğini dile getirmiştir. Şair, sevgisinin büyüklüğünü anlatırken benzetme sanatından faydalanmıştır. Rafig Hümmet sevgisini, deli bir martının çığlığına, ağustosun ak yeline benzetmiştir.

1. *Qədərdimi, hədərdimi? Bilmirəm,*
2. *Sevdiyimi dəli kimi sevirəm.*
3. *Dəli martın can qızdıran şüası,*
4. *Avqustun ağ yeli kimi sevirəm.*

Aşkının zayıf kaleleri yıkacağını ve kendi sarayını dikeceğini söyleyen Hümmet, sevgilisini vatanı, yurdu gibi sevdiğini ifade etmiştir. Şair, sevdadan yüreği çatlasa da, boğazı tıkansa da sevdiğinin aşkından vazgeçmeyeceğini dile getirmiştir.

5. *Bu eşq sısqa qalaları uçurdu,*
6. *Topdağıtmaz saray tikdi, bürc qurdu.*
7. *İndi onu ürəyimin tək yurdu,*
8. *Tək obası-eli kimi sevirəm.*

9. *Bu sevdada çatlasa da ürəyim,*
10. *Boğazımda tıxansa da çörəyim,*
11. *O günahsız, o günahkar mələyi*
12. *Eşq sultanı Əli kimi sevirəm.*

Rafig Hümmet, *Məni Özləyən Var Sən mi Özlədin (339)* adlı şiirde sevdiğinin her an aklında olduğunu, yolda gördüğü her kadını sevdiğine benzettiğini söylemiş ve sevdiğinin de kendisi için aynı duyguları hissedip hissetmediğini sorgulamıştır.

1. *Yatsam, unuduram və... sökülür dan,*
2. *Gözümü açantək sənlə doluram.*
3. *Sən də səhər ayılanda yuxudan,*
4. *İlk ağlına gələn mənmi oluram?*

5. *Yol getsəm, rastıma çıxan qadınlar*
6. *Nədənsə hamısı sənə bənzəyir.*
7. *Sənin də rastına çıxır adamlar,*
8. *Söylə, o adamlar mənə bənzəyir?*

Rafig Hümmet, herkesten küsüp incinse de sevdiğinin hayali ile hayata döndüğünü dile getirmiştir. Şair, içtiği çayın her yudumunda sevdiğinin tadını aldığını, baktığı her yerde sevdiğinin gamlı gözlerini gördüğünü söylemiştir. Hümmet, kendisinin sevdiğini özlediği gibi sevdiğinin de kendisini aynı şekilde özlemesini arzu etmiştir.

9. *İncisəm hamıdan, küssəm dünyadan,*
10. *Adi xəyalın da dincəldər məni.*
11. *Söylə, mənim bir cüt qolum olmadan,*
12. *Kimsə zəriflədər, incəldər səni?*

13. *Hər udum çayımda sənin dadın var,*
14. *Hər baxdığım yerdə qəmli gözlərin.*
15. *Bu gün tez-tez sönür əlimdə siqar*
16. *Məni özləyən var... Sənmi özlədin?*

Mən Dəliyəm (72) adlı şiirde şair, sevdiğine hissettiği derin duyguları dile getirmiştir. Sevdiğini deli gibi kıskandığını söyleyen Hümmet, sevdiği kederlendiği zamanlar, ruhunun bir ölü gibi solduğunu söylemiş ve kendisi için sevdiğinin Tanrı kadar ezelî olduğunu ifade etmişitir.

1. *Mən dəliyəm... qısqanıram dəlitək,*
2. *Bəs neyniyim sən hamıdan gözəlsən.*
3. *Kədərlənsən, ruhum sönür ölütək,*
4. *Mənim üçün Tanrı qədər əzəlsən.*
5. *Mən dəliyəm... elə-belə dəli yox,*
6. *Ağıllansam, vallah, mənə gəlməzsən.*
7. *Zərrəbinlə istər yüz il mənə bax*
8. *Eşqdən özgə bir şey görə bilməzsən.*

Dəli Sevgilərin Ömrü Çox Olar (344) adlı şiirde Rafig Hümmet, sevdiğine kıyamadığını dile getirmiş ve sevdiğini dünyanın en güzel şiirine benzetmiştir. Şair, kendi sevgisiyle sevgilisinin güzelleştiğini ve bu güzelliğin kem gözlerden uzak olması gerektiğini şöyle ifade etmiştir:

9. *Heç mən qıyarammı mənim ucumdan*
10. *Köksünü ötürüb sən ah çəkəsən.*
11. *Sonra da gecələr sökülüncə dan,*
12. *İçində ah-ufla günah çəkəsən...*

13. Köhnə dərdlərimi bir-bir pozuram,
14. Məndə yaşayırsan sən elə mənsən.
15. Səni oxuyuram, səni yazıram
16. Dünyanın ən gözəl şeiri sənsən.

17. Sən necə gözəlsən bəd göz yan olsun,
18. Hərdən çox qorxuram bəlkə məhşərsən!?
19. Allaha and olsun, dinə and olsun,
20. Mən səni sevməsəm çirkinləşərsən.

Âşık, hayatındaki en önemli varlığın sevdiği olduğunu defalarca zikretmiştir. Şair, *Ayüzlüm (347)* adlı şiirinde sevdiğinin hayatındaki yerini dile getirmiştir. Hümmet, sevdiğini, karanlık gecenin sabahı, yüreğinin son aşkı ve sinesinin son ahı olarak nitelemiştir.

1. Bu nəğməni oxuyacaq aşiqlər,
2. Hər gecəmin sabahısan, ayüzlüm!
3. Ürəyimin son istəyi, son eşqi,
4. Sən sinəmin son ahısan, ayüzlüm!
…

9. Tanrı özü mənə verib bu payı,
10. Sən könlümün son sirdaşı, son tayı.
11. Duyursanmı canımdakı harayı?
12. Sən bu canın ağ ruhusan, ayüzlüm!

3.2.1.1.3. Aşka ve Sevgiliye Sitem

Klasik Türk şiirinde sevgili tipi, vefasız, âşığa yüz vermeyen, cefa çektiren bir tip olarak karşımıza çıkar. Rafig Hümmet'in aşk şiirlerinde de bu izleri görmekteyiz. Rafig Hümmet'in aşka ve sevdiğine sitem ettiği şiirlerinin genelinde, âşık gece gündüz feryat eden, ağlayan, inleyen ve gözyaşı döken, yanıp yakılan ve acı çeken bir karakterdir. Çoğunlukla sevdiğinden karşılık bulamayan âşık, bunu sık sık şiirlerinde dile getirir. Kendisi ne kadar vefalı ise sevdiği de o kadar vefasızdır ve düşmana meyleder. Şair, güzellerin âdetinin böyle olduğunu, onların vefasızlık ile ünlü olduklarını söyler. Şair, sevdiğinin kendisinin bu müşkül durumunu görse merhamete geleceğini, onu bu dertten kurtaracağını söyler ama beklediği bu merhameti sevdiğinden bulamaz. Şair, bu nedenle şiirlerinde aşka ve sevgiliye sıkça sitem eder.

Bu konuda yazılan şiirler şunlardır: *Bu Qız (191), Mən Düzəm Səhrayam Gülüm (247), Kəpənək Kimi (66), Bir Qadın Yox (69), Hamıdan Aldın Məni (197), Təsadüfi Görüş (257), Hərənin Öz Zəifi Var (282), Xəbərin Yox (286), Mən Ölürdüm Sənsə Kefində İdin (306), Sözgəlişi (326).*

Rafig Hümmet'in aşk şiirlerinin genelinde sevgilinin sevene karşı umursamaz ve kayıtsız olduğu görülür. Âşık ne kadar ilgi gösterir, sevgilinin peşine düşerse, sevgili de o kadar ihmalkâr ve umursamaz davranır. Sevgili, âşığa acı çektirmek için yaratılmıştır ve Hümmet sevgilinin bu özelliğini sık sık dizelerinde dile getirir. Şair, sevdiğinden vefasızlık görüp dostlar içinde ayıplanacak hâle düşse de aşkından vazgeçmez, vuslata erme arzusuyla bunlara dayanır. Hatta sevgilinin cefasının ve kaprisinin azalması bile onu korkutur. Bunların olmamasını, sevgilinin onu unutması ve ona karşı olan alakasının yok olması olarak yorumlar.

Şairin sevdiği, sevgisini herkese bölüştürürken bir tek şaire vermemiştir. Bunun acısını yüreğinde hisseden Hümmet, *Bu Qız* (191) adlı şiirinde sevgisine karşılılık bulamamanın hüznünü dizelerine yansıtır.

1. *Karı sevdi, koru sevdi,*
2. *Cəhənnəmi, goru sevdi.*
3. *Cavan sevdi, qarı sevdi,*
4. *Bu qız məni sevəmmədi.*

5. *Sulara yuxu danışdı,*
6. *Baxdı göylərə, qımışdı,*
7. *Axdı qanıma qarışdı,*
8. *Bu qız məni sevəmmədi.*

Şair, bir âşık olarak fedakârdır, neyi varsa sevdiği için vermeye hazırdır, fakat zamane güzellerinin beklentilerinin maddiyata dayalı olmasından şikâyet etmektedir. Hümmet, güzelliğinin görkemi ile kendisini derde düşüren güzele sitem etmektedir. Sevginin kırk elli günlük olduğunu söyleyen şair, zamane aşklarının geçici ve maddiyata dayalı olduğunu belirterek kendisinin sevdiğine vaat edeceği, bağı bahçesi olmadığını *Mən Düzəm Səhrayam Gülüm (247)* adlı şiirinde anlatır.

13. *Sevgi qırx-əlli günlükdür,*

14. Sənə ev gərək, bağ gərək.
15. Mən düzəm, səhrayam, gülüm,
16. Sənin arxanda dağ gərək.

17. Bu məhəbbət ötəridi,
18. Ağlama, gülüm, ağlama.
19. Mənim sonuncu qapımı
20. Göz yaşlarınla bağlama...

Şair *Kəpənək Kimi* (66) adlı şiirinde, rüyasında sevdiğini görür ve ona el uzatır fakat sevdiği rüyasında dahi ona karşılık vermez. Sevgilinin vefasızlığı, şairi tarumar eder ve buna sitem eden şair, dünyanın üç günlük olduğunu söylerek sevdiğinden karşılık alma umuduyla yaşar.

1. Yenə incik incik girdin yuxuma,
2. Əlimi uzatdım yaxın gəlmədin.
3. İyirmi yaşımda, a zalım qızı,
4. Səni sevə sevə niyə ölmədim?

5. Uzunca bir yolu tutub gedirik,
6. Gedirik beş arşın kəfənə kimi.
7. Səni sevə sevə niyə ölmədim
8. Çiçəyə sarmaşan kəpənək kimi.

Keder elinden sevdiğine sığındığını söyleyen şair, sevdiğinin yokluğunda ne yapacağını sorgulamaktadır. Hiçbir kimsenin kendisine kucak açmadığını dile getiren Hümmet, kendisini konmaya yer arayan kelebeğe benzeterek kurumuş çiçeklerin kendisini gizlemediğini söylemiştir.

9. Çiçəyə sarmaşan kəpənək kimi
10. Səndə gizlənmişdim kədər əlindən.
11. Otuz beş yaşımda kədər bir yana,
12. Mən hara gizlənim qədər əlindən?!

13. Gedirəm, nə olsun, qolun-qucağın
14. Açmış çiçək kimi gözləmir məni.
15. Qonmağa yer gəzən bir kəpənəyəm,
16. Qurumuş çiçəklər gizləmir məni

Səvməyə Bir Qadın Yox (69) şiirinde şair, yaşadığı şehirde her şeyin bulunduğunu söyler, fakat sevip sevilecek bir güzelin olmadığından şikâyet eder.

17. Nə istəsən, bu şəhərdə bularsan,
18. Eşqi dadar-doymaz olan gözəl çox.
19. Nə müddətdi məni sevmir gözəllər,
20. Nə müddətdi sevməyə bir gözəl yox...

Aşk yüzünden düştüğü duruma sitem eden şair, bunun sorumlusu olarak sevdiğini göstermektedir. Hümmet, sevdiğinin onu arayıp bulduğunu sonrasında ise ne hâllere düşürdüğünü, bunun rüya mı gerçek mi olduğunu algılayamadığını *Hamıdan Aldın Məni (197)* şiirinde şu dizelerle ifade etmektedir:

9. Aradın, buldun məni,
10. Hamıdan aldın məni,
11. Nə hala saldın məni...
12. Aşkar, ya röya, bilməm.

Rakip, sevgili ile âşık arasındaki üçüncü şahıstır ve onlar arasındaki engeldir. Rakip, sevgilinin yanından hiç ayrılmaz, âşığı sevgilinin yanına yaklaştırmayı istemez ve sevgiliyi âşığa karşı kışkırtır. Âşığın baş düşmanı olan rakip, âşığın dünyasını karartır, ona hicran acısını yaşatır. Rafig Hümmet'in bazı şiirlerinde sevdiği ile ayrılığına neden olarak rakibi göstermektedir. Şair, şiirlerinde rakip olmasaydı sevdiği ile tez kavuşacaklarını fakat düşmanın galip geldiğini dile getirmiştir.

Təsadüfi Görüş (257) şiirinde, şairin sevdiği rakibe yar olmuştur. Hümmet, sevdiğinin nişanlanması üzerine ona sitem eder. Eski sevgilisinin önceden kardeşine yanlışlıkla Rafig diye hitap ettiğini hatırlatan şair, bu hatayı nişanlısına karşı yapmamasını iğneleyici bir dille ifade eder:

17. Çalış bütöv olsun bu məhəbbətin
18. Təzə nişanlına, təzə sevginə.
19. Bir vaxt qardaşına "Rafiq" deyirdin,
20. Çaşıb nişanlına "Rafiqim" demə...

Herkesin zayıf bir tarafının olduğunu söyleyen şair, kendi zayıf tarafının da sevdiğine karşı olan hisleri olduğunu belirtmiştir. Sevdiği kendisinden uzak olsa da şair,

onu her an yanında hissetmektedir. Bunu da aşkının bir kanıtı olarak görmektedir. Bu duygularını *Hərənin Öz Zəifi Var (282)* adlı şiirde anlatmıştır.

1. *Hərənin bir zəifi var,*
2. *Xeyli zəifəm mən də.*
3. *Susanda da dinləyirəm*
4. *Səni, sən dinəndə də.*

5. *Yüz mil aralı olsan da,*
6. *Mən tək yaxınsan mənə.*
7. *Şeytana bax, bic-bic gülür*
8. *Sənin qəmli qəmzənə.*

Şair, sevdiğinden karşılık alamadığı zamanlarda onunla olmanın yasak olduğunu söyleyerek sitem etmiş ve sevdiğini elinden alan rakibi şeytan olarak nitelemiştir.

9. *Üzərində hakim olmaq*
10. *Neynim, mənə yasaqdır...*
11. *Gizləsən də, mən bilirəm*
12. *O, şeytandan uzaq dur!*

Xəbərin Yox (286) adlı şiirde, kendisinden ayrılan sevgiliye seslenen şair, kendisinden ayrıldıktan sonra sevdiğinin bütün desteğini kaybettiğini söyler. Sevdiğinin kendisi gibi bir âşık bulamayacağını ve başkasına gönül vermemesi gerektiğini söyler. Hümmet, kendisinin sonunda haklı çıktığını ve sevdiğinin ona dönmek istediğini, fakat kendisinin ona karşılık vermeyeceğini şöyle ifade eder:

1. *Özün itələdin məni,*
2. *Daha mən tək sipərin yox.*
3. *Namərdlərə tab etməyə*
4. *Qüvvətin yox, təpərin yox.*

...

9. *Söyləmişdim dönə-dönə:*
10. *Könül vermə özgəsinə!*
11. *Off... yenə qayıtdın mənə,*
12. *Mən ölmüşəm, xəbərin yox...*

Mən Ölürdüm Sənsə Kefində İdin (306) adlı şiirde Rafig Hümmet, sevdiğinden uzak kalmanın azabını yaşarken sevdiğinin onu umursamadığını söylemiştir. Şair,

kendisini yaralı bir turna gibi hissettiğini, sevdiğinin aşkıyla öldüğünü ifade ederken sevdiğinin keyfinin yerinde olduğunu üzüntülü bir şekilde dile getirmiştir.

1. *Qarış-qarış qapanırdı yollarım,*
2. *Bir yaralı durna səfində idim.*
3. *Sinəmdəcə quruyurdu qollarım,*
4. *Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.*

5. *Günortalar xəstə ziyarətində,*
6. *Axşam toyda, səhər dəfndə idin.*
7. *Sıxılmışdım bir dalanda, bir tində,*
8. *Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.*

9. *Səfərlərin çoxalırdı durmadan,*
10. *Bilmirəm ki... bəlkə Pekində idin.*
11. *Vaxt tapmırdın toplamadan, vurmadan,*
12. *Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.*

Şair, kendisinin sevgiden başka bir dil bilmediğini, aylarca sevdiği yüzünden gülemediğini söylemiş, sevdiğinin ise dostları ile keyif içinde olduğunu şöyle anlatmıştır:

13. *Mən sevgidən özgə bir dil bilmirdim,*
14. *Sənin dilin uqorda-fində idi.*
15. *Aylar ötür, güləmmirdim, gülmürdüm,*
16. *Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.*

17. *Dörd yanında çeşid-çeşid dost vardı,*
18. *Hardan bilim kimin səfində idin?*
19. *Bu gen dünya mənim başıma dardı,*
20. *Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.*

Sözgəlişi (326) adlı şiirde sevdiğine sitemini dile getiren Rafig Hümmet, sevdiğinin kendisini gözyaşıyla suladığını söylemiştir. Şair, sevdiğinin güneşli, güzel günlerden bahsetmesini istemiş, sevdiğinin kendi yüreğini karış karış gezdiğini fakat bir defa olsun hâlinin nasıl olduğunu sormadığını şöyle ifade etmiştir:

1. *Bunca göz yaşınla sulama məni,*
2. *Mən leysan altında bitmiş çiçəyəm.*
3. *Bir sual verəcəm, qınama məni:*

4. *Bircə yol sordunmu bəs mən necəyəm?*
5. *Nə olar, Günəşli səhərdən danış,*
6. *Özün görürsən ki, Aysız gecəyəm.*
7. *Gəzdin ürəyimi sən qarış-qarış,*
8. *Bircə yol sordunmu bəs mən necəyəm?*

Sevdiğinin insanların yüreğinde dinlenip daha sonra vefasızca göçtüğünü ifade eden Rafig Hümmet, her saniyesinin sevdiğinin derdiyle geçtiğini söylemiştir. Görünüşte kaya gibi sert olduğunu, fakat gerçekte ipekten yumuşak olduğunu dile getiren şair, sevdiğinin ayet gibi ruhuna okunduğunu belirtmiştir.

9. *Hamı ürəyimdə dincəlib, köçür,*
10. *Mən kəsə gedilən yolam, küçəyəm.*
11. *Mənim hər saniyəm dərdinlə keçir,*
12. *Bircə yol sordunmu bəs mən necəyəm?*

13. *Nə olsun, görüntüm sarp qaya kimi...*
14. *İpəkdən yumşağam, teldən incəyəm.*
15. *Ruhumda oxundun sən ayə kimi,*
16. *Bircə yol sordunmu bəs mən necəyəm?*

3.2.1.1.4. Ayrılık Acısı

“Ayrılık, âşığı ateşler içine atan bir durumdur. Âşığın belini büker, gözlerinden kanlı yaşlar akıtır, gönlünü ateşlere salar. Sevgilinin ilgisizliğinin ve vefazsızlığının neticesi olan bu durum âşığın sıkıntılarının ve üzüntülerinin de en önemli kaynağıdır” (Sefercioğlu 2001: 333). Aşk konusu ile bağlantılı olarak Rafig Hümmet’in ayrılık temalı şiirleri de bulunmaktadır. Şairin şiirlerinde ayrılık acısının şaire çektirdikleri sıkça vurgulanır. Rafig Hümmet, bazı şiirlerinde sevdiğine kavuşamamanın verdiği acı ile feryat eder. Ayrılık, şair için kıyametten beterdir. Sevdiğinden ayrılmanın acısını ölümle eş tutan şair, ayrılık acısına denk bir acı olmadığını dile getirir.

Ayrılık acısını konu alan şiirler şunlardır: *Ayrıldıq (194), Divanə Eşq İle (67), Ürəkdə Dəfn (237), Biz ki Bir Cahanda İdik (190), Son Görüş (196), Dua (274), Bir Ölümcül Yeriş Yeri (276), Sen Getdin (288), Xatirələr Kirimir (64), Eşq (243), Mən Səni Beləcə Sevdim (338), Səni Allah Unutdurmaq İstəmir (346), Nə Yaxşı Tanrı Var (355).*

Şair, *Ayrıldıq (194)* adlı şiirinde ayrılık acısı yüzünden yanaklarının yaşla dolduğunu söyler ve bu acıdan kurtulmak için yerin yarılıp içine girmek ister. Hümmet, ayrıldığı sevdiğini gördükçe yüreği yanar. Ayrılık acısı ile şair kendisini ağaca, sevdiğini de sonbahar rüzgârına benzetir ve sevdiğinin onun yapraklarını döktüğünü söyler.

1. *Yer ayrılmır, yerə girəm,*
2. *Səni görüb göynəyirəm.*
3. *Sözlərini çeynəyirəm*
4. *Qonşunun çörəyi kimi.*

...

9. *Xatirələr göz dağımız,*
10. *Bir deyilmiş torpağımız.*
11. *Saldın neçə yarpağımı*
12. *Sən, payız küləyi kimi.*

Şair, hicrana tahammül etmektense sevgilisinin her türlü cefasına razıdır ama sevgili hicran ateşini yakmıştır. *Divanə Eşq İle (67)* şiiri ile şair, sevdiği ile büyük bir aşk yaşadıklarını ve severek ayrıldıklarını söyler. Hümmet, Tanrı'nın sevgiyi bol dağıttığını söyler, fakat ne olup da bu duruma geldiklerine anlam veremez. Sevgiden ölmenin şehitlik olduğunu, fakat bunu bile beceremeyerek bu mertebeye ulaşamadıklarını, hasret mahkemesine düştüklerini ifade eder.

1. *Divanə eşq ilə sevib ayrıldıq,*
2. *Ayrıldıq. Bir bədən az oldu bizə?*
3. *Tanrı sevgisini bol eyləmişdi,*
4. *Vallah, nə oldusa, düz oldu bizə!*

...

9. *Sevgidən ölmək də şəhidlik imiş,*
10. *Nə eşqi qoruduq, nə şəhid olduq.*
11. *Ayrıldıq. Həsrətin məhkəməsində*
12. *Həm müttəhim olduq, həm şahid olduq*

Şair, sevdiğinden ayrı olsa da yıllarca onun özlemini çeker ve kavuşma arzusu ile yanar. Sevdiğinden ayrılıktan sonra yıllarca sevgiden uzak düştüğünü söyleyen Hümmet, yaşadıkları küçük şehirde çok isteseler de Tanrı'nın kendilerini görüştürmediğini söylemiştir.

13. *İllər fırfıradı...*

14. Sevgidən uzaq
15. Neçə qucaq aldı, neçə qol bizi.
16. Bu kiçik şəhərdə, çox istəsək də,
17. Tanrı görüşdürmür bircə yol bizi...

Şair, *Ürəkdə Dəfn* (237) şiirinde ayrılık acısını yaşadığı gibi kendisi de başkalarına bu acıyı yaşatmıştır. Bir kızı ayrılık ile incittiğini söylemiş ve bunun vicdan azabını en derinden yaşamıştır. Yaşattığı bu acının etkisi ile Hümmet, ölmeyi dilemektedir.

15. İncitdim bir qızı ayrılıq ilə,
16. Bir qız ürəyində dəfn etdi məni...
17. Ruhum uçub getdi mənim,
18. Lisidə sular duruxdu,
19. Neyləyim, mən ölməliydim,
20. Ölmüşdüm...
21. inanan yoxdu...

Şair, bazı dizelerinde ayrılığa ölümden başka çare olmadığını söylerken bazı dizelerinde de kavuşma umudunu yitirmediğini belirtiyor. Hümmet, ayrılık belasına sabretmek gerektiğini, dert ehlinin sabırla dermana kavuştuğunu ifade ediyor. Geceleri hicran derdinden çok ağlayan şair, ağlamasının bir seher onu güldüreceğini söyleyerek teselli oluyor. Şair, *Biz ki Bir Cahanda İdik (190)* şiirinde sevdiği ile ayrılmaz bir bütün iken, aynı dünyada yaşarken neden ayrıldıklarını sorguluyor. Aşkın bütün eziyetlerini çekmelerine rağmen kavuşamamak şairi sahipsiz bir deliye çeviriyor.

13. Ruhumuz çəkildi göyə,
14. Döndük yiyəsiz dəliyə:
15. Qovuşmadıq görən niyə,
16. Biz ki, bir cahanda idik!?

Ayrılık acısıyla çok feryat ettiğini söyleyen âşık, ne kadar daha bu hasreti çekeceğini, kavuşmanın kendisine ne zaman nasip olacağını sık sık sorar ve vuslat yolunda bir umut bekler. Hümmet, *Son Görüş (196)* adlı şiirinde sevdiğine son bakışının ona verdiği acıyı anlatmıştır. Son bir kez göz göze gelen âşıklar, ayrılığın acısını yüreklerinde hissederler ve şair, bu anda dilinin buza döndüğünü, sözlerinin soğuduğunu ve yanağının yaşlarla dolduğunu şöyle ifade eder:

1. Baxdım...

2. *Sanki bu son baxış*
3. *Sevgimizin əynidir.*
4. *Gözümüzüm rəngi ayrı,*
5. *Göz yaşımız eynidir*

...

10. *Demədim.*
11. *Sözüm soyudu,*
12. *Dilimdə buza döndü.*
13. *Yanağımda yaş da dondu,*
14. *Səssiz ulduza döndü.*

Âşık için sevgili öyle bir mertebededir ki, sevgili onun canıdır, sevgili olmadan yaşamak âşığa haramdır. Öyle ki sevgilinin âşığa yüz vermemesi, canın bedenden çıkması ile eşdeğerdir. Bu sebeple Rafig Hümmet, sevdiğinden ayrı kalmanın ölümle eş olduğunu söylemiştir. Rafig Hümmet, *Dua (274)* adlı şiirinde ayrılığın da ölüm gibi bir şey olduğunu söyler. Her hasrete Allah'ın adı ile dayandığını söyleyen şair, sevdiğinin hasretine dayanamaz ve Allah'tan sevdiğini unutturması için yardım diler.

17. *İlahi, ayrılıq da ölüm kimi bir şeydir,*
18. *Hər həsrətə dözərəm mən sənin adın ilə.*
19. *Heç cür ayrılammıram, heç cür unudammıram*
20. *Sən onu mənim üçün adi bir qadın eylə...*

Dua (274) adlı şiirinde şair, kendisinden ayrılan sevdiğine mutluluk dilemektedir. Hümmet, kendisinin onun yalnızca mutlu olmasını ve gülümsemesini istediğini söyler. Eğer bu mutluluğu onsuzken yaşayacaksa böyle yapması gerektiğini şöyle ifade eder:

23. *Sadəcə mutluluğunu istədim,*
24. *Gülməni, gülümsəməni istədim,*
25. *Başqa nə istədim ki!?*

26. *Mutlu ol, gülüm, mutlu,*
27. *Ömrünü yaşa gülə-gülə,*
28. *Tək diləyim sənin mutluluğundur*
29. *mutluluğun mənsiz olsa belə...*

Bir Ölümcül Yeriş Yeri (276) adlı şiirinde sevgiyi yurda benzeten şair, ayrılığı da yurttan uzak düşmek olarak görür. İnsanın yurdundan ayrılmasının çok ağır olduğunu söyler ve sevdiğinden ayrılmanın da aynı derecede acı olduğunu ifade eder.

9. Sevgi də bir yurd yeriymiş,
10. Yurdu qoyub getmək ağır...
11. Yum gözünü, yaş quruyub,
12. Gözündən ildırım yağır.

Sevdiğinden ayrılmanın acısını ölümle eş tutan şair, aşkın onu bu hâle getireceğini bilmediğini, eğer bilseydi hiç kimseyi sevmeyeceğini söylemektedir. Sevdiğine kavuşmayı temenni ettiğini söyleyen şair, buna karşılık yüz defa ayrılık ateşiyle yandığını dile getirmiştir. Bir yandan da sevmemeye gücünün olmadığını, elinde olmadan bu aşka esir olduğunu satırlarında anlatmaktadır. Şair, *Sen Getdin* (288) adlı şiirinde sevdiğinin bulunduğu şehri terketmesiyle hüzne boğulur. "Keşke o gecenin sabahını görmeseydim" diyerek sevgiliden ayrılmanın ölümle eş olduğunu dile getirir. Sevdiği olmadan yaşadığı şehrin bir anlamı olmadığını, boş sokaklarda bir dilenci, bir serseri gibi dolaştığını söylereyerek sevdiğine geri dönmesi çağrısında bulunur.

5. Ulduzlar batmadan canım çıxaydı,
6. Kaş heç görməyədim bu səhəri mən.
7. Üstünə qəfildən qaranlıq çökdü,
8. Sən getdin, neynirəm bu şəhəri mən?
...

13. Dəli tək gəzirəm boş küçələrdə,
14. Bir eşq dilənçisi, bir sərsəri mən.
15. Qayıt, sinəm üstə üç qərənfil qoy,
16. Qayıt, təzdən sevim bu şəhəri mən...

Şair, kendisinden ayrılan ve uzaklara giden sevdiğinin gittiği yerlerde onsuz mutlu olmasını diler ve aşkın yalan olduğunu söyleyenlere, aşk acısı yaşamalarını diler.

17. Uzaqlarda bəxtəvər ol,
18. Mənsizlik xoşuna gəlsin.
19. Deyirlər eşq yalan şeydi,
20. Kim deyir başına gəlsin...

Xatirələr Kirimir (64) şiirinde şair, ayrıldığı sevdiğine seslenmektedir. Uzun zamandır ayrılığın kulu olduklarını dile getiren Hümmet, sevdiğinin de ayrılık acısı yüzünden intizarda olduğunu söylemiştir. Kendisinin nerede olduğunu şiirlerinde söylediğini ifade eden şair, sevdiğinden kendi yerini söylemesini ister.

1. *Nə müddətdi ayrılığın quluyuq,*
2. *Mənim kimi sən də intizardasan.*
3. *Mən hardayam şeirlərim söyləyər,*
4. *Sən özünü nişana ver, hardasan?*

Şair, âşık olarak sürekli tedirgindir. Şair, sevdiğinin güzelliğinden nasıl etkilenmişse, başkalarından da bu güzellikten etkileneceğini bilmektedir ve sonunda korktuğu başına gelir. Sevdiğinin şefkatli yüzünü kendinden mahrum ettiğini söyleyen Rafig Hümmet, bu şekilde düşmanlara fırsat düştüğünü söyler. Rakipler, Hümmet ile sevdiğinin arasında girer ve onları ayırır. Hümmet, kimin yüzünden ayrıldıklarını sorgular ve beraber olma hayallerini kimin yok ettiğini sorar. Yıllardır sevdiği ile tek buluşma yerinin rüyalar olduğunu dile getiren şair, gönlünün bu aşkla yanıp tutuştuğunu şöyle ifade eder:

5. *Məndən oldu, səndən oldu, bilmirəm,*
6. *Kim öldürdü bizim qoşa murazı?*
7. *Neçə ildi röya görüş yerimiz,*
8. *Könül bir divanə eşqə tamarzı.*

Eşq (243) adlı şiirde şair, aşkın ve ayrılığın kendisini ne durumlara düşürdüğünü anlatmıştır. Hümmet, yaşadığı aşkla beraber dünyayı gözünün görmediğini, dilinin bir kelime etmediğini ve ellerinin tutmadığını söylemiştir.

1. *Səndə də olurmu bu hallar, adam,*
2. *Sən də susursanmı bəxtə, gərdişə?*
3. *Gözünə görünmür bu dünya, ya da*
4. *Dilin sözə yatmır, əllərin işə?*

Rafig Hümmet, aşk yüzünden bir hasta gibi inlediğini söylemiştir. Şairin hasta gibi inlemesinin nedeni, sevdiğinin güzelliği karşısında ona uzak kalması, ona duyduğu hasret ve sevdiğinin vefasızlığıdır. Âşık, tek sermayesi olan canını sevdiği uğruna feda eder, hasretinden yataklara düşer, hastalığına tek çare olarak sevdiğini görür ve onun merhamet edip kendisine şifa vermesini bekler. Beklediği karşılığı alamayan şair, çok şey söylemek istediğini, fakat sükut ettiğini, gözlerinden yaşlar boşaldığını söyleyerek yaşadığı aşkın büyüklüğünü dile getirmiştir.

5. *Heç lal xəstə kimi inləyirsənmi,*

6. *Dilinin altında söz hönkürürmü?*
7. *Sükutun dərdini dinləyirsənmi,*
8. *Yaşı buxarlanmış göz hönkürürmü?*

Birçok şuha inanan âşık, bu yolda çok gam çektiğini söylemiştir. İnandığı güzeller, sonunda şairin canına düşman olmuş, ona çok sıkıntılar çektirmiştir. Her gül yüzlünün naz okunu sinesinden geçiren şair, buna rağmen aşkına karşılık bulamamış ve o güzelleri unutamamıştır. Çevresindekilere kendi yaşadıklarını yaşayıp yaşamadıklarını soran Hümmet, sırtından kurşun yediğini ve bunun kimin yaptığını bildiğini söyleyerek sevdiğinden gördüğünü ihaneti ifade etmektedir. Şair, bu ihanetin acısıyla yüreğinin yarıldığını, bu ihanetle ölümü arzuladığını ifade etmektedir.

9. *Səndə də olurmu bu hallar, adam,*
10. *Doğru ola-ola doğranırsanmı?*
11. *Sənə də dəyirmi güllə arxadan,*
12. *Amma nişançını sən danırsanmı?*

13. *Heç sən də bir anın içində nar tək,*
14. *Həkimsiz, cərrahsız yarılırsanmı?*
15. *səni vurana vurulduğuntək,*
16. *Ölümə ürəkdən vurulursanmı?*

Mən Səni Beləcə Sevdim (338) adlı şiirde Hümmet, sevdiğinin kendisini terk edip gitmesine sitem etmiş ve onun yokluğunda göz yaşları içerisinde kaldığını söylemiştir. Şair, sevdiğine dönmesi için çağrıda bulunmuş ve sevdiği olmadan ölmemek için Tanrı'ya şöyle yalvarmıştır:

11. *Sevdim səni...*
12. *Sənin eşqin*
13. *Yaradandan mirasdı.*
14. *Niyə getdin?*
15. *Bu şəhəri*
16. *Göz yaşımdan sel basdı...*
17. *Tezcə qayıt... Qoyma məni*
18. *Tənhalıq çəkib yeyə;*
19. *Tanrıya yalvarıram*
20. *Sənsiz ölməyim deyə...*

Yüz bin bela çekse de vefadan dönmeyeceğini söyleyen şair, aşk aleminde sadakatli, her işinde doğru ve mert olduğunu dizelerinde belirtmiştir. Bu yüzden şair, çok göz yaşı dökmüştür ve insanlar içinde gülünecek duruma düşmüştür ama Hümmet, bunların hiçbirini umursamamaktadır ve sevdiği için yaptıklarından pişman değildir. Çünkü o, aşkı için her cefayı çekmeye hazırdır. *Səni Allah Unutdurmaq İstəmir (346)* adlı şiirinde şair, sevdiğinde ayrı olmanın acısını dizelerinde anlatmıştır. Sevdiği, şair kadar vefalı değildir ve şairin çabasını görmezden gelir. Şair, gecenin sessizliğinde sabaha kadar sevdiğini düşünüp inlemektedir. Allah'ın sevdiğini unutturmadığını söyleyen Hümmet, kendisinin de sevdiğini unutmaya kudretinin yetmeyeceğini söylemiştir, çünkü âşık için sevgiliyi unutmak, kendisini unutmakla eş değerdir.

1. *Gecə keçdi. Şükür, quşlar oxudu,*
2. *Səhərədək səssizliyi dinlədim.*
3. *Biləndə ki sənli günlər yuxudu,*
4. *Nitqi batmış iflic kimi inlədim.*

…

21. *Səndən küsüb, ya da səni küsdürüb,*
22. *Bircə çimir xoş yatmağım çətindir.*
23. *Səni Allah unutdurmaq istəmir,*
24. *Özümün də unutmağım çətindir.*

Rafig Hümmet, *Nə Yaxşı Tanrı Var (355)* adlı şiirde geceleri herkes uyurken sevdiğinin yokluğu ile ağladığını dile getirmiştir. Sevdiğinin bir an yüzünü güldürmediğini dile getiren şair, ömrünün yüz bin hayal ile ahire geldiğini söyler. Aşk aleminin âşıklara bir eziyet vadisi olduğunu belirten Hümmet, ayrılık acısını, sinesini delen mermiye benzetmiş, sırtını Tanrı'ya yasladığını ve tek ümidinin Tanrı olduğunu dizelerinde anlatmıştır.

1. *Səhərə az qalıb... can verir gecə,*
2. *Yəqin çoxdan yatır qohumum, yadım.*
3. *Hər şeyi unudub, elə indicə*
4. *Durduğum yerdəcə sənsiz ağladım.*

5. *Elə bil sinəmi dağladı mərmi,*
6. *Kiritdim ağrımı... səssiz ağladım.*
7. *Səni üzdülərmi, incitdilərmi?*
8. *Durduğum yerdəcə sənsiz ağladım.*

…

13. *Söykəndim Tanrıya nə yaxşı O var*

14. Bircə ümidimi Ona bağladım.
15. İçimdən çölümə axdı dualar,
16. Durduğum yerdəcə sənsiz ağladım...

3.2.1.2. Dostluk Hakkında Şiirler

Rafig Hümmet'e göre insan ilişkilerinde dostluk, önemli unsurlardan biridir. Hayatta insanları birbirine yakınlaştıran ve birbirlerine güven duymasını sağlayan bir olgudur. Rafig Hümmet, şiirlerinde dostluğun önemi ve gerekliliğini sık sık dile getirmiştir. Hayatı boyunca dostlarına karşı vefalı olduğunu söyleyen şair, dostluğun fedakârlık ve sadakat gerektirdiğini şiirlerinde anlatmıştır. Şair, dostluk ile ilgili şiirlerinde vefa, dürüstlük, samimiyet gibi unsurlara sıkça yer vermiştir. Bazı şiirlerinde dostluğa verdiği değeri anlatırken bazı şiirlerinde de dostlarına verdiği değerin karşılığını alamamanın hüznünü dile getirmiştir.

Şairin dostlukla ilgili yazdığı şiirler şunlardır: *Hərdən Hərdən (10), Mənim də Yarım Bakıymış (74), Məni Qoruyan Tanrıdı (127), Dostlar Köçür Bu Dünyadan (181), Nədən Mutlu Olum ki (225), Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1), Oy oy (76), Qürbət Adamları Şeir Dinləməz (23), Qardaşım Əlixanın Ruhuna (38), Arif Əliyevin Əziz Xatirəsinə (39), Dostum və Eloğlum Pərviz Mirzalıoğlunun Ruhuna (40), Tiflis Nostaljisi (49), Ay Gidi Dünya (59), Oy oy (76), Haqq Deyənə (81), Qoca Tiflis (90), Aparır (105), Tanrı'ya Gileyim Yoxdu (141), Üzümdəki Sükut Deyil (153), Dostum Zəlimxan Yaquba (158), Əli Kərimin Xatirəsinə (173), İsa İsmayılzadənin Xatirəsinə (174), Bal Arısı (229), Şair Əzabı (234), İşığın İşığı (240), Bildirmə (242), Ruhum Sızlar Kiçik Çöldə (300).*

Dostluğu, acıyı, sevinci paylaşmak olarak gören şair, neyi varsa ihtiyacı olan dostları ile paylaşmış, fakat kendisinin ihtiyaç duyduğu kimi zamanlarda dostlarından bu vefayı göremediğini söylemiştir. Hümmet, bu üzüntüsünü, *Hərdən Hərdən (10)* adlı şiirinde şu dizelerle anlatmıştır:

1. *Nəyim varsa mən payladım dostlara,*
2. *O dosta ki, onun yoxdu, mənim çox.*
3. *Hərdən hərdən mən də umdum dostlardan,*
4. *O dostdan ki, onun çoxdu, mənim yox.*

Şair, dostunun sıkıntısını kendi sıkıntısı olarak gömüş, kendi derdi gibi ağlamış, elinde olanı çekinmeden, kendisi sıkıntıya düşse bile dostuna vermiştir. Servet adlı aldatıcı maşuğa kendisini kaptırmadığını ve dostluğun servetten daha üstün olduğunu ifade eden Hümmet, kimi zaman kendisini aldatmış, fakat yine de dostlarını aldatmadığını şöyle anlatmıştır:

9. Dara düşdüm, darda görsəm dostumu,
10. İçimdəcə həzin həzin ağladım.
11. Öz yaramın sarığını açıb mən,
12. Dostlarımın yarasını bağladım.

13. Sərvət adlı "məşuq" sevdi məni də,
14. Baratına mən çəkmədim bircə qol.
15. Öz-özümü çox aldatdım Haqq bilir,
16. Dostlarımı aldatmadım bircə yol.

Dosta karşı olan vefanın önemi sıkça dile getiren şair, dostlarına yaptığı iyilikler karşısında hiçbir beklentiye girmediğini söylemiştir. Kimilerinin dostlarının servetini bölüşmek için uğraştığını söyleyen Hümmet, kendisinin dostlarının sıkıntılarını bölüştüğünde huzura kavuştuğunu dile getirmiş, dostları karşısında maddiyata önem vermediğini ifade etmiştir.

24. Qaça-qaça, uça-uça yaşadım,
25. Kim bilir, mən niyə belə incəldim.
26. Kimsə dostun sərvətini bölüşdü,
27. Mən dərdini bölüşəndə dincəldim.

Rafig Hümmet, insanlara ve dostlarına yaptığı iyilikler karşısında aynı muameleyi görememiştir ve sık sık ihanete uğramıştır. Bu yüzden insanlara olan güvenini kaybeden şair, şiirlerinde bu duruma sitem etmiştir. Şair, bunca yalancı dost arasından bir tek gerçek dostunun Allah olduğunu mısralarında şöyle dile getirmiştir:

28. İçim-çölüm çox oxunan kitabdır,
29. Düşünməyin: "Yerin-göyün sirri o".
30. Tanış olun dost sandığım dostlarla:
31. Biri odu, biri odu, biri - o.

Hümmet, *Tənhalıq (21)* adlı şiirinde vefasız dostlarına sitem etmektedir. Şair, sıkıntılı zamanlarında kaybolan ve arayıp sormayan dost bildiklerini gönül defterinden sildiğini ifade etmektedir. Şair, bir insanın iyi gününde, herkesin onun yanında olacağını, bu yüzden kötü günde insanların gerçek yüzlerini gösterdiğini söylemiştir. Şair, yaşadığı tüm vefasızlıkların sonucunda tek dostunun Bakü şehri olduğu şöyle anlatmıştır:

1. *Evimdə telefon yoxdu,*
2. *Cib telefonu da susur.*
3. *Qazandığım beş-on dostun*
4. *Beşi də, onu da susur.*

...

13. *Könüldəki dost adları*
14. *Nədən bir-bir qaralanar?*
15. *Mənim də yarım Bakıymış,*
16. *Yarsız qalan yaralanar.*

Hümmet, şairlerin yalnız olduğunu söyleyerek gerçek dost bulmanın zorluğunu *Məni Qoruyan Tanrıdı (127)* şiirinde dile getirmiştir. Şair, Allah'ı tanıdığından beri çoğu dostun kendisine düşman gibi göründüğünü ve gerçek dostun yalnız Allah olduğunu şöyle ifade etmiştir:

9. *Yalnız, kimsesiz şairler*
10. *Hepsi bana benziyor.*
11. *Ben Alllah'ı tandığımdan beri*
12. *Çoğu dost düşmana benziyor.*

Şair, bu dünyadan göçen dostlarını gördükçe içini bir hüzün kapladığını söylemektedir. Ölenlerin ardında bıraktıklarının, desteksiz ve kimsesiz kaldığını dile getiren Hümmet, dostların yerinin boş kaldığını söylemiş ve bu yüzden dünyada yalnız kaldığını hissettiğini dile getirmiştir. Bu durumda şiir yazan ellerinin bile durduğunu söyleyen şair, *Dostlar Köçür Bu Dünyadan* (181) şiirinde duygularını şöyle anlatmıştır:

1. *Dostlar köçür bu dünyadan,*
2. *Ürəyimdə tel qırılır.*
3. *Qalanlar arxasız qalır,*
4. *Könül sınır, bel qırılır.*

5. *Fələk əlinə daş alır,*

6. *Dostların yeri boş qalır...*
7. *Dünya elə bil boşalır,*
8. *Şeir yazan əl qırılır.*

Rafig Hümmet, bin bir derdi arasında bir de dostlarından gördüğünü vefasızlık yüzünden sarsılmıştır. Şair, *Nədən Mutlu Olum ki (225)* adlı şiirinde hayatında kendisini mutlu edecek bir neden bulamadığını söyler. Bunun üzerine bir de dostun hıyanetine alıştığını söyleyerek dost bildiklerine şöyle sitem etmiştir:

1. *Daha nə qaldı ki, üzülməli...*
2. *Dost xəyanətinə də, düşmən nifrətinə də alışdım.*
3. *Nə çayların axınına, nə yellərin səmtinə qoşuldum,*
4. *Mən öz fırtınamda boğuldum, öz sularıma qarışdım.*

Şair, hayatı boyunca birçok insandan kötülük görmüştür, fakat onu en çok yaralayan en yakını olarak gördüğü dostlarının kendisine yaptığı kötülüktür. *Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1)* şiirinde Hümmet, dostlarının düşmanlar ile işbirliği yaptığını belirterek kendisi için kuyu kazdıklarını ifade etmiş ve bu duruma sitem etmiştir.

5. *Payız vaxtı şeytan yaman işləyir,*
6. *Xain kəslər boz dəvə tək qızırlar.*
7. *Payız vaxtı dost düşmənlə birləşir,*
8. *Qış gəlməmiş mənə quyu qazırlar.*

Şair, *Oy oy (76)* adlı şiirinde yine insanlardan ve dostlarından gördüğü vefasızlığı dile getirmiştir. Hümmet, dostun dosta her türlü göründüğünü, fakat olduğu gibi görünmediğini söyler. Kimin imdadına yetiştiyse cefa gördüğünü söyleyen şair, bu durumdan ötürü ya kendisinin ya da dünyanın kör olduğununu dizelerinde anlatmıştır.

1. *Mən gülü gülşən eylədim,*
2. *Gülüm şən görünmür, oy-oy.*
3. *Dost dosta hər cür görünür,*
4. *Amma tən görünmür, oy-oy.*

   ...

13. *Kimə yetişdim imdada,*
14. *Çoxu verdi məni bada.*
15. *Ya dünya kor olub, ya da*
16. *Məndə mən görünmür, oy-oy.*

Şairin en büyük arzusu, insanların olduğu gibi görünmesidir. Bu sayede iyinin kötünün ayırt edilebileceğini söyleyen Hümmet, *Ruhum Sızlar Kiçik Çöldə (300)* adlı şiirinde, sevgilerin samimi, dostların birbirlerine dürüst olduğu zaman hiçbir şeyin umrunda olmayacağını söyleyerek dostluğa ve sadakata verdiği önemi dile getirmiştir.

1. *Ne vakit sevgiler samimi olur,*
2. *Ne vakit dost dosta doğru olur*
3. *Umrumda olmaz, göklerden*
4. *Taş dökülür, ya buz gelir.*

Dostluğa ve vefaya büyük önem veren Hümmet, kimi dostlarına bu vefayı göstermek için şiirler yazmıştır. Onun dostlarına yazdığı şiirler şunlardır: *Qürbət Adamları Şeir Dinləməz (23), Qardaşım Əlixanın Ruhuna (38), Dostum Arif Əliyevin Əziz Xatirəsinə (39), Dostum və Eloğlum Pərviz Mirzalıoğlunun Ruhuna (40), Tiflis Nostaljisi (49), Ay Gidi Dünya (59), Oy oy (76), Haqq Deyənə (81), Qoca Tiflis (90), Aparır (105), Tanrı'ya Gileyim Yoxdu (141), Üzümdəki Sükut Deyil (153), Dostum Zəlimxan Yaquba (158), Əli Kərimin Xatirəsinə (173), İsa İsmayılzadənin Ruhuna, Dostlar Köçür Bu Dünyadan (181), Bal Arısı (229), Şair Əzabı (234), İşığın İşığı (240), Bildirmə (242).*

Şiirlerin Adı	**Kime Yazıldığı**
Qürbət Adamları Şeir Dinləməz (23)	Şair, dostu Mamacoğlu'na yazmıştır.
Dostum Arif Əliyevin Əziz Xatirəsinə (39)	Şair, dostu Arif Əliyev'e yazmıştır.
Dostum və Eloğlum Pərviz Mirzaoğluna (40)	Şair, dostu Pərviz Mirzaoğlu'na yazmıştır.
Tiflis Nostaljisi (49)	Şair, dostu Neriman Eliyeva'ya ithaf etmiştir.
Ay Gidi Dünya	Abbas Abdulla'ya ithaf edilmiştir.
Oy oy (76)	Şairin dostu Xanəmir'e ithaf edilmiştir.
Haqq Deyənə (81)	Şairin dostu Neriman Ebdülrehmanlı'ya ithaf edilmiştir.
Qoca Tiflis (90)	Şairin Dostu İslam Əliyəva'ya ithaf edilmiştir.
Aparır (105)	Əli Cömbərli'ye ithaf edilmiştir.
Tanrı'ya Gileyim Yoxdu (141)	Şair, dostu Eyvaz Ellezoğlu'na ithaf etmiştir.
Üzümdəki Sükut Deyil (153)	Şairin dostu Zal Velioğlu'na ithaf edilmiştir.
Dostum Zəlimxan Yaquba (158)	Şairin dostu Zelimhan Yakub'a yazılmıştır.
İsa İsmayılzadənin Ruhuna	İsa İsmayılzade'ye ithaf edilmiştir.
Dostlar Köçür Bu Dünyadan (181)	Bütün dostlarına ithaf etmiştir.
Bal Arısı (229)	Zezva Medulaşvili'ye yazmıştır.
İşığın İşığı (240)	Şair, dostu Valeh Hacılar'a yazmıştır.
Bildirmə (242)	Şairin dostu Cambul Memmedli'ye ithaf edilmiştir.

Rafig Hümmet, *Qürbət Adamları Şeir Dinləməz (23)* adlı şiiri gurbete düşmüş olan arkadaşı Mamacoğlu'na yazmıştır. Şair, dostunun fırtınalar ortasında kalarak vatanından uzak düştüğünü ve vatanını içinde yaşattığını söylemiştir. Çoğu insanın para pul için gurbete gittiğini söyleyen şair, dostunun şiir yazabilmek için yönetimin baskısından kaçıp gurbete gittiğini anlatmıştır.

1. *A qərib diyarın tən ortasında*
2. *Vətəni içində gəzdirən adam,*
3. *Gecələr Tanrıdan söz payı alıb,*
4. *Səhərlər rüzgarnan süzdürən adam*
5. *Qürbət adamları şeir dinləməz.*

6. *Qürbət yollarına töküldü hamı,*
7. *Vətəndə dolanmaq müşkül olunca...*
8. *Hamı pul dalınca qaçdı, a qağa,*
9. *Qürbətə kim qaçdı şeir dalınca?*
10. *Qürbət adamları şeir dinləməz.*

Gurbette bir başına olan dostu için üzülen şair, vatanından uzak düşen dostunun durumunu anlatır. Rafig Hümmet, dostunun soğuk Moskava'da sıcak vatanını temsil ettiğini söylemiş ve orada Borçalı'nın dili ve sesi olduğunu dile getirmiştir.

21. *Soyuq Moskvanın tən ortasında*
22. *Sən özün bir isti Vətənsən, qağa,*
23. *Bir qucaq qürurnan, bir nəfəs söznən,*
24. *Səssiz bir avaznan, yumulu göznən*
25. *Borçalı dilində ötənsən, qağa.*
26. *Qürbət adamları şeir dinləməz...*

Dostum Arif Əliyevin Əziz Xatirəsinə (39) adlı şiirini şair, bir dostunun ölümü üzerine hüznünü dile getirmek için yazmıştır. Bu şiirde dostunun bahtına bir kuş gibi konduğunu söyleyen Hümmet, dostunun yalnız şairlerin umudu olduğunu söylemiştir. Hümmet, dostunun şairlerin sesinin çıkmadığı diyarda tüm baskılara ve olumsuzluklara karşılık sessiz kalmadığını, şair sözünü geçer kıldığını söylemiş ve sözü şairlere vatan eylediğini dile getirmiştir.

1. *Qəfildən quş kimi qondun baxtıma,*
2. *Tənha şairlərin umudu oldun.*

3. *Qışda donanların Günəşi oldun,*
4. *Yayda yananların buludu oldun.*
5. *Şairi lal olan ucqar diyarda*
6. *Sən şair sözünü ötən eylədin.*
7. *Qurumuş sözləri bitən eylədin,*
8. *Sözü şairlərə vətən eylədin.*

Rafig Hümmet, dostunun kendi ömründe üç yıl yaşadığını, fakat dostunun ömrüne çok büyük katkıları olduğunu söylemiştir. Hümmet, dostunun yaşadığı sıkıntılardan onu koruyamadıkları, başına gelenlere engel olmadıkları için yaşadığı vicdan azabını ifade etmiştir. Şair, dostunun yaşarken canlı bir heykel gibi olduğunu, fakat öldükten sonra da onun adına bir heykel bile diktiremediklerini dizelerinde anlatmıştır.

9. *Sən mənim ömrümdə üç il yaşadın,*
10. *Üç yüz il, beş yüz il verdin ömrümə.*
11. *Solmayan çiçəklər sərdin ömrümə,*
12. *Tər-təzə ruh kimi girdin ömrümə.*

25. *Ürəyin ağrıdı, qoruyammadıq,*
26. *Kürəyin ağrıdı, qoruyammadıq,*
27. *Biz səni qoruyub-qocaldammadıq…*
28. *Canlı heykəl idin qoca Tiflisdə,*
29. *Sənə cansız heykəl ucaldammadıq.*

Dostum və Eloğlum Pərviz Mirzaoğluna (40) adlı şiirini Rafig Hümmet, vefat eden Pərviz Mirzaoğlu adlı bir arkadaşına yazmıştır. Şair, dostunun vefat ettiğini sonradan öğrenmiş ve bu yüzden dostunun ailesine başsağlığı dileyememiştir. Şair, bunun üzüntüsünü dizelerine şöyle yansıtmıştır:

1. *Rəhmət olsun bəyaz üzlü ruhuna,*
2. *Lənət olsun başımızı qatana*
3. *Bu dünyadan getdiyini bilmədim,*
4. *Başsağlığı verəmmədim atana.*

5. *Başsağlığı verəmmədim atana,*
6. *“Keçmiş olsun!” deyəmmədim balana.*
7. *Sən bilirdin çox da vurğun deyiləm*
8. *Dünya adlı uydurmaya, yalana.*

Rafig Hümmet, dostunun ölümünü tanıdıkların bildirmediğini, duyduğunda çok ağladığını söylemiş ve mezarına gidemese de kendi gönlünde dostuna bir mezar kazdığını dile getirmiştir. Şair, dostu için sağlığında şiir yazamadığı için pişmanlığını dile getirmiş ve onun ölümü ardından şiir yazdığı için şöyle af dilemiştir:

13. *Ölümünü bildirmədi tanışlar,*
14. *Aylar sonra duyub zar-zar ağladım.*
15. *Məzarından çox uzaqdım... içimdə*
16. *Qazıb sənə süslü məzar... ağladım.*

17. *Tabutunu almasam da çiynimə,*
18. *Ürəyimdən rəhmətini pozmadım.*
19. *Əfv et məni təriflədim dalınca,*
20. *Sağlığında sənə şeir yazmadım.*

Hümmet *Bal Arısı* (229) adlı şiiri, şair arkadaşı Zezva Medulaşvili'ye yazmıştr. Şair, arkadaşını bir arıya benzetmiştir. Arkadaşının Fuzûlî gibi dalgın, Vakıf gibi yorgun, Samed gibi vurgun olduğunu dile getirerek arkadaşının, tarihte yaşamış ünlü şairlerden bir parça aldığını ifade etmiştir.

1. *Sən bir arısan, Zezva, arı.*
2. *Çəmənlərin dostu,*
3. *Çiçəklərin yarı,*
4. *Ləçəklərin simsarı.*

5. *Çəmənlər seyrin,*
6. *Çiçəklər meylin,*
7. *Ləçəklər leylindir sənin.*

8. *Füzuli tək dalğınsan,*
9. *Vaqif tək yorğun,*
10. *Səməd tək vurğun.*

Bu şiirinde arkadaşını bal arısına benzeten Rafig Hümmet, tarihin ünlü şairleri olan Nesimî, Fuzûlî, Vakıf, Vidadî, Elesger, Samed Vurgun'un şiirlerini de bala benzetmiştir. Hümmet, arkadaşının bu önemli şairlerin sözlerinden faydalandığını ve bu şairlerin sanatını devam ettirdiğini vurgulamıştır.

11. *Sən bir arısan, Zezva, bir arı.*

12. *Pətəklərə sən yığırsan*
13. *Nəsiminin,*
14. *Füzulinin,*
15. *Vaqifin,*
16. *Vidadinin,*
17. *Ələsgərin,*
18. *Vurğunun... söz şirəsini,*
19. *Könül şirəsini, göz şirəsini.*

Rafig Hümmet *İşığın İşığı* (240) adlı şiiri, dostu Valeh Hacılar'ın ölümü üzerine yazmıştır. Şair, dostunu koruyamadığını söylerken ondan af dilemiş ve dostunu koruyamamış olmanın hüznünü dizelerinde anlatmıştır.

1. *Neyniyim, qoruya bilmədim səni,*
2. *Qoruya bilmədim qara baxışdan,*
3. *Qoruya bilmədim qara qarğışdan,*
4. *Qoruya bilmədim bu qarlı qışdan.*

5. *Qoruya bilmədim səni...*
6. *Bağışla...*
7. *O gözəl qoruğu qaraladılar,*
8. *O alma bağını uraladılar,*
9. *O incə qəlbini yaraladılar.*

Şair, gururu engel olduğu için dostunun işlerine karışamadığını söylemiş, dostunu saraylarda yaşatmak istediğini fakat bunu başaramadığını dile getirmiştir. Dostunun çektiklerini kimsenin bilmediğini söyleyen Hümmet, dostu öldükten sonra gözyaşının sel olduğunu söylemiş ve dostunun hatrına çoğu insanı bağışlamıştır.

10. *Mənliyim, qürurum sədd oldu mənə,*
11. *Neynim, çoxları tək baş qatammadım.*
12. *Zəmanə dəyişdi çox istəsəm də,*
13. *Səni saraylarda yaşadammadım.*

14. *Dedilər, alimdi, cah-cəlalı var,*
15. *Nələr çəkdiyini bilən az oldu.*
16. *qara torpağa səni qoyan tək,*
17. *Torpaq da çevrilib bəmbəyaz oldu.*

18. *Sən uçdun. Göz yaşım leysana döndü,*

19. İçimi, çölümü yağışladım mən.
20. Ruhun xatirinə neçə namərdi,
21. Hətta, iblisi də bağışladım mən.

Dostunun yokluğunda yalnız bir kurda dönüştüğünü söyleyen şair, dostunun acısıyla Tiflis'in sokaklarında baykuş gibi uluduğunu dizlerinde anlatmıştır. Büyük şairlerin dert çeke çeke büyüdüklerini söyleyen Hümmet, dostu Valeh Hacılar'ın da dert çeke çeke büyüdüğünü ifade etmiştir.

22. Döndüm yalquzağa bu şəhər boyu,
23. Yat, səni ağlamaq yaman şirindi.
24. Tiflisin o sənsiz küçələrində
25. Ruhum bayquş kimi ulayır indi.

26. Mirzə fətəlilər, mirzə cəlillər
27. Elə bu şəhərdə perik oldular.
28. Onlar da sənin tək bu yerlərdəcə
29. Döyülə-döyülə böyük oldular.
30. Yığıldıq dəfninə biz boynubükük,
31. Nə bilim, qəmlimi, şənmi ağladıq...
32. İllərlə birotaq kirayələrdə
33. Çürüdün...
34. Biz sənə günmü ağladıq!?

3.2.1.3. Dürüstlük Hakkında Şiirler

Rafig Hümmet, kişiliği gereği dürüstlüğe, sadakate ve vefaya önem veren ve yaşantısını bu önemli vasıflar üzerine kuran bir insandır. Bu nedenle, başta gençlere olmak üzere bütün insanlara, hayatlarının her alanında sadakat ve vefa duygularına bağlı kalmalarını söylemiş ve bu düşüncelerini şiirlerine yansıtmıştır. Hümmet, doğru ve dürüst bir insan olduğu için çok defa aldatılmıştır, fakat yine de bu önemli vasıflardan uzaklaşmamıştır.

Şairin dürüstlük temalı şiirleri şunlardır: *Yalan (44), Bu Günlə Yaşama (45), Oynayır (52), Qərib Ahı (149), A Xoşbəxt Olan Bəndələr (147), İnana bildinmi* (6).

Hümmet, insanların durumlar ve olaylar karşısında karakterlerini bozmadan bir ömür yaşamaları gerektiğini söylemiştir. Makam mevki sahibi insanların önünde, kendi

kişiliklerini yok sayarak mevki sahibi kişilerin istediği şekilde davrananları uyarmıştır. O, her durumda hakkı söylemek gerektiğini ifade etmiş, böyle yapmayanları hakkı parçalayan bir kaplana benzetmiştir. Şair, duruma göre şekil değiştiren insanların günün birinde pişman olacaklarını *Bu Günlə Yaşama (45)* şiirinde şöyle anlatmıştır:

1. *Bu günlə yaşama, a yazıq adam,*
2. *Haqqı parçalayan pələngə dönmə.*
3. *Bir azca özündən zodlu önündə*
4. *Çiçəyə çevrilmə, çələngə dönmə*
5. *Üç gün, beş gün sonra yazıq olarsan.*

Hümmet, insanların sonuçlarını düşünmeden kendi çıkarları doğrultusunda davranmalarını eleştirmiştir. Kendi fikirleri ve hayat duruşları olmadan günün ve dönemin gerektiği gibi davrananlara, bu günlerin geçici olduğunu söyleyen şair, bu insanların yaptıklarının bir gün kendilerine ve çevrelerine döneceğini hatırlatmıştır.

6. *Bu günlə yaşama, a yazıq adam,*
7. *Bu günün çevrilib dünənə dönər,*
8. *Bu gün atdığın daş, etdiyin qarğış*
9. *Sabah övladına, nəvənə dönər*
10. *Onsuz da yazıqsan... yazıq olarsan.*

Rafig Hümmet, insanların sadece bu günlerini düşünerek yaşadığını, geleceği düşünmediklerini söylemiş, böyle davrananların sonunda zararlı çıkacağını ifade etmiştir. Çıkar için makam sahiplerinin peşinde koşanları uyaran Hümmet, bu kişilerin en büyük kötülükleri, boyun eğdikleri, biat ettikleri kişilerden göreceklerini söylemiştir. Şair, şiirlerinde bu doğrultuda davranan kişileri zavallı kimseler olarak tanımlamıştır.

11. *Bu günlə yaşama, a yazıq adam,*
12. *Günlərin birində gün səni yıxar.*
13. *O boyun əydiyin, qol uzatdığın*
14. *Şeytan səni yıxar, cin səni yıxar,*
15. *Bu kinlə yaşama, kin səni yıxar...*

Dürütslüğe, doğruluğa önem veren Rafig Hümmet, *Yalan* (44) adlı şiirinde yalan söyleyen kişilerin, insanlar tarafından itibar görmesini eleştirmiştir. Şair, doğru söyleyen kişilerin çevreleri tarafından dikkate alınmadığını, dürüst insanların bu yüzden sıkıntı çektiğini ve yalancıların her zaman kazandığını şöyle anlatmıştır:

1. *Yalan danışanı hamı dinləyir,*
2. *Yalan danışanın dili uzundu.*
3. *Doğru danışanlar hələ inləyir,*
4. *Yalan danışanlar hər şey qazandı.*

Rafig Hümmet, yalancının yanında dürüstün darda kaldığını, yalanı söyleyenin hiç zarar görmediğini, fakat bu yalana inanan insanların sıkıntılar çektiğini anlatmıştır. Yalan söyleyenin diline kilit vurulamadığını söyleyen Hümmet, insanlara iftira atanların bir de vicdan dersi vermeye kalkışmasını eleştirmiştir.

5. *Yalanın yanında düz darda qalır,*
6. *Yalan da yalanla yoxlanır, baba.*
7. *Yalanı uyduran kənarda qalır,*
8. *Onu təkrarlayan haqlanır, baba.*

13. *Tanrı, qadağa ki yox gözə, dilə,*
14. *Yalançı gördüynü niyə tərs deyir?*
15. *Bizə böhtan atıb ləkələyənlər*
16. *Oturub vicdandan bizə dərs deyir.*

Çoğu insanın yalan söylemeyi alışkanlık hâline getirmesinin, dürüst insanları şüpheci hâle getirdiğini belirten şair, yalan söyleyenin yalanı yakalansa bile insanları başka bir yalanla susturduğunu ifade etmiştir. Yalancılar için yalan söylemenin bu dünyanın rahatlığı olduğunu söyleyen Hümmet, dürüstlüğü dilenciden kalan yemeğe benzetmiş ve kimsenin buna itibar etmediğini iğneliyici bir dille anlatmıştır.

17. *Yalanlar şübhədən taxdırır eynək,*
18. *Böhtanlar hamıya pusdurur bizi.*
19. *Tutsaq yalanını yalan deyənin,*
20. *Başqa bir yalanla susdurur bizi.*

21. *Yalan bu dünyanın nazi-neməti,*
22. *Düzlük dilənçidən qalan yeməkdir.*
23. *Yalan yalançıya düzlük, həqiqət,*
24. *Düzlük yalançıya yalan deməkdir.*

Oynayır (52) adlı şiirde, her an yalan söylemeye hazır olan ve duruma göre laf değiştirenler şair tarafından tenkit edilmiştir.

1. *Sərxoş qafaların calası adam,*
2. *Qırx qaynar qazana çalası adam,*
3. *Bəkdəsən, dur məni çal, asi adam,*
4. *Özündən xəbərsiz dilin oynayır.*

Doğruluğu her şeyin üstünde olan bir erdem sayan Hümmet, bu devirde bu vasıflara sahip insan ile karşılaşmanın zor olduğunu söylemiştir. Şair, *Qərib Ahı (149)* adlı şiirde yine doğruluğun, dürüstlüğün itibar görmemesinden yakınıyor ve lafta dürüstlüğün candan öte olduğunun söylendiğini, fakat uygulamada böyle olmadığını dile getiriyor.

5. *Kim deyir, haqq can üstədi?*
6. *Kim kimdən haqqın istədi?*
7. *Yüz kafiri, min mürtədi*
8. *Doğru iman, düz din əyər.*

9. *Haqqın üzü güldüyü yox,*
10. *Asan ələ gəldiyi yox.*
11. *Mərdi düşmən bildiyi yox,*
12. *Dost bildiyi günüləyər.*

A Xoşbəxt Olan Bəndələr (147) adlı şiirinde şair, şeytana uyan insanları uyarmış ve insanlara şeytanın yolundan ayrılmaları gerektiği söylemiştir. Hümmet, şeytanın hiç beklenmedik yerlerde de karşımıza çıkabileceğini söylemiş ve böyle bir durumda şeytan nerede olursa olsun o taraftan ayrılmak gerektiğini vurgulamıştır. Mutsuz olan kulların isyan edip Hak'tan yüzlerini çevirmemeleri gerektiğini söyleyen şair, hayatın ölümlü olduğunu insanın bunun bilincinde olması gerektiğini söylemiştir.

5. *A xoşbəxt olan bəndələr,*
6. *Yoldu, yolunuznan gedin.*
7. *Sağınızda şeytan olsa,*
8. *Dönün, solunuznan gedin.*

9. *A bədbəxt olan bəndələr,*
10. *Bəndəsən, baxtın yazılıb.*
11. *Üzünü haqdan döndərmə,*
12. *Nahaqqın, haqqın yazılır.*

Şair, hayata iyi tarafından bakmanın insanı kazançlı çıkaracağını söylemiştir. Hümmet, *İnana bildinmi (6)* adlı şiirinde dünyada iyi ve güzeli görmek gerektiğini,

küfürden, hileden uzak durmak gerektiğini söylemiş ve bunlardan uzakta durmayanlar için cezanın kaçınılmaz olduğunu dile getirmiştir.

9. *İnana bildinmi, a başı daşlı,*
10. *İrfan səmasında qanad cüt olmur.*
11. *Yüngül bir nəfəsdi yer-göy arası,*
12. *O da can soyunub... amma lüt olmur.*
13. *İnana bildinmi, a başı daşlı,*
14. *İnam mələklərin izindən keçir.*
15. *Küfr də, məkr də dolanır... bir gün*
16. *Küfr sahibinin gözündən keçir...*

3.2.1.4. Yalnızlık Hakkında Şiirler

Rafig Hümmet, ferdî yalnızlık ve buna bağlı olarak yaşadığı sıkıntıları şiirlerine aks ettirmiştir. Şair, bazı şiirlerinde insanların kendisini yalnız bırakması sonucu içinde bulunduğu ruh hâlini anlatmış bazı şiirlerinde ise yalnızlıktan şikâyet etmiştir. İnsanların hayatta yalnız kalmaması gerektiğini söyleyen şair, yalnızken insanların bulunduğu ruh hâlinin onların hayatını nasıl etkilediğini şiirlerinde terennüm etmiştir. Şairin yalnızlık hakkında yazdığı şiirler şunlardır: *Mənim də Yarım Bakıymış (74), Darıxıram (25), Tənha Qayığam (28), Tənhalıq (21), Məni Qoruyan Tanrıdı (127), Payız (162), Ayrılıq Havası (154), Tək Qalanda (17), Sözümlə Danışıram (201).*

Şair, *Tənha Qayığam (28)* adlı şiirinde kendisini fırtınalar ortasından kalmış yalnız bir kayığa benzetmiştir. Yalnızlığı, fırtınaya benzeten şair, bu fırtınanın ortasında kendisine bir sığınak aramaktadır. Bu dizeler, şairin kendi iç dünyasındaki yalnızlığın, onu nasıl bir ruh hâline soktuğunu göstermektedir:

1. *Mən tənha qayığam, tənha qayığam,*
2. *Yelkən ümidinə, yel ümidinə.*
3. *Qarışıq suların ortasındaca*
4. *Qısılıb qalmışam yer ümidinə.*

Fırtınanın ortasında kısılıp kaldığını ifade eden şair, sığınacak ne bir ada ne de sahil bulamadığını söyleyerek yalnızlığını kimseyle paylaşamadığını dile getirmiştir. Hümmet, bu yalnızlık fırtınasında, kendisinden başka kimsenin olmadığını anlatmıştır. Rafig

Hümmet, dünyada kendisinden daha yalnız bir insanın olmadığını söylemiş, yalnızlık tahtının tek sultanı olduğunu ifade etmiştir:

5. *Qısılıb qalmışam yer ümidinə,*
6. *Nə sahil görünür, nə də bir ada.*
7. *Mən tənha qayığam, tənha qayığam,*
8. *Ayrı bir qayıq yox bəlkə dəryada.*

9. *Məndən tənhası yox bəlkə dünyada,*
10. *Yalqızlıq taxtının tək sultanıyam.*
11. *Qarışıq suların tən ortasında*
12. *Mən öz sahilimi çətin tanıyam.*

Şair, *Tənhalıq (21)* şiirinde yalnızlıktan utandığını ve yalnızken garip bir ruh hâline girdiğini söylemektedir. Yalnız olduğu zamanlarda sessizliği bastırmak için usulca şarkı söylediğini anlatmaktadır. Hümmet, insanın yalnız kalınca deliye döndüğünü ve bu durumda rezil düşüncelerin insanı esir aldığını söylemektedir. Şair, yalnızlıktan şikâyet etmiş ve yalnızlığın yalnızca Allah'a mahsus olduğunu ve en çok ona yakıştığını söylemiştir:

1. *Sən də yalqızlıqdan utanırsanmı,*
2. *Səfehləyirsənmi tənha qalanda?*
3. *Zümzümə eləyib, fit çalırsanmı*
4. *Huşuna əcaib sükut dolanda?*

...

13. *Bəndə tək qalanda dəliyə dönür,*
14. *Rəzil düşüncələr cana daraşır.*
15. *Özünə yaradıb Tanrı təkliyi,*
16. *Tənhalıq Tanrıya yaman yaraşır...*

Rafig Hümmet, insanların yalnızken özlem duygusunu daha derinden hissettiğini belirtmiştir. Şair, *Darıxıram (25)* şiirinde özlemle, yalnızlığı bağdaştırmıştır. Yalnız insanın daha çok özlem hisedeceğini ifade eden Hümmet, Allah'tan bu yalnızlıktan onu kurtarması için yardım dilemektedir. Rafig Hümmet, yalnızlığın da bir sanat olduğunu, özlemin de yaşamaya çare olduğunu söylemiştir. Özlem duyan şairlerin aşk istediklerini, Tanrı'nın ise özleyince insan yarattığını söylemiştir:

9. *Darıxmağın bir üzü var Tənhalıq,*

10. Tanrı özü tənhalığın Təkidi.
11. Bu təklikdən məni qopar, ay Allah,
12. Sən ki, varsan... Rafiq Hümmət nəçidi!?
...
21. Tənhalıq da bir peşəymiş. Sən demə,
22. Darıxmaq da yaşamağa çaradı.
23. Darıxanda eşq istəyir şairlər,
24. Darıxanda Tanrı bəndə yaradır...

Mənim də Yarım Bakıymış (74) adlı bir başka şiirinde şair, sükutun sesinden başka bir ses duymadığını söylereyek yalnızlığını anlatmıştır. Hümmet, yalnızlığında tavanlarla, duvarlarla arkadaş olmuş, onlara bakmaktan onları çok iyi tanıdığını ifade etmiştir:

5. Ayrı heç nə eşitmirəm,
6. Sükutun səsi ağırmş.
7. İşə bax, xəbərim ha yox,
8. Göydən yerə daş yağırmış.

9. Kim oxuyar mənim kimi
10. Tavanda nələr yazılıb,
11. Aynaya kimlər çəkilib,
12. Divardan nələr pozulub...

Ömrü boyunca kazandığı beş on dostun susması ve şairi yalnız bırakması, şairi derinden yaralamıştır.Yalnızlığından dostlarını sorumlu tutan şair, onları gönül sayfasından silerek hayatından çıkardığını söylemiştir. Hümmet, bir tek dostunun Bakü şehri olduğunu söyleyerek dostsuz kalanların yaralanacağını şöyle anlatmıştır:

13. Könüldəki dost adları
14. Nədən bir-bir qaralanar?
15. Mənim də yarım Bakıymış,
16. Yarsız qalan yaralanar.

17. Qazandığım beş-on dostun
18. Beşi də, onu da susur,
19. Yarıya çatdığım yolun
20. Önü də, sonu da susur...

Payız (162) adlı şiirinde yalnızlığın içini kemirdiği söyleyen Hümmet, gecelerin uzadıkça uzadığını ve kanser hastalığına benzediğini anlatmıştır. Yalnızlar, için gecelerin

çekilmez olduğunu ve onlara hiç bitmeyecekmiş gibi geldiğini dile getirmiştir. Şair, rüzgarın yalnızlıktan kurda dönüp uluduğunu söylereyek bu sıkıntıdan kurtulmak için Allah'tan yardım dilemiş ve bulunduğu yerden uzaklara gitmek istediğini söylemiştir.

1. *Payız da sürdü köçünü,*
2. *Təklik gəmirir içimi.*
3. *Gecələr yaman uzanıb*
4. *Xərçəng xəstəliyi kimi.*
5. *Tənhalıqdanmı ulayır?*
6. *Külək dönüb yalquzağa.*
7. *Siz allah, yol verin mənə,*
8. *Geniyim burdan uzağa.*

Ayrılıq Havası (154) şiirinde şair, yalnızlığın havasının farklı olduğunu anlatmıştır. Hümmet, yalnızlığı sırasında kapısının çalmasını umutla beklediğini, fakat kapısının kimse tarafından çalınmadığını dile getirmiştir. Şair, tek duyduğu sesin kapısına çarpan rüzgarın sesi olduğunu söyleyerek hüzünlenmiştir.

1. *Yenə ayrılıq havası,*
2. *Yenə havalanmaq dəmi.*
3. *Döyülən qapım ha deyil,*
4. *Yeldi, çırpır pəncərəmi.*

5. *Yeldi, çırpır pəncərəmi,*
6. *Xəzri-giləvarısı yox.*
7. *Bu yurdda yanan ocağın*
8. *Bacası-buxarısı yox.*

Hümmet, *Tək Qalanda* (17) şiirinde yalnız insana iman gücü geldiğini söylemiş ve yalnız insanın şeytanlar için bir düşman olduğunu dile getirmiştir. Topluluk içerisinde edilen sözlerin koktuğunu söyleyen şair, toplum içinden insanların kendileri gibi görünmediğini, onların başkalarına iyi görünmek için yalan söylediklerini vurgulamıştır.

1. *Tək qalanda iman gələr bəndəyə,*
2. *Tənha adam şeytana bir yağıdı.*
3. *Sol çiynində qələmkeşə iş vermə,*
4. *Gözəl olan iki çiynin sağıdı.*

5. *Yığnaq yerdə çeynənən söz qoxuyar,*

6. *Vaxtı ötüb, kif bağlamış mal kimi.*
7. *Öz şükrünü zikr içində oxuyar*
8. *Şirindilli bəndə sussa lal kimi.*

Şair, yalnız insanın şeytan için bela olduğunu söylemiş, tek sırdaşının Tanrı olduğunu ifade etmiştir. Kalabalık yerde her şeyin karışık olduğunu, dürüst ile yalancının ayırt edilemeyeceğini dile getiren Hümmet, toplum içinde yapılan işlerin çoğunun sol omuza yazıldığını söyleyerek bu işlerin gösteriş için yapıldığını dile getirmiştir.

9. *Tənha adam şeytan üçün bəladı,*
10. *Tək qalanın sirdaşıdı Yaradan.*
11. *Yığnaq yerdə hər şey ala-buladı,*
12. *Yığnaq yerdə ağ seçilməz qaradan.*
13. *Adamsansa, alim edər dərd səni,*
14. *Yamanlıq da yaxşılığa yozular.*
15. *Yığnaq yerdə bəndə tutan işlərin*
16. *Dörddə üçü sol çiyində yazılar.*

İnsanların yalnızken yaptığı iyliklerin ve ibadetlerin daha kıymetli olduğunu söyleyen Rafig Hümmet, yalnızken yapılan iyi işlerden dolayı insanların Allah katında en üst mertebelere geleceğini dile getirmiştir.

17. *Zikr içində kamil olan bəndələr*
18. *İrfan adlı yapıncıya bürünər.*
19. *Tənha adam, təkliyinnən vaxt gələr*
20. *Eyni anda yeddi yerdə görünər…*

Sözümlə Danışıram (201) şiirinde Rafig Hümmet, yalnızlığını konu etmiştir. Şair, gece çökünce bahtının yol gibi açıldığını söylemiş ve zifiri karanlıkta kendisi ile konuştuğunu ifade etmiştir. Geceleri şeytanın yerinin daraldığını söyleyen Hümmet, yanında bir dert ortağı bulamadığında dizini kucaklayıp dizi ile konuştuğunu söylemiştir.

1. *Bəxtim yol tək açılır düşəndə zinrik gecə,*
2. *Mən Ay-ulduzla deyil, özümlə danışıram.*
3. *Uçub qonsa aynama narın yağmur damcısı,*
4. *O damcını söz edib, sözümlə danışıram.*

5. *Gecə düşür... gündüzün rəngi-ruhu saralır,*
6. *Yan-yörəmdə şeytanın yeri-yurdu daralır.*

7. *Görsəm ki, həmdəmim yox, dərd sinəmə sarılır*
8. *Dizimi qucaqlayıb, dizimlə danışıram.*

Pencereye karanlık düştüğünde şair, penceresinin ayna gibi göründüğünü ve ona bakarak yalnızlığından ötürü kaşı, kirpiği ve gözüyle konuştuğunu dile getirmiştir. Hümmet, dar odasının geceleri sahralardan bile geniş olduğunu söylemiştir.

9. *Dışarıdan bürüyür pəncərəmi qaranlıq,*
10. *Pəncərəm ayna olur yaxın düşmür haramlıq.*
11. *O ayna qənşərində yarım anlıq, bir anlıq*
12. *Qaşımla, kirpiyimlə, gözümlə danışıram.*

13. *Bir gilə nar dənəsi mənə nardan genişdi,*
14. *Ay-illə ölçülürsə, dünya hardan genişdi?!*
15. *Bu dar odam gecələr səhralardan genişdi,*
16. *Çox məni bulmasa da, azımla danışıram.*

3.2.1.5. Şairin Kendisi Hakkında Bilgiler Verdiği Şiirler

Rafig Hümmet, kendisini ve hayatını hakkında bilgiler veren şiirler yazmıştır. Bu şiirler sayesinde şairin yaşama bakış açısı, iç dünyası hakkında bilgiler edinmekteyiz. Bu konuda yazılan şiirler şunlardır: *Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1), Özümü Danıram (60), Oxunmaq Dərdim Yok ki Mənim (216), Mən Öz Həsrətimi Çəkdim Bir Ömür (63), Yandırarmı (5), Qara Günün Qazancı (15), Dostum Zəlimxan Yaquba (158), Şeytan (55), Bir Cüt Göz (54), Az Mənə Naz Eləyir (208), Küs (319).*

Şair, *Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1)* şiirinde kendisi ve yaşamı hakkında bilgiler vermiştir. Hümmet, bu şiirinde 12 Şubat'ta, soğuk bir günde doğduğunu söylemiştir. Hümmet, aynı şiirde kendisi için üç önemli şehir olduğunu ifade etmiştir. Şair, Tiflis'te doğup büyümüş, hayatının bir döneminde Bakü'de ve İstanbul'da bulunmuştur. Bu yüzden Rafig Hümmet, bu üç şehre karşı büyük bir sevgi beslemekte olduğunu şöyle ifade etmiştir:

1. *Mən doğuldum qışın ayaz, nəs günü,*
2. *13 fevral boz ayın boz günündə.*
3. *Qış ayları könlüm Sibir sürgünü,*
4. *Ölüm də xoş bir ılıq yaz günündə.*

17. *Tiflis, Bakı, bir də qoca İstanbul,*
18. *Mənim ömür üçbucağım, əzizim.*
19. *Eşqim olan üç şəhərdən yalnızca*
20. *Kirələrdi öz bucağım, əzizim.*

Özümü Danıram (60) adlı şiirde Hümmet, kişiliği hakkında bilgi vermiştir. Şair, içi yanıp tutuşsa da dertlerini gizli tutan bir insan olduğunu dile getirmiş ve kabuğunda yaşayan kaplumbağalar gibi, varından yoğundan elini çekip derdini gizleyerek yaşadığını mısralarında anlatmıştır.

1. *Beləcə özümü dana-dana mən,*
2. *Beləcə içimdə yana-yana mən*
3. *Qınında yaşayan bağalar kimi,*
4. *Varından-yoxundan əlini üzüb,*
5. *Dərdini gizləyən ağalar kimi,*
6. *Özümü danıram, danıram, neynim?*

Oxunmaq Dərdim Yok ki Mənim (216) adlı şiirinde şair, hayatı ile ilgili birçok bilgi vermiştir. Şair, yedi çocuğun en şımarığı olduğunu, geceleri ay ışığında kitap okuduğunu, amca oğlu Nasib öldüğünde günlerce ağladığını, duygusuzların duygularını nasıl acımasızca sömürdüğünü, kardeşinin kucağında can verdiğini anlatmıştır. Şair, şiirde hayatın hepsinin anlatılamayacağını, şiirin roman olmadığını o yüzden mutlu sonlar yazamayacağını ifade etmiştir.

1. *Şeirdə həyat anladılmır ki, dostum...*
2. *Mən sənə nəyi anladım, nədən danışım?*
3. *Yeddi uşağın ən ərköyünü olmağım,*
4. *Gecələr Ay işığında kitab oxumağım,*
5. *Əmoğlum Nəsib öləndə*
6. *Çöllərdə zar-zar ağlamağım,*
7. *Duyğusuzların daim duyğularımı sömürməyi,*
8. *Arxa bildiyim qardaşımın qucağımda can verməyi...*
9. *Bütün bunlar sənə maraqlı olarmı, nə bilim...*
10. *Mən romançı deyiləm ki, dostum*
11. *Bəzəkli həyatlardan qalın kitablar bağlayam,*
12. *Proloqda bədbəxt olanları*
13. *Epiloqda xoşbəxtliyə qovuşduram,*
14. *Romanım olsun deyə möhtəşəm*
15. *Yüz cür olay uyduram, min cür fənd fikirləşəm*

Şair, şiirlerinde sevabından çok günahını, sevgisinden çok ahını, iyiliğinden çok ayıbını, çaresizliğinden çok umudunu yazdığını dile getirmiştir. Şair, şiirlerde hayatın tamamının anlatılamayacağını söylemiştir. Hümmet, şiirlerinde talihini yazdığını ve okunmak gibi bir derdi olmadığını şöyle ifade etmiştir:

16. Sonunadək oxunmaq dərdim yox ki mənim.
17. Mən yığvalımı yazıram, dostum, yığvalımı,
18. O yığvalı ki
19. Xanəndələrin toylarda oxuması,
20. Müğənnilərin klip çəkdirməsi,
21. Yanşaqların dastanvari bəzəməsi,
22. Haramxor müdirlərin baş əyməsi...
23. Bircə qınnaq da eyninə deyil.
24. Şeirdə şah öyülməz, dostum,
25. Şeirdə düşmən söyülməz, dostum,
26. Şair təlxək kimi əyilməz, dostum...
27. Mən savabımdan çox günahımı,
28. Sevgimdən daha çox ahımı,
29. Gözəlliyimdən çox ayıbımı,
30. Çarəsizliyimdən yüz qat artıq
31. Umudumu yazdım, dostum, umudumu.
32. Şeirdə həyat anladılmır ki...
33. Mən taleyini yazdım Rafiq Hümmətin,
34. Böyük bir Çölün, sonsuz bir Köçün
35. Yalnız Haqq üçün.
36. Oxunmaq dərdim yox ki, mənim...

Şairin kendisini anlattığı şiirlerden biri de, *Mən Öz Həsrətimi Çəkdim Bir Ömür (63)* adlı şiiridir. Şair, bu şiirinde hayata nasıl baktığını anlatmaktadır. Hümmet, hayatı boyunca makam, mevki peşinde koşmadığını söylemiş, fakat buna rağmen bahtının güzel olmadığını dile getirmiştir. Hümmet, kendi hasretini çekmekten, sevdiğinin hasretini çekecek zamanı olmadığını şöyle ifade etmiştir.

1. *Nə taxt arzuladım, nə də qızıl tac,*
2. *Neyniyim, quruca baxtım olmadı.*
3. *Çox çəkdim özümün həsrətimi mən,*
4. *Sənin həsrətinə vaxtım olmadı.*

Değersiz insanlara, akrabalara ömrünü harcadığını söyleyen şair, insanların vakitlerini iyi kullanarak bundan kazanç elde ettiklerini söylemiştir. Kendisinin ise vakit kazanmak için para harcadığını dile getirmiştir.

9. *Zəli doğmalara, yad qohumlara*
10. *Etdim şah ömrümü qul... xərclədim.*
11. *Camaat vaxtını qızıla satdı,*
12. *Mən vaxt qazanmağa pul xərclədim.*

Rafig Hümmet, onurlu bir yaşam sürmek için mücadele etmiş ve bunu şiirlerinde ifade etmiştir. Şair, şiirlerinde hayatı boyunca doğru yoldan dönmediğini ve helal ekmek kazandığını söylemiştir. *Yandırarmı (5)* adlı şiirinde de iki çocuğuna helal ekmek yedirdiğini ve bu yoldan dönmediğini şöyle dile getirmiştir:

9. *Nə yaxşı, ərkim də çatdı qələmə,*
10. *Halal nan qazandım iki balama.*
11. *Kanın qiymətini bilən üləma*
12. *Moizə oxuyub, an yandırarmı?*

Rafig Hümmet, Qara Günün Qazancı (15) şiirinde de kendi oturduğu dala hiçbir haramın yaklaşamayacağını söyleyerek harama uzanacak kadar aç gözlü olmadığını ifade etmiş ve düşüncesinin de sözünün de doğru olduğunu söylemiştir.

11. *Gecə düşür…*
12. *Halal fikir, halal söz,*
13. *Haram qonmaz mən oturan budağa.*
14. *Şükür, Tanrım, ac deyiləm mayadan*
15. *İki ana mayalamış uşağam.*

Şeytan (55) adlı şiirinde hayatı boyunca şeytanın kendisini aldatmaya çalıştığını söyleyen şair, şeytanın tatlı dili ile kendisini doğru yolundan çevirmeye çalıştığını dile getirmiştir. Daha önce yaptığı gibi bundan sonra da ömrünü başkalarına harcayacağını söyleyen Hümmet, Tanrı'nın onu dost seçtiğinden beri kendisine düşman olduğunu ve bu yüzden başkaları için ömrünü harcadığını söylemektedir.

1. *Yenə mən getdiyim yoldadı şeytan,*
2. *Sağımı, solumu aldadır şeytan.*
3. *Sözün nə şirindi, bal dadır şeytan,*

4. *Mənim bal yeməyə sərim ha yoxdu.*

...

13. *İndən belə Tanrı verən ömrümü*
14. *Özgələrə xərcləyəcəm yenə mən.*
15. *Tanrı məni dost seçəndən bu yana,*
16. *Vallah, yağı kəsilmişəm mənə mən.*

Şair, *Dostum Zəlimxan Yaquba (158)* adlı şiirinde kendi derdi ile hüzünlenmediğini, kendi derdine ağlayacak mecalinin olmadığını, yetimlere ağladığını, başkalarının derdi ile kendi sinesini dağladığını ifade etmiştir.

1. *Mən öz dərdimi çəkməyə*
2. *Macal tapa bilmirəm ki.*
3. *Yan-yörəmdə qəh-qəh səsi,*
4. *Mən gülürəm?*
5. *Gülmürəm ki.*

...

14. *Cəllad niyə soyur məni?*
15. *Yetimlərə ağlayanam,*
16. *Mən ki, özgə dərdi ilə*
17. *Öz sinəmi dağlayanam.*

Hümmet, Bir Cüt Göz (54) adlı şiirinde kendi iç muhasebesini gözler önüne sermiştir. Şair, şahane ve kederli gözlerini yüce bir çınardan asıp kendisini seyremediğini söyleyerek kendi sorunları karşısında hiçbir şey yapamadığını dile getirmiştir. Şair, bu durum karşısında haykırdığını, fakat sesini kimsenin duymadığını şöyle anlatmıştır:

1. *Asıb gözlərimi uca çinardan,*
2. *Özümə kənardan baxa bilmədim.*
3. *Keçib bədənimin sərhədlərini,*
4. *Özümü köksümə sıxa bilmədim.*

Kötü insanların içerisinde kalan Hümmet, başına kötü ne geldiyse insanların buna sevindiğini söylemiştir. Şair ise kederli gözleri ile kendisini değil, hep başkalarını düşündüğünü ifade etmiştir.

5. *Nə qədər quldurun tən ortasında*
6. *Başıma nə gəldi, dedilər haqdı.*
7. *Qəmli gözlərimlə iyirmi beş il*

8. *Özüm dura-dura özgəyə baxdım.*
9. *(Qızların gözünü aldatmaq üçün*
10. *Durub saatlarla güzgüyə baxdım).*

Az Mənə Naz Eləyir (208) adlı şiirde Rafig Hümmet, hayatı boyunca başkaları için fedakârlık yapmayı ilke hâline getirdiğini, aç bir insan görse son parça ekmeğini paylaştığını, insanların mutlulukları ile mutlu olduğunu söylemiştir. Şair, ayrıca bu şiirinde aç ve mutsuz insanları kendisine daha yakın gördüğünü dile getirmiştir.

1. *Bəndələri sevib də bad olmağı bilirəm,*
2. *Ac görsəm, son tikəmə yad olmağı bilirəm,*
3. *Tox görsəm, toxluğuna şad olmağı bilirəm,*
4. *Ac mənə yaxın durur, tox mənə naz eyləyir.*

Şair, yalnız Allah'ın aşkına sarıldığını, başka kimseden bir şey beklemediğini söylemiş ve zenginlikle şımarmadığını, yoklukta ağlamadığını dile getirmiştir.

5. *Rəbbin eşqindən özgə heç nəyə sarılmadım,*
6. *Varlı oldum, var-hala elə də vurulmadım.*
7. *Yoxsul oldum, yoxluqdan əyilib qırılmadım,*
8. *Var mənə yaxın durur, yox mənə naz eyləyir.*

Küs (319) adlı şiirinde Rafig Hümmet, kendisini ve olaylar karşısındaki tutumunu kaleme almıştır. Allah'tan başkasına hesap vermediğini söyleyen şair, kötü durumlar yaşasa da, önüne kötü insanlar çıksa da bildiğini yoldan şaşmadığını söylemiştir.

1. *Mən təkcə Tanrıma suallar verdim,*
2. *Rastıma kim çıxdı deyişəmmədim.*
3. *Bu zulum dünyada mən nələr gördüm,*
4. *Yenə öz yolumu dəyişəmmədim.*

Dostlarının kendisini terk ettiği zamanlar olduğunu, bin kere kırıldığını söyleyen Hümmet, uzaktan görenlerin kendisini bahtiyar sandığını, fakat kendisinin parça parça olduğunu şöyle ifade etmiştir:

5. *Dostlar da çəkildi... tək-tənha qaldım,*
6. *Bu yolun sonuna vardığımda mən.*
7. *Min kərə qırıldım, min kərə qırdım,*
8. *Qırılan da məndim, qırdığım da mən.*

9. *Günəştək yanıram, Aytək donuram,*
10. *Uzaqdan görənlər bəxtəvər deyir.*
11. *Mən ki tikə-tikə, parça-parçayam,*
12. *Hər tikə-parçamı min namərd yeyir.*

3.2.1.6. İnsanlardan ve Vefasızlıktan Şikâyet

Hayatını vefa, hoşgörü ve iyilik ilkesi üzerine kuran şair, birçok şiirinde insanlardan ve onların vefasızlığından şikâyet etmiştir. Şair, insanlara kötülük yapmak isteyen insanları eleştirmiş, bu dönemde insanların şeytana iş bırakmadan onun görevini yerine getirdiklerini dile getirmiştir. Şairin bu konuda yazdığı şiirler şunlardır: *Bu Qədər (53), Sevdiyim Adamlar (57), Əbədiyyət (58), İndi Hər Ürəkdə (11), Adsız Şərgi (61), Təzə Söz Deyəmmirəm (187), Öz Üzünü Görüm Sənin (177), Şeytan Törəmələrinə (184), Mən Bilirəm (16), Aldı (117), Dincəlir (166), Giley (271), Qoyuruq (88), Eyş İşrətin Sonunda (104), Göz Qırpımlıq Bir Ömürdə (106), Sözdən Yuxarı (113), Deməsəydim Bu Deyimi (122), Görürəm (254), Mən Başa Düşəndə (212), Dəli Şeir (301).*

Şair, haksız yere insanları yargılayan fakat gölgesinden bile korkan kişileri eleştirmiştir. Hümmet, insanların en yakınından bile isteyemeyeceği şeyleri, başkalarından ummalarına *Bu Qədər* (53) adlı şiirinde sitem etmiştir.

1. *Məni hər gün asıb-kəsən adamlar,*
2. *Kölgəsindən tir-tir əsən adamlar,*
3. *Məndən uman, məndən küsən adamlar,*
4. *Dədənizdən umdunuzmu bu qədər?*

Hümmet, insanların davranışlarının kendisini incittiğini, fakat buna rağmen yüreğinin onlarla olduğunu şiirlerinde anlatmıştır. Şair, kötülüğe karşı iyilikle karşılık verdiğini, buna rağmen insanların düşmanlarına yapmadıklarını kendisine yaptıklarını vurgulamıştır. Bir defa hâlinin nasıl olduğunun sorulmadığını belirten şair, başına gelen sıkıntıların insanlar tarafından önemsenmemesine sitem etmiştir:

5. *Daş atdınız, kürəyimi qanatdı,*
6. *Ruhum yenə siz tərəfə can atdı.*
7. *Qarı düşmən üzünüzə qan atdı,*
8. *Heç üstünə cumdunuzmu bu qədər?*

9. *Sordunuzmu bircə dəfə halımı,*
10. *Kimlər vurub caladılar dolumu?*
11. *Nə zülümnən qoruyuram yolumu*
12. *Siz o yoldan döndünüzmü bu qədər?..*

Sevdiyim Adamlar (57) şiirinde Hümmet, iyiliğe karşılık kötülük felsefesi ile hareket edenleri eleştirmiş ve onların karşısında dimdik durduğunu belirtmiştir. Rafig Hümmet, kendisine yapılan kötülüklere karşı sevgisini vereceğini, gerekirse onların derdi ile saçlarını ağartacağını söylemiştir. Şair, onların düşmanla anlaşma yapmasına karşılık kendisinin onların dertlerini gidermeye çalışacağını söyleyerek hoşgörüsünü dizelerine yansıtmıştır.

1. *Mənsiz heç olanlar!*
2. *Budayın məni!*
3. *Bilmirəm nə keçir heç əlinizə.*
4. *Budayım, bir daha budayım sizin*

5. *"Yaxşılığa pilsik!" fəlsəfənizə!*
6. *Siz məni budayın, mən sizi sevim,*
7. *Sizin dərdinizdən ağarsın saçım.*
8. *Siz düşmənlə peyman bağlayın, mənsə*
9. *Sizin dərdinizin dalınca qaçım.*

Diken ağrısından korkanların kendisini kılıç ile doğramaya çalıştığını anlatan şair, en kötü şartlarda bile doğrudan dönmeyeceğini söyler. Her şeye rağmen kendisine kötülük yapanları sevdiğini, yine onlarla olduğunu söylemiş ve hoşgörüsü ile insanları düzelteceğine karşı inancını dile getirmiştir:

10. *Tikan ağrısından qorxa*-qorxa *siz,*
11. *Məni qılınc ilə çapdırın, noolar?*
12. *Birləşin "vəzirin oğullarınnan",*
13. *Məni qazamata atdırın, noolar?*

14. *Nə olsun, yenə də sizi sevirəm,*
15. *Nə olsun, yenə də sizlərnənəm mən.*
16. *Dünyanın düzləri əyildi getdi,*
17. *Əyrisi malalı düzlərnənəm mən.*

Hayatı boyunca çok sıkıntılar çeken Hümmet, insanların kötülük yaparak şeytanlaşmasından şikâyet etmiştir. Şair, insanların yaptığı kötülüklerle şeytana kendi mesleğini unutturup ondan daha kötü olduklarını *İndi Hər Ürəkdə* (11) adlı şiirde şöyle ifade etmiştir:

5. *İndi hər ürəkdə bir şeytan yatır,*
6. *İndi hər ürəyin öz şeytanı var.*
7. *Bir zaman Allahın mələyi olan*
8. *Şeytan da bağırır: - Ehey, Tanrı var!..*

9. *Şeytan da bağırır: - Ehey, Tanrı var!..*
10. *Sevinci, nəşəsi yadından çıxıb.*
11. *Bəndələr o qədər şeytanlaşıb ki,*
12. *Şeytanın peşəsi yadından çıxıb.*

Hayatın kısa olduğunu söyleyen ve yaşamımızı kelebeklerin yaşamına benzeten Hümmet, insanların üç günlük dünyada kötülük yapmak yerine insanları ve hayatı sevmeleri gerektiğini, çünkü hayatın kötülük yapmak için çok kısa, sevmek sevilmek için yeteri kadar uzun olduğunu *Əbədiyyət* (58) adlı şiirinde anlatır.

6. *Bəxtəvər başına kəpənəklərin,*
7. *Qüssədən bircə an xəyala dalmır.*
8. *Ölür sevə-sevə tər çiçəkləri,*
9. *Ölür...*
10. *Ayrı işə macalı qalmır.*

Şu hayatta, topraktan, taştan, kuştan, hayvandan memnun olan Hümmet, bir tek insanlardan memnun olmamıştır. Hayatının her döneminde insanlardan vefasızlık gören şaire, dertleri, sıkıntıları karşısında samimi şekilde bir el uzatan olmamıştır. Hümmet, bu duygularını *Adsız Şərgi* (61) şiirinde şöyle ifade etmiştir:

1. *Torpaqdan yarıdım, daşdan yarıdım,*
2. *Ağrıdan yarıdım, yaşdan yarıdım,*
3. *Heyvandan yarıdım, quşdan yarıdım,*
4. *Bir insan gen açıb qol-qucağını,*
5. *Kövrək bir ürəyə sıxmadı məni.*

Çıplak bir kayanın başında hüzünlenen şaire, dereler arkadaş olmuş, kuruca bir diken destek olmuş, fakat milyonlarca insan içerisinden bir insan destek olmamıştır.

6. *Hönkürdüm bir çılpaq qaya başında,*
7. *Dərələr dərdimə şərik oldular.*
8. *Quruca bir budaq, tikanlı bir kol,*
9. *Büdrəsəm, əlimdə çəlik oldular.*
10. *Min, milyon adamın arasındasa*
11. *Əllərim havadan asılı qaldı,*
12. *Kimsə boş əlimə baxmadı mənim.*

İnsanların iki yüzlü olduğunu söyleyen Hümmet, bu insanların çıkarları için her şeyi yapabileceklerini dile getirmiş ve bunu eleştirmiştir. *Öz Üzünü Görüm Sənin* (177) adlı şiirinde şair, şeytanlaşmış insanlardan bahsetmektedir. Bu insanların içlerindeki kötülüğün karanlık olarak yüzlerine yansıdığını söyleyen şair, insan görünümlü şeytanlara seslenerek gerçek yüzlerini göstermelerini istemektedir.

1. *Dəli şeytan, aç niqabın,*
2. *Öz üzünü görüm sənin.*
3. *Əyri üzünü çox gördüm,*
4. *Düz üzünü görüm sənin.*

...

13. *Çökür gözümə qaranlıq,*
14. *Yoxsa sənsən bu toranlıq?*
15. *Niqabını aç bir anlıq,*
16. *Döz...üzünü görüm sənin.*

Koşullar ne olursan olsun hiçbir insan için kötülük istenmemesi gerektiğini ifade eden şair, *Təzə Söz Deyəmmirəm (187)* şiirinde kötülük isteyenlerin, beddua edenlerin kendilerini yiyip bitirdiklerini, kendilerine zarar vediklerini şöyle ifade eder:

9. *Göy əski düyləyənlər,*
10. *Bəd dua söyləyənlər,*
11. *Özgəni çeynəyənlər*
12. *Özünü yeyib gedib.*

Rafig Hümmet, *Şeytan Törəmələrinə (184)* adlı şiirinde kendisine ve insanlara kötülük yapan insan kılıklı şeytanlardan bahsetmiştir. Şair, şeytanın çocukları olarak nitelendirdiği kötü insanların, kendilerine şeytanı örnek almalarına rağmen iki yüzlülükleri

ile din hakkında konuştuklarını dile getirmiştir. Şair, kendi arkasından konuşan ve kuyusunu kazanlara sitem etmiştir. Hümmet, bu insanların mekan gözetmeksizin, kişi ve makam ayırt etmeden herkesle bir olarak arkasından konuştuklarını ve onun kuyusunu kazdıklarını söylemiştir.

5. *O yarğandan nəfəs alan,*
6. *O şeytandan min dərs alan,*
7. *O sevgidən də hirs alan*
8. *Dinəndə məndən danışır.*

9. *Mülkiyə də, polisə də,*
10. *Sağlama da, siflisə də,*
11. *Adama da, iblisə də,*
12. *Cinə də məndən danışır.*

13. *Gedir Azərbaycana da,*
14. *Qayıdır Gürcüstana da,*
15. *Günəşə də, leysana da,*
16. *Çənə də məndən danışır.*

Şair, bu insanların dinini sorgulamakta ve bu yapılanların hiçbir dinde yeri olmadığını söylemektedir. Bu kişileri şeytanın çocuklarına benzeten Hümmet, bu insanların duruma ve yere göre kılık değiştirdiklerini, kimi zaman halkın omzuna binerken kimi zaman da tavuk kümesine girdiklerini söylemiştir. Şair, tüm bu kötülüklere rağmen kendisini koruyanın Allah olduğunu dile getirmiştir.

17. *Ay Allah, bunun dini nə?*
18. *Gah minir xalqın çiyninə,*
19. *Gah girir toyuq hininə,*
20. *Hinə də məndən danışır.*

21. *Qulu görür, şahı görür,*
22. *Açılan sabahı görür,*
23. *Üstümdə Allahı görür,*
24. *Yenə də məndən danışır.*

25. *Bilmir məni hər an, hər dəm,*
26. *Rəbbimdir qoruyan şərdən.*

27. Yazıq... rastlaşanda hərdən,
28. Mənə də məndən danışır.

Şair, *Giley (271)* adlı şiirinde her şeyin üst üste geldiğini, herkesin aynı anda kendisini aldattığını, yüreğini ferahlatan tek bir haberin bile gelmediğini söylemiştir. Dostun, akrabanın, kardeşin, bacının hepsinin ayrı bir derdi olduğunu, hepsinin ayrı bir yerde ağladığını söyleyen Hümmet, insanların ağlamaları ve sıkıntıları karşısında nasıl dayanacağını sorgulamış ve bu insanların bir kere olsun kendi derdini sormamalarına içerlemiştir.

1. *Hər şey üst-üstə gəldi ya...*
2. *Hamı eyni anda qandırmağa,*
3. *Eyni anda yandırmağa başladı məni.*
4. *Tək bir zəng də gəlmir ürəkaçan*
5. *İstər dost-tanışdan, istər qardaş-bacıdan...*
6. *Hamı ağlayır-sızlayır,*
7. *Hamı bayquş kimi ulayır.*
8. *Bu qədər ağlaşmalara necə dözüm ya?*
9. *Sözləşib qəsdiməmi durubsunuz, adamlar,*
10. *Bircə dəfə sormazmısınız mənim nə dərdim var?..*

Mən Bilirəm (16) adlı şiirinde Rafig Hümmet, insanların sıkıntılarının kaynağına değinmiştir. Şair, insanların neden üzgün olduklarını, neden kısmetsiz olduklarını, neden sürekli üstlerine dert yağmuru yağdığını bildiğini söylemiştir. Göz kırpımlık dünyada insanların umduklarının çok olduğunu, bunun için kötülüğe bulaştıklarını söylemiş ve ömürleri boyu, atalarına ah çektirerek onlara layık olmamanın vebalini ödediklerini dizelerinde şöyle dile getirmiştir:

1. *Mən bilirəm, nədən belə üzgünsən,*
2. *Tanrı nədən sənə də pay yetirmir.*
3. *Nədən bu cür yorulmusan, əzginsən,*
4. *Nədən belə səninki heç gətirmir.*
5. *Mən bilirəm, hardan gəlir qəm sənə,*
6. *Nədən sənin dərdin üstə dərd yağır.*
7. *Dörd yanına narın yağmur yağanda,*
8. *Nədən sənə dolu yağır, sərt yağır.*

9. *Mən bilirəm, gözqırpımlıq dünyadan*

10. Umduğun nə, küsdüyün nə, a zalım.
11. Düşün bir yol, öz ömrünü sal yada:
12. Yaxşılığın, pisliyin nə, a zalım?

13. Əl uzadar tək Allah əl tutana,
14. Ata-ana sevənin O – imdadı.
15. Ömrü boyu ah çəkdirdin atana,
16. Ataların ahı tutar övladı…

Aldı (117) adlı şiirde Rafig Hümmet, insanların kendisine yaptığı vefasızlıktan bahsetmektedir. Şair, bu şiirinde şeytanın dünyadaki uydusu olarak nitelendirdiği bazı insanların, kendi kazandığı mala göz diktiğini ve bunları elinden aldığını söylemiştir.

1. *Yerdə qazandığım malı*
2. *Ucuz olsun, ya bahalı*
3. *İblisin insan vassalı*
4. *Göz vurub əlimdən aldı.*

Şair, yalnız olduğunu, övünecek kimsesi olmadığını ve sevinecek hiçbir şeyinin olmadığını dile getirmiştir. Hümmet, sevenlerin Allah'ı gördüğünü söyleyerek Allah'ın kendisini birçok defa ölümden kurtardığını söylemiştir.

5. *Tənhayam, kimnən öyünüm,*
6. *Nə qaldı, nəyə söyünüm?*
7. *Tanrı mənə verdiyini*
8. *Söz vurub əlimdən aldı.*

9. *Sevənlər Allahı görər,*
10. *Mən sevdim Allaha görə.*
11. *Tanrım məni neçə kərə*
12. *Öldürüb ölümdən aldı.*

Dincəlir (166) adlı şiirinde şair, insanlara iyilik yapmayı ve acıları paylaşmayı tavsiye etmiştir. Şair, insanın insana iyilik yapmasıyla huzur bulacağını ifade etmiştir. İnsanların birbirleri için kötü dilekte bulunmaması gerektiğini söyleyen Hümmet, insanların dertleri bölüştüğünde mutlu olacağını dile getirmiştir.

1. *Gedim, qucum dağ daşını,*
2. *Danışım ona duşumu.*

3. *Çiçəklərin göz yaşını*
4. *Günəş siləndə dincəlir.*

5. *Göydən yerə qəm diləmə,*
6. *Yaşlı gözə nəm çiləmə.*
7. *Dərdli insan dərd bilənlə*
8. *Dərdi böləndə dincəlir.*

Rafig Hümmet, *Qoyuruq (88)* adlı şiirde insanların sahteliğinden bahsetmiştir. Yaşadığımız dönemde tıp alanında büyük gelişmeler olduğunu, insanların kalbinin değiştirmenin mümkün olduğunu söyleyen şair, insanların buna gerek kalmadan kalplerinin yerine sahte kalpler koyduklarını, kanlarının yerine pas doldurduklarını dile getirmiştir.

1. *Nəfəs alırıq hələ də*
2. *Şükür olsun bu günə də.*
3. *Qəlbi dəyişib sinədə,*
4. *Əvəzinə qəlp qoyuruq.*

5. *Körpəyik, dünya noğuldu,*
6. *Heyif bizlərə, doğulduq.*
7. *Qanı qaynadıb, soğuldub,*
8. *İçimizdə ərp qoyuruq.*

Şair, insaların lafta her şeyi yapabileceklerini söylediklerini, fakat iş uygulamaya gelince hiçbir şey yapmadıklarını söylemiş ve insanların birbirine yardım edecekleri yerde birbirlerine engel olduklarını şöyle ifade etmiştir:

9. *Yıxdıq qaçağı, qulduru,*
10. *Növbədə xeyli qul durub.*
11. *Sözdə Qafqazı qaldırıb,*
12. *Yerindəcə Alp qoyuruq.*

13. *Ağrıya yaxa tanıtdıq,*
14. *Dərdi dərman bilib udduq.*
15. *Qulpdan tutmağı unutduq,*
16. *İndi gözəl qulp qoyuruq.*

Eyş İşrətin Sonunda (104) adlı şiirde Hümmet, dünyanın keyfini sürenlerin akıbetini anlatmıştır. İnsanların çevresindekileri düşünmeden eğlence içinde yaşamalarını eleştiren şair, bu eğlenceli hayatın sonunun hüsran olacağını dile getirmiştir.

1. *Eyş-işrətin sonunda dərd,*
2. *Təəssüf, acıq qalacaq.*
3. *Yaş ötəcək...*
4. *naz yerinə*
5. *Hikkəli soncuq qalacaq.*

İnsan sevgisi olmadan geçen bir ömrün sonunun gam olduğunu söyleyen şair, nefsi doymayan insanların dünyada yalnız kalacağını, feryatlarının her yerde duyulacağını şöyle ifade etmiştir:

6. *Ulayacaq dəli bir qəm:*
7. *Nə ömürdü, sevgisi kəm!*
8. *Dünyanın kefini çəkən*
9. *Dünyadan incik qalacaq.*

10. *Doymayacaq nəfs, gödən,*
11. *Gün-gün bürüşəcək bədən.*
12. *Quş südü olan süfrədən*
13. *Ləpəsiz findıq qalacaq.*

Göz Qırpımlıq Bir Ömürdə (106) adlı şiirde şair, insanların insan gibi yaşamak yerine yüz tür oyun yapmasını eleştirmiştir. Kurdun ahının, koyun kuzudan çıkarılmayacağını söyleyen şair, insanların kendi sıkıntıları yüzünden başkalarına kötülük yapamayacağını dile getirmiştir. Dünyanın bile yapılan oyunlar karşısında şaşkın olduğunu söyleyen Hümmet, göz kırpımlık ömürde insanları dürüstlüğe çağırmaktadır.

1. *Boşluğa uçan ox kimi*
2. *Yerin yayından çıxırıq.*
3. *Dərdi daşımaq vaxtını*
4. *Yuxu payından çıxırıq.*

5. *Saxla içində "tfu!"nu,*
6. *Gizlə ahını-ufunu.*
7. *Canavarın hayıfını*
8. *Quzu-qoyundan çıxırıq.*

9. *Yatmaq olmur bir çimir də,*
10. *Dünya çaşıb səs-səmirdən.*
11. *Göz qırpımlıq bir ömürdə*
12. *Yüz cür oyundan çıxırıq.*

Rafig Hümmet, *Sözdən Yuxarı* (113) şiirinde kendisini herkesten üstün gören insanları eleştirmiştir. Şair, bu insanların çevresindekilerle konuşmadığını, hatta Tanrı'ya bile selam vermediklerini söylemiştir. Bu insanların kibirlerinden ötürü hep yukarı baktıklarını, hatta bu yüzden kendi ayaklarını bile göremediklerini söyleyen şair, her şeyden üstün olanın Tanrı olduğunu dile getirmiştir.

1. *Biz ona tay olammarıq,*
2. *Gözəldi bizdən yuxarı.*
3. *Şalvarı dizinə kimi,*
4. *Ətəyi dizdən yuxarı.*

5. *Bəndəyə kəlam söyləməz,*
6. *Şeytana yalan söyləməz,*
7. *Tanrıya salam söyləməz,*
8. *Ədası nazdan yuxarı.*

...

9. *Nə qədər üzə dırmaşıb,*
10. *Nə qədər gözə dırmaşıb,*
11. *İndi də sözə dırmaşıb,*
12. *Tanrıdı sözdən yuxarı.*

Deməsəydim Bu Deyimi (122) adlı şiirde şair, insanların sahteliğini eleştirmiştir. Hümmet, insanların sahteliği karşısında susamayacağını dile getirmiştir. Hümmet, zorluklar karşısında güçlerini rüzgardan alan insanların yarı yolda kaldığını söyleyerek gelip geçeci şeylerden medet beklememek gerektiğini dile getirmiştir. İnsanların hiçbir şekilde harama bulaşmaması gerektiğini vugulayan şair, güzel günleri görmek hasreti ile yandığını şöyle ifade etmiştir.

5. *Səni səndən necə danım,*
6. *Tez dəyişdin öz imzanı.*
7. *Daşdan yonulmuş insanı*
8. *Daş da döyərdi, döyərdi.*

9. Sərt yoxuşun ən dikidi,
10. Çox ölçüldün, çox çəkildin.
11. Yeldən güc alan igidi
12. Yel də əyərdi, əyərdi.

Rafig Hümmet, *Görürəm (254)* adlı şiirde insanların göründükleri gibi olmadıklarını, gerçek düşüncelerini sakladıklarını anlatmıştır. Şair, bu şiirde insanların içlerini gördüğünü ve insanların sahteliğini bildiğini dile getirmiş ve bu durumdan dolayı yaşadığı hüznü satırlarında anlatmıştır.

9. Dağı yox, dumanı görürəm,
10. Yeri yox, zamanı görürəm,
11. Mələyi yox, iblisi görürəm,
12. Ooff, adamlar, içinizi görürəm.

13. Adamı yox, Tanrını görürəm,
14. Həyatı yox, anrını görürəm,
15. Şeytanı yox, sizi, sizi görürəm,
16. Ooff, adamlar, içinizi görürəm...

Rafig Hümmet, *Mən Başa Düşəndə* (212) adlı şiirinde yaşadığı sıkıntılar yüzünden yaşam sevincini yitirdiğini, fakat yaşamaktan başka çaresi olmadığını dile getirmiştir. Hümmet, kendisini görenlerin mutlu sandığını söylemiş, fakat durumun böyle olmadığını dile getirmiştir. Kendisinin herkesten razı olduğunu söyleyen şair, kimsenin kendisinden razı olmadığını dile getirerek hüzünlenmiştir.

1. Mən başa düşəndə ki:
2. Yazı deyiləm, yuyulam,
3. Quzu deyiləm, yeyiləm,
4. Dəmir deyiləm, döyüləm
5. Yaşamaqdan ayrı çarəm qalmadı.
...
10. Və...
11. Mənə baxanlar dedilər:
12. "- Bunun ki hər şey varıdı,
13. Bu hara baxtavarıdı!?"
14. Mən hamıdan yarıdım,
15. Kimsə məndən yarımadı.

Rafig Hümmet, *Dəli Şeir (301)* adlı şiirinde kan verdiklerinin kanına susadıklarını, şöhreti artıkça can verdiklerinin canına susadığını dile getirerek insanlardan gördüğü vefasızlığı dile getirmiştir. Şair, bu zamanlarda dostun da düşmanın da üstüne hücum ettiğini söylemiş ve düşmesiyle dostların yüksek mevkilerdeki insanlarla iş birliği yaptığını ifade etmiştir.

1. *Vay bə... Anasını satım dünyanın*
2. *Qanına susayır qan verdiklərin.*
3. *Şöhrətin artdıqca quruyur canın*
4. *Canına oxuyur can verdiklərin.*

5. *Vay bə... Belə illər, anlar olurmuş,*
6. *Üstünə cumurmuş dost da, düşmən də.*
7. *Gedib vəzirlə bir taxtda oturmuş*
8. *Xidməti çox olan sənin düşməndə.*

Hümmet, yaşadığı dönemde doğru söylemenin suç görüldüğünü söylemiş ve bunun karşısında insanlar sabretmeleri gerektiğini öğütlemiştir. Zor zamanlarında umduklarından, dostlarından beklediği karşılığı alamadığını söyeyen şair, kendisini yaralayanları her seferde bağışladığını ifade etmiştir.

9. *Vay bə... doğru olmaq nə yekə suçmuş,*
10. *Sözünü deməmiş kəsilir sözün.*
11. *Məni gənc dostların ahımı tutmuş*
12. *Onlara hey dedim: "səbr edin, dözün!".*

13. *Vay bə... Zəng edirsən, susur umduğun*
14. *Az sonra: – "yatırdım!.." – tonu yüksəlir.*
15. *Bir də baxırsan ki, səsi-sorağı*
16. *Ölkənin o biri ucundan gəlir.*

17. *Vay bə... neçə dəfə oldu bu işlər,*
18. *Mən yenə özümü əzdim, xışladım.*
19. *Nədən yaraladı məni o kəslər,*
20. *Nədən mən onları hey bağışladım?.*

3.2.1.7. Şairin Aile Bireylerini Konu Ettiği Şiirler

Şair, bazı şiirlerinde aile fertlerini konu etmiştir. Bu şiirler şunlardır: *Anama (30), Oğlum Anara (99), Etiraf (269), Ağlayır (172).*

Anama (30)	Annesini konu ettiği şiir
Oğlum Anara (99)	Oğluna yazdığı şiir
Etiraf (269)	Eşine yazdığı şiir
Ağlayır (172)	Dedesine ithaf ettiği şiir
Qardaşım Əlixanın Ruhuna (38)	Vefat eden kardeşine yazdığı şiir

"Muasır Azerbaycan şiirinde *ana* mevzusu en çok işlenen konuların başında gelmektedir. Ana duygusunun paklığı, temizliği, ulviliğini terennüm eden zarif ve derin mazmunlu şiirler yazılmıştır. Ana muhabbeti, yüreğindeki coşkun ihtiraslara, hakiki sanat ilhamına çeviren nice şairler vardır" (Okumuş 2009: 229). Rafig Hümmet de bu şairlerden biridir. *Anama (30)* adlı şiirde Hümmet, kendi gözüyle annesini nasıl gördüğünü tasvir etmiştir. Şair, gökyüzünün bulutsuz hâlini annesinin yüzüne benzetmiştir. Annesinin yüzünün bulutsuz gökyüzü gibi tertemiz olduğunu söyleyen şair, annesinin saç tellerini de dalgalanan denizlere benzetmiştir. Şair, insanın annesi yanında olduktan sonra yeryüzündeki hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını dile getirmiştir.

1. *Göy üzündə bir bulud yox, ay anam,*
2. *Göy üzü də üzün kimi təmizdi.*
3. *Dalğalanan tellərinə baxıram,*
4. *Elə bil ki, ləpələnən dənizdi.*

5. *Gərək deyil, yer üzündə hər nə var,*
6. *Bir Allah var, göy üzü var, durna var.*
7. *Səmadakı qatar-qatar durnalar*
8. *Durna deyil, hərəsi bir kənizdi.*

Kendisini çekemeyenlerin yaşattığı sıkıntıları annesine şikâyet eden Hümmet, çocukluğundaki gibi annesinin kendisini yıkamasını istemektedir.

9. *Yan-yörəmdə ox tək uçur söz mənim,*
10. *Götürməyir neçə ürək, göz məni.*
11. *Ağırlığım-uğurluğum toz mənim*
12. *Ləyənə bas, məni özün çimizdir...*

Oğlum Anara (99) adlı şiirnde Rafig Hümmet, oğluna nasihatlerde bulunmaktadır. Oğluna derde gönül vermemesini söyleyen şair, oğlunun okuyup vatana, millete hayırlı bir evlat olmasını ve vatan düşmanlarına karşı durmayı öğrenmesini nasihat etmektedir.

1. *Dərdə könül vermə, balam,*
2. *Yazıb-oxumağı öyrən.*
3. *Vətənə cuman düşmənə*
4. *Qurd tək şığımağı öyrən*

Oğluna dertlenmemesini söyleyen Hümmet, Allah'ın dert üstüne dert yağdırdığını dile getirmiştir. Şair, kendisinden kalan dert mirasının oğlunun torunlarına bile yeteceğini söylemiştir.

5. *Dərdlənmə, gözünü sevim,*
6. *Dərdin küləyi əsdimi*
7. *"Allah dərdə dərd yağdırır,*
8. *Dərd dərdin örtür üstünü".*

9. *Yaxanı dərdə tanıtma,*
10. *Dərd yüyürər dərddən betər.*
11. *Məndən qalan dərd mirası*
12. *Nəvə-nəticənə yetər.*

Dert çekmenin bir marifet olmadığını ifade eden Ragif Hümmet, oğluna düşmanlara karşı cesurca davranmasını söyleyerek yaşadıkları yerin kutsal bir vatan olduğunu, masalda var olan bir yer olmadığını şöyle anlatmıştır:

13. *Dağ çəkən ol düşmənlərə,*
14. *Dərd çəkmək bir peşə deyil.*
15. *Burası Vətəndi, yavrum,*
16. *Cırtdan itən meşə deyil.*

Rafig Hümmet, *Etiraf (269)* adlı şiirini şair karısı için yazmıştır. Bu şiirinde karısının kendisi ve çocukları için ne kadar çok fedakârlık yaptığını anlatmıştır. Şair, geceleri rahat uyuyor mu diye kendisini kontrol eden karısının yaptıklarını başka bir kadının yapmayacağını anlatmış ve ona karşı duyduğu minneti dile getirmiştir.

1. *Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,*

2. *Hər zaman başıma dolandın mənim.*
3. *Ötürsəm köksümü sinəmdən çıxan*
4. *Ahımın oduna qalandın mənim.*

5. *Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,*
6. *Mənə dözərdimi bir ayrı qadın?*
7. *Gecələr rahatmı yatıram deyə*
8. *Məni süzərdimi bir ayrı qadın?*

Şair, annesine babasına evlatlık eden, kendi çocuğunu doğuran karısına bir itirafta bulunarak başka bir kadına şiirler okuduğunu dile getirmiştir. Hümmet, her yeni kadından sonra karısının değerini daha çok anladığını ifade etmiştir.

9. *Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,*
10. *Atama-anama qızlıq eylədin.*
11. *Sən mənə bətnində uşaq gəzdirdin,*
12. *Mən gedib o qiza şeir söylədim.*

13. *Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,*
14. *Sanma ki bilmirəm nə dediyimi,*
15. *Hər yeni qadından sonra anladım*
16. *Mən səni nə qədər çox sevdiyimi.*

Şair, karısının aşkı ile bu günlere geldiğini ve birçok şeye dayandığını söylemiştir. Şair, yalnız bir kadına sahip çıkıp aşkını onunla bölüşürken kış günleri yanında olan, hastalandığında kendisi için Tanrı'ya dualar eden karısının, belki de bu gerçeği bildiğini, fakat yüzüne vurmadığını şöyle anlatmıştır:

17. *Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,*
18. *Mən sənin eşqinlə bu günə gəldim.*
19. *Mən sənin eşqinlə çox şeyə dözdüm,*
20. *Mən sənin eşqinlə sürgünə gəldim.*

21. *Soyuq palatada uzun bir qışı,*
22. *Ayağım altında oturan yarım,*
23. *Aylarla Tanrıya dua eyləyib,*
24. *Məni bu dünyaya qaytaran yarım,*

25. *Bəlkə də üzümə vurmadın mənim,*
26. *Bəlkə bilərəkdən qırmadın məni*

27. Bir tənha qadına sahib çıxarkən,
28. Mən sənin eşqini ikiyə böldüm...

Şair, *Ağlayır (172)* adlı şiirini dedesi Aşık Yunus'a ithaf etmiştir. Bu şiirde insanların türlü şeylere ağladığını söyleyen Hümmet, kendisinin dedesinden kalan saza ağladığını söylemiş, dedesinin yokluğu ile hüzünlenmiştir.

1. *Kimi öz dərdinə,*
2. *kimi*
3. *Düşüb səs-küyə ağlayır.*
4. *Qocalar son mənzilinə,*
5. *Körpə - beşiyə ağlayır.*

6. *Birisi ağlar acından,*
7. *Birisi ağlar suçundan,*
8. *Ağıllı ağlı ucundan,*
9. *Dəlilər nəyə ağlayır?*

10. *Qara donu solan saza,*
11. *Öz babamdan qalan saza,*
12. *Barmaqlarım çalan saza*
13. *Ürəyim niyə ağlayır.*

Rafig Hümmet, *Qardaşım Əlixanın Ruhuna (38)* adlı şiirini vefat eden kardeşine yazmıştır. Kardeşinin yokluğunun hüznüyle kavrulan şair, kardeşine yazdığı şiirin yüreğinin içinde süzülüp geldiğini ve mezar gibi gönlüne kazıldığını söylemektedir.

1. *Qardaş ölümünə yazılan şeir*
2. *Qardaşın qanıyla yazılıb gəlir,*
3. *Ürəyin dibindən süzülüb gəlir,*
4. *Məzar torpağı tək qazılıb gəlir.*

Kardeşinin yad etmek için şiir yazdığını dile getiren şair, geceleri uyku tutmadığını ve yazdığı şiirle kendi mezarını kazdığını söylemektedir.

5. *Gərək qardaşını yada salmaya*
6. *Qardaş ölümünə şeir yazanlar,*
7. *Şeirlə özünə quyu qazanlar,*
8. *Hər gecə səksənib yuxu yozanlar.*

Rafig Hümmet, kardeş ölümüne şiir yazılamayacağını, kardeşinin son sözünün zaten şiirin kendisi olduğunu ifade etmiştir

9. *Qardaş ölümünə şeir yazılmaz,*
10. *Qardaşın ölümü özü şeirdi,*
11. *Qardaşın sonuncu sözü şeirdi,*
12. *Əbədi yumulan gözü şeirdi.*
13. *Qardaş ölümünə yazdığım şeir*
14. *Kirpiyimdə donan yaş sağlığıdı,*
15. *Bir məzar başında daş sağlığıdı,*
16. *Dostlar verməidiyi başsağlığıdı...*

3.2.1.8. Şairin Çektiği Sıkıntıları Konu Ettiği Şiirler

Şairin şiirlerinin genel havasında bir umutsuzluk ve kaderden şikâyet söz konusudur. Rafig Hümmet, bu durum karşısında şiirlerinin birçoğunda bu karamsar psikolojiyi dizelerine yansıtmıştır. Bu konuda yazdığı şiirleri şunlardır: *Mən Şeir Yazmıram (13), Ay Məni Doğan (20), Mən Sözümü Pıçıldadım Rüzgara (22), İndən Belə (26), Mən Ölərdim (33), Həyat (37), Mənim İşığımdı (46), Öldürüb Tapmaq Asansa (128), Ay Mənə Bəxtəvər Deyən (130), Gizləyir (133), Görən Şair Adamdımı (134), İsmarıc (135), Yuxular Yuxuma Gənim (136), Məni Qoruyan Tanrıdı (127), Fikirlərin Kəndirində (139), Tanrıya Gileyim Yoxdu (141), Ümidim Ay İşığına (142), Qorxu (151), Üzümdəki Sükut Deyil (153), Üç İki Bir (230), Çuğullara (250), Üsyan (266), Min Şükür (2), Bilirəm (3), Küləyə Xitab (9), Ay İşığı Gecələrin Kəfəni (24), Şeytan (55), Kimə İnanım (114), Dərdimi (155), Bu Adam Nə Üçün Yıxıldı Görən (41), İstəmirəm (126), Yem Olmayım Qurda Quşa (140), Buludlar İslatdı Məni (125), Yenə Od Düşüb Dilimə (96), Kafir Gəldi (110), Bu Dörd Boz Divar (215).*

Şairin yaşadığı sıkıntılar, içinde bir fırtınaya dönüşmüş ve bunları şiirlerinde dile getirmiştir. Kendisini dert şairi olarak nitelendiren Hümmet, dert kapısının kendisine açık olduğunu, en derin fikirlere başvursa bile dertlerden kurtulamadığını *Mən Şeir Yazmıram* (13) şiirinde dile getirmiştir.

11. *Dərdimin qapısı üzümə açıq,*
12. *Yığval ocağında mən az yanmıram.*
13. *Ən dərin fikrə də baş vursam, ancaq,*
14. *Bu dərin fikirdən baş açammıram.*

Ay Məni Doğan (20) şiirinde hayatı boyunca yaşadığı sıkıntılardan dolayı kendisini doğurana sitem etmiştir. Şair, bu şiirinde kimin bedduasını aldığını, kimin şerrine düştüğünü sorgular. Hümmet, yaşadığı bunca sıkıntıya rağmen hayatta olduğuna şaşırır. Şair, ömür denilen yel kervanına katılmaya gücünün olmadığını, yükünün ağır olduğunu söyleyerek hayata sitem etmeyi sürdürür.

1. *Mən kimin şərinə düşmüşəm görən,*
2. *Kimin qarğışıdı başımdan yağan?*
3. *Nə olsun, hələ ki, gümraham, sağam,*
4. *Sən məni neynirdin, ay məni doğan?*

5. *Bu ömür deyilən yel karvanına*
6. *Qoşulub getməyə köçümmü çatar.*
7. *Sən məni neynirdin, ay məni doğan,*
8. *Mənim yaşamağa gücümmü çatar!?*

Mən Sözümü Pıçıldadım Rüzgara (22) şiirinde şair, kötü kaderinin daha kundakta iken yazıldığını, kundağına güneşin doğmadığını söylemiştir. Kundağına ayın doğduğunu, fakat yazılan kader karşısında ayın donup kaldığını, omzundaki meleklerin ise sarsıldığını söylemiştir. Kaderinin güzel yazılmadığını, o yüzden kimseye şikâyetlenemeyeceğini söyleyen Hümmet, sözlerini rüzgara söyleyeceğini, insanlara söyleyecek bir sözünün olmadığını dile getirmiştir.

1. *Qundağima Gün doğmadı, bilirəm,*
2. *Doğularkən alnım üstə Ay qonub.*
3. *Çiynim üstdə mələklərim keyiyib,*
4. *Alnım üstdə heyrətindən Ay donub.*

5. *Qundağima Gün doğmadı, bilirəm,*
6. *Ağlamadım. Ağlamağa üzüm yox.*
7. *Mən sözümü pıçıldadım rüzgara,*
8. *Bəndələrə oxunası sözüm yox.*

İndən Belə (26) şiirinde şair, yaşadığı ömrü özetlemiştir. Hümmet, tadı acı, tuzu eksik bir ömür yaşadığını, insanların gözünde talihsiz olduğunu, fakat Allah'ın huzurunda talihli olduğunu dile getirmiştir.

9. *Harda, necə yaşayıram nə ələm?!*

10. Bir ömürdü: dadı acı, duzu kəm.
11. Bəndələrin nəzərində talesiz,
12. Yaradanın hüzurunda xoşbəxtəm.

Şair, *Mən Ölərdim (33)* adlı şiirinde yaşadığı sıkıntılar karşısında ölecek noktaya geldiğini, fakat bazı sebepler dolayısıyla ölmediğini anlatmaktadır. Şair, ölmeme nedenini, annesinin, babasının, kızının, oğlunun, dostlarının ve vatanın varlığına bağlamaktadır.

1. *Mən ölərdim, amma anam xəstədir,*
2. *Mən ölərdim, amma qızım bəstədir.*
3. *Mən qurtuldum ölümüm can üstədir,*
4. *Salam ömür! Demək, hələ sağam mən.*

5. *Mən ölərdim, amma dostlar azalır,*
6. *Mən ölərdim, amma oğlum sozalır.*
7. *Mən qurtuldum azan səsi ucalır,*
8. *Salam ömür! Necə bəyaz, ağam mən.*

...

13. Mən ölərdim, amma Vətən dardadı,
14. Mən ölərdim... bildim Vətən hardadı.
15. Mən qurtuldum Vətən iki yardadı,
16. Salam omür! Bağ içində bağam mən.

Şair, *Qiymət (111)* adlı şiirinde yaşadığı sıkıntıların kaderi olduğunu ve Allah tarafından bu kaderin ona yazıldığını söylemiştir. Her ömrün bir imtihan olduğunu bunun da Allah'ın takdiri olduğunu dile getiren Hümmet, kötü talihi karşısında kendisine teselli vermiştir.

1. *İki mələk yazan yazı*
2. *Alnıma çoxdan yazılıb.*
3. *Günahı da, savabı da,*
4. *Hamısı Haqdan yazılıb.*

...

9. *Əvvəlin qan, axırın qan,*
10. *Atılıb düşürsan, insan!*
11. *Hər ömür bircə imtahan,*
12. *Qiymət Allahdan yazılır.*

Mənim İşığımdı (46) adlı şiirde şair, hayatı boyunca kazandıklarını, şeytanın uydusu olarak tanımladığı kötü insanlar tarafından elinden alındığını söylemiştir. Hümmet, yalnız

olduğu için ve elinde bir şey kalmadığı için övünecek hiçbir şeyi olmadığını dile getirmiştir.

1. *Yerdə qazandığım malı*
2. *Ucuz olsun, ya bahalı*
3. *İblisin insan vassalı*
4. *Göz vurub əlimdən aldı.*

5. *Tənhayam, kimnən öyünüm,*
6. *Nə qaldı, nəyə söyünüm?*
7. *Tanrı mənə verdiyini*
8. *Söz vurub əlimdən aldı.*

Rafig Hümmet, *Ay Mənə Bəxtəvər Deyən (130)* şiirinde kendisine bahtiyar diyenlere sitem ediyor. Kendisine bahtiyar diyenlere karşı, içinde bulunduğu durumu anlatan şair, yüz bin yakını, akrabası olsa da derdine kimsenin çare olamayacağını, içini bir feryadın deştiğini şöyle dile getiriyor:

1. *Ay mənə bəxtəvər deyən,*
2. *Mənim kimi balan olsun.*
3. *Sonra yüz səni istəyən,*
4. *Yüz qadanı alan olsun.*

9. *İçimi deşir harayım,*
10. *Yoxdu bir köməyim, payım*
11. *İstər yüz min əmim, dayım,*
12. *Qardaş-bacım, xalam olsun.*

Şair, çağrılmamış misafir gibi kapısına kederin dayandığını, kendisinin ise onu uzaklaştırmaya gücünün yetmediğini söylüyor. Hümmet, bu derdin gücü ile şiir yazabildiğini *Görən Şair Adamdımı* (134) şiirinde şöyle ifade ediyor:

1. *Gözüm tavana zillənib,*
2. *Dişim qıcanıb dişimə.*
3. *Çağrılmamış qonaq kimi*
4. *Kədər gəlib görüşümə.*

5. *Kədər gəlib görüşümə,*
6. *Heyim ha yox azdırmağa.*
7. *Təkcə dərdin gücü çatır*
8. *Mənə şeir yazdırmağa.*

İsmarıc (135) adlı şiirde şair, sıkıntılı düşünceler yüzünden gözünü açamadığını, dertlerin toplu hâlde geldiğini söylemiştir. Hümmet, dertlerin kendisini bulmasını, ya babasının ona kırgın olduğuna ya da annesinin dua etmemesine bağlamaktadır.

1. *Gözüm açılmır fikirdən,*
2. *Yahu, dərd batman iləmi?*
3. *Ya babam inciyib məndən,*
4. *Ya anam dua eləmir?*
5. *Ya babam inciyib məndən,*
6. *İş-gücünə yaramıram.*
7. *Ya anam dua eləmir,*
8. *Nə müddətdi aramıram.*

Rafig Hümmet, *Yuxular Yuxuma Gənim* (136) şiirinde sıkıntılarından dolayı gece uykularının kaçtığını, böyle durumlarda yatağının ömrünün koru olduğu ifade etmiştir. Rüyaların bile aleyhine olduğunu söyleyen şair, geceleyin tavanın, duvarların üstüne yürüdüğünü söylemektedir.

1. *Yuxular yuxuma qənim,*
2. *Ayılmışam gecə yarı.*
3. *Çarpayım beşiyim mənim,*
4. *Çarpayım ömrümün goru.*

   ...

9. *Təpəmdən çıxan tüstü nə?*
10. *Röyalar durub qəsdimə.*
11. *Tavan yeriyir üstümə,*
12. *Divar qaçır mənə sarı.*

Sevinçli bir habere muhtaç kalan şair, gönlünün iyi haber beklediğini söyler. Ateş üzerinde kavrulduğunu, fakat kimsenin ona el uzatmadığını *Məni Qoruyan Tanrıdı* (127) şiirinde şöyle dile getirir:

5. *Könlüm müjdə harayında,*
6. *Bir muştuluq gətirən yox.*
7. *Qovruluram od üstündə,*
8. *Məni oddan götürən yox.*

Fikirlərin Kəndirində (139) adlı şiirinde Hümmet, yüreğinin yanıp muma döndüğünü, ömrünün deşile deşile mahsül bekleyen toprağa döndüğünü söyler. Şair, bu durum sonrasında ise fikirlerin ocağında yana yana piştiğini anlatır.

5. *Ürək yanıb şama döndü,*
6. *Yumşalıb lap muma döndü.*
7. *Bar gözləyən şuma döndü*
8. *Ömrüm bellənə-bellənə.*

9. *Və... mən günlərin birində*
10. *Bişdim ağrı təndirində.*
11. *Fikirlərin kəndirində*
12. *Qaldım yellənə-yellənə*

Ümidim Ay İşığına (142) adlı şiirinde şair, yaşadıklarından dolayı yüreğinin hüzünle kaplandığını söylemiştir. Bu durumdayken sesinin annesine ulaşmadığını, annesinin ninnisinden bile mahrum kaldığını dile getirmiştir.

1. *Yenə yaman kövrəlmişəm,*
2. *İçimdə ölüm qoxusu.*
3. *Ünüm də yetmir anama,*
4. *Bir həzin layla oxusun.*

Yüreğinin yarasını saranın olmadığını ifade eden Hümmet, herkesten para kokusu geldiğini söyleyerek insanların para, pul peşinden koşarak insanlıklarını unuttuklarını dile getirmiştir. İnsanların sayısının günden güne arttığını, ama insan adına layık kulların azaldığını söylemiştir.

5. *Yenə yaman kövrəlmişəm,*
6. *Dindirən yox sarı simi.*
7. *Hamıdan pul iyi gəlir*
8. *Dükan daxılları kimi.*

9. *Yenə yaman kövrəlmişəm,*
10. *İçimi qayğı, naz alır.*
11. *Adamlar çoxalıb artır,*
12. *Bəndə günbəgün azalır.*

Şair, birçok şiirinde iç hezeyanlarını dile getirmiştir. *Qorxu (151)* adlı şiirinde de bu dünyadan bezdiğini, her gece sabaha kadar nöbet tuttuuğunu, fakat doğan güneşin kendisini aydınlatmadığını dile getirmiştir.

1. *Mən də bezdim bu dünyadan,*
2. *Mənim də tükəndi ahım.*
3. *Hər gecə keşik çəkirəm:*
4. *Birdən açılmaz sabahım.*

Hümmet, sözün silahtan daha tesirli olduğunu ve düşmanlarının da söz mermisini kendisine çevirdiğini söylemiştir. Şair, içinin kan gölü olduğunu, fakat bu durumdan kendisini koruyan, yarasını saran bir insan olmadığını şöyle ifade etmiştir:

5. *Hər gecə keşik çəkirəm,*
6. *Düşmən yox əli silahlı.*
7. *Söz daha namərd gülləsi,*
8. *Hamının dili silahlı.*
9. *Söz daha namərd gülləsi,*
10. *Kürəyimi qoruyan yox.*
11. *İçimi qan alıb gedir,*
12. *Yaylıq alıb sarıyan yox.*

Üzümdəki Sükut (153) adlı şiirinde şair, kendisine meyili olanlara uyarılarda bulunmuş, içinin hasret odası olduğunu belirtmiştir. Yurdundan, yuvasından uzakta olduğu belirten Hümmet, yurdunun özlemi ile yanıp tutuştuğunu söylemiştir. Şair, yurdunun düşman hedefinde olduğunu söylemiş ve bunun yüzünden kurt gibi uluduğunu ifade etmiştir.

1. *Mənimlə çox maraqlanma,*
2. *Mənə az boylan, qadası.*
3. *İçim həsrət otağıdı,*
4. *Eşiyim onun aynası.*

5. *İçim həsrət otağıdı,*
6. *Yurddan-yuvadan aralı.*
7. *İlıq nəfəsə tamarzı,*
8. *Təmiz havadan aralı.*

...

13. *Yurdum düşmən hədəfində,*

14. Kədər könlümü yalayır.
15. Üzümdəki sükut deyil,
16. Yaralı qurddu... ulayır.

Çuğullara (250) adlı şiirinde şair, eşkıya kılıklı insanların kendisine pusuya düşürmek için çabaladıklarını anlatmaktadır. Şair, kendisini astırsalar da, zindana attırsalar da bildiği yoldan dönmeyeceğini söylereyek onlara meydan okumaktadır.

1. *Nə durmusunuz pusquda,*
2. *Yığışın, asdırın məni.*
3. *Əgər gücünüz çatmasa,*
4. *Zindana basdırın məni.*

5. *Yığışın asdırın məni,*
6. *Sizi tərif edəmmirəm*
7. *Zindana basdırın məni,*
8. *Sizin yolnan gedəmmirəm.*

Üsyan (266) adlı şiirinde Hümmet, içinde bulunduğu durumu anlatmıştır. Bütün yaz boyunca hayvanlara su verdiğini, riyakârlık olmasın diye kimseye söylemediğini ifade etmiştir. Bir tek görenin Allah olduğunu ve bunun da kendisine yettiğini söylemiştir. Bütün yazı kuru ekmekle geçirdiklerini söyleyen şair, buna karşılık alacaklı olduğu kişilerin imaret diktiğini, kendisinin gece gündüz çalıştığını fakat kötü insanların onu emeğini çalarak yağmaladığını anlatmıştır.

1. *Yay da bitdi. Gələn getdi. Yapayalnızam,*
2. *Bir xanım, bir oğul, bir qız...Verənə şükür.*
3. *Bütün yayı it-pişiyə hər gün su verdim,*
4. *Gizlincə...*
5. *Səy saymasınlar.*
6. *Görənə şükür.*

7. *Bütün yayı quru çörək mənlə vuruşdu,*
8. *Kim bilir ki alacağım imarət eylər.*
9. *Dünya budur: sən işlərsən gecə və gündüz,*
10. *Qəhbələrin oğlu səni hey qarət eylər.*

Hümmet, bütün yazı dua ile geçirdiğini ifade etmiş, fakat yazın da gelip geçmesine rağmen yüzünün gülmediğini söylemiştir. Kendisinin de kötü yollarla para kazanmayı bildiğini ancak nereye baksa kızını gördüğü için bu işlere girmediğini dile getirmiştir.

11. *Bütün yayı göyə baxıb, dualar etdim,*
12. *Yay da bitdi. Guya bu il yazımı gördüm!?*
13. *Mən bilirdim Yalıncığa divan tutmağı,*
14. *Amma, neynim, hara baxdım, qızımı gördüm.*

Yaşadığı zorluklar nedeniyle isyan eden şair, kötü insanlara Allah'ın göğü bağışladığını, fakat kendisinin eşine doğum gününde bir çiçek alamadığını söylemiştir. Hümmet, Allah'tan ona kapı açmasını ve artık kendisini görmesini ister. İki sevda çekenleri, Allah'ın cezalandırdığını buna karşılık yirmi bin baş kesenlerin ödüllendirildiği dile getiren şair, bu duruma sitem eder.

15. *Dünya budur: sevdiyimiz uca Allah da,*
16. *Yeri-göyü daraldana göy bağışlayır.*
17. *Mən yarımın ad gününə gül alammadım,*
18. *Kimsə yarının yarına öy bağışlayır.*

19. *Aç qapımı. Görməz olma bunca sən məni,*
20. *Gecə-gündüz yol gözləyir anam, Allahım.*
21. *İki sevda çəkənlərə cəza verirsən,*
22. *İyirmi min başkəsənə ənam, Allahım...*

Min Şükür (2) şiirinde şair, her gece yaşadığı sıkıntılarla çırpındığını söylemiş ve ışıklı bir sabah umuduyla yaşadığını dile getirmiştir. Hümmet, bu şiirinde Tanrı'nın verdiği ömre her şeye rağmen şükretmiştir.

17. *Əl ürəkdə çırpınıram hər gecə,*
18. *Uçunuram bir işıqlı sabaha.*
19. *Tanrı verən bir ömrüm var... min şükür*
20. *Nə ucuzdu, nə ortadı, nə baha...*

Ay İşığı Gecələrin Kəfəni (24) şiirinde, dert çekenlerin gece uyumadıkları için gündüzlerine güneş doğmadığı belirtilmiştir. Her gündüzünün geceye uyku olduğunu söyleyen şair, uzun zamandır çektiği sıkıntılar yüzünden kendisine gündüz olmadığını söylemiştir.

5. *Ayın nuru gecələrin kəfəni,*
6. *Zülmət özü gecələrin ruhudu.*
7. *Ah çəkənin gündüzünə gün düşməz,*
8. *Hər gündüzüm bir gecəyə yuxudu.*

...

13. *Hər gündüzüm bir gecəyə yuxudu,*
14. *Yaman olur yuxuların qarası.*
15. *Nə müddətdir mənə gündüz olammır*
16. *Gündoğanla Günbatanın arası.*

Bu Adam Nə Üçün Yıxıldı Görən (41) adlı şiiri kendisinin bulunduğu durumu anlatmak için yazmıştır. Niye yıkıldığını sorgulan şair, her şeyinin tam olduğunu ama buna rağmen neden yıkıldığını bilmediğini söylemektedir. Sevinci, kederi bölüşebildiğini, ağlayıp gülebildiğini dile getiren şair, hayatın omuzlarına bindirdiği yük nedeniyle erken çöktüğünü söylemiştir. Daha görecek günleri olduğunu söyleyen Hümmet, içini oyan derdin kendisini bu duruma düşürdüğünü şöyle ifade etmiştir:

1. *Ayağı yerində, əli yerində,*
2. *Dodağı yerində, dili yerində,*
3. *Obası yerində, eli yerində,*
4. *Bu adam nə üçün yıxıldı görən?*

5. *Sevinci, kədəri bölə bilirdi,*
6. *Ağlaya bilirdi, gülə bilirdi,*
7. *Qırx il bundan sonra ölə bilərdi,*
8. *Bu adam nə üçün yıxıldı görən?*
9. *Qarşıda oğlunun toyu var idi,*
10. *Qızına atalıq payı var idi,*
11. *İçində dərd oyan quyu var idi?*
12. *Bəlkə o quyuya yıxıldı yazıq.*

İstəmirəm (126) adlı şiirde Hümmet, hüzünlü havanın yüreğine keder salmasını istemediğini söylemektedir. Şair, kendisine kurşun sıkmak isteyenlere seslenerek onların düştüğü merdivenle yükselmek istemediğini, yani onların kötü durumlarından faydalanmanın kendisine yakışmayacağını söylemiştir. Şair, bu şiiri ile yine kötülüğe karşı iyilik şiarı ile hareket ettiğini göstermektedir.

1. *Bu hava göynədir məni,*
2. *Daha çalmaq istəmirəm.*

3. *Dərddən, qəmdən ürəyimə*
4. *Körpü salmaq istəmirəm.*
5. *Birdən uçar güllə bəri,*
6. *Elə sıxma güllələri.*
7. *Sən yıxılan pillələri*
8. *Mən ucalmaq istəmirəm.*

Yem Olmayım Qurda Quşa (140) adlı şair, ruhunda kopan fırtınaları konu etmiştir. Şair, yaşadığı kötü olaylar karşısında nefret duygusunun esiri olmak istemediğini dile getirmiştir. Hümmet, insanlara karşı nefret duygusunu taşımaktansa, nefreti ip gibi düğümleyip kendisini asmak istemektedir.

1. *Eşqimin dəyişib halı,*
2. *Hardasa yıxılıb-qalıb.*
3. *Nifrətimə ilgək salıb,*
4. *Özümü asmağım gəlir.*

Hümmet, çevresinde yaşanan olayları gerçekliğine inanmakta zorluk çekmektedir. Öyle ki şair, gözlerinin gördüklerinin doğru olup olmadığını tespit etmek için gözlerini gözetlemek istemektedir. İnsanlara ve dünyaya sevgi ile bakan Hümmet, kendi gözbebeğinden sevgi aktığını söylemiştir. Sevgi nerede diye soranlara, sevgiyi insanların gözlerinde bulabileceklerini söyleyerek sevgiyi başka yerde aramamaları gerektiğini ifade etmiştir. Şair, gözlerinden akan sevgiyi mühür gibi dünyaya vurarak sevgisini ispatlamak istediğini şöyle dile getirmiştir:

5. *Yüz də od vur, yanammıram,*
6. *Bu nə şübhə, qanammıram.*
7. *Gördüyümə inanmıram,*
8. *Gözümü pusmağım gəlir.*

9. *Eşqdi bəbəyimdən daman,*
10. *Gileylənmə: sevgi hana?*
11. *Göz giləmi bu cahana*
12. *Möhür tək basmağım gəlir.*

Buludlar İslatdı Məni (125) şiirinde Rafig Hümmet, hayat mücadelesine nasıl girdiğini anlatmaktadır. Şair, mısralarında dertsiz, tasasız yaşarken dalgaların kendisini yerinden oynattığını söylemektedir. Şair, gözünü açtığında herkesin toplanmış olduğunu

gördüğünü ve zamanın tokat atarak kendisini de hayat gemisinin içerisine attığını ifade etmiştir.

1. *Ürəyimdən oğrun idim,*
2. *Mürgü kimi yorğun idim,*
3. *Əl-ayağı durğun idim,*
4. *Dalğalar oynatdı məni*

5. *Gözüm açdım, hamı durub,*
6. *Bir lövbərsiz gəmi durub,*
7. *Zaman yağlı qapaz vurub,*
8. *Gəmiyə addatdı məni.*

Hümmet, çığlığının kimselere ulaşmadığını, çok istese de şerefini namusunu düşünerek bazı şeyleri yapmadığını dile getirmiş ve yıllarca boş yalanlar dinlediğini söylemiştir. Gerçek hayatın yüzünü gördüğünü söyleyen şair, kimi zaman sürünse de artık yücelmeyi hak ettiğini vurgulamış, güneş gibi daha yüce ve parlak olacakken insanların önünü kapatması sonucu hak ettiği yere gelemediğini şöyle ifade etmiştir:

9. *Harayım qulağı kara,*
10. *İstəyim namusa, ara,*
11. *Qulaqlarım yalanlara*
12. *Pul-parasız satdı məni.*

13. *Dörd ayaq, dörd əl yeridim,*
14. *Qanad açsaydım, nə dərdim...*
15. *Günəşdən od götürərdim,*
16. *Buludlar islatdı məni.*

Rafig Hümmet, *Yenə Od Düşüb Dilimə (96)* adlı şiirinde içinde bulunduğu ruh hâlinden ötürü insanların selamını kabul etmeye hâlinin olmadığını, elinin de dilinin de alevlendiğini ve bu alevle kimseyi yakmak istemediğini dile getirmiştir.

1. *Qağa, saxla salamını,*
2. *Əlim yenə alovlanır.*
3. *Yenə od düşüb dilimə,*
4. *Dilim yenə alovlanır.*

Şair, şiirin ikinci dörtlüğünde içinde bulunduğu sıkıntılı durumun nedenini açıklamaktadır. Hümmet, bir zamanlar kendi yurtları olan fakat şu an yağmalanan yerler için üzülmektedir. O yerlerde yabancılar keyif ederken şair, kendi içinde bir ateşin yandığını söylemektedir. Şair, böyle bir durum varken insanların çalıp oynamasına anlam veremediğini dile getirmiştir. Vatanının derdini yüreğinin derinliklerinde hisseden Hümmet, dışarıda kar yağsa da bu durum karşısında saçlarının alevlendiğini söylemektedir.

5. *Bu da belə yurd yeridi,*
6. *Tonqal çatdım, yad yeridi.*
7. *İçim çoxdan od yeridi,*
8. *Çölüm yenə alovlanır.*

9. *Yaman zildi bu çal çağır,*
10. *Səsin yanar yüz də bağır.*
11. *Hər gün başıma qar yağır,*
12. *Telim yenə alovlanır.*

Hümmet, ömrün kaş ile göz arasındaki yol kadar kısa olduğunu söyleyerek kimseye kızamadığını dile getirmiştir. Şair kimseye kızamasa da kendisinin bu dertlerle baştan uca yandığını ifade etmiştir.

13. *Kimə gözüynən qaş edək*
14. *Yolumuz gözdən qaşadək.*
15. *Yandım ayaqdan başadək,*
16. *Külüm yenə alovlanır...*

Kafir Gəldi (110) şiirinde şair, kötü talihini anlatmaktadır. Ne düşünürse başına geldiğini söyleyen Hümmet, yaşadığı sıkıntılardan dolayı kendisini cehenneme gelmiş gibi hissettiğini söylemiştir. Yalnız olduğunu söyleyen şair, her gittiği yerde misafir olduğunu söyleyerek kendisini bir yere ait hissedemenin sıkıntısını yaşamaktadır.

1. *Nə yazsam gəlir başima,*
2. *Düşmüşəm öz qarğışıma.*
3. *Yetib cənnətlik yaşıma,*
4. *Cəhənnəmə səfir gəldim.*

5. *Tənha qaldım bir çətəndə,*
6. *Ölüm xoşdur dərd ötəndə.*

7. *Müsafirdim o vətəndə,*
8. *Buna da müsafir gəldim.*

Bu Dörd Boz Divar (215) adlı şiirinde şair, çok fazla şeytani bakışa denk geldiğini ve bu yüzden kafasının içinden bunların mezarlığının oluştuğunu söylemiştir. Şair, mezar gibi dar olan odasında artık duymadığını, görmediğini, gecenin zulmünün bağrını deldiğini söylemiş ve böyle bir ortamda nasıl milleti için çalışabileceğini sorgulamıştır.

1. *Gözümə dırmaşan göy baxışların,*
2. *Şeytan baxışların, döy baxışların*
3. *Qafamın içində məzarlığı var.*

4. *Kəsdirib qapımı kaftar ifritə,*
5. *Harayım kiliddi, sükutum cəftə.*
6. *Görənim kor olub, eşidənim kar.*

7. *Gecənin zülməti yarır bağrımı,*
8. *A millət, mən necə alım ağrını?*
9. *Mənim məzarımdı bu dörd boz divar.*

3.2.2. Sosyal Tema ve Konular

3.2.2.1. Sovyetler Birliği Döneminde Yazılan ve Sovyet Yönetimi Eleştiren Şiirler

Rafig Hümmet'in sanat yaşamının ilk yılları, Sovyet yönetiminin son yıllarına denk gelmiştir. Şair, bu dönemde kaleme aldığı şiirlerinde, düşüncelerini açıkça ifade etme imkânı bulamamıştır. Şair, bu dönemdeki adaletsizlikleri, sosyal eşitsizliği ve mevcut yönetimi şiirlerinde üstü kapalı olarak eleştirmiştir.

Sovyetler Birliği döneminde yazılan şiirlerin mahiyetini daha iyi anlamak için dönemin yöneticilerinin, edebiyat ve sanat üzerine uyguladığı politikayı bilmek gerekmektedir.

Çarlık Rusya'nın Türk halklarına yaptığı baskı ve katliamlardan sonra Ekim Devrimi ile başa gelen yöneticiler, Türk halklarına bağımsızlıklarını ve özgür yaşama ortamı vaat etmişti. Ne yazık ki çok geçmeden Sovyet hükümetinin gerçek yüzü ortaya çıkmış ve bağımsızlığını ilan eden Türk boylarının kurduğu devletler yıkılmıştır. Çarlık

Rusyası dönemini aratmayacak bir baskı ve korku imparatorluğu kurulmuştur. Türk halklarını ortak değerlerinden ve geçmişlerinden koparmak için bir mücadele başlatılmıştır. Bu mücadele sanatta, edebiyatta, dinde, sosyal yaşamda olmak üzere hayatın her alanında görülmüştür.

"Yeni düzen ile birlikte hayat, Sovyet öncesi ve sonrası olarak keskin çizgilerle ayrılır. Sovyet dönemi öncesi hayat kötülenir, eleştirilir ve ihtilal ile birlikte yeni düzenin halka getirdiği refahtan bahsedilir. Eski ile yeni kavramları arasındaki mücadelenin çok boyutlu bir ortamda cereyan etmesi, ideolojik güdülemeye uygun bir seyir izler. Yeni insan projesi kapsamında evden okula, şiirden piyese, resimden müzik ve sinemaya, iş yerinden çevreye kadar insan unsurunun belirleyici olduğu her mekâna nüfuz edilmesi isteğiyle, âdeta toplumsal bir metamorfoz amaçlanır" (Uygur 2011: 2).

Bu dönemde, Sovyet ideolojisine hizmet için kullanılan en büyük araçlardan biri edebiyattır. "Edebiyat, daima Sovyet ideolojisine hizmet maksadı güderek bütün halkları, Sovyet hayat tarzına göre terbiye etmek üzere en önemli siyasî eğitim vasıtalarından biri olarak kullanılmıştır. Yani, bu edebiyatın vazifesi, Sovyet rejimine ve Rusların patronu olduğu sosyalist vatana, Ruslarla beraber diğer halkların sonsuz bir sadakat ruhuyla bağlanmasını temin maksadıyla yürütülen eğitim faaliyetlerinde Komünist Partisi'ne yardımcı olmaktadır" (Karakaş 2008: 461).

Bolşevikler, Proletkult adlı yeni bir sistemi hayata geçirmeyi amaçlar. Buna göre sanat, şeklen milli, içerik olarak sosyalist olmalıydı (Naskali-Şahin 2007: 201). "Yazarlar 1920'den önce olduğu gibi serbest yazma şansına sahip değildi resmî-ideolojik görüşe uygun eser yazma mecburiyeti vardı. *Sosyalist realizm* adı verilen 1930'lardan itibaren artık bütün sanat dallarında parti eliyle yürütülen, şekillendirilen güdümlü bir edebiyat anlayışı hâkim kılındı" (Akpınar 2012: 89).

İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile edebiyatta bu baskı ortamı azalmışsa da, savaş sonrası 40'lı 50'li yıllar Sovyet kültürünün en karanlık aynı zamanda Sosyalist realizmin Sovyet edebiyatında tam bir hâkimiyet dönemidir. 60'lı yıllarda edebiyatta yeni düşünceler ve yeni eğilimler oluşmaya başlamıştır. Sosyalist realizm tanımına uymayan bir dizi eser yazılmıştır (Tagızade 2006: 22). Sanat ve sanatçı üzerindeki baskı zaman zaman azalsa da Sovyetler Birliği yıkılana kadar sanatçıların serbestçe eser yazma olanağı

olmamıştır. Bu yüzden şairlerin kimisi Sovyet yönetiminin dayattığı şekilde eserlerini vermiştir kimisi de şiirlerinde ifade etmek istediklerini dolaylı yoldan ve sembollerle anlatmıştır.

Rafig Hümmet'in üniversite yılları, Sovyet yönetiminin idarede bulunduğu zamana denk gelmektedir. Bu dönemde şair, yönetim karşıtı yazdığı şiirlerden dolayı birçok sıkıntı ile karşılaşmıştır. Hümmet, Sovyet yönetimini eleştiren şiirler yazdığı için üniversiteden atılmak istenmiş, fakat bu son anda bu engellenmiştir. Bu nedenle şair, daha temkinli davranarak şiirlerinde semboller kullanarak düşündüklerini ifade etme yoluna gitmiştir.

Rafig Hümmet, *Çətindi (93)* adlı şiirde yaşadıkları dönemin vahim durumunu gözler önüne sermek istemiştir. Şair, bu şiirinde gökteki aya vurgu yaparak Türklüğe ve İslam'a atıfta bulunmuştur. Şair, gökte ayın zehirlendiğini söyleyerek Türklerin içinde bulunduğu zor durumu ifade etmiştir. Yaşanan dönemde insanların kendi dinlerine, milletlerine, köklerine sahip çıkmaları hatta Türk adını ifade etmeleri bile yasaktı. Sovyetler Birliği sınırlarında yaşayan herkes, Sovyet rejimini destekleyen ve yücelten sadık bir vatandaş olmak zorundaydı. Aksi durumda insanlar, acımadan cezalandırılıyor ve öldürülüyorlardı.

Hümmet, yapılan baskılar ve uygulanan yaptırımlar sonucu, insanların soydaşlarının dertleri ile dertlenemediklerini söylemiş, ağlayan ile ağlamanın yasak olduğu bir zaman diliminde yaşadıklarını belirtmiştir. Şair, bu dönemde var olan sosyal adaletsizliğe de vurgu yaparak yüksek mevkide bulunanların bütün nimetlere sahip olduğunu, fakat halkın onlardan kalan artıklarla yetinmek zorunda kaldığını söylemiştir.

1. *Zamanın çərxi hərlənib,*
2. *Göydə Ay da zəhərlənib.*
3. *Ağlayana qəhərlənib,*
4. *Gülənlə gülmək çətindi.*

5. *Sula, yazıq, küçələri,*
6. *Toz tutmasın yekələri.*
7. *Nazir udan tikələri*
8. *Yesirə bölmək çətindi.*

Hümmet, şiirlerinde Sovyetler Birliği döneminde din konusunda yapılan baskılara da dikkat çekmiştir. "Sovyetler Birliği'nin en önemli politikalarından biri de ateizmi yaymak ve insanları dinden uzaklaştırmak idi" (Kaya 2014: 2053). "Din olgusunun toplumlar üzerinde etkisini kaybetmesi için yeni yetişen neslin bu değerden uzak ve bu değere karşı olması gerekiyordu. Baskı ve şiddet her alanda olduğu gibi dinî yaşamda da kendini göstermişti. Halkın dinini yaşama özgürlüğü kısıtlanmış, camiler kapatılmış ve oruç, hac gibi farz olan ibadetler yasaklanmıştı. Sovyet rejimiyle barışmayan ve ona karşı direnen din adamlarının bir kısmı sürgüne gönderilmiş, bir kısmı öldürülmüştü" (Babaşlı 2007: 222). Hümmet, *Çətindi (93)* adlı şiirinde bu duruma değinmiş, din üzerine yürütülen politikalar nedeniyle gerçek din adamlarının azaldığını söylemiş ve Kuran'sız ölmek zorunda kaldıkları için yaşadıkları üzüntüyü dile getirmiştir. Şair, yaşanan dönemin koşulları nedeniyle, gençlerin çabuk yaşlandığını, hak etmeyenlerin yüksek mevkilere geldiğini söylemiştir.

9. *Daha cavan tez qocalır,*
10. *Qısaboylular ucalır,*
11. *Gerçək mollalar azalır,*
12. *Quransız ölmək çətindi.*

13. *Dərd demə dərdi bilməzə,*
14. *Bəndə şeytandan baməzə.*
15. *Vallah, biz gedər-gəlməzə*
16. *Gedirik, gəlmək çətindi...*

Rafig Hümmet, *Ay Gidi Dünya (59)* adlı şiirinde Sovyetler Birliği döneminde toplumun ve yönetimin durumunu, açık bir ifade ile olmasa da, dizelerinde dile getirmeye çalışmıştır. Şair, tilkilerin aslanlar üzerinde hüküm sürdüğünü söyleyerek hak etmeyen kişilerin yönetimde bulunduğunu anlatmıştır. Şair "inleyenler ilmeğe geçirildi" diyerek durumdan, yönetimden şikâyetçi olanlara cezalar verildiğini, hatta öldürüldüğünü ifade etmiştir. Hümmet, bu şiirde hakkı olanı talep edenlere yapılan muameleyi, yıldırım çarpmasına benzetmiştir.

1. *Dərələrdə asir oldu dumanlar,*
2. *Hazır oldu, nazir oldu yamanlar,*
3. *Tülkülərə nəzir oldu aslanlar,*
4. *Ay gidi dünya!*

5. *İnləyənlər ilməyinə taxıldı,*
6. *Su istəyən ildırıma çaxıldı,*
7. *Neçə iyid kəhərindən yıxıldı,*
8. *Ay gidi dünya!*

Şair, dizelerinde insanların yönetime güvenlerini kaybettiklerini, yapılan baskılardan dolayı insanların inançlarını yaşayamadıkları için dinlerini, imanlarını kaybettiklerini ifade etmiştir. Bu şiirde yönetimin zalimliğinden dolayı şeytan ve cinlerin dahi yeryüzünü terk ettikleri söylenmiştir. Hümmet, tüm bu çekilen sıkıntılar karşısında umutsuzluğa düşmüş ve bunu dağların bile kaldıramayacağını dile getirmiştir.

13. *İnam getdi, iman getdi, din getdi,*
14. *İnsaf getdi, ruzi getdi, bin getdi,*
15. *Bu dünyadan şeytan bezdi, cin getdi,*
16. *Ay gidi dünya!*

17. *Mən kiməm ki, dağ daşımaz bu dağı,*
18. *Nə vecimə? mən də sənin qonağın.*
19. *Kişi göstər başında da papağı,*
20. *Ay gidi dünya!*

Rafig Hümmet, *Bəyaz Xirqəli Müridlər (98),* adlı şiirde de Sovyet yönetiminin insanların dinlerini serbestçe yaşamasına izin vermemesini eleştirmiştir. Şiirinde "beyaz hırkalı müritler" diyerek din adamlarına işaret eden Hümmet, onların yokluğunda ellerinde din adına bir şey kalmadığını ifade etmiştir. Şair, gönüllere ışık tutan, her ayeti bir kitap olan Kuran'dan uzak kalmanın zorluğunu dizelerinde anlatmıştır.

1. *Bəyaz xirqəli müridlər,*
2. *Sizdən bizlərə nə qaldı?*
3. *Səmanın rəngini içən*
4. *Nurlu üzlərə nə qaldı?*
5. *Axıb beynimizə dolan,*
6. *Könlümüzə işıq salan,*
7. *Hər ünü bir kitab olan*
8. *Sirli sözlərə nə qaldı?*

Yaşanılanlar karşısında hak, adaletten başka bir beklentilerinin olmadığını söyleyen şair, ağlamaktan başka ellerinden bir şey gelmediğini söylemiştir. Dillerine kilit

vurulduğunu ifade eden Hümmet, din adamlarından kalan bilgilerle yetinmeye çalıştıklarını ifade etmiştir.

9. *Nə gözlədik haqdan başqa,*
10. *İşıqlı sabahdan başqa,*
11. *Sizi ağlamaqdan başqa*
12. *Qara gözlərə nə qaldı?*

13. *Bəyaz xirqəli müridlər,*
14. *Dilimizi dərd kilidlər.*
15. *Sizdən bizə nə var yetər,*
16. *Bizdən sizlərə nə qaldı?...*

Aparır (105) adlı şiirde Rafig Hümmet, hüküm süren düzende emeğiyle çalışıp kazananlarının haklarının başkaları tarafından alındığını söylemiştir. Mevcut düzenin işleyişini eleştiren şair, hak etmeyenlerin keselerini doldururken diğer insanlarının keselerinin boş kalmasının isyanını dizelerine yansıtmıştır.

1. *Ağıllının yığdığını*
2. *Daha ağlı çaş aparır.*
3. *Bu nə zərdi, nə oyundu*
4. *Yek atanlar şeş aparır.*

5. *Ayaq çapıb, qol yoranlar,*
6. *Buz əridib, sal qıranlar,*
7. *Çiynində daş qaldıranlar*
8. *Zənbilini boş aparır.*

Yaşadıkları dönemde dilin konuşmaktan aciz kaldığını, insanların yaşananlar karşısında inleyecek güçlerinin bile kalmadığını söyleyen şair, yönetim tarafından söylenenlerin masaldan ibaret olduğunu ve insanların beyinlerinin bu şekilde yıkandığını söylemiştir. Rafig Hümmet, dizelerinde "atalılar" olarak nitelendirdiği Türklerin yerine, "atasızlar" olarak nitelendirdiği Sovyet hükümetinin hüküm sürdüğünü dile getirmiştir.

9. *Dil də söz tutmur dinməyə,*
10. *Heymi var, bəndə inləyə...*
11. *Nağıl dinləyə-dinləyə,*
12. *Adamları huş aparır.*

13. *Bu haqq bizi pusur, atam,*
14. *Min yeyən bir qusur, atam,*
15. *Atalılar susur, atam,*
16. *Atasızlar baş aparır.*

Rafig Hümmet, *Hani Allahın Qasidi (109)* adlı şiirde yaşadığı dönemin izlerini gözler önüne sermektedir. Yaşanan dönemde dostun dosta düşman kesildiği, herkesin acısını içinde yaşadığı bir durum söz konusudur. Hümmet, kendi yaslarını bile yaşayamadan, gizlemek zorunda kalmalarının zorluğunu satırlarında ifade etmiştir. İnsanların perişan olduğunu ve bir bütün oluşturamadıklarını söyleyen şair, herkesin dert içinde olduğunu, insanların feryatlarının bu dünyaya bin yıl yeteceğini söylemiştir.

Hümmet, vakitsiz ölümü beklediklerini söyleyerek yönetimin suçlu, suçsuz ayırt etmeden kendi politikalarına ters düşen insanları öldürmelerine atıfta bulunmuştur. Yaşadıkları dönemde hiçbir umutlarının kalmadığını dile getiren şair, vakitsiz ölümden başka bekleyecekleri tek bir şey kaldığını, onun da Allah'ın ulağı olduğunu söylemiştir. Şair, mehdinin gelmesi ile kıyametin kopacağı görüşünden yola çıkarak tek beklentilerinin kıyamet olduğunu vurgulamıştır ve yalnızca bu şekilde yönetimin zalimliğinden kurtulacaklarına inanmıştır.

1. *Dost dosta düşmən kəsilib,*
2. *Qardaş qardaşa asidi.*
3. *Hamı içində sızlayır,*
4. *Görən bu kimin yasıdı?*

...

8. *Bəndənin halı dağınıq,*
9. *Hərə bir dərdə sığınıb.*
10. *O qədər nalə yığılıb,*
11. *Min il Tanrının bəsidi.*

12. *Solğun üzləri izləyək,*
13. *Vaxtsız ölümü özləyək?*
14. *Bundan artıq nə gözləyək,*
15. *Hanı Allahın qasidi?!*

Rafig Hümmet, *Zaman (62)* adlı şiirinde hayatın her alanındaki adaletsizlikten bahsetmektedir. Şair, nereye gitse ardına farklı güçleri alarak sahte kahramanlıklar yapan insanlarla karşılaştığını söylemiştir. Turnaların safında bozukluk var diyen şair, hayatın

düzeninin bozuk olduğunu ifade etmiştir. Hümmet, bakan oğullarının keyif içinde olduğunu, işçi ve mazlum çocuklarının vatanı koruduğunu söyleyerek yaşadığı düzenden şikâyet etmiştir.

5. *Hara getsən, yumruq tutub, döş döyən,*
6. *"Yandım" deyib, el buğunda bişməyən.*
7. *İsmətinə zərrə ləkə düşməyən*
8. *Əsmər qızlar evdə qalıb qarıyır.*

9. *Diksinirəm, kefim qaçır qəfildən,*
10. *Pozuqluq var durnaların səfində.*
11. *Nazir oğlu diyar-diyar kefində,*
12. *Muzdur oğlu vətənini qoruyur.*

Biz Nə Qədər Çox Olsaq da (78) Rafig Hümmet, millet olarak ne kadar yüce vasıflara sahip olsalar da, sayıca ne kadar üstün olsalar da bir arada olamadıkları için bir güç teşkil edemediklerini, bu yüzden sahip oldukları vasıfların anlamını yitirdiğini söylemişitr. Şair, gönüllerinin tok olduğunu, hiçbir kirli taraflarının olmadığını söyleyerek neden böyle dağınık olduklarını sorgular ve duruma isyan eder.

1. *Yürüsək də, yıxılsaq da,*
2. *Gözü-könlü tox olsaq da,*
3. *Biz nə qədər çox olsaq da,*
4. *Bir o qədər azıq-azıq.*

5. *Yoxdu bizim sirr yerimiz,*
6. *His yerimiz, kir yerimiz.*
7. *Ağrımırsa bir yerimiz,*
8. *Bəs niyə belə nasazıq?*

Şair, yaşananlar karşısında ellerinden bir şey gelmediği için aklının uçup gittiğini, damla damla ter döktüğünü söylemiştir. Düşmanların, Türklerin parçalanmış bu durumlarını gördükçe onların topraklarına göz diktiğini ifade eden şair, bu derdin kendisini yiyip bitirdiğini ifade etmiştir.

9. *Vallah, mənim ağlım uçur,*
10. *Tər tökürəm puçur-puçur.*
11. *Yad bizə yeməyə qaçır,*
12. *Biz hələ də acıq, acıq.*

Rafig Hümmet'in Sovyet Birliği döneminde yazdığı şiirlerden biri de *Yazıq Adam (169)'*dır. Sovyetler Birliği döneminde yaşanan istibdat ve baskılardan ötürü insanların düşüncelerini, isteklerini, özlemlerini özgürce söyleyemedine değinen şair, çığlıklarına sükut çöken, dilini çarmıha gererek sözlerini gizleyen insanların durumunu dizelerinde anlatmıştır.

1. *Sükutuna haray çöküb,*
2. *Allah bilir, nələr çəkir*
3. *Dilini çarmıxa çəkib,*
4. *Sözünü gizləyən adam.*

5. *Ömrünü didir, çeynəyir,*
6. *Yanır, yaxılır, göynəyir...*
7. *Başını köksünə əyib,*
8. *Özünü gizləyən adam.*

Hümmet, insanların gerçekler karşısında susmak zorunda kaldıklarını ve sabırlarının tükendiğini söyler. Buna karşın gözlerin hakikati saklayamadığını, insanların yüzlerinin her şeyi anlattığını söyleyen şair, bu yüzden insanların gözlerini, yüzlerini bile saklamak zorunda kaldıklarını dizelerinde şöyle anlatmıştır:

9. *Çox bildiyindən sozalır,*
10. *Bəlkə də səbri azalır...*
11. *Həqiqət gözə yazılır,*
12. *Gözünü gizləyən adam.*

13. *Dərdi dırmaşıb üzünə,*
14. *Sirri yük olub özünə.*
15. *Nə kəfən ölü üzünə,*
16. *Üzünü gizləyən adam!?*

3.2.2.2. Sovyetler Birliği Dönemi Sonrasında Yazılan ve Mevcut Yönetimi Eleştiren Şiirler

Rafig Hümmet, Sovyetler Birliği dönemi yıkıldıktan sonraki dönemde bir Türk olarak kendi topraklarında başka bir devlet tarafından yönetilmenin sıkıntısını dile getirmiştir. Sovyet sonrasında Türklerin yaşadığı sıkıntılar bitmemiştir. Hümmet, bunu şiirlerinde anlatmıştır.

Sərçə Ölümü (7) şiirinde şair, serçeyi sembol olarak kullanmıştır. Serçe, göç etmeyen yaşadığı yöreye sadık bir kuş cinsidir. Bu şiirinde ülkesine, vatanına sadık insanları serçeye benzeten Hümmet, bu insanların hayatları boyunca serçe gibi bir parça ekmek için mücadele ettiklerini, fakat onlara sürekli tuzak kurulduğunu ve bu insanların da bu tuzağa düştüklerini anlatmaktadır.

1. *Sərçə ölümüdü bir tikə çörək,*
2. *Bir tikə çörəyin gücü böyükdü.*
3. *Özgə əməyinə uçunan sərçə,*
4. *Özgə əməyinin öcü böyükdü.*

5. *Bir tikə çörəkdi iştah artıran,*
6. *İştah da zülümdən çəkinən deyil.*
7. *Bir loxma çörəyi çeynəmək üçün*
8. *Sərçə də ölümdən çəkinən deyil.*

Hümmet, şiirinde serçelerin vatanında zulümden korkmadığını dile getirerek vatan sevdalısı insanların vatanının ayazına, kışına her türlü zorluğuna dayandığını söylemiştir. Şair, *Sərçə Ölümü (7)* şiirinde sadık ve vefalı insanların yaşamları boyunca sıkıntı çektiğini şöyle anlatmaktadır:

9. *Qorxmur vətənində zülümdən sərçə,*
10. *Uçduğu havanın nazına dözür,*
11. *Payızına dözür, yazına dözür,*
12. *Şaxtasına dözür, buzuna dözür.*

13. *Tələyə sancılıb bir tikə çörək,*
14. *Çörək daşdan deyil, tələdən çıxır.*
15. *Qartaldı dimdiknən uzun yaşayan,*
16. *Sərçə dimdiyində ölüm vurnuxur.*

İnsanların yaşadığı düzenin iyi veya kötü olmasına bakmadan baştaki yöneticileri alkışladığını söyleyen şair, bu insanların baştaki yöneticileri haksız yere alkışladıkça kendilerinin alçaldıklarını *Əl Çalana Bax (42)* şiirinde anlatmıştır.

1. *Hami zəhərlidi, haşa gürzədən,*
2. *Dilini sazlayıb, dil çalana bax!*
3. *Alçala-alçala əl çalmaq asan,*
4. *Əl çala-əl çala alçalana bax.*

Rafig Hümmet, bu şiirinde bir şair olarak kendisinin saraydan, şahtan uzak olduğunu, kimseden bir beklentisi olmadığını, tek umudunun Tanrı olduğunu dile getirmiştir. Hümmet, insanların haksız yere birbirlerini övdüklerini, fakat asla birbirlerinin hatalarını, eksikliklerini yüzlerine vurmadıklarını ifade etmiştir. Akla, kemale değer verilmediğini söyleyen şair, bu dönemde makam, mevkiye getirilen insanlarda liyakat aranmadığını, bu mevkilere gelen insanların yetersiz olduğunu söylemekte ve bunu eleştirmektedir.

5. *Bir şair saraydan, şahdan aralı,*
6. *Umudu Tanrıdı Ondan pay umur.*
7. *Əlin salavatı üzdən aralı,*
8. *Əl əli çalandan, əl əli yumur.*

9. *Ağıldı, kamaldı, çalıb-çapırıq,*
10. *Daha neyniyirik ağıllı yarı.*
11. *İndi ağıllılar başda oturmur,*
12. *Padşah vəzir seçmir ağıllıları.*

Hümmet, akıllı kişilerin yöneticilerden uzak tutulduğunu, yöneticilere kaçakların, eşkıyaların eşlik ettiğini söylemiştir. Şair, insanların birbirlerinin elinden tutmak yerine, birbirlerini düşürmek için ayaklarından tutuklarını şöyle dile getiriyor:

13. *Şahdan gen tuturlar ağıllıları,*
14. *Bizimki quldurnan, qaçaqnan tutur.*
15. *Adaşın az deyil, ay imam Əli,*
16. *Əldən tutmasa da, ayaqdan tutur.*

Şair, *Qul Asi Olanda (4)* şiirinde adaletsiz yöneticileri konu etmiştir. Şah ve padişah adı altında devlet yöneticilerinden bahseden Hümmet, bunlara verilen yetkinin Tanrı'ya bile verilmediğini söyleyerek var olan düzeni eleştirmiştir. Padişahın yanında cellatların bulunduğunu söyleyen Hümmet, böyle bir durumda ya doğrunun tarafında olup boynunu baltalatman gerektiğini ya da yanlışın yanında olup tasma altına girmek gerektiğini söylemiştir. Şair, yaşadıkları dönemde tasmasız kişilere makam verilmeyeceği şöyle dile getirmiştir:

1. *Tanrıdan sorulmaz şahdan sorulan,*
2. *Ey asi, Tanrıya sual verilməz.*
3. *Canını nə qədər bürüsən də sən,*

4. *Qanını örtməyə vual verilməz.*

5. *Rəbbdə mələk olar, padşahda cəllad,*
6. *Kişisən boynunu sən də baltalat.*
7. *Ya da boğazını uzat, xaltalat*
8. *Xaltasız valiyə mahal verilməz.*

İnsanların dindar gibi göründüğü ama aslında Allah'a asi olduğunu söyleyen Hümmet, insanların yaşanan kötülükler karşısında sessiz kaldıklarını söylemiştir. İnsanların iki yüzlülüğü ve sahteliği yüzünden dünyaya musibet yağdığını söyleyen şair, insanların biraz düşünmeleri ve yaşananlardan ibret almaları gerektiğini söyleyerek asi kulların iki yakalarının bir araya gelmeyeceğini dile getirmiştir.

9. *Niyə hökmrandı gecə gündüzdə,*
10. *Səhra küləyimi əsən dənizdə?*
11. *Qurani-Kərimi əzbərlə yüz də,*
12. *İmansız bəndəyə məal verilməz.*

13. *Bir azca üfüqə boylan, a fağır,*
14. *Oyun olmasa da, oylan, a fağır.*
15. *Hara şığıyırsan, əylən, a fağır,*
16. *Qul asi olanda, ənam verilməz!...*

Şair, *Mən Ölümdən Dərs Aldım (186)* adlı şiirde yönetimin kötü tutumunu görmeyip şerre boyun eğenleri, eşkıyaları övenleri, hak diyenleri dövenleri eleştirmiştir. Rafig Hümmet, bu insanların dünya malına vurulduklarını ve kendilerini paranın kölesi hâline getirdiklerini söylemiştir.

5. *Şərə sən boyun əydin,*
6. *Qoluzorlunu öydün,*
7. *Haqqı deyəni söydün,*
8. *Sus demə mənə, yazıq.*

9. *Vuruldun bu cahana,*
10. *Mülk aldın xana-xana,*
11. *Lirə, dollar bir yana,*
12. *Uydun tümənə, yazıq.*

Rafig Hümmet, yönetimin kötü tavrını görmezden gelip onları destekleyenlerin çabuk yükseleceğini ama bu şekilde yükselen insanların keyfinin uzun sürmeyeceğini söylemiş ve bu insanların yaptıkları yanlıştan dönmeleri temennisinde bulunmuştur.

13. Çar düdüyü çalırsan,
14. Özülsüz ucalırsan.
15. Ətrini sən alırsan,
16. Çölə, çəmənə yazıq.

17. Qoynundakı ilandı,
18. Halallara dolandı,
19. Həm milli qəhrəmandı,
20. Belə vətənə yazıq...

Bezdim Bezdim Aldanmaqdan (219) şiirinde Hümmet, toplumda yaşanan sıkıntılara ve yanlış yönetime karşı ses çıkarmayan şairleri eleştirmiştir. Başını kurtarmak için susan şairler karşısında yüreğinde depremler hisseden Rafig Hümmet, insanların bir lokma için yaşadığı sıkıntıları dile getirmiştir.

14. Şair qardaşım susur
15. "Başını saxlamaq üçün".
16. Mən də baş saxlayıram,
17. Ürəyimdə Şamaxı zəlzələsi.

18. Zibillikdə şeytanların tələsi,
19. Tələ qarmağında bir tikə çörək,
20. Sərçə dimdiyində vurnuxan ölüm,
21. Və...bu yerdə aldı görək

Ulayır (95) adlı şiirde Rafig Hümmet, zamandan ve düzenden şikâyet etmektedir. Haksızlığa uğrayanların, zulme uğrayanların sessiz kaldığını dile getiren şair, keyif içinde olanların seslerinin çıktığını söyleyerek sitem etmiştir. Şair, gördüğü bu tablo ve haksızlık karşısında içinin yandığını söylemektedir.

1. Yaranandan qəza çəkir,
2. Başım yaza-yaza çəkir,
3. Sim sürtülüb cəza çəkir,
4. Ağuşda kaman ulayır.

5. *Millətin şair xəstəsi,*
6. *Canımda səhra istisi,*
7. *İçimdə tütün tüstüsü,*
8. *Qafamda duman ulayır.*

Düzendeki bozukluklardan ve insanların buna sessiz kalmasından ötürü başlarına taş yağacağını söyleyen şair, baykuş olarak adlandırdığı düşmanların yine kötü hesaplar yaptığını dile getirmiştir.

9. *Başlar bağlanıb baş yerə,*
10. *Haçan yağacaq daş yerə?!*
11. *Sevdirib məni boş yerə,*
12. *Məndən ayrılan ulayır.*

13. *Ay ulayan, nə istərsin?*
14. *Sor, cavabın Tanrı desin.*
15. *Yesə, öz başını yesin,*
16. *Bu bayquş yaman ulayır...*

Şair, *Vurulmaz (121)* adlı şiirde yaşadığımız düzende baykuş olarak nitelendirdiği kötü insanların söz sahibi olmasına sitem etmiştir. Adil yöneticelerin söz sahibi olamadığını söyleyen Hümmet, kötü insanların kanının ne yapılırsa yapılsın temizlenmeyeceğini dile getirmiştir.

1. *Qərib bir ömürdən haşa,*
2. *Nə qaldı ki, könül coşa.*
3. *Aləm yar oldu bayquşa,*
4. *Xana, xaqana vurulmaz.*

5. *Su quşusan üz dənizdə,*
6. *Tüpürcəklə üz təmizlə.*
7. *Sən o qanı yüz təmizlə,*
8. *Məndəki qana vurulmaz.*

Şair, böyle bir ortamda yüreğinin yurdu için attığını, yurdunun derdi ile dertlendiğini söylemiş, fani aşklara zaman ayıramayacağını şöyle ifade etmiştir:

9. *Qımıldayır qurd qafamda,*
10. *Hey ulayır yurd qafamda*

11. *Nifrətimi yırt qafamda,*
12. *Bu can o cana vurulmaz!*

13. *Kiş, kiş!.. gözəlim, uç indi,*
14. *Bu ox zorumdu, gücümdü,*
15. *Bu ox bu tarix üçündü,*
16. *Bu oxnan sona vurulmaz.*

Rafig Hümmet *Yıxacaq (87)* adlı şiirde, vatanının bir güreş meydanına döndüğünü, insanların birbirinin ayağını kaydırmak için çaba sarfettiğini dile getirmiştir. Toplumda adaletsizliklerin söz konusu olduğunu ifade eden şair, hakimlerin tutuklayamadıklarını, hekimlerin yıktığını söyleyerek mevcut dönemin durumunu gözler önüne sermiştir. İnsanlar arasındaki kinin zinadan bile kötü olduğunu söyleyen Hümmet, halkın arasındaki uçurumu derinleştiren unsurun kin olduğunu vurgulamıştır.

1. *Bu vətən güləş meydanı,*
2. *Görən kimi kim yıxacaq?*
3. *Hakim yıxa bilməyəni*
4. *Naşı bir həkim yıxacaq.*

...

13. *Cahan eşqi hədər şeydi,*
14. *İstənənlər ötər şeydi.*
15. *Kin zinadan betər şeydi,*
16. *Yıxsa bizi kin yıxacaq.*

Sözü geçen, sesi yeten ve derdi tasası vatan olan insanların vezirler, vekiller tarafından sözlerinin kesilmeye çalışıldığını söyleyen şair, bu durumu *Vay vay (260)* adlı şiirinde eleştirmiştir. Hümmet, kötü niyetli insanların nerede iyi niyetli, düşüncesi temiz bir insan görseler, kendi pisliklerini örtmek için onları saf dışı bırakarak engellendiğini söylemiştir.

1. *Elə ki gördülər sözün ötəndi,*
2. *elə ki gördülər ünün yetəndi,*
3. *elə ki bildilər dərdin-azarın*
4. *yaralı millətdi, bölük vətəndi...*
5. *vay-vay...ulaşacaq it oğulları,*
6. *vəzirin, vəkilin g.t oğulları*
7. *öncə kəsəcəklər sözünü sənin...*
8. *Elə ki gördülər həvəsin təmiz,*

9. elə ki gördülər nəfəsin təmiz,
10. elə ki bildilər içində hər gün
11. bülbül tək ötdüyün qəfəsin təmiz...
12. vay-vay... dəlirəcək gic oğulları,
13. saxta knyazların bic oğulları
14. kəsəcək çörəyni, duzunu sənin...

Bu devranın bu şekilde çok uzun sürmeyeceği, yıllar geçtikçe kötülerin kurduğu impratorlukların yıkılacağını ve kıyamet koptuğunda kötü insanların yaptıklarının hesabını vereceklerini şair şöyle anlatılmıştır:

15. Və...illər üstünə illər gələndə,
16. tufanlar qopanda, sellər gələndə,
17. dönüb özün boyda heykəl olanda,
18. ayağın altına güllər gələndə...
19. vay-vay... o biclərin bic nəvələri,
20. yaltaq nəvələri, gic nəvələri
21. ya ölüm günündə, ya ad günündə
22. yüyürüb siləcək tozunu sənin...

3.2.2.3. Vatan Hakkında Şiirler

Rafig Hümmet Türkçü ve Turan birliğini savunup bunun hayalini kuran bir şairdir. Buna bağlı olarak şiirlerinde vatan konusunu ve Türk birliği konusunu sıkça işlemiştir. Rafig Hümmet için vatan kavramı kutsaldır. Hümmet, Türk milletinin kahramanlıkları ile övünür ve atalarından gururlar bahseder. Bununla birlikte vatanının geçmişten bugüne yaşadığı sıkıntılar, şairi derinden sarsmış, şiirlerinde bu duygulara da yer vermiştir. Şair, bir röportajında şöyle demiştir:

Borçalı anasından ayrılmış yetim bir kuzu gibidir. Her zaman boynu bükük ve hüzünlü. Borçalı'nın sesi çıkmıyor sanki boğuyorlar onu. Çok şükür saz var, çok şükür söz var. Yoksa pamuk tıkadığımız kulaklarımıza o kadim yurdun feryadı ulaşmazdı (http://www.azadinform.az/news/a-80929.html).

Hümmet, bu sözleri ile dili, dini ve ırkı farklı olan bir devletin yönetimi altında yaşamalarından dolayı Borçalı'yı yetim bir kuzuya benzetmiştir. Şair, Borçalı'nın sıkıntılarını anlatmak ve bunları insanlara duyurrmak için şiirlerini bir vasıta olarak

kullanmıştır. Şair, yalnızca Borçalı'yı değil Türklerin yaşadığı her yeri, kendi vatanı olarak görmüş, onların dertleri ile dertlenmiş ve şiirlerinde bunu sıkça ifade etmiştir.

3.2.2.3.1. Türklük ve Türk Milleti Hakkında Şiirler

Rafig Hümmet için vatan kavramı çok kutsaldır. Rafig Hümmet'in vatan anlayışı yalnızca doğduğu, yaşadığı Borçalı ile sınırlı değildir. Şair, Azerbaycan, Türkiye ve bütün Türk dünyasını kendi vatanı olarak gördüğünü, bunları bir bütün olarak görmek istediğini şiirlerinde sıkça ifade etmektedir. Türk dünyasının geçmişten bugüne yaşadığı sıkıntılar, şairi derinden sarsmış ve bu nedenle Hümmet şiirlerinde bu duygulara yer vermiştir.

Rafig Hümmet, birçok şiirinde Türklükle ilgili kavramları açıkça ifade edemediği için sembollerden faydalanmıştır. Bu sembollerden biri de ay ve yıldızdır. Şair, şiirlerinde Türklüğü ve Türk dünyasını ifade etmek için ay ve yıldız sembolünü kullanmıştır (Selim 20 Mayıs 2014). *Mən Sözümü Pıçıldadım Rüzgara (22)* şiirinde Hümmet, doğduğunda alnına ay ve yıldızın konduğunu söyleyerek Türklüğünü vurgulamış ve Türklüğün Allah tarafından kendisine bahşedildiğini ifade etmiştir.

13. *Doğularkən alnım üstə Ay qonub,*
14. *Paralanıb... bir ulduz da tay qonub.*
15. *İki mələk O-ndan mənə pay qonub,*
16. *Qundağima Gün doğmadı, bilirəm.*

Hümmet, *Allah Nə Yazıbsa (8)* şiirinde vatan ve Türklükle ilgili düşüncelerini ifade etmiştir. Türlük şuuru ile yaşayan şair, Türk'ün kanının coşarak aktığını ve Türk ruhu ile yaşayanların haksızlıklar karşısında sessiz kalamayacağını vurgulamıştır.

9. *Hər kəsin xisləti coşar qanında,*
10. *Türk ruhu yaşayar türkün canında.*
11. *Bülbül tək ötərəm qanan yanında,*
12. *Nadanlar yanında dinən deyiləm.*

Şair, her adımda ay ve yıldızı andığını söyleyerek yine Türklüğe atıfta bulunmuş ve Türklüğün derdi ile yatıp kalktığını dile getirmiştir. Her konuda haksızlığın karşısında durduğunu söyleyen Hümmet, kendisinden zayıflara dokunmadığını söylemiştir.

13. Hər addım ulduzlu ayı ansam da,
14. Bir çimir yuxuda yüz oyansam da,
15. Padşahın önündə düz dayansam da,
16. Məndən zəifləri yenən deyiləm.

Şair, her milletten üstün tuttuğu Türk milleti için *O Millət ki (210)* adlı şiiri yazmıştır. Bu şiirde Hümmet, Türkler ile düşman milletleri karşılaştırmış ve Türklerin onlar karşısındaki üstünlüklerinden söz etmiştir. Türklerin kanı aksa da, kırka bölünseler de yok olmayacağını söyleyen Hümmet, Türk milletine iftira atan düşman milletlerin ise bin nehirden su taşısalar da sularının akmayacağını vurgulamıştır.

1. *O millət ki damarında türk qanı axır,*
2. *Qırx bir yerə bölünsə də, qırxı çıxammaz.*
3. *O millət ki Türk soyuna qaralar yaxır,*
4. *Yüz çaydan su götürsə də, arxı axammaz.*

Türk milletinin yeryüzünün şerefi olduğunu söyleyen şair, bütün sular kurusa da Türklerin sularının kurumayacağını ifade etmiştir. Şair, düşman milletlerin mayasının kin ve nefretten oluştuğunu, onlardan bir tanesinin bile dürüst bir insan olarak doğmayacağını söylemiştir.

5. *O millət ki yer üzünün əşrəfi olub,*
6. *Okeanlar qurusa da, suyu soğulmaz.*
7. *O millət ki cövhərinə kin-kifir dolub,*
8. *Min anadan bircə oğlu halal doğulmaz.*

Türk milletinin Allah tarafından lütuflandırıldığını dile getiren şair, Türk milletinin peygamber müjdesi ile de şereflendiğini söylemiştir. Düşman milletlerin ise kilisede bile kötülük ektiğini, onların şeytanların çarlığında bulunduklarını ifade etmiştir.

9. *O millət ki Allahından muştuluq alıb,*
10. *Peyğəmbərin müjdəsində alilik onun.*
11. *O millət ki tək kilsəyə təfriqə salıb,*
12. *Şeytanların çarlığında valilik onun.*

Hümmet, ilk olarak Türk milletinin Allah'ı tanıdığını, kabul ettiğini söylemiş ve Türk milletinin Allah'tan her zaman lütuf göreceğini dile getirmiştir. Şair, düşman

milletlerin ise şeytan gibi insanları korkutacağını ve yerde, gökte bir başlarına kalacaklarını şöyle ifade etmiştir:

13. O millət ki Tanrısını ilkin tanıyıb,
14. Tanrısından ənamını alacaq hər vaxt.
15. O millət ki şeytan kimi bizi yanıyıb,
16. Yerdə-göydə başıburax qalacaq bir vaxt.

Şair, Türk milletinin hak ve adalet savunucusu olduğunu, Allah'ın fani dünyayı Türk milletine armağan ettiğini, düşman milletlerin ise lanetlendiğini dile getirmiştir.

17. O millət ki haqq-ədalət yaşam yasası,
18. Allah ona tapşırıbdır fani dünyanı.
19. O millət ki lənətlənib... sözün qısası,
20. Şeytanlaşıb, qucaqlayır cani dünyanı.

Hümmet, Türk evlatlarının özüne dönmesi çağrısında bulunmuş, özünden kaçanın adil olamayacağını söylemiştir. Hümmet, Türk milletine gaflet uykusundan uyanmalarını öğütlemiş ve onların gözlerinden kaçanın ay yıldız yani Türklük olduğunu belirtmiştir.

21. Ey Türk oğlu, ey Türk qızı, özünə qayıt,
22. Unutma ki, adil olmaz özündən qaçan.
23. Böyük Çöldə mürgü basmış o nuru ayılt,
24. Bəlkə elə ay-ulduzdu gözündən qaçan.

Rafig Hümmet, *İşığı İşığı (240)* adlı şiirde *Turan* ifadesini kullanmış ve bu vasıtayla Türk birliği ile ilgili düşüncelerini dizelerine yansıtmıştır. Tüm Turanı dolaştığını söyleyen şair, bu ifadesi ile tüm Türk dünyasına atıfta bulunmuştur.

97. Borçalı – qədim Gürcüstan,
98. Borçalı – Valehin yurdu.
99. Sən ona bu yurdu qurandan soruş,
98. Türküstandan soruş, Turandan soruş –
99. Valehə könlündə kim heykəl qurdu

128. A dostum, Darvazdan bir yol başladıq,
129. Bu yol gah dumana, gah sisə düşdü.
130. Dolandıq Turanı, Şəki, Bakını,

131. Yenə güzarımız Tiflisə düşdü.

Üzümdəki Sükut Deyil (153) adlı şiirde Rafig Hümmet, yurdunun düşman hedefinde olmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve içinde bir yaralı kurdun uluduğunu ifade etmiştir. Şair, şiirlerinde kendisini çoğunlukla kurda veya bozkurta benzetmiştir. Burada da yine sembol olarak kullandığı kurt kelimesi, Türkçü fikirlerinin yansıması olarak görülebilir (Selim, 20 Mayıs 2014).

13. Yurdum düşmən hədəfində,
14. Kədər könlümü yalayır.
15. Üzümdəki sükut deyil,
16. Yaralı qurddu... ulayır.

Rafig Hümmet, işgal altındaki yurtlarını harabe olarak tanımlamıştır. *Səsin Canı Nəfəsdədi (182)* şiirinde şair, harabe yurtlarını kurtarmak için bolca duaya ihtiyaçları olduğunu söylemiştir.

1. *O xaraba yurda tuş ol,*
2. *Ula, bircə gün bayquş ol.*
3. *Duaya çevril, alqış ol,*
4. *Gedən ruzin yenə gəlsin.*

Türk Dili (84) adlı şiirde Rafig Hümmet, Türk milletinin dili olan Türk dilinin kadimliği, köklülüğü ve güzelliğini anlatmıştır. Şair, Türk dilinin Türk milleti kadar asil, köklü ve yüce olduğunu şiirlerinde dile getirmiştir. Şair, atalarının dili olarak nitelendirdiği Türk dilinin bin yıllarca öncesinden bugüne uzandığını, milyonlarca aziz candan, derya derya kandan geldiğini söylemiştir.

1. *Of , babamın gözəl dili,*
2. *Min illər o yandan gəlir.*
3. *Qaf boyda bədəndən-candan,*
4. *Dərya-dərya qandan gəlir.*

Ayet gibi derin olduğunu, doğunun, batının dili olduğunu, sultandan hakandan geldiğini söyleyen şair, Türk dilini anasının tatlı dili olarak nitelemiştir. Hümmet, Türk dilinin ruhunun gök gibi büyük olduğunu, meleklerin sözü gibi yüce olduğunu ve bu dünyanın Türk diline küçük geldiğini söylemiştir.

5. *Ayə kimi dərin dili*
6. *Of, anamın şirin dili!*
7. *Məğribin, Məşriqin dili*
8. *Sultandan, xaqandan gəlir.*

9. *Ruhu göy kimi qocadı,*
10. *Ahı mələkdən ucadı,*
11. *Cahan ona balacadı,*
12. *Məkan ilə kandan gəlir.*

Türk dilinin en kadimden bile eski olduğunu söyleyen Hümmet, bu dilin tarikattan dinden önce geldiğini ve Yüce Allah tarafından gönderildiğini söylemiştir.

13. *Bu dil yüz min dildən qabaq,*
14. *Ən uzaq qədimdən qabaq,*
15. *Təriqətdən, dindən qabaq*
16. *Ulu Yaradandan gəlir...*

3.2.2.3.2. Karabağ Hakkında Şiirler

Bir dert şairi olan Rafig Hümmet, yurdunun ve milletinin yaşadığı acıları yüreğinde hissetmiş ve duygularını şiirlerinde dile getirmiştir. Azerbaycan için çok önemli olan ve işgale uğramış olan Karabağ hakkında da şiirler yazarak vatanının yaşadığı sıkıntılara kayıtsız kalmamıştır. "Karabağ, Azerbaycan'ın ayrılmaz bir parçası olarak tarih boyunca Azerbaycan'ın kültürel ve siyasi birliği içerisinde yer almıştır. Bu birliktelik dilde, tarihte ve kültürde etkisini göstermiş ve eşsiz eserler ortaya çıkmıştır. Karabağ Hanlığı, tarihî süreçte bu birlikteliğin kalıcı adı olmuştur. Son dönemde, özellikle son üç asırda Rusya'nın etkin siyasetiyle, Türk ve İslam unsurlardan arındırılmış, tampon bir bölge oluşturma çabaları sonucunda Ermeniler bölgeye yerleştirilmiştir. Ermeniler de bölgedeki Türk-Müslüman unsurları etnik temizliğe tabi tutmuş ve sonuçta bölgede mono Ermeni bir devlet kurmayı başarmıştır. Azerbaycan bu süreçten olumsuz etkilenmiş, Karabağ problemi birçok alanda Azerbaycan'a maddi ve manevi büyük kayıplara uğratmıştır" (Yılmaz, 2013: 72).

Rafig Hümmet, kendi toprakları olan Karabağ'ın düşmanlar tarafından işgaline olan tepkisini şiirlerinde dile getirmiştir. Geçen zamana karşın acılarının dinmediğini söyleyen Hümmet, kendi yurtlarının düşmanlar tarafından işgal edilmesine dayanamadığını

söylemiştir. *Durna Nağılı* (12) şiirinde Hümmet, Karabağ derdi ile gönlünün yandığını, bu derdi gördükçe yaşama sevincini kaybettiğini şöyle ifade etmiştir:

9. *Ömür yarılandı, hardan boylanaq*
10. *Durna qatarına, durna səfinə,*
11. *Leylək dimdiyinə, durna səsinə?*
12. *Könlüm bu daralan Vətənə baxıb,*
13. *Uçunmur "Qarabağ şikəstəsi"nə.*

14. *Dərd dərdlə toqquşdu, dərd dərdə dəydi,*
15. *Dərd dərddən əzildi ürəyimizdə.*
16. *Payız durnasınnan getdi İrəvan,*
17. *Xalları düzüldü ürəyimizdə.*

Yenə Od Düşüb Dilimə (96) şiirinde şair, önceden kendilerinin olan fakat sonra düşmanlar tarafından yağmalanan yurttan yani Karabağ'dan bahsetmiştir. Karabağ'ın durumunu düşündükçe şair, içinin yanmakta olduğunu dile getirmiştir. Ne kadar feryat etseler de acılarının dinmediğini söyleyen Hümmet, üzerlerine kar yağsa da bu ateşin hiç sönmeyeceğini dile getirmiştir.

5. *Bu da belə yurd yeridi,*
6. *Tonqal çatdım, yad yeridi.*
7. *İçim çoxdan od yeridi,*
8. *Çölüm yenə alovlanır.*

9. *Yaman zildi bu çal çağır,*
10. *Səsin yanar yüz də bağır.*
11. *Hər gün başıma qar yağır,*
12. *Telim yenə alovlanır.*

Şuşa, Azerbaycan'da Karabağ bölgesindeki bir şehirdir ve işgal altındadır. *Məni Şuşaya Göndərin (253)* adlı şiirde şair, Ermenistan tarafından işgal altında Şuşa şehri konu edilmiştir. Şuşa'nın işgal edilmesiyle kendi topraklarının düşmanlarının eline geçmesini konu eden şair, bu uğurda yüzlerce şehit verdikleri için ağlamaktadır. Şuşa'nın işgal altında olması dolayısıyla üzüntüsünü dile getiren Hümmet, Şuşa'nın özlemi ile oraya gidip şehit olmayı dilemektedir.

5. *Zikr etdim həsrət ötəndə,*

6. *Könlüm murada yetəndə.*
7. *O vətəni bu Vətəndə*
8. *Xəyala dalmağa gəldim.*

9. *A yurddaş, a qardaş-bacı,*
10. *Baxmayın mənə qıyqacı!*
11. *Mən ağ gündə çiçək açıb,*
12. *Boz gündə solmağa gəldim.*

13. *Xəstə könlümü dindirin,*
14. *Sıcaq söznən sevindirin,*
15. *Məni Şuşaya göndərin,*
16. *Mən şəhid olmağa gəldim...*

Nədən Mutlu Olum ki (255) şiirinde Rafig Hümmet, kendi dertleri ve sıkıntıları ile uğraşmaktan gerçek dertleri unuttuğu için kendisini eleştirmiştir. Şair, kendi fırtınaları ile boğuşurken Karabağ derdine yeterince yanamadığını söylemiş ve orada şehit olamadığı için kendisini suçlu hissettiğini bu şiirinde dile getirmiştir.

1. *Daha nə qaldı ki, üzülməli...*
2. *Dost xəyanətinə də, düşmən nifrətinə də alışdım.*
3. *Nə çayların axınına, nə yellərin səmtinə qoşuldum,*
4. *Mən öz fırtınamda boğuldum, öz sularıma qarışdım.*
5. *Nədən mutlu olum ki...*
6. *Qarabağda şəhid olammadım,*
7. *Təbrizdə xoca.*

3.2.2.3.3. Hocalı Katliamı Hakkında Şiirler

Yakın geçmişte yaşanan en büyük katliamlardan biri, Azerbaycan'ın Hocalı kasabasında yaşanmıştır. 1992 yılında yaşanan bu olayda Ermeniler, masum Hocalı halkını acımadan katletmiştir

"1992 yılının 25 Şubat'ını 26 Şubat'a bağlayan gece, Hocalı şehrine yönelen işgalci Ermeniler, tam donanımlı askeri araçların yardımıyla Hocalı halkına karşı genosit katliamı gerçekleştirdiler. 366. mekanize alayına mahsus tanklar şehre girerek, evleri yakıp yıkmıştır. Hocalı soykırımında; 106'sı kadın, 63'ü çocuk, 70'i yaşlı olmak üzere 613 kişinin hayatına son verilmiştir" (Mustafayeva, 2011: 106). Bu katliam, tüm Türk

dünyasını etkilemiş ve Türklüğe yapılan bir saldırı olarak görülmüştür. Bu elim olay üzerine Rafig Hümmet de şiirlerinde Hocalı katliamına değinmiş ve bunun üzüntüsünü dizelerine yansıtmıştır.

Xocalı (313) adlı şiirinde Hümmet, vatanının dertlerinin çok olduğunu, bu dertler için çok göz yaşı döküldüğünü söylemiş, fakat sadece göz yaşı dökmekle bu dertlerin bitmeyeceğini ifade etmiştir. Şair, bu şiirinde hem Karabağ işgaline hem de Hocalı katiliamına olan üzüntüsünü ifade etmiş ve hangisini yanacağını bilemediğini söylemiştir.

1. *Sənin birmi, beşmi, onmu dərdin var...*
2. *Bunca könül vermə dərdə, canciyər.*
3. *Suxumda ölərsən, Şuşa qan damar,*
4. *Şuşada ölərsən, Suxum inciyər.*

5. *Ağlaya-ağlaya hayana çıxaq?*
6. *Düşməndən intiqam, ya bac alınır.*
7. *Ay adam, sinənə, gəl, orden taxaq,*
8. *Gözəl ağlayırsan sən Xocalını!..*

Hocalı için çok şiir yazdığını söyleyen şair, sadece matem tutmakla ve yalandan gözyaşı dökmekle dertlerin sona ermeyeceğini, herkesin tek vücut olup birlik olması gerektiğini dizelerinde ifade etmiştir. Dizelerinde Ermenistan tarafından işgal altında bulunan Şuşa şehrine de değinen şair, yalnızca ağlamakla sorunların çözülmeyeceğini söylemiştir.

9. *Mən də Xocalıya çox şeir yazdım,*
10. *Çox adam topladım... xeyli ağladıq.*
11. *Şuşadan, Suxumdan uzaq səhraya*
12. *Hər il düz qırx sutka matəm saxladıq.*

13. *Bizi ağlatmasın dərd gülə-gülə,*
14. *Dərdimiz dağlara, düzlərə dəysin.*
15. *Səngərdə əsgərə tuşlanan güllə*
16. *Yalandan ağlayan gözlərə dəysin!*
17. *Kilsəni İsadan ayıranlara,*
18. *Məzlum görkəm alan üzlərə dəysin!..*

26 Fevral Hocalı Bizim (255) adlı şiirinde Hümmet, milletinin çektiği acılara dayanamayarak bu acıları dindirmek ister ve bunun için herkesin duasına ihtiyacı olduğunu belirtir. Şair, gerekirse milleti için canını vermeye hazır olduğunu söyler ve Hocalı'da can verenlerin yasını herkesten iyi tutmak istediğini dile getirir.

1. *Hərlənim boyuna, sevgili millət,*
2. *Dolanım başına, qadanı alım.*
3. *Mənə dua eylə beş on adamnan*
4. *Ağlaya ağlaya Ağdamı alım.*
5. *Mənə dua eylə yığım beş adam,*
6. *Yanvarda, fevralda yaxşı ağlayım,*
7. *Soyuq Xocalıda can verənlərin*
8. *Yasını hamıdan yaxşı saxlayım.*

Şair, bu şiirde insanların yas tutmak için sıraya girdiğini, fakat kötü gidişatı düzeltmek için bir şey yapmadığını eleştirmiştir. İnsanların birlik olup cesaretle, zalimlere başkaldırması gerektiğini söyleyen Hümmet, işgal altından olan Şuşa karşısında sahte gözyaşları dökenlere şöyle seslenmiştir:

9. *Yığışaq, ağlayaq və... cəsurlaşaq,*
10. *Zəncirli zəncirsiz sinəyə döyək.*
11. *Yezidi söyürük min ildən çoxdu,*
12. *Yığışaq bir az da "hayları" söyək.*

13. *Nə lazım Şuşanın xarıbülbülü,*
14. *Bəslə qərənfili, sev gülü, millət.*
15. *Borda manısları tox toğlu kimi,*
16. *Yaxşı burcutsunlar, sevgili millət.*

Şair, yitirilen topraklar, verilen canlar için bir şey yapmayıp sadece poz verip naralar atanları şöyle eleştirmiştir:

17. *Basdır torpaq deyib poz verənləri,*
18. *Dəfn elə cavanlı qocalı bizi.*
19. *Üç yüz altmış dörd gün şıllaq atırıq,*
20. *İyirmi altı fevral Xocalı bizim!..*

3.2.2.3.4. Güney Azerbaycan Hakkında Şiirler

Azerbaycan'ın ve tüm Türklüğün en büyük yaralarından biri de Güney Azerbaycan'dır. 1827 yılı itibariyle Rus orduları, Güney Azerbaycan'ı işgal etmiştir. İran, Rusya ile yaptığı savaşlarda yenilince bölgedeki hâkimiyetini kaybetmemek için önce Gülistan Antlaşmasını (1813), ardından Türkmençay Antlaşmasını (1828) imzalamıştır. Bu antlaşma ile Aras sınır kabul edilerek Azerbaycan ikiye bölünmüştür. Aras'ın kuzeyi Ruslara, güneyi ise İran'a bırakılmıştır (Yeşilot 2008: 1).Bu antlaşmalar bir milleti ikiye bölmüş, kardeşi kardeşten ayırmuştır. Bu yüzden Türk edebiyatında Aras Nehri ayrılığı simgeler. "Aras beşiklerde ninni, sazlarda türkü, gönüllerde destandır"(Kafkasyalı 2006: 169).

Rafig Hümmet'in vatan temalı şiirlerinin bir kısmında Güney Azerbaycan'a atıfta bulunulmuştur. Şair, şiirlerinde Güney Azerbaycan'dan açıkça bahsedemediği için sembol olarak "o tay-bu tay" kelimelerini kullanmıştır (Selim, 20 Mayıs 2014).

Hümmet, *Dərdimi (155)* adlı şiirde o tay, bu tay kelimelerini kullanarak Güney Azerbaycan'a atıfta bulunmuştur. Şair, Tebriz'de yaşayan yaşayan kardeşlerinin düğünlerine sevinemediklerini, onlara taziyeye gidemediklerini, yüz yüze konuşamadıklarını dile getirmiştir. Hümmet, kardeşlerinden ayrı olmasının acısının dizelerinde anlatmıştır. Hümmet, için Tebriz sıradan bir şehir değil, vatan ve milletin sembolüdür.

9. *Toyunda irişə bilmir,*
10. *Vayına qarışa bilmir,*
11. *Üz-üzə danışa bilmir*
12. *O tay bu taya dərdini.*

Aras Nehri, Kuzey Azerbaycan ile Güney Azerbaycan'ı ikiye bölen nehirdir. Her iki taraftaki insanlar Aras'ı dert ve tasanın sembolü olarak görürler. Ancak yine bu insanlar özlemlerini Aras ile giderirler, Aras'ta birleşir ve vuslatı onda bulurlar (Okumuş 2009: 241). Şair, *Nə Zülümdü Oğul Olmaq (179)* şiirinde Kuzey Azerbaycan ile Güney Azerbaycan'ı birbirinden ayıran Aras'tan bahsetmiş ve insanların Aras'ın karşı tarafına yani Güney Azerbaycan'a bakıp dertlendiğini söylemiştir. Yine bu şiirinde şair, Azerbaycan'da bulunan Şah Dağı ile Güney Azerbaycan'da bulunan Savalan Dağı'nın

kardeş olduğunu belirterek Güney Azerbaycan'a dikkat çekmiştir. Aras Nehri'nin diğer tarafına bakıp üzüldüğünü dile getiren şair, karşı tarafta yani Güney Azerbaycan'da kendilerine el sallayacak kimse kalmadığını söyleyerek Güney Azerbaycan'da yaşayan kardeşlerinin kendi özlerini unutacağı korkusunu dile getirmiştir.

9. *Əziz dostum, doğmadırmı*
10. *Şahdağ ilə xan Savalan?*
11. *Qalx, Arazın bu tayından*
12. *O taya baxıb havalan.*
13. *Uzun yolların ucunda*
14. *Kimsə qalmadı əl edə.*
15. *Nə zülümdü oğul olmaq*
16. *Can bəxş etdiyin millətə.*

Hümmet, *Araz Çayı (47)* şiirini yine Güney Azerbaycan için yazmıştır. Şair, yabancı sularda yüzerken kendi sularında yani Aras'ın diğer tarafında yüzememekten şikâyet etmiş ve Güney Azerbaycan'a olan özlemini dile getirmiştir.

1. *Çimdik yad çaylarda, yad dənizlərdə,*
2. *Üzdük yad sularda, boyat sularda.*
3. *Gördük dümağ qızlar... hər şey üzərdə,*
4. *Gördük göz oxşayır həyat sularda.*

5. *Süzdük gözümüzdə nur ətək-ətək,*
6. *Süzdük köksümüzdə vəhşi bir istək*
7. *Açıq sinələri, çılpaq belləri.*
8. *Üzdük akvarium balıqları tək,*
9. *Unutduq bu xalqı döyən əlləri.*

Başka sularda yüzmekten, kendi sularını unuttuğu için halkını eleştiren şair, Aras Nehri'nde boğulan çığlıkları olduğunu hatırlatmıştır. Hümmet, yüzmeyi iyi bildiklerini fakat Güney Azerbaycan'a yüzemediklerini, sadece bakmakla yetinmek zorunda kaldıklarını sitemli bir dille anlatmıştır.

10. *Üzdük yad çayların yad sularında,*
11. *Unutduq: bizim də öz çayımız var.*
12. *Sahildən-sahilə üzə bilməyən,*
13. *Bu çayda boğulan harayımız var.*

14. Biz yaxşı üzürük axına qarşı,
15. Biz yaxşı üzürük axın boyunca.
16. Bu çayı o taya üzmək nə lazım,
17. Bu taydan o taya baxın doyunca!
...
13. Sən yaxşı çimirsən yad suda, Rafiq,
14. Sən yaxşı üzürsən yad dənizlərdə.
15. Arazı o taya üzə bilmirsən,
16. Boğul dənizlərdə, bat dənizlərdə!..

Rafig Hümmet, *Xan Araz Şərqi Söyləsin (85)* adlı şiirde Güney Azerbaycan'da bulunan Savalan Dağı'nı konu etmiştir. Şair, Güney Azerbaycan'daki halkın boynu bükük kaldığını, bu yüzden kan ağladığını dile getirmiştir.

1. *Hələ boynubükük qalıb,*
2. *Gülüm Savalan dağında.*
3. *İçim Qafqazda ağlayır,*
4. *Çölüm Savalan dağında.*

Şair, bir yandan yurtlarının ikiye bölünmesini, kardeşlerinden ayrı düşmenin tahilsizliğini ve zorluklarını anlatırken bir yandan da parçalanmış yurtlarının tekrar birleşeceğine dair umutlarını dile getirmiştir. Hümmet, Güney Azerbaycan'dan kederi, gamı silmek için her şeyi yapmaya hazır olduğunu söylemiş, "kara yurt yeşil giyine" diyerek kendi ülkesinden ayrı, karanlıklar içinde kalan yurda yeniden bahar gelmesi temennisinde bulunmuştur.

5. *Uçurdaq kədəri, qəmi,*
6. *Açaq bəmbəyaz yelkəni.*
7. *Tanrı, yol ver son tikəmi*
8. *Bölüm Savalan dağında.*

9. *Qara yurd yaşıl geyinə,*
10. *"Bəlkə ruhumuz söyünə".*
11. *Çatsın mürşüd ətəyinə*
12. *Əlim Savalan dağında.*

Düşmanların amaçlarına ulaşmaması için dua eden şair, Savalan Dağı'nda ölmek istediğini belirterek eskisi gibi Güney Azerbaycan'ın kendi yurtları olmasını istediğini dile getirmiştir.

13. Xan Araz şərqi söyləsin,
14. Yağını yoldan əyləsin.
15. Yaradan nəsib eyləsin
16. Ölüm Savalan dağında!

Rafig Hümmet, *Baxışını Məndən Döndər (203)* adlı şiirde yurdunun içinde bulunduğu duruma sitem etmektedir. Şair, "Yurd içinde yaşayan yurd uzaq oldu" diyerek topraklarının haksız işgaline değinmektedir. Talihlerinin parçalandığını söyleyen şair, dünyanın düzeninin bir ölçüsünün olmadığını ve haksızlıkların fazla olduğunu ifade etmektedir.

5. Gün nar odu saça-saça, yay niyə sazaq oldu?
6. Yurd içində yaşayana yurd niyə uzaq oldu?
7. Sürüsündən ayrı düşüb qurd da yalquzaq oldu,
8. Daha nələr, nələr oldu... dil tutulur, saymıram.

9. Bu dağınıq yığval ilə bir nizamın yiyəsi,
10. Bir ölçünün, bir meyarın, bir mizanın yiyəsi,
11. Öz içində özü üçün qır qazanın yiyəsi
12. Özgə fikri oxusam da, özgə beyni oymuram. sil

3.2.2.3.5. Vatan Derdi Hakkında Şiirler

Hümmet, için vatan sadece yaşadığı Borçalı değil, Türk milletinin yaşadığı her yerdir. Bu yüden şair, vatan mevzusunu işlediği şiirlerinde bütün Türklüğün sorunlarını ele almıştır. Rafig Hümmet, kaleme aldığı şiirlerde en büyük derdinin vatan olduğunu söylemiş ve insanların geçici olaylara üzülürken kendisinin en ağır olan dertle dertlendiğini ifade etmiştir. *Çap Etdirmədiyim Şeirlərimə (14)* adlı şiirde şair, vatan derdini çekmenin kolay olmadığını ve her insanın bu yükü çekemeyeceğini dile getirmiştir.

13. Dərdi vətənindən ağır olanlar
14. Daşıya bilərmi vətən dərdini?
15. Sapanda tutmayın, sinəmə qonub,
16. Yaralı bülbültək ötən dərdimi.

Ragif Hümmet, *Oldular (43)* adlı şiirde düşmanların gelip yurdu parçaladıklarını ve bunun sonucunda kardeşin kardeşe düşman olduğunu, kardeşliklerini unuttuklarını

anlatmıştır. İnsanların kendi şahsi çıkarları için vatan derdini unuttuklarını, dışarıdaki düşmanların yetmediği gibi kardeşlerin birbirlerine kötülük yaptığını dile getirmiştir

1. *Axşamı da, sabahı da xeyirdi,*
2. *Gəlin gəldi. Ayran olub, ayırdı.*
3. *Parçaladı, bölüşdürdü bu yurdu,*
4. *Yarı qardaş, yarı düşmən oldular.*

5. *Yurdu qoyub, söylədilər sirr daşa,*
6. *Qoymadılar ruzi arta, var daşa.*
7. *"Düş mən minim" dedi qardaş qardaşa,*
8. *At üstündə qarı düşmən oldular.*

Şair, insanların kendi evini, yurdunu yakıp ateşe verdiğini, düşmanların ocaklarını yaktıklarını, varları yoklarını sağa sola dağıttıklarını ve birbirlerine düşman olduklarından yakınmıştır. Hümmet, bunun sonucunda hepsinin pişmanlık duyup perişan olduklarını şöyle ifade etmiştir:

9. *Öz öyünü, öz yurdunu talayıb,*
10. *Yad öylərdə yad ocağı qalayıb,*
11. *Bərəkəti sağa sola paylayıb,*
12. *İtirdilər varı, düşmən oldular.*

13. *...Qadan alım, bu dastanı çal, aşıq:*
14. *Kim ki verdi yad öylərə yaraşıq,*
15. *Dara düşdü, ağladı ki, qardaşıq,*
16. *Uralanıb, sonra peşman oldular.*

Dərdinə Qurban, Ay Vətən (89) adlı şiirinde Hümmet, düşmanı baykuşa benzetmiştir. Şair, kurdun uluduğu yerde baykuşun da uluduğunu söyleyerek Türk yurtlarındaki düşmanlara atıfta bulunmuştur.

1. *Haydan ruhum qıdıqlanır,*
2. *Küy ucalır pərdə pərdə.*
3. *Ah, yenə bayquş ulayır*
4. *Qurdun uladığı yerdə.*

Hümmet, vatanında düşmanların olmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirerek Türk yurtlarında ezan sesine, kafir müziklerinin karıştığını söylemiş ve bunun Allah’a küfür gibi olduğunu dile getirmiştir.

5. *Qarışıb azan səsinə,*
6. *Elə bil kafir simidi.*
7. *Ah, bu bayquş ulaması*
8. *Tanrıya küfür kimidi.*

Düşmanların her an pusuda olduğunu ifade eden Hümmet, vatanın her parçasının başka bir yerde olduğunu söyleyerek birlik çağrısı yapmaktadır. Şair, yaralı kurdu sembol olarak kullanarak vatandan bahsetmiş ve vatanın acılar içinde feryat ederken bu seslerin insanlara ninni gibi geldiğini söylemiştir. Bu duruma alışılmış olmasının kötülüğüne dikkat çeken Rafig Hümmet, düşmanın olduğu yerde kardeşlerimize mermi attığımızı söylemiştir.

9. *Ovçu öldü qurd peşində,*
10. *Bayquş hələ bərədədi.*
11. *Dərdinə qurban, ay Vətən,*
12. *Hər tikən bir dərədədi.*

13. *...Yaralı qurd ulayırdı,*
14. *Səsi laylaydı yatırdıq.*
15. *Bayquş ulayan bərədə*
16. *Biz qurda güllə atırdıq.*

Şairin en büyük amacı, vatanını yüceltmek ve düşmanlardan intikam almaktır. *Göydə Allah* (35) şiirinde Hümmet, bunun için ömrünü harcamaya hazır olduğunu şöyle anlatmıştır:

1. *Ömrüm ola düşmənimdən öc alam,*
2. *Vətən ulu olanadək qocalam..*
3. *Sinəm altdan ərşə doğru ucalan*
4. *Aha dönüb mələkləşən səsimdi.*

Bu Vətən Yaşıl Geyinə (83) adlı şiirde Hümmet, vatanının tüm yükünü çekmeye hazır olduğunu, yeter ki vatanının yeşil giyinmesini yani vatanına bahar havasının gelmesini dilediğini söylemiştir.

13. Uçaq Allahın göyünə,
14. Bəlkə ruhumuz söyünə.
15. Bu Vətən yaşıl geyinə,
16. Biz də onun qarasını...

Rafig Hümmet, *Vətən (211)* adlı şiirinde vatanının geçmişte çektiği çileleri hatırlatmış ve artık bunların bir daha yaşanmaması için halkının uyanması ve tedbirli olması gerektiğini vurgulamıştır. Şair, vatanlarında hâlâ neden korku içinde olduklarını, bu zamana kadar verilen şehitlerin boşuna mı olduğunu sorgulamıştır. Şair, önceden yaşanan kötü günlerde yapıldığı gibi o günler için şiir yazmak yerine, o günlerin yaşanmaması için çaba göstermek gerektiğini söylemiştir. Bu topraklardan çok alevler geçtiğini, çok feryatlar yükseldiğini söyleyen Hümmet, namuslarını korumak için artık düşmandan izin almayacaklarını, böyle olmaktansa haritalardan silinmeyi yeğleyeceklerini söylemiş ve bu yüzden milletinin uyanık olması gerektiğini belirtmiştir.

1. *Vətən, sənmi yatmısan, ya bizmi yuxudayıq?*
2. *Nədən hey səksəkədə, şübhədə, qorxudayıq...*
3. *Hələ çoxmu dinləyək torpaq haqda nağıllar,*
4. *Boşunamı gediblər şəhid gedən oğullar?*
5. *Yenə şeirmi yazaq, yenə nəğməmi qoşaq,*
6. *Tapdaq yurdlar adına şadlıq evimi açaq?*
7. *Bu torpaq azmı keçib ahdan, alovdan, oddan*
8. *Namus qorumaq üçün izinmi alaq yaddan?*
9. *Ya biryolluq bit, qurtar, silin xəritələrdən,*
10. *Ya da öz yerini tut qədim xəritədə sən!..*

Rafig Hümmet, *Bayquş* (75) adlı şiirinde yurdunu talan etmeye çalışan düşmanları baykuşa benzetmiştir. Şair, talan edilen yurdunda baykuşların gezdiğini ve yurdunun düştüğü kötü durumu anlatmıştır.

1. *Yurdun sökülən ucunda*
2. *Qərib bir bayquş oxuyur.*
3. *Gecə-gündüz, axşam-sabah,*
4. *Yaz-payız, yay-qış oxuyur.*

Rafig Hümmet, yurdun çaresiz, tek başına ve işgal edilmiş olduğunu söylemiştir. Şair, karanlıklar içinde bir kuşun talihini ararcasına öttüğünü ve kaderine ağladığını söyleyerek kendi vatanının durumunu gözler önüne sermiştir.

5. *Yurdun didərgin üzündə,*
6. *Kimsəsiz, sürgün üzündə,*
7. *Zorlanmış, çirkin üzündə*
8. *Susub Gün, Ay... quş oxuyur.*

9. *Gör nə deyir bu ulama:*
10. *Kimin yurdudu talanan?!*
11. *Tənha, yazıq yığvalına*
12. *Axtarır tay, quş oxuyur.*

Şair, düşmanların kendilerine lanet okuduğunu, fakat kendileri gibi olan işgalecilere ise alkış tuttuklarını söylemiştir.

13. *Bu daşın bir adı əhlət,*
14. *Öldürdü bizi bu möhlət.*
15. *Oyyy... bu bayquş bizə nəhlət,*
16. *Yağıya alqış oxuyur...*

Rafig Hümmet, *Körpülər (108)* adlı şiirinde kendi köprülerinin yabancılara yar olduğunu dile getirmiş ve kendilerine ait olan köprülerinin onları ayırdığını anlatmıştır.

1. *Bizdə qurulan körpülər,*
2. *Yada yar olan körpülər,*
3. *İndi xar olan körpülər*
4. *Bizi bizdən araladı.*

5. *Qaçdıq Tanrının dalınca,*
6. *Ölüb getdik haqq alınca.*
7. *Körpümüz döndü qılınca,*
8. *Bizi böldü, paraladı.*

Düşmanların kendilerini parçaladığını, böldüğünü söyleyen Hümmet, hasret ateşi ile yandıklarını dile getirmiştir. Şair, bu duruma sabredecek güçlerinin kalmadığını söylemiştir.

9. *Bir vaxt qol açıb süzərdik,*
10. *İndi həsrətdən cücərdik.*
11. *Bağı biz əkib-becərdik,*
12. *Yadlar dərib uraladı.*

13. *Dözdük əlsiz əsa kimi,*
14. *Dil dodaqsız busə kimi,*
15. *Körpü bizi İsa kimi*
16. *Səbrimizə koraladı.*

Şair, *Şəhid Nəğməsi (73)* adlı şiirinde şehitliğin önemi ve gerekliliğini vurgulamıştır. Hümmet, insanların tarihlerini, geçmişlerini övmek yerine, işgale uğramış yurtlarını fethetmeleri ve bunun için şehit olmalarının Tanrı katından çok önemli olduğunu belirtmiştir.

1. *Mürgü var yerin, göyün*
2. *Nəfəsində, qoxusunda.*
3. *Yat yavrum. Tanrı dincəlir*
4. *Körpələrin yuxusunda.*

...

13. *Məst olma türklər, oğuzlar,*
14. *Qıpçaqlar mədh olunanda.*
15. *Şəhid ol! Tanrı dincəlir*
16. *Yetim yurd fəth olunanda!*

Şair, *İki Vətənim Var* (51) adlı şiirinde Azerbaycan ve Gürcistan olmak üzere iki vatanı olduğunu ifade etmiştir. Hümmet, bu yüzden derdinin de, mutluluğunun da iki kat olduğunu söylemiştir.

1. *İki vətənim var, a sarı gözəl,*
2. *Mənim təkvətənli bir qiyafəm yox.*
3. *Əgər xoşbəxtəmsə iki dəfə çox,*
4. *Əgər bədbəxtəmsə iki dəfə çox.*

Şair, Allah'ın ona yazdığı yazıda iki vatanlı olması ve bu iki vatanın da dinleri farklı olmasından dolayı, iki dinin de derdini yüklendiğini söylemiştir. İki vatanı olduğu için her duyguyu iki kat yaşadığını söyleyen Hümmet, kendisinin iki ruhlu, iki canlı olduğunu dile getirmiştir.

13. *Əgər xoşbəxtəmsə iki dəfə çox,*
14. *Nə olsun orda da, burda da təkəm.*
15. *Mənə Tanrı yazıb: orda İsanın,*
16. *Burda Məhəmmədin dərdini çəkəm.*

17. Əgər bədbəxtəmsə iki dəfə çox,
18. İkiqat bədbəxtlik Tanrı qatıdır.
19. Bilirəm, həyatım bir xor içində
20. Bircə bəndə sığan bir bayatıdır.

21. İki vətənim var, a sarı gözəl,
22. Anadan olandan həyəcanlıyam.
23. ...Qəfildən özümü tanıtdın mənə
24. Mən iki ruhluyam, iki canlıyam...

Rafig Hümmet, *Mən (18)* adlı şiirde Gürcistan'da yaşayan bir Türk olarak çektiği zorluğu dile getirmiş ve kendisi gibi olanlarından sesi olmuştur. Yaşadığı yerde yabancı olarak görüldüğünü, nereye gitse oraya ait değilmiş gibi davranıldığı anlatmaktadır.

1. Burda yurdum yoxdu, orda vətənim,
2. Kəfənsiz ölüyəm basdırmaq olmaz.
3. Şahın babasına söysəm də məni,
4. Nə orda, nə burda asdırmaq olmaz.

5. Mən qərib adamam anadangəlmə,
6. Orda buralıyam, burda oralı.
7. Əyilib keçirəm qırıq körpüdən,
8. Gah ora, gah bura...canı yaralı.

İnsanların dünyada bir vatanlarının olduğunu söyleyen Hümmet, kendisi için durumun böyle olmadığını, vatanının yurt, yurdunun vatanı olmadığını söylemiştir. Nerede yaşarsa yaşasın kendisini garip hissettiğini söyleyen şair, bunun zorluluğunu dizelerinde şöyle dile getirmiştir.

9. Vətən istəyirəm "daş" verən hanı?
10. Adama dünyada vətən bir olar.
11. Mən qərib adamam... qərib adam da
12. Ya nökər, ya hambal, ya tacir olar.
...
17. Vətənim yurd olmur, yurdum da vətən,
18. Harda yaşasam da ömrüm qəribdi.
19. ...Yaxşı ki, Yaradan öz yoluma daş,
20. Könlümün yoluna xalça səribdi...

Şeir Şairin Kəfəni (124) adlı şiirde şair, yine iki vatanlı olup vatansız gibi görülmesinin kendisine acı verdiğini söylemiştir.

9. *İki vətənim var, o söz*
10. *İki tərəfə baxan göz...*
11. *İki vətənlə vətənsiz,*
12. *Yer edir hərdən adama*

Sevinir(77) adlı şiirde Rafig Hümmet, toprakları işgal altındayken, çeşmelerinin sularını düşmanlar içerken bu milletin türküler söyleyip vakitlerini şen geçirmesine anlam veremez ve vatan bu hâldeyken insanların neye sevindiğini sorgular. Çünkü şair için en büyük dert, vatan derdidir ve insanların buna kayıtsız kalmasına tahammül edemez.

1. *Eh... yağıya qalan torpaq,*
2. *Yağıya su verən bulaq...*
3. *Mahnıdan tutulur qulaq,*
4. *Bu millət nəyə sevinir?..*

Baxışını Məndən Döndər (203) adlı şiirde Rafig Hümmet, kendi yurtları olan fakat düşmanlar tarafından işgal edilen topraklara dikkat çekmiştir. Şair, milletinin talihinin kötü olduğunu söyleyerek yaz gününde bile kışı yaşadıklarını, vatan derdinin ağır olduğunu söylemiştir.

1. *Gün nar odu saça-saça, yay niyə sazaq oldu?*
2. *Yurd içində yaşayana yurd niyə uzaq oldu?*
3. *Sürüsündən ayrı düşüb qurd da yalquzaq oldu,*
4. *Daha nələr, nələr oldu... dil tutulur, saymıram.*

5. *Bu dağınıq yığval ilə bir nizamın yiyəsi,*
6. *Bir ölçünün, bir meyarın, bir mizanın yiyəsi,*
7. *Öz içində özü üçün qır qazanın yiyəsi*
8. *Özgə fikri oxusam da, özgə beyni oymuram.*

XIX Yüzil Qoşması (251) adlı şiirde Rafig Hümmet, Türk milletinin geçmişteki zaferlerine kahramanlıklarına dikkat çekmiş, yedi memleket, yetmiş oymağa korku salan milletin şu anki düştüğü durumu anlatmıştır. Şair, düşmana yol vermeyen, haksızlık yapan şahtan, padişahtan hesap soran atalarını yad etmiş ve vatanın şu anki kötü durumuna dikkat çekmiştir.

1. *Tarix yarpağını səpələ bir-bir,*
2. *Zəfər şeypurunu çalan yurda bax!*
3. *Yeddi məmləkətə, yetmiş oymağa*
4. *Zəlzələ, vəlvələ salan yurda bax!*

5. *Yağını, namərdi yollarda yoran,*
6. *Xandan, pristavdan haqq-hesab soran,*
7. *Keçmişə sinəsi qalxıb-qabaran,*
8. *Bu günə gözləri dolan yurda bax!*

Şair, at üstünde olan yiğitlerin bir bir yok olduğunu ve vatanın şarlatanlara kaldığını söylemiştir. İnsanlar arasında mertlerin parmakla sayılacak kadar az kaldığını, yurdun alçaklara bırakıldığını söyleyen Hümmet, akılsızların alimler ile dalga geçtikleri bir dönemde olduklarını, insanların kıblesiz, abdestsiz bırakıldıklarına vurgu yapmıştır.

9. *İgid deyilənin dostu kəhərdi,*
10. *İndi əlindəki boş bir yəhərdi,*
11. *Barmaqla sananır comərdi, mərdi,*
12. *Satqını, şərçisi kalan yurda bax!*

13. *Şarlatan lağ edir alim dərsinə,*
14. *Millətə dərs keçir ağ bud, tər sinə...*
15. *Bir rükət namazı üzü tərsinə,*
16. *Abdəstsiz, qibləsiz qılan yurda bax.*

3.2.2.3.6. Vatanın Güzellikleri Hakkında Şiirler

Rafig Hümmet, vatan aşkıyla yanan bir şair olarak vatanı olarak gördüğü toprakların güzelliğini, kendi iç dünyasında hissetiği şekilde terennüm etmiştir. Vatanı ile ilgili her duyguyu, yüreğinin derinliklerinde hisseden şair, vatanının doğal güzelliklerini de yoğun duygularla şiirlerinde dile getirmiştir. Şair, yalnızca doğup büyüdüğü Tiflis'i konu etmemiş ayrıca köklerinin bağlı olduğu ve vatanı olarak gördüğü Azerbaycan ve İstanbul'un güzelliklerini de dile getirmiştir. Şair, vatanının her köşesinde, her taşında halkının tarihini, maneviyatını ve izlerini görmektedir.

Tiflis, şu an her ne kadar Gürcistan yönetimi altında olsa da Karapapak Türklerinin kadim yurdudur. Şair, doğduğu, büyüdüğü Tiflis şehrinin güzelliklerinin *Tiflisim (315)* adlı şiirinde anlatmıştır. Şair, Tiflis'in kendi sahili olduğunu, kendisinin ise onun dalgası

olduğunu belirtmiştir. Hümmet, kendisini Tiflis'in ayrılmaz bir parçası olarak görmüş ve onunla birlikte var olduğunu dile getirmiştir. Her akşam Tiflis, onu sinesinden itelese de şair, ona geri döndüğünü belirtmiştir.

1. *Sən mənim sahilim, mən sənin dalğan,*
2. *Səhərlər yuyunur, siqar yandırır,*
3. *Yemək də yemədən sənə gəlirəm.*
4. *Hər axşam sinəmdən itələyirsən,*
5. *Yeni səhər olur… yenə gəlirəm.*

Şair, Tiflis'e karşı çok büyük bir sevgisinin olduğunu dile getirmiştir. Hümmet, dalga gibi tek yönünün sahil olduğunu, ayaklarının onu Tiflis'in sahillerine götürdüğünü söylemiştir. Hümmet, başka şehirlerden Tiflis'in özlemine dayanamayarak tekrar ona geldiğini, her yolunun ona çıktığını dizelerinde şöyle anlatmıştır:

6. *Hər səhər dalğa tək yönüm sahilə,*
7. *Çırpıla-çırpıla gəlirəm sənə.*
8. *Gecənin yuxusuz yorğunluğundan*
9. *Qurtula-qurtula gəlirəm sənə.*

10. *Bir ayrı şəhərdən gəlirəm sənə,*
11. *Hər səhər sən özün çəkirsən məni*
12. *Neyniyim, axşamlar bir dolça su tək*
13. *Yenidən yoluna tökürsən məni.*
14. *Səni bu dünyada ölümcül sevən*
15. *Ağıllı da mənəm, vallah, dəli də.*

Şair, Tiflis'in caddelerinde yaşadığı anılardan bahsetmiş, dünyanın en güzel kızlarını Tiflis'in caddelerinde sevdiğini söylemiştir. Hümmet, kendisini seven bütün dost, akrabaya Tiflis'i sevmeleri için yalvardığını şöyle anlatmıştır:

16. *Dünyanın ən gözəl qızlarını mən*
17. *Sevmişəm prospekt Rustavelidə.*
18. *Hər axşam sakitcə çəkilir səndən,*
19. *Hər səhər dalğa tək qabarıram mən.*
20. *Bütün məni sevən dosta, tanışa*
21. *Səni sevsin deyə, yalvarıram mən.*

Vatanına, yaşadığı topraklara bağlı olan Hümmet, gücünü topraktan alan bir şairdir. Rafig Hümmet, Tiflis'i, sahili, ümidi, dalgakıranı olarak tanımlamış ve onu alınmaz kalesi olarak gördüğünü dile getirmiştir. Şair, Tiflis'e olan sevgisini anlatmak için Tiflis'in onun annesi, babası, yavrusu gibi olduğunu belirtmiştir.

22. Sahilim, ümidim, ləpədöyənim,
23. Tiflisim alınmaz qalamsan mənim.
24. Səni sevdiyimi necə deyim ki
25. Atamsan, anamsan, balamsan mənim.

Şair, köklerinin geldiği bir Türk yurdu olan Borçalı için de *Borçalı* (48) adlı şiiri yazmıştır. Hümmet, Borçalı'yı bahtına atılmış tek yüzlü altın olarak gördüğünü söylemiştir. Kendisinin balık olduğunu, Borçalı'nın ise Hazar Denizi olduğunu söyleyen şair, başka bir denizde yaşayamayacağını dile getirmiştir.

1. *Bəxtimə atılmış təküzlü zərsən,*
2. *Didərgin ruhumla qoşa gəzərsən.*
3. *Mən nərə balığı, sən də Xəzərsən,*
4. *Mən ayrı dənizdə yaşaya bilməm.*

Şair, başka yerlerde kendisine şahlık verilse etrafı cariyerler ile donatılsa da Borçalı dışında başka bir yerde yaşayamayacağını söyleyerek yurduna olan sevgisini dile getirmiştir.

5. *Təşnəyəm, bir badə sərin "sağlıq" ver,*
6. *Dərdindən bir udum dərin ahlıq ver.*
7. *Uzaqlarda istər mənə şahlıq ver,*
8. *Hələ qırx kəniz də... yaşaya bilməm.*

Şair, Azerbaycan'ın şehirlerine de kurban olacağını ama yine de Borçalı dışında bir yerde yaşayamayacağını söylemiştir. Borçalı'nın yıldızlarının kendisine ninni okuduğunu söyleyen Hümmet, Borçalı'nın kendisi için ilham kaynağı olduğunu, Borçalı'da iken bir duyguyu anlatmaya bin sözünün olduğunu ifade etmiştir.

9. *Şuşaya, Sulduza qurban gedərəm,*
10. *Göyçəyə, Təbrizə qurban gedərəm,*
11. *O çölə, o düzə qurban gedərəm,*
12. *O çöldə, o düzdə yaşaya bilməm.*

13. *Səndə layla deyir mənə ulduzlar,*
14. *Bir duyğu yazmağa min cür sözüm var.*
15. *Mənim nə yüz üzüm, nə yüz gözüm var,*
16. *Yüz üzdə, yüz gözdə yaşaya bil məm.*

Rafig Hümmet, *Qoca Tiflis (90)* adlı şiirinde Tiflis'in kadim bir Türk yurdu olduğunu, Tiflis'te bulunan yer isimlerinin Türkçe kökenli olması ile açıklamıştır. Şair, Tiflis'te bulunan Karvansara isimli ilçenin Türkçedeki kervansaray ile ilgili olduğunu, Narınqala adı verilen yerin Türkçedeki narin kale kelimelerinden geldiğini, yine aynı şekilde Ulu Meydan'ın da Türkçeden alındığını dizelerinde şöyle anlatmıştır:

1. *Qoca Tiflis, Karvansara,*
2. *Hara gedir karvan, hara?*
3. *Belə sarvan karvanlara*
4. *Doğru yolu bularmola?*

5. *Qoca Tiflis, Narınqala,*
6. *Tikildin, ah-zarın qala?..*
7. *Axşam qala, yarın qala,*
8. *Düşməyənlər bilərmola?*

…

13. *Qoca Tiflis, ulu Meydan,*
14. *Tarixlərin qulu Meydan.*
15. *Sorarmısan Quru bəydən,*
16. *Bir də sənə gələrmola?..*

Can Dostum İstanbulum (314) adlı şiirinde şair, İstanbul'a olan sevgisini dile getirmiştir. Hümmet, İstanbul'un güzelliğinden bahsetmiş ve ondan bir müjde beklediğini ifade etmiştir.

1. *İki qitə İxtiyarı*
2. *Qan dostum, İstanbulum ,*
3. *Sevgili canım!*

4. *Səndən xəbər gözləyirəm,*
5. *Müjdəli bir xəbər ver.*
6. *Ürəyimi qorumağa sipər ver!*

Hümmet, Kız Kalesi'nin denizin ortasında yıldız gibi parladığını söylemiş ve İstanbul'u evliyalar şehri olarak niteleyerek onun kendisi açısından ne kadar kutsal olduğunu dile getirmiştir.

7. *Qız qülləsi Qız bürcü*
8. *Həyalı ulduz bürcü*
9. *İşıq saçır, de!*

10. *Yorulmuş qol-budaqlar,*
11. *Üşümüş tumurcuqlar*
12. *Çiçək açır, de!..*

13. *Övliyaların şəhəri,*
14. *Min bir gecənin səhəri*
15. *Can dostum, İstanbulum...*

3.2.2.4. Millî Değerlerin Korunması Hakkında Şiirler

Bir milletin varlığını sürdürebilmesi ve gelecek nesillere kendi kültürlerini aktarabilmesi için millî değerlerin korunması büyük önem arz etmektedir. Karapapak Tükleri, farklı bir kültür ve inancın yaşandığı, farklı bir dilin konuşulduğu topraklarda yaşamaktadırlar. Bu yüzden kendi kültür ve geleneklerini koruma, köklerine bağlı kalma konularında büyük bir hassasiyet göstermektedirler. Bunun izlerini Rafig Hümmet'in şiirlerinde de görmekteyiz.

Rafig Hümmet, *Aşıq mı Yeridi (50)* adlı şiirde insanların kendi kültür ve geleneklerine sahip çıkmaması eleştirilmiştir. Günümüzde gerçek âşıklara, ozanlara değer verilmediğini belirten Hümmet, her yerde şarkıcıların çoğaldığını ve böylece geleneksel sanatçıların unutulduğunu vurgulamıştır.

1. *Aşıqmı yeridi, başına dönüm,*
2. *İndi müğənnisiz el-oba yoxdu.*
3. *Bəxtəvər başına Azərbaycanın*
4. *Daha oxuyanı, çalanı çoxdu.*

Âşıkların, davulcuların millî hazine olduğunu dile getiren şair, bu meslekleri icra edenlerin sanatlarını unuttuğunu ve bu yüzden komşu devletlerin bu hazinelere sahip

çıktığını vurgulamıştır. Bu şiirde de şair, erkeklerin kendi yurtlarındaki kızları sevmek yerine başka ülkelerden kızları sevmelerini eleştirmiştir.

5. *Aşıq, balabançı... milli xəzinə,*
6. *Zurnaçı unudur qara zurnanı.*
7. *Qonşumuz dizini qoyub dizinə,*
8. *Çalır düdüyünü Azərbaycanın*
13. *Düymə açа-aça lap ustalaşdıq,*
14. *Düymə açanların "dəymə!"si yoxdu.*
15. *Yandı çox ustalar Kərəmdən sonra,*
16. *Gördülər anlayıb-biləndən sonra:*
17. *Yad-yala qızların düyməsi yoxdu.*

Gülürlər (36) adlı şiirde Rafig Hümmet, toplumun yozlaşmasını ve kendi değerlerini unutmasını eleştirmiştir. Gelinlerin düğünlerde caz müziği çalarak ağladığını söyleyen şair, kendi kültürel müziklerinin unutulmuş olmasından yakınmaktadır. Şair, kendi milletinin kızları varken yabancı kızlara ağlayanlara erkeklere de sitem etmektedir.

1. *A dağlının yarı gəlin, ağlama,*
2. *Zurna ha yox; barı, gəlin, ağlama.*
3. *Sən Allah, a sarı gəlin, ağlama,*
4. *Caz üstündə ağlayana gülürlər.*

5. *A bəy, yarın yad quludu, ağlama,*
6. *Dərdin səndən çox uludu, ağlama,*
7. *Sağın-solun qız doludu, ağlama,*
8. *Qız üstündə ağlayana gülürlər.*

Şair, sazı kutsal gördüğü için saz çalındığında gözlerinin dolduğunu söylemiştir, fakat dönem öyle bir değişmiştir ki saz üzerine ağlayanlara gülündüğü için şair, ağladığını sakladığını dile getirmiştir.

9. *Saz çalınır nələr gəlir ağlıma,*
10. *Tutur məni bir divanə ağlamaq.*
11. *Sil gözünü, Rafiq Hümmət, ağlama,*
12. *Saz üstündə ağlayana gülürlər...*

Önceki dönemlerde âşıkların, sazlarını çalarak sanatlarını en güzel şekilde icra ettiklerini söyleyen Hümmet, o dönemlerde manevi ve kültürel değerlere daha çok önem verildiğini anlatmaktadır.

22. *Bəstəkar, müğənni, çalğıçı, rəqqas...*
23. *Sinədə sazını sazlardı aşıq.*
24. *Kərəmin vaxtında Əslidən qabaq*
25. *Lələnin yolunu gözlərdi aşıq.*

26. *Aşıqmı yeridi, sazmı yeridi...*
27. *Dastanı uzundu Əsli-Kərəmin.*
28. *Toyu çalınacaq Azərbaycanın*
29. *Bir Əsli quşu var hələ hərənin...*

Saz Yuxusu (137) şiirinde Rafig Hümmet, insanlara köklerine ve kanlarına bağlı kalmaları gerektiğini söylemiştir. Bu şiirde şair, Kerem'in Hristiyan bir kız olan Aslı'yı sevmesine değinerek kendisinin de Hristiyan bir kızı sevdiğini ama ona teslim olmadığını ifade etmiştir. Hümmet, yabancı kızları severek insanların köklerinden, kanlarından ayrılmamaları gerektiğini vurgulamıştır.

1. *Sazım çıxır köynəyindən,*
2. *Köynəyinə salır məni.*
3. *Bu qara don kəfəndimi?*
4. *Qara qorxu alır məni.*

5. *Bu gələn səs hansı yandan:*
6. *Keçmə kökdən, keçmə qandan!*
7. *Kərəm çıxır yer altından,*
8. *Gülə-gülə çalır məni.*

Şair, *Çağırır (80)* adlı şiirinde, toplumdaki değerlerin muhafaza edilmediği ve bu yüzden bir boz kurt olamadığını söyleyen şair, burada bozkurdu milliyetçi unsurları barındıran bir sembol olarak kullanmıştır. Vatanın derdi ile dertlenen şair, vatan için yapmak istedikleri karşısında elinden bir şey gelmemesinin hüznünü yaşayarak "bozkurt" olamamasını sorgulamaktadır.

1. *Bu gələn səs ulamadı,*

2. *Qartaldan qıy alammadım,*
3. *Mən boz qurd olammadım?*
4. *Məni yalquzaq çağırır.*

5. *Dinləyəmməm hər aşığı,*
6. *Dərddi Vətən yaraşığı.*
7. *Kimini Tanrı işığı,*
8. *Kimini duzaq çağırır.*

Dünyanın düzeninin olumsuz yönde değişmesinden şikâyet eden şair, *Bilmir* (129) adlı şiirinde insanların dinden ve geleneklerden uzaklaşmasından bahsetmiştir. Hümmet, hayat şartlarının değişmesine bağlı olarak insanların özlerinden, kültürlerinden, dinlerinden uzaklaşmasından dolayı duyduğu rahatsızlığını dile getirmiştir.

9. *İman yoxdu, dini gedir,*
10. *Mini gəlir, mini gedir.*
11. *Dünya görən nə rəngdədir,*
12. *Mənim gözüm seçə bilmir.*

Mən Atillanın Ruhunda (86) şiirinde Rafig Hümmet, insanların dinî ve millî kimliklerini unuttuğunu söyleyerek uykuda olduklarını dile getirmiştir. Şair, dizelerinde Atilla'nın ruhunda, Muhammed'in dininde olduğunu söylemiş ve bu şekilde insanlara atalarını ve dinini hatırlatmak istemiştir.

5. *Gəmi görünmür yaxında,*
6. *Gəmisi batıb Nuhun da?!*
7. *Mən Atillanın ruhunda,*
8. *Məhəmmədin dinindəyəm.*

9. *Özüm ki, duşam, yuxuyam,*
10. *Gecə keçir, ay yuxu, yan!*
11. *Bilmirmi bunu oxuyan:*
12. *Mən də onun günündəyəm.*

3.2.2.5. Şairin Hayatın Düzeninden Şikâyet Ettiği Şiirler

Hayatını iyilik ve dürüstlük ilkeleri üzerine kuran Hümmet, hayatta var olan kötülükler, riyakârlıklar karşısında derin sarsıntılar geçirmiştir. Dünyada yaşanan

haksızlıklara, zulme ve insanların maddiyat için yaptığı kötülüklere şahit olan şair, bunları şiirlerinde sıkça dile getirmiştir. Hümmet, insanların kendi çıkarları için başkalarının hakkını nasıl gaspettiğini, yaşanan haksızlıklar karşısında nasıl sustuklarını şiirlerinde anlatmış ve bunlardan şikâyet etmiştir. Bu konuda yazılan şiirler şunlardır: *Sərçə Ölümü (7), Əl Çalana Bax (42), Zaman (62), Sevinir (77), Oldu (101), Hamı Qəribədi (102), İki Qardaş Savaşanda, Aparır (105), Hani Allahın Qasidi (109), Gəzəcək (107), Qiymət (111), Çarpılır (112), Bilmir (129), Yeyib Doydunmu Zalım (131), Gərib Ahı (149), Dostlar Köçür Bu Dünyadan (181), Düşməni Qardaş Eləyir (180), Mən Ölümdən Dərs Aldım (186), Bezdim Aldanmaqdan (219), Qurtuluş (224), Bildirmə (242), Vay Vay (260), Qorxu (151), Müasirlik (236), Qul Asi Olanda (4), Yandırarmı (5), Quşmu Gözəldi Lələkmi (91), Mən Atillanın Ruhunda (86), Ulayır, Yaşayırıq (100), Vurulmaz (121), Sınıq Ayna (116), Gerçək (205), Sənə Nə Adam (294).*

Rafig Hümmet, insanların doyumsuzluğu ve aralarındaki uçuruma *Sevinir* (77) adlı şiirinde şiirinde dikkat çekmiştir. Şair, kimi insanların kiralık ev bulsa sevineceğini kimilerinin ise ev satın aldığında bile sevinmediğini söylemiştir. Herkesin doyum sınırının farklı olduğunu söyleyen şair, kimi insanlarının Kür Nehri'ni içse doymayacaklarını kimi insanların ise bir fincan su ile yetineceğini dile getirmiştir.

1. *Kimi məzar boyda otaq*
2. *Tapsa kirayə, sevinir.*
3. *Kimi də təzə aldığı*
4. *Beş otaq öyə sevinir.*
5. *Hərənin öz tamah yeri,*
6. *Bilinməz dünyanın sirri.*
7. *Biri Kürdən doymaz,*
8. *biri*
9. *Bir fincan suya sevinir.*

Şair, insanların değer yargılarının ve hayata bakış açılarının da farklı olduğunu şiirlerinde ifade etmiştir. Hümmet, kimi insanlarının vatanını sevmeyi külfet olarak gördüğünü, kimilerinin ise vatanının bulutsuz gününe sevindiğini söyleyerek insanlar arasındaki farkı gözler önüne sermiştir.

10. *Kimiyə Vətən külfəti,*
11. *Yurdunu sevməyi çətin.*

12. *Kimi sevinir xəlvəti,*
13. *Buludsuz göyə sevinir.*

14. *Eh... yağıya qalan torpaq,*
15. *Yağıya su verən bulaq...*
16. *Mahnıdan tutulur qulaq,*
17. *Bu millət nəyə sevinir?..*

Hümmet, *Yandırarmı (5)* adlı şiirinde insanların sahtekârlığı ve riyakârlığını konu etmiştir. Şair, kör düşman önünde gölgesinden bile korkanların, haksızlık karşısında hiçbir zaman seslerini çıkaramayacağını, dindar gibi görünen fakat başkasının ocağına su dökenlerin gerçek Allah dostu olamayacağını şöyle ifade etmiştir:

1. *Kimdən nə umursan, a başı daşlı,*
2. *Can deyə bilməyən can yandırarmı?*
3. *Kor yağı önündə qanından qorxan*
4. *İsmət çırağında qan yandırarmı?*

5. *Yandı, qara qaldı o saray, o dam,*
6. *Neynim, mən bir körpü uzağam, yadam.*
7. *Özgə ocağına su tökən adam*
8. *Tanrı məbədində şam yandırarmı?*

Hümmet, zamanın kıymetini bilen ulemanın, boş sözlerle zamanı tüketmeyeceğini söyleyerek boş konuşanların cahil kimseler olduğunu şu şekilde anlatmıştır:

9. *Nə yaxşı, ərkim də çatdı qələmə,*
10. *Halal nan qazandım iki balama.*
11. *Kanın qiymətini bilən üləma*
12. *Moizə oxuyub, an yandırarmı?*

Hümmet, insanların takke takıp, abdest almalarının yeterli olmadığını bunlarla birlikte ruh güzelliği ve iyi niyetin de olması gerektiğini söylemiş, bu özelliklere sahip olmayanlara Allah'ın merhamet göstermeyeceğini dile getirmitşir.

13. *Ruh ki sığınmadı xirqə, əbaya,*
14. *Yüz də şərqi söylə Günəşə, Aya...*
15. *Abdəsti pozulan elə, obaya*
16. *Rəbb səba əsdirib, dan yandırarmı?..*

Hümmet, *Oldu (101)* adlı şiirinde insanlarının gözünün şaşı, bakışlarının kötü olduğunu ve bu yüzden haram, helal gözetmediklerini söylemiştir. Şair, bu şekilde yaşayan insanların hayatlarının zehir olacağını vurgulamış ve bu şekilde yaşayanları eleştirmiştir.

1. *Bəndələrin gözləri çaş,*
2. *Baxışı qıyqacı oldu.*
3. *Halal, haram nə yedisə,*
4. *Zəhər oldu, acı oldu.*

5. *Nə deyək belə adama,*
6. *Tüpürdü kişi adına*
7. *Çevrilib bir şux qadına,*
8. *Beş erkəyin duzu oldu.*

İnsanların hayattaki ve düzendeki aksaklıklara aldırmadan hayatlarına devam etmelerini eleştirien şair, insanların onda dokuzunun koyun olduğunu söylemiş ve bu şekilde düzene müdahale etmeden yaşayanlar yüzünden, ömrün tadının tuzunun kalmadığını dile getirmiştir.

9. *Qalaqlanıb könül tozu,*
10. *Qaçıb ömrün dadı-duzu.*
11. *Dünyanın onda doqquzu*
12. *Qoyun oldu, quzu oldu.*

Şair, insanlara kötülük yapanların, adil olmayanların, Allah'a asi gelenlerin bu dönemde insanların baş tacı olmalarından yakınmıştır.

13. *Yeri, göyü əsdirənlər,*
14. *Hər bucağı kəsdirənlər,*
15. *Allaha sırt göstərənlər*
16. *Bəndənin baş tacı oldu.*

Hamı Qəribədi (102) şiirinde şair, insanların çeşit çeşit olduğunu, hepsinin ayrı istekleri, özlemleri olduğunu anlatmıştır. Bu şiirinde şair, insanların olur olmadık her şeyden rahatsız olmasını eleştirmiştir. Hümmet, öyle ki insanların yere gücü yetmediği hâlde gökten şikâyetlendiğini söyleyerek bu düzeni eleştirmiştir.

1. *Hamı qəribədi,vallah,*

2. *Hərə bir şeydən inciyir.*
3. *Biri quzeydən gileyli,*
4. *Biri güneydən inciyir.*

...

5. *Səsi, sözü ötməyənlər,*
6. *Hələ ölüb-itməyənlər,*
7. *Yerə gücü yetməyənlər*
8. *Üz tutub göydən inciyir.*

Ağ Qız Açıb Sinəsini (103) şiirinde şair, insanların birbirleri arasına nifak tohumu ektiğini söylemiştir. Hümmet, iki kardeş savaştığında düşmanın aralarındaki savaşı körüklediğini, bu savaştan mutlu olduğunu bu yüzden böyle bir duruma düşmemek gerektiğini anlatmıştır. Bu hayatın düzeninden şikâyet eden Hümmet, insanların kendi topraklarına hasretlik çekerken başkalarının o topraklarda sefa çekmesinin acısını dizelerine yansıtmıştır.

1. *İki qardaş savaşanda,*
2. *Qonşu qaçıb nacaq verir.*
3. *Ağ qız açıb sinəsini,*
4. *Tamarzıya acıq verir.*

5. *Köçdü biz sevən durnalar,*
6. *Nə dost qaldı, nə də ki yar.*
7. *Oğlunu genidən diyar*
8. *Oğulluğa qucaq verir.*

Yaşadıkları dönemde insanların gözlerine perde indiğini, insanların etraflarındakileri çok kolay aldattığını ifade eden şair, artık rüşvetin bile selam gibi açıktan alınıp verildiğini söyleyerek dünyanın düzenine isyan etmiştir.

9. *Ala gözləri örtüb qan,*
10. *At da çəkinmir qamçıdan.*
11. *Halva istə dükançıdan,*
12. *Büküb sənə sucuq verir.*

13. *Rüşvət salama sarılır,*
14. *Adamın bağrı yarılır,*
15. *Daha hamı açıq alır,*
16. *Daha hamı açıq verir.*

Dünyada yaşanan adaletsizlikler ve kötülüklerin artmasını, kıyametin bir işareti olarak gören şair, bu haksızlıklar sonucu kıyamet gününün geleceğini, bu günde insanların ayıplarını örtemeyeceğini, insanların çıplak gezeceğini, yerin ve göğün yanacağını, insanların bir avuç toprak bulamayacağını *Gəzəcək (107)* adlı şiirinde anlatmıştır.

1. *İnsanlar ayıb örtməyə*
2. *Quru bir yarpaq gəzəcək.*
3. *Gün gələcək: kişi, qadın*
4. *Bir yerdə çılpaq gəzəcək.*

5. *Yer yanacaq için-için,*
6. *Göy yanacaq ağ söz üçün,*
7. *Yurdsuzlar bir cüt göz üçün*
8. *Bir ovuc torpaq gəzəcək.*

Şair, Hz. İsa'nın gerildiği çarmıhtan ineceğini, mehdinin geleceğini, gerçeklerin ortaya çıkacağını, haksızlığa uğramış iyi insanların bu günde şaha döneceğini, hiçbir sırrın gizli kalmayacağını şöyle ifade etmiştir:

9. *İsa enəcək çarmıxdan,*
10. *Mehdi var olacaq yoxdan,*
11. *Neçə söz ayılıb haqdan,*
12. *Təmiz bir dodaq gəzəcək.*

13. *Şaha dönəcək yesirlər,*
14. *Açılacaq gizli sirlər,*
15. *Tənha, kimsəsiz şairlər*
16. *Şeir üçün ah gəzəcək...*

Dünyanın düzeninden rahatsız olan şair, *Qiymət (111)* adlı şiirinde dünyanın nereden gelip nereye gittiğini sorgulamıştır. Hümmet, insanların evvelinin de sonrasının da kan olduğunu dile getirerek her ömrün bir imtihan olduğunu söylemiş ve bu ömürlerin kıymetinin Allah tarafından yazıldığını dile getimiştir.

5. *Bu dünya hardan yığılıb?*
6. *Bu dünya hara yox olur?..*
7. *Yox olan vardan yox olub,*
8. *Var olan yoxdan yazılır.*

9. *Əvvəlin qan, axırın qan,*
10. *Atılıb düşürsan, insan!*
11. *Hər ömür bircə imtahan,*
12. *Qiymət Allahdan yazılır.*

Bu dünyada adaletin iyi işlemediğini düşünen şair, mahşer kurulduğunda tüm makam mevki sahiplerinin rütbelerinin düşeceğini, yapılan işlerin sorguya çekileceğini şöyle anlatmıştır:

13. *Mizan-tərəzi düzülər,*
14. *Padşah yazanlar pozular...*
15. *Tanrı deyən haqq yazılar*
16. *Nalədən, ahdan yazılır.*

Şair, *Çarpılır* (112) adlı şiirde hayatın her döneminde, dünyanın her yerinde derdin olduğunu anlatır. Kimisinin şehirde kimisinin köyde, bazısının beşikte bazısının da eyerde dert çektiğini dile getiren şair, derdin insanları nöbette beklediğini ifade etmiştir.

1. *Hərə bir yerdən yıxılır,*
2. *Hərə bir dərdə çarpılır.*
3. *Kimi kəndin yollarında,*
4. *Kimi şəhərdə çarpılır.*

5. *Dustağıq evdə eşikdə,*
6. *Dərddi bərk duran keşikdə.*
7. *Daha körpələr beşikdə,*
8. *İgid yəhərdə çarpılır.*

Dünyanın düzeninin olumsuz yönde değişmesinden şikâyet eden şair, *Bilmir* (129) adlı şiirinde insanların dinden ve geleneklerden uzaklaşmasından bahsetmiştir. Şair, bu şiirinde insanların imanlarının azalmasını eleştirmiştir.

9. *İman yoxdu, dini gedir,*
10. *Mini gəlir, mini gedir.*
11. *Dünya görən nə rəngdədir,*
12. *Mənim gözüm seçə bilmir.*

Rafig Hümmet, şiirlerinde zalimlerin mazlumların hakkını yemesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Şair, *Yeyib Doydunmu Zalım (131)* şiirinde de bu konuya değinmiştir. Hümmet, zalimlerin haksızlık yaparak masum ve dürüst insanların haklarını yemekten bıkmadıklarını şöyle anlatmıştır:

1. *Yeyib doymadınmı hələ,*
2. *Yenə mənimi yeyirsən?*
3. *Özün kəsdiyin tikədi,*
4. *Qəssabı niyə söyürsən?!*

...

13. *Yeyib doydunmu, zalım,*
14. *Qanlı-qanlı bu canımı,*
15. *Barı, mundar ağzından*
16. *Yaxala, tüpür qanımı...*

Hümmet, bu hayatta dürüst insanların itibar görmemesinden yakınmıştır. *Gərib Ahı (149)* şiirinde yaşanılan dünyada doğrunun ve doğruluğun yanında olanın yüzünün gülmediği anlatılmıştır. İnsanların mert ile namerdi ayırt etmedikleri, dost gibi görünenlerin düşmanlık ettiği şöyle ifade edilmiştir.

9. *Haqqın üzü güldüyü yox,*
10. *Asan ələ gəldiyi yox.*
11. *Mərdi düşmən bildiyi yox,*
12. *Dost bildiyi günüləyər.*

Dostlar Köçür Bu Dünyadan (181) adlı şiirde Hümmet, dünyanın koca bir şarlatan olduğunu söylemiş ve dostların bu dünyadan göçerek ahlaksızlara meydan bırakmasından şikâyet etmiştir.

13. *Dünya bir qoca şarlatan,*
14. *Dostlar köçür bu dünyadan,*
15. *Şortulara qalır meydan,*
16. *Kişilər qəfil qırılır...*

İnsanların kötülük yaparken hiç zarar görmeyeceklerini, yaptıklarının açığa çıkmayacağını düşünmelerinin yanlış olduğunu dile getiren Rafig Hümmet, *Düşməni Qardaş Eləyir (180)* şiirinde insanların gizli, açık yaptığı bütün kötülüklerin Tanrı

tarafından ortaya döküleceği anlatılmıştır. Şair, Tanrı'nın iyi insanlara hayır kapıları açarken kötü olanların kaderlerini kötü yazacağını söylemiştir.

1. *Gizlidən gizli sirləri*
2. *Tanrı açır, faş eləyir.*
3. *Xeyirxaha qapı açır,*
4. *Bədxahları çaş eləyir.*
5. *Suç etsən bəndədən xəlvət,*
6. *Cəzası gələcək əlbət.*
7. *Tanrı biləndə məsləhət,*
8. *Düşməni qardaş eləyir.*

Rafig Hümmet, bu dünya düzeni ve insanların zulüm görmesinden kaynaklanan sıkıntılardan her ne kadar şikâyet etse de, bir gün tüm bunların sona ereceğine dair umutlarını kaybetmemiştir. Şair, *Qurtuluş (224)* adlı şiirinde kötü günlerin sonunda güneşin doğacağını söylemiş, kötü düşüncelerin intihar edeceğini dile getirmiştir.

1. *Dostum, Ay necə batırsa,*
2. *Gün də eləcə doğacaq.*
3. *Tapdaq fikirlər*
4. *intihar*
5. *edib özünü boğacaq.*

Şair, rızkını yanlış yerde arayanların yanlışlarını farkedeceğini, kardeşine kurşun sıkanların kendilerini asacaklarını söylemiş ve güzel günlere dair umutlarını dile getirmiştir. Bütün bu kötülüklerin son bulmasıyla, yetim gönüllerin kurtuluş gününün geleceğini ifade eden şair, bu günlerde kendisini ölümsüz görenlerin düşeceği kötü durumu şöyle anlatmıştır:

6. *Çörəyi göydə axtaran*
7. *Bir gün açacaq gözünü,*
8. *Qardaşını güllələyən*
9. *qardaş*
10. *asacaq özünü.*

...

11. *Tapdaq fikirlərin intihar anı*
12. *Yetim könüllərin qurtuluş günü.*
13. *Həsrətdən öləcək hər axşam-səhər*
14. *Bir boğaz kəndirnən bir udum zəhər...*

Rafig Hümmet, *Qorxu (151)* adlı şiirinde bir insanın her işi yolunda gidiyorsa, her günü güzel geçiyorsa korkması gerektiğini söylemiştir. Hümmet, herkes senden razıysa sen de herkesten razıysan yine korkmak gerektiğini söylemiştir. Çünkü şair böyle bir durumda Allah'ın insanla ilişkisini kestiğini düşünmektedir.

1. *Hər şey gözəldirsə,*
2. *Bütün işlərin yolunda gedirsə,*
3. *Zövqün eşqinlə sarmaş-dolaşsa,*
4. *Təbəssümünü qoymağa yer azlıq edirsə,*
5. *Qorx!..*

6. *Hamıdan razısansa,*
7. *Hər kəs səndən razıdırsa,*
8. *Qışın sönük günəşi də*
9. *Soyuq üzünü qızdırırsa,*
10. *Qorx!*

Şair, bir insanın tüm yolları bağlandıysa, sonuncu ümidi de boşa çıktıysa, Allah'a sığınmadan yatmıyorsa korkmaması gerektiğini, çünkü bu insanların Allah'ın sevdiği kulu oldukları için imtihan edildiğini düşünmektedir.

11. *Bütün yolların bağlanıbsa,*
12. *Sonuncu ümiddən tutmusansa,*
13. *Sonuncu sandığın gecəni*
14. *Haqqa sığınıb yatmısansa,*
15. *Qorxma!..*

Modern çağın getirdiği gelişmeler ile birlikte hayatın her alanda yozlaştığını düşünen şair, bu düşüncelerini *Müasirlik (236)* adlı şiirinde dile getirmiştir. İnsanların her yönden sanallaştığını, bütün duyguların, sevginin de nefretin de artık sanal olarak yaşandığını söyleyen Hümmet, kokladığımız çiçeklerin bile resimden ibaret kaldığını söylemiştir.

1. *Adamlar sanallaşdı,*
2. *Virtuallaşdı hər şey,*
3. *Sevgi də, nifrət də,*
4. *Seks də, məhəbbət də,*
5. *Yalan da, gerçək də,*
6. *Ətrini aldığımız çiçək də*

7. *Şəkilləşdi.*

Rafig Hümmet, hayatın elektronikleştiğini, her şeyin küçük bir monitöre sığdırıldığını söylemiş ve insanların bilgisayarlar sayesinde istediği her şeye ulaştığını dile getirmiştir. Öyle ki, insanlar yer istese yere, gök isterse göğe, eş isterse eşe yine bunun sayesinde ulaşabildiğini söylemiş ve bunun insan hayatını olumsuz etkilediğini dile getirmiştir.

8. *Həyat elektronlaşdı,*
9. *Monitora köçdü hər şey,*
10. *Aç bilgisayarı*
11. *Yer istəyirsən yer!*
12. *Göy istəyirsən göy!*
13. *Ər istəyirsən ər!*
14. *Gey istəyirsən gey!*

Şair, bu sanallaşma dolayısıyla, tabiatın, ayın, güneşin, aşkın, ayrılığın, sürgünün hiçbir şeyin tadının kalmadığını, her şeyin foroğraftan ibaret olduğunu söylemiştir. Bu sanallaşma nedeniyle yüzlerce şair türediğini, fakat bu şairlerin sadece adının olduğunu şiirlerinin olmadığını dile getirmiştir.

15. *Daha nə Ayın ləzzəti var,*
16. *Nə Günün,*
17. *Nə eşqin,*
18. *Nə ayrılığın,*
19. *Nə də sürgünün.*
20. *Hər şeyin şəkli var,*
21. *Özü yox,*
22. *Minlərlə şairin adı var,*
23. *Sözü yox.*

Hayatın her anını, her lezzetini sanal alemde arayanlar yüzünden gerçek hayatın unutulduğunu dile getiren Hümmet, köylerin terkedildiğini, şehirlerin kalabalıklaştığını, hastalıkların arttığını, dertlerin çoğaldığını söylemiş, hayatın sanallaşmasıyla bir tek ölümün gerçek kaldığını şöyle anlatmıştır:

24. *Dağlar fərmansız tərk edildi,*
25. *Kəndlər tamam boşaldı,*

26. Şəhərlər böyüdü,
27. Qanda şəkər artdı,
28. Sinədə qəhərlər böyüdü
29. Həyat sanallaşdı,
30. Ətrini pay verən çiçək qalmadı,
31. Ölümdən başqa bir gerçək qalmadı...

Yaşayırıq (100) adlı şiirden Rafig Hümmet, gökyüzüne bakmaktan üzerinde yaşadığımız yeryüzünü göremediğimizi aslında ateş üzerinde yaşadığımızı söylemiştir.

1. Göy üzünə baxa-baxa,
2. Yer üstündə yaşayırıq.
3. Altımızda qara torpaq,
4. Gor üstündə yaşayırıq.

5. Yanmasaq, düşmərik yada,
6. Yaman vurulmuşuq oda.
7. Qovruluruq çarpayıda,
8. Qor üstündə yaşayırıq.

Sırlı ve gizemli bir dünyada yaşadığımı söyleyen Hümmet, insanların yaptığı kötülükler, işledikleri suçlar yüzünden toprağın kirlendiğini ve bu yüzden kir üstünde yaşadığımızı dile getirmiştir.

9. Deyirlər, ruh göyə gedir,
10. Adna günü öyə gedir,
11. Nəyə gəlir, nəyə gedir
12. Sirr üstündə yaşayırıq.

13. Nə yağış var, nə qar yağır,
14. Duamı yazım, a fağır?
15. Suçumuz örtüb torpağı,
16. Kir üstündə yaşayırıq.

Sınıq Ayna (116) şiirinde Hümmet, insanların bütün sınırlarının kaybolduğunu, dünyanın çivisinin çıktığını anlatmaktadır. Ayın geceleri güzel doğmadığını, günenişin de güneş gibi doğmadığını söyleyen şair, dünyanın aynasının kırıldığını ve insanların kendilerini, yaptıkları kötülükleri, yapılan haksızlıkları görmediğini dile getirmektedir.

1. *Ay gözəl doğmur gecələr,*
2. *Gün də gün kimi çıxammır.*
3. *Sınıb dünyanın aynası,*
4. *Durub özünə baxammır.*

Rafig Hümmet, kırık aynasıyla dünyanın dağını, taşını göremediği gibi, meleklerin de insanların gözyaşını göremediğini söylemiştir. Meleklerin birbirinin gözyaşını ayna olarak kullandığını söyleyen şair, bu kırık aynayı Tanrı'nın düzeltemeyeceğini çünkü buna sebep olanların insanlar olduğunu şöyle ifade etmiştir:

9. *Sınıb dünyanın aynası,*
5. *Dağ-daşını görə bilmir.*
6. *Daha mələklər bəndənin*
7. *Göz yaşını görə bilmir.*

8. *Mələklər bir-birinin*
9. *Göz yaşında güzgülənir.*
10. *Tanrı aynamı düzəldir?*
11. *İşıq deşir göz giləmi...*

3.2.2.6. Şiir ve Şairlik Hakkında Şiirler

Rafig Hümmet'in şiir ve şairlik hakkında da şiirleri bulunmaktadır. Bu konuda yazdığı şiirlerle Hümmet, şairlerin iç dünyasını yansıtmış, onların yaşadığı sıkıntıları, mutlulukları dile getirmiştir. Hümmet, bu konuda yazdığı şiirlerin genelinde şairleri, dert adamı olarak nitelemiş, şairlerin peşini dertlerin ve sıkıntıların bırakmadığını ifade etmiştir. Ayrıca Rafig Hümmet, şairleri halk adamı olarak nitelemiş ve onları topluma yön veren, büyük hizmetler yapan şahsiyetler olarak görmüştür. Hümmet, buna rağmen şairlere değer verilmemesinden şikâyet etmiş ve şairlerin ölümünden sonra değerlerinin anlaşıldığını ifade etmiştir.

Bu konu ile iligili şiirler şunlardır: *Şeir Şairin Kəfəni (124), Görən Şair Adamdımı (134), Şair (157), Şair Ömrü (200), Əzab Nəğməsi (233), Şairlər (268), Mən Şeir Yazmıram (13), Çap Etdirmədiyim Şeirlərimə (14), Ay İşığı Gecələrin Kəfəni (24), Millətin Şairi Olmaq Zor İmiş (31), Qalx Üfüq Bucağına Bax (119), Dincəlir (166), Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1), İsmarıc (135), Fırçamı Yana Atıram (97), Təzə Söz Deyəmmirəm (187), Əli Kərimin Xatirəsine (173), Üç İki Bir (230), Baxın (244), XIX Yüzil*

Qoşması (251), Qara Günün Qazancı (15), Gecəm Nə Gözəl (145), Ayrılıq Havası (154), Min İl Keçsə də (115), İstəmirəm (126), Səsin Canı Nəfəsdədi (182), Səhərin Üzü Buz Kimi (296).

Hümmet, şairlerin dert çekmek için hayata geldiklerine inanır. Şair, *Şeir Şairin Kəfəni* (124) adlı şiirinde yaşadığı dönemde şairlerin değer görmemesinden şikâyet etmiştir. Şairlerin hayattayken önemsenmediğini bu yüzden şiirlerin şairlerin kefeni olduğunu bu şiirde şöyle dile getirilmiştir:

13. Şeir şairin kəfəni,
14. İlana balası qənim.
15. Sağlığında bu vətənin
16. Şairi düşmür yadına...

Görən Şair Adamdımı (134) şiirinde şairlerin yaşamları boyunca sıkıntı çektiğine değinen Hümmet, dostların keyif içinde olduğunu söylerek kendisinin şair olduğu için mi mutluluğa layık olmadığını sorguluyor. Derdi her insanı çekemeyeceğini, fakat dert şaire geldi mi şairin bunun üstesinden geldiğini anlatan Hümmet, derdin şaire dadandı mı başkasına gitmeyeceğini söyleyerek sitem eder:

9. Dostlarım kef içində,
10. Mən dərddən ayıq deyiləm?
11. Anam məni şair doğub,
12. Mən kefə layiq deyiləm?..

13. Dərdi hər adam çəkəmməz,
14. Görən şair adamdımı?
15. Başqasına yaxın getməz,
16. Dərd şairə dadandımı.

Hümmet, *Şair (157)* adlı şiirinde, şairlerin dertlerinin bilinmeyeceğini, onların akşamlarının sabahlarının olmadığını söylemiştir. Şairlerin yaşarken değerlerinin bilinmediğini vurgulayan Hümmet, şairlerin yaşarlarken deli sayıldıklarını, fakat onlar öldükten sonra heykellerinin dikildiğini söylemiş ve bu durumu eleştirmiştir. Rafig Hümmet, şairlerin dertlerinden dolayı kendi içlerinde sürgün yaşadıklarını şöyle anlatmıştır:

1. *Ahdı, çəkə-çəkə ölür,*
2. *Şairin ahı bilinməz.*
3. *Gecə-gündüzü qarışıq,*
4. *Axşam-sabahı bilinməz.*

5. *Yaşayar dəli sayılar,*
6. *Ölər heykəli qoyular.*
7. *Öz içinə sürgün olar,*
8. *Günahı suçu bilinməz.*

Şairlerin hayatları boyunca dürüst yaşadıklarını, bu yüzden Tanrı ile yakın olduklarını belirten Hümmet, şairlerin kendi elleri ile kendilerini derde saldıklarını ifade eder:

9. *Baxtın önündə düz durar.*
10. *Tanrıynan üzbəüz durar,*
11. *Özü öz boynunu vurar,*
12. *Cəlladı-şahı bilinməz.*

Rafig Hümmet, *Şair Ömrü (200)* şiirinde şairlerin yaşadıkları dönemin düzenine ayak uyduramayışlarını anlatmaktadır. Hümmet'in bu şiirinde, şairlerin yaşadıkları dönemde var olan yöneticilere kendilerini sevdirmek gibi bir dertleri olmadığı, düşünceleri neyse bundan taviz vermedikleri anlatılmaktadır. Her dönemin yöneticisinin değiştiğini, fakat şairlerin itibar kazanmak için yönetime göre görüş değiştirmediğini dile getirmektedir.

Hayatta şartların, yöneticilerin sürekli değiştiği, kimi zaman kulun şah olduğu kimi zamada şahın avare olduğunu söyleyen Hümmet, şairlerin ömürlerinde birden fazla şaha itibar edemeyeceğini dile getirmiştir. Çünkü başa gelen her şahın iyi olmadığı ve şairlerin de dürüst oldukları için her şaha itibar etmedikleri anlatılmıştır.

1. *Şair ömrü dəm-dəsgaha uyğunlaşmır ki,*
2. *Şair olan öz dərdini özüylə bölür.*
3. *İşdir, ürək birdən dərdə tab gətirməsə,*
4. *Ay nurunda çiçəkləmiş sözüylə bölür.*

5. *Şair ömrü xana-şaha uyğunlaşmır ki,*
6. *Dövran var ki, qul şah olur, şah da didərgin.*

7. *Bir ömürdə neçə şaha vurulsun şair*
8. *Şah var adil, şah var göyçək, şah da var çirkin.*

Şair Ömrü (200) şiirinde, şairlerin iyi ile kötüyü ayırt ettiğini, hakka zeval getirmediğini söyleyen şair, *Şirindimi* (221) şiirinde dürüstlüğü ve doğruluğu ilke edinmeyen şairleri konu etmiş ve onları eleştirmiştir. Şairlerin yaşadıkarı dönemin ve toplumun sıkıntılarından mesul olduklarını, bunlara kalemleri ile karşı çıkmaları gerektiğini düşünen Hümmet, kötülükler karşısında sesini çıkarmayan şairlerin, zulümden sorumlu olduklarını söylemiştir:

1. *Ruhu kölgəsində ulayan şair,*
2. *Kölgəsi torpağı yalayan şair,*
3. *Torpağın qusduğu qan şirindimi?*

4. *Ayın sükutundan kar olan şair,*
5. *Üfüqə baxmaqdan kor olan şair,*
6. *Zülmət bitməyəndə, dan şirindimi?*

Hümmet, böyle şairlerin şahın kafesinde kuş övdüğünü, kendi çıkarları ve canlarını korumak için haksızlık karşısında sustuklarını iğneleyici bir dille anlatmıştır:

10. *Şahın qəfəsində quş öyən şair,*
11. *Dinməyib, xar tutdan döşəyən şair,*
12. *Susmaq qızıldımı... can şirindimi?...*

Hümmet yazılan şiirleri, şairlerin ve yaşadığı toplumun aynası olarak görmüştür. Eğer bir şiirde bunlardan eser yok ise o şiire yalan ve riyanın karıştığını söyleyen *Hümmet, Əzab Nəğməsi* (233) şiirinde şiiri, yaşanmış ve geçmişte kalmış azapların cesedi olarak tanımlar. Hümmet'e göre insanların, toplumun ve şairlerin geçmişte yaşadığı sıkıntılar, şiir olarak kaleme dökülür:

7. *Sükutu dinlədim Dan üzündə mən,*
8. *Bilmədim Sükutun nəyidi şeir.*
9. *Yer bulub dəfn edin ürəyinizdə*
10. *Ölmüş əzabların meyidi şeir...*

Şairlər (268) adlı şiirde Hümmet, şairlerin karakterlerini anlatmaktadır. Bu şiirde yalan söyleyenlerin ve hiçbir kadına âşık olmayanların şair olamayacağını anlatmıştır.

Şairlerin fedakâr, sadık ve çalışkan olduğunu dile getiren Hümmet, şairlerin deli gibi âşık olduklarını, gece gündüz çalıştıklarını ve son kuruşları ile sevdiklerini mutlu ettiğini dile getirir. Hümmet, bu özelliklere sahip olmayanların şair olamayacağını söyler.

1. *Gündə bir eşşəyə palan daşıyan,*
2. *Gündə yüz adama yalan danışan,*
3. *Ömründə bir qadın sevə bilməyən,*
4. *Gündə bir qəhbənin belinə minən,*
5. *Siz Allah, siz deyin, şair olarmı?*

6. *Şair dəli kimi sevər, vurular,*
7. *Şair fəhlə kimi işlər, yorular...*
8. *Bircə gecəni də oyaq qalmayan,*
9. *Son quruşu ilə sevdiyi qıza*
10. *Çiçəyə bənzəyən nəsə almayan,*
11. *Siz Allah, siz deyin, şair olarmı?*

Şairlerin şiirlerinde korkmadan hakkı savunduğunu, yeri geldiğinde baştaki yöneticileri eleştirdiğini, şaha, padişaha kul olmadığını söyleyen Hümmet, buna rağmen insanların her ayyaşı şair olarak gördüklerini söyleyerek sitem eder. Dert insanı olan şairleri, dünyada hiçbir şey öldürmese bile şöhretlerinin öldürdüğü, o da öldürmezse sevdiği kadının öldürdüğü *Şairler (268)* adlı şiirde şöyle anlatılır:

12. *Şairi çox zaman padşah öldürər,*
13. *Ya da köksündəki min ah öldürər.*
14. *Dərgaya əyilməz, xana qul olmaz,*
15. *Bala önündəki günah öldürər.*
16. *Hər əyyaş görəndə göz edirsiniz,*
17. *Siz hansı şairdən söz edirsiniz?*

18. *Dünyada heç nəyi olmasa belə,*
19. *Şairi şöhrəti-adı öldürər.*
20. *Nə vaxtsa cəlladlar qıymasalar da,*
21. *Gün gələr sevdiyi qadın öldürər...*

Mən Şeir Yazmıram (13) şiirinde şair, şiirlerin şairlerin dertlerinin yansıması olduğunu ifade eder. Bu şiirinde Hümmet, kendisinin şiir yazmadığını kalbini açıp derdinin fotoğrafını çektiğini söylemiştir:

1. *Yuxumu gözümdə dəfn eyləmişəm,*
2. *Ölüm də yatırtmaz məni bu gecə.*
3. *Mən şeir yazmıram…*
4. *açıb qəlbimi,*
5. *Dərdimin şəklini çəkirəm, dədə.*

Çap Etdirmədiyim Şeirlərimə (14) adlı şiirinde Hümmet, yazdığı şiirlerden af dilemiştir. Şair, şiirlerini hayatın gerektirdiği şekilde, kimi zaman boz bir yüreğe, kimi zaman ekmeğe kimi zaman da kıyafete değiştiğini söylemiş ve şiirlerinden kendisini bağışlamalarını dilemiştir. Hümmet, şiirlerini dosyalarda tutsak ettiğini, tozlar için bıraktığını söylemiş ve kendisi ölene kadar şiirlerin dosyalarda sabretmesini söyleyerek tekrar tekrar af dilemiştir.

1. *Bağışla, ay şeir, məni bağışla,*
2. *Bomboz bir ürəyə səni dəyişdim,*
3. *Bir qarın çörəyə səni dəyişdim,*
4. *Köynəyə, pencəyə səni dəyişdim.*

17. *Bağışla, ay şeir, məni bağışla,*
18. *Səni dustaq etdim boz qovluqlarda,*
19. *Sənə həmdəm oldu toz, qovluqlarda,*
20. *Mən ölənə kimi döz qovluqlarda…*

Ay İşığı Gecələrin Kəfəni (24), şiirinde gecelerin şairler için öneminden bahsedilmiş ve gecelerin şairler için büyük ilham kaynağı olduğunu anlatılmıştır. Meleklerin ay ışığında nereye gitseler şairlere rast geldiğini söyleyen Hümmet, gecelerin şairler için önemini vurgulamıştır.

1. *Ay işığı gecələrin kəfəni,*
2. *Zinrik gecə ağ kəfənə bürünər.*
3. *Ağ kəfənin ağ nurunda şairlər*
4. *Dizin-dizin Yaradana sürünər.*

…

9. *Ay işığı gecələrin kəfəni,*
10. *Ay işığı ah çəkənə xoş gələr.*
11. *Ay işığı doğulanda mələklər,*
12. *Hara getsə, şairlərə tuş gələr.*

Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1) şiirinde şair, yaşadığı sıkıntılardan dolayı şair olarak doğmanın da ölmenin de zor olduğunu söylemiştir.

21. *Ölümcüldü bulaq kimi soğulmaq,*
22. *Mənim eşqim hələ tamdı, mətindi.*
23. *Çox çətindi şair kimi doğulmaq,*
24. *Şair kimi ölmək ondan çətindi...*

Millətin Şairi Olmaq Zor İmiş (31) adlı şiirde şer ile beslenen bir yüreğe sahip olanların şiir yazamayacağını, bu ulvi yeteneğin sadece temiz ve dürüst olanlara bahşedildiği anlatılmaktadır. Yapılan kötülükler karşısında yüreğinin şiiri barındırmadığını söyleyen şair, bir şiir yolunda ömrünü harcadığını dile getirmiştir.

6. *Daha gəzdirəmmir şeiri ürəyim,*
7. *Eşqini, gücünü, məhəbbətini*
8. *Haylayıb içindən azdıranların*
9. *Gözləyir zülmünü, məşəqqətini.*

10. *Daha qoruyammır şeiri ürəyim,*
11. *Bir şeir yolunda ömrüm qocalır.*
12. *Çarpılıb gündə bir şərə ürəyim,*
13. *Boylu qadınlar tək şeirini salır.*

Şiirin de şair gibi ömrünün kısa olduğunu belirten Hümmet, Allah'ın şairi olana milletin şairi olmanın zor olduğunu söylemiştir. Bu şiirinde doğru ve dürüst olma yolunu tercih edip Allah'ın şairi olanların, dürüst olmayan yöneticilerin tarafından milletin şairi olarak kabul edilmediğini sitemli bir dille anlatmıştır.

18. *Şeirin də şair tək ömrü yarımçıq,*
19. *Şeirin də şair tək ömrü kor imiş.*
20. *Allahın şairi ola bilənə*
21. *Millətin şairi olmaq zor imiş...*

Qalx Üfüq Bucağına Bax (119) şiirinde şairlerin dert insanı olduğunu belirten Hümmet, şairlere dünyada sürgünden başka bir şey yakışmadığını söyleyerek şairlere değer verilmemesini eleştirmiştir.

5. *Dünyada nə yaraşır ki,*

6. *Şairə sürgündən başqa?*
7. *Məmləkətdə hər şey yasaq*
8. *Gecə ümidindən başqa.*

Rafig Hümmet, *Dincəlir (166)* adlı şiirinde şairlerin bu dünyadaki durumunu anlatmıştır. Şairlerin bu dünyada bahtı, oturacağı kuru bir tahtı olmadığını söylereyek şairlerin yalnızca öldüğünde rahata kavuşacağını belirtmiştir.

13. *Bu dünyada baxtı yoxdu,*
14. *Quruca bir taxtı yoxdu,*
15. *Sağlığında vaxtı yoxdu,*
16. *Şair öləndə dincəlir.*

Hümmet, bu dünyaya ne kadar şair gelip gittiyse hepsinin bahtlarının kötü olduğunu, sıkıntılar çekerek ömür sürdüklerini söyler. Hümmet, bu şairlerin bahtlarını sövüp bu dünyadan gittiğini *Təzə Söz Deyəmmirəm (187)* şiirinde anlatır:

13. *Dünyaya bildir gəlib,*
14. *Və ya min ildir gəlib*
15. *Nə qədər şair gəlib,*
16. *Bəxtini söyüb gedib.*

Şair, *Əli Kərimin Xatirəsine (173)* adlı şiirde şairlerin dünya yükünü çektiklerini, ömrü boyunca dinlenemediklerini dile getirmiştir.

5. *Yuxu yatam bircə çimir,*
6. *Şair olan "yatım" demir.*
7. *Dağ yükünü bir tək ömür*
8. *Çəkir dallarda-dallarda*

Üç, İki, Bir (230) adlı şiirinde Hümmet, sıkıntılı olduğu zamanlarda ve gece çöktüğünde şiir kapılarının kendisine açıldığını şöyle anlatmıştır:

1. *Allah, sənə şükür,*
2. *Ürəyimdə Nuh tufanı başladı.*
3. *Üç, iki, bir!..*
4. *Gecən xeyrə qalsın, ay gecə,*
5. *Salam, ay şeir!*

Şair, *Baxın (244)* adlı şiirinde şairlere ve aydınlara nefretle bakan insalara seslenmiştir. Şairlere yapılan haksızlıklara değinen Hümmet, şairlere gereken değerin verilmediğini söyleyerek kötülük yapanların keyif sürmelerini, pusuya yatıp kötülük yapmak için fırsat kovalamaya devam etmelerini şöyle anlatmıştır.

5. *Cəzası yox belə suçun*
6. *Şairlərə ölüm saçın!*
7. *Bacarsanız siz də uçun,*
8. *Göydən enə-enə baxın!*

9. *Kef çəkin, bəh-bəh, nə qəşəng...*
10. *Doldurun şar, atın fişəng.*
11. *Məni əlinizdə tüfəng,*
12. *Pusun, sinə-sinə baxın.*

13. *Pulunuzu yandırmayın,*
14. *Boş durmayın, xam durmayın,*
15. *çılpaqdan yan durmayın,*
16. *Açılıbdı sinə... baxın!..*

XIX Yüzil Qoşması (251) adlı şiirde, şairlerin hiçbir zaman dürüst olmayan, makam mevki sahibi insanlara baş eğmeyeceğini söylemiş ve yurtlarının böyle insanların elinde olmasından dolayı üzüntüsünü dile getirmiştir.

21. *Şairlər baş əyməz yekə sərlərə,*
22. *Arvaddan yoğrulmuş yumşaq ərlərə.*
23. *Cırımağızlara, kəlpeysərlərə,*
24. *Çuğundur üzlərə qalan yurda bax!*

Şair, *Qara Günün Qazancı (15)* şiirinde bütün kötülerin ve kötülüklerin uykuya daldığını, Tanrı'nın ise kendisini uyandırdığını söyleyerek ah çekmesiyle beraber sözlerin uç uca dizildiğini ifade etmiştir. Hümmet, gecelerin şairlerin şiir yazması için önemli bir nimet olduğunu vurgulamıştır.

6. *Gecə ki var qaragözlü mələkdi,*
7. *Quldurlardan, quldarlardan ayrıca.*
8. *Hamı yatır…*
9. *Tanrı məni oyadır,*
10. *Ah çəkirəm söz düzülür uc-uca.*

...

16. Gecə ki var qaragözlü mələkdi,
17. Şeir ki var qara günün qazancı.
18. Kim gərəksə, Tanrı özü oyadıb,
19. Kimin üçün boğaz yırtır azançı?..

Rafig Hümmet, şiirlerinin birçoğunda şiir yazması için en verimli zamanın gece olduğunu ifade etmiştir. *Gecəm Nə Gözəl (145)* adlı şiirde bu şiirlerden biridir. Bu şiirde şair, geceleri şiirin şampaya tıpası gibi içinde patladığını söylemiştir.

13. Gecəm nə gözəl, nə göyçək,
14. Gözüm göydən yığar çiçək.
15. Şeir şampan tıxacı tək,
16. Açılıb partlar içimdə...

Ayrılıq Havası (154) şiirinde Hümmet, şairlerin çektikleri dertlerin kendi dertleri olmadığını, onların herkesin derdini kendi içlerinde hissettiklerini söylemiştir. Ayrıca bu şiirde Hümmet, şairlerin bacalarının tütmediğini yani geçim zorluğu çektiklerini dile getirerek şairlerin de insan olduğunu sitemle ifade etmiştir.

9. Tüstüsü çıxmaz bacadan,
10. Bəlkə şair adam deyil.
11. Məni qurd kimi uladan,
12. Vallah, mənim qadam deyil.

Şair, Min İl Keçsə də (115) şiirinde şairlik yeteneği olsun olmasın birçok insanın kendisini şair olarak nitelemesini eleştirmiştir. Bu durumu, “bu ülkenin şairi itinden çok” diyerek belirten Hümmet, böyle yerlerde gerçek kahramanların çıkmayacağını söylemiştir.

9. Gün çıxır...nə xoruz banı,
10. Nə də it hürüşməsi yox.
11. İşə bax, Allah, bu kəndin
12. Şairləri itindən çox.

13. Şairi xoruzundan çox,
14. Şeir xoruz banı olmaz.
15. Min il keçsə də bu kəndin
16. Gerçək qəhrəmanı olmaz...

İstəmirəm (126) adlı şiirde Rafig Hümmet, şairlerin yaşadığı sıkıntılardan dolayı erken yaşta öldüğünü dile getirmiştir. Hümmet, şairlerin erken öldüğünü bilen kızların dul kalmamak için şairlerle evlenmek istemediklerini şöyle ifade etmiştir:

13. *Bu qız da görüşə gəlib,*
14. *Gah ağlayır, gah da gülür.*
15. *Deyir: "Şairlər tez ölür,*
16. *Mən dul qalmaq istəmirəm."*

Səsin Canı Nəfəsdədi (182) adlı şiirde Rafig Hümmet, şairlerin bu bozuk düzende yanlış kişileri destekleyip saraylarda yaşamak yerine doğruları söyleyerek hapiste yaşamalarının daha doğru olacağını dile getirmiştir.

9. *Öp sözü, görk etmək üçün,*
10. *Kefini tərk etmək üçün,*
11. *Tanrıya ərk etmək üçün*
12. *Əlinə bəhanə gəlsin.*

13. *Qulağım çoxdan səsdədi,*
14. *Səsin canı nəfəsdədi,*
15. *Şairlər ki, qəfəsdədi,*
16. *Çağırın, məhkəmə gəlsin...*

Hümmet, *Səhərin Üzü Buz Kimi (296)* adlı şiirinde şiir yazamadan geçirdiği geceleri ve o gecelerin sabahını anlatmıştır. Şiir yazamadan geçirdiği gecelerin sabahının yüzünün buz gibi olduğunu söyleyen şair, böyle gecelerinin boşa geçtiğini, gece ile birlikte eridiğini, çölde susuz kalmış gibi hissettiğini ifade etmiştir.

1. *Bu gecəm də hədər getdi,*
2. *Şeirsiz soldu çiçəklər.*
3. *Qızarmış gözümə baxıb,*
4. *Məni sərxoş biləcəklər.*
5. *Bu gecəm də boşa axdı,*
6. *Almadım sözünü ahını.*
7. *Ay özünə Günəş doğdu,*
8. *Gecə doğdu sabahını.*

3.2.2.7. Tabiat ve Mevsimler Hakkında Şiirler

Rafig Hümmet, bazı şiirlerinde tabiat ve mevsimleri konu etmiştir. Şairin tabiat ve mevsimlerle ilgili olan şiirleri şunlardır: *Payız Havası (68), Duman Sevgisi (70), Payız da Gəldi (71), Yağış Yağır (161), Su (167), Buludların Sevgisi (220), Əbədiyyət (58), Asıl Məndən Göy Qurşağı (144).*

Şiir	Konusu
Payız Havası (68)	Sonbahar
Duman Sevgisi (70)	Duman
Payız da Gəldi (71)	Sonbahar
Yağış Yağır (161)	Yağmur
Su (167)	Su
Buludların Sevgisi (220)	Bulut
Əbədiyyət (58)	Bahar ve kelebekler
Asıl Məndən Göy Qurşağı (144)	Gökkuşağı

Payız Havası (68) şiirinde şair, güz yağmuruna insana ait özellikler yüklemiş ve yağan yağmuru göklerin gözyaşı olarak nitelendirmiştir. Hümmet, yağmuru Tanrı ile insanlar arasındaki bir bağ olarak gördüğünü şöyle anlatmıştır.

5. *Payız yağmurudu, həzincə yağır,*
6. *Gödələn günlərə ağlayır bəlkə,*
7. *Eşqi sürgünlərə ağlayır bəlkə,*
8. *Tanrı bizi göyə bağlayır bəlkə.*

Payız da Gəldi (71) şiirinde şair, sonbaharın gelişini konu etmektedir. Yazın, baharın nasıl geçtiğini anlamadığnı söyleyen şair, sonbaharın bir anda geldiğini anlatmaktadır. Sonbahar rüzgarının yüzlere kamçı gibi vurduğunu ve insanların gözlerine keder getirdiğini şair şöyle dile getirmiştir:

1. *Yaz nə zaman gəldi, yay necə keçdi...*
2. *"Bismillah" deməmiş payız da gəldi.*
3. *Mən o ağ çiçəyi yazda gözlədim,*
4. *Amma boynubükük payızda gəldi.*
5. *Külək şırım vurdu solğun üzlərə,*
6. *Xəzan kədər rəsmi çəkdi gözlərə.*
7. *Dağ boyda dərd xəlvət gəldi bizlərə,*
8. *Amma bapbalaca pay üzdə gəldi.*

Şair, *Duman Sevgisi (70)* şiirinde dumana olan sevgisini dile getirmiştir. Kendisini dumana benzeten şair, sevdiğini de göklere benzeterek gökler olmadan yaşamayacağını söylemiştir.

1. *Sevdim səni*
2. *duman dağı sevən tək,*
3. *Sevdim, şəbnəm şehə bələdim səni,*
4. *Odlu misralara çilədim səni,*
5. *Sonra çəkildim getdim*
6. *Dumanam, göylərsiz yaşayammıram.*

7. *Dumanam, göylərsiz yaşayammıram,*
8. *Dumanam, dağlarsız yaşayammıram,*
9. *Hər gün od vursan da alovlanmıram,*
10. *Dumanam, neyniyim, yaxşı yanmıram.*

Şair, *Yağış Yağır* (161) adlı şiirde yağmurun yağışındaki güzelliği anlatmaktadır. Hümmet, göklerin sanki hamile olduğunu ve göklerin toprağın suya doyması için su doğurduğu şsöylemiştir. Yağmurun yağmasıyla yeryüzünün bereketlendiğini söyleyen Hümmet, insanların bu suyla yıkanıp temizlenmesini öğütlemiştir.

1. *Yenə eşqli-eşqli,*
2. *Of, nə gözəl yağış yağır.*
3. *Sanki çoxdan hamiləymiş*
4. *Göylər torpağa su doğur.*

5. *Yer üzü salavatlanır,*
6. *Yağış yağır şırıl-şırıl.*
7. *Ay özünü adam bilən,*
8. *Adamsansa, yuyun, durul!*

Hümmet, *Su (167)* adlı şiirinde suyun önemini ve hayatımızdaki yerini anlatmıştır. Şair, yağmurun sudan olduğunu, gözyaşımızın sudan olduğunu, dünyanın dört bir yanının sularla kaplı olduğunu bu şiirinde dile getirmiştir. Doğduğumuzda ve öldüğümüzde su ile yıkandığımızı, suyu içerek susuzluğumuzu giderdiğimizi söyleyerek suyun önemini vurgulayan şair, suyun Tanrı'nın gözyaşı olduğunu da ifade etmiştir.

1. *Göyün yağışı da sudu,*
2. *Gözlərin göz yaşı da su,*

3. *Bu dünyanın ayağı da,*
4. *Ortası da, başı da su.*

...

13. *Doğursam, qanımı yuyar,*
14. *Ölürsəm, canımı yuyar,*
15. *İçirsəm, odum soyuyar,*
16. *Tanrının göz yaşıdı su.*

Buludların Sevgisi (220) adlı şiirde Hümmet, yağmurun ve yıldırımın nasıl oluştuğunu anlatmıştır. Gökyüzündeki iki bulutun ağlayarak birbirlerine yürüdüklerini ve bir ruhta buluştuklarını söyleyen şair, bu buluşmanın insanların gözünü kamaştırdığını söylemiştir. Şair, bu buluşma sonucu yağmurun ve yıldırımın oluştuğunu dile getirmiş, yerde ve gökte yıldırım kadar çabuk doğan ve çabuk ölen bir şeyin olmadığını şöyle ifade etmiştir:

1. *Göy üzündə iki bulud ağlayır,*
2. *Binəvalar bir-birinə yürüyür,*
3. *Hər kisi damcı-damcı əriyir.*

4. *İki bulud bircə ruhda sarmaşır,*
5. *Bu nə cürə sevişməkdi, ilahi,*
6. *Mələklərin gözü bir an qamaşır.*

7. *Bu vüsaldan su buludlar alışır,*
8. *Ömür verir ildırım tək gözələ.*
9. *Varmı görən yerdə, göydə başqa bir*
10. *İldırım tək tez doğulub, tez ölən...*

Əbədiyyət (58) adlı şiirinde şair, bahar mevsiminin güzelliğini ve bu mevsimde taze çiçeklerin açılmasıyla kelebeklerin bayram edişini anlatmıştır. Şair, "ne mutlu kelebeklere" diyerek üç günlük ömürlerinde taze çiçekleri öpe öpe ölmenin onlar için ebediyyet olduğunu söylemiştir.

1. *Bahara eşq olsun,*
2. *rəngi açılıb*
3. *Torpaqdan boy verən tər çiçəklərin.*
4. *Çiçəyi çırtlayır, gözü açılır*
5. *Bəxtəvər başına kəpənəklərin.*

6. *Bəxtəvər başına kəpənəklərin,*
7. *Gəlimi-gedimi dəli heyrətdi.*
8. *Üç günlük ömürdə tər çiçəkləri*
9. *Öpə-öpə ölmək əbədiyyətdi.*

10. *Bəxtəvər başına kəpənəklərin,*
11. *Qüssədən bircə an xəyala dalmır.*
12. *Ölür sevə-sevə tər çiçəkləri,*
13. *Ölür...*
14. *Ayrı işə macalı qalmır.*

Asıl Məndən Göy Qurşağı (144) şiirinde şair, göğün kendi vatanı olduğu söylemiş ve gökkuşağına orada durmaya gücü yetmezse kendisine tutunmasını söylemiştir. Hümmet, göğü, güneşi, ayı, gökkuşağından daha iyi bildiğini dile getirmiştir.

1. *Bu göy mənim vətənimdir,*
2. *Yer könlümdən çox aşağı.*
3. *Durmağa gücün çatmırsa,*
4. *Asıl məndən, göy qurşağı.*

5. *Asıl məndən, göy qurşağı,*
6. *Göy işini mən bilirəm.*
7. *Ayın dərdini,*
8. *Günəşin*
9. *Gülüşünü mən bilirəm.*

10. *Göy işini mən bilirəm,*
11. *Gözlərim göydə göyərib.*
12. *Gecəni yerdə uyuyub,*
13. *Açıram göydə səhəri.*

14. *Yazıqsan, yerə düşərsən,*
15. *Tapdalayar yer uşağı,*
16. *Qorxma, sənin göydaşınam,*
17. *Asıl məndən, göy qurşağı*

3.2.2.8. Şairin Diğer Konular Hakkında Yazdığı Şiirler

Rafig Hümmet, belli başlıklar altında topladığımız konular dışında da muhtelif şiirler yazmıştır. Bu şiirlerin adları ve hangi konu hakkında oldukları şöyledir:

Şiir	Konusu
Salam Dünyanın Yiyəsi (79)	Allah
Dilənçi Cocuğa Dörd Bənd (92)	Dilenci çocuk
Qayıdış (165)	Ölümden dönüş
Ölümdən Sonra (170)	Ölümün güzelliği
Yaşamaq (171)	Yaşamın güzelliği
Yuxuda Söhbət (175)	Şairin gördüğü rüya
Bu Yüz Sifətli Dünyaya (178)	Dünyanın adaletsizliği
Qəza (27)	Şairin yaşadığı bir kaza
Bu Kəndə (56)	Şairin köyüne gitmesi
Sükut Nəğməsi (118)	Gecenin güzelliği
Qalx Üfüq Bucağına Bax (119)	Gecenin güzelliği
Nə Müddətdi Yazammıram (123)	Şiir yazamamak
Gözün Çox Uzun Dili Var (132)	Sırlar
Uçam Göylərə Göylərə (138)	Bu dünyadan gitme arzusu
Müəmmalı Adam (183)	Dert çeken insanlar
Güllə Ölümü (176)	Boşa atılan kurşunlar
Göz Yaşı Nahaq Yazılıb (168)	İnsanlığın durumu
Bu Yola (159)	Haram yolda yürüyenler
Üç İki Bir (230)	Şairin Allah' a şükür etmesi
25 Yaşım (235)	Şairin yaşının 25 olması
Şükranlıq (262)	Şairin Allah'a şükür etmesi
Bir Yaşılca Vadi Ola (273)	Şairin hayali
İnana Bildinmi (6)	Gerçekleri anlamak
Söhbət (163)	İnsan ömrü ve ölümü
Dünyanın Son Ölümünü (227)	Dünyanın sonu
Məndən Uzaqlarda (228)	İnsanların durumu
Qara Qız (238)	Muradına eremeyen kızlar
Yoldaş Olur (258)	Yoldaşlık
Salam (267)	Şairin istekleri
Çianur Çalan Gürcü Qızına (256)	Kör kadın
Bayırda Payız Küləyi (218)	Hayattaki zorluklar
Yadındamı (204)	Nankör insanlar
Üst Başımı Süzən Adam (207)	Kötü insanlar
Qaranlıq (198)	Karanlık
De Sənə Nə Olub Fikirli Adam (295)	Ezilen insanlar
Səssiz Dua Havası (297)	İnsanların hüzünlenmesi
Yeni İlin İlk Şeiri (298)	Şairin yeni yıldaki düşünceleri
Olur (302)	İnsanların zor zamanları
Umud (358)	Umut
İkicə Gözünə İnan (308)	Aldatılmamak
Tiflisim (315)	Tiflis

Salam Dünyanın Yiyəsi (79) adlı şiirde şair, Allah'ı konu etmiştir. Her gün defalarca yalvarılan kimi zaman sövülen Allah'ı selamlayan şair, edilen duaların nereye gittiğini sorgulamıştır. Allah'ın verdiği nimetler karşısında insanların nankör davrandığını belirten şair, bu insanları Allah'a şikâyet etmiştir.

1. *Salam, dünyanın yiyəsi,*
2. *Salam, ay Allah deyilən.*
3. *Gündə min yol yalvarılan,*
4. *Gündə min yol da söyülən.*

5. *Biləmmirəm hara gedir,*
6. *Milyon-milyon dua gedir.*
7. *Durub sənə dua edir*
8. *Durduğu yerdə döyülən.*

9. *Sənin ruzini yeyənlər,*
10. *Sənin bəndəni döyənlər,*
11. *Göz yumub sənə söyəndə*
12. *Az qalır ağzım əyilə.*

Şair, *Dilənçi Cocuğa Dörd Bənd (92)* adlı şiirinde gördüğü dilenci bir çocuk karşısında duygulanır ve duygularını satırlarına yansıtır. Dilenci çocuğun hatrını hoş edememenin hüznünü yaşayan Hümmet, elinden bir şey gelmediğini şu satırlarla ifade eder:

1. *Ah, cocuq... yavrum mənim,*
2. *Xətrini xoş edəmmirəm.*
3. *Nə əlimdən bir iş gəlir,*
4. *Nə əkilib gedəmmirəm.*

Çocuğun gözlerini Mekke'ye, bakışını Hac kapısına benzeten şair, çocuğun elini açmasının nedenini sorar. Hümmet, çocuğun kaderine üzülür, çocuğun kış ayında doğduğunu ve kundağına güneşin doğmadığını söyler. Hümmet çocuğun talihinin kötü olmasını buna bağlar ve çocuğun gözlerindeki yalvarış karşısında ölmeyi diler.

5. *Gözün Məkkəyə bənzəyir,*
6. *Baxışın Həcc qapısımı?*
7. *Əlini yaman açmısan,*
8. *Boş ovcun bac qapısımı?*

9. *Bilməm, səni doğan ana*
10. *Qışmı doğub, yaymı doğub,*
11. *Qundağına gün doğmamış,*
12. *Qurşağına aymı qonub?*

Qayıdış (165) adlı şair, ölümün kıyısından dönüşünü anlatmaktadır. Allah'tan bir musibet geldiğini söyleyen şair, bu durumda ölümün kendisine kenardan baktığını söylemiş, fakat Allah onu hayata tekrar döndürmüştür. Vücudundaki derin yaraya rağmen ölümden kurtulduğunu söyleyen Hümmet, dünyanın renginin gözüne geri döndüğünü ve düşüncelerini söze dökülebildiğini söylemiştir.

1. *Bir azar gəlmişdi haqdan,*
2. *Ölüm baxırdı qıraqdan,*
3. *Allah açan ağ işıqdan*
4. *Canım özümə qayıtdı.*

5. *Ölüm uçub getdi hara...*
6. *Vücudumda dərin yara...*
7. *Gözüm sataşdı divara,*
8. *Rənglər gözümə qayıtdı.*

Şair, bu şiirinde ölümün bir anlık olduğunu bunun için saniye yettiğini söylemiş ve Tanrı'nın ona canını bağışladığını ifade etmiştir.

13. *Sonmu nəfəs idi, Tanrım,*
14. *Saniyə bəs idi, Tanrım,*
15. *O səs nə səs idi, Tanrım:*
16. *Canım-gözüm, ee, qayıtdın!..*

Ölümdən Sonra (170) şiirinde şair, bütün insanların güzel öldüğü anlatmıştır. İster mimar olsun ister doktor olsun ölen kişinin çiçek gibi güzel öldüğünü söylemiştir. Hümmet, kimi insanlar için dert çekmektense ölmenin daha hayırlı olduğunu söylemiştir.

1. *Allahın ölən bəndəsi*
2. *Çiçək kimi gözəl olur.*
3. *İstər ölsün ya bənnası,*
4. *Ya həkimi... gözəl olur.*

5. *Fikirlərdi baş axıdan,*
6. *Dərd yorulur daşınmaqdan.*
7. *Çox adama yaşamaqdan*
8. *Ölüm hökmü gözəl olur.*

Her kalbe sevginin verildiğini söyleyen şair, en kötü insanın bile ölürken melek gibi güzel olduğunu dile getirmiştir. Yeryüzündeki insanların onda birinin güzel olduğunu, fakat hepsi güzel olmasa da ölürken hepsinin güzelleştiğini şöyle anlatmıştır:

9. *Bir anla çox şey devrilir,*
10. *Hər qəlbə sevgi verilir,*
11. *İfritə ölsə, çevrilir,*
12. *Mələk kimi gözəl olur.*

13. *Torpağın yüz adamından*
14. *Bir adamı gözəl olur.*
15. *Hamı gözəl olmasa da,*
16. *Ancaq hamı gözəl ölür...*

Hümmet, *Yaşamaq (171)* adlı şiirinde yaşamın güzelliğini anlatmaktadır. Yaşamı Tanrı'nın eteğinden tutmak şeklinde nitelendiren şair, derdi kederi unutup yaşamanın ne kadar güzel olduğunu ifade etmektedir.

1. *Tanrı ətəyindən tutub,*
2. *Yaşamaq nə şirin imiş.*
3. *Dərdi, kədəri unudub,*
4. *Yaşamaq nə şirin imiş.*

Yağan yağmura el açmanın, güzel sözlere dudak açmanın, günaha, suça düşmeden yaşamanın, bir sevdaya yoldaş olmanın, gecelere kardeş olmanın güzelliği şair tarafından şöyle anlatılmaktadır:

5. *Yağışa əl aça-aça,*
6. *Alqışa dil aça-aça,*
7. *Düşməyib günaha-suça,*
8. *Yaşamaq nə şirin imiş.*

9. *Bir sevdaya yoldaş olub,*
10. *Gecələrə qardaş olub,*

11. Dərd üstündə bardaş qurub,
12. Yaşamaq nə şirin imiş.

Bu Yüz Sifətli Dünyaya (178) adlı şiirde dünyanın iki yüzlülüğü ve adaletsizliği anlatılmıştır. Şair, bu şiirde dünyanın her insana farklı davrandığını, kimisinin güldürdüğünü kimisini ağlattığını söylemiştir. Kimi insanların şeytanın yolundan gittiğini kimilerinin ise Allah'ın yolunu seçtiğini ifade eden Hümmet, dert yükünü çekenlerin günden güne sararıp solduğunu söylemiştir.

1. *Bu yüz sifətli dünyaya*
2. *Hərə bir cür gəlib gedir.*
3. *Biri zarıya-zarıya,*
4. *Bir başqası gülüb gedir.*

5. *Biri Allaha vurulur,*
6. *Biri şeytana yar olur,*
7. *Biri dərd, aha sarılır,*
8. *Günü-gündən solub gedir.*

Dosta düşmana kötülük edenlerin aslında kendilerine kötülük ettiğini söyleyen şair, bu insanların sağken, yaşadıkları dünyada belalarını bulduğunu dile getirmiştir. Hümmet, insanların küçük şeyler için üzülmemesi gerektiğini, canın gidince geri gelmediğini söylemiştir.

9. *Kim dağ çəkir dosta, yada,*
10. *Öz ömrünü verir bada,*
11. *Sağkən bu qoca dünyada*
12. *Bəlasını bulub gedir.*

13. *Can əritmə kündə-kündə,*
14. *Geri dönmür can gedəndə.*
15. *Sevilməyə layiq bəndə,*
16. *Sevilməsə ölüb gedir.*

Qəza (27) adlı şiirde şair, yaşadığı bir trafik kazasını anlatmaktadır. Bu kaza sonucu hayatta kalan şair, yaşadığı sarsıntıdan dolayı yüreğinin bu korkuyu her zaman yaşadığını söylemiştir. Rafig Hümmet, yüreğinin her gün kazaya uğradığını söylemiş ve kendisine neden göz değdiğini sorgulamıştır.

1. *Qəzaya uğrayır təyyarə, maşın,*
2. *Neçə ömür biçir, doğrayır hər gün.*
3. *Hələ ölməmişəm...qismətə baxın!*
4. *Ürəyim qəzaya uğrayır hər gün.*

5. *Ürəyim qəzaya uqrayır hər gün,*
6. *Gündə ürəyimə neçə söz dəyir.*
7. *Güzgüyə baxıram: mən belə çirkin,*
8. *Ay Allah, bəs niyə mənə göz dəyir!?*

Bu Kəndə (56) adlı şiirde şair, köyüne her gittiğinde yağmur yağmasını konu etmiştir. Şair, köyüne her gittiğinde yağmur yağmasını, köyünün kendisinden incinmesine bağlamaktadır. Hümmet, köyüne geç gittiğini söyleyerek dağın, çayın kendisine küstüğünü ve bu yüzden bu kadar yağmurun yağdığını ifade etmektedir.

1. *Mən gələndə yağış yağır bu kəndə,*
2. *Dünya görən necə sığır bu kəndə?*
3. *İldırımın tiyəsindən qan damır,*
4. *Sarı köpək ağ yağəşda yalmanır.*
5. *Qara gözlər məni salır kəməndə,*
6. *Mən gələndə yağış yağır bu kəndə.*

7. *Qıyma-qıyma paylanıram ömrümə,*
8. *Həsrət göylər bənd olurlar bir himə.*
9. *Gec gəlirəm bu kənd məndən inciyir,*
10. *Bu dağ, bu çay, bu bənd məndən inciyir.*
11. *Hər bu yurda qədəm basıb gələndə,*
12. *Bir şıdırğı yağış yağır bu kəndə*

Sükut Nəğməsi (118) adlı şiirde Hümmet, gecenin güzelliğini anlatmıştır. *Şair*, geceleri şeytanların uykuya gittiğini, o yüzden kendisini cennette hissettiğini söylemiştir. Geceleri, insanların gözlerini uyku bürüdüğünü söyleyen Hümmet, kendisinin gecenin huzurunda Allah'ı gördüğünü dile getirmiştir.

1. *Şeytan da yuxuya gedib,*
2. *Bu zülmət nurdan incədi.*
3. *Elə bil ki, cənnətdəyəm,*
4. *Ya Rəbb, nə sakit gecədi!*

5. *Bu zülmət nurdan incədi,*

6. *Bu zülmətdən nur dərirəm.*
7. *Dörd tərəfim yuxu görür,*
8. *Mənsə Allahı görürəm.*

Rafig Hümmet, gecenin sessizliğini dinleyip huzura kavuştuğunu söylemiştir. Öyle ki şair, gece bir ses duyup bu güzelliğin bozulacağından korkup sağır olmak istediğini ifade etmiştir.

9. *Elə bil ki, cənnətdəyəm,*
10. *Bu dünya məndən aralı.*
11. *Sükuta baxıb sevinir*
12. *Canım yaralı-yaralı.*

13. *Ya Rəbb, nə sakit gecədi,*
14. *Zülmət dümağ nur qoxuyur.*
15. *Mən niyə lal-kar olmadım*
16. *Sükut nə gözəl oxuyur...*

Qalx Üfüq Bucağına Bax (119) adlı şiirde, gecenin güzelliği anlatılmaktadır. İnsanların gündüzleri sevdiğini söyleyen şair, kendisinin güneşin batmasını sevdiğini dile getirmiştir. Hümmet, gündüzün milyon tane yüzü olduğunu söylemiş ve güneşin doğmasıyla insanların sıkıntılarının ortaya çıktığını ifade etmiştir.

1. *Sən Günəşin çıxmağına,*
2. *Mən batmağına sevindim.*
3. *Daşdan çörək bulanların*
4. *Xoş yatmağına sevindim.*

9. *Gündüzün milyon üzü var,*
10. *Hər üzünün neçə rəngi.*
11. *Bir yüyənə möhtac qalıb*
12. *Cüt maydanla tək üzəngi.*

Nə Müddətdi Yazammıram (123) şiirinde Hümmet, ilhamın gelmemesinden dolayı şiir yazamamasının hüznünü dile getirmiştir. Şair, düşüncelerin ve sıkıntıların kalemden ağır geldiğini söyleyerek uzun müddettir yazamıyor olmasını buna bağlamaktadır.

1. *Nə müddətdi yazammıram...*
2. *Fikir qələmdən ağırdı,*

3. *Zikr zülümdən ağırdı,*
4. *Şükür ölümdən ağırdı.*

5. *Nə müddətdi yazammıram...*
6. *Gülüm qara gözlü mələk,*
7. *Ölüm qara gözlü mələk,*
8. *Ölümmü, qara gözlü mələk?*

Şiir yazamaması sonucu sözünden kan geldiğini dile getiren şair, gündüzlerin kendisine iyi gelmediğini söyleyerek şiir yazmak için geceleri beklemektedir. Hümmet Tanrı'nın kendisini eski hâline döndürmesi için yardım istemektedir.

9. *Nə müddətdi yazammıram...*
10. *Sözümdən qan iyi gəlir,*
11. *Şöhrət, ad-san iyi gəlir,*
12. *"Sabah yoxsan!" iyi gəlir.*

13. *Nə müddətdi yazammıram...*
14. *Günlər, aylar örtür məni,*
15. *Boş ürəklər çırpır məni,*
16. *Tanrım, mənə qaytar məni...*

Gözün Çox Uzun Dili Var (132) adlı şiir, sırlar hakkında yazılmıştır. Her tarafın haksızlıklarla dolu olduğunu söyleyen Hümmet, ortada birçok sırrın dolaştığını söylemiş ve kimse konuşmasa bile gözlerin bu sırları ele verdiğini dile getirmiştir.

1. *Elə sirrə dolaşıb ki,*
2. *Açılmır sözlərim, yavrum.*
3. *Neynim, məni ələ verir*
4. *Bu əfəl gözlərim, yavrum.*

Dünyanın sırlarla dolu olduğunu, sırrın da Tanrı'ya has bir durum olduğunu dile getiren şair, kendisinin sussa da gözlerinin konuştuğunu, susarken yüreğinin paramparça olduğu söylemiştir. Şair, gözlerinden sırlarının okunmaması için gözlerini kapatmak istediğini şöyle anlatıyor:

5. *Kimin ruhunda cücərdi*
6. *Yüzü BİR-dən aralamaq?*

7. *Yaman dolaşıb, zülümdü*
8. *Sözü sirdən aralamaq.*

9. *Sirr Tanrının silahıdı,*
10. *Söz Tanrının can ciyəri.*
11. *Sözlərə sirr sarmaşanda,*
12. *Vurub yırtır qan...ciyəri.*

13. *...Bülbüllər yaman oxuyur,*
14. *Hər sirrin bir bülbülü var.*
15. *Yum gözünü, yazıq Rafiq,*
16. *Gözün çox uzun dili var...*

Uçam Göylərə Göylərə (138) şair, bu dünyadan ayrılıp göklere gitmek istediğini dile getirmektedir. Yerden yeri göremediğini söyleyen Hümmet, gönlünün sır kapısını göklere açmak istediğini vurgulamıştır. Tanrı'nın verdiği nefes yanında dert, sıkıntı da verdiğini söyleyen şair, buna karşılık göklere gitmek istediğini dile getirmiştir.

1. *Yerdən yeri görəmmirəm,*
2. *Uçam göylərə-göylərə.*
3. *Könlümün sirr qapısını*
4. *Açam göylərə-göylərə.*

5. *Quru bir nəfəsdi verib,*
6. *Tanrım mənə isti verib.*
7. *Əvəzində tüstü verir*
8. *Bacam göylərə-göylərə*

Sosyal hayattaki adaletsizliklere ve insanlara karşı yapılan kötülüklere dayanamayan Hümmet, yıldırım gibi çakarak, deryalardan akarak göklere çıkmak istediğini şöyle ifade etmiştir:

9. *Dəni dəyirmanda qalan,*
10. *Xışma-xışma oğurlanan,*
11. *Un gəlməmiş altı yanan*
12. *Sacam göylərə-göylərə.*

13. *İldırımnan çaxım gedim,*
14. *Dəryalarnan axım gedim,*
15. *Burax məni, çıxım gedim,*

16. *Xocam, göylərə-göylərə...*

Müəmmalı Adam (183) şiirinde şair, dert çeken insanların durumundan söz etmektedir. Bu şiirde hayatı boyunca yüzü gülmeyen, kaderi güzel olmayan insanların yaşadıkları sıkıntılar anlatılmaktadır. Bu insanların gülmeyi de ağlamayı da unuttuğunu söyleyen Hümmet, bu insanların diri mi ölü mü olduklarının anlaşılamadığını dile getirmiştir.

1. *Öz gözündən tökülürsən,*
2. *Nə ağlayır, nə gülürsən.*
3. *Bircə Rəbbimiz bilir: sən*
4. *Ölüsənmi, dirisənmi?*

Rafig Hümmet, dert, sıkıntı içerisindeki bu insanların uyuyamadıklarını ve gözlerinin al olduğunu söylemiştir. Bu şiirde, dert çeken insanların dillerindeki sözün öldüğünü söyleyerek dertlerini kimseye anlatamadıkları ifade edilmiştir.

5. *Yatmırsan...cüt göz al olur,*
6. *Dilində söz gözəl ölür.*
7. *Sükutun nə gözəl olur!*
8. *Mələksənmi, pərisənmi?*

Dertli insanların bakışlarını, çevresindeki kişilerden sakladığını söyleyen Hümmet, bu insanların kim olduğunu, suçunun ne olduğunu ve sonunun ne olacağını bu şiirde sorgulamaktadır.

9. *Baxışın gözdən sakınır,*
10. *Şəstin göylərə toxunur.*
11. *Sən ya şeytanın yaxını,*
12. *Ya bizlərdən birisənmi?*

13. *Bu ucun, o ucun bilinmir,*
14. *Sonun, sonucun bilinmir,*
15. *Günahın, suçun bilinmir*
16. *Mələklərə cirisənmi?..*

Güllə Ölümü (176) şiirinde Rafig Hümmet, boşuna atılan kurşunları konu etmiştir. Şair, kurşunları yiğit bir kahramana benzetmiş, fakat boşuna atılan kurşunları da boşuna ölen kahramanlara benzetmiştir. Şair, düşmana atılmayan her kurşunun kendisine ve bütün

insalığına atıldığını söyleyerek kurşunların yalnızca düşmanlara atılması gerektiğini dile getirmiştir.

1. *Boşuna atılan güllə*
2. *Elə boşunaca ölür.*
3. *Uçur... huşunu itirir,*
4. *Yazıq huşunacan ölür.*

...

13. *Yazıq huşunacan ölür,*
14. *Yazıq... boşuna atılır.*
15. *Düşmənə dəyməyən güllə*
16. *Mənim başıma atılır.*

Göz Yaşı Nahaq Yazılıb (168) şiirinde Rafig Hümmet, insanlığın kötü durumunu anlatmaktadır. Bu şiirde dünyanın üç tarafının sularla çevrili olmasına rağmen insanların yaşadıkları kötü durumlardan dolayı, akıtılan gözyaşları ile bu suyun çoğaldığı vurgulanmaktadır.

1. *Ah, bu yazıq qəmli gözlər*
2. *Qırx arşınlıq su quyusu.*
3. *Düşmüşəm, çıxa bilmirəm,*
4. *O tayım su, bu tayım su.*

5. *Qolum gücümə hönkürür,*
6. *Yolum dizimə hönkürür,*
7. *Körpə gözümə hönkürür:*
8. *Ay əmi su, ay dayı su!*

Herkese bir baht yazıldığını, ne yazılmışssa doğru yazıldığını söyleyen Hümmet, bir tek gözyaşının haksızca yazıldığını söylemiştir.

9. *Hərəyə bir baxt yazılıb,*
10. *Nə yazılıb haqq yazılıb.*
11. *Göz yaşı nahaq yazılıb,*
12. *Bu dünyanın üç payı su.*

Bu Yola (159) şiirinde şair, haram yolda gitmeyi tercih edenlerin durumunu anlatmıştır. Helal süt emmişlerin haram yola girmeyeceğini, iyi insanların bahtının kötü olduğunu söylemiştir.

1. *Bu yola kölgəsi düşməz*
2. *Halal süd əmmiş uşağın.*
3. *Kimin ki, sözü bahadı,*
4. *Baxtı topuqdan aşağı.*

Şair, haram yolda yürüyenlerin izlerinin kaybolduğunu, onların gözlerinin gölgeden başka bir şey görmediğini dile getirmiştir. Hümmet, haram yoldan kaçınanların ise melekler ile eş değer olduğunu şöyle ifade etmiştir:

5. *Bu yolla yeriyənlərin*
6. *Cin kimi itər izləri,*
7. *Kölgədən, kölədən başqa,*
8. *Bir şey görəmməz gözləri.*

9. *Bu yola kölgə salanın*
10. *Ömrü alovsuz buxarı,*
11. *Qan kimi qırmızı baxtı*
12. *Mələkdən bir boy yuxarı.*

Şeytanın yolunu seçenlerin üzerine güneşin doğmayacağını söyleyen Rafig Hümmet, bu yolda yürüyen insanların asla Tanrı ile buluşamayacaklarını dile getirmiştir.

13. *Bu yolda şeytan işığı,*
14. *Daha bu yola gün düşməz.*
15. *Min il getsə də bu yolu,*
16. *Bəndə Tanrıynan görüşməz...*

Üç İki Bir (230) şiirinde Hümmet, yaşadığı hayata şükrettiğini anlatmaktadır. Herkesin uyuduğu vakitte şair uyanık ve yalnız olmasına şükretmektedir. Yalnızlığından ötürü gömleğinin eskiliğini kimsenin görmemesine, hayatına kimsenin karışmamasına sevinen Hümmet, yüreğinin bir tek kendisine ait olduğunu evli ve nişanlı olmadığı için mutlu olduğunu dizelerinde ifade etmiştir.

6. *Allah, sənə şükür,*
7. *Hamı yatır,*
8. *Qonşu evdə*
9. *Kimsə murazına çatır,*
10. *Otağımda bir mənəm,*
11. *Bir də mən.*

12. *Allah, sənə şükür,*
13. *Köynəyimin köhnəliyni görən yox,*
14. *Baxışımı ağ qızlara sərən yox,*
15. *Ürəyimi Camalın qoz ağacı kimi*
16. *Çırpan yox, dərən yox.*
17. *Üç, iki, bir*
18. *Ürəyim özümündür!*

19. *Allah, sənə şükür,*
20. *Yaxşı ki evli deyiləm*
21. *(Nə nişanlıyam, nə deyikliyəm).*
22. *Üç, iki, bir,*
23. *Vay, sənin!..*
24. *Ölüm içimi gəmirir.*

25 Yaşım (235) adlı şiirde Hümmet, yaşının 25 olmasını kutlamaktadır. Genç yaşta ölmediğini söyleyen şair, genç ölümlerin çok acı olduğunu dile getirmiştir. Hümmet, sağlığına sevinen kızlara ömrünün daha uzun olduğunu, onun elinden bezecekleri kadar zamanı olduğunu söylemiştir.

1. *Əlvida, gözəl ölüm!*
2. *Bu gün 25 yaşım var.*
3. *Sütül vaxtımda ölmədim,*
4. *Cavan ürəkdən ağlanar.*

5. *Sağlığıma sevinən qızlar,*
6. *Ölümlə tutmadı bizimki.*
7. *Hələ xeyli ömrüm var*
8. *O qədər əlimdən bezin ki!*

Sağlığına içen dostlara müteşekkir olduğunu ifade eden Hümmet, onlara kendi fakirliğinden korkmamalarını söyleyerek kurban edecek başının olduğunu dile getirmiştir.

9. *Xatiriniz xoş olsun,*
10. *Sağlığıma içən dostlar,*
11. *Kasıb olmağımdan qorxmayın,*
12. *Qurban verməyə başım var.*

Şükranlıq (262) adlı şiirde Rafig Hümmet, Allah'ın verdiklerine şükretmektedir. Şair, sabahları kokan güllerin varlığına, kuşların ötüşmesine şükretmektedir. Umutsuz bir gecenin sabahının umutlu olmasına sevinen Hümmet, Allah'ın uyuyan yurdu, güneşin doğmasıyla uyandırmasına da şükretmektedir.

1. *Şükür sənə, şükür, Tanrım,*
2. *Yenə səhər gül qoxudu,*
3. *Yenə yolların dirildi,*
4. *Yenə quşların oxudu.*

5. *Yenə bir yazıq gecəni*
6. *Umudlu səhər elədin.*
7. *Şükür, Tanrım, ölü yurdu*
8. *Ayıldıb şəhər elədin.*

Şair, ufukta güneşin görünmesinin, tohumların yaprağa dönmesinin, arıların çiçeklere, köylülerin toprağa dönmesinin sevincini dizelerinde ifade etmiştir.

9. *Dan üzündə Günəş doğdu,*
10. *Ləçəklər yarpağa döndü.*
11. *Arılar gül-çiçəyinə,*
12. *Kəndlilər torpağa döndü.*

Şair, *Bir Yaşılca Vadi Ola* (273) şiirinde hayalindeki dünyayı anlatmaktadır. Bir yeşil vadi hayal eden Hümmet, o vadide suyu sakince akan ve insanı kendisinden geçiren bir çay olmasını istemektedir. Rafig Hümmet, insanın huzurla gökleri seyredeceği, çayın sesinin insana ninni gibi geleceği, ihtirasların ölüp nefsin yok olacağı bir dünya hayal etmektedir.

1. *Bir yaşılca vadi ola,*
2. *Çayı da lap sakit axa.*
3. *Susub özündən gedəsən,*
4. *Göy üzünə baxa-baxa.*

5. *Eləcə göyə baxasan,*
6. *Çayın səsi layla çala,*
7. *Ehtirasın ölüb gedə,*
8. *Nəfsin kiçilə, alçala.*

İnsanların doğduklarındaki gibi saf ve temiz olmalarını dileyen şair, bu şiirinde insanların her isteğinin gerçekleşmesini hayal etmektedir.

9. *Anadangəlmə soyunub,*
10. *Yarpaq geyəsən əyninə.*
11. *Çəkinmədən uçub qona*
12. *Quşlar hər iki çiyninə.*

13. *"A" deyəsən Allah gülə,*
14. *"E" deyəsən Eşqin gələ,*
15. *Bir yaşılca vadi ola*
16. *Oxuyasan ölə-ölə...*

Söhbət (163) adlı şiirde şair, ömür ve ölümden bahsederek Tanrı'ya gidilen yolu tasvir etmiştir. Hayali bir sohbet çerçevesinde yazılan şiir, iki kişinin diyaloğu şeklindedir.

1. *Yolun harayadı, yavrum,*
2. *Hardan qayıdırsan bu dəm?*
3. *- Ata belindən sürüşüb,*
4. *Ana bətnindən gəlirəm.*

Rafig Hümmet, dünyaya gelen kişiye için ömür yolunda ışığın da, karanlığın da olduğunu söylemiştir. İnsanı, kimi zaman iyiliğin kimi zaman da zulmün bulduğunu dile getiren şair, engelsiz yolun olmadığını ifade etmiştir.

5. *Yoluna işıq düşürmü,*
6. *Aydınlıqmı, qaranlıqmı?*
7. *- İşıq da var, kor zülmət də,*
8. *Dünya elə bir anlıqmı...*

9. *Yolun hamardımı, yavrum,*
10. *Qaçağı, qulduru varmı?*
11. *- Şeytan da bir mələk imiş,*
12. *Yolum quldursuz olarmı...*

Şair, dünyadaki her insanın Tanrı yolunda yaşadığını ve sonunda Tanrı'ya yeniden gideceğini şöyle anlatmıştır:

13. *Yolunu başladın hardan,*

14. Haraya gedirsən bu dəm?
15. - Ehtirasın qucağından
16. Tanrıya doğru gedirəm...

Qara Qız (238) adlı şiiri şair, muradına eremeyen kızlar için yazmıştır. Yolunu beklediklerine, sevdiklerine kavuşamayanları konu alan bu şiirde şair, buna sebep olan karabıyıklılara yani erkeklere sitem etmiştir. Güzelliklerine rağmen yolunu bekledikleri kişilerin gelmemesi sonucu, evlenemeyen kızların yaşadıkları üzüntü şairin dizelerinde anlatılmıştır.

1. *O qara telləri*
2. *Sarı tellərə*
3. *O qara gözləri*
4. *Mavi gözlərə*
5. *Qurban verdilər, qara qız,*
6. *O qarabığlıya güllə dəysin.*

Bu kızların muratlarına ermediklerini, sabahları uyandıracak bir eşleri olmadığını söyleyen Rafig Hümmet, buna neden olanların iyi gün görmemesi temennisinden bulunmuştur.

7. *Muraz dedin, çatmadın,*
8. *Gərdək dalında yatmadın,*
9. *Səhərlər ər oyatmadın,*
10. *O qarabığlıya güllə dəysin.*

Bu durumu yaşayan kadınların, yaprak gibi solduklarını, içten içe eridiklerini söyleyen Hümmet, ömrü zayi olan bu kızların yaşlandığını ve onları yarı yolda bırakan kişiler yüzünden evlenemediklerini şöyle anlatmıştır:

11. *Kəndinə baxıb köyrəlirsən,*
12. *Gül yanaqların sozalır,*
13. *Qaragözlülər çoxalır,*
14. *Qarabığlılar azalır,*
15. *O qarabığlıya güllə dəysin.*

16. *Gözlədin, o gözəl ömrün zay oldu,*
17. *Kamalın qızına da toy oldu,*
18. *Qarıdın, un çuvalına tay oldun,*

19. O qarabığlıya güllə dəysin.

Hümmet, Yoldaş Olur (258) adlı şiirde insanlardan ümidini kesişini anlatmıştır. Hayatı boyunca insanlara olan güvenini kaybeden Hümmet, kendisine başka yoldaşlar bulmuştur. Şair, ayakları yorulduğu zaman dilinin kendisine yoldaş olacağını, çimenlerin nazını çekmediğini bu yüzden kilimin kendisine yoldaş olacağını söylemiştir.

1. *Ayaqlarım yorulanda,*
2. *Dilim mənə yoldaş olur.*
3. *Çəmənlər çəkmir nazımı,*
4. *Kilim mənə yoldaş olur.*

Mangal gibi yüreği olduğunu söyleyen Rafig Hümmet, çıra gibi yandığında külünün kendisine yoldaş olacağını ifade etmiştir.

5. *Qiymətim var qanqal kimi,*
6. *Ürəyim var manqal kimi.*
7. *Odlanıram tonqal kimi,*
8. *Külüm mənə yoldaş olur.*

Sevdiği kıza seslenen Hümmet, sevdiği kızın yüreğini ondan neden gizlediğini sormuş ve onun belinin kendisine yoldaş olmasını istemiştir. Şair, hayatta bir yoldaşı olmasa da ölümün kendisine yoldaşlık edeceğini şöyle dile getirmiştir:

9. *Ey görüşə gələn sənəm,*
10. *De görüm, nə gözləyirsən?*
11. *Ürəyini gizləyirsən,*
12. *Belin mənə yoldaş olur.*

13. *...Bu körpüyə çatan adlar,*
14. *Anam adlar, atam adlar.*
15. *Ey məzarda yatan yadlar,*
16. *Ölüm... mənə yoldaş olun!..*

Şair, *Salam (267)* adlı şiirde isteklerini dile getirmiştir. Hümmet, annesinden sabretmesini istemekte ve annesinin kendisini anlamasının arzu etmektedir. Hümmet, bu şiirinde sevdiğinden de bazı isteklerde bulumuştur Şair, sevdiğinin etrafındaki kötü insanları terk etmesi gerektiğini ifade etmiş ve sevdiğinin gönlünün sıkıntılarını kendisine anlatmasını istemiştir.

1. *Salam, anam. Bir az da döz,*
2. *Bir az səbrini bərk elə.*
3. *Görməyən gözünə qurban,*
4. *Ruhunla məni dərk elə.*

5. *Salam, gülüm. Yanındakı*
6. *Yalıncıqları tərk elə.*
7. *Könlündə sıxıntı varsa,*
8. Gəl mənə söylə, ərk elə.

Şairin son isteği de Allah'tan olmuştur. Hümmet, sıkıntılar içersinde olduğunu söylemiş ve insanlar içinde haksızsa Allah'ın kendisini öldürmesini istemiş, haklı ise haklılığını Allah'ın insanlara göstermesini dilemiştir.

9. *Salam, Tanrım. Sinirlərim*
10. *Yenə doludur ərk ilə.*
11. *Haqsızamsa məni öldür,*
12. *Ya da haqsıza görk elə...*

Çianur Çalan Gürcü Qızına (256) adlı şiiri şair, gördüğü kör bir kadın hakkında yazmıştır. Şair kör kadının durumu karşısında hüzünlenmiş ve kadının gözünün ışığı olmayı istemiştir. Hümmet, zaten suskun biri olduğunu, fakat kör kadın karşısında nutkunun iyice tutulduğunu şöyle dile getirmiştir.

1. *A kor qadın, işıq olum gözünə,*
2. *Çianurun simlərini ağlatma.*
3. *Mən onsuz da cezvəli tək susqunam,*
4. *Olan-qalan nitqimi də bağlatma.*

Şair, kör kadınının bakışlarına çirkinlik değmediğini, bu yüzden çok saf ve temiz olduğunu söylemiştir. Hümmet, elini kadınlardan çektiğinden beri kör kadın kadar güzel bir kadın görmediğini ifade etmiştir.

5. *Baxışına bulaşmayıb çirkinlik,*
6. *A kor qadın, sən bir gürcü gözəli.*
7. *Sənin qədər gözəlini görmədim,*
8. *Mən əlimi gözəllərdən üzəli.*

Rafig Hümmet, Allah'ın Gürcü kızının gözlerinin ışığını sesine yansıttığını söyleyerek kör kızın sesinin güzelliğinden bahsetmiştir. Şair, Gürcü kızının sesinin güzelliği karşısında gözyaşlarını tutamadığını anlatmıştır.

9. *Tanrı özü bilə-bilə, gözəlim,*
10. *Doğulan tək işığını keçirib.*
11. *O işığı sənin yanıq səsində*
12. *Tiflis boyda bir şəhərə köçürüb.*

13. *Səsin axır qərib dağ çeşməsi tək,*
14. *Mən fağır da qərib dolça bürcüyəm.*
15. *Göz yaşımı tutammıram, gözəlim,*
16. *Göz yaşlarım elə bilir gürcüyəm...*

Yadındamı (204) adlı şiirde Hümmet, nankör insanları anlatmıştır ve onlara sitem etmiştir. Şair, karşısındaki insana canını feda ettiğini, onun derdini dinleyip kendi derdi edindiğini söylemiş buna rağmen karşısındaki insanın ihanetine uğradığını ifade etmiştir.

1. *Yadındamı, mən canımı sənə fəda eylədim,*
2. *Sənin dərdini teylədim, öz dərdimi əylədim.*
3. *A zavallı, açıq söylə, söylə, sənə neylədim,*
4. *Söylə, sənə neylədim ki,Yalıncığa döndün sən?*

Karşısındaki kişinin bir ahına bin ah çektiğini, onun günahını bile çekmeye razı olduğunu söyleyen Rafig Hümmet, gözünde engin semalara çıkardığı kişinin ihaneti ile kendisini o mertebeden neden indirdiğini sorgulamıştır.

5. *Yadındamı, bir ahına min dəfə ah çəkərdim,*
6. *Günah sənin ola-ola mən də günah çəkərdim.*
7. *Sənin o dunux rəsmini pozub, Allah çəkərdim,*
8. *Əngin səmalar var ikən, niyə yerə endin sən?*

Şair, karşısındaki insan için her türlü fedakârlığı göze aldığını söylemiş ve buna rağmen karşısındaki kişinin değiştiğini dile getirmiştir. Hümmet, ihanet eden kişilerin kendilerini sorgulamaları gerektiğini, yaptıkları hataları görmeleri gerektiğini şöyle anlatmıştır:

9. *Yadındamı, sənin üçün qızıl alma gəzirdim,*

10. Kölgəsində dincəlməyə bir cüt palma gəzirdim.
11. Nə biləydim, sən özünə o vaxt çalma gəzirdin,
12. O çalmanı örtən kimi ular-ular dindin sən.

13. Özünə bax, sözünə bax, sonra da özgəyə bax,
14. Hərənin öz siması var: türkə bax, ləzgiyə bax.
15. Biri haqda söz deyəndə öncə dön güzgüyə bax,
16. O kəsdiyin budaq söylər ona necə mindin sən.

Üst Başımı Süzən Adam (207) şiirini şair, kendisini kötü gözlerle süzen insanlara yazmıştır. Şair, karanlık odaları mum gibi ısıttığını, aşkını ve hırsını elde tutmayı başardığını söyleyerek kendisini kötü niyetle yerlerde arayanlara kendisinin omuzlarda aranması gerektiğini söylemiştir.

1. *Zil qaranlıq hücrələrdə ömrümü şam etmişəm,*
2. *Eşqimi də, hirsimi də toplayıb ram etmişəm.*
3. *Yaradanın izni ilə əlifi lam etmişəm,*
4. *Məni yerdə gəzən adam,*
5. *Mən sənin çiynindəyəm.*

Hümmet, keşmekeşli, kabuslu rüyalar gibi başkalarına harcadığı bir ömrü olduğunu, kendisini üst başı ile yargılayanların değersizliğini bu şiirde anlatmıştır. Gariplerin padişahı olduğunu söyleyen şair, kendisini sırtından vurmak isteyenlere sitem ederek o kişilerle aynı dine inandıklarını söylemiş ve bu haksızlığı neden yaptıklarını sorgulamıştır.

6. *Qat-qarışıq yuxulara ibrət olan ömrüm var,*
7. *Məndən keçib, yad daşlara dəyib solan ömrüm var,*
8. *Mən bilirəm Yaradandan nə fərmanım, əmrim var,*
9. *Üst-başımı süzən adam,*
10. *Mən sənin əynindəyəm.*

11. *Mən özüm bir hökmdaram qəriblərin padşahı,*
12. *Xəzinəmdə nə dinar var, nə abbası, nə şahı.*
13. *Kürəyimə tuşladığın qılıncı sal aşağı,*
14. *A boynumu üzən adam,*
15. *Mən sənin dinindəyəm.*

Şair, hiçbir insanın kendisini üstün görmemesi gerektiğini, insanların birbiri için yaptıklarının değerinin bilinmesi gerektiğini ifade etmiş ve karşısındakinin ne düşündüğünü çok iyi bildiğini dile getirmiştir.

16. *Nə babanı qəhrəman bil, nə özünü dahi say,*
17. *Adamsansa, sənin üçün mən çəkdiyim ahı say.*
18. *Otur, yazıq, gecə-gündüz etdiyin günahı say,*
19. *Gözündən sirr sızan adam,*
20. *Mən sənin beynindəyəm...*

Hümmet, *Qaranlıq (198)* adlı şiirinde geceleri ışıkların sönmesiyle hüküm süren karanlıkta, gökyüzündeki yıldızları çiçeklere benzetmiştir.

1. *Yenə söndü işıqlar,*
2. *Yenə uzandı gecə.*
3. *Səmada çiçəklədi*
4. *Ulduzlar bircə-bircə.*

Işıkların sönmesiyle zamanın durduğunu söyleyen şair, milyonluk şehirde karanlığı aydınlatan yalnız birkaç evin lambasını olduğunu dile getirmiştir. Karanlığın çökmesiyle duran zamanı tutmaları için insanların uyanmasını isteyen şair, geceleyin sokakların yalnız kurtların çölü olduğunu söylemiştir.

5. *Yenə işıqlar söndü,*
6. *Yenə zaman dayandı.*
7. *Bu milyonluq şəhərdə*
8. *Beş-onca lampa yandı.*

9. *Yenə işıqlar söndü,*
10. *Bir dəqiqəlik sükut...*
11. *Oyan, milyonluq şəhər,*
12. *Zaman dayanıbdı, tut!*

13. *Yenə söndü işıqlar,*
14. *Küçə yalquzaq çölü.*
15. *Gecə işıq sönmüşdü...*
16. *Nə bilirsən, ay dəli?..*

Şair, *De Sənə Nə Olub Fikirli Adam (295)* adlı şiirde ezilen insanların yaşadıkları ve onların hayata nasıl bakmaları gerektiğini anlatmıştır. İyi niyetli insanların herkesin sıkıntılarını gidermeye çalıştığını, fakat onların sıkıntılarını kimsenin önemsemediğini söyleyen Rafig Hümmet, bu insanların ömürleri boyunca yollarına dikenler ekildiğini, kanlarının emilmek istendiğini dile getirmiştir.

1. *De, sənə nə olub, fikirli adam,*
2. *Nə yarı görürsən, nə Yaradanı.*
3. *Aldın qadasını hey onun-bunun,*
4. *Heç alan yoxdumu sənin qadanı?*

5. *Heç alan yoxdumu sənin qadanı,*
6. *Qadan ürəyində çiçək açırmı?*
7. *Son damla suyundan dirilən hanı?*
8. *Adın gələn kimi, uzaq qaçırmı?..*

9. *De, sənə nə olub, fikirli adam,*
10. *Dərini sonadək soymadılarmı?*
11. *Qanla aşıb-daşır o qədəh, o cam,*
12. *Vampirlər qanından doymadılarmı?*

13. *De, sənə nə olub, fikirli adam,*
14. *Şortular yoluna tikanmı əkib?*
15. *Sənin zəmindirmi o qaralmış şum,*
16. *Şeytana qoşulmuş kotanmı əkib?*

Tüm bu kötülüklere maruz kalan insanlara şair, kendi ömürlerini yaşamalarını ve sevgiye bürünmeleri gerektiğini söylemiştir. Rafig Hümmet, tarihte Hüseyin Cavid ve Ahmed Cevad'ı öldürenlerin hâlâ lanetle anıldığını söylemiş, kötülük yapanların yanına bunun kâr kalmayacağını ifade etmiştir.

17. *Yaşa öz ömrünü... bürün sevgiyə,*
18. *Səni öz adınla öyən azdımı?*
19. *Cavidi, Cavadı öldürənlərə*
20. *Hər gün lənət edib, söyən azdımı?*

21. *Hələ Meydan qalıb,Mirzə Cəlilə*
22. *Zulum verənlərin nəvələrinə.*
23. *El qanı əmənlər istər yüz ölə,*

24. *Sərvəti yüklənməz dəvələrinə...*

25. *De, sənə nə olub, fikirli adam,*
26. *Bu gün yalqız qalan sabah xoşbəxtdir.*
27. *Sənin hey içdiyin dərd dolu parç, cam,*
28. *Vallahi, billahi, ağ gün, xoş bəxtdir...*

Rafig Hümmet, *Səssiz Dua Havası (297)* adlı şiirinde insanların zaman zaman hüzünlenip kendi içlerine hapis olduklarını, sıkıntılarını giderecek güçlerinin olmadıklarını ve umutsuzluğa düştüklerini anlatmıştır.

1. *İnsan bazen içine*
2. *Kendisine hapsolur kalıyor.*
3. *Süzülüyor bakışlarından,*
4. *Sırlı bir hayala dalıyor.*

5. *Canında gücü olmuyor,*
6. *Ümitten siperi olmuyor,*
7. *Kendisinden haberi olmuyor,*
8. *El atıp saçını yoluyor.*

9. *Yaralı kurt gibi uluyor,*
10. *Beden donuyor, baş kuruyor.*
11. *Gözlerinde yaş kuruyor.*
12. *Sessiz hüzünleniyor, doluyor.*

Yeni İlin İlk Şeiri (298) adlı şiirinde şair, eski ümitlerini yeni yıla taşıdığını belirtmiştir. Hümmet, geride bıraktığı yılda kendisini daha iyi tanıdığını ve nankörleri unutmayı öğrendiğini söylemiştir.

1. *Bu da yeni il... cezvəli*
2. *At ilini yaşadım.*
3. *Amma köhnə ümidləri*
4. *Yeni ilə daşıdım.*
5. *Daha özümü özümə*
6. *Tanıtmağı öyrəndim.*
7. *Nankorları mümkün qədər*
8. *Unutmağı öyrəndim.*

Şair, gelen yeni yılla birlikte sevinmesi mi, üzülmesi mi gerektiğini bilmediğini dile getirmiştir. Rafig Hümmet, yeni yılla birlikte şöhretinin arttığını, fakat ömrün eksildiğini ifade etmiştir. Şair, yeni yıldan yeni bir isteğinin olmadığın söylemiş ve Tanrı'dan eskiden kalan her şeyini korumasını dilemiştir.

17. *Bu da yeni il... bilmirəm,*
18. *Kədərlənək, sevinək...*
19. *Bir az ad-san artır, ləläm,*
20. *Möhlət azalır, neynək.*

21. *...Siz, eyy, çılğın sevdiklərim,*
22. *Yol ha yox məndən anrı.*
23. *...Təzə heç nə istəmirəm,*
24. *Köhnəmi qoru, Tanrı!*

Olur (302) adlı şiirine Hümmet, her insanın hayatında bunaldığı ve işlerinin rast gitmediği zamanların olduğunu anlatmıştır. Bu zamanlarda insanın kalabalıklar içinde tek başına kaldığını, sırtından çok darbeler aldığını ve hak etmediği muamelere maruz kaldığını dile getirmiştir.

1. *Hər insanın həyatında*
2. *Bunaldığı vaxtlar olur.*
3. *Doğmalar, yadlar içində*
4. *Tək qaldığı vaxtlar olur.*

5. *Oxlar uçuşur izinə,*
6. *Sipər olur öz-özünə,*
7. *Alçaqların əvəzinə*
8. *Alçaldığı vaxtlar olur.*

Zor zamanlarda birkaç günün bile ömür gibi uzun sürdüğünü söyleyen Hümmet, böyle günlerde kimsenin yardımının dokunmadığını anlatmıştır.

9. *Elə bilir solub son gül,*
10. *Didilir, dağılır könül.*
11. *Beş-on gündə beş il, on il*
12. *Qocaldığı vaxtlar olur.*

13. *Sanki can verir röyada*

14. Kimsəsi olmur oyada...
15. Uçub sıldırım qayadan,
16. Ucaldığı vaxtlar olur.

Umud (358) adlı şiirinde şair, umudunu kaybetmiş insanlara seslenmiştir. Şair bu şiirinde, yaşadıkları sıkıntılardan dolayı kötü günler geçiren, karanlığa mahkum olan, zulümden bezen ve umutlarını yitiren insanların durumunu anlatmıştır.

1. *Bezdinmi zil qaranlıqdan,*
2. *Zülmət qorxutdumu səni?*
3. *Öz dərdin öz içindəcə*
4. *Səssiz oxutdumu səni?*

5. *Vay bə, adam... yoruldunmu,*
6. *Tükəndimi umudların?*
7. *Nədən hələ seyr edirsən*
8. *O yağmursuz buludları?*

Tüm bu umutsuzluklar içinde şair, insanlara kötü günlerin sonunda umudun ve güzel günlerin olduğunu söylemiş ve onların umutlarını kaybetmemeleri gerektiğini dile getirmiştir.

9. *Hər şeyin əksi var, adam*
10. *Zülmət varsa, işıq da var.*
11. *Görürsənmi, qış can verir,*
12. *Necə gülümsəyir bahar...*

Şair, *İkicə Gözünə İnan (308)* adlı şiirde insanların aldatılmamak için sadece gözlerine inanması gerektiğini belirtmiştir. Hümmet, insanların yaşadıklarını, çektikleri zorlukları unutmaması gerektiğini ve buna karşın temkinli davranmaları gerektiğini şöyle anlatmıştır:

1. *Heç kimə inanma, qaqam,*
2. *Dağılan dizinə inan.*
3. *Özün açdığın yollara,*
4. *Saldığın izinə inan.*

5. *Düz sözün mar dadar sənin,*
6. *Adamlar aldadar səni,*

7. *Xəyanətlər didər səni.*
8. *İkicə gözünə inan.*

9. *Tanrı sevdiyini yaxar,*
10. *Sakitcə yanana baxar.*
11. *Dost donlular səni yıxar,*
12. *Özünə, özünə inan.*

4. DİL VE ÜSLUP

Âşıklık geleniği, Rafig Hümmet'in atalarından gelen bir özelliktir. Hümmet'in dedesi, yaşadığı bölgenin ilk âşığıdır ve halk arasında Âşık Yunus olarak tanınan, döneminin en ünlü âşıklarındandır. Saz çalıp, şiirler söyleyen ve yaşadığı bölgede ün yapmış bir şahsiyet olan Âşık Yunus'un Rafig Hümmet'e etkisi büyüktür. Rafig Hümmet, dedesinin anlattığı destanlarla, söylediği şiirlerle büyümüştür. Rafig Hümmet'in şiirlerinin dilinin sadeliği, açık anlatımı, halk ağızlarından ve folklorik dil malzemelerinden faydalanmasını buna bağlayabiliriz.

Rafig Hümmet, çağdaş Karapapak edebiyatına şiirleriyle yeni bir ses getirmiştir. Bir Karapapak şairi olarak şiirlerinde sade, anlaşılır halk dilini kullanmıştır. Şair, orijinal bir üsluba sahiptir. Belli bir derinliğe sahip şiirlerini yazarken süslü, ağır, anlaşılmaz bir dil kullanmaktan kaçınmıştır. Hümmet'in şiirlerinde kullandığı kelimeler, sesler, benzetmeler onun hayal dünyasının genişliği ve kaleminin gücünden kaynaklanmaktadır.

Şair, şiirlerini kaleme alırken kendi kültürünün, insanının manevi hazinelerinden faydalanmış ve şiirlerinde folklorik unsurlara yer vermiştir. Bunun yanı sıra Azerbaycan ve Türk edebiyatının önemli edebî ve sosyal şahsiyetlerine değinmiş ve millî kimlikten uzaklaşmamıştır. Bunu yaparken aynı dil ve üslup ile toplumun güncel sorunlarını da ele almış ve yaşananlara kayıtsız kalmamıştır.

Rafig Hümmet'in şiirlerinin merkezinde insan ve hayat vardır. Bu iki konu merkezli olarak hayatın her alanına dokunmuş, insanla ilgili her türlü sorunu ele almıştır.

Hümmet'in şiirlerinde kelime hazinesinin zenginliği göz çarpar. Şair, şiirlerinde benzer duyguları dile getirirken bile aynı kelimeler ve ifadeler kullanmaktan kaçınmış bu şekilde ve şiirlerine kelime zenginliği katmıştır. Şair, halk dili ile şiirlerini yazarken onları teşbihlerle ve belli sanatlarla yalınlıktan uzaklaştırmıştır.

Şair, Gürcistan edebiyatı, Azerbaycan edebiyatı, Türk edebiyatı ve Rus edebiyatı ile ilgilenmiş, bu edebiyatların temsilcilerini yakından takip etmiştir. Şair, şiirlerinde genellikle Türkçe kökenli kelimeler kullanılmıştır. Bunun yanı sıra onun şiirlerinde Arapça ve Farsça kökenli kelimelere de rastlanmaktadır.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı ve özenle seçtiği kelimeler, şairin psikolojik ve sosyolojik dünyasının yansımalarıdır. Şairin içinde bulunduğu dönem, sosyal hayattaki aksaklıklar, yönetimden memnun olmama durumu şairin yaratıcılığını etkilemektedir. Buna göre şairin bazı şiirlerinde sitem, eleştiri, karamsarlık sezilir (*Ay Məni Doğan, Həyat, Yuxular Yuxuma Gənim...*). Rafig Hümmet'in Sovyet devrinde yazdığı şiirlerinde mecazlar ve semboller daha çok görülmektedir. Bu, dönemin şartlarında yazarlar ve şairler üzerindeki baskı politikasının sonucudur. Düşündüklerini açıkça yazamayan şairler, şiirlerinde mecaz ve sembolleri sıkça kullanmışlardır.

Şairin şiirlerinde zıt kelimelerin bir arada kullanıldığı sıklıkla görülmektedir. Bu şairin içinde bulunduğu durum ve ortamdan hoşnut olmamasına, buna karşılık özlemini yaşadığı yaşam isteğinin kelimeler yoluyla ifade etmesinden kaynaklanmaktadır.

Rafig Hümmet, şiirlerinde Azerbaycan edebiyatının önemli tarihî ve çağdaş şahsiyetlerinden, halk edebiyatının kahramanlarından bahsederek şiirlerine zenginlik katmıştır.

4.1. Leksikoloji (Söz Varlığı)

"Üslubu tayin eden mühim vasıtalardan biri de leksikolojidir. Şairin duygu düşünce ve ruh dünyası, tercih edilen kelimelerle yakından ilgilidir" (Özbay 1994: 178). Bu nedenle aşağıda Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı kelimelerin frekansları, türleri ve mahiyetleri ele alınacaktır.

4.1.1. Kelime Frekansları ve Mahiyetleri

Rafig Hümmet, 359 şiirinde toplam 13.250 kelime kullanmıştır. Bunlardan 8.392'ı isim, 3.378'i fiil, 1.480'i edattır. Bu durum hesaplandığında şiirlerin %64,67'si isim, %25.49'u fiil, %11,16'sı edattır. Bu kelimelerin içinde birbirinden farklı olan kelimelerin toplam sayısı 1303'tür. Bunlardan 846'sı isim, 322'si fiil, 135'i edattır.

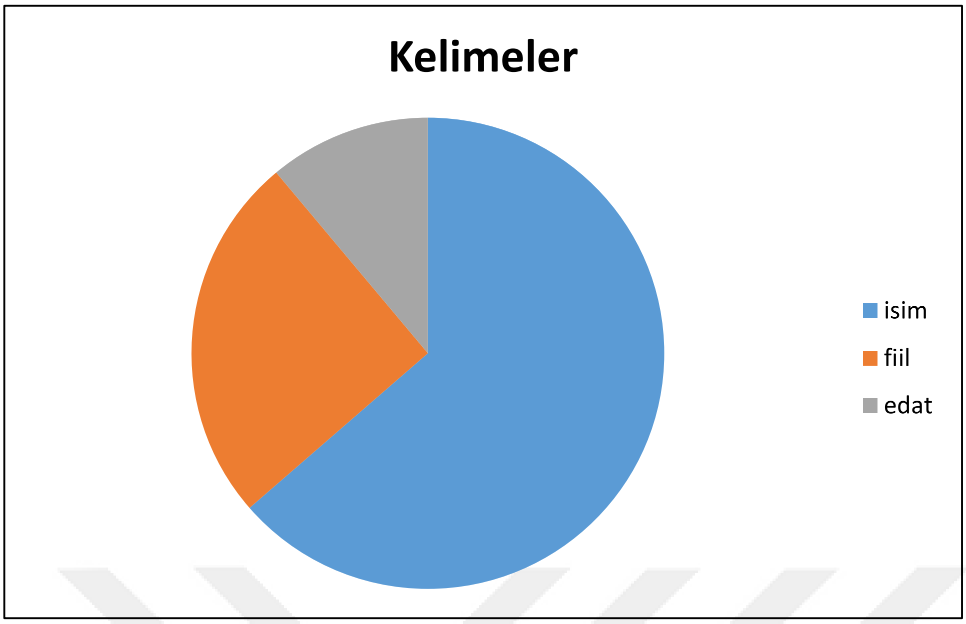

4.1.1.1. Fiiller

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı fillerin toplam sayısı 3.268'dir. Bunlardan birbirlerinden farklı olanların sayısı ise 322'dir. Şairin kullandığı fiiller, genellikle iş-kılış bildiren fiillerdir. Şairin şiirlerinde daha çok hareket ifade eden fiillerin çokluğu dikkat çekmektedir. Bunda şairin hayatı boyunca aktif bir hayat tarzını benimsemesinin ve vatanı, milleti için sürekli çalışmasının payı büyüktür.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde en çok kullandığı fiiller ve bu fiillerin frekansları şu şekildedir:

bil- (447), ol (400), gəl- (377), yan- (371), öl- (231), gör- (229), çək- (222), bax- (117), sev- (115), de- (112), qal- (92), ağla- (88), ver- (86), yaşa- (77), al- (74), yaz- (68), aç- (67), düş- (66), dön- (61), gül- (54), istə- (52), çıx (49), tut- (44), oxu- (43), get- (43), vur- (43), yıx- (40), çal- (38), keç- (37), gəz- (37), elə- (37), dur- (36), kəs- (35), at- (34), ula- (34), sor- (32), danış- (32), yat- (31), yağ- (30), çat- (29), gözlə- (28), eylə- (28), qon- (26), üz- (26), qoy- (26), öt- (25), sal- (24), ye- (24), oyna- (23), söylə- (23), uç- (23), döz- (23), əy- (23), doğ- (22), qoru- (22), sus- (22), as- (22), gizlə- (21), döy- (21), əri- (21), qaç- (20), bağışla- (20), doğul- (20), böyü- (20), böl- (19), vurul- (19), tap- (18), dolan- (17), uçun- (17), es- (17), qır- (17), yandır- (16), ucal- (16), bağla- (15), um- (15), darıx- (15), sevin- (15), dəy- (14), dinlə- (14), bul- (14), inan- (13), dolan- (13), otur- (13), yor- (13), sıx- (13), tanı- (13), qorx (12), tök- (12), dincəl- (12), qocal- (12), saxla- (12), sarmaş-

(12), bat- (12), yarı- (12), bürü- (11), say- (11), görün- (11), sın- (11), doy- (11), don- (10), seç- (10), dəyiş- (10), başla- (10), poz- (10), sön- (10), min- (10), min- (10), söy- (10), əyil- (10), alış- (10), qurtul- (10), çırp (10), süz (10), danı- (10), apar- (10), yığ- (10), ört- (9), oyan- (9), din- (9), dəy- (9), ağar- (9), sil- (9), qayıt- (9), inci- (9), gey- (9), yorul- (9), don- (9), var- (8), yeri- (8), dayan- (8), san- (8), göndər- (8), götür- (8), üzül- (8), azal- (8), bez- (8), cala- (8), bit- (8), gir- (8), bildir- (8), kiri- (8), çevril- (8), çağır- (8), köç- (8), özlə- (8), qazı- (7), dol- (7), sarıl- (7), qazan- (7), çeynə- (7), duy- (7), aldat- (7), bağır- (7), yürü- (7),küs- (7), bas- (7), uğra- (7), çarpıl- (7), çəkil- (7), öp- (7), quru- (7), boğul- (7), bənzə- (7), sat- (7), soy- (7), ayrıl- (7), işlə- (6), yoldaş ol- (7), çırpın- (6),sol- (6), oxşa- (6), qan- (6), oyat- (6), uzad- (6), uzan- (6), çəkin- (6), düz- (6), yen- (6), en- (6), burax- (6), itələ- (6), payla- (6), sər- (6), itir- (6), qopar- (6), qayt- (6), pıçılda- (6), parçala- (6), qarış- (6), bəslə- (6), yay- (6), yum- (6),sər- (6), unut- (6), sığ- (6), qayna- (6), alovlan- (6), ək- (6), çaş- (6), yet- (6), dırmaş- (6), qur- (6), ara- (6), gülümsə- (6), hönkür- (6), öy- (6), qına- (6), saral- (6), sataş- (6), qışqır- (5), dolaş- (5), dad- (5), göynə- (5), boylan- (5), daşı- (5), qala- (5), dam- (5), sığın- (5), art- (5), silkələ- (5), yırt- (5), um- (5), basdır- (5), aldan- (5), qucaqla- (5), tökül- (5), unud- (5), arala- (5), axtar- (5), çiçəklə- (5), oğurla- (5), ud- (5), yon- (5), iç- (5), ahçək-(5), çayıl- (5), tərk et- (5), soyu- (5), uyğunlaş- (5),yazıq ol- (5), de- (4), buda- (4), saç- (4), səslən- (4), göyər- (4), qalx (4), soyun- (4), qat- (4),adam ol-, daral- (4), əz- (4), dəfn et- (4), eş- (4), çök- (4), qoxu- (4), bürün- (4), çevir- (4), diril- (4), xərclə- (4), topla- (4), yalvar- (4), alçal- (4), inlə- (4), tax- (4), bula- (4), çap- (4), çax- (4), soğul- (4), qarı- (4), diksin- (4), sırı- (4), bük- (4), eşit- (4), ələ- (4), söyün- (4), cum- (4), yar- (4), cücər- (4), sızla- (4), bacar- (4), boğ- (4), çürü- (4), durul- (4), gəmir- (4), boşal- (4), dər- (4), yığış- (4), sürgün ol- (4), birləş- (3), ağrı- (3), üşüt- (3), əzbərlə- (3), oy- (3), şığı- (3), deş- (3), qarala- (3), qaldır- (3), vurnux- (3), üfür- (3), coş- (3), çim- (3), düzül- (3), yada sal- (3), qoşul- (3), səksən- (3), parala- (3), tuşla- (3), biç- (3), qovuş- (3), təmizlə- (3), yapış- (3), sozal- (3), əzizlə- (3), uydur- (3), ayır- (3), pus- (3), uzat- (3), çilə- (3), yala- (3), əm- (3), səp- (3), kilidlə- (3), biş- (3), ölç- (3), tutul- (3), tik- (3), arala- (3), güzgülən- (3), çoxal- (3), dilə- (3), tükən- (3), dilə- (3), sür- (3), incit- (3), müşkül ol- (3), quyu qaz- (2), peşman ol- (2), lənət ol- (2), ötən eylə- (2), tanış ol- (2), ürcah ol- (2), tuş ol- (2), şərə düş-(2), qurban ol- (2), gözü götürmə- (2) başına dön (2), əfv et- (2), dustaq ol- (1), məst ol- (1), fəth ol- (1), şən ol- (1), zay ol- (1), yad ol- (1), şad ol- (1), çaş ol- (1), sök- (1), çap et- (1), tamaşa et- (1), tərk et- (1), hifz et- (1), defn et- (1), zikr et- (1), tab et- (1), tuş et- (1), rəqs et- (1), məhv et- (1), fəda eylə- (1), yağı kəsil- (1), yazığı gəl- (1), muraza çat- (1).

Rafig Hümmet'in en fazla kullandığı fiillerin bir kısmını zıt anlamları fiiller oluşturur. *Ağla-, gül-, yaşa-, öl-, düş-, çıx-* örneklerinde görüldüğü gibi şair, hayatın olumlu ve olumsuz iki yönünü de şiirlerinde işlemiştir. Bu şairin hayata bakışı noktasında bize ipuçları vermektedir. Şairin şiirlerinin genelinde olumlu veya olumsuz bir tek havadan bahsedilemez. Şairin hayatı ve yaratıcılığı bütün duyguları barındırır. Rafig Hümmet, olumlu veya olumsuz tek bir duyguya odaklanmaz ve ruh hâlindeki değişiklikleri şiirlerine yansıtır.

Şairin şiirlerinde kullandığı *ağla-, öl-, yan-* gibi fiillerin frekans bakımından yüksek olduğunu görüyoruz. Rafig Hümmet, hayatı boyunca çevresinde, ülkesinde ve dünyada yaşanan kötü olaylara sessiz kalmamıştır. Toplumda yaşanan bütün olumsuz hadiseleri yüreğinde yaşamış ve bunu şiirlerinde yansıtmıştır. Şair, gerek Sovyetler Birliği döneminde gerek Sovyetler Birliği sonrasında yazdığı şiirlerinde yöneticilerin yaptığı haksızlıklara ve hukuksuzlukları eleştirmiştir. Bu eleştiriyi, Sovyetler Birliği döneminde yazdığı şiirlerinde üstü kapalı olarak yaptığını görmekteyiz. Hümmet, toplumda yaşanan sıkıntılara, sorunlara seyirci kalmadığı için bunlara şiirlerinde yer vermiştir. Bunun sonucu olarak şiirlerde kullanılan olumsuz anlamlı fiillerin frekanslarının yüksek olduğunu görülmektedir.

Hümmet'in şiirlerinde *sev-, bekle-, dön-* anlamları taşıyan fillerin frekans bakımından yüksek olduğu görülmektedir. Şairin bu fiilleri kullandığı cümlelerin genelinde, sevgiliye hitap ettiği görülmektedir. Hümmet, sevdiğinden beklentilerini ve onunla kavuşma arzusunu şiirlerinde sıkça konu etmiş ve buna uygun fiilleri şiirlerinde kullanmıştır.

Şairin şiirlerinde *yaşa-, iste-, gül-* gibi fillerinin kullanımı, olumsuzluk bildiren fillere oranla daha az olsa da Hümmet'in geleceğe umutla bakmak istediğini, yaşanan sıkıntılara karşı umudunu tamamen yitirmediğinin bir göstergesidir.

Şiirlerde *gör-, bak-* fiillerinin frekans bakımından yüksek olması da dikkat çekicidir. Hümmet'in bu filleri şiirlerinde sıklıkla kullanması, onun çevresine, tabiata, insanlara kısaca dış dünyadaki bütün unsurlara ilgilisinin yüksek olduğunun bir kanıtıdır. Şairin şiirlerinde bütün insanlığın ve toplumun sorunlarını ele alması da bunu destekler niteliktedir.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde *ver-, al-* fillerinin hem frekans bakımından yüksek olduğu hem de bu iki fiilin frekanslarnın birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Şairin şiirlerinde, insanların birbirlerine iyilik yapmaları gerektiği, insan ilişkilerinde karşılıklı özverili olmak gerektiği gibi konuları ele aldığı görülmektedir. Bu fiillerin kulllanımı da şairin bu görüşünün bir yansımasıdır.

4.1.1.2. İsimler

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı isimlerin toplam sayısı 8.490'dır. Rafig Hümmet şiirlerinde vermek istediği mesaj veya duyguya göre kelimelerini özenle seçmiştir. Kimi şiirlerinde bazı kelimeleri sembol olarak kullanılarak vermek istediği mesajları doğrudan değil de dolaylı olarak vermiştir. Bu şekilde şiirlerinde anlam zenginliğini arttırmıştır. Şairin dolaylı anlatımı kullandığı şiirler, daha çok Sovyetler Birliği döneminde yazdığı şiirlerdir. Dönemin şartları içerisinde şairlerin düşüncelerini, görüşlerini serbestçe anlatma şansları yoktu. Bu yüzden kimi şairler düşüncelerini dolaylı yolla anlatmayı seçmiştir. Rafig Hümmet de onlardan biridir. Şairin kullandığı kelimeler şiirlerin anlam ve duygu bütünlüğüne göre değişmektedir. Aşk konulu bir şiirde aşk ögelerini barındıran kelimeler ön plana çıkarken, memleket sevgisinden bahsettiği şiirlerinde ise tasvir kelimeleri ön plana çıkmıştır.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde en fazla kullandığı adlar ve frekansları şu şekildedir.

göz (425), söz (356), dərd (244), yer (235), Tanrı (229), var (129), dünya (12), şair (104), göy (98), Allah (92), ah (91), yol (89), iç (88), ölüm (79), gecə (79), dost (76), baş (74), eşq (71), şeir (70), gün (68), su (67), can (66), şeytan (64), gül (64), ruh (57), səs (57), vətən (55), üst (55), bəndə (54), qan (54), dil (54), üz (51), əl (50), daş (50), ömür (45), gözəl (45), ana (45), qız (44), yurd (42), torpaq (41), haqq (41), işıq (39), il (38), yuxu (38), yara (38), qardaş (38), yan (37), sinə (37), yazıq (36), sevgi (36), oğul (35), könül (34), çiçək (34), tək (33), vaxt (32), ad (32), qadın (32), sirr (31), güllə (31), yad (30), yel (30), od (30), ayaq (30), mələk (29), millət (29), şükür (28), şey (27), şah (26), qış (25), ay (25), quş (25), günah (25), düz (25), zaman (25), yalan (25), ata (24), pay (24), ev (24), düşmən (23), sürgün (23), payız (23), baxış (23), qol (23), ürək (23), güc (23), qapı (22), boy (22), Tiflis (22), ayna (22), dağ (21), Tiflis (22), külək (21), fikir (21), bayquş (20), qəm (20), duman (20), göz yaşı (20), salam (19), yağı (19), özgə (19), hava (19),

kədər (19), sükut (19), qurd (19), şəhər (19), ağrı (18), tay (18), durna (18), baba (18), yay (18), həsrət (18), yığval (17), işıq (17), günəş (17), nəfəs (17), ulduz (17), diz (17), küçə (17), kənd (17), nur (16), boyun (16), sevgili (16), cür (16), kəfən (16), tenha (16), bulud (16), gündüz (16), ümid (15), rəng (15), Rafiq (15), toy (15), baxt (15), pul (15), dəli (15), qar (15), sahil (15), bala (15), səhər (14), budaq (14), qul (14), dəniz (14), ön (14), körpü (14), iz (14), Borçalı (14), Türk (14), zalım (14), ağır (14), müddət (14), dua (14), çay (14), yaş (14), xoş (13), yaz (13), quyu (13), fağır (13), yaxşı (13), zülüm (13), naz (13), tel (13), Yaradan (13), çiyin (13), huş (13), qürbət (13), qəza (13), gəmi (13), tel (13), ovuc (13), görüş (12), qəlb (12), qanad (12), Rəbb (12), haray (12), kor (12), yağış (12), qaranlıq (12), yavru (12), çörək (12), Darvaz (12), həyat (12), uc (12), arı (12), xoşbəxt (11), dolu (11), an (11), orta (11), səhra (11), şam (11), ocaq (11), ağır (11), məzar (11), kəndir (11), öy (11), cin (11), körpə (11), kef (11), şəhid (11), nəğmə (11), hey (11), qaranlıq (11), don (10), padşah (10), açıq (10), budaq (10), ölü (10), qada (10), alın (10), sevda (10), hal (sevda), layla (10), sağlıq (10), beş (10), dodaq (10), aşıq (10), kin (10), bel (10), bal (10), azad (10), ayrılıq (10), tüstü (10), xəbər (10), saç (9), zülmət (9), sabah (9), meydan (9), quldur (9), göy üzü (9), kişi (9), qara (9), son (9), gərək (9), sərçə (9), buz (9), xatirə (9), dal (9), nar (9), dalğa (9), Kərəm (9), heykəl (9), dərs (9), köks (9), bədbəxt (9), bədən (9), ər (9), ilahi (9), yoldaş (8), bahar (8), iblis (8), cəllad (8), qafa (8), saray (8), suç (8), tikə (8), Azerbaycan (8), din (8), köynək (8), yaxa (8), bağ (8), köynək (8), toz (8), tən (8), ötən (8), tenhalıq (8), tale (8), sim (8), Bakı (8), xan (8), xətr (8), nifrət (8), yağmur (8), İstanbul (8), Valəh (8).

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı kelimeler, onun fikir ve ruh dünyasındaki değişmelerin göstergeleridir. Şair, şiirlerinde kullandığı kelimeleri özenle seçmiş ve vermek istediği duyguyu en etkili şekilde ifade etmiştir.

Rafig Hümmet, şiirlerinde aşk, sevgi ve güzellik gibi konuları ele almıştır. Şairin lirik dünyasının şiirlerine aksi, kelimeler yolu ile olmuştur. Hümmet'in aşkı ve sevgiyi konu ettiği şiirlerinde kullandığı kelimeler, onun duygu dünyasının bir tezahürüdür. Şairin aşk konulu şiirlerinde, *göz* kelimesinin frekans bakımından yüksek olduğu görülmektedir. Hümmet'in şiirlerinde, sevdiğinin gözleri önemli yer tutmaktadır. Şair, sevdiğinin gözlerinin güzelliğini, o gözlere duyduğu özlemi dile getirirken bir yandan da aşk acısı ile kendi gözlerinden dökülen yaşları şiirlerinde sıkça ifade etmiştir.

Rafig Hümmet'in aşk temalı şiirlerinde *dərd, ah, yara, gözyaşı* gibi kelimelerin frekans bakımından yüksek olduğu görülmektedir. Bu kelimelerin kullanımı, şairin aşka bakış açısının ve iç dünyasının bir yansımasıdır. Hümmet'in aşk şiirlerinin genelinde, şairin karamsar bir tablo çizdiği görülmektedir. Hümmet, sevgilinin vefasızlığı ve umursamazlığı yüzünden dertlere gark olmuştur. Şair, sevdiğinin açtığı gönül *yarası* ile *ah* çekip sabahlamıştır. Hümmet, aşk acısını ortaya koyarken benzer duygular karşısında kullandığı farklı kelimeler ile acısının farklı yönlerini dile getirmeye çalışmıştır. Şairin bu duygularının şiirlerine yansıması olarak *dərd, ah, yara, gözyaşı* gibi kelimelerin frekans bakımından yüksek olduğu görülmektedir.

Şairin *gül* kelimesini de aşk temalı şiirlerinde sıkça kullandığı görülmektedir. Klasik Türk şiirinde sevgiliye en çok benzetilen çiçek güldür. Rafig Hümmet de şiirlerinde sevdiğini güle benzeterek gülün tazeliği ile renginin ve kokusunun güzelliğini, sevdiği ile ilişkilendirmiştir. Hümmet'in aşk temalı şiirlerinin çoğunda, sevdiğine *gülüm* diye hitap ettiği görülmektedir.

Hümmet'in aşk şiirlerinde *ümid* kelimesinin frekans bakımından az olduğu görülmektedir. Bu da şairin aşk konusunda çektiği acılar ve sevdiğinden karşılık alamamasının bir sonucudur. Hümmet sevdiğinin vefasızlığı ve umursamazlığı karşısında aşka ve sevdiğine karşı ümidini kaybetmiştir. Bu nedenle aşk konulu şiirlerde olumsuz manalı kelimelerin frekans bakımından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Aşk, sevgi ve güzellik ilgili doğrudan veya dolaylı olarak kullanılan kelimelerin frekansları şu şekildedir:

göz (255), dərd (144), eşq (71),can (66), gül (64), ruh (57), bəndə (54), gözəl (45), qız (44), yara (38), sinə (37), sevgi (36), çiçək (34), könül (34), od (30), qadın (32), mələk (29), baxış (23), ürək (23), gözyaşı (20), qəm (20), kədər (19), həsrət (18), yığval (17), nur (16), sevgili (16), ümid (15), toy (15), naz (13), yaxşı (13), aşıq (10), sevda (10), ayrılıq (10), dodaq (10), qada (10).

Rafig Hümmet'in şiirlerinde en fazla kullandığı özel isimlerden ilk ikisi, Tanrı ve Allah kelimeleridir. Bu, şairin manevi duygularını şiirlere yansıtma biçimidir. Şairin şiirlerinde, bazen *Allah* kelimesini bazen de *Tanrı* kelimesini kullanması dikkat çekicidir.

Karapapak Türkleri, yaşadıkları coğrafyada Müslüman olarak azınlık durumundadır. O topraklarda yaşayan Gürcü halkının çoğunluğu ise Hristiyan'dır. İki farklı dini benimseyen insanların iç içe yaşaması sonucu, şairin şiirlerinde *Allah* ve *Tanrı* kelimelerinin ikisinin de kullandıldığı görülmektedir. Hümmet*, İki Vətənim Var (51)* adlı şiirde de bu konu üzerinde durmuş "*Mənə Tanrı yazıb: Orda İsa'nın, burda Məhəmməd'in dərdini çəkəm*" ifadesi ile iki dinin derdini de çektiğini dile getirmiştir.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde en çok kullanılan özel isimler ve frekansları ise şöyledir:

Tanrı (129), Allah (92), Tiflis (22), Rafiq (15), Borçalı (14), Türk (14), Darvaz (12), Kərəm (9), Rəbb (12), Azerbaycan (8), Bakı (8), İstanbul (8), Valeh (6), Araz (6), Savalan (6), Adəm (6), Təbriz (5), Koroğlu (5), Əsli (5), Eros (5), Sibir (4), Qarabağ (4), Şuşa (4),Nəsimi (4), Məlikməmməd (4),Cavid (3), Gürcüstan (3), Məhəmməd (3),Yalıncıq (3). Araz (6).

Şiirlerde en çok kullanılan özel isimler arasında yer isimleri önemli yer tutar. Şairin doğduğu ve yaşadığı yerler olan *Darvaz, Borçalı, Tiflis* şiirlerde sıkça zikredilir. Şair, şiirlerinde yaşadığı, doğduğu topraklara olan sevgisini, bağlılığını ve o toprakların güzelliğini dile getirir. Hümmet, ikinci vatanı olarak gördüğü Azerbaycan'ı ve Bakü'yü de şiirlerinde sıkça konu eder. Şair, şiirlerinde iki vatanlı olduğunu ve her ne kadar coğrafi bakımdan Azerbaycan'dan uzak da olsa oraya gönülden bağlı olduğunu dile getirmiş ve şiirlerinde bu yer isimlerini sıkça zikretmiştir.

Hümmet'in şiirlerinde kendisi için önem arz eden farklı şehir ve yer isimlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Şiirlerinde *Araz (8), Savalan (6), Təbriz (5)* kelimelerini kullanan şair, bu kelimeler vasıtasıyla Azerbaycan'ın ikiye bölünmesi sorununu ele almaktadır. Hümmet, şiirlerinde *Aras Nehri*'nin diğer tarafında kalan kardeşlerine seslenir, Güney Azerbaycan'da bulunan *Savalan Dağ*'ına kavuşma arzusu ile yanar, *Tebriz*'deki kardeşlerinin dertleri ile ağlar.

Şairin şiirlerinde kullandığı coğrafi yer isimleri ve frekansları şu şekildedir:

Borçalı (14), Darvaz (12), Azərbaycan (8), İstanbul (8), Bakı (8), Araz (8), Savalan (6), Təbriz (5), Sibir (4), Qarabağ (4), Şuşa (4), Gürcüstan (3), Kür (3), Lisi (3), Qafqaz (2), Qars (2), Türküstan (2), Qarayazı (1), Delis (1), Sulduz (1), Sux (1), Şamaxı (1), Moskva (1), Rustavəli (1), Xəzər (1), Göyçək (1), Suxum (1), Qaf (1), Alp (1), Ortacala (1), Narınqala (1), Məkkə (1), Aral (1), Dərbənt (1), Tsira (1), Axısqa (1), Batum (1), Qum (1), Paris (1), Şəki (1), Başkəçid (1), Ağdam (1), İrəvan (1).

Hümmet'in şiirlerinde kullandığı kelimeler ele alındığında onun hayata, doğruluğa, dürüstlüğe, samimiyete ve en önemlisi insana değer veren bir şair olduğu görülmektedir. Şair, hayatına düstur edindiği ilkeler çerçevesinde toplumları ilgilendiren sosyal meseleleri de ele almış ve bunu yaparken halkı aydınlatma amacı taşıdığı da görülmüştür. Hümmet, insanları ve yaşadığı dünyayı ele alırken insanların vurdumduymazlığı, sahtekârlığı, yalancılığı, vefasızlığından şikâyetçi olmuş, insanların şahsi çıkarlarından çok toplumun ve milletin çıkarını gözetmesi gerektiğini vurgulamıştır. Hümmet; toplumun ve milletin istikbali, inandıkları uğruna mücadele eden, milletini seven, sıkıntılar karşısında yılmayan, haksızlığa boyun eğmeyen, şahsi çıkarlarını gözetmeyen insanlar yetiştirmenin önemini de şiirlerinde vurgulamıştır.

Rafig Hümmet, birçok şiirinde makam sahibi olanları şahları, padişahları, bakanları ve devlet yöneticilerini kimi zaman dolaylı yoldan kimi zaman da açıkça eleştirmiştir. Doğru ve dürüst olanların yüksek mevkilere gelemediğini, haksızlık yapanların ve haram yiyenlerin bu mevkileri işgal ettiğini dile getirmiştir.

Bu konu ile ilgili kavramlar ve frekansları şöyledir:

şah (26), düşmən (23), güc (23), düz (22), yağı (19), zalım (14), zülüm (13), heyat (12), padşah (10), qada (10), quldur (9), şər (9), iblis (8), cəllad (8), suç (8), nifrət (8), əzab (7), doğru (7), haram (6), halal (6), əmək (6), nəfs (6), qorxu (5), nazir (4), namərd (4), vəzir (4),yesir (4), mərd (4), vali (3), tacir (3), taxt (3), bəy (3), yalancı (3).

Şair için anne, baba, dede, çocuk, kardeş ve aile gibi kavramlar önemlidir. Hümmet, küçük yaşlardan itibaren dedesinin saz meclislerinde söylediği şiirlerle büyümüş ve bunun onun sanatına etkisi büyük olmuştur. Bu nedenle şairin bazı şiirlerinde dedesine atıfta

bulunduğu görülmektedir. Hümmet, şiirlerinde eşinin fedakârlığı, çocuklarına olan sevgisi, annesine olan özlemi gibi konuları da kaleme almıştır.

Şairin şiirlerinde rastladığımız aile ile ilgili bazı kelimeler ve frekansları şöyledir:

ana (45), haqq (41), qız (44), oğul (35), qardaş (38), ata (24),baba (18), bala (15),), cocuq (7), doğan (7), bacı (6), uşaq (6), dədə (5), qağa (5), ağa (5), yuva (5),övlad (4).

Rafig Hümmet, şiirlerinde dostluk konusunu sıkça ele almıştır. Şair, dostluk ile ilgili şiirlerinde vefa, dürüstlük, samimiyet gibi unsurlara sıkça yer vermiştir. Şair, bazı şiirlerinde dostluğa verdiği değeri anlatırken bazı şiirlerinde de dostlarına verdiği değerin karşılığını alamamanın hüznünü dile getirmiştir.

Bu konu ile ilgili bazı kelimeler ve frekansları şöyledir:

dost (76), yoldaş (8), sırdaş (8), Məlikməmməd (4),Nəriman (3),Təlman (2) İbrahim (1), Arif Əliyəv (1), Əlixan (1),Pərviz Mirzalıoğlu (1), Məlikəhməd (1), Nəsib (1), Fatəh (1), Dəli Həsən (1), Şakir (1), Zülal (1), Elçin (1), Novruz (1), Mahbilə (1), Zakir (1), Şəfəq (1), Fərdane (1), Aysəl (1), Fəhri (1), Namıq (1), Nurəddin (1), Bəkir (1) vəfa (1).

Rafig Hümmet, bir dert şairidir. Sadece kendi dertleri değil ailesinin, dostlarının, yaşadığı toplumun, milletinin dertlerini de sırtlamak onlara çözüm bulmak ister ve bu dertlerle yanar kavrulur. Şiirlerinde vatandan sıkça bahseden Rafig Hümmet, vatanında yaşanan sorunları, Türk dünyasının tarih boyunca düşmanlar yüzünden çektikleri sıkıntıları şiirlerinde anlatmıştır. Şair, milletinin geçmişte ve günümüzde çektiği acıları şiirlerine taşırken insanların böyle durumlar karşısında ne yapmaları gerektiğini de şiirlerinde dile getirmiştir. Şairin şiirlerinde *vətən* kelimesinin sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bu kelime ile birlikte *yurd, torpaq, millət* gibi kelimelerin de frekans bakımından yüksek olduğu görülmektedir. Bu da şairin vatanına, yurduna verdiği değerin şiirlerine tezahürüdür. Hümmet, şiirlerinde vatan kavramının önemi, insanların yurtlarına sahip çıkmalarının gerekliliği, düşmanlara fırsat vermemek gerektiği gibi birçok konuya değinmiştir.

Hümmet, mevcut yönetimlerin hayatın her alanında yaptığı baskıyı, insanların bu ortamdaki durumlarını, milletinin yaşadığı trajedik olayları şiirlerine aksettirir. Toplumun

dertlerine, yaşadıklarına kulak tıkamayan şair, Sovyetler Birliği döneminde var olan baskı politikalarını da şiirlerinde bazen açıkça bazen sembollerle eleştirmiştir. Hümmet, o dönemde yaşanan zulme ve haksızlıklara şiirlerinde dikkat çekmiştir. Şairin bu tutumu, şiirlerindeki kelimelerin frekanslarında da görülmektedir.

Hümmet, Türkçü bir şairdir. Bunun şiirlerine yansımasını da kelimeler vasıtasıyla görmekteyiz. Şair, şiirlerinde *Türk* kelimesini sıkça kullanmış ve Türklerin üstünlüğünden ve gücünden bahsetmiştir. Rafig Hümmet, şiirlerinde *Turan* kelimesini de kullanarak Türk birliğine atıfta bulunmuştur.

Şairin bu konular hakkında şiirlerinde kullandığı kelimeler ve frekansları şöyledir:

vətən (55), yurd (42), torpaq (41), millət (29), düşmən (23), sürgün (23), Tiflis (22), baxt (15), ümid (15), Türk (14), Borçalı (14), zülüm (13), qürbət (13), şəhid (11), Darvaz (12), azad (10), zülmət (9), Azərbaycan (8), Bakı (8), muraz (7), cahan (7), qəhraman (5), yəsir (4), sərhəd (4), ərk (3), kan (3), Turan (2), Türküstan (2), hökmran (1).

Hümmet'in şiirlerinde *dünya* kelimesinin frekans bakımından yüksek olduğu görülmektedir. Şair şiirlerinde dünyayı, insanların rollerini oynadığı geçici bir sahne olarak nitelendirmiştir. Hümmet, dünyanın faniliğinden, geçiciliğinden sıkça bahsetmiş ve onun insanları aldatan bir yapıya sahip olduğunu vurgulamıştır. Şair, dünya hakkındaki bu olumsuz görüşlerini, hayatın adaletsizliğine ve insanların kötülüğüne bağlamıştır.

Rafig Hümmet şiirlerinde baht ve kaderden sıkça bahsetmiştir. Kimi zaman bahtsız olduğunu söyleyip şikâyet etmiştir fakat kimi zaman da kendisinden daha kötü durumda olanları görerek şükretmiştir. Rafig Hümmet'in şiirlerinin genelinde talihinden memnun olmamanın verdiği ümitsiz hava görülmektedir. Hümmet, bu duygularını dile getirirken *dert, keder, feryat, ah, hasret, acı* gibi kelimeleri şiirlerinde sıkça kullanmıştır.

dərd (144), dünya (120), ah (90), şükür (28), gözyaşı (20), kədər (19), həsrət (18), yığval (17), baxt (15), ümid (15), dua (14), haray (12), qaranlıq (12), qada (10), ayrılıq (10), bədbəxt (9), talə (8), muraz (7), səbr (7).

Şairin şiirlerinde yeryüzü, mevsimler, hayvanlar ve tabiatla ilgili kelimeleri sıkça kullanmıştır. Türk yurtlarının güzelliğinden bahsederken tasvirler yapmış, kimi zaman

tabiat olaylarına değinmiştir. Kimi zaman da benzetme sanatından faydalanarak bazı hayvanlara şiirlerinde yer vermiştir. Bu kelimeler ve frekansları şöyledir:

dünya (120), yer (135), göy (98), yol (89), gecə (79), gün (68), su (67), gül (64), daş (50), torpaq (41), çiçək (34), yel (30), quş (25), payız (23), dağ (21), külək (21), duman (20), hava (20), qurd (19), durna (18), yay (18), günəş (17), ulduz (17), bulud (16), gündüz (15), qar (15), sahil (15), səhər (14), budaq (14), dəniz (14), çay (14), yaz (13), yağış (12), qaranlıq (12), arı (12), səhra (11), sabah (9), göy üzü (9), sərçə (9), buz (9), kölgə (9), dalğa (9), bahar (8), bülbül (7), ağac (7), yarpaq (7), cahan (7), kəpənək (6), bulaq (6), çəmən (5), rüzgâr (5), axşam (5).

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı özel isimlerinin bazılarını kişi isimleri oluşturur. Kişi isimlerini, şiirlerin hayalî kahramanları, tarihî ve efsanevi şahsiyetler, Azerbaycan edebiyatının önemli şahsiyetleri ve şairin eş, dost ve arkadaşlarının adları oluşturur.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde en çok kullandığı özel isim, kendi ismi olan *Rafig*'dir. Halk şiiri geleneğinde, şairlerin şiirlerinin son dörtlüğünde kendi isimlerini veya mahlaslarını kullanmaları tapşırma olarak tanımlanır. Hümmet'in şiirlerinde de kendi ismini tapşırdığı görülmektedir. Hümmet bazı şiirlerinde, ismnini tapşırarak kendisine nasihatlarde bulunur bazı şiirlerinde ise içinde bulunduğu ahvali ortaya koyar.

Hümmet'in şiirlerinde *Kərəm* ve *Əsli* isimlerinin de frekans bakımından yüksek olduğu görülmektedir. Şair, kaleme aldığı şiirlerinde Kerem'in Aslı'ya olan aşkının büyüklüğünden bahsetmiş, kendi aşkının büyüklüğünü Kerem'in aşkı ile kıyaslamış ve bazen de kendisini Kerem yerine koymuştur.

Şairin şiirlerinde kullandığı özel isimler ve frekansları şöyledir:

Rafig (15), Kərəm (9), Valəh (8), Zəzva (7), Adəm (6), Əsli (5), Eros (5), Məlikməmməd (4), Nəsimi (4), Cavid (3), Məhəmməd (3), Nuh (3), Yalıncıq (3), Lətif (3), Nəriman (3), Atilla (2), Oğuz (2), Təlman (2), Fuzuli (2), Ələsqər (2), Binnətoğlu (2), İbrahim (1), Arif Əliyəv (1), Əlixan (1), Pərviz Mirzalıoğlu (1), Fərhad (1), Əli Kərim (1defa), Vidadi (1defa), Vaqif (1), İsa İsmayılzadə (1), Məlikəhməd (1), Nəsib (1defa), Aşık

Qərib (1), Fatəh (1), Babək (1), Saməd (1), Dəli Həsən (1), Vəli (1defa), Camal (1), Mirzə Fətəli (1), Mirzə Cəlil (1), Şakir (1), Zülal (1), Elçin (1), Novruz (1), Mahbilə (1), Zakir (1), Şəfəq (1), Fərdane (1), Aysəl (1), Mehralı (1), Dəyanət (1), Fəhri (1), Namıq (1), Yezid (1), Nurəddin (1), Bəkir (1), Ali (1).

Tarihî ve efsanevi şahsiyetler	Azerbaycan edebiyatı ile ilgili kişi isimleri	Şiir kahramanlarının isimleri	Şairin yakınları ve arkadaşları
Kərəm (9) *Adəm (6)* *Əsli (5)* *Eros (5)* *Məhəmməd(3)* *Nuh (3)* *Yalıncıq (3)* *Lətif (3)* *Atilla (2)* *Oğuz (2)* *Fuzuli (2)* *Fərhad (1)* *Babək (1)* *Mehralı (1)* *Yezid (1)*	*Valəh (8)* *Nəsimi (4)* *Cavid (3)* *Fuzuli (2)* *Ələsqər (2)* *Binnətoğlu(2defa)* *Əli Kərim (1)* *Vidadi (1defa)* *Vaqif (1)* *İsa İsmayılzadə (1)* *Aşık Qərib (1)* *Saməd (1)* *Mirzə Fətəli (1)* *Mirzə Cəlil (1)* *Dəyanət (1)*	*Zezva(7)* *Ali (1)* *Vəli (1)* *Camal (1)*	*Məlikməmməd(4)* *Nəriman (3)* *Təlman (2)* *İbrahim (1)* *Arif Əliyəv (1)* *Əlixan (1)* *Pərviz Mirzalıoğlu(1)* *Məlikəhməd (1)* *Nəsib (1)* *Fatəh (1)* *Dəli Həsən (1)* *Şakir (1)* *Zülal (1)* *Elçin (1)* *Novruz (1)* *Mahbilə (1)* *Zakir (1)* *Şəfəq (1)* *Fərdane (1)* *Aysəl (1)* *Fəhri (1)* *Namıq (1)* *Nurəddin (1)* *Bəkir (1)*

4.1.1.3. Sıfatlar

Rafig Hümmet'in şiirlerinde fiillerden ve isimlerden sonra frekansı en yüksek kelime türü sıfatlardır. Şiirlerinde isimleri çok kullanılan Hümmet, buna bağlı olarak isimlerin belirtilmesine ve nitelenmesine önem vermiştir.

Şairin kaleme aldığı şiirlerdeki sıfatlar ve bunların frekansları şöyledir:

bu (483), bir (377), nə (242), o (238), hər (216), qara (157), min (141), neçə (85), yüz (80), ağ (77), son (73), bircə (63), çox (51), tez (39), üç (28), yad (22), tənha (17), iki

(16), boz (15), sonuncu (15), qoca (13), dörd (12), ayrı (12), ocaq (11), qərib (11), boş (11), təzə (11), bütün (11), yazıq (10), cüt (10), qırx (10), ən (10), yaralı (10),heç (10), beş (10), uzun (9), yeddi (8), sarı (8), bəyaz (7), özgə (7), halal (7), soyuq (7), dar (7), işıqlı (7), zinrik (7), yaşıl (7), kor (6), gözəl (6), böyük (6), fədakar (6), dərin (5), qəfil (5), dəli (5), səssiz (5), sirrli (5), divanə (5), xeyli (5), milyon (5), göy (5), başqa (5), yaraşıq (4), ölümcül (4), əziz (4), çılpaq (4), yetim (4), on (4), kimsəsiz (4), həmin (4), gerçək (4), tək (3), eyni (3), yumulu (3), yarımçıq (3), yeni (3), sakit (3), ulu (3), əbədi (3), qarı (3), bəd (3), sol (3), qədim (3), altı (3), zil (3), gizli (3), yalın (3), tapdaq (3), yaman (2), ilıq (2), qızıl (2), qalın (2), sönük (2), əsmər (2defa), saxta (2), açık (2), namərd (2), narın (2), sərt (2), qırıq (2), rəzil (2), xoş (2), acı (2), kövrək (2), təmiz (2), mavi (2), sınıq (2), quruca (2), yumşaq (2), dümağ (2), açıq (2), didərgin (2), sərin (2), milli (2), tox (2), lap (2), solğun (2), naxış (2), siyah (2), sağ (2), balaca (2), yüz min (2), yağlı (2), bəzəkli (2), zərif (2), pənbə (2), iyirmi altı (2), səkkiz milyard (2), adi (2), asi (1), qaramat (1), əfəl (1), yaxşı (1), balaca (1), hamı (1), sonsuz (1), yüngül (1), sahibsiz (1), qırx bir (1), ilk (1), qatı (1), div (1), dərdli (1), ağır (1), pis (1), qadir (1), buz (1), isti (1), badalaqlı (1), xəstə (1), çirkin (1), nazlı (1), tərs (1), təkcə (1), tikanlı (1), al (1), yorğun (1), ağıllı (1), caz (1), ucqar (1), beş yüz (1), canlı (1), süslü (1), tutsaq (1), boyat (1), vəhşi (1), pak (1), iyirmi beş (1), iri (1), şahanə (1), bağlı (1), əlçatmaz (1), qapalı (1), keçəl (1defa), adsız (1), cadar (1), zəli (1), zəlil (1), iynəli (1), otuz beş (1), şıltaq (1), yaltaq (1), nazlı (1), ətirli (1), qaraca (1), ağca (1), naşı (1), odlu (1), çiskinli (1), boynubükük (1), xəzan (1), bapbalaca (1), on dörd (1), on bir (1), sürgün (1), yiyəsiz (1), çarəsiz (1), uzaq (1), bəmbəyaz (1), hədər (1), ötər (1), betər (1), cavan (1), qısa (1), şux (1), doqquz (1), ala (1), hikkəli (1), ləpəsiz (1), gur (1), dağınıq (1), xam (1), tutqun (1), mundar (1), xoflu (1), susuz (1), qırmızı (1), nahaq (1), əyri (1), qatı (1), xaraba (1), müəmmalı (1), titrək (1), əyni (1), dunux (1), əngin (1), fani (1), cani (1), dilim (1), döy (1), haramxor (1), məzlum (1), erkən (1), say-seçmə (1), ünlü (1), merko (1), incə (1), ruhani (1), nidalı (1), müqəddəs (1), əlli (1), ipək (1), çuğundur (1), sıcaq (1), üç yüz altmış dörd (1), yanıq (1), təsadüfi (1), bölük (1), cəngavər (1), iyirmi min (1), məsum (1), masmavi (1).

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullanmış olduğu sıfatlardan en yüksek frekanslı olanlar genellikle belirtme sıfatlarıdır. En yüksek frekanslı belirtme sıfatları ise *bu* ve *bir* dir. Bu durum, *bu* ve *bir* kelimelerin dildeki sık kullanımından kaynaklanmaktadır. Şair, *bu* sıfatını kullanarak varlıkları işaret yolu ile belirtmeyi seçmiştir. *Bir* sıfatını da isimlerin sayılarını belirterek sıklıkla kullanmayı tercih etmiştir. Hümmet şiirlerinde yer verdiği

belirtme sıfatlarını, varlıkların bulundukları yeri, mekândaki, zamandaki veya tasavvurdaki uzaklık derecelerine göre kullanmıştır.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı belirtme sıfatları ve frekansları şöyledir:

bu (283), bir (277), nə (142), o (138), hər (116), min (41), neçə (35), yüz (30), çox (21), üç (18), iki (16), sonuncu (15), dörd (12), bütün (11), cüt (10), qırx (10), heç (10),beş (10), yeddi (8), iyirmi (5), xeyli (5), milyon (5), başqa (5), on (4), hemin (4), tək (3), on üç (3), altı (3), lap (2), yüz min (2), iyirmi altı (2), səkkiz milyard (2).

Hümmet'in şiirlerinde niteleme sıfatlarının frekans bakımından yüksek olduğu görülmektedir. Bu da şairin ismin nitelikleriyle ilgilendiğinin bir kanıtıdır. Bu şekilde Hümmet, varlıkların durumlarını, biçimlerini daha detaylı olarak okuyucuya sunmuş ve nitelediği varlıkların okuyucunun gözünde daha net canlanmasını amaçlamıştır.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde en çok kullanılan niteleme sıfatları ve frekansları şöyledir:

qara (57), ağ (30), son (26), bircə (23), yad (17), tənha (17), boz (15), qoca (13), ayrı (12), ocaq (11), qərib (11), boş (11), təzə (11), yazıq (10), yaralı (10), uzun (9), sarı (8), bəyaz (7), özgə (7), halal (7), soyuq (7), dar (7), işıqlı (7), zinrik (7), yaşıl (7), kor (6), gözəl (6), böyük (6), düz (6), tək (6), qəmli (6), tər (6), quru (6), böyük (6), fədakar (6), dərin (5), qəfil (5), dəli (5), səssiz (5), sirrli (5), divanə (5), göy (5), yaraşıq (4), yığnaq (4), şirin (4), xoşbəxt (4), qarışıq (4), ölümcül (4), əziz (4), çılpaq (4), yetim (4), kimsəsiz (4), gərçək (4), çiliklənmiş (4), fağır (3), kiçik (3), yumulu (3), yarımçıq (3), yeni (3), sakit (3), ulu (3), əbədi (3), qarı (3), bəd (3), sol (3), qədim (3), zil (defa), gizli (3), yalın (3), tapdaq (3), yaman (2), ılıq (2), qızıl (2), qalın (2), sönük (2), əsmər (2), saxta (2), açık (2), namərd (2), narın (2), sərt (2), qırıq (2), rəzil (2), xoş (2), acı (2), kövrək (2), təmiz (2), sınıq (2), quruca (2), yumşaq (2), dümağ (2), açıq (2), didərgin (2), sərin (2), milli (2).

Rafig Hümmet, şiirlerinde niteleme sıfatlarını kullanarak isimlerin vasıflarını ön plana çıkarmış ve şiirlerinde ifade etmek istediği düşünceleri daha detaylı anlatmıştır. Şairin şiirlerinde en çok kullandığı niteleme sıfatı *qara* dır. *Qara* sıfatını genellikle isimlerin önünde daha çok karamsarlığı anlatan bir ifade tarzıyla kullanmıştır. Şair, hem

şahsi hayatında yaşadığı olumsuzluklardan hem de milletinin tarihte ve günümüzde yaşadığı sıkıntılardan dolayı karamsar bir psikoloji içerisindedir. Şair, içinde bulunduğu bu durumu, şiirlerinde seçtiği sıfatlarla da okuyucuya sunmak istemiştir.

Rafig Hümmet'in *Xan Araz Şərqi Söyləsin (85)* adlı şiirinde *qara* sıfatını kullanmıştır. Bu şiirde, şairin "qara yurd" ifadesini kullanması dikkat çekicidir. Hümmet, bu ifade ile Güney Azerbaycan'a atıfta bulunmuş ve yurdunun parçalanmasının ve kardeşlerin birbirinden uzak düşmesinin üzüntüsünü *qara* sıfatını kullanarak ifade etmek istemiştir. Şair, yurdunun talihinin başına gelenlerden ötürü kara olduğunu belirtmiştir.

17. Qara yurd yaşıl geyinə,
18. "Bəlkə ruhumuz söyünə".
19. Çatsın mürşüd ətəyinə
20. Əlim Savalan dağında.

Hümmet, *Ağarır (32)* adlı şiirde yaşadığı kötü günleri anlatmak için *qara* sıfatını kullanmıştır.

21. Qara günlərimin üz ağlığıdı,
22. Bu qara şöhrətim, şanım ağarır.
23. Açılır dan üzü...
24. Şükür, ilahi,
25. Axır ki, mənim də danım ağarır...

Hümmet'in en çok kullandığı niteleme sıfatları arasında ikinci sırayı alan kelime "ağ" dır. *İşığın İşığı (240)* adlı şiirde Hümmet, kullandığı bu sıfat ile milletinin "ak" günlere erişmesini yani kötü günlerin son bularak saadete ulaşmasını dilemektedir.

174. Gedib övliyaya dirənir soyu,
175. Millətin ağ günü - ən böyük toyu.
176. Gecəli-gündüzlü
bir ömür boyu
177. Yuxusu gözündən tökülən adam

4.1.1.4. Zamirler

Şairin en çok kullandığı zamirlerin ilk sırasında *mən* zamiri vardır. Şairin şiirlerinde daha çok *mən* zamirini kullanması, öncelikle yaşanan olayları kendi diliyle anlatması ve hayata öncelikli olarak kendi penceresinden baktığının kanıtıdır. Rafig Hümmet'in yazdığı şiirlerin bir kısmında, kendi hayatını ve iç dünyasını konu ettiği görülmektedir. Bunun sonucu olarak da *mən* zamirinin frekans bakımında yüksek olması tabii bir durumdur. Şairin toplumsal konuları ele aldığı şiirlerinde de *mən* zamirinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu da şairin toplumsal sorunlar karşısında, sorumluluk yüklediği ilk kişi olarak kendisini görmesi ile ilişkilendirilebilir.

Sən zamiri ise kullanılma sırası bakımından ikinci sırada yer almaktadır. Hümmet'in şiirlerinde *sən* zamiri, kimi zaman sevgili kimi zaman düşman kimi zaman dost için çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Şair, bazı dizelerinde hitap ettiği şahsın ismi ile birlikte *sən* zamirini de kullanarak şiirdeki vurguyu arttırmayı amaçlamıştır. Rafig Hümmet'in *sən* zamirini kullanarak yalnızca canlı varlıklara değil kelebeğe, çiçeğe, tabiata ve çeşitli cansız varlıklara da aynı şekilde hitap ettiği görülmektedir.

Şairin şiirlerinde, *biz* zamirinin de frekans bakımından yüksek olduğu görülmektedir. Hümmet, şiirlerinde toplumun, insanların sorunlarını ele almış, onların dertleri ile dertlenmiş ve empati kurarak onların hislerini paylaşmıştır. Bu yüzden şair, şiirlerinde farklı kişi veya kişilerin problemi ele alırken de genellikle *biz* zamirini kullanmayı tercih etmiştir.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullanılan zamirler ve frekanslar şu şekildedir:

mən (779), sən (354), özü (101), biz (88), kim (76), o (43), hamı (43), siz (37), biri (34), kimi (25), bu (24), kimsə (20), hərə (20), nə qədər (11), hansı (9), onlar (7), başkası (4), həç kim (3), çoxları (2), kiməsə (1), hər nə (1), həç kəs (1), həç nə (1), şey (1).

4.1.1.5. Zarflar

Zarflar, fiili çeşitli yönlerden niteleyerek anlatılan olaya canlılık ve üsluba hareket kazandırak önemli bir üslup ögesidir. Aynı zamanda anlamı daha belirgin kılmak için de

kullanılmaktadır. Hümmet de, şiirlerinde okuyucuya vermek istediği mesajı daha belirgin kılmak amacıyla zarflardan sıkça faydalanmıştır.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı zarflardan frekansı en yüksek olanı *nə*'dir. Şair şiirlerinde soru zarflarını kullanarak fiillerdeki oluş ve kılışı soru yoluyla belirlemiştir. Hümmet'in şiirlerinde soru zarflarının frekans bakımından yüksek olması, şairin sorgulayıcı yapısının bir tezahürüdür. Şair, soru zarflarını kullanarak şiirde anlattığı eylemin nasıl gerçekleştiğini veya zamanını yahut sebebini vurgulamak ister.

Hümmet'in şiirlerinde nitelik ve belirtme zarflarının da sıkça kullanıldığı görülmektedir. Bir oluş ve kılışın durumu, kendisine eklenen zarfın anlamı ile bağlantılıdır. Şair de şiirlerinde anlatmak istediği oluş ve kılışların niteliğini, nasıl yapıldığını, ne durumda olduğunu bu zarflar vasıtasıyla okuyucuya yansıtmak istemiştir.

nə (134), elə (72), çox (70), yenə (53), iç (51), hara (50), daha (43), niyə (33), hələ (31), az (24), necə (23), yaman (22), indi (21), sonra (20), həç (20), gecə (19), yaxşı (18), uzaq (17), gözəl (14), belə (14), ora (14), çətin (14), tez (14), nədən (14), bes (13), alt (13), aralı (12), bura (11), arxa (11), axşam (11), səhər (11), nə qədər (11), gündüz (10), heç (10), sağ (10), yaxın (9), çoxdan (9), iyi (9), hanı (9), tərs (9), sol (9), öncə (9), hərdən (8), gen (8), sabah (8), yuxarı (8), uzaq (8), çətin (7), qəfil (7), bəs (7), açıq (7), lap (7), yarın (7), burda (7), asan (7), bircə (6), şirin (6), doyunca (6), yan-yörə (6), dəli (6), qabaq (6), bura (6), haçan (6), nə vaxt (6), qabaq (6), üfüq (5 def), son (5), tək (5), boş (5), sakitcə (5), halal (4), tamam (4), ilk (4), düz (4), düz (4), geri (4), həzin (4), anrı (4), ağır (4), acı (4), xoşbəxt (4), təzə (4), beləcə (4), şən (4), aşağı (4), nə üçün (4), tək (3), bir azca (3), artıq (3), indən belə (3 defa), dərin (3), qərib (3), qırıq (3), xoş (3), ayrı (3), yəqin (3), qırıq (3), xoş (3), ayrı (3), yəqin (3), zar zar (3), qarşı (3), didərgən (3), yaşıl (3), ora (3), qıyqacı (3), incik (3), gizlidən (3), qən (3), rahat (3), vurğun (3), qalaq (2), balaca (2), tam (2), payız (2), uzun (2), erkən (2), için için (2), ilkin (2), qalaq (2), oyuq (2), tənha (2), əcaib (2), səssiz (2), dizin (2), bəlli (2), kəm (2), çirkin (2), yarımçıq (2), yorğun (2), tez tez (2), dünən (2), çılpaq (2), tox (2), böyük (2), incik (2), bol (2), puçur (2), əvvəl (2), axır (2), kündə kündə (2), boşunaca (2), xaraba (2), tezcə (2), dalğın (2), uzaq (1), kor (1), qara (1), qalın (1), əqdəm (1), dimdik (1), saymazyana (1), soyuq (1), uc uca (1), üzgün (1), əzgin (1), sərt (1), ala bula (1), müşkül (1), qarışıq (1), təkcə (1), al (1), yeniden (1), quruca (1), çılğın (1), həmişə (1), yumşaq (1), qılıqlı (1), usdufca (1), həyəcanlı (1), tir tir (1), bağlı

(1), gec (1), nazlı (1), xeyli (1), boynubükük (1), pıçıltı (1), nasazıq (1), günorta (1); dışarı (1), bəri (1), balaca (1), bəmbəyaz (1), ötəri (1), betər (1), peşində (1), gülsifət (1).

4.1.1.6. Edatlar

Yalnız başına bir anlam ifade etmeyen edatlar, hiçbir nesne veya hareketi karşılamazlar, bu nedenle edatların üsluba doğrudan bir tesirleri yoktur. Rafig Hümmet'in şiirlerinde en çok kullandığı edatların ilk iki sırasını, *kimi* ve *tək* edatları almaktadır. Aynı anlama gelen bu iki edat, şairin benzetme sanatına sıklıkla yer verdiğinin bir göstergesidir.

kimi (136), tək (66), deyil (47), üçün (42), qədər (33), ilk (33), amma (31defa), ilə (31), görən (24), bəlkə (23), dəfə (19), başqa (16), deyə (12), əgər (9), yoxsa (9), axı (8), doğru (7), ötrü (7), tərəf (7), sanki (6), ancaq (4), tay (4),kaş (4), fəqət (3), hətta (3), təkin (2), görə (2), sonra (2), savayı (1), ayrıca (1), bəri (1), güya (1).

4.1.1.7. Ünlemler

Rafig Hümmet, şiirlerindeki duyguyu daha kısa ve etkili bir biçimde okuyucuya yansıtmak için ünlemler kullanmıştır.

Şair, *Özləm (350)* adlı şiirinde *ay* ünlemi ile Allah'a seslenmiş ve yaşadığı çaresizliği, içinde bulunduğu tahammül edilemez durumu ona duyurmak istemiştir. Hümmet, isyanını bu ünleme yüklemiştir.

9. Ən adi sualdan çaşdım, karıxdım,
10. Səsdən anlamadım, baxdım, duruxdum.
11. Ay Allah, hoy elə, vallah, darıxdım,
12. Vallah, billah, onu zulum özlədim...

Hümmet, şiirlerinde kullandığı *ey* ünlemi ile vermek istediği mesajı daha vurgulu, daha net ve etkili hâle getirmek istemiştir. Hümmet, *O Millət ki (210)* adlı şiirinde *ey* ünlemini kullanarak hitap ettiği kişilere verdiği mesajın önemini vurgulamak ve onların dikkatini bu mesajın üzerine çekmek istemiştir.

1. *Ey Türk oğlu, ey Türk qızı, özünə qayıt,*
2. *Unutma ki, adil olmaz özündən qaçan.*

3. *Böyük Çöldə mürgü basmış o nuru ayılt,*
4. *Bəlkə elə ay-ulduzdu gözündən qaçan.*

Şairin şiirlerinde kullandığı *of* ünlemi ise şairin ruh dünyasındaki duygu, heyecan ve şaşkınlık ifadelerini dışa vurma biçimidir. Hümmet, *Yağış Yağır (161)* adlı şiirinde yağan yağmurun çokluğu karşısında bir şaşkınlık yaşamakta ve bunu *of* ünlemi ile okuyuculara yansıtmaktadır.

1. *Yenə eşqli-eşqli,*
2. *Of, nə gözəl yağış yağır.*
3. *Sanki çoxdan hamiləymiş*
4. *Göylər torpağa su doğur.*

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı ünlemler ve frekansları şu şekildedir:

ay (38), ey (10), oy (12), of (5), tfu (3).

4.1.2. Tekrarlar

"Şiirin ahengi, şaire özgü bir sesin varlığıyla belirginlik kazanır. Ahenkli şiir, yeni ve özel sese sahip olan şiirdir. Onun için başarılı şair, yeni bir ses getiren kişidir. Şiirde ahenk genellikle ses tekrarları, kelime tekrarları, mısra tekrarları ve ses dalgalanması ile sağlanmaktadır "(Çetin, 2014: 238). Şiirde ahenk unsuru kabul edilen, şiire zenginlik ve ahenk katan bütün unsurlar, Rafig Hümmet'in şiirlerinde görülmektedir.

4.1.2.1. Ses Tekrarları

"Şiir sanatında dışa dönük en mühim ahenk unsuru, ses tekrarlarıdır" (Yelok, 2007: 340). "Zaman zaman şairler, tekrarladıkları bu sesleri, ifade etmek istedikleri mana ile bütünleştirmektedir" (Kara, 1997: 298). Rafig Hümmet de şiirlerinde ses tekrarlarından faydalanarak şiirlerinde kendine özgü bir ahenk oluşturmuştur. Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı sesler ve frekansları şöyledir:

A "35.114", **N** "25.889", **İ** "23.633", **R** "20.938", **D** "17.403", **E** "17.346", **L** "17.197", **M** "16.617", **Ə** "15.068", **I** "14.336", **Y** "13.160", **S** "10.754", **U** "10.204", **Ü**

"9.434", **K** "9.387", **B** "8.819", **O** "7.800", **T** "7.506", **Z** "6.465", **Ş** "5.551", **G** "5.224", **Ö** "4.424", **H** "3.900", **Ç** "3.291", **Ğ** "3.228", **Q** "3.035", **V** "2.770", **C** "2.459", " 1.556", **X** "1.465", **P** "1.255", **F** "1.130", **J** "14".

4.1.2.1.1. Ünsüz Tekrarları

"Bir şiirin herhangi bir dizesinde veya düzyazının bir cümlesinde, aynı ünsüzlerin ya da benzer hecelerin bir ahenk oluşturacak biçimde tekrarlanması suretiyle yapılan edebî sanata alliterasyon denir" (Karataş, 2014: 41). "Ünsüz ahengi akılda kalıcı özelliğinden dolayı sıklıkla kullanılır" (Çetin 14: 239). .Rafig Hümmet'in şiirlerinde ünsüz tekrarları yapıldığı görülmektedir. Rafig Hümmet'in şiirlerinde en fazla kullandığı ünsüzler ve bunların frekansları şöyledir:

n "25.889", **r** "20.938", **d** "17.403", **l** "17.197", **m** "16.617", **y** "13.160", **s** "10.754", **k** "9.387", **b** "8.819", **t** "7.506", **z** "6.465", **ş** "5.551", **g** "5.224", **q** "3.035".

Bunların dışında "v", "ğ", "j", "p", "f", "x", "h", "ç", "c" ünsüzleri ile yapılan ses tekrarları da görülmektedir fakat bunların sayısı diğer ünsüzlere oranla daha azdır. Ünsüz tekrarlarını kimi zaman mısra içinde kimi zaman da mısra başlarında bir armoni oluşturacak şekilde görüyoruz. Bu şekildeki tekrarlar, şiirin akılda kalıcılığını sağlamaktadır. Rafig Hümmet de şiirdeki ahenk ve zenginliği bu kullanımlarla arttırmıştır. Sıklık derecelerine göre ünsüz tekrarları şöyledir:

<u>"n" ünsüzünün tekrarı</u>

Mısra içi ünsüz tekrarı, basit bir ünsüz tekrarı değildir. Tekrar edilen seslerle mana arasında bir bağ kurulmaktadır. Rafig Hümmet'in şiirlerinde en fazla tekrar edilen ünsüz *n'* dir. Bu tekrara, daha çok mısra içerisinde rastlanır. Mısra başı *n* tekrarı azdır.

1. *Sə**n** Günəşi**n** çıxmağı**n**a,*
2. *Mə**n** batmağı**n**a sevi**n**dim.*
3. *Daşda**n** çörək bula**n**ları**n***
4. *Xoş yatmağı**n**a sevi**n**dim. (Qalx Üfüq Bucağına Bax-119)*

13. *Yeyib doydu**n**mu, zalım,*
14. *Qa**n**lı-qa**n**lı bu ca**n**ımı,*

*15. Barı, mu**n**dar ağzı**n**da**n***
*16. Yaxala, tüpür qa**n**ımı. (Yeyib-Doydunmu, Zalım-131)*

*13. Şair Vətə**n** parası**n**da,*
*14. Gü**n** umur gü**n** qarası**n**da**n**.*
*15. Yad suları**n** arası**n**da*
*16. Tə**n**ha bir ada uçu**n**ur. (Uçunur-120)*

"r" ünsüzünün tekrarı

Şiirde mısra içi tekrarı en fazla olan seslerden biri de *r* sesidir. "Titrek bir ses olması bakımından *r* ahenk konusunda temel veya ikincil olarak ritimde çok sık yardımına başvurulan bir elemandır. Titrekliği onu sadece Türkçede değil diğer dillerde de sık kullanılan bir ses yapmıştır" (Balcı 2004: 213).

*9. Qocalsana, qa**r**ısana!?*
*10. Ömü**r** çatmı**r** ya**r**ısına.*
*11. Bi**r** xəstənin ya**r**asına,*
*12. He**r** həkimin öz dermanı. (Kimə İnanım)*

*5. Gə**r**ək deyil, ye**r** üzündə hə**r** nə va**r**,*
*6. Bi**r** Allah va**r**, göy üzü va**r**, du**r**na va**r**.*
*7. Səmadakı qata**r**-qata**r** du**r**nala**r***
*8. Du**r**na deyil, hə**r**əsi bi**r** kənizdi. (Anama)*

"m" ünsüzünün tekrarı

En çok tekrar edilen ünsüzlerden biri de *m* ünsüzüdür**.** *m* ünsüzün tekrarı, çoğunlukla mısra içinde görülmektedir. Kelime başında *m* ünsüz tekrarına rastlanmakla birlikte sayıları çok fazla değildir.

*13. Adə**m** şeytana uduzdu,*
*14. Budaqdan bir al**m**a üzdü...*
*15. Baba**m**, ha**m**ı gülər üzdü,*
*16. Bil**m**irə**m**, ki**m**ə inanı**m**. (Kimə İnanım)*

*9. İçi**m**i dəşir harayı**m**,*

*10. Yoxdu bir kö**m**əyi**m**, payı**m***
*11. İstər yüz **m**in əmi**m**, dayı**m**,*
*12. Qardaş-bacı**m**, xalam olsun. (Ay Mənə Bəxtəvər Deyən)*

*5. Ya**m**an iştahla yeyirsən,*
*6. Əti sü**m**ükdən sıyırıb,*
*7. Kor şeytan **m**ənim əti**m**i*
*8. Sənə dər**m**an**m**ı buyurub? (Yeyib Doydunmu, Zalım)*

<u>“l” ünsüzünün tekrarı</u>

l ünsüzünün tekrarını Hümmet’in şiirlerinde görmekteyiz. Kelime başında *l* ünsüzünün tekrarına rastlamamakla birlikte bu ünsüz tekrarını mısra içinde görmekteyiz.

*5. Sa**l**am, gü**l**üm. Yanındakı*
*6. Ya**l**ıncıq**l**arı tərk e**l**ə.*
*7. Kön**l**ünde sıxıntı varsa,*
*8. Gə**l** mənə söy**l**ə, ərk e**l**ə. (Salam)*

*5. Birdən uçar gü**ll**ə bəri,*
*6. E**l**ə sıxma gü**ll**ə**l**əri.*
*7. Sən yıxı**l**an pi**ll**ə**l**əri*
*8. Mən uca**l**maq istəmirəm. (İstəmirəm)*

<u>“d” ünsüzünün tekrarı</u>

Rafig Hümmet’in şiirlerinde en fazla tekrar edilen ünsüzlerden biri de *d*’dir. Bu ünsüz, hem mısra başlarında hem mısra içlerinde kullanılmıştır. *Xəstə könlümü **d**in**d**irin,*

*13. Sıcaq söznən sevin**d**irin,*
*14. Məni Şuşaya gön**d**ərin,*
*15. Mən şəhi**d** olmağa gəl**d**im. (Məni Şuşaya Göndərin)*

*10. **D**emə**d**im.*
*11. Sözüm soyu**d**u,*
*12. **D**ilimde buza **d**öndü.*
*13. Yanağım**d**a yaş **d**a **d**ondu,*
*14. Səssiz ul**d**uza **d**ön**d**ü. (Son Görüş)*

*13. **D**ağ suyu tək **d**uru a**d**am,*
*14. Yara**d**anın nuru a**d**am,*
*15. Qana**d**ını qoru, a**d**am,*
*16. Ucal**d**ığını bil**d**irmə. (Bildirmə)*

<u>“y” ünsüzünün tekrarı</u>

Hümmet’in sık tekrar ettiği ünsüzlerde biri de *y*’dir. Bu ünsüzü hem kelime içinde hem başında sıkça kullanmıştır.

*10. Gö**y** işini mən bilirəm,*
*11. Gözlərim gö**y**də gö**y**ərib.*
*12. Gecəni **y**erdə u**y**u**y**ub,*
*13. Açıram gö**y**də səhəri. (Asıl Menden Göy Gurşağı)*

*9. Göy əski dü**y**lə**y**ənlər,*
*10. Bəd dua sö**y**lə**y**ənlər,*
*11. Özgəni çe**y**nə**y**ənlər*
*12. Özünü **y**e**y**ib gedib. (Teze söz Deyemmirem)*

1. Şükür sənə, şükür, Tanrım,
*2. **Y**enə səhər gül qoxudu,*
*3. **Y**enə yolların dirildi,*
*4. **Y**enə quşların oxudu. (Şükranlıq)*

<u>“s” ünsüzünün tekrarı</u>

Rafig Hümmet’in şiirlerinde en fazla tekrar edilen ünsüzlerden biri *s*’dir.

*13. **S**onmu nəfə**s** idi, Tanrım,*
*14. **S**aniyə bə**s** idi, Tanrım,*
*15. O **s**ə**s** nə **s**ə**s** idi, Tanrım:*
16. Canım-gözüm, ee, qayıtdın!.. (Qayıdış)

*9. **S**inədə bir ah çırpınır,*
*10. **S**udan çıxıb, Nuh çırpınır.*
11. Qara donda ruh çırpınır,
*12. **S**oyundur onu, lüt elə. (Xahiş)*

9. ***S**irr Tanrının silahıdı,*
10. ***S**öz Tanrının can-ciyəri.*
11. ***S**özlere sirr sarmaşanda,*
12. *Vurub yırtır qan...ciyəri. (Sözlərə Sirr Sarmaşanda)*

13. ***S**əni canım qədər sevdim,*
14. ***S**almadım dil-ağıza.*
15. ***S**əni ürəyimə yazdım,*
16. *Qısqandım ağ kağıza. (Etiraf)*

<u>“b” ünsüzünün tekrarı</u>

Rafig Hümet’in şiirlerinde *b* ünsüzünün tekrarına sıkça rastlanmaktadır.

1. ***B**atı**b** qaldım daş sə**b**irdə,*
2. *Yər **b**ulmadım boş qə**b**irdə.*
3. *Mən də keçdim bu xəl**b**irdən,*
4. *Yığvalım ələdi məni. (Məni)*

“Alt alta gelen mısraların aynı ünsüzle başlaması şiirde bir ahenk yaratır ve müzikaliteyi artıran bir unsurdur” (Koraş, 2009: 108). Şairin şiirlerinde alt alta gelen mısraların başlarındaki ünsüzlerin aynı olduğunu sıkça görmekteyiz. Bu şekilde Hümmet de şiirlerindeki müzikaliteyi arttırmayı amaçlamıştır.

1. ***B**u yüz sifətli dünyaya*
2. *Hərə **b**ir cür gəli**b** gedir.*
3. ***B**iri zarıya-zarıya,*
4. ***B**ir **b**aşqası gülüb gedir.*

5. ***B**iri Allaha vurulur,*
6. ***B**iri şeytana yar olur,*
7. ***B**iri dərd, aha sarılır,*
8. *Günü-gündən solu**b** gedir. (Bu Yüz Sifətli Dünyaya)*

<u>“z” ünsüzünün tekrarı</u>

z ünsüzü diğer ünsüzlere göre daha az kullanılmıştır. Bu ünsüz tekrarları mısra içinde kullanılmış olup kelime başında rastlamamaktayız.

9. *Məni bu dü**z**də öldürən,*
10. *Günlü gündü**z**də öldürən,*
11. *Səsimi sö**z**də öldürən*
12. *Sö**z**ümü dilimdən aldı. (Aldı)*

9. *Paklanıb təmi**z**ləndiyim,*
10. *Na**z**lanıb ə**z**i**z**ləndiyim,*
11. *Ü**z**ündə gü**z**güləndiyim*
12. *Kəhri**z**in dərdişidi su .(Su)*

<u>“t” ünsüzünün tekrarı</u>

5. *Sən mənim, mən sənin, dünya bizimdi,*
6. *Eşqin bolluğuna şıl**t**aqlıq e**t**dik.*
7. ***T**anrı is**t**əyini unu**t**duq , fəqə**t**,*
8. *Şey**t**an is**t**əyinə yal**t**aqlıq e**t**dik. (Divanə Eşq İlə)*

1. *Millətin şair xəstəsi,*
2. *Canımda səhra is**t**isi,*
3. *İçimdə **t**ü**t**ün **t**üs**t**üsü,*
4. *Qafamda duman ulayır. (Ulayır)*

<u>“q” ünsüzünün tekrarı</u>

q ünsüzü şairin en çok tekrar ettiği sert karakterli ünsüzlerdendir. Bazı kelimelerde birden fazla kullanılan bu ünsüz, daha çok mısra içerisinde kullanılmıştır. Mısra başında da tekrar örnekleri olmakla beraber sayıları azdır.

9. *Yıxdı**q** **q**açağı, **q**ulduru,*
10. *Növbədə xeyli **q**ul durub.*
11. *Sözdə **Q**afqazı **q**aldırıb,*
12. *Yərindəcə Alp **q**oyuru**q**. (Qoyuruq)*

9. *Bilməm, səni doğan ana*
10. ***Q**ışmı doğub, yaymı doğub,*
11. ***Q**undağına gün doğmamış,*
12. ***Q**urşağına aymı **q**onub? (Dilençi Cocuğa Dörd Bend)*

9. ***Q**ala**q**lanıb könül tozu,*
10. ***Q**açıb ömrün dadı-duzu.*

11. *Dünyanın onda do**qq**uzu*
12. ***Q**oyun oldu, **q**uzu oldu. (Oldu)*

<u>"k" ünsüzünün tekrarı</u>

1. *Bu vətən güləş meydanı,*
2. *Görən **k**imi **k**im yıxacaq?*
3. *Ha**k**im yıxa bilməyəni*
4. *Naşı bir hə**k**im yıxacaq. (Yıxacaq)*

1. *Hərə bir yerdən yıxılır,*
2. *Hərə bir dərdə çarpılır.*
3. ***K**imi **k**əndin yollarında,*
4. ***K**imi şəhərdə çarpılır.*

5. *Dustağıq evdə-eşi**k**də,*
6. *Dərddi bər**k** duran keşi**k**də.*
7. *Daha **k**örpələr beşi**k**də,*
8. *İgid yəhərdə çarpılır. (Çarpılır)*

<u>"ş" ünsüzünün tekrarı</u>

Şairin *ş* ünsüz tekrarına da şiirlerinde yer verdiğini görüyoruz. Bu tekrar, mısra içlerinde olup mısra başlarında görülmemektedir.

13. *Yenə yaman kövrəlmi**ş**em*
14. *Dibinə çatan **ş**am kimi.*
15. *Ümidim ay i**ş**ığına*
16. ***Ş**amsız qalan ax**ş**am kimi. (Ümidim Ay İşığına)*

1. *Gedim, qucum dağ da**ş**ını,*
2. *Danı**ş**ım ona du**ş**umu.*
3. *Çiçəklərin göz ya**ş**ını*
4. *Günə**ş** siləndə dincəlir. (Dincelir)*

1. *Kədəri oba**ş**dan çıxan,*
2. *Təzəsi nimda**ş**dan çıxan,*
3. *Əy çörəyi da**ş**dan çıxan,*
4. *Da**ş**mı gözəldi, çörəkmi? (Quşmu Gözəldi Ləlәkmi?)*

<u>“g” ünsüzünün tekrarı</u>

Rafig Hümmet’in şiirlerinde *g* ünsüz tekarına da rastlanmaktadır. Bu tekrar, hem mısra başında hem mısra içinde görülmektedir.

9. *Ey **g**örüşə **g**ələn sənəm,*
10. *De **g**örüm, nə **g**özləyirsən?*
11. *Ürəyini **g**izləyirsən,*
12. *Belin mənə yoldaş olur. (Yoldaş Olur)*

9. *Mən bu **g**özə kor deyimmi*
10. *Baxır... **g**örmür **g**ördüyünü.*
11. *Bir **g**özümle **g**ördüyümü*
12. *O biri **g**özüm **g**izleyir. (İzleyir)*

10. ***G**öy işini mən bilirəm,*
11. ***G**özlərim göyde göyərib.*
12. ***G**ecəni yerdə uyuyub,*
13. *Açıram göyde səhəri. (Asıl Məndən Qöy Qurşağı)*

4.1.2.1.2. Ünlü Tekrarları (Assonans)

“Bir şiirin dizelerinde aynı ünlülerin tekrarıyla ahenk meydana getirme sanatına assonans denir” (Karataş, 2014: 63). Şair, ünlü tekrarları ile belli ahenk sağlamayı amaçlamıştır. Bunu bazen mısra başında bazen de mısra içerisinde yapmıştır. Bu tekrarlar, bir şiirin bütün kıtalarında görülmeyip belli kıtalarında görülebilmektedir. Rafig Hümmet’in şiirlerinde frekans olarak *a* ve *ə* ünlüleri ilk iki sırayı alır. “Bu seslerin sıklığı Türkçenin genel özelliğidir. Eklerde ve köklerde bu seslerin bir hakimiyeti söz konusudur” (Balcı 2004: 224). Hümmet’in şiirlerinde ünlü tekrarları sıklık derecelerine göre şöyledir:

a “13.556” **ə** “11.427”, **i** “8.763”, **ı** “5.517”, **ü** “3.743”, “ **u** “3.543”, **o** “ 2.335”, **e** “2.210”, **ö** “1.929.

<u>“a” ünlüsünün tekrarı</u>

Rafig Hümmet’in şiirlerinde “a” ünlüsünün tekrarı sıkça görülmektedir. Bu tekrarlar, mısra içinde olup mısra başlarında görülmemektedir.

13. *Öz-özümü çetin qanam,*
14. *Bəlkə mən yarım adamam?*
15. *Səni yarıtmasa, anam,*
16. *Rafiq adlı balan ölsün! (Ay Mənə Bəhtəvər Deyən)*

13. *Bu körpüyə çatan adlar,*
14. *Anam adlar, atam adlar.*
15. *Ey məzarda yatan yadlar,*
16. *Ölüm... mənə yoldaş olun!.. (Yoldaş Olur)*

<u>“ə” ünlüsünün tekrarı</u>

9. *Yəridikcə əriyirəm,*
10. *İtib gedir dərd, kədər, qəm...*
11. *İstəyirəm nəsə deyəm,*
12. *Dodaq çaşır, dil dayanır. (Sen Allah Bu Qadına Bax)*

5. *Suç etsən bəndədən xəlvət,*
6. *Cəzası gələcək əlbət.*
7. *Tanrı biləndə məsləhət,*
8. *Düşməni qardaş eləyir. (Düşməni Qardaş Eləyir)*

<u>“i” ünlüsünün tekrarı</u>

Hem mısra başında hem mısra içinde olmak üzere sıkça tekrar edilen ünlülerden bir tanesi de “i” dir. Şairin belli bir uyum içerisinde bu ünlüyü şiirlerinde tekrar tekrar kullandığı görülmektedir.

9. ***İ**stər buludnan sürünüm,*
10. ***İ**stər Günəşnən erinim,*
11. ***İ**stər dalğaya sarınım,*
12. ***İ**çimdə bir ocaq yanır. (İçimdə Bir Ocaq Yanır)*

13. *Bu dünya sənin yerindi,*
14. *Qımışdın dişin göründü.*
15. *Mənim ətim şipşirindi,*
16. *Bir az duz artır, şit elə. (Xahiş)*

“ı” ünlüsünün tekrarı

9. *Bəndənin halı dağınıq,*
10. *Hərə bir dərdə sığınıb.*
11. *O qədər nalə yığılıb,*
12. *Min il Tanrının bəsidi. (Hanı Allahın Qasidi?)*

1. *Mən doğuldum qışın ayaz, nəs günü,*
2. *13 fevral boz ayın boz günündə.*
3. *Qış ayları könlüm Sibir sürgünü,*
4. *Ölüm də xoş bir ılıq yaz günündə.*

“ü” ünlüsünün tekrarı

5. *A zalım, say gördüyünü,*
6. *Saysızlıqda gör düyünü,*
7. *Özgələr toy gördüyünü*
8. *Mən öz ömrümdə vay gördüm. (Özümü)*

5. *İsanın şənlik günüdü,*
6. *Kim deyir, sönük günüdü?!*
7. *Sabah ilin ilk günüdü,*
8. *Sabaha gülle atırlar. (Təzə İl Gecəsi)*

“u” ünlüsünün tekrarı

9. *Bu ucun, o ucun bilinmir,*
10. *Sonun, sonucun bilinmir,*
11. *Günahın, suçun bilinmir*
12. *Mələklərə cirisənmi?. (Müəmmalı Adam)*

1. *Haydan ruhum qıdıqlanır,*
2. *Küy ucalır pərdə-pərdə.*
3. *Ah, yenə bayquş ulayır*
4. *Qurdun uladığı yərdə. (Dərdinə Qurban Ay Vətən)*

“o” ünlüsünün tekrarı

5. ***O** yellə niyə barışdın?*

6. ***O** güllə niyə sarışdın?*
7. ***O** sözlə harda qarışdın?*
8. *Söz üzünü görüm sənin. (Öz Üzünü Görüm Sənin)*

5. ***O**tur öz küncündə, Tanrınla danış,*
6. ***O** bilir qapını niyə bağlayıb.*
7. ***O** bilir bu qədər quldur içində,*
8. *Hələ də səni sağ niyə saxlayıb. (Qınama Özünü Şair)*

"e" ünlüsünün tekrarı

1. *Bu da b**e**lə yurd y**e**ridi,*
2. *Tonqal çatdım, yad y**e**ridi.*
3. *İçim çoxdan od y**e**ridi,*
4. *Çölüm y**e**nə alovlanır. (Yenə Od Düşüb Dilimə)*

5. *Ən şirin sözlərimi əsən y**e**lə söylədim,*
6. *Vaxtla ötəşə durub, t**e**yim-t**e**yim t**e**ylədim,*
7. *Dərdimi k**e**f, k**e**fimi ç**e**virib ah **e**ylədim,*
8. *K**e**f mənə yaxın durur, ah mənə naz **e**yləyir. (Az Mənə Yaxın Durur)*

"ö" ünlüsünün tekrarı

1. *Kommunuzm oxşayırdı **ö**zünə,*
2. *Adı da, ş**ö**hrəti də,*
3. *Lütfü də, h**ö**rməti də,*
4. *Ən yağlı dilimi də,*
5. *Sürgünü də, **ö**lümü də*
6. *Öncə şairlərə verirdi d**ö**vlət.*

7. *Kommunuzm oxşayırdı **ö**zünə,*
8. *Zülümdən keçirdi gerçək şairlər,*
9. ***Ö**lümdən keçirdi gerçək şairlər,*
10. *Elə **ö**lə-**ö**lə b**ö**yüyürdülər.*

11. *Amma bu nə quruluşdu bilmirəm,*
12. *S**ö**zü olmayanın **ö**zü b**ö**yüyür,*
13. *Sifəti b**ö**yüyür, üzü b**ö**yüyür,*
14. *Şeirdən yüz fərsəng aralı olan*
15. *Şair olub, yeyir bizi…b**ö**yüyür. (Kommunuzm Oxşayırdı Özünə)*

4.1.2.1.3. Benzer Ses Tekrarları

Çıkış noktaları birbirine yakın ünsüzlerin kullanılmasıyla şiirdeki ahenk ve müzikaliteyi arttırmak isteyen şair, şiirlerinde *q* ve *g* , *q* ve *ğ*, *b* ve *m* ünsüzlerini bir arada kullanmıştır. Bu ünsüzlerin tekrarlanmasıyla şiirde zengin bir ses benzerliği ortaya çıkmış ve şiir kulaklara daha çok hitap etmeye başlamıştır.

*13. Barmağını çək çaxma**q**dan,*
*14. Ne fər**q**i, ha**qq**, ya naha**q** **q**an!?*
*15. **G**öy **g**özlə **g**öyə baxmaqdan*
*16. **G**öy de **g**öyərdi, **g**öyərdi. (Deməseydim Bu Dəyimi)*

*9. Bilməm, səni do**ğ**an ana*
*10. **Q**ışmı do**ğ**ub, yaymı do**ğ**ub,*
*11. **Q**unda**ğ**ına gün do**ğ**mamış,*
*12. **Q**urşa**ğ**ına aymı **q**onub? (Dilənçi Cocuğa Dörd Bənd)*

*13. **B**u dünya sənin yerindi,*
14. Qımışdın dişin göründü.
*15. **M**ənim ətim şipşirindi,*
*16. **B**ir az duz artır, şit elə. (Xahiş)*

4.1.2.2. Ek Tekrarları

Rafig Hümmet, şiirlerinde duygu ve düşüncelerini daha etkili bir şekilde anlatabilmek ve bir ahenk oluşturmak için ek tekrarlarını sıkça kullanmıştır. Bu başlıkta Rafig Hümmet'in şiirlerinde tekrar unsuru olarak kullanılan ekler, görevleri bakımından incelenmiştir. Bu eklerden şimdiki zaman ekinin ve çokluk ekinin tekrarının diğer eklere oranla daha fazla kullanıldığı görülmektedir.

4.1.2.2.1. Şimdiki Zaman Ekinin Tekrarı

*5. Yerimir, quş kimi süz**ür**,*
*6. Dərya pərisidi, üz**ür**,*
*7. Göylər ona qurşaq düz**ür**,*
8. Leysan kəsir, sel dayanır.
(Sən Allah Bu Qadına Bax)

*5. Fələk əlinə daş al**ır**,*
*6. Dostların yeri boş qal**ır**...*
*7. Dünya elə bil boşal**ır**,*
*8. Şeir yazan əl qırıl**ır**.*

*9. Bir bağrı qan şair yan**ır**,*
*10. Adamlar gülür, hoppan**ır**...*
*11. Daha çiçəklər tapdan**ır**,*
*12. Ayaq altda gül qırıl**ır**.*
(Dostlar Köçür Bu Dünyadan)

4.1.2.2.2. Çokluk Ekinin Tekrarı

*5. Unudur pis adam**ları**,*
*6. Sürgünləri, edam**ları**...*
*7. Gecə yandırır şam**ları**,*
8. Bir ağ bədənə sarılır.
(Adam Sevgidən Yorulur)

*9. Zikr içində susan**ları**,*
*10. Öz nəfsini pusan**ları**,*
*11. Rəbbim böyük insan**ları***
12. Özünə sirdaş eləyir.
(Düşməni Qardaş Eləyir)

*13. Yeri, göyü əsdirən**lər**,*
*14. Hər bucağı kəsdirən**lər**,*
*15. Allaha sırt göstərən**lər***
16. Bəndənin baş tacı oldu.
(Oldu)

4.1.2.2.3. Çıkma Hâli Ekinin Tekrarı

*5. Birisi ağlar acın**dan**,*
*6. Birisi ağlar suçun**dan**,*
*7. Ağıllı ağlı ucun**dan**,*
8. Dəlilər nəyə ağlayır?
(Ağlayır)

9. *Aşkar ağlama qəhər**dən***
10. *İgid (!) yıxılar yəhər**dən**.*
11. *Gecəni yıxan səhər**dən***
12. *Dərs aldığını bildirmə.*
(Bildirmə)

13. *...Sevincdən, dərddən, giley**dən**,*
14. *Sazdan, kamançadan, ney**dən**,*
15. *Adam dünyada hər şey**dən**,*
16. *Hətta sevgidən yorulur...*
(Adam Sevgidən Yorulur)

4.1.2.2.4. Bulunma Hâli Ekinin Tekrarı

5. *Mən səndəydim, sən də mən**də**,*
6. *Ömür keçmirdi sürgün**də**.*
7. *Bəxtimiz şəfəq rəngin**də**,*
8. *Özümüz ağ donda idik.*
(Biz ki Bir Cahanda İdik)

5. *Dustağıq evdə-eşik**də**,*
6. *Dərddi bərk duran keşik**də**.*
7. *Daha körpələr beşik**də**,*
8. *İgid yəhərdə çarpılır.*
(Çarpılır)

4.1.2.2.5. Geçmiş Zaman Ekinin Tekrarı

5. *Sulara yuxu danış**dı**,*
6. *Baxdı göylərə, qımış**dı**,*
7. *Axdı qanıma qarış**dı**,*
8. *Bu qız məni sevəmmə**di**.*
(Bu Qız)

13. *Tək özümə qul ol**muş**am,*
14. *Tanrıma layla çal**mış**am.*
15. *Mən səni çoxdan bul**muş**am,*
16. *Sən məni gəzənə kimi...*
(Sən Məni Gəzənə Kimi)

13. *Köynək-köynək tər tök**müş**əm,*

*14. Karvan-karvan dərd çək**mişə**m,*
*15. İndən belə dərd ək**mişə**m,*
16. Qoy biçsin dünya dərdimi.
(Dərdimi)

4.1.2.2.6. İyelik Ekinin Tekrarı

1. *Ə**lim** mürid çəliyinə,*
2. *Di**lim** söz bütövlüyünə,*
3. *Göz**üm** göyün göylüyünə,*
4. *Könl**üm** sükuta uçunur.*

(Uçunur)

31. Arşın-arşın yerimizi,
32. Dəvəmizi, kəlimizi,
33. Doğulanda dirimizi,
34. Boğulanda ölümüzü
35. Bilmirdim düzü, nə çəkir.
(Oxunmaq Dərdim Yox ki Mənim)

4.1.2.3. Kelime Tekrarları

“Şiirde aynı kelimenin birden fazla olarak tekrar edilmesiyle ahenk sağlama yoluna gidilir. Şiirde kelime tekrarları, çoğunlukla okuyucunun duygu, düşünce ve hayallerini belli noktalarda toplamaya yöneliktir. Tekrarlar, sadece ahenk sağlamaya hizmet etmez; aynı zamanda iletiyi taşıyan kelimeleri tekrarlamak suretiyle anlama vurgu yapılır. Kelime tekrarları bazen şiire bir hareketlilik ve canlılık vermek, bazen de durgunluk, dinginlik, sükûnet ve salıntı vermek için kullanılmaktadır” (Çetin 2014: 249).

4.1.2.3.1. Ad Tekrarları

Rafig Hümmet, şiirlerinde ifade etmek istediği duyguyu okuyucuya daha yoğun bir şekilde hissettirmek için o duygunun veya durumun ifadesi olan kelimelerden daha çok istifade etmiştir. Bu tekrarlar şiire hem ahenk kazandırmış hem de şiirin okuyucu üzerindeki tesirini arttırmıştır.

1. ***İlan**mı gülləyə uçur,*

2. Gülləmi **ilan**a sarı?
3. **İlan** mənə dolanammaz,
4. Sən məni **ilan**a sarı!

5. **İlan** mənə dolanammaz,
6. Doğuşum **İlan** ilində.
7. Zalım qızı, sarmaş mənə,
8. Oxuyum **ilan** dilində.

9. Qollarımı açıq saxla,
10. Əl yeri əylə belində.
11. Sarmaş mənə, mən oxuyum,
12. Oxuyum **ilan** dilində.

13. **İlan** gülləyə şığıyır,
14. Şair olan sözə sarı.
15. Sən məni **ilan** dilində
16. Oxunan son sözə sarı

(İlan Nəğməsi)

1. **Dərd**ə könül vermə, balam,
2. Yazıb-oxumağı öyrən.
3. Vətənə cuman düşmənə
4. Qurd tək şığımağı öyrən

5. Dərdlənmə, gözünü sevim,
6. **Dərd**in küləyi əsdimi
7. "Allah **dərd**ə **dərd** yağdırır,
8. **Dərd dərd**in örtür üstünü".

9. Yaxanı **dərd**ə tanıtma,
10. **Dərd** yüyürər dərddən betər.
11. Məndən qalan **dərd** mirası
12. Nəvə-nəticənə yetər.

13. Dağ çəkən ol düşmənlərə,
14. **Dərd** çəkmək bir peşə deyil.
15. ...Burası Vətəndi, yavrum,
16. Cırtdan itən meşə deyil.

(Oğlum Anara)

4.1.2.3.2. Sıfat Tekrarı

Hümmet, şiirlerinde sıfat tekrarını sıkça görmekteyiz. Tekrar unsuru olarak hem belirtme hem niteleme sıfatları kullanılmıştır; fakat belirtme sıfatlarının daha yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle belirtme sıfatlarının tekrarı da daha fazla göze çarpmaktadır.

1. *Biz **bir** zaman birdik, yarım,*
2. ***Bir** ətdə, **bir** qanda idik.*
3. *Yaşayırdıq **bir** bədəndə,*
4. *İkimiz **bir** canda idik.*

(Biz ki, Bir Cahanda İdik)

5. ***O** yellə niyə barışdın?*
6. ***O** güllə niyə sarışdın?*
7. ***O** sözlə harda qarışdın?*
8. *Söz üzünü görüm sənin.*

(Öz Üzünü Görüm Sənin)

5. *Ah çək, a **qara** sevdalım,*
6. *A qara yığvallım, ah çək.*
7. *Sən yan; közün düşən kimi,*
5. *Məni közündə kabab çək.*

6. *Əl-üzümüz salavatlı,*
7. *Ağ gün bizə naxoş gəlir.*
8. *Ah çək, a **qara** sevdalım,*
9. *Ahın Tanrıya xoş gəlir.*

10. *Ahın quyudan gələn səs,*
11. *Eşqin kəsilib kəndiri.*
12. *Ah çək, a **qara** sevdalım, -*
13. *Tanrı aha eşq göndərir...*

(Qara Sevdalım)

4.1.2.3.3. Zamir Tekrarı

Rafig Hümmet'in şiirlerinde teklik birinci şahıs zamiri olan "mən" in sıkça tekrar edildiğini görüyoruz. Hümmet, diğer zamirleri de şiirlerinde kullanmasına rağmen bu zamirlerin tekrarına fazla rastlamıyoruz. Şair, şiirlerinin büyük kısmında kendi

düşüncelerini, başından geçenleri anlattığı için ve yaşananlar olayların kendisinde uyandırdığı duygu ve düşünceleri ifade için “mən**”** zamiri sıkça kullanılmıştır.

1. *Nə durmusunuz pusquda,*
2. *Yığışın, asdırın* ***məni****.*
3. *Əgər gücünüz çatmasa,*
4. *Zindana basdırın* ***mən****i.*

5. *Yığışın asdırın* ***məni****,*
6. *Sizi tərif edəmmirəm*
7. *Zindana basdırın* ***məni,***
8. *Sizin yolnan gedəmmirəm.*

(Çuğullara)

5. ***Biri*** *Allaha vurulur,*
6. ***Biri*** *şeytana yar olur,*
7. ***Biri*** *dərd, aha sarılır,*
8. *Günü-gündən solub gedir.*

(Bu Yüz Sifətli Dünyaya)

1. *Şam kimi alışıb səssiz,*
2. *Pərvanə tək yanan da* ***mən****.*
3. *Kimdi qurd təkin ulayan?*
4. *Sim də* ***mən****əm, kaman da* ***mən****.*

5. *Yalvaran bu baxta* ***mən****,*
6. *O bir cüt dodaqda* ***mən****əm.*
7. *Kəsilmiş budaq da* ***mən****əm,*
8. *O budağa qonan da* ***mən.***

9. *İşıq düşmür bucağıma,*
10. *Yad qızınır ocağıma,*
11. *Vətənimin bu çağına*
12. *Yanan da* ***mən****, yaman da* ***mən****. (Şam Kimi)*

4.1.2.3.4. Zarf Tekrarı

Rafig Hümmet’in şiirlerinde diğer kelime türlerine oranla zarf tekrarı daha az görülmektedir. Tekrarı görülen zarflar ise “yenə” ve “nədən” dir. “Yenə” zarfı genellikle, şairin yaşadığı olumsuzlukarın tekrar tekrar yaşandığını vurgulamak amacıyla

tekrarlanmıştır. “Nədən” zarfını kullanarak ise şair, başına gelen olumsuzlukları sorgulamak istercesine bu kelimeyi tekrarlıyor. Bu tekrarlar ile şiirdeki anlatılmak istenen düşünce daha güçlenmektedir.

1. *Şükür sənə, şükür, Tanrım,*
2. ***Yenə** səhər gül qoxudu,*
3. ***Yenə** yolların dirildi,*
4. ***Yenə** quşların oxudu.*
5. ***Yenə** bir yazıq gecəni*
6. *Umudlu səhər elədin.*
7. *Şükür, Tanrım, ölü yurdu*
8. *Ayıldıb şəhər elədin.*

(Şükranlıq)

1. *Mən bilirəm, **nədən** belə üzgünsən,*
2. *Tanrı **nədən** sənə də pay yetirmir.*
3. ***Nədən** bu cür yorulmusan, əzginsən,*
4. ***Nədən** belə səninki heç gətirmir.*

5. *Mən bilirəm, hardan gəlir qəm sənə,*
6. ***Nədən** sənin dərdin üstə dərd yağır.*
7. *Dörd yanına narın yağmur yağanda,*
8. ***Nədən** sənə dolu yağır, sərt yağır.*

(Mən Bilirəm)

4.1.2.3.5. Fiil Tekrarı

Şairin şiirlerinde en çok tekrar edilen kelime türü fiillerdir. Hümmet, şiirinin duygusuna göre tekrar ettiği fiillerle şiire hem canlılık kazandırmış hem de anlatılmak istenen düşünce, bu tekrarlarla daha etkili bir şekilde ifade edilmiştir. Bu tekrarlar bir şiirin her kıtasında olduğu gibi kimilerinde de birkaç mısrada yer almıştır.

1. *Ahdı, çəkə-çəkə ölür,*
2. *Şairin ahı **bilinməz**.*
3. *Gecə-gündüzü qarışıq,*
4. *Axşam-sabahı **bilinməz**.*

5. *Yaşayar dəli sayılar,*
6. *Ölər heykəli qoyular.*

7. *Öz içinə sürgün olar,*
8. *Günahı-suçu* ***bilinməz.***

9. *Baxtın önündə düz* ***durar.***
10. *Tanrıynan üzbəüz* ***durar,***
11. *Özü öz boynunu vurar,*
12. *Cəlladı-şahı* ***bilinməz.***

13. *Quşdu budaq üstə* ***ölər,***
14. *Dumandı dağ üstə* ***ölər,***
15. *Şair ayaq üstə* ***ölər,***
16. *Ölümü, Yahu,* ***bilinməz.***

(Şair)

1. *Mən gülü gülşən eylədim,*
2. *Gülüm şən* ***görünmür****, oy-oy.*
3. *Dost dosta hər cür görünür,*
4. *Amma tən* ***görünmür****, oy-oy.*

5. *Düz, tala, orman* ***işləyir,***
6. *Xış, kotan xırman* ***işləyir,***
7. *Neçə dəyirman* ***işləyir,***
8. *Bircə dən* ***görünmür****, oy-oy.*

9. *Kim yedi ruzini, dandı*
10. *Tanrı bəndədən usandı.*
11. *Xəmir yoğuran şeytandı,*
12. *Hal və cin* ***görünmür****, oy-oy.*

13. *Kimə yetişdim imdada,*
14. *Çoxu verdi məni bada.*
15. *Ya dünya kor olub, ya da*
16. *Məndə mən* ***görünmür****, oy-oy.*

(Oy Oy)

4.1.2.3.6. Edat Tekrarı

Tekrarı az yapılan kelime türlerinde biri de edatlardır. Şairin şiirlerinde “kimi” ve “üçün” edat tekrarları diğer edatlara oranla daha çok kullanmıştır.

5. *Qiymətim var qanqal* ***kimi,***

6. *Ürəyim var manqal* ***kimi****.*
7. *Odlanıram tonqal* ***kimi****,*
8. *Külüm mənə yoldaş olur.*

(Yoldaş Olur)

9. *Sarılır sarmaşıq* ***kim****i,*
10. *Tel-telə dolaşıq* ***kimi****...*
11. *Dar bacadan işıq* ***kimi***
12. *Zinrik otağa sorulur.*

(Adam Sevgidən Yorulur)

9. *Öp sözü, görk etmək* ***üçün****,*
10. *Kefini tərk etmək* ***üçün****,*
11. *Tanrıya ərk etmək* ***üçün***
12. *Əlinə bəhanə gəlsin.*

(Səsin Canı Nəfəsdədi)

4.1.2.4. Mısra Tekrarları

Rafig Hümmet'in şiirlerinde mısra tekrarları sıkça görülen bir durumdur. Bu tekrarlar şiirlerin bir kısmında düzenli bir biçimde yapılmıştır. Bir kısım şiirde de, şiirlerin farklı yerlerinde bu tekrarlar görülmektedir. Bu tekrarlar sayesinde şair, şiirinde anlatmak istediği duyguyu ön plana çıkarak o duygunun şiirde hâkim olmasını sağlanmıştır ve okuyucuya şiirin duygusunun daha çok tesir etmesi sağlanmıştır. Hem de bu şekilde şiirdeki müzikalite artmıştır.

1. ***Yenə yaman kövrəlmişəm,***
2. *İçimdə ölüm qoxusu.*
3. *Ünüm də yetmir anama,*
4. *Bir həzin layla oxusun.*

5. ***Yenə yaman kövrəlmişəm,***
6. *Dindirən yox sarı simi.*
7. *Hamıdan pul iyi gəlir*
8. *Dükan daxılları kimi.*

9. ***Yenə yaman kövrəlmişəm,***
10. *İçimi qayğı, naz alır.*
11. *Adamlar çoxalıb artır,*
12. *Bəndə günbəgün azalır.*

13. Yenə yaman kövrəlmişəm
14. Dibinə çatan şam kimi.
15. Ümidim ay işığına
16. Şamsız qalan axşam kimi.
(Ümidim Ay İşığına)

1. Bizdən gedir kündə-kündə
2. Acı gün də, şirin gün də.
3. Dilimin qanı rəngində
4. İçimdə bir ocaq yanır.

5. Tüstüsü damardan axır,
6. Burulub təpəmdən çıxır.
7. Gözümdə ildırım çaxır,
8. İçimdə bir ocaq yanır.

9. İstər buludnan sürünüm,
10. İstər Günəşnən ərinim,
11. İstər dalğaya sarınım, -
12. İçimdə bir ocaq yanır.

13. ... Bu odu çox görüb mənə,
14. Su doldurma mis vedrənə;
15. Al bıçağı, çax sinəmə,
16. Görəcəksən, bıçaq yanır.
(İçimdə Bir Ocaq Yanır)

1. ***A xoşbəxt olan bəndələr****,*
2. Mən ki, sizdən xoşbəxt idim.
3. ***A bədbəxt olan bəndələr****,*
4. Mən ki, sizdən bədbəxt idim.

5. ***A xoşbəxt olan bəndələr****,*
6. Yoldu, yolunuznan gedin.
7. Sağınızda şeytan olsa,
8. Dönün, solunuznan gedin.

9. ***A bədbəxt olan bəndələr****,*
10. Bəndəsən, baxtın yazılıb.
11. Üzünü haqdan döndərmə,
12. Nahaqqın, haqqın yazılır.

13. A xoşbəxt olan bəndələr,
14. ***A bədbəxt olan bəndələr,***
15. *Dünən sağ olan bəndələr,*
16. *Bu gün yox olan bəndələr...*
(A Xoşbəxt Olan Bəndələr)

1. *Tanrı ətəyindən tutub,*
2. ***Yaşamaq nə şirin imiş.***
3. *Dərdi, kədəri unudub,*
4. Yaşamaq nə şirin imiş.

5. *Yağışa əl açа-açа,*
6. *Alqışa dil aça-aça,*
7. *Düşməyib günaha-suça,*
8. Yaşamaq nə şirin imiş.

9. *Bir sevdaya yoldaş olub,*
10. *Gecələrə qardaş olub,*
11. *Dərd üstündə bardaş qurub,*
12. Yaşamaq nə şirin imiş.

13. *Əl çırpanda dizimizə,*
14. *Yas qonanda gözümüzə,*
15. *Himləyəndə əcəl bizə,*
16. Yaşamaq nə şirin imiş.
(Yaşamaq)

4.1.2.5. İkilemeler

Şiirde ahenk unsuru olan bir diğer durum da ikilemelerin kullanılmasıdır. Şiirlerde ikilemelerin kullanılması, anlatılmak istenen düşünceyi daha yoğun olarak okuyucuya geçirmektedir. Bu nedenle şairin şiirlerinde ikileme tekrarlarının kullanıldığını görüyoruz.

1. *Göy üzündə iki bulud ağlayır,*
2. *Binəvalar bir-birinə yürüyür,*
3. *Hər kisi* ***damcı-damcı*** *əriyir.*
(Buludların Sevgisi)

5. *Sığışmıram bir ürəyə, bir cana,*
6. *Əlac qalıb səndə olan dərmana.*

7. *Ayağıyın gözəlliyi bir yana,*
8. ***Naxış-naxış** izlərindən dəliyəm.*

9. *Sevgi adlı **od-alovda** çimirəm,*
10. *Ərimirəm daşam, yoxsa dəmirəm?!*
11. *Gözlərinin baxışını demirəm,*
12. *Baxışının gözlərindən dəliyəm.*

(Dəliyəm)

1. *Elə bilirdim ölmüşəm,*
2. *Ölməmişəm, mənə baxın.*
3. *Göydən enmiş adam kimi,*
4. *Baxın, **dönə-dönə** baxın.*

5. *Cəzası yox belə suçun*
6. *Şairlərə ölüm saçın!*
7. *Bacarsanız siz də uçun,*
8. *Göydən **enə-enə** baxın!*

9. *Kef çəkin, **bəh-bəh**, nə qəşəng...*
10. *Doldurun şar, atın fişəng.*
11. *Məni əlinizdə tüfəng,*
12. *Pusun, sinə-sinə baxın.*

(Baxın)

1. *Gündüz **ulduz-ulduz** batir,*
2. *Gecə kim saya dərdimi?*
3. *Dünya mələyə dönsə də,*
4. *Deməm kimsəyə dərdimi.*

5. *Tanrı kiridərmi ola,*
6. *Ölüm çürüdərmi ola,*
7. *Günəş əridərmi ola*
8. *Mənim **buz-qaya** dərdimi.*

9. *Toyunda irişə bilmir,*
10. *Vayına qarışa bilmir,*
11. ***Üz-üzə** danışa bilmir*
12. *O tay bu taya dərdini.*

13. ***Köynək-köynək** tər tökmüşəm,*
14. ***Karvan-karvan** dərd çəkmişəm,*
15. *İndən belə dərd əkmişəm,*
16. *Qoy biçsin dünya dərdimi.*

(Dərdimi)

4.1.2.6. Kelime Grubu Tekrarı

Şiirdeki ahengi güçlendirmek ve anlatımı daha canlı kılmak için kelime grubu tekrarlarından faydanılmıştır. Hümmet'in şiirlerinde, isim tamlaması, sıfat tamlaması, sıfat-fiil grubu tamlaması, en çok kullanılan kelime grubu tekrarlarındandır.

1. *Ruhu kölgəsində ulay**an şair**,*
2. *Kölgəsi torpağı yalay**an şair**,*
3. *Torpağın qusduğu qan şirindimi?*

4. *Ayın sükutundan kar ol**an şair**,*
5. *Üfüqə baxmaqdan kor ol**an şair**,*
6. *Zülmət bitməyəndə, dan şirindimi?*

7. *Yeri günahlardan daral**an şair**,*
8. *Göyü göy ahlardan saral**an şair,***
9. *Məkan xarabadır... kan şirindimi?*

10. *Şahın qəfəsində quş öy**ən şair**,*
11. *Dinməyib, xar tutdan döşəy**ən şair**,*
12. *Susmaq qızıldımı... can şirindimi?...*

(Şirindimi)

5. *Nə müddətdi yazammıram...*
6. *Gülüm **qara gözlü mələk,***
7. *Ölüm **qara gözlü mələk,***
8. *Ölümmü, **qara gözlü mələk?***

(Nə Müddətdi Yazammıram)

1. *Sükutuna haray çöküb,*
2. *Allah bilir, nələr çəkir*
3. *Dilini çarmıxa çəkib,*
4. *Sözünü **gizləyən adam.***

5. *Ömrünü niyə çeynəyir,*
6. *Bəxtinə təpikmi dəyib?*
7. *Başını köksünə əyib,*
8. *Özünü **gizləyən adam.***

9. *Çox bildiyindən sozalır,*
10. *Bəlkə də səbri azalır.*
11. *Həqiqət gözə yazılır,*
12. *Gözünü* ***gizləyən adam.***

13. *Dərdi dırmaşıb üzünə,*
14. *Sirri yük olub özünə.*
15. *Nə kəfən ölü üzünə,*
16. *Üzünü* ***gizləyən adam****!?*

(Yazıq Adam)

1. ***Qoca Tiflis****, Karvansara,*
2. *Hara gedir karvan, hara?*
3. *Belə sarvan karvanlara*
4. *Doğru yolu bularmola?*

5. ***Qoca Tiflis****, Narınqala,*
6. *Tikildin, ah-zarın qala?..*
7. *Axşam qala, yarın qala,*
8. *Düşməyənlər bilərmola?*

9. ***Qoca Tiflis****, Ortacala,*
10. *Orda çala, burda çala.*
11. *Çək məni bu yurda cala,*
12. *Yoxsa üzüm gülərmola?*

13. ***Qoca Tiflis****, ulu Meydan,*
14. *Tarixlərin qulu Meydan.*
15. *Sorarmısan Quru bəydən,*
16. *Bir də sənə gələrmola?..*

(Qoca Tiflis)

5. EDEBÎ SANATLAR

Şairler, şiirlerinde ifade gücünü arttırıp, duygu ve düşüncelerini daha iyi ve etkili bir biçimde anlatmak için söz sanatlarını kullanırlar. Şairlerin kullandığı sanatlar, okuyucunun duygu, düşünce dünyasındaki heyecanları arttırma amacının yanı sıra şairin içinde bulunduğu sosyolojik ve psikolojik durumun da yansımasıdır. Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullanılan edebî sanatları şöyle sıralayabiliriz:

5.1. İstiare

İstiare, teşbihin iki öğesi olan benzeyen ve kendisine benzetilenden birinin kullanılması ile yapılan sanattır (Karataş 2014: 293). Hümmet'in şiirlerinde kullandığı sanatlar, onun iç dünyasının şiirlerine yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hümmet, *Səndən Ayrı Küsməyə Bir Adam Yox (320)* adlı şiirinde istiare sanatını kullanarak sevdiğini rüzgâra benzetmiştir. Şair, bu benzetmeyi yaparken rüzgâr kelimesini kullanmamış, rüzgârın esme özelliğini vurgulayarak bu anlamı vermiştir. Hümmet, bu şiirinde sevdiği ile araları kötü olsa bile sevdiğinin onu yalnız bırakmadığını ve bir rüzgâr edası ile başının üstünde estiğini dile getirmiştir. Şair, sevdiği ile ilişkisini daha etkili bir biçimde okuyucuya sunmak için istiare sanatını kullanmıştır.

13. Səndən ayrı küsməyə bir adam yox.
14. Cezvəli qız... Sən də məndən küsürsən...
15. ...İslaq saçım dalğalanır dəniztək,
16. Yəqin sənsən... ***Başım üstə əsirsən****.*

Yavru Kurdum (304) adlı şiirde istiare sanatını kullanan şair, oğlunun ismini vermeden onu yavru kurda benzetmiştir. Hümmet'in şiirinde yavru kurt ifadesini kullanması, onun Türkçü fikirlerinin bir yansıması olarak görülebilir. Hümmet, hayvanların bile yaşadıkları yeri birçok sıkıntıya rağmen terk etmediğini söylemiş ve vatan için her türlü cefaya katlanmak gerektiği mesajını bu şiirinde vermiştir.

1. Duydunmu bu məsəli, ***yavru qurd****um? –*
2. Rüzgarlar nə qədər ağır olsa belə,
3. Qağayılar öz dənizlərini tərk etməzmiş.
4. Qartallar öz zirvələrini,

5. Qurdlar öz meşələrini,
6. Sərçələr öz həyətlərini
7. Cənnət misal yaylaqlara dəyişməzmiş...

Hümmet, aşk konulu şiirlerinde sevdiğini birçok farklı unsura benzetmiştir. Şair, *Sənəmi Yazılıb O Şeir, Gülüm (291)* adlı şiirinde ise istiare sanatını kullanarak sevdiğini güle benzetmiştir. Hümmet, gülün kokusu ve renginin güzelliği ile kendi sevdiği arasında bir ilişki kurmuştur.

5. Sanıram istəyin ondan yan durur,
6. O da qan ağlayır, qəm yeyir, gülüm.
7. Nöqtəsi, vergülü səni andırır,
8. Sənəmi yazılıb o şeir, ***gülüm****?*

5.2. Teşbih (Benzetme)

Aralarında çeşitli yönden benzerlik bulunan iki kavramdan-sözden zayıf olanın kuvvetli olana benzetilmesine teşbih (benzetme) denir (Yazıcı, 1976: 17). Nesne ve kavramların başka nesne ve kavramlarla benzerlik ilişkisi, şairin kavram dünyası ile ilgili duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarır (Özbay 1994: 102). Hümmet, şiirlerinde daha çok şahsi sıkıntılarını ve toplumsal ızdırapları dile getirirken teşbih sanatından faydalanmıştır.

Şair, duygu dünyasını okuyucularla paylaşmak ve yaşadıklarını daha iyi ifade etmek için, içinde bulunduğu durumu çeşitli benzetmeler aracılığıyla okuyucularla paylaşmıştır. *Bezdim Aldanmaqdan (219)* şiirinde de şair, yaşadığı hezeyanlardan dolayı hayatın onu sağa, sola savurduğunu söylemiş ve kendisini rüzgara benzetmiştir.

1. *Gecə səhərədək öz içimdəcə*
2. *Elə hey qışqırıram,*
3. *Elə hey qeybət qırıram,*
4. *Özümü asıb-kəsirəm.*
5. *İçimdə yellər oynayır,*
6. ***Mən*** *də* ***yel kimi*** *əsirəm.*
7. *Gendən baxanların*
8. *Göz xoşbəxtiyəm. (Bezdim Aldanmaqdan)*

Hümmet, Türk milletinin yüceliğini ve büyüklüğünü kaleme alırken halkına düşman olan ve onun kuyusunu kazan milletleri eleştirmiştir. *O Millət ki (210)* adlı şiirde şair, bu milletleri şeytana benzeterek onların kötülüğünü vurgulamıştır.

13. O millət ki Tanrısını ilkin tanıyıb,
14. Tanrısından ənamını alacaq hər vaxt.
*15. O **millət** ki **şeytan kimi** bizi yanıyıb,*
16. Yerdə-göydə başıburax qalacaq bir vaxt.

Şair, *İşığın İşığı (240)* adlı şiirinde ise dostunu kaybetmenin hüznü ile ruhunun baykuş gibi uluduğunu ifade etmiştir. Hümmet'in ruhunu geceleri kimsenin olmadığı yerlerde bulunan baykuşlara benzetmesi, onun yalnızlığının da bir göstergesidir.

22. Döndüm yalquzağa bu şəhər boyu,
23. Yat, səni ağlamaq yaman şirindi.
24. Tiflisin o sənsiz küçələrində
*25. **Ruhum bayquş kimi** ulayır indi.*

5.3. İstifham

"Sözü, sorulan şeye yanıt isteme amacı gütmeden, duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir" (Dilçin 2013: 456). Bu edebî sanatta şair, duyguyu kuvvetlendirmek ve vurgulamak için cevabını bildiği durumu, soru şeklinde dile getirmektedir. Rafig Hümmet'in şiirlerinde bu sanatın örneklerini görmekteyiz.

Mən (18) adlı şiirde Hümmet, hayat karşısında tutunacak gücü kalmadığını ifade etmek amacıyla istifham sanatını kullanmıştır. Şair, kimseye hamal olmaya gücünün olmadığını, tacirlik yapacak da kudretinin olmadığını dile getirerek içinde bulunduğu zor durumu istifham sanatı kullanarak vurgulamak istemiştir.

13. Mən qərib kimsəyə nökər olammam,
14. Hambal olmağa da taqətimmi var?
15. Zər verib, yerinə mis də alammam,
16. Tacirlik etməyə qüdrətimmi var!?

Görən Şair Adamdımı (134) şiirinde ise şair, herkes keyif içindeyken kendisinin mutluluktan uzak olduğunu ifade etmiş ve istifham sanatını kullanarak içinde bulunduğu

duruma sitem etmiştir. Hümmet, kendisinin de mutluluğa layık olduğunu vurgulamak için cevap alma amacı gütmeden soru yoluyla duygularını dile getirmiştir.

9. *Dostlarım kef içində,*
10. ***Mən dərddən ayıq deyiləm?***
11. *Anam məni şair doğub,*
12. ***Mən kefə layiq deyiləm?***

Hümmet'in aşk şiirlerinde sevdiğine sitem ederken bu sanatı kullandığı görülmektedir. Şair*, Mən Düzəm, Səhrayam, Gülüm (247)* şiirinde kendisi ümide muhtaçken sevdiğine ümit veremeyeceğini vurgulamak için istifham sanatını kullanmıştır.

5. *Sənə nədən ümid verim?*
6. *Özüm möhtacam ümidə.*
7. *Nə üzə bilirəm, gülüm,*
8. *Nə də mənə yer verən yox*
9. *Yer deyilən bu gəmidə.*

Hümmet, *Etiraf (296)* adlı şiirde karısının yaptığı fedakârlıkları, başka bir kadının yapmayacağını anlatmak için istifham sanatını kullanmıştır.

5. *Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,*
6. *Mənə dözərdimi bir ayrı qadın?*
7. *Gecələr rahatmı yatıram deyə*
8. *Məni süzərdimi bir ayrı qadın?*

5.4. Teşhis

"Ruhsuz, kişilikten yoksun olan, cansız varlıklara şahsiyet verme, bir insan kişiliğinde gösterme sanatına teşhis denir" (Karataş 2004: 585). Rafig Hümmet, şiirlerinde bu söz sanatından faydalanmıştır.

Hümmet, *Küləyə Xitab* (9) adlı şiirinde rüzgara insanlara ait özellikleri yüklemiş ve yaşadığı yerde başına gelen sıkıntıların sebebini rüzgara bağlamıştır. Şair, rüzgarın bir insan gibi yakasından tutup kendisini itekleddiğini belirtmiştir.

13. *Geri itələmə sinəmdən görək,*
14. *Burax köynəyimin yaxalığını.*

15. *Sən allah, yadıma salma, ay külək,*
16. *Bu gözəl dünyanın saxtalığını.*

Millətin Şairi Olmaq Zor İmiş (31) adlı şiirde Rafig Hümmet, şiirlerin de insanlar gibi ömrü olduğunu söyleyerek teşhis sanatından faydalanmıştır.

18. *Şeirin də şair tək ömrü yarımçıq,*
19. *Şeirin də şair tək ömrü kor imiş.*
20. *Allahın şairi ola bilənə*
21. *Millətin şairi olmaq zor imiş..*

Adsız Şərqi (61) adlı şiirde şair, çeşmelerin de gözyaşları olduğu söylemiştir. Şair, kendi gözyaşlarını da çeşmelerin sildiğini söyleyerek çeşmelere, insanlara ait özellikler yüklemiştir.

13. *Çeşmələr dumduru göz yaşlarıyla*
14. *Ağlaya-ağlaya gözümü sildi,*
15. *Əlimi, alnımı, üzümü sildi.*
16. *Bu könül dünyama, bu dərd dünyama,*
17. *Bu cadar dünyama, bu sərt dünyama*
18. *Mənə canı yanan qəmli bir gözdən*
19. *Bircə damla yaşsa axmadı, neynim... (Adsız Şərqi)*

Rafig Hümmet, *Şəhid Nəğməsi (37)* adlı şiirinde de teşhis sanatını kullanmıştır. Şair, toprakların da insanlar gibi uyandığını belirterek toprağa insanlara ait bir özelliği yüklemiştir.

5. *Torpaq hələ oyanmamış,*
6. *Yerə təzə gün dəyəndə*
7. *Ağac ək. Tanrı dincəlir*
8. *Ağaclar çiçəkləyəndə*

5.5. Telmih

"Telmih; söz arasında herkesçe bilinen geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye, bir inanca ya da yaygın bir atasözüne işaret etmek, onu anımsatmaktır" (Dilçin 2013: 461). Rafig Hümmet, bu sanatı şiirlerinde sıkça kullanmıştır.

Şair, *Salam (267)* adlı şiirinde kötü insanları Dede Korkut destanındaki kötü karakter Yalıncık'a benzeterek telmih sanatından faydalanmıştır. Hümmet, bu şiirinde sevdiğinin Yalıncık gibi kötü karakterli insanlardan uzak durmasını istemiştir.

5. *Salam, gülüm. Yanındakı*
6. ***Yalıncıq**ları tərk elə.*
7. *Könlündə sıxıntı varsa,*
8. *Gəl mənə söylə, ərk elə.*

Rafig Hümmet, *Dostum Zəlimxan Yaquba (158)* şiirinde telmih sanatını kullanarak derisi soyularak öldürülen Nesimi'den bahsetmiştir. Şair, bu şiirinde kendisinin de Nesimi gibi derisi yüzülerek öldürülmek istendiğini belirtmiş ve bunun acısını satırlarında dile getirmiştir.

10. *Məndən ötrü söz ağlayır,*
11. *Söz sinəmi oyur, lələ.*
12. *Nəsimi deyiləm, məni*
13. *Cəllad niyə soyur, lələ?*

Mən Atillanın Ruhunda (86) şiirinde ise tarihî şahsiyetlerden biri olan Atilla'dan bahsetmiştir. Şair, bu şiirinde Atilla'nın ruhunu yad etmiştir. Aynı zamanda bu şiiride Hz. Muhammet'ten bahseden şair, onun dinine mensup olduğunu vurgulamıştır.

9. *Gəmi görünmür yaxında,*
10. *Gəmisi batıb Nuhun da?!*
11. *Mən **Atillan**ın ruhunda,*
12. ***Məhəmməd**in dinindəyəm.*

Hümmet, *Bal Arısı (229)* şiirinde birçok önemli şairden bahsetmiş ve telmih sanatını kullanmıştır. Bu şiriinde şair, Fuzûlî, Molla Penah Vakıf, Samed Vurgun, Nesimî, Molla Veli Vidadî gibi Azerbaycan edebiyatının en önemli şairlerine gönderme yapmıştır.

8. ***Füzuli** tək dalğınsan,*
9. ***Vaqif** tək yorğun,*
10. ***Səməd t**ək vurğun.*

11. *Sən bir arısan, Zezva, bir arı.*
12. *Pətəklərə sən yığırsan*

13. ***Nəsimi**nin,*
14. ***Füzuli**nin,*
15. ***Vaqif**in,*
16. ***Vidadi**nin,*
17. ***Ələsgər**in,*
18. *Vurğunun... söz şirəsini,*
19. *Könül şirəsini, göz şirəsini.*

Rafig Hümmet, *Cavid və Mən* (29) adlı şiirinde Azerbaycan edebiyatının en önemli şairlerinden biri olan Hüseyin Cavid'den bahsederek telmih sanatını kullanmıştır. Şair, bu şiirinde Cavid'i sürgün edenleri eleştirmiştir.

21. *Sən **Cavidi** sürgün edənlərdən yaz,*
22. *Cavidlərdən mən yazaram dərgimə.*
23. *Ürəyimin şəkilləri üzümdə,*
24. *A baş yazar, tamaşa et sərgimə!..*

5.6. Nida (Seslenme)

"Nida, şairin çok duygulanması ve heyecanlanması sonucunu doğuran olayları ve varlıkları göz önüne getirip "ey", "hey" gibi ünlemlerle onlara seslenmesi sanatıdır" (Dilçin, 1997: 453). Hümmet, şiirlerinin bir kısmında heyecanını şiirlerine aktarıp nida sanatının örneklerini vermiştir.

1. *Dərələrdə asir oldu dumanlar,*
2. *Hazır oldu, nazir oldu yamanlar,*
3. *Tülkülərə nəzir oldu aslanlar,*
4. ***Ay** gidi dünya!*

5. *İnləyənlər ilməyinə taxıldı,*
6. *Su istəyən ildırıma çaxıldı,*
7. *Neçə iyid kəhərindən yıxıldı,*
8. ***Ay** gidi dünya! (Ay Gidi Dünya)*

1. *Tanrıdan sorulmaz şahdan sorulan,*
2. ***Ey** asi, Tanrıya sual verilməz.*
3. *Canını nə qədər bürüsən də sən,*
4. *Qanını örtməyə vual verilməz. (Qul Asi Olanda)*

1. *Mən kimin şərinə düşmüşəm görən,*
2. *Kimin qarğışıdı başımdan yağan?*
3. *Nə olsun, hələ ki, gümraham, sağam,*
4. *Sən məni neynirdin,* ***ay*** *məni doğan?*

5. *Bu ömür deyilən yel karvanına*
6. *Qoşulub getməyə köçümmü çatar.*
7. *Sən məni neynirdin,* ***ay*** *məni doğan,*
8. *Mənim yaşamağa gücümmü çatar!? (Ay Məni Doğan)*

5.7. Tenasüp

“Tenasüp, anlamları birbirine yakın ya da anlamca aralarında bir ilgi kurulabilecek kelime, tabir, terim veya deyimlerin bir beyit yahut mısrada düzenli bir şekilde bir araya getirilmesi sanatıdır” (Karataş 2014: 576). Şairler, tenasüp sanatını kullanarak vermek istedikleri mesajı daha etkili ve vurgulu bir şekilde verirler. Rafig Hümmet de şiirlerinde bu sanatı sıkça kullanmıştır. Verilen örneklerde görüldüğü gibi şair, birbirine yakın anlamlı kelimeler kullanarak anlatımı güzelleştirmiş ve güçlendirmiştir.

Çox Çətindi Şair Kimi Doğulmaq (1) adlı şiirde şair, soğuk bir günde doğduğunu belirtmek için tenasüp sanatından faydalanmış ve *kış, ayaz* ve *don* gibi kelimeleri bir arada kullanmıştır.

13. *Doğulsam da* ***qışın ayaz, don günü****,*
14. *Bu yığvaldan, bu murazdan razı mən.*
15. *Dəlilər tək ilk baharın son günü,*
16. *Özləyirəm, səsləyirəm yazı mən.*

Rafig Hümmet, *Bilirəm (3)* adlı şiirinde çektiği acıları vurgulamak için ah ve nale kelimelerini kullanmıştır. Bu kelimeleri bir arada kullanması, şairin çektiği acıların büyüklüğünü ifade etmesi bakımından önemlidir. Bunun yanı sıra şair, aynı şiirde *söz, ses* ve *selam* kelimelerini de kullanarak tenasüp sanatından faydalanmıştır.

5. *Atəşin dadını, eşqin yerini,*
6. ***Sözün*** *qapısını,* ***səsin*** *dörünü,*
7. *Tanrı* ***salamını****, iblis sirrini*
8. *Çəkdiyim* ***nalədən****,* ***ahdan*** *bilirəm.*

Qara Günün Qazancı (15) adlı şiirde de şair, *güneş, ışık, gündüz* kelimelerini bir arada kullanarak tenasüp sanatından faydalanmıştır.

1. ***Gün işığı** ah çəkənin olammaz,*
2. *Daha **gündüz ağ işıqlı** kələkdi.*
3. *Gecə düşdü…*
4. *Şükür sənə Yaradan,*
5. *Gecə ki var qaragözlü mələkdi.*

5.8. Tezat

“Tezat, biribirin karşıtı olan duygu, düşünce, hayal ve durumları bir ilgi kurarak bir arada söyleme sanatıdır” (Karataş 2014: 590). “Şiir dilinde etkiyi sağlayan öğelerden biri, karşıt kavramların bir araya getirilerek okuyan/dinleyende güçlü bir izlenim bırakacak bir anlatıma başvurulmasıdır” (Aksan 2016: 129). Rafig Hümmet’in şiirlerinde tezat sanatını da kullandığını görmekteyiz. Şair, şiirlerinde *kış-yaz, yakın-uzak, güz-bahar, ağlamak-gülmek, ateş-kar* gibi zıt kavramları beraber kullanmıştır.

Arif Əliyevin Əziz Xatirəsinə (39) adlı şiirde şair, kış ve yaz kelimelerini bir arada kullanarak tezat sanatından faydalanmıştır.

1. *Qəfildən quş kimi qondun baxtıma,*
2. *Tənha şairlərin umudu oldun.*
3. ***Qış**da donanların Günəşi oldun,*
4. ***Yay**da yananların buludu oldun.*

Rafig Hümmet, *Bilirəm (3)* adlı şiirde yakın ve uzak kelimelerini kullanarak tezat yapmıştır.

13. *Səni üşütdümü sazağım mənim,*
14. *Ey doğmam, **yaxınım**, **uzağım** mənim!?*
15. *Nəyi bilməsəm də, yazığım mənim,*
16. *Sənin öldüyünü çoxdan bilirəm...*

Gülürlər (36) adlı şiirde birden fazla tezat unsuru kullanıldığı görülmektedir. Şair, bu şiirinde *ağla-*, *gül-* ve *sağ, sol* gibi kelimeleri kullanarak tezat yapmıştır.

5. *A bəy, yarın yad quludu, **ağlama**,*

6. *Dərdin səndən çox uludu, ağlama,*
7. ***Sağın-sol**un qız doludu, ağlama,*
8. *Qız üstündə ağlayana **gülürlər.***

Darıxıram (25) adlı şiirde *ateş* ve *kar* kelimeleri kullanılarak tezat sanatının yapıldığı görülmektedir.

13. *Darıxıram xəpəng tutmuş qurd kimi,*
14. *Ulartımı dağlar duysa, kar olar.*
15. *İçim yanır **od** vurulmuş yurd kimi,*
16. *Ah, nə ola, bircə xışma **qar** ola!*

5.9. Mecaz-ı Mürsel

Mecaz-ı mürsel, bir nesne veya varlığı anlatmak isterken doğrudan o nesne veya varlığı söylemek yerine, o nesnenin bir parçasının ya da o nesne ilgili bir özelliğinin söylenmesi yoluyla yani benzetme amacı gütmeden nesneyi ifade etme sanatıdır. Hümmet'in şiirlerinde mecaz-ı mürsel sanatını kullandığı görülmektedir. Özellikle siyasi baskılardan dolayı şair, söylemek istediklerini sembollerle ifade etmek zorunda kalmıştır. Şairin yaşadığı coğrafyada hâkim olan rejim, insanların her türlü özgürlüğünü kısıtladığı gibi onların kalemlerine bile hükmetmek istemiştir. Bu yüzden Hümmet, şiirlerinde sembollerden sıkça faydalanmıştır.

Rafig Hümmet, özellikle idealist fikir ve mücadele ruhunu uyandırmak amacıyla yazdığı şiirlerinde anlatmak istediklerini daha etkileyici bir biçimde dile getirmek için de mecaz-ı mürsel sanatından faydalanmıştır.

O millət ki (210) şiirinde şair, siyasi baskı ve yasaklardan dolayı Türk dünyasını açıkça ifade edemediği için bunun yerine ay-yıldız kelimelerini kullanmıştır. Şair, bu şiirinde gençlerinin köklerini ve Türklüklerini unutmamaları gerektiğini gerektiğini dile getirmiştir.

21. *Ey Türk oğlu, ey Türk qızı, özünə qayıt,*
22. *Unutma ki, adil olmaz özündən qaçan.*
23. *Böyük Çöldə mürgü basmış o nuru ayılt,*
24. *Bəlkə elə **ay-ulduz**u gözündən qaçan...*

Şair, gönlünde bir yara olarak ifade ettiği Tebriz'i şiirlerinde açık bir şekilde anlatamamış ve onun yerine semboller kullanmayı tercih etmiştir. Hümmet'in şiirlerine "o tay" olarak ifade edilen yer Tebriz'dir. Şair, Tebriz ile ilgili duygu, düşüncelerini "o tay" ifadesi ile anlatmıştır.

13. *Biz yaxşı üzürük axına qarşı,*
14. *Biz yaxşı üzürük axın boyunca.*
15. *Bu çayı* ***o taya*** *üzmək nə lazım,*
16. *Bu taydan o taya baxın doyunca!*

17. *O taydan* ***bu taya*** *baxın doyunca,*
18. *Bu taydan* ***o taya*** *baxaq doyunca.*
19. *Gedək yad çaylarda yad gözəlləri*
20. *Sıxaq köksümüzə, sıxaq doyunca!* (*Araz Çayı*)

9. *Toyunda irişə bilmir,*
10. *Vayına qarışa bilmir,*
11. *Üz-üzə danışa bilmir*
12. ***O tay*** *bu taya dərdini. (Derdimi)*

9. *Əziz dostum, doğmadırmı*
10. *Şahdağ ilə xan Savalan?*
11. *Qalx, Arazın bu tayından*
12. ***O taya*** *baxıb havalan. (Nə Zülümdü Oğul Olmaq)*

Rafig Hümmet, *Beş Arşın Sibir* (322) adlı şiirinde ölüme "boş kabir" ifadesiyle ölüme atıfta bulunarak mecaz-ı mürsel sanatını kullanmıştır. Şair, sevdiğinin kendisine kucak açmasını beklerken sevdiğinin ona ölümü layık gördüğünü dile getirmiştir.

1. *...Sanki adamlar sözləşib,*
2. *Hamı tək səbir gətirir,*
3. *Sevgilim qucaq yerinə*
4. *Mənə boş qəbir gətirir...*
5. *O qəbirdə titrəməyə*
6. *Beş arşın Sibir gətirir...*
7. *Dağıl dünya! – çaqqala bax,*
8. *Dişində bəbir gətirir!..*

6. SONUÇ

Rafig Hümmet'in Şiirleri adlı bu çalışmada, Karapapak Türklerinin çağdaş şairine ait 359 şiiri inceleme konusu edilmiştir. Bu çalışma neticesinde, Rafig Hümmet'in yazdığı şiirlerden yola çıkılarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Rafig Hümmet, çoğunluğu Gürcistan'ın Borçalı bölgesinde yaşayan Karapapak Türklerinin önde gelen isimlerinden biridir. Şair, yazdığı şiirlerle hem kendi yaşantısına ve iç dünyasına ışık tutmuş hem de yaşadığı toplumun sıkıntılarını kendisine has bir üslup ile ele almıştır.

Hümmet'in şiirlerinin merkezinde insan ve onun değerleri bulunmaktadır. Şair, şiirlerinde doğruluk, dürüstlük, vefa gibi unsurları ele alarak ideal insan tipini çizmiştir. Rafig Hümmet şiirlerinde, insanların toplum içerisindeki tutum ve davranışlarının nasıl olması gerektiği konusunda mesajlar da vermiştir. Hümmet, insanlara hayatlarının her alanında sadakat ve vefa duygularına bağlı kalmaları konusunda uyarılarda bulunarak didaktik bir üslup benimsemiştir.

Rafig Hümmet, aşka dair duygu ve düşüncelerini dile getirdiği şiirlerinde âşık ile maşuk arasındaki ilişkiyi, klasik Türk şiiri çerçevesinde ele almıştır. Şairin şiirlerinde çizdiği sevgili tipi; âşığa cefa çektiren, onun aşkını umursamayan ve rakibe meyleden bir tavır içerisindedir.

Şairin ferdî temalı şiirlerinin genel havasında, umutsuzluk ve kaderden şikâyet söz konusudur. Hümmet, şiirlerinde kendi iç dünyasında yaşadığı hezeyanları ve umutsuzlukları da dile getirmiştir. Hümmet, yaşamı boyunca birçok haksızlığa maruz kalmış ve insanların bu olaylar karşısında kendisini yalnız bırakmasıyla yaşadığı sıkıntıları şiirlerine yansıtmıştır. Şair, şiirlerinin çoğunu bu karamsar psikolojiyle yazmıştır.

Hümmet, temasını oluştururken insanlığın sorunlarını ve dünya düzenindeki çarpıklıkları da mevzu olarak ele almıştır. Şair, eserlerinde sosyal mevzuları işlerken bir yandan da hayatın kötülükleri ve çirkinlerinden kaçmak için hayal dünyasına sığınmıştır. Hayatını iyilik ve dürüstlük ilkeleri üzerine kuran Hümmet, hayatta var olan kötülükler, riyakârlıklar karşısında derin sarsıntılar geçirmiştir. Dünyada yaşanan haksızlıklara, zulme

ve insanların maddiyat için yaptıklarına şahit olan şair, bunları şiirlerinde eleştirel bir üslupla dile getirmiştir. Hümmet'in şiirlerinde, geçmişi ve geleceği anlama arzusu ve var olan sorunlara çözüm yolları bulma çabası görülmektedir. Bu sebeple milletinin daha önce yaşadığı ve şuanda yaşanan haksızlıklara karşı duyarsız kalmamış, yer yer yaşadığı döneme dair tenkit dozu yüksek olan şiirler kaleme almıştır.

Karapapak Türkleri şu an farklı bir kültürün yaşandığı, farklı bir dilin kullanıldığı ve başka bir dinî inancın benimsendiği topraklarda yaşamaktadır. Hümmet'in şiirlerinde bu durumun yansımaları görülmekte ve bu şiirlerden hareketle Karapapak Türklerinin durumları hakkında fikir sahibi olunmaktadır. Şair, yaşadıkları toplumda yabancı gibi görüldüklerini, nereye giderlerse gitsinler oraya ait hissetmediklerini dile getirmiştir. Rafig Hümmet, kendi soydaşlarından farklı bir yönetimin altında olmanın zorluklarını şiirlerinde anlatmış ve Karapapak Türklerinin duygularına tercüman olmuştur. Ayrıca farklı bir kültürel yaşamın ortasında Karapapak Türklerinin kendi kültürlerini ve değerlerini koruma çabası da şairin şiirlerine yansımıştır. Hümmet, insanlara kendi değerlerini ve millî kimliklerini korumanın önemi ve gerekliliğinden bahsederek bu konuya dikkat çekmiştir.

Hümmet'in şiirlerine yaşadığı toplumdaki siyasi düzenin de etki ettiği görülmektedir. Rafig Hümmet'in ilk şiirlerini yazmaya başladığı dönem, Sovyetler Birliği dönemine denk gelmiştir. Yani şair hem Sovyet dönemine hem de Sovyet sonrası döneme tanıklık etmiştir. Bu iki farklı dönemin, şairin yaşamına ve şiirlerine olan etkisi önem arz etmektedir.

Hümmet; Sovyet yönetiminin hayatın her alanında yaptığı baskıyı, insanların bu ortamdaki durumlarını, milletinin yaşadığı trajik olayları şiirlerine aksettirir. Bu dönemde var olan baskı politikaları, şairin üslubuna etki ederek onun düşüncelerini doğrudan ifade edememesine ve semboller vasıtasıyla düşüncelerini anlatmasına neden olmuştur.

Hümmet, Sovyet sonrası dönemde düşüncelerini daha rahat ifade etme ortamı bulsa da bu dönemde, Türk olup başka bir devletin yönetiminde yaşamanın zorluğunu dile getirmiş ve mevcut düzeni eleştirmiştir.

Hümmet'in şiirlerinde vatan konusuna da ağırlık verdiği görülmektedir. Bu da şairin topraklarına ve yurduna sahip çıkma arzusunun bir göstergesidir. Şair, şiirlerinde Türk dünyasının geçmişte ve günümüzde yaşadığı sorunları ele almıştır. Hümmet;

Türklerin önemli problemlerinden biri olan Karabağ sorununa değinmiş, bu konudaki üzüntüsünü dile getirmiştir. Aynı zamanda şair, yakın geçmişte yaşanan Hocalı Katliamı'nı konu eden şiirler yazmış, düşmanlara lanet yağdırmıştır. Rafig Hümmet, Azerbaycan'ın ikiye bölünmesinden dolayı insanların yaşadıkları üzüntüleri, çektikleri çileleri de dile getirmiştir. Şair, vatan derdi ile dertlenmiş, acıların bitmesi için temennilerde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Hümmet, vatanının güzelliklerini de şiirlerinde anlatmıştır.

Rafig Hümmet, çağdaş Karapapak edebiyatına şiirleriyle yeni bir ses getirmiştir. Bir Karapapak şairi olarak şiirlerinde halk dilini kullanmıştır. Şair, orijinal bir üsluba sahiptir; belli bir derinliğe sahip şiirlerini yazarken süslü, ağır, anlaşılmaz bir dil kullanmaktan kaçınmıştır.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı kelimeler, onun fikir ve ruh dünyasındaki değişmelerin göstergeleridir. Şair, şiirlerinde kelimelerini özenle seçmiş ve vermek istediği duyguyu en etkili şekilde ifade etmeye çalışmıştır. Hümmet'in şiirlerinde kelime hazinesinin zenginliği göze çarpmaktadır. Şair, şiirlerinde benzer duyguları dile getirirken bile aynı kelimeler ve ifadeler kullanmaktan kaçınmıştır. Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı ve özenle seçtiği kelimeler, şairin psikolojik ve sosyolojik dünyasının yansıması niteliğindedir.

Rafig Hümmet'in şiirlerinde kullandığı fiillerden doğrudan üslubunu yansıtanların daha çok dışa dönük ve hareket arz eden filler olduğu göze çarpmaktadır. Durağanlık ifade eden fillere daha az yer verildiği görülmektedir. Hümmet'in şiirlerinde olumsuzluk bildiren fillerin frekans bakımından yüksek olması, şairin hayata bakış açısının üslubuna tesiri olarak yorumlanabilir.

Hümmet'in şiirlerinde, leksikolojik bakımından isimlerin hâkimiyeti görülmektedir. Şair, şiirlerinde ele aldığı konulara göre kelimelerini özenle seçmiş, bazen sorgulayan bazen olaylar karşısında çaresiz kalan bazen de sorunlara çözüm arayan bir üslup benimsemiştir. Rafig Hümmet şiirlerinde ifade etmek istediği duyguları, daha çok isimler vasıtasıyla okuyucuya sunmuştur. Hümmet'in bir duyguyu anlatmak için aynı anlama gelen birden fazla kelime kullanması, şairin şiirlerindeki kelime zenginliğini arttırmıştır.

Rafig Hümmet şiirlerinde, belirtme ve niteleme sıfatlarını sıkça kullanmıştır. Hümmet, belirtme sıfatlarını, varlıkların bulundukları yeri, mekândaki, zamandaki veya tasavvurdaki uzaklık derecelerine göre kullanmıştır. Hümmet, şiirlerinde niteleme sıfatlarından faydalanarak varlıkların durumlarını, biçimlerin daha detaylı olarak okuyucuya sunmuş ve nitelediği varlıkların okuyucunun gözünde daha net canlanmasını amaçlamıştır. Hümmet'in şiirlerinde sıfatları özenle seçerek kullanması, onun üslubunun canlı kılmış ve şiirlerin okuyucuya tesirini arttırmıştır.

Hümmet'in hem kendisini konu ettiği hem de toplumsal sorunlara yer verdiği şiirlerde *mən* zamirinin frekans bakımından yüksek olduğu görülmektedir. Bu, şairin olaylar ve sorunlar karşısında sorumluluk yüklediği ilk kişi olarak kendisini görmesinin üslubuna yansıması olarak nitelendirilebilir. Şairin şiirlerinde kullandığı zarflara bakılınca, soru zarflarının frekans bakımından yüksek olduğu görülmektedir. Bu da şairin şiirlerinde eylemlerin nasılını, ne zamanını ve nedenini sorgulayıcı bir üslup ile kaleme aldığını göstermektedir.

Şiirde ahenk unsuru kabul edilen, şiire zenginlik ve ahenk katan bütün unsurlar, Rafig Hümmet'in şiirlerinde görülmektedir. Rafig Hümmet, şiirlerinde duygu, düşünce, heyecan ve hayallerini daha güzel bir şekilde dile getirmek amacıyla edebî sanatlardan faydalanmış ve bu sayede ifade tarzına güç katmıştır.

Şairin belirli sesleri, ekleri, kelimeleri ve cümleleri tekrarlayarak şiirlerinde ses ile mana arasında müzikal yüksek bir ahenk sağladığı görülmüştür. Bu tekrarlar, şiirde ritmik bir armoni oluşturmuştur.

7. METİN-AKTARMA

ÇOX ÇƏTİNDİ ŞAİR KİMİ DOĞULMAQ (1)

1. Mən doğuldum qışın ayaz, nəs günü,
2. 13 fevral – boz ayın boz günündə.
3. Qış ayları könlüm – Sibir sürgünü,
4. Ölüm də xoş bir ilıq yaz günündə.

5. Payız vaxtı şeytan yaman işləyir,
6. Xain kəslər boz dəvə tək qızırlar.
7. Payız vaxtı dost düşmənlə birləşir,
8. Qış gəlməmiş mənə quyu qazırlar.

9. Qış gəlməmiş mənə quyu qazırlar,
10. Tanrı məni o quyudan qoruyur.
11. Yazın ruhu qonan kimi torpağa,
12. Dörd yanımda müxənnətlər zarıyır.

13. Doğulsam da qışın ayaz, don günü,
14. Bu yığvaldan, bu murazdan razı mən.
15. Dəlilər tək ilk baharın son günü,
16. Özləyirəm, səsləyirəm yazı mən.

17. Tiflis, Bakı, bir də qoca İstanbul,
18. Mənim ömür üçbucağım, əzizim.
19. Eşqim olan üç şəhərdən yalnızca
20. Kirələrdi öz bucağım, əzizim.

21. Ölümcüldü bulaq kimi soğulmaq,
22. Mənim eşqim hələ tamdı, mətindi.
23. Çox çətindi şair kimi doğulmaq,
24. Şair kimi ölmək ondan çətindi...
2004

ÇOK ZOR ŞAİR OLARAK DOĞMAK

1. Ben doğdum kışın ayaz, uğursuz günü,
2. 13 şubat boz ayın boz gününde.
3. Kış ayları gönlüm Sibirya sürgünü,
4. Ölüm de hoş ılık bahar gününde.

5. Güz vakti şeytan fena çalışıyor,
6. Hainler boz deve gibi kızışıyorlar.
7. Güz vakti dost düşmanla birleşiyor,
8. Kış gelmeden bana kuyu kazıyorlar.

9. Kış gelmeden bana kuyu kazıyorlar,
10. Tanrı beni o kuyudan koruyor.
11. Baharın ruhu konarmış gibi toprağa,
12. Dört yanımda alçaklar inliyor.

13. Doğsam da kışın ayaz, don günü,
14. Bu talihten, bu kaderden razıyım ben.
15. Deliler gibi ilkbaharın son günü,
16. Özlüyorum, çağırıyorum baharı ben.

17. Tiflis, Bakü bir de koca İstanbul,
18. Benim ömrümün üç bucağı, azizim.
19. Aşkım olan üç şehirden yalnızca
20. Kiralık dairelerdi benim köşelerim, azizim.

21. Ölümcüldür nehir gibi soğumak,
22. Benim aşkım hâlâ tamdır, sağlamdır.
23. Çok çetin şair olarak doğmak,
24. Şair olarak ölmek ondan da çetindir.

MİN ŞÜKÜR (2)

1. Bu yığvalı seçmədim ki, ağlayam,
2. Tanrı özü verdiyinə min şükür.
3. Mələk mehi üz-gözümə dəyməmiş,
4. Şeytan məni gördüyünə min şükür.

5. Şeytan məni gördüyünə min şükür,

BİN ŞÜKÜR

1. Bu talihi seçmedim ki, ağlayayım,
2. Tanrı'nın verdiğine bin şükür.
3. Meleklerin meltemi yüzüme gözüme değmemiş,
4. Şeytanın beni gördüğüne bin şükür.

5. Şeytanın beni gördüğüne bin şükür,

6. Qəlb tutması – bəndələrin gözündə.
7. Əl ürəkdə çırpınıram hər gecə,
8. Yana-yana sirli eşqin közündə.

9. Yana-yana sirli eşqin közündə,
10. Adamların baxışından donuram.
11. Quş ruhumla şeytanlardan qaçaraq,
12. Bu budaqdan o budağa qonuram.

13. Bu budaqdan o budağa qonuram,
14. Şeytan dönüb bəndə olur bir anlıq.
15. Tanrı nuru saçanadək zülmətə,
16. Sanki günah məndə olur bir anlıq.

17. Əl ürəkdə çırpınıram hər gecə,
18. Uçunuram bir işıqlı sabaha.
19. Tanrı verən bir ömrüm var... min şükür –
20. Nə ucuzdu, nə ortadı, nə baha...

2001

6. Kalp krizi yaratılanların gözünde.
7. El yürekte çırpınıyorum her gece,
8. Yana yana sırlı aşkın közünde.

9. Yana yana sırlı aşkın közünde.
10. İnsanların bakışından donuyorum.
11. Kuş ruhumla şeytanlardan kaçarak,
12. Bu daldan o dala konuyorum.

13. Bu daldan o dala konuyorum.
14. Şeytan dönüp insan oluyor bir anlık.
15. Tanrı nurunu saçana dek zulme
16. Sanki günah bende oluyor bi anlık.

17. El yürekte çırpınıyorum her gece,
18. Umutluyum bir ışıklı sabaha.
19. Tanrı'nın verdiği bir ömrüm var...Bin şükür.
20. Ne ucuz, ne orta, ne pahalı...

BİLİRƏM (3)

1. Güllənin səsi var, mənə atılmaz,
2. Ürək ağrısını oxdan bilirəm.
3. Varma ürəyimə, yazığım mən,
4. Mən var olmayanı yoxdan bilirəm.

5. Atəşin dadını, eşqin yerini,
6. Sözün qapısını, səsin dörünü,
7. Tanrı salamını, iblis sirrini
8. Çəkdiyim nalədən, ahdan bilirəm.

9. Tanrının sözünü sədəqə aldım,
10. İrfan meydanında ədəbə vardım.
11. Nə dörə yürüdüm, nə dəbə vardım,
12. Başıma nə gəldi – Haqdan bilirəm.

13. ...Səni üşütdümü sazağım mənim,
14. Ey doğmam, yaxınım, uzağım mənim!?
15. Nəyi bilməsəm də, yazığım mənim,
16. Sənin öldüyünü çoxdan bilirəm...

2001

BİLİYORUM

1. Merminin sesi var, bana atılmaz,
2. Yürek ağrısını oktan biliyorum.
3. Varma yüreğime, zavallıyım ben,
4. Ben var olmayanı yoktan biliyorum.

5. Ateşin tadını, aşkın yerini,
6. Sözün kapsını, sesin makamını,
7. Tanrı selamını, iblis sırrını
8. Ettiğim feryattan, ahtan biliyorum.

9. Tanrı'nın sözünü sadaka aldım,
10. İrfan meydanında edebe vardım.
11. Ne makama yürüdüm ne modaya uydum.
12. Başıma ne geldi Hak'tan biliyorum.

13. Seni üşüttü mü ayazım benim,
14. Ey azizim, yakınım, uzağım benim!?
15. Hiçbir şeyi bilmesem de, zavallım benim
16. Senin öldüğünü çoktandır biliyorum.

QUL ASİ OLANDA (4)

1. Tanrıdan sorulmaz şahdan sorulan,

KUL ASİ OLDUĞUNDA

1. Tanrı'dan sorulmaz şahtan sorulan,

2. Ey asi, Tanrıya sual verilməz.
3. Canını nə qədər bürüsən də sən,
4. Qanını örtməyə vual verilməz.

5. Rəbbdə mələk olar, padşahda cəllad,
6. Kişisən – boynunu sən də baltalat.
7. Ya da boğazını uzat, xaltalat –
8. Xaltasız valiyə mahal verilməz.

9. Niyə hökmrandı gecə gündüzdə,
10. Səhra küləyimi əsən dənizdə?
11. Qurani-Kərimi əzbərlə yüz də,
12. İmansız bəndəyə məal verilməz.

13. Bir azca üfüqə boylan, a fağır,
14. Oyun olmasa da, oylan, a fağır.
15. Hara şığıyırsan, əylən, a fağır,
16. Qul asi olanda, ənam verilməz!...
2001

2. Ey asi, Tanrı'ya sual sorulmaz.
3. Canını ne kadar korusan da sen,
4. Kanını örtmeye bez verilmez.

5. Rabb'in melekleri olur, padişahın da celladı,
6. Adamsan boynunu sen de baltalat.
7. Ya da boğazını uzat tasmalat
8. Tasmasız valiye mahal verilmez.

9. Niye hükümrandır gece gündüzde,
10. Sahra rüzgarı mı esen denizde?
11. Kuran-ı Kerim'i ezberlesen de yüz kere
12. İmansız insana meal verilmez.

13. Biraz ufuğa uzan, a fakir,
14. Sesin olmasa da ses ver, a fakir.
15. Nereye koşuyorsun, dur, a fakir,
16. Kul asi olduğunda, nimet verilmez.

YANDIRARMI? (5)

1. Kimdən nə umursan, a başı daşlı,
2. Can deyə bilməyən can yandırarmı?
3. Kor yağı önündə qanından qorxan
4. İsmət çırağında qan yandırarmı?

5. Yandı, qara qaldı o saray, o dam,
6. Neynim, mən bir körpü uzağam, yadam.
7. Özgə ocağına su tökən adam
8. Tanrı məbədində şam yandırarmı?

9. Nə yaxşı, ərkim də çatdı qələmə,
10. Halal nan qazandım iki balama.
11. Kanın qiymətini bilən üləma
12. Moizə oxuyub, an yandırarmı?

13. Ruh ki sığınmadı xirqə, əbaya, -
14. Yüz də şərqi söylə Günəşə, Aya...
15. Abdəsti pozulan elə, obaya
16. Rəbb səba əsdirib, dan yandırarmı?..
2003

YAKAR MI?

1. Kimden ne umuyorsun, a alçak,
2. Can diyemeyenler can yakar mı?
3. Kör düşman önünde kanından korkan
4. Namusunu koruyabilir mi?

5. Yandı, kara kaldı o saray, o dam,
6. Ne edeyim, ben bir köprü uzağım, yabancıyım.
7. Başkasının ocağına su döken adam
8. Tanrı mabedinde mum yakar mı?

9. Ne güzel, kudretim yetti kaleme,
10. Helal ekmek kazandım iki çocuğuma.
11. Zamanın kıymetini bilen ulema
12. Boş vaaz verip zaman kaybettirir mi?

13. Ruh ki yerleşmedi hırkaya, abaya,
14. Yüz kere de şarkı söylesen güneşe, aya...
15. Abdesti bozulan yere, obaya
16. Rab seba esdirip gün doğdurur mu ?

İNANA BİLDİNMİ? (6)

1. İnana bildinmi, a başı daşlı,

İNANABİLDİN Mİ?

1. İnanabildin mi, a alçak,

2. İnana bildinmi – hamı gözəldi...
3. Sonuncu ümidin canı çıxanda,
4. Gördünmü, ölümün tamı gözəldi.

5. İnana bildinmi, a başı daşlı,
6. Gözdən asılıdı gözəli görmək.
7. Sonu, sonranı da zikr eyləməsən,
8. Gərəkmi əqdəmi, əzəli görmək?

9. İnana bildinmi, a başı daşlı,
10. İrfan səmasında qanad cüt olmur.
11. Yüngül bir nəfəsdi yer-göy arası,
12. O da can soyunub... amma lüt olmur.

13. İnana bildinmi, a başı daşlı,
14. İnam mələklərin izindən keçir.
15. Küfr də, məkr də dolanır... bir gün
16. Küfr sahibinin gözündən keçir...
2001

SƏRÇƏ ÖLÜMÜ (7)

1. Sərçə ölümüdü bir tikə çörək,
2. Bir tikə çörəyin gücü böyükdü.
3. - Özgə əməyinə uçunan sərçə,
4. Özgə əməyinin öcü böyükdü.

5. Bir tikə çörəkdi iştah artıran,
6. İştah da zülümdən çəkinən deyil.
7. Bir loxma çörəyi çeynəmək üçün
8. Sərçə də ölümdən çəkinən deyil.

9. Qorxmur vətənində zülümdən sərçə,
10. Uçduğu havanın nazına dözür,
11. Payızına dözür, yazına dözür,
12. Şaxtasına dözür, buzuna dözür.

13. Tələyə sancılıb bir tikə çörək,
14. Çörək daşdan deyil, tələdən çıxır.
15. Qartaldı dimdiknən uzun yaşayan,
16. Sərçə dimdiyində ölüm vurnuxur.

17. ...Köçəri quşlardan yaman seçilir,
18. Heyif...vətənində kələyə düşür.
19. Kiçik dimdiyində ölüm gizlənib,

2. İnanabildin mi hepsi güzeldi...
3. Son ümidin canı çıktığında,
4. Gördün mü, ölümün tadı güzeldi.

5. İnanabildin mi, a alçak,
6. Göze bağlı güzeli görmek.
7. Sonunu, sonranı da zikretmezsen
8. Mümkün mü önceni, sonranı görmek?

9. İnanabildin mi, a alçak,
10. İrfan semasından kanat çift olmuyor.
11. Hafif bir nefesti yer gök arası,
12. O da can soyunmuş... Ama çıplak olmuyor.

13. İnanabildin mi, a alçak,
14. Nimet meleklerin izinden geçiyor.
15. Küfür de, hile de dolanıyor... Bir gün
16. Küfrün sahibinin gözünden geçiyor.

SERÇE ÖLÜMÜ

1. Serçe ölümüydü bir parça ekmek,
2. Bir parça ekmeğin gücü büyüktü.
3. Başkasının emeğine göz diken serçe,
4. Başkasının emeğinin öcü büyüktür.

5. Bir parça ekmektir iştah arttıran,
6. İştah da zulümden çekinmez.
7. Bir lokma ekmeği çiğnemek için
8. Serçe de ölümden çekinmez.

9. Korkmuyor vatanında zulümden serçe,
10. Uçtuğu havanın nazına dayanıyor,
11. Güzüne dayanıyor, baharına dayanıyor,
12. Soğuğuna dayanıyor, buzuna dayanıyor.

13. Kapana takılmış bir parça ekmek,
14. Ekmek taştan değil, kapandan çıkıyor.
15. Kartaldır kargadan uzun yaşayan,
16. Serçe gagasında ölüm koşuşuyor.

17. Göçmen kuşlar arasından seçiliyor,
18. Vah...Vatanında aldanıyor.
19. Küçük gagasında ölüm gizlenmiş,

20. Sərçə dimdiyindən tələyə düşür...
1995

20. Serçe gagasından tuzağa düşüyor.

ALLAH NƏ YAZIBSA (8)

1. Allah nə yazıbsa, o da olacaq,
2. Mən halal yolumdan dönən deyiləm.
3. Qırx ildir yanıram, yanıram, ancaq,
4. Yüz şeytan üfürsə, sönən deyiləm.

5. Azərbaycan - əslim-zatımdı mənim,
6. Borçalı – yeddirəng qatımdı mənim.
7. Mindiyim öz əsmər atımdı mənim,
8. Yadın ağ atını minən deyiləm.

9. Hər kəsin xisləti coşar qanında,
10. Türk ruhu yaşayar türkün canında.
11. Bülbül tək ötərəm qanan yanında,
12. Nadanlar yanında dinən deyiləm.

13. Hər addım ulduzlu ayı ansam da,
14. Bir çimir yuxuda yüz oyansam da,
15. Padşahın önündə düz dayansam da,
16. Məndən zəifləri yenən deyiləm.

17. Rafiqəm, çox erkən qocaldım, zalım,
18. Haqqın sevgisindən güc aldım, zalım,
19. Mən öz qanadımla ucaldım, zalım,
20. İstərsən yüz ox at...enən deyiləm.
2005

ALLAH NE YAZMIŞSA

1. Allah ne yazmışsa, o da olacak,
2. Ben doğru yolumdan dönen değilim.
3. Kırk yıldır yanıyorum, yanıyorum, ancak,
4. Yüz şeytan üfürse, sönen değilim.

5. Azerbaycan aslım zatım benim,
6. Borçalı yedi renkli katım benim.
7. Bindiğim öz esmer atım benim,
8. Yabancının ak atına binen değilim.

9. Herkesin huyu coşar kanında,
10. Türk ruhu yaşar Türk'ün canında.
11. Bülbül gibi öterim anlayan yanında.
12. Cahiller yanında susan değilim.

13. Her adım yıldızlı ayı ansam da,
14. Bir uyuklamada yüz uyansam da,
15. Padişahın önünde doğru dursam da,
16. Benden zayıfları yenen değilim.

17. Rafig'im, çok erken yaşlandım, zalim,
18. Hakk'ın sevgisinden güç aldım, zalim,
19. Men kendi kanadımla yükseldim, zalim,
20. İstersen yüz ok at, inen değilim.

KÜLƏYƏ XİTAB (9)

1. Qafamı dəng etmə, saçlarım uçur,
2. Burax köynəyimin yaxalığını.
3. Sən allah, yadıma salma, ay külək,
4. Mənə yaşamağın bahalığını.

5. Duyub istəyini bu yerdən, göydən,
6. Səni saymazyana ötmürəm axı.
7. Geri itələmə sinəmdən, külək,
8. Sən əsdiyin səmtə getmirəm axı.

9. Div bulaq başını kəsdirən təkin,
10. Yenə ürəyindən nə keçir, külək?
11. Tutub tellərimdən caynaqlarınla

RÜZGARA HİTAP

1. Kafamı şişirme, saçlarım uçuyor,
2. Bırak gömleğimin yakasını.
3. Sen Allah, aklıma getirme, ey rüzgar,
4. Bana yaşamanın pahalılığını.

5. Duyup isteğini bu yerden, gökten
6. Sana saygısızlık etmiyorum ki.
7. Geri iteleme sinemden, rüzgar,
8. Senin estiğin semte gitmiyorum ki.

9. Devler ırmak başını tutmuş gibi
10. Yine yüreğinden ne geçiyor, rüzgar?
11. Tutup tellerimden pençelerinle

12. Sən allah, bayquş tək ulama görək.

13. Məndə dözümmü var səhrada, qumda,
14. Soyuqda, sazaqda yellə döyüləm.
15. Əgər dərdin varsa deməyə, külək,
16. Dünyanın sahibi mən ha deyiləm.

17. Geri itələmə sinəmdən görək,
18. Burax köynəyimin yaxalığını.
19. Sən allah, yadıma salma, ay külək,
20. Bu gözəl dünyanın saxtalığını.
1996

12. Sen Allah, baykuş gibi uluma görelim.

13. Bende sabır mı var sahrada, kumda,
14. Soğukta, ayazda yelle dövüleyim.
15. Eğer derdin varsa diyecek, rüzgar,
16. Dünyanın sahibi ben değilim.

17. Geri iteleme sinemden görelim,
18. Bırak gömleğimin yakasını.
19. Sen Allah, aklıma getirme, ey rüzgar,
20. Bu güzel dünyanın sahteliğini.

HƏRDƏN-HƏRDƏN (10)

1. Nəyim varsa – mən payladım dostlara,
2. O dosta ki, onun yoxdu, mənim çox.
3. Hərdən-hərdən mən də umdum dostlardan,
4. O dostdan ki, onun çoxdu, mənim yox.

5. Tərəziyə mindirmədim dostları,
6. Ağırını, yüngülünü çəkmədim.
7. Şah önündə şax durdum... nə özümə,
8. Nə onlara bir imarət tikmədim.

9. Dara düşdüm, darda görsəm dostumu,
10. İçimdəcə həzin-həzin ağladım.
11. Öz yaramın sarığını açıb mən,
12. Dostlarımın yarasını bağladım.

13. Sərvət adlı "məşuq" sevdi məni də,
14. Baratına mən çəkmədim bircə qol.
15. Öz-özümü çox aldatdım – Haqq bilir,
16. Dostlarımı aldatmadım bircə yol.

17. Hesabımı öncə verdim özümə,
18. Öz içimdən, astarımdan utandım.
19. Bir işimdə haqqa kölgə düşəndə,
20. Allahdan çox, dostlarımdan utandım.

21. Qaça-qaça, uça-uça yaşadım,
22. Kim bilir, mən niyə belə incəldim.
23. Kimsə dostun sərvətini bölüşdü,
24. Mən dərdini bölüşəndə dincəldim.

BAZEN

1. Neyim varsa ben paylaştım dostlarla,
2. O dostla ki, onun yoktu, benim çok.
3. Kimi zaman ben de umdum dostlardan,
4. O dosttan ki, onun çoktu, benim yok.

5. Teraziye bindirmedim dostları,
6. Ağrını, hafifini tartmadım.
7. Şah önünde dik durdum...Ne kendime,
8. Ne onlara bir imaret yapmadım.

9. Dara düştüm, darda görsem dostumu,
10. İçin için, hazin hazin ağladım.
11. Kendi yaramın sargısını açıp ben,
12. Dostlarımın yarasını bağladım.

13. Servet adlı "maşuk" sevdi beni de,
14. Senetine bir defa imza atmadım.
15. Ben kendimi çok kandırdım Allah bilir,
16. Dostlarımı kandırmadım hiçbir zaman.

17. Hesabımı önce verdim kendime,
18. Kendi içimden, astarımdan utandım.
19. Bir işimde hakka gölge düşse,
20. Allah'tan çok, dostlarımdan utandım.

21. Koşa koşa, uça uça yaşadım,
22. Kim bilir, ben neden böyle inceldim.
23. Kimi dostun servetini bölüştü,
24. Ben derdini bölüşünce avundum.

25. İçim-çölüm çox oxunan kitabdır,	25. İçim dışım çok okunan kitaptır,
26. Düşünməyin: "Yerin-göyün sirri o".	26. Sanmayın ki yerin göğün sırrı ben.
27. Tanış olun dost sandığım dostlarla:	27. Tanışın dost sandığım dostlarla
28. Biri odu, biri odu, biri - o.	28. Biri odur, biri odur, biri o.
2007	

İNDİ HƏR ÜRƏKDƏ (11)	**ŞİMDİ HER YÜREKTE**
1. Daha yadirğadiq yaşamaği da,	1. Artık unuttuk yaşamayı da,
2. Yaddaşı yaşadan o meydan yatır.	2. Hatırayı yaşatan o meydan uyuyor.
3. Ölüb ürəklərin yatan aslanı,	3. Ölmüş yüreklerde yatan aslanı,
4. İndi hər ürəkdə bir şeytan yatır.	4. Şimdi her yürekte bir şeytan yatıyor.
5. İndi hər ürəkdə bir şeytan yatır,	5. Şimdi her yürekte bir şeytan yatıyor.
6. İndi hər ürəyin öz şeytanı var.	6. Şimdi her yüreğin kendi şeytanı var.
7. Bir zaman Allahın mələyi olan	7. Bir zamanlar Allah'ın meleği olan
8. Şeytan da bağırır: - Ehey, Tanrı var!..	8. Şeytan da bağırıyor: -Ehey, Tanrı var!...
9. Şeytan da bağırır: - Ehey, Tanrı var!..	9. Şeytan da bağırıyor: -Ehey, Tanrı var!...
10. Sevinci, nəşəsi yadından çıxıb.	10. Sevinci, neşesi aklından çıkmış.
11. Bəndələr o qədər şeytanlaşıb ki,	11. İnsanlar o kadar şeytanlaşmış ki,
12. Şeytanın peşəsi yadından çıxıb.	12. Şeytanın mesleği aklından çıkmış.
13. Şeytanın peşəsi yadından çıxıb,	13. Şeytanın mesleği aklından çıkmış.
14. Uçunur ilkinə - Tanrıya doğru.	14. Can atar ilk Tanrı'ya doğru.
15. Yeriyir, yürüyür, qaçır adamlar –	15. Gidiyor, yürüyor, kaçıyor adamlar
16. Yol yox cəhənnəmdən anrıya doğru.	16. Yol yok cehennemden öteye doğru.
17. Yol yox cəhənnəmdən anrıya doğru,	17. Yol yok cehennemden öteye doğru.
18. Yol gəzir qovulub namərd olanlar.	18. Yol arıyor kovulmuş namert olanlar.
19. Şeytanın önündə dördayaq durur	19. Şeytanın önünde dört ayak duruyor
20. Tanrının özü tək comərd olanlar.	20. Tanrı'nın kendisi gibi cömert olanlar.
21. Hər ürək özünə bir şeytan doğdu,	21. Her yürekten kendisine bir şeytan doğdu,
22. Tanrının şeytanı susdu, sinildi.	22. Tanrı'nın şeytanı sustu, saklandı.
23. ...Adəm, - Rəbb bağından bir alma üzdü,	23. Adem, Rabb bağından bir elma kopardı,
24. Zülmünü çəkirik neçə min ildi...	24. Zulmünü çekiyoruz kaç bin yıldır.
2000	

DURNA NAĞILI (12)	**TURNA MASALI**
1. Könüldü, yanıxır toysuz-düyünsüz,	1. Gönül, sıkılıyor eğlencesiz, düğünsüz,
2. Çiyin silkələnmir zurna səsinə.	2. Omuz silkelenmiyor zurna sesine.
3. ...Bu yaz necə gəldi, yenə bilmədim,	3. Bu bahar nasıl geldi, yine bilemedim.
4. Çoxdan tamarzıyam durna səsinə.	4. Çoktandır hasretim turna sesine.

5. Yaman tamarzıyam durna səsinə,
6. Leylək yuvasından aralı canım.
7. Tanrıya söykənib ah çəkə-çəkə,
8. Ömür yarılandı, yaralı canım.

9. Ömür yarılandı, hardan boylanaq
10. Durna qatarına, durna səfinə,
11. Leylək dimdiyinə, durna səsinə?
12. ...Könlüm bu daralan Vətənə baxıb,
13. Uçunmur "Qarabağ şikəstəsi"nə.

14. Dərd dərdlə toqquşdu, dərd dərdə dəydi,
15. Dərd dərddən əzildi ürəyimizdə.
16. Payız durnasınnan getdi İrəvan,
17. Xalları düzüldü ürəyimizdə.

18. ...Bahar necə gəldi, yenə bilmədim,
19. Aylarım, illərim dağılı qalıb.
20. Sən niyə pozuldun, durna qatarı? –
21. İçimdə bir durna nağılı qalıb...
1997

5. Fena hasretim turna sesine,
6. Leylek yuvasından uzak canım.
7. Tanrı'ya yaslanıp ah çeke çeke,
8. Ömür yarılandı, yaralı canım.

9. Ömür yarılandı, nerden bakalım
10. Turna sürüsüne, turna safına,
11. Leylek gagasına, turna sesine?
12. Gönlüm bu daralan vatana bakıp,
13. Sevinmiyor "Karabağ derdi"ne.

14. Dert dertle tokuştu, dert derde değdi,
15. Dert dertten ezildi yüreğimizde.
16. Güz turnası ile gitti Erivan,
17. Hâlleri dizildi yüreğimizde.

18. Bahar nasıl geldi, yine bilmedim,
19. Aylarım, yıllarım dağılıp kalmış.
20. Sen niye bozuldun, turna sürüsü?
21. İçimde bir turna masalı kalmış…

MƏN ŞEİR YAZMIRAM (13)

1. Yuxumu gözümdə dəfn eyləmişəm,
2. Ölüm də yatırtmaz məni bu gecə.
3. Mən şeir yazmıram...
4. açıb qəlbimi,
5. Dərdimin şəklini çəkirəm, dədə.

6. Dərdimin şəklini çəkirəm, fəqət,
7. Dərdim ürəyimdə qalaq-qalaqdır.
8. Yuxu yanığıyam gecə bir çimir,
9. Neyniyim, ilhamım kor yapalaqdır, -
10. Gündüz qanadını qaldıra bilmir.

11. Dərdimin qapısı üzümə açıq,
12. Yığval ocağında mən az yanmıram.
13. Ən dərin fikrə də baş vursam, ancaq,
14. Bu dərin fikirdən baş açammıram.

15. Eşirəm hər gecə fikrimi, dədə,
16. Fikrim də torpaq tək oyuq-oyuqdu.
17. Ya söz süxurları çox dərindədir,
18. Ya mənim ürəyim hələ soyuqdur.

BEN ŞİİR YAZMIYORUM

1. Uykumu gözümden defetmişim,
2. Ölüm de yatırmaz beni bu gece.
3. Ben şiir yazmıyorum…
4. açıp kalbimi,
5. Derdimin resmini çekiyorum, baba.

6. Derdimin resmini çekiyorum, fakat,
7. Derdim yüreğimde topak topaktır.
8. Uyku yanığıyım gece bir uyuklama,
9. Neyleyim, ilhamım kör korkaktır,
10. Gündüz kanadını kaldıramıyor.

11. Derdimin kapısı yüzüme açık,
12. Talih ocağında ben az yanmıyorum.
13. En derin fikre de başvursam, ancak,
14. Bu derin fikirden anlayamıyorum.

15. Eşiyorum her gece fikrimi, baba,
16. Fikrim de toprak gibi oyuk oyuktur.
17. Ya söz kayaları çok derindedir.
18. Ya benim yüreğim hâlâ soğuktur.

19. Eşirəm bir ömrü bir fikir üçün,
20. Fikrim gündən-günə dərinə çökür.
21. Rəssam – baxışların, bəstəkar – səsin,
22. Şair – fikirlərin rəsmini çəkir.

23. Dərdimin şəklini çəkirəm, ancaq,
24. Rəng də yox – dərdimi naxışlayam mən.
25. Hanı məndə o baxt – yarıb köksümü,
26. Dərdə tablo olan bu ürəyimi
27. Şəkil sərgisinə bağışlayam mən…
1989

19. Eşiyorum bir ömrü bir fikir için,
20. Fikrim günden güne derine çöküyor.
21. Ressam bakışların, bestekâr sesin,
22. Şair fikirlerin resmini çekiyor.

23. Derdimin resmini çekiyorum, ancak,
24. Renk de yok derdimi nakışlayım ben.
25. Hani bende o baht yarıp göğsümü,
26. Derde tablo olan yüreğimi
27. Fotoğraf sergisine bağışlayım ben…

ÇAP ETDİRMƏDİYİM ŞEİRLƏRİMƏ (14)

1. Bağışla, ay şeir, məni bağışla,
2. Bomboz bir ürəyə səni dəyişdim,
3. Bir qarın çörəyə səni dəyişdim,
4. Köynəyə, pencəyə səni dəyişdim.

5. Mən şair olanda adam olanlar
6. Dönüb şair oldu, məni bağışla.
7. Şeirlər, şairlər sayıldı bir-bir,
8. Mən "və sair" oldum...məni bağışla.

9. Bağışla, ay şeir, məni bağışla,
10. "Üzümdən-gözümdən pul iyi gəlmir",
11. Səsimdən-sözümdən pul iyi gəlmir,
12. Kölə iyi gəlmir, qul iyi gəlmir.

13. ...Dərdi vətənindən ağır olanlar
14. Daşıya bilərmi vətən dərdini?
15. Sapanda tutmayın, sinəmə qonub,
16. Yaralı bülbültək ötən dərdimi.

17. Bağışla, ay şeir, məni bağışla,
18. Səni dustaq etdim boz qovluqlarda,
19. Sənə həmdəm oldu toz, qovluqlarda,
20. Mən ölənə kimi döz qovluqlarda…
1997

BASTIRMADIĞIM ŞİİRLERİME

1. Bağışla, ey şiir, beni bağışla,
2. Bomboz bir yüreğe seni değiştim,
3. Bir yemelik ekmeğe seni değiştim.
4. Gömleğe, cekete seni değiştim.

5. Ben şair olduğumda adam olanlar
6. Dönüp şair oldu, beni bağışla.
7. Şiirler, şairler sayıldı bir bir,
8. Ben "ve saire" oldum…Beni bağışla.

9. Bağışla, ey şiir, beni bağışla,
10. "Yüzümden gözümden para iyi gelmiyor",
11. Sesimden sözümden para iyi gelmiyor,
12. Köle iyi gelmiyor, kul iyi gelmiyor.

13. Derdi vatanından ağır olanlar
14. Taşıyabilir mi vatan derdini?
15. Sapan da tutmayın, sineme konup
16. Yaralı bülbül gibi öten derdimi.

17. Bağışla, ay şeir, beni bağışla,
18. Seni tutsak ettim boz dosyalarda,
19. Sana dost oldu toz, dosyalarda,
20. Ben ölene kadar sabret dosyalarda…

QARA GÜNÜN QAZANCI (15)

1. Gün işığı ah çəkənin olammaz,
2. Daha gündüz ağ işıqlı kələkdi.
3. Gecə düşdü…

KARA GÜNÜN KAZANCI

1. Gün ışığı ah çekenin olamaz,
2. Gündüz ak ışıklı hileydi.
3. Gece indi.

4. Şükür sənə Yaradan,
5. Gecə ki var – qaragözlü mələkdi.

6. Gecə ki var – qaragözlü mələkdi,
7. Quldurlardan, quldarlardan ayrıca.
8. Hamı yatır…
9. Tanrı məni oyadır,
10. Ah çəkirəm – söz düzülür uc-uca.

11. Gecə düşür…
12. Halal fikir, halal söz,
13. Haram qonmaz mən oturan budağa.
14. Şükür, Tanrım, ac deyiləm mayadan –
15. İki ana mayalamış uşağam.

16. Gecə ki var – qaragözlü mələkdi,
17. Şeir ki var – qara günün qazancı.
18. Kim gərəksə, Tanrı özü oyadıb,
19. Kimin üçün boğaz yırtır azançı?..
1998

4. Şükür sana Yaradan,
5. Gece ki, kara gözlü melekti.

6. Gece ki, kara gözlü melekti.
7. Eşkıyalardan, köle sahiplerinden başka.
8. Hepsi yatıyor…
9. Tanrı beni uyandırıyor,
10. Ah çekiyorum söz diziliyor uç uca.

11. Gece iniyor…
12. Doğru fikir, doğru söz,
13. Haram konmaz benim oturduğum dala.
14. Şükür, Tanrım, aç değilim mayadan
15. İki ana mayalamış oğlanım.

16. Gece ki kara gözlü melekti.
17. Şiir ki kara günün kazancı.
18. Kim gerekse, Tanrı kendi uyandırmış,
19. Kimin için boğaz yırtıyor müezzin.

MƏN BİLİRƏM (16)

1. Mən bilirəm, nədən belə üzgünsən,
2. Tanrı nədən sənə də pay yetirmir.
3. Nədən bu cür yorulmusan, əzginsən,
4. Nədən belə səninki heç gətirmir.

5. Mən bilirəm, hardan gəlir qəm sənə,
6. Nədən sənin dərdin üstə dərd yağır.
7. Dörd yanına narın yağmur yağanda,
8. Nədən sənə dolu yağır, sərt yağır.

9. Mən bilirəm, gözqırpımlıq dünyadan
10. Umduğun nə, küsdüyün nə, a zalım.
11. Düşün bir yol, öz ömrünü sal yada:
12. Yaxşılığın, pisliyin nə, a zalım?

13. Əl uzadar tək Allah əl tutana,
14. Ata-ana sevənin O – imdadı.
15. Ömrü boyu ah çəkdirdin atana,
16. Ataların ahı tutar övladı…
2003

BEN BİLİYORUM

1. Ben biliyorum, neden böyle üzgünsün,
2. Tanrı neden sana da pay vermiyor.
3. Neden böyle yorulmuşsun, ezginsin,
4. Neden senin şansın hiç dönmüyor.

5. Ben biliyorum, nereden geliyor gam sana,
6. Neden senin derdinin üstüne dert yağıyor.
7. Dört yanına narin yağmur yağdığında,
8. Neden sana dolu yağıyor, taş yağıyor.

9. Ben biliyorum, göz kırpımlık dünyadan
10. Umduğun ne, küstüğün ne, a zalim.
11. Düşün bir kere, kendi ömrünü hatırla:
12. İyiliğin, kötülüğün ne, a zalim?

13. El uzatır tek Allah el tutana,
14. Ana, baba, sevenin O imdadı.
15. Ömrü boyunca ah çektirdin babana,
16. Babaların ahı tutar evladı…

TƏK QALANDA (17)

TEK KALDIĞINDA…

1. Tək qalanda iman gələr bəndəyə,
2. Tənha adam şeytana bir yağıdı.
3. Sol çiynində qələmkeşə iş vermə,
4. Gözəl olan iki çiynin sağıdı.

5. Yığnaq yerdə çeynənən söz qoxuyar,
6. Vaxtı ötüb, kif bağlamış mal kimi.
7. Öz şükrünü zikr içində oxuyar
8. Şirindilli bəndə sussa lal kimi.

9. Tənha adam şeytan üçün bəladı,
10. Tək qalanın sirdaşıdı Yaradan.
11. Yığnaq yerdə hər şey ala-buladı,
12. Yığnaq yerdə ağ seçilməz qaradan.

13. Adamsansa, alim edər dərd səni,
14. Yamanlıq da yaxşılığa yozular.
15. Yığnaq yerdə bəndə tutan işlərin
16. Dörddə üçü sol çiyində yazılar.

17. Zikr içində kamil olan bəndələr
18. İrfan adlı yapıncıya bürünər.
19. Tənha adam, təkliyinnən vaxt gələr
20. Eyni anda yeddi yerdə görünər…

2001

1. Tek kaldığında iman gelir insana,
2. Yalnız adam şeytana bir düşmandır.
3. Sol omzundaki yazıcıya iş verme,
4. Güzel olan iki omzun sağıdır.

5. Kalabalık yerde söylenen söz kokar,
6. Vakti geçen küf bağlamış mal gibi.
7. Şükrünü zikir içinde okur
8. Tatlı dilli insan sussa lâl gibi.

9. Yalnız adam şeytan için beladır,
10. Tek kalanın sırdaşıdır Yaradan.
11. Kalabalık yerde her şey karışıktır.
12. Kalabalık yerde ak seçilmez karadan.

13. Adamsan, alim eder dert seni,
14. Kötülük de iyilik de yorumlanır.
15. Kalabalık yerde insanın yaptığı işlerin
16. Dörtte üçü sol omuzda yazılır.

17. Zikir içinde kâmil olan insanlar
18. İrfan adlı yamçıya bürünür.
19. Yalnız adam, tekliğinden vakit gelir
20. Aynı anda yedi yerde görünür.

MƏN (18)

1. Burda yurdum yoxdu, orda vətənim,
2. Kəfənsiz ölüyəm – basdırmaq olmaz.
3. Şahın babasına söysəm də məni,
4. Nə orda, nə burda asdırmaq olmaz.

5. Mən qərib adamam anadangəlmə,
6. Orda buralıyam, burda oralı.
7. Əyilib keçirəm qırıq körpüdən,
8. Gah ora, gah bura...canı yaralı.

9. Vətən istəyirəm – "daş" verən hanı?
10. Adama dünyada vətən bir olar.
11. Mən qərib adamam... qərib adam da
12. Ya nökər, ya hambal, ya tacir olar.

13. Mən qərib kimsəyə nökər olammam,
14. Hambal olmağa da taqətimmi var?

BEN

1. Burada yurdum yok, orada vatanım,
2. Kefensiz ölüyüm gömmek olmaz.
3. Şahın dedesine sövsem de beni,
4. Ne orada, ne burada astırmak olmaz.

5. Ben garip adamım anadan doğma,
6. Orda buralıyım, burada oralı.
7. Eğilip geçiyorum kırık köprüden,
8. Kâh ora kâh bura...Canı yaralı.

9. Vatan istiyorum "taş" veren hani?
10. İnsana dünyada vatan bir olur.
11. Ben garip adamım.. Garip adam da
12. Ya uşak ya hambal ya tacir olur.

13. Ben garip kimseye uşak olamam,
14. Hambal olmaya da takatim mi var?

15. Zər verib, yerinə mis də alammam,
16. Tacirlik etməyə qüdrətimmi var!?

17. Vətənim yurd olmur, yurdum da vətən,
18. Harda yaşasam da ömrüm qəribdi.
19. ...Yaxşı ki, Yaradan öz yoluma daş,
20. Könlümün yoluna xalça səribdi...

2003

ÖZÜMÜ GƏZİRƏM (19)

1. Hər addım bir hünər meydanı imiş,
2. Yüz yol daş-kəsəyə dəyib hünərim.
3. Boyumu doyunca hələ görməmiş,
4. Özümü gəzirəm nə vaxtdan bəri.

5. Harda itirmişəm görən özümü,
6. Görən kim qoparıb məni özümdən?
7. Yellərmi sovurub göyə izimi,
8. Şeytanmı qoparıb məni özümdən?

9. Hansı planetin ilğım qoynunda,
10. Hansı okeanın dibindəyəm mən?
11. Yığvalsız bir qızın çillə suyunda,
12. Yoxsa bir harının cibindəyəm mən?!

13. Məndən nə umursan fağır dilənçi,
14. Yüz də hər üzünə çevir cibimi.
15. Adıma ilk dəfə kim "şair" dedi,
16. Bax, elə o yıxdı mənim evimi!

17. Bax, elə o yıxdı mənim evimi!
18. Özümü mən elə itirdim o vaxt –
19. Quzu boş ovuca aldanan kimi,
20. Aldandım...
21. Aldatdım niyə özümü, -
22. Axı yaşamağa gedirdim o vaxt!

23. Özümü gəzirəm əli çıralı,
24. Daha mən özümə sahib deyiləm.
25. Bəlkə də yüz addım məndən aralı
26. Düzlüyü ucundan mənəm döyülən!

27. ...Bir elan oxunar cəmi üç sətir:
28. "Özünü itirib, yazıq darıxır.

15. Altın verip yerine bakır da alamam
16. Tacirlik etmeye kudretim mi var?

17. Vatanım yurt olmuyor, yurdum da vatan,
18. Nerede yaşasam da ömrüm gariptir.
19. İyi ki, Yaradan yoluma taş,
20. Gönlümün yoluna halı sermiş.

KENDİMİ ARIYORUM

1. Her adım bir hüner meydanı imiş,
2. Adım başı taşlara değmiş hünerim.
3. Boyumu doyunca hâlâ görmemiş,
4. Kendimi arıyorum ne vakitten beri.

5. Nerede yitirmişim kendimi,
6. Kim koparmış beni kendimden?
7. Yeller mi savurmuş göğe izimi,
8. Şeytan mı koparmış beni kendimden?

9. Hangi gezegenin hayal koynunda,
10. Hangi okyanusun dibindeyim ben?
11. Talihsiz bir kızın çile suyunda,
12. Yoksa bir haram yiyenin cebindeyim ben?!

13. Benden ne umuyorsun fakir dilenci,
14. Yüz defa her yüzünü çevir cebimin.
15. Adıma ilk defa kim "şair" dedi,
16. Bak, hele o yıktı benim evimi!

17. Bak, o yıktı benim evimi!
18. Kendimi yitirdim o vakit
19. Kuzu boş avuca aldanır gibi,
20. Aldandım...
21. Aldattım niye kendimi,
22. Yaşamaya gidiyordum o vakit!

23. Kendimi arıyorum eli çıralı,
24. Daha ben kendime sahip değilim.
25. Belki de yüz adım benden uzak
26. Doğruluğu yüzünden benim dövülen!

27. Bir ilan okunur hepsi üç satır:
28. "Kendini yitirmiş, yazık bezmiş.

29. Əgər tapan olsa Rafiq Hümməti,	29. Eğer bulan olursa Rafig Hümmet'i,
30. Qaytarın özünə... yazıqdır axı!..”	30. Döndürün kendine...Yazıktır...”
1987	

AY MƏNİ DOĞAN (20) / **AY BENİ DOĞURAN**

1. Mən kimin şərinə düşmüşəm görən,	1. Ben kimin şerrine düşmüşüm acaba
2. Kimin qarğışıdı başımdan yağan?	2. Kimin kargışıydı başımdan yağan?
3. Nə olsun, hələ ki, gümraham, sağam, -	3. Ne olsun, hâlâ ki, mutluyum, sağım,
4. Sən məni neynirdin, ay məni doğan?	4. Neden doğurdun ki, ay beni doğuran?
5. Bu ömür deyilən yel karvanına	5. Bu ömür denilen yel kervanına
6. Qoşulub getməyə köçümmü çatar.	6. Katılıp gitmeye göçüm mü yeter.
7. Sən məni neynirdin, ay məni doğan,	7. Neden doğurdun ki, ay beni doğuran?
8. Mənim yaşamağa gücümmü çatar!?	8. Benim yaşamaya gücüm mü yeter!?
9. Neyniyim, ömrümün yükü ağırdı,	9. Ne yapayım, ömrümün yükü ağırdır,
10. Neçə dağ ucalır mənim qoynumda.	10. Kaç dağ yükselir benim koynumda.
11. Dəyirman deyiləm, ey qadir Allah,	11. Değirmen değilim, ey kadir Allah,
12. Dəyirman daşını düşürt boynumdan.	12. Değirmen taşını düşürt boynumdan.
13. Ölüm yazılmayıb doğulmayana,	13. Ölüm yazılmamış doğmayana,
14. Dünyaya gəldinsə, ölümün hazır.	14. Dünyaya geldiysen, ölümün hazır.
15. Bizim məzarlıqda bir qara qazma	15. Bizim mezarlıkta bir kara kazma
16. İyirmi dörd ildir qəbrimi qazır.	16. Yirmi dört yıldır kabrimi kazıyor.
17. ...Mənim öz əlimdə acalım yoxdu,	17. Benim kendi elimde ecelim yoktur,
18. Acalı gələnlər deməsin sağam.	18. Eceli gelenler demesin “sağım”.
19. Axı, ölməyə də macalım yoxdu,	19. Ah, ölmeye de mecalim yoktur,
20. Sən məni neynirdin, ay məni doğan?..	20. Neden doğurdun ki, ay beni doğuran?
1989	

TƏNHALIQ (21) / **YALNIZLIK**

1. Sən də yalqızlıqdan utanırsanmı,	1. Sen de yalnızlıktan utanır mısın,
2. Səfehləyirsənmi tənha qalanda?	2. Garip olur musun yalnız kaldığında?
3. Zümzümə eləyib, fit çalırsanmı	3. Usulca şarkılar söylüyor musun
4. Huşuna əcaib sükut dolanda?	4. Ruhuna acayip sükut dolduğunda?
5. Huşuna əcaib sükut dolanda,	5. Ruhuna acayip sükut dolduğunda,
6. Gecə uzananda sabahsız kimi,	6. Gece uzadığında sabahsız gibi,
7. Rəzil bir xəyala ürcah olub da,	7. Rezil bir hayale yakalanıp da,
8. Qəfil tər basırmı səni buz kimi?	8. Ani ter basar mı seni buz gibi?
9. Qəfil xəcalətdən gizlənmək üçün	9. Ani bir utançtan sakınmak için
10. Nimdaş xatirənə küfr edirsənmi?	10. Eski hatırana küfreder misin?

11. Qaçıb pəncərəyə...çölü bir anlıq
12. Dəli tək döyüküb seyr edirsənmi?

13. ...Bəndə tək qalanda dəliyə dönür,
14. Rəzil düşüncələr cana daraşır.
15. Özünə yaradıb Tanrı təkliyi,
16. Tənhalıq Tanrıya yaman yaraşır...
2001

MƏN SÖZÜMÜ PIÇILDADIM RÜZGARA (22)

1. Qundağima Gün doğmadı, bilirəm,
2. Doğularkən alnım üstə Ay qonub.
3. Çiynim üstdə mələklərim keyiyib,
4. Alnım üstdə heyrətindən Ay donub.

5. Qundağima Gün doğmadı, bilirəm,
6. Ağlamadım. Ağlamağa üzüm yox.
7. Mən sözümü pıçıldadım rüzgara,
8. Bəndələrə oxunası sözüm yox.

9. Mən sözümü pıçıldadım rüzgara,
10. Rüzgar bilər, mən bilərəm, Söz bilər.
11. Nə zamansa ağ yellərdən səksənib,
12. O söz ilə qucaqlaşan Toz bilər.

13. Doğularkən alnım üstə Ay qonub,
14. Paralanıb... bir ulduz da tay qonub.
15. İki mələk O-ndan mənə pay qonub,
16. Qundağima Gün doğmadı, bilirəm.

17. Qundağına Gün doğmayan səsəm mən,
18. Gün şüası oynayanda oxumam.
19. Ay nurunda bir söz çiçək açmasa,
20. Min il keçə, mən o sözü qoxumam...
2000

QÜRBƏT ADAMLARI ŞEİR DİNLƏMƏZ (23)
(Dostum şair Mamocoğluna)

1. A qərib diyarın tən ortasında
2. Vətəni içində gəzdirən adam,
3. Gecələr Tanrıdan söz payı alıb,
4. Səhərlər rüzgarnan süzdürən adam –

11. Koşup pencereye...Çölü bir anlık
12. Deli bir bakışla seyreder misin?

13. İnsan tek kalınca deliye dönüyor,
14. Rezil düşünceler cana akışıyor.
15. Kendine yaratmış Tanrı tekliği,
16. Yalnızlık Tanrı'ya çok yakışıyor...

BEN SÖZÜMÜ FISILDADIM RÜZGARA

1. Kundağıma güneş doğmadı, biliyorum,
2. Doğarken alnımın üstüne ay konmuş.
3. Omzum üstünde meleklerim sarsılmış,
4. Alnımın üstünde hayretinden ay donmuş.

5. Kundağıma güneş doğmadı, biliyorum,
6. Ağlamadım. Ağlamaya yüzüm yok.
7. Ben sözümü fısıldadım rüzgara,
8. İnsanlara söylenecek sözüm yok.

9. Ben sözümü fısıldadım rüzgara,
10. Rüzgar bilir, ben bilirim, söz bilir.
11. Ne zaman ak yellerden tiksinmiş
12. O söz ile kucaklaşan toz bilir.

13. Doğarken alnımın üstüne ay konmuş.
14. Parçalanmış... Bir yıldız da yanına konmuş
15. İki melek ondan bana pay koymuş,
16. Kundağıma güneş doğmadı, biliyorum.

17. Kundağına güneş doğmayan sesim ben,
18. Güneş ışığı doğduğunda söylemem.
19. Ay nurundan bir söz çiçek açmasa,
20. Bin yıl geçse, ben o sözü koklamam...

GURBET ADAMLARI ŞİİR DİNLEMEZ
(Dostum şair Mamocoğlu'na)

1. A garip diyarın fırtına ortasında
2. Vatanı içinde gezdiren adam,
3. Geceleri Tanrı'dan söz payı alıp,
4. Seherleri rüzgardan süzdüren adam

5. Qürbət adamları şeir dinləməz.

6. Qürbət yollarına töküldü hamı,
7. Vətəndə dolanmaq müşkül olunca...
8. Hamı pul dalınca qaçdı, a qağa,
9. Qürbətə kim qaçdı şeir dalınca? –
10.Qürbət adamları şeir dinləməz.

11. Amma sən qürbətə boyun əymədin,
12. Qürbətçi sözünü ötən eylədin.
13. Çoxları Vətəndə qərib yaşadı,
14. Sən gedib qürbəti Vətən eylədin
15. Bir qucaq qürurnan, bir nəfəs söznən.

16. Qürbət adamları şeir dinləməz...
17. Şeirini küləyə, yelə oxudun,
18. Evdə bəslədiyin gülə oxudun,
19. Qar basmış yovşanlı çölə oxudun
20. Səssiz bir avaznan, yumulu göznən.

21. Soyuq Moskvanın tən ortasında
22. Sən özün bir isti Vətənsən, qağa,
23. Bir qucaq qürurnan, bir nəfəs söznən,
24. Səssiz bir avaznan, yumulu göznən
25. Borçalı dilində ötənsən, qağa.
26. Qürbət adamları şeir dinləməz...

2013

AY İŞIĞI GECƏLƏRİN KƏFƏNİ (24)

1. Ay işığı – gecələrin kəfəni,
2. Zinrik gecə ağ kəfənə bürünər.
3. Ağ kəfənin ağ nurunda şairlər
4. Dizin-dizin Yaradana sürünər.

5. Ayın nuru – gecələrin kəfəni,
6. Zülmət özü – gecələrin ruhudu.
7. Ah çəkənin gündüzünə gün düşməz,
8. Hər gündüzüm bir gecəyə yuxudu.

9. Ay işığı – gecələrin kəfəni,
10. Ay işığı ah çəkənə xoş gələr.
11. Ay işığı doğulanda mələklər,
12. Hara getsə, şairlərə tuş gələr.

5. Gurbet adamları şiir dinlemez.

6. Gurbet yollarına döküldü hepsi,
7. Vatanda dolanmak müşkül olunca...
8. Hepsi para ardına kaçtı, a baba,
9. Gurbete kim kaçtı şiir ardına?
10. Gurbet adamları şiir dinlemez.

11. Ama sen gurbete boyun eğmedin,
12. Gurbetçi sözünü geçer eyledin
13. Çokları vatanda garip yaşadı,
14. Sen gidip gurbeti vatan eyledin.
15. Bir kucak gururla, bir nefes sözle.

16. Gurbet adamları şiir dinlemez...
17. Şiirini rüzgara, yele okudun,
18. Evde beslediğin güle okudun,
19. Kar basmış yavşanlı çöle okudun
20. Sessiz bir avazla, yumulu gözle.

21. Soğuk Moskava’nın fırtına ortasında
22. Sen kendin bir sıcak vatansın, baba,
23. Bir kucak gururla, bir nefes sözle,
24. Sessiz bir avazla, yumulu gözle
25. Borçalı dilinde söyleyensin, baba.
26. Gurbet adamları şiir dinlemez...

AY IŞIĞI GECELERİN KEFENİ

1. Ay ışığı gecelerin kefeni,
2. Zifiri gece ak kefene bürünür.
3. Ak kefenin ak nurunda şairler
4. Dizin dizin Yaradan’a sürünür.

5. Ayın nuru gecelerin kefeni,
6. Karanlığın kendisi gecelerin ruhudur.
7. Ah çekenin gündüzüne güneş düşmez,
8. Her gündüzüm bir geceye uykuydu.

9. Ay ışığı gecelerin kefeni,
10. Ay ışığı ah çekene hoş gelir.
11. Ay ışığı doğduğunda melekler,
12. Nereye gitse, şairlere rast gelir.

13. Hər gündüzüm bir gecəyə yuxudu,
14. Yaman olur yuxuların qarası.
15. Nə müddətdir mənə gündüz olammır
16. Gündoğanla Günbatanın arası.

17. Ay işığı – gecələrin kəfəni,
18. Ay işığı – qaranlığın libası.
19. "Gün işığı ah çəkənin olammır",
20. Ay nurunu bizə göndər, babası!..
2001

13. Her gündüzüm bir geceye uykuydu.
14. Fena olur uykuların karası.
15. Ne müddettir bana gündüz olamıyor
16. Doğu ile batı arası.

17. Ay ışığı gecelerin kefeni,
18. Ay ışığı karanlığın elbisesi.
19. "Gün ışığı ah çekenin olamıyor",
20. Ay nurunu bize gönder, dedesi!..

DARIXIRAM (25)

1. Darıxıram... bu da belə yanğıdı,
2. Elə bil ki, səhradayam, suyum yox.
3. Kəndirim var, kəsənim var, neyləyim, -
4. İp kəsilsə, yıxılmağa quyum yox.

5. Darıxmaq da ölüm kimi bir şeydi,
6. Ya dünyada hamı ölüb, ya da mən.
7. Fürsət düşüb – nə istəyir söyləsin,
8. Bir kimsə yox; bu Allahdı, bu da mən.

9. Darıxmağın bir üzü var – Tənhalıq,
10. Tanrı özü tənhalığın Təkidi.
11. Bu təklikdən məni qopar, ay Allah,
12. Sən ki, varsan... Rafiq Hümmət nəçidi!?

13. Darıxıram xəpəng tutmuş qurd kimi,
14. Ulartımı dağlar duysa, kar olar.
15. İçim yanır od vurulmuş yurd kimi,
16. Ah, nə ola, bircə xışma qar ola!

17. Darıxıram... sevdam məni oynadır,
18. Röyasında buta almış yar kimi.
19. Partlayacam içimdəki sevgidən,
20. Şirinlikdən parçalanan nar kimi.

21. ...Tənhalıq da bir peşəymiş. Sən demə,
22. Darıxmaq da yaşamağa çaradı.
23. Darıxanda eşq istəyir şairlər,
24. Darıxanda – Tanrı bəndə yaradır...
1999

ÖZLÜYORUM

1. Özlüyorum... bu da böyle alevdir,
2. Sanki sonsuz sahradayım, suyum yok.
3. Halatım var, ipim de var, neyleyim,
4. İp kesilse, yıkılmaya kuyum yok.

5. Özlemek de ölüm gibi bir şeydir,
6. Ya dünyada herkes ölmüş, ya da ben.
7. Fırsat varken ne istiyor söylesin,
8. Bir kimse yok; bu Allah'tır, bu da ben.

9. Özlemenin bir yüzü var yalnızlık,
10. Tanrı kendisi yanlnızlığın tekidir.
11. Bu yalnızlıktan beni kopar, Allah'ım,
12. Sen ki varsın... Rafig Hümmet necidir!?

13. Özlüyorum kapan tutmuş kurt gibi,
14. Ulumamı dağlar duysa, sağır olur.
15. Yanıyorum od vurulmuş yurt gibi,
16. Ah, ne olur, bir tek avuç kar olsa!

17. Özlüyorum... Aşkım beni oynatır,
18. Rüyasında sevdalanmış yar gibi.
19. Patlayacağım içimdeki sevgiden,
20. Tatlılıktan parçalanan nar gibi.

21. Yalnızlık da bir sanatmış meğerse,
22. Özlemek de yaşamaya çaredir.
23. Özleyince aşk istiyor şairler,
24. Özleyince Tanrı insanı yaratır...

İNDƏN BELƏ (26)

BUNDAN BÖYLE

1. Bu dünyada nə yaşadim bəllidi,
2. Harda, necə yaşayıram – nə ələm?!
3. İndən belə Tanrı verən ömrümü
4. Mən nə cürə yaşayacam, bilirəm.

5. Bu dünyada nə yaşadim bəllidi,
6. İlk ömrümdə yetişməmiş dərildim.
7. O dünyanın sirli astanasında
8. Öz ruhumla öz canımda dirildim.

9. Harda, necə yaşayıram – nə ələm?!
10. Bir ömürdü: dadı acı, duzu kəm.
11. Bəndələrin nəzərində talesiz,
12. Yaradanın hüzurunda xoşbəxtəm.

13. İndən belə Tanrı verən ömrümü
14. Özgələrə xərcləyəcəm yenə mən.
15. Tanrı məni dost seçəndən bu yana,
16. Vallah, yağı kəsilmişəm mənə mən.

17. Mən nə cürə yaşayacam, bilirəm,
18. Yazıq olsun badalaqlı yoldaşa,
19. Yazıq olsun iman bilməz qandaşa...
20. Dərdini de ya Tanrıya, ya daşa...
1998

QƏZA (27)

1. Qəzaya uğrayır təyyarə, maşın,
2. Neçə ömür biçir, doğrayır hər gün.
3. Hələ ölməmişəm...qismətə baxın! –
4. Ürəyim qəzaya uğrayır hər gün.

5. Ürəyim qəzaya uqrayır hər gün,
6. Gündə ürəyimə neçə söz dəyir.
7. Güzgüyə baxıram: mən belə çirkin,
8. Ay Allah, bəs niyə mənə göz dəyir!?

9. Qəzaya uğradı göydə Qaqarin,
10. Qəzaya uğradı düz yolda Söyün,
11. Qəzaya uğradı Vaqif İbrahim,
12. Ürəyim qəzaya uğradı o gün.

13. (...İçimdə, çölümdə bir ölüm qəmi,
14. Ömürdən küsəndə, gündən küsəndə,

1. Bu dünyada ne yaşadım bellidir,
2. Nerede, nasıl yaşıyorum ne hâldeyim?!
3. Bundan böyle Tanrı'nın verdiği ömrümü
4. Ben nasıl yaşayacağım, bilirim.

5. Bu dünyada ne yaşadım bellidir,
6. İlk ömrümde hamken toplandım.
7. O dünyanın sırlı eşiğinde
8. Kendi ruhumla kendi canımda dirildim.

9. Nerede, nasıl yaşıyorum ne hâldeyim?!
10. Bir ömürdü: Tadı acı, tuzu eksik.
11. İnsanların gözünde talihsiz,
12. Yaradanın huzurunda mutluyum.

13. Bundan böyle Tanrı'nın verdiği ömrümü
14. Başkalarına harcayacağım yine ben.
15. Tanrı'nın beni dost seçtiğinden bu yana,
16. Vallahi, düşman kesilmişim bana ben.

17. Ben nasıl yaşayacağım, biliyorum.
18. Yazıklar olsun çelme takan yoldaşa,
19. Yazıklar olsun iman bilmez kandaşa...
20. Derdini de ya Tanrı'ya, ya taşa.

KAZA

1. Kazaya uğruyor uçak, araba,
2. Ne kadar ömür biçiyor, doğruyor her gün.
3. Hâlâ ölmemişim...kısmete bakın!
4. Yüreğim kazaya uğruyor her gün.

5. Yüreğim kazaya uğruyor her gün,
6. Günde kaç defa yüreğime söz değiyor.
7. Aynaya bakıyorum: Ben böyle çirkin,
8. Ay Allah, yeter bana niye göz değiyor!?

9. Kazaya uğradı gökte Kakarin,
10. Kazaya uğradı düz yolda Söyün,
11. Kazaya uğradı Vakıf İbrahim,
12. Yüreğim kazaya uğradı o gün.

13. (...İçimde, çölümde bir ölüm gamı,
14. Ömre küsünce, güne küsünce,

15. Mən mindiyim maşın, mindiyim gəmi
16. Qəzaya uğramır mən istəsəm də).

17. Ürəyim dərd ilə toqquşur hər gün,
18. Hər gün ürəyimdə qəzadır, Allah!
19. Ağrını ürəyim elə çəkir ki,
20. Mənim ölümümü uzadır Allah.

21. Fələyin məndən çox kor qarıncaya,
22. Çivinə, cücüyə yazığı gəlir?
23. O çoxdan salardı məni qəzaya,
24. Yəqin sürücüyə yazığı gəlir...
1991

15. Benim bindiğim araba, bindiğim gemi
16. Kazaya uğramıyor ben istesem de.)

17. Yüreğim dert ile tokuşuyor her gün,
18. Her gün yüreğimde kazadır, Allah!
19. Ağrını yüreğim öyle çekiyor ki,
20. Benim ölümümü uzatıyor Allah.

21. Feleğin benden çok kör karıncaya
22. Sineğe, civcive acıması geliyor?
23. O çoktan yaptırırdı bana kazayı
24. Fakat sürücüye acıması geliyor...

TƏNHA QAYIĞAM (28)

1. Mən tənha qayığam, tənha qayığam,
2. Yelkən ümidinə, yel ümidinə.
3. Qarışıq suların ortasındaca
4. Qısılıb qalmışam yer ümidinə.

5. Qısılıb qalmışam yer ümidinə,
6. Nə sahil görünür, nə də bir ada.
7. Mən tənha qayığam, tənha qayığam,
8. Ayrı bir qayıq yox bəlkə dəryada.

9. Məndən tənhası yox bəlkə dünyada,
10. Yalqızlıq taxtının tək sultanıyam.
11. Qarışıq suların tən ortasında
12. Mən öz sahilimi çətin tanıyam.

13. Mən öz sahilimə çətin qovuşam,
14. Çətin ki, bu yellər əsə tərsinə.
15. Üzürəm, nə bilim, səmtim haraya –
16. Düşmən gəmisinə, dost gəmisinə.

17. Düşmən gəmisi nə, dost gəmisi nə?..
18. Yelkən ümidinə, yel ümidinə,
19. Qarışıq suların tən ortasında
20. Üzürəm bir arşın yer ümidinə...
1998

YALNIZ KAYIĞIM

1. Ben yalnız kayığım, yalnız kayığım
2. Yelken ümidine, yel ümidine
3. Karmaşık suların fırtınasında
4. Kısılıp kalmışım yer ümidine.

5. Kısılıp kalmışım yer ümidine,
6. Ne sahil görünüyor, ne de bir ada.
7. Ben yalnız kayığım, yalnız kayığım,
8. Başka bir kayık yok belki deryada.

9. Benden yalnızı yok belki dünyada,
10. Yalnızlık tahtının tek sultanıyım.
11. Karmaşık suların fırtınasında
12. Ben kendi sahilimi zor tanıyorum.

13. Ben kendi sahilime zor kavuşayım,
14. Zor ki, bu rüzgar esse tersine.
15. Bilmem, yüzüyorum semtim nereye
16. Düşman gemisine, dost gemisine?

17. Düşman gemisi ne, dost gemisi ne?
18. Yelken ümidine, yel ümidine,
19. Karmaşık suların fırtınasında
20. Kalmışım bir arşın yer ümidine...

CAVİD VƏ MƏN (29)

1. Neçə yerə bölünmüşəm, ilahi,
2. Neçə yerdə yaşayıram mən yazıq.

CAVİD VE BEN

1. Kaç yere bölünmüşüm, ilahi,
2. Kaç yerde yaşıyorum ben yazık.

3. Daş üstündə gül-çiçəklər bəsləyir,
4. Peşqun üstə daş yayıram mən yazıq.

5. Tələsirəm, yürüyürəm, qaçıram,
6. İzim düşür yeddi yerə bir gündə.
7. Əl-ayağım qandalsızdı, azadam,
8. Amma ürək çox darıxır sürgündə.

9. Ürək üçün sürgün olmaq zülümdü,
10. Əl-ayaqdı tez alışan sürgünə.
11. Ey Caviddən çox danışan baş yazar,
12. Kişisənsə, məni də yaz dərginə.

13. Kişisənsə, məni də yaz dərginə,
14. Heç olmazsa, bu kövrək səsimdən yaz.
15. Ağan qoymaz yaxşılığım açıla,
16. Sən də götür tərsinə - pisimdən yaz.

17. Peşqun üstə daş yayıram mən yazıq,
18. Bu halıma yarım baxıb qəmlənir.
19. Xoşbəxtlikdi, faciə ha deyil ki, -
20. Gör o daşdan neçə adam yemlənir.

21. ...Sən Cavidi sürgün edənlərdən yaz,
22. Cavidlərdən mən yazaram dərgimə.
23. Ürəyimin şəkilləri üzümdə,
24. A baş yazar, tamaşa et sərgimə!..
2008

3. Taş üstünde güller, çiçekler besliyor,
4. Hamur tahtası üstüne taş yayıyorum ben yazık.

5. Telaşlıyım, yürüyorum, kaçıyorum,
6. İzim düşüyor yedi yere bir günde.
7. Elim ayağım zincirsiz, azadım,
8. Ama yürek çok sıkılıyor sürgünde.

9. Yürek için sürgün olmak zulümdür,
10. El ayak tez alışır sürgüne.
11. Ey Cavid'den çok konuşan baş yazar,
12. Adamsan beni de yaz dergine.

13. Adamsan beni de yaz dergine,
14. Hiç olmazsa, bu ağlamaklı sesimden yaz.
15. Ağan izin vermez iyiliğim ortaya çıksın,
16. Sen de götür tersine kötülüğümden yaz.

17. Hamur tahtası üstüne taş yayıyorum ben yazık.
18. Bu hâlime yarim bakıp kederleniyor.
19. Mutluluktur, facia değil ki,
20. Gör o taştan ne kadar adam yemleniyor.

21. Sen Cavid'i sürgün edenlerden yaz,
22. Cavidlerden ben yazarım dergime.
23. Yüreğimin resimleri yüzümde,
24. A baş yazar, temaşa et sergime!..

ANAMA (30)

1. Göy üzündə bir bulud yox, ay anam,
2. Göy üzü də üzün kimi təmizdi.
3. Dalğalanan tellərinə baxıram,
4. Elə bil ki, ləpələnən dənizdi.

5. Gərək deyil, yer üzündə hər nə var,
6. Bir Allah var, göy üzü var, durna var.
7. Səmadakı qatar-qatar durnalar
8. Durna deyil, hərəsi bir kənizdi.

9. Oğul dərdi çəkməyənlər yarıdı,
10. Sən seçən qız özgəsinin yarıdı.
11. Qaraşınlar qara günnən qarıdı,
12. Daha qızlar mavi göz, ağ bənizdi.

ANAMA

1. Gökyüzünde bir bulut yok, ay anam,
2. Gökyüzü de yüzün gibi temizdir.
3. Dalgalanan tellerine bakıyorum,
4. Sanki çırpınan denizdir.

5. Gerekmez, yeryüzünde ne varsa,
6. Bir Allah var, gökyüzü var, turna var.
7. Semadaki sıra sıra turnalar
8. Turna değil her biri bir cariyedir.

9. Oğul derdi çekmeyenler memnundur,
10. Senin seçtiğin kız başkasının yaridir.
11. Esmerler, kara günden karadır,
12. Şimdi kızlar mavi göz, ak benizdir.

13. ...Yan-yörəmdə ox tək uçur söz mənim,
14. Götürməyir neçə ürək, göz məni.
15. Ağırlığım-uğurluğum toz mənim –
16. Ləyənə bas, məni özün çimizdir...
1996

13. ...Etrafımda ok gibi uçuyor söz benim,
14. Çekemiyor kaç yürek, göz beni.
15. Ağırlığım uğurluğum toz benim
16. Leğene bas, beni kendin yıka...

MİLLƏTİN ŞAİRİ OLMAQ ZOR İMİŞ (31)

1. Ürəyim şeiri gəzdirmir daha,
2. Daha qoruyammır şeiri ürəyim.
3. Unudub eşqini...
4. Elə hey qovur
5. Şeytanı, iblisi, şəri ürəyim.

6. Daha gəzdirəmmir şeiri ürəyim,
7. Eşqini, gücünü, məhəbbətini
8. Haylayıb içindən azdıranların
9. Gözləyir zülmünü, məşəqqətini.

10. Daha qoruyammır şeiri ürəyim,
11. Bir şeir yolunda ömrüm qocalır.
12. Çarpılıb gündə bir şərə ürəyim,
13. Boylu qadınlar tək şeirini salır.

14. Ürəyim yarımçıq şeirlər doğur,
15. Sınıq ürəklərdə şeir bəslənməz.
16. Bu dünya elə bil şərə nökərdi;
17. Şər bəslənən yerdə şeir səslənməz.

18. Şeirin də şair tək ömrü yarımçıq,
19. Şeirin də şair tək ömrü kor imiş.
20. Allahın şairi ola bilənə
21. Millətin şairi olmaq zor imiş...
1997

MİLLETİN ŞAİRİ OLMAK ZOR İMİŞ

1. Yüreğim şiiri taşıyamıyor artık,
2. Daha koruyamıyor şiiri yüreğim.
3. Unutup aşkını...
4. Daima kovalıyor
5. Şeytanı, iblisi, şeri yüreğim.

6. Daha taşıyamıyor şiiri yüreğim
7. Aşkını, gücünü, sevgini
8. Sızlanıp içinden perişan olanların
9. Bekliyor zulmünü, meşakkatini.

10. Artık koruyamıyor şiiri yüreğim,
11. Bir şiir yolunda ömrüm kocalıyor.
12. Çarpılıp günde bir şiire yüreğim,
13. Hamile kadınlar gibi şiirini düşürüyor.

14. Yüreğimde yarım kalmış şiirler doğuyor,
15. Kırık gönüllerde şiir beslenmez.
16. Bu dünya sanki şerre uşaktır;
17. Şer beslenen yerde şiir seslenmez.

18. Şiirin de şair gibi ömrü yarım,
19. Şiirin de şair gibi ömrü kör imiş.
20. Allah'ın şairi olabilene
21. Milletin şairi olmak zor imiş...

AĞARIR (32)

1. Yerdən üzülürəm get-gedə, babam,
2. Ayağım torpaqda duruş gətirmir.
3. Ya məni bürüyüb Tanrının eşqi,
4. Ya da bəndələrin gözü götürmür.

5. Yolumu bəndələr seçə ha bilmir,
6. Gedirəm... qar yağır... izim ağarır.
7. Daha ağ kağıza sözüm yapışmır,

AĞARIYOR

1. Yerden uzaklaşıyorum gitgide, dedem,
2. Ayağımın toprakta takati yetmiyor.
3. Ya beni bürümüş Tanrı'nın aşkı,
4. Ya da insanlar kıskanıyor.

5. Yolumu insanlar göremiyor,
6. Gidiyorum...Kar yağıyor...İzim ağarıyor.
7. Daha ak kağıda sözüm yapışmıyor,

8. Qələmdən düşməmiş sözüm ağarır.

9. Qar yağır... Tanrının siması kimi,
10. Bu həyat ağarır, bu dam ağarır.
11. Bu evin içinə qar yağmır...
12. amma,
13. Bu qara bildiyim adam ağarır.

14. Daha dostlarım da görəmmir məni,
15. Mən al gözlərimin qarasındayam.
16. Yerdən üzülmüşəm, göydə deyiləm,
17. Bəlkə yerlə göyün arasındayam.

18. Qara günlərimin üz ağlığıdı,
19. Bu qara şöhrətim, şanım ağarır.
20. Açılır dan üzü...
21. Şükür, ilahi,
22. Axır ki, mənim də danım ağarır...
1992

8. Kalemden düşmemiş sözüm ağarıyor.

9. Kar yağıyor... Tanrı'nın siması gibi,
10. Bu hayat ağarıyor, bu dam ağarıyor.
11. Bu evin içine kar yağmıyor...
12. Ama,
13. Bu kara bildiğim adam ağarıyor.

14. Şimdi dostlarım da göremiyor beni,
15. Ben al gözlerimin karasındayım.
16. Yerden uzaklaşıyorum, gökte değilim,
17. Belki yerle göğün arasındayım.

18. Kara günlerimin yüz aklığıydı.
19. Bu kara şöhretim, şanım ağarıyor.
20. Açılıyor tan yüzü...
21. Şükür, ilahi,
22. Sonunda, benim de tanım ağarıyor.

MƏN ÖLƏRDİM (33)

1. Mən ölərdim, amma anam xəstədir,
2. Mən ölərdim, amma qızım bəstədir.
3. Mən qurtuldum – ölümüm can üstədir,
4. - Salam ömür! Demək, hələ sağam mən.

5. Mən ölərdim, amma dostlar azalır,
6. Mən ölərdim, amma oğlum sozalır.
7. Mən qurtuldum – azan səsi ucalır,
8. - Salam ömür! Necə bəyaz, ağam mən.

9. Mən ölərdim... atam mənsiz durammaz,
10. Mən ölərdim... yolum sona varammaz.
11. Mən qurtuldum – sağalası yaram az,
12. - Salam ömür! Bir ömürlük çağam mən.

13. Mən ölərdim, amma Vətən dardadı,
14. Mən ölərdim... – bildim Vətən hardadı.
15. Mən qurtuldum – Vətən iki yardadı,
16. - Salam omür! Bağ içində bağam mən.

17. Mən ölərdim... qoymadılar ölməyə,
18. Mən ölərdim... güc topladım gülməyə.
19. Mən vuruldum "Allah" adlı kəlməyə,

BEN ÖLÜRDÜM...

1. Ben ölürdüm ama anam hastadır,
2. Ben ölürdüm ama kızım küçüktür.
3. Ben kurtuldum ölümüm ölmek üzere.
4. -Selam ömür! Demek, hâlâ sağım ben.

5. Ben ölürdüm ama dostlar azalıyor,
6. Ben ölürdüm ama oğlum üzülüyor.
7. Ben kurtuldum ezan sesi yükseliyor,
8. -Selam ömür! Nasıl beyaz, akım ben.

9. Ben ölürdüm... Babam bensiz duramaz,
10. Ben ölürdüm... Yolum sona varamaz.
11. Ben kurtuldum sarılası yaram az,
12. -Selam ömür! Bir ömürlük çağım ben.

13. Ben ölürdüm ama vatan dardadır,
14. Ben ölürdüm...Bildim vatan nerdedir.
15. Ben kurtuldum vatan iki yardadır,
16. -Selam ömür! Bağ içinde bağım ben.

17. Ben ölürdüm... Bırakmadılar ölmeye
18. Ben ölürdüm... Güç topladım gülmeye.
19. Ben vuruldum "Allah" adlı kelimeye,

20. - Salam ömür! Yeddi sütun tağam mən...
2011

20. -Selam ömür! Yedi sütun kubbeyim ben...

TİFLİSİM ALINMAZ QALAM (34)

1. Sən mənim sahilim, mən sənin dalğan,
2. Səhərlər yuyunur, siqar yandırır,
3. Yemək də yemədən sənə gəlirəm.
4. Hər axşam sinəmdən itələyirsən,
5. Yeni səhər olur… yenə gəlirəm.

6. Hər səhər dalğa tək yönüm sahilə,
7. Çırpıla-çırpıla gəlirəm sənə.
8. Gecənin yuxusuz yorğunluğundan
9. Qurtula-qurtula gəlirəm sənə.

10. Bir ayrı şəhərdən gəlirəm sənə,
11. Hər səhər sən özün çəkirsən məni.

12. Neyniyim, axşamlar bir dolça su tək
13. Yenidən yoluna tökürsən məni.
14. Səni bu dünyada ölümcül sevən
15. Ağıllı da mənəm, vallah, dəli də.

16. Dünyanın ən gözəl qızlarını mən
17. Sevmişəm prospekt Rustavelidə.
18. Hər axşam sakitcə çəkilir səndən,
19. Hər səhər dalğa tək qabarıram mən.
20. Bütün məni sevən dosta, tanışa
21. Səni sevsin deyə, yalvarıram mən.

22. Sahilim, ümidim, ləpədöyənim,
23. Tiflisim – alınmaz qalamsan mənim.
24. Səni sevdiyimi necə deyim ki –
25. Atamsan, anamsan, balamsan mənim.
2011

TİFLİS'İM ALINMAZ KALEM

1. Sen benim sahilim, ben senin dalgan,
2. Seherler yıkanıyor, sigara yanıyor,
3. Yemek de yemeden sana geliyorum.
4. Her akşam sinemden iteliyorsun,
5. Yine seher oluyor...Yine geliyorum.

6. Her seher dalga gibi yönüm sahile,
7. Çırpına çırpına geliyorum sana.
8. Gecenin uykusuz yorgunluğundan
9. Kurtula kurtula geliyorum sana.

10. Bir ayrı şehirden geliyorum sana,
11. Her seher sen kendin çekiyorsun beni.

12. Neyleyim, akşamlar bir bidon su gibi
13. Yeniden yoluna döküyorsun beni.
14. Seni bu dünyada ölümcül seven
15. Akıllı da benim, vallahi, deli de.

16. Dünyanın en güzel kızlarını ben
17. Sevmişim ben cadde Rustaveli'de.
18. Her akşam sessizce çekiliyor senden,
19. Her seher dalga gibi kabarıyorum ben.
20. Bütün beni seven dosta, tanışa
21. Seni sevsin diye, yalvarıyorum ben.

22. Sahilim, ümidim, dalgakıranım,
23. Tiflis'im alınmaz kalemsin benim.
24. Seni sevdiğimi nasıl diyeyim ki
25. Atamsın, anamsın, yavrumsun benim.

GÖYDƏ ALLAH (35)

1. Ömrüm ola – düşmənimdən öc alam,
2. Vətən ulu olanadək qocalam...
3. Sinəm altdan ərşə doğru ucalan
4. Aha dönüb mələkləşən səsimdi.

5. Şair – sözü çiçək kimi qoxlayır,
6. Haqq deyəni Tanrı özü saxlayır.

GÖKTE ALLAH..

1. Ömrüm ola düşmanımdan öc alayım,
2. Vatan ulu olana dek kocalayım…
3. Sinemin altından arşa doğru yükselen
4. Aha dönüp melekleşen sesimdir.

5. Şair sözü çiçek gibi kokluyor,
6. Hak diyeni Tanrı kendi koruyor.

7. Mizrab ilə qucaqlaşıb ağlayır –
8. Aman Allah, bu nə teldi, nə simdi!?

9. Atam gələ - şırğa vura bu saza,
10. Anam gələ - dua deyə, söz yaza...
11. Nə müddətdi gedəmmirəm Darvaza,
12. Elə bil ki, yolum-izim tilsimdi.

13. ...Tənhalaşıb bir gün bezsəm dünyada,
14. Dörd tərəfdən əlim üzsəm dünyada,
15. Sirrə dönüb, sirdaş gəzsəm dünyada,
16. Göydə Allah, yerdə Şahin bəsimdi.
2000

7. Mızrap ile kucaklaşan ağlıyor
8. Aman Allah, bu ne teldir, ne bakır!?

9. Babam gelse nakış vursa bu saza,
10. Anam gelse dua etse, söz yazsa…
11. Ne müddettir gidemiyorum Darvaz'a,
12. Sanki yolum, izim tılsımdır.

13. Yalnızlaşıp bir gün bezsem dünyadan,
14. Dört taraftan elimi çeksem dünyadan,
15. Sırra dönüp, sırdaş gezsem dünyada,
16. Gökte Allah, yerde Şahin yeterdir.

GÜLÜRLƏR (36)

1. ...A dağlının yarı gəlin, ağlama,
2. Zurna ha yox; barı, gəlin, ağlama.
3. Sən Allah, a sarı gəlin, ağlama, -
4. Caz üstündə ağlayana gülürlər.

5. ...A bəy, yarın yad quludu, ağlama,
6. Dərdin səndən çox uludu, ağlama,
7. Sağın-solun qız doludu, ağlama, -
8. Qız üstündə ağlayana gülürlər.

9. ...Bir qoz üçün ahın nədi, a fağır,
10. Günah sənin dilindədi, a fağır.
11. Üç badam ki əlindədi, a fağır,
12. Qoz üstündə ağlayana gülürlər.

13. ...Saz çalınır – nələr gəlir ağlıma,
14. Tutur məni bir divanə ağlamaq.
15. Sil gözünü, Rafiq Hümmət, ağlama,
16. Saz üstündə ağlayana gülürlər...
2000

GÜLÜYORLAR

1. A dağlının yari gelin, ağlama,
2. Zurna ha yok; bari gelin ağlama.
3. Sen Allah, a sarı gelin, ağlama,
4. Caz üstüne ağlayana gülüyorlar.

5. A bey, yarin yabancı kuludur, ağlama,
6. Derdin senden çok uludur, ağlama,
7. Sağın solun kız doludur, ağlama,
8. Kız üstüne ağlayana gülüyorlar.

9. Bir ceviz için ahın nedir, a fakir,
10. Günah senin dilindedir, a fakir.
11. Üç badem ki elindedir, a fakir,
12. Ceviz üstüne ağlayana gülüyorlar.

13. Saz çalınıyor neler geliyor aklıma,
14. Tutuyor beni bir divane ağlama.
15. Sil gözünü, Rafig Hümmet, ağlama,
16. Saz üstüne ağlayana gülüyorlar.

HƏYAT (37)

1. Neçə arzu dustaq olub sinədə,
2. Zindan kimi yaşayiram yenə də.
3. Bu bulaqdan növbə çatdı mənə də,
4. Qabım sındı, suyum yerə calandı.

5. Su üstündə od qaladım, sac asdım,
6. Dörd divarda kölgə kəsdim, ad asdım.

HAYAT

1. Ne kadar arzu tutsak olmuş sinede,
2. Zindan gibi yaşıyorum yine de.
3. Bu pınardan nöbet geldi bana da,
4. Kabım kırıldı, suyum yere çalındı.

5. Su üstünde ateş yaktım, sac astım,
6. Dört duvarda kahramanlıklarımı yaptım.

7. Çox üfürmə tütəyini, a dostum,
8. Zəmanə öz zurnasını çalandı.

9. Gülə-gülə kül üfürdüm gözlərə,
10. Çox aldandım yumru-yumşaq dizlərə.
11. Layla dedim öpülməmiş qızlara,
12. Biləmmədim sevgilimdi, balamdı...

13. Zaman bizdən gün qopardan oğrudu,
14. Keçmişə bax: əziyyətdi, ağrıdı.
15. Künc-bucaqda öpüşməyim doğrudu,
16. Kərəm kimi alışmağım yalandı.
1989

7. Çok üfürme kavalını, a dostum,
8. Zaman kendi zurnasını çalandır.

9. Güle güle kül üfürdüm gözlere,
10. Çok aldandım yumru yumuşak dizlere.
11. Leyla dedim öpülmemiş kızlara,
12. Bilemedim sevgilimdi, yavrumdu.

13. Zaman bizden gün kopartan hırsızdır,
14. Geçmişe bak: Eziyettir, ağrıdır.
15. Köşe bucakta öpüştüğüm doğrudur,
16. Kerem gibi tutuştuğum yalandır.

QARDAŞIM ƏLİXANIN RUHUNA (38)

1. Qardaş ölümünə yazılan şeir –
2. Qardaşın qanıyla yazılıb gəlir,
3. Ürəyin dibindən süzülüb gəlir,
4. Məzar torpağı tək qazılıb gəlir.

5. Gərək qardaşını yada salmaya
6. Qardaş ölümünə şeir yazanlar,
7. Şeirlə özünə quyu qazanlar,
8. Hər gecə səksənib yuxu yozanlar.

9. Qardaş ölümünə şeir yazılmaz,
10. Qardaşın ölümü özü şeirdi,
11. Qardaşın sonuncu sözü şeirdi,
12. Əbədi yumulan gözü şeirdi.

13. Qardaş ölümünə yazdığım şeir –
14. Kirpiyimdə donan yaş sağlığıdı,
15. Bir məzar başında daş sağlığıdı,
16. Dostlar vermədiyi başsağlığıdı...
1996

KARDEŞİM ALİHAN'IN RUHUNA

1. Kardeş ölümüne yazılan şiir
2. Kardeşin kanıyla yazılıp gidiyor,
3. Yüreğin dibinden süzülüp gidiyor,
4. Mezar toprağı gibi kazılıp gidiyor.

5. Hatırlamak gerek kardeşini
6. Kardeş ölümüne şiir yazanlar,
7. Şiirle kendisine kuyu kazanlar,
8. Her gece ürperip uyku bozanlar.

9. Kardeş ölümüne şiir yazılmaz,
10. Kardeş ölümünün kendisi şiirdir,
11. Kardeşin sonuncu sözü şiirdir,
12. Ebedi yumulan gözü şiirdir.

13. Kardeş ölümüne yazdığım şiir
14. Kirpiğimde donan yaş sağlığıydı,
15. Bir mezar başında taş sağlığıydı,
16. Dostların vermediği başsağlığıydı.

ARİF ƏLİYEVİN ƏZİZ XATİRƏSİNƏ (39)

1. ...Qəfildən quş kimi qondun baxtıma,
2. Tənha şairlərin umudu oldun.
3. Qışda donanların Günəşi oldun,
4. Yayda yananların buludu oldun.

5. Şairi lal olan ucqar diyarda

ARİF ALİYEV'İN AZİZ HATIRASINA

1. Aniden kuş gibi kondun bahtıma,
2. Yalnız şairlerin umudu oldun.
3. Kışta donanların güneşi oldun,
4. Yazda yananların bulutu oldun.

5. Şairi lal olan taşra diyarda

6. Sən şair sözünü ötən eylədin.	6. Sen şair sözünü geçer eyledin.
7. Qurumuş sözləri bitən eylədin,	7. Kurumuş sözleri yeşeren eyledin,
8. Sözü şairlərə vətən eylədin.	8. Sözü şairlere vatan eyledin.
9. Sən mənim ömrümdə üç il yaşadın,	9. Sen benim ömrümde üç yıl yaşadın,
10. Üç yüz il, beş yüz il verdin ömrümə.	10. Üç yüz yıl, beş yüz yıl verdin ömrüme.
11. Solmayan çiçəklər sərdin ömrümə,	11. Solmayan çiçekler serdin ömrüme,
12. Tər-təzə ruh kimi girdin ömrümə.	12. Taptaze ruh gibi girdin ömrüme.
13. Bayrama dönürdü hər görüşümüz,	13. Bayrama dönüyordu her görüşümüz,
14. Mən çılğın danışır, sənsə gülürdün,	14. Ben çılgın gibi konuşuyor, sense gülüyordun,
15. Ruhumun tozunu tamam silirdin,	15. Ruhumun tozunu tamamen siliyordun,
16. Qədrimi Allahdan artıq bilirdin.	16. Kadrimi Allah'tan fazla biliyordun.
17. Səni sağlığında sevməyən - yazıq,	17. Seni sağlığında sevmeyene yazık,
18. Sənlə tərs danışıb, tərs dinən ölsün.	18. Senle ters konuşan ölsün.
19. Səni sevənlərin yığvalı gülsün,	19. Seni sevenlerin talihi gülsün,
20. Sənin yoxluğuna sevinən ölsün.	20. Senin yokluğuna sevinen ölsün.
21. Ürəyin eşqinə xəyanət etdi,	21. Yüreğin aşkına ihanet etti,
22. Səni sevən dostlar ürəksiz qaldı.	22. Seni seven dostlar yüreksiz kaldı.
23. Yəqin ruhun görür: sən gedən gündən	23. Artık ruhun görüyor: Senin gittiğin günden beri
24. Neçə halal adam çörəksiz qaldı.	24. Kaç temiz adam ekmeksiz kaldı.
25. Ürəyin ağrıdı, qoruyammadıq,	25. Yüreğin ağrıdı, koruyamadık,
26. Kürəyin ağrıdı, qoruyammadıq,	26. Küreğin ağrıdı, koruyamadık,
27. Biz səni qoruyub-qocaldammadıq…	27. Biz seni koruyup kocaltamadık...
28. Canlı heykəl idin qoca Tiflisdə,	28. Canlı heykel idin koca Tiflis'te,
29. Sənə cansız heykəl ucaldammadıq.	29. Sana cansız heykel diktiremedik.
30. …Tiflisin mən bilən küçələrində	30. Tiflis'in bildiğim sokaklarında
31. Heçəmmi – torpaqsız, göysüz yaşayam?	31. Hiç miyim topraksız, göksüz yaşasam?
32. Kaş sənin adına bir küçə ola,	32. Keşke senin adına bir sokak olsa,
33. Mən də o küçədə öysüz yaşayam.	33. Ben de o sokakta evsiz yaşasam.
2012	

DOSTUM VƏ ELOĞLUM PƏRVİZ MİRZALIOĞLUNUN RUHUNA (40)	**DOSTUM VE KÖYLÜM PERVİZ MİRZALIOĞLU'NUN RUHUNA**
1. Rəhmət olsun bəyaz üzlü ruhuna,	1. Rahmet oslun beyaz yüzlü ruhuna,
2. Lənət olsun başımızı qatana –	2. Lanet olsun bizi boşuna uğraştırana
3. Bu dünyadan getdiyini bilmədim,	3. Bu dünyadan gittiğini bilemedim,
4. Başsağlığı verəmmədim atana.	4. Başsağlığı veremedim babana.

5. Başsağlığı verəmmədim atana,
6. "Keçmiş olsun!" deyəmmədim balana.
7. Sən bilirdin – çox da vurğun deyiləm
8. Dünya adlı uydurmaya, yalana.

9. Könlün tez-tez tələsirdi Darvaza,
10. Səyahət də yasaq idi hey bizə.
11. İndi yəqin Göycə üstə dolaşıb,
12. Sonra gedib sarılırsan Təbrizə.

13. Ölümünü bildirmədi tanışlar,
14. Aylar sonra duyub zar-zar ağladım.
15. Məzarından çox uzaqdım... içimdə
16. Qazıb sənə süslü məzar... ağladım.

17. Tabutunu almasam da çiynimə,
18. Ürəyimdən rəhmətini pozmadım.
19. Əfv et məni – tərifədim dalınca,
20. Sağlığında sənə şeir yazmadım.
2010

5. Başsağlığı veremedim babana.
6. "Geçmiş olsun!"diyemedim yavruna.
7. Sen bilirdin çok da vurgun değilim
8. Dünya adlı uydurmaya, yalana.

9. Gönlün acele ederdi Darvaz'a,
10. Seyahat de yasak idi hey bize.
11. Şimdi artık Göyce üstünden dolaşıp
12. Sonra gidip sarılıyorsun Tebriz'e.

13. Ölümünü bildirmedi dostlar,
14. Aylar sonra duyup zır zır ağladım.
15. Mezarından çok uzaktım...İçimde
16. Kazıp sana süslü mezar...Ağladım.

17. Tabutunu almasam da omzuma,
18. Yüreğimde rahmetini bozmadım.
19. Affet beni övdüm ardınca,
20. Sağlığında sana şiir yazmadım.

BU ADAM NƏ ÜÇÜN YIXILDI GÖRƏN? (41)

1. Ayağı yerində, əli yerində,
2. Dodağı yerində, dili yerində,
3. Obası yerində, eli yerində,
4. Bu adam nə üçün yıxıldı görən?

5. Sevinci, kədəri bölə bilirdi,
6. Ağlaya bilirdi, gülə bilirdi,
7. Qırx il bundan sonra ölə bilərdi,
8. Bu adam nə üçün yıxıldı görən?

9. Qarşıda oğlunun toyu var idi,
10. Qızına atalıq payı var idi,
11. İçində dərd oyan quyu var idi?
12. Bəlkə o quyuya yıxıldı yazıq.
1991

BU ADAM NEDEN YIKILDI ACABA?

1. Ayağı yerinde, eli yerinde,
2. Dudağı yerinde, dili yerinde,
3. Obası yerinde, yurdu yerinde,
4. Bu adam neden yıkıldı acaba?

5. Sevinci, kederi bölebilirdi,
6. Ağlayabilirdi, gülebilirdi,
7. Kırk yıl bundan sonra ölebilirdi,
8. Bu adam neden yıkıldı acaba?

9. Karşıda oğlunun düğünü var idi,
10. Kızına babalık payı var idi,
11. İçinde dertten oyulmuş kuyu var idi?
12. Belki o kuyuya yıkıldı zavallı.

ƏL ÇALANA BAX (42)

1. Hami zəhərlidi, haşa gürzədən,
2. Dilini sazlayıb, dil çalana bax!
3. Alçala-alçala əl çalmaq asan,
4. Əl çala-əl çala alçalana bax.

ALKIŞLAYANA BAK

1. Hepsi zehirliydi, haşa engerekten,
2. Dili ile zehirleyene bak!
3. Alçala alçala alkışlamak kolay,
4. Alkışlaya alkışlaya alçalana bak.

5. Bir şair saraydan, şahdan aralı,
6. Umudu Tanrıdı – Ondan pay umur.
7. Əlin salavatı üzdən aralı,
8. Əl əli çalandan, əl əli yumur.

9. Ağıldı, kamaldı, çalıb-çapırıq,
10. Daha neyniyirik ağıllı yarı.
11. İndi ağıllılar başda oturmur,
12. Padşah vəzir seçmir ağıllıları.

13. Şahdan gen tuturlar ağıllıları,
14. Bizimki quldurnan, qaçaqnan tutur.
15. Adaşın az deyil, ay imam Əli,
16. Əldən tutmasa da, ayaqdan tutur.
1993

5. Bir şair saraydan, şahdan uzak,
6. Umudu Tanrı'dır. Ondan pay umuyor.
7. Elin salavatı yüzden uzak,
8. El eli alkışlıyor, el eli yıkamıyor.

9. Akıldır, kemaldir, çalınıp çırpılmış,
10. Daha neyleyelim akıllı yari.
11. Şimdi akıllılar başta oturmuyor,
12. Padişah, vezir seçmiyor akıllıları.

13. Şahdan uzak tutuyorlar akıllıları,
14. Bizimki eşkıyayla, kaçaktan yana taraf tutuyor.
15. Adaşın az değil, ey imam Ali,
16. Elden tutmasada da, ayaktan tutuyor.

OLDULAR (43)

1. ...Axşamı da, sabahı da xeyirdi,
2. Gəlin gəldi. Ayran olub, ayırdı.
3. Parçaladı, bölüşdürdü bu yurdu,
4. Yarı qardaş, yarı düşmən oldular.

5. Yurdu qoyub, söylədilər sirr daşa,
6. Qoymadılar ruzi arta, var daşa.
7. "Düş mən minim" – dedi qardaş-qardaşa,
8. At üstündə qarı düşmən oldular.

9. Öz öyünü, öz yurdunu talayıb,
10. Yad öylərdə yad ocağı qalayıb,
11. Bərəkəti sağa-sola paylayıb,
12. İtirdilər varı, düşmən oldular.

13. ...Qadan alım, bu dastanı çal, aşıq:
14. Kim ki verdi yad öylərə yaraşıq,
15. Dara düşdü, ağladı ki, qardaşıq,
16. Uralanıb, sonra peşman oldular...
1998

OLDULAR

1. Akşamı da, sabahı da hayırdı,
2. Gelin geldi. Ayran olup ayırdı.
3. Parçaladı, bölüştürdü bu yurdu,
4. Yarı kardeş yarı düşman oldular.

5. Yurdu bırakıp söylediler sırrı taşa,
6. Koymadılar azık artsın, servet çoğala.
7. "Düş ben bineyim" dedi kardeş kardeşe,
8. At üstünde düşman oldular.

9. Kendi evini, yurdunu talan edip,
10. Yad evlerde yad ocağı yakıp,
11. Bereketi sağa sola paylayıp,
12. Yitirdiler varı, düşman oldular.

13. Kurban olayım, bu destanı çal, âşık:
14. Kim ki verdi yad evlere ziynet,
15. Dara düştü, ağladı ki, kardeşiz,
16. Vahlayıp sonra pişman oldular...

YALAN (44)

1. Yalan danışanı hamı dinləyir,
2. Yalan danışanın dili uzundu.
3. Doğru danışanlar hələ inləyir,
4. Yalan danışanlar hər şey qazandı.

YALAN

1. Yalan konuşanı herkes dinliyor,
2. Yalan konuşanın dilin uzun.
3. Doğru konuşanlar hâlâ inliyor,
4. Yalan konuşanlar her şeyi kazandı.

5. Yalanın yanında düz darda qalır,
6. Yalan da yalanla yoxlanır, baba.
7. Yalanı uyduran kənarda qalır,
8. Onu təkrarlayan haqlanır, baba.

9. Doğru danışanlar sözə nökərdi,
10. Nökərin həmişə boynu yumruqlu.
11. Yalan danışanın dili şəkərdi,
12. Baxışı yumşaqdı, sözü qılıqlı.

13. Tanrı, qadağa ki yox gözə, dilə,
14. Yalançı gördüynü niyə tərs deyir?
15. Bizə böhtan atıb ləkələyənlər
16. Oturub vicdandan bizə dərs deyir.

17. Yalanlar şübhədən taxdırır eynək,
18. Böhtanlar hamıya pusdurur bizi.
19. Tutsaq yalanını yalan deyənin,
20. Başqa bir yalanla susdurur bizi.

21. Yalan – bu dünyanın nazi-neməti,
22. Düzlük – dilənçidən qalan yeməkdir.
23. Yalan – yalançıya düzlük, həqiqət,
24. Düzlük – yalançıya yalan deməkdir.
1998

5. Yalanın yanında doğru darda kalıyor,
6. Yalan da yalanla imtihan ediliyor, dede.
7. Yalanı uyduran kenarda kalıyor,
8. Onu tekrarlayan tasdikleniyor, dede.

9. Doğru söyleyenler söze uşaktır,
10. Uşağın her zaman boynu yumruklu.
11. Yalan konuşanın dili şekerdir,
12. Bakışı yumuşaktır, sözü sevimli.

13. Tanrı, yasağı ki yok göze, dile,
14. Yalancı gördüğünü niye ters diyor?
15. Bize iftira atıp lekeleyenler
16. Oturup vicdandan bize ders veriyor.

17. Yalanlar şüpheden taktırıyor gözlük,
18. İftiralar herkese gözetletiyor bizi.
19. Yakalasak yalanını yalan diyenin,
20. Başka bir yalanla susturuyor bizi

21. Yalan bu dünyanın rahatlığı,
22. Dürüstlük dilenciden kalan yemektir.
23. Yalan yalancıya dürüstlük, hakikât,
24. Dürüstlük yalancıya yalan demektir.

BU GÜNLƏ YAŞAMA (45)

1. Bu günlə yaşama, a yazıq adam,
2. Haqqı parçalayan pələngə dönmə.
3. Bir azca özündən zodlu önündə
4. Çiçəyə çevrilmə, çələngə dönmə –
5. Üç gün, beş gün sonra yazıq olarsan.

6. Bu günlə yaşama, a yazıq adam,
7. Bu günün çevrilib dünənə dönər,
8. Bu gün atdığın daş, etdiyin qarğış
9. Sabah övladına, nəvənə dönər –
10. Onsuz da yazıqsan... yazıq olarsan.

11. Bu günlə yaşama, a yazıq adam,
12. Günlərin birində gün səni yıxar.
13. O boyun əydiyin, qol uzatdığın
14. Şeytan səni yıxar, cin səni yıxar,

BU GÜNLE YAŞAMA

1. Bu günle yaşama, a zavallı adam,
2. Hakkı parçalayan kaplana dönme.
3. Biraz kendinden güçlü önünde
4. Çiçeğe dönme, çelenge dönme
5. Üç gün, beş gün sonra zavallı olursun.

6. Bu günle yaşama, a zavallı adam,
7. Bugünün çevrilip dününe döner,
8. Bugün attığın taş, ettiğin kargış
9. Sabah evladına, torununa döner
10. Onsuz da zavallısın...Zavallı olursun.

11. Bu günle yaşama, a zavallı adam,
12. Günlerin birinde gün seni yıkar.
13. O boyun eğdiğin, el uzattığın
14. Şeytan seni yıkar, cin seni yıkar,

15. Bu kinlə yaşama, kin səni yıxar...
2013

15. Bu kinle yaşama, kin seni yıkar...

MƏNİM İŞIĞIMDI (46)

1. Mən daha kimsədən umub-küsmürəm,
2. Mən daha kimsəyə tərəf əsmirəm.
3. Mən daha gecələr səhərə kimi
4. Özümü fikrimdə asıb-kəsmirəm.

5. Gileyə-güzara ixtiyarım yox,
6. Misralar dözürsə hələ ahıma.
7. Bəlkə də sınaqdı bu saxta dünya
8. Tanrıya sarmaşan qəmli ruhuma.

9. Yuxumu ömrüm tək kəsə bilirəm,
10. Gecəylə gündüzün arasındayam.
11. - Ay məni axtaran,
12. mən ömrümdəyəm,
13. Amma biləmmirəm harasındayam.

14. Nəsihət istərsən, ölüm bəsindi,
15. Mən şahdan aralı, Tanrıya yaxın.
16. Mənim işığımdı, mənim səsimdi,
17. Bir az da şeytandan anrıya baxın.
1997

BENİM IŞIĞIMDI

1. Ben daha kimseye gücenmiyorum,
2. Ben daha kimsenden taraf esmiyorum.
3. Ben geceleri sabahlara dek
4. Kendimi yargılayamıyorum.

5. Şikâyete müsaadem yok,
6. Mısralar sabrediyorsa hâlâ ahıma.
7. Belki de sınavdı bu sahte dünya
8. Tanrı'ya sarmaşan gamlı ruhuma.

9. Uykumu ömrüm gibi bölebilirim,
10. Geceyle gündüzün arasındayım.
11. -Ay beni arayan,
12. ben ömrümdeyim,
13. Ama bilmiyorum neresindeyim.

14. Nasihat istersen, ölüm yeter,
15. Ben şahdan uzak, Tanrı'ya yakın.
16. Benim ışığımdı, benim sesimdi,
17. Biraz da şeytandan tarafa bakın.

ARAZ ÇAYI (47)

1. Çimdik yad çaylarda, yad dənizlərdə,
2. Üzdük yad sularda, boyat sularda.
3. Gördük dümağ qızlar... hər şey üzərdə,
4. Gördük göz oxşayır həyat sularda.

5. Süzdük gözümüzdə nur ətək-ətək,
6. Süzdük köksümüzdə vəhşi bir istək
7. Açıq sinələri, çılpaq belləri.
8. Üzdük akvarium balıqları tək,
9. Unutduq bu xalqı döyən əlləri.

10. Üzdük yad çayların yad sularında,
11. Unutduq: bizim də öz çayımız var.
12. Sahildən-sahilə üzə bilməyən,
13. Bu çayda boğulan harayımız var.

14. ...Biz yaxşı üzürük axına qarşı,

ARAS ÇAYI

1. Yıkandık yabancı çaylarda, yabancı denizlerde,
2. Yüzdük yabancı sularda, eski sularda.
3. Gördük bembeyaz kızlar... Her şeyi üzerinde,
4. Gördük iç açıcı hayat sularda.

5. Seyrettik gözümüzde nur etek dolusu
6. Seyrettik göğsümüzde vahşi bir istek
7. Açık sineleri, çıplak belleri.
8. Yüzdük akvaryum balıkları gibi,
9. Unuttuk bu halkı döven elleri.

10. Yıkandık yabancı çayların yabancı sularında,
11. Unuttuk: Bizim de kendi çayımız var.
12. Sahilden sahile yüzemeyen,
13. Bu çayda boğulan feryadımız var.

14. Biz iyi yüzüyoruz akına karşı,

15. Biz yaxşı üzürük axın boyunca.
16. Bu çayı o taya üzmək nə lazım,
17. Bu taydan o taya baxın doyunca!

18. O taydan bu taya baxın doyunca,
19. Bu taydan o taya baxaq doyunca.
20. Gedək yad çaylarda yad gözəlləri
21. Sıxaq köksümüzə, sıxaq doyunca!

22. ...Sən yaxşı çimirsən yad suda, Rafiq,
23. Sən yaxşı üzürsən yad dənizlərdə.
24. Arazı o taya üzə bilmirsən,
25. Boğul dənizlərdə, bat dənizlərdə!..
1988

BORÇALI (48)

1. Bəxtimə atılmış təküzlü zərsən,
2. Didərgin ruhumla qoşa gəzərsən.
3. Mən – nərə balığı, sən də Xəzərsən,
4. Mən ayrı dənizdə yaşaya bilməm.

5. Təşnəyəm, bir badə sərin "sağlıq" ver,
6. Dərdindən bir udum dərin ahlıq ver.
7. Uzaqlarda istər mənə şahlıq ver,
8. Hələ qırx kəniz də... yaşaya bilməm.

9. Şuşaya, Sulduza qurban gedərəm,
10. Göyçəyə, Təbrizə qurban gedərəm,
11. O çölə, o düzə qurban gedərəm,
12. O çöldə, o düzdə yaşaya bilməm.

13. Səndə layla deyir mənə ulduzlar,
14. Bir duyğu yazmağa min cür sözüm var.
15. Mənim nə yüz üzüm, nə yüz gözüm var,
16. Yüz üzdə, yüz gözdə yaşaya bilməm.
2000

TİFLİS NOSTALJİSİ (49)
(Dostum Nəriman Əliyevə)

1. Tanrının işıqlı gecələrində,
2. Yarlı-yaraşıqlı gecələrində
3. Əbədi bir heykəl olmağım gəlir
4. Tiflisin mən bilən küçələrində.

15. Biz iyi yüzüyoruz akın boyunca.
16. Bu çaydan o tarafa yüzmek neye lazım,
17. Bu taraftan o tarafa bakın doyunca!

18. O taraftan bu tarafa bakın doyunca!
19. Bu taraftan o tarafa bakalım doyunca!
20. Gidelim yabancı çaylarda yabancı güzelleri
21. Sıkalım göğsümüze sıkalım doyunca!

22. Sen iyi yüzüyorsan yabancı suda, Rafig,
23. Sen iyi yüzüyorsun yabancı denizlerde.
24. Araz tarafına yüzemiyorsan,
25. Boğul denizlerde, bat denizlerde!...

BORÇALI

1. Bahtıma atılmış tek yüzlü altınsın,
2. Avare ruhumla birlikte gezersin.
3. Ben Mersin balığı, sen de Hazar'sın
4. Ben başka denizde yaşayamam.

5. Susamışım, bir bade serin "sağlık" ver,
6. Derdinden bir yudum derin dert ver.
7. Uzaklarda ister bana şahlık ver,
8. Hatta kırk cariye de... Yaşayamam.

9. Şusa'ya, Sulduz'a kurban olurum,
10. Göyçe'ye, Tebriz'e kurban olurum,
11. O çöle, o düzlüğe kurban olurum,
12. O çölde, o düzlükte yaşayamam.

13. Sende ninni söylüyor bana yıldızlar,
14. Bir duygu yazmaya bin çeşit sözüm var.
15. Benim ne yüz yüzüm ne yüz gözüm var,
16. Yüz yüzde, yüz gözde yaşayamam.

TİFLİS NOSTALJİSİ
(Dostum Neriman Eliyev'e)

1. Tanrı'nın ışıklı gecelerinde,
2. Huzurlu gecelerinde
3. Ebedi bir heykel olasım geliyor
4. Tiflis'in beni tanıyan sokalarında.

5. Tiflisin mən bilən küçələrində
6. Ruhum bayquş kimi ulayır indi,
7. Tənhalıq könlümü yalayır indi,
8. Qanı qanımızda axan babalar
9. Yüz ildən başını bulayır indi.

5. Tiflis'in beni tanıyan sokaklarında
6. Ruhum baykuş gibi uluyor şimdi,
7. Yalnızlık gönlümü sarıyor şimdi,
8. Kanı kanımızda akan dedeler
9. Kaybolmuş yurtlarını arıyor şimdi.

10. Ruhum bayquş kimi ulayır indi,
11. Mənmi yabançıyam, ya bu küçəmi?
12. Önümdən keçənə bir dar döngədə
13. Yol verib, deyirəm: - Buyur, keç, əmi;

10. Ruhum baykuş gibi uluyor şimdi,
11. Ben mi yabancıyım, ya bu sokak mı?
12. Önümden geçene bir dar köşede
13. Yol verip, diyorum: - Buyur, geç, emmi;

14. Anlamır, usdufca yanımdan ötür.
15. Allahın işıqlı gecələrində,
16. Yarlı-yaraşıqlı gecələrində
17. Daha bu küçədən saz səsi gəlmir.

14. Beni anlamadan yanımdan geçiyor...
15. Allah'ın ışıklı gecelerinde,
16. Huzurlu gecelerinde
17. Daha bu sokaktan saz sesi gelmiyor.

18. Adı olanların özü bulunmaz,
19. Eh, Şeytanbazarın şeytanı qaldı.
20. Tiflisin mən bilən bir məhləsində
21. Bircə "Ələsgərin meydanı" qaldı.

18. Adı olanların kendi bulunmaz,
19. Eh, şeytan pazarının şeytanı kaldı.
20. Tiflis'in beni tanıyan sokaklarında
21. Bir tek "Elesger'in meydanı" kaldı.

22. ...Allahın işıqlı bir gecəsində,
23. Yarlı-yaraşıqlı hürr gecəsində,
24. Tiflisin eşqli bir küçəsində
25. Dönüb özüm boyda bir heykəl olam...
1998

22. Allah'ın ışıklı bir gecesinde,
23. Huzurlu hür gecesinde,
24. Tiflis'in aşk dolu bir sokağında
25. Dönüp kendi boyumda bir heykel olayım...

AŞIQMI YERİDİ (50)

ÂŞIK ZAMANI MI?

1. Aşıqmı yeridi, başına dönüm,
2. İndi müğənnisiz el-oba yoxdu.
3. Bəxtəvər başına Azərbaycanın –
4. Daha oxuyanı, çalanı çoxdu.

1. Âşık zamanı mı, kurban olayım,
2. Şimdi muğannasız el oba yoktur.
3. Talihli Azerbaycan'ın
4. Daha söyleyeni, çalanı çoktur.

5. Aşıq, balabançı... milli xəzinə,
6. Zurnaçı unudur qara zurnanı.
7. Qonşumuz dizini qoyub dizinə,
8. Çalır düdüyünü Azərbaycanın.

5. Âşık, davulcu...Millî hazine,
6. Zurnacı unutuyor kara zurnayı.
7. Komşumuz dizini koyup dizine,
8. Çalıyor düdüğünü Azerbaycan'ın.

9. Əslinin murazı gözündə qaldı,
10. Körpəsi əmmədi məmələrindən.
11. Yazıq Azərbaycan...Kərəmdən sonra
12. Alışdı Əslinin düymələrindən.

9. Aslı'nın muradı gözünde kaldı,
10. Yavrusu emmedi memelerinden.
11. Zavallı Azerbaycan...Kerem'den sonra
12. Tutuştu Aslı'nın düğmelerinden.

13. Düymə aça-aça lap ustalaşdıq,

13. Düğme aça aça çok ustalaştık,

14. Düymə açanların "dəymə!"si yoxdu.
15. Yandı çox ustalar Kərəmdən sonra,
16. Gördülər anlayıb-biləndən sonra:
17. Yad-yala qızların düyməsi yoxdu.

18. ...Aşıqmı yeridi?! – Oynayana bax,
19. Özü dimdik durur, yanı oynayır.
20. Göbəyin tilsimi özgədi, vallah,
21. Adamın başında qanı oynayır.

22. Bəstəkar, müğənni, çalğıçı, rəqqas...
23. Sinədə sazını sazlardı aşıq.
24. Kərəmin vaxtında Əslidən qabaq
25. Lələnin yolunu gözlərdi aşıq.

26. Aşıqmı yeridi, sazmı yeridi...
27. Dastanı uzundu Əsli-Kərəmin.
28. Toyu çalınacaq Azərbaycanın –
29. Bir Əsli quşu var hələ hərənin...

1999

İKİ VƏTƏNİM VAR (51)

1. İki vətənim var, a sarı gözəl,
2. Mənim təkvətənli bir qiyafəm yox.
3. - Əgər xoşbəxtəmsə - iki dəfə çox,
4. - Əgər bədbəxtəmsə - iki dəfə çox.

5. İki vətənim var, a sarı gözəl,
6. Biri – Azərbaycan, biri – Gürcüstan.
7. Birində şərab çox, birində çiçək,
8. Mən nə şərabçıyam, nə də gülsatan.

9. Mənim təkvətənli bir qiyafəm yox,
10. Bakıya, Tiflisə qonur yuxum da.
11. Sinəmi tək güllə dəlib keçmədi
12. Nə Xanın kəndində, nə də Suxumda.

13. Əgər xoşbəxtəmsə - iki dəfə çox,
14. Nə olsun – orda da, burda da təkəm.
15. Mənə Tanrı yazıb: orda İsanın,
16. Burda Məhəmmədin dərdini çəkəm.

17. Əgər bədbəxtəmsə - iki dəfə çox,
18. İkiqat bədbəxtlik Tanrı qatıdır.

14. Düğme açanların "dokunması"sı yoktur.
15. Yandı çok ustalar Kerem'den sonra,
16. Gördüler anlayıp bildikten sonra:
17. Yabancı kızların düğmesi yoktur.

18. Âşık zamanı mı?! Oynayana bak,
19. Kendi dimdik duruyor, yanı oynuyor.
20. Göbeğin tılsımı başkadır, vallahi,
21. Adamın başında kanı oynuyor.

22. Bestekâr, muğanni, çalgıcı, rakkas...
23. Sinede sazını akort ederdi âşık.
24. Kerem'in zamanında Aslı'dan önce
25. Leyla'nın yolunu gözlerdi âşık.

26. Âşık zamanı mı, saz zamanı mı...
27. Destanı uzundur Aslı ve Kerem'in.
28. Düğünü olacak Azerbaycan'ın
29. Bir Aslı kuşu var hâlâ herkesin...

İKİ VATANIM VAR

1. İki vatanım var, a sarı güzel,
2. Benim tek vatanlı bir kıyafetim yok.
3. Eğer mutluysam iki kat fazla,
4. Eğer mutsuzsam iki kat fazla.

5. İki vatanım var, a sarı güzel,
6. Biri Azerbaycan, biri Gürcistan.
7. Birinde şarap çok, birinde çiçek,
8. Ben ne şarapçıyım ne de gül satan.

9. Benim tek vatanlı bir kıyafetim yok,
10. Bakü'ye, Tiflis'e konuyor uykum da.
11. Sinemi tek mermi delip geçmedi
12. Ne Han'ın köyünde, ne de Suhum'da

13. Eğer mutluysam iki kat fazla,
14. Ne olsun orda da, burda da tekim.
15. Bana Tanrı yazmış: Orada İsa'nın,
16. Burada Muhammed'in derdini çekeyim.

17. Eğer mutsuzsam iki kat fazla.
18. İki kat mutsuzluk Tanrı katıdır.

19. Bilirəm, həyatım – bir xor içində
20. Bircə bəndə sığan bir bayatıdır.

21. İki vətənim var, a sarı gözəl,
22. Anadan olandan həyəcanlıyam.
23. ...Qəfildən özümü tanıtdın mənə -
24. Mən iki ruhluyam, iki canlıyam...
2011

19. Biliyorum, hayatım bir boğaz içinde
20. Bir tek bende sığan bir manidir.

21. İki vatanım var, a sarı güzel,
22. Doğduğumdan beri heyecanlıyım.
23. Gafilden kendimi tanıttın bana
24. Ben iki ruhluyum, iki canlıyım...

OYNAYIR (52)

1. Sərxoş qafaların calası adam,
2. Qırx qaynar qazana çalası adam,
3. Bəkdəsən, dur məni çal, asi adam,
4. Özündən xəbərsiz dilin oynayır.

5. Mən hardan gəlmişəm, hara gedirəm? –
6. Yar məni yaradıb, Yara gedirəm.
7. Dardan qurtulmuşam, dara gedirəm,
8. Baxırsan, selliyin, selin oynayır.

9. Çal, bu pak qanımı zəhərə döndər,
10. Zinrik bir elan ver səhərə göndər.
11. O qoyub gəldiyim şəhərə göndər,
12. Sevin ki, mahalın, elin oynayır.

13. Sən – doğma babandan miras, bilirdim,
14. Oynandın, uduzdun bir tas, bilirdim.
15. Vallahi, mən səni rəqqas bilirdim,
16. Amma rəqqasə tək belin oynayır.
2002

OYNUYOR

1. Sarhoş kafaların mekânı adam,
2. Kırk kaynar kazana çalınası adam,
3. Bekliyorsun, dur beni çal, asi adam,
4. Kendinden habersiz dilin oynuyor.

5. Ben nereden gelmişim, nereye gidiyorum?
6. Yar beni yaratmış, yara gidiyorum.
7. Dardan kurtulmuşum, dara gidiyorum.
8. Bakıyorsun ağzın sulanıyor.

9. Çal, bu pak kanımı zehre döndür,
10. Zifiri bir ilan ver sehere gönder.
11. O bırakıp geldiğim şehre gönder,
12. Sevin ki, yurdun, vatanın seviniyor.

13. Sen babandan miras, bilirdim,
14. Oynandın, kaybettin, bilirdim.
15. Vallahi, ben seni rakkas bilirdim,
16. Ama rakkase gibi belin oynuyor.

BU QƏDƏR (53)

1. Məni hər gün asıb-kəsən adamlar,
2. Kölgəsindən tir-tir əsən adamlar,
3. Məndən uman, məndən küsən adamlar,
4. Dədənizdən umdunuzmu bu qədər?

5. Daş atdınız, kürəyimi qanatdı,
6. Ruhum yenə siz tərəfə can atdı.
7. Qarı düşmən üzünüzə qan atdı,
8. Heç üstünə cumdunuzmu bu qədər?

9. Sordunuzmu bircə dəfə halımı,
10. Kimlər vurub caladılar dolumu?

BU KADAR

1. Beni her gün asıp kesen insanlar,
2. Gölgesinden tir tir titreyen insanlar,
3. Benden uman, bana küsen adamlar,
4. Babanızdan umdunuz mu bu kadar?

5. Taş attınız, küreğimi kanattı,
6. Ruhum yine sizden tarafa can attı.
7. İnsafsız düşman yüzünüze kan attı,
8. Hiç üstüne saldırdınız mı bu kadar?

9. Sordunuz mu bir defa hâlimi,
10. Kimler vurup döktü dolumu?

11. Nə zülümnən qoruyuram yolumu –
12. Siz o yoldan döndünüzmü bu qədər?..
2012

11. Ne zulümle koruyorum yolumu
12. Siz o yoldan döndünüz mü bu kadar?

BİR CÜT GÖZ (54)

1. Asıb gözlərimi uca çinardan,
2. Özümə kənardan baxa bilmədim.
3. Keçib bədənimin sərhədlərini,
4. Özümü köksümə sıxa bilmədim.

5. Nə qədər quldurun tən ortasında
6. Başıma nə gəldi, dedilər haqdı.
7. Qəmli gözlərimlə iyirmi beş il
8. Özüm dura-dura özgəyə baxdım.
9. (Qızların gözünü aldatmaq üçün
10. Durub saatlarla güzgüyə baxdım).

11. Bir cüt iri, qəmli, şahanə gözü
12. Uca bir çinardan asa bilmədim,
13. Özümü kənardan pusa bilmədim.
14. Elə hey qışqırdım, səsim çıxmadı,
15. Qışqıra bilmədim, susa bilmədim.

16. ...Bir cüt göz çırpınır çinardan ötrü,
17. Bir həyat dartınır qumardan ötrü,
18. Bir nəfəs ağlayır səmadan ötrü...
19. Özümü çinardan asa bilmədim.
1989

BİR ÇİFT GÖZ

1. Asıp gözlerimi yüce çınardan,
2. Kendime kenardan bakamadım.
3. Geçip bedenimin serhatlerini,
4. Kendimi göğsüme sığamadım.

5. O kadar eşkıyanın, fırtınanın ortasında
6. Başıma ne geldi, dediler haktı.
7. Gamlı gözlerimle yirmi beş yıl
8. Kendim dura dura başkalarına baktım.
9. (Kızların gözünü aldatmak için
10. Durup saatlerce aynaya baktım.)

11. Bir çift, gamlı, şahane gözü
12. Yüce bir çınardan asamadım.
13. Kendimi kenardan dinleyemedim.
14. Öyle bir bağırdım, sesim çıkmadı,
15. Bağıramadım, susamadım.

16. Bir çift göz çırpınıyor çınardan dolayı,
17. Bir hayat kayboluyor kumardan dolayı,
18. Bir nefes ağlıyor semadan dolayı
19. Kendimi çınardan asamadım.

ŞEYTAN (55)

1. Yenə mən getdiyim yoldadı şeytan,
2. Sağımı, solumu aldadır şeytan.
3. ...Sözün nə şirindi, bal dadır şeytan,
4. Mənim bal yeməyə sərim ha yoxdu.

5. Mən Adəm deyiləm, səndən yapışım,
6. O qədər dostun var: gedin, tapışın!
7. Sənə özgələri tikən papışın
8. Üstünə düzməyə zərim ha yoxdu.

9. Mən Adəm deyiləm. Adəm – birinci,
10. İstər səp yoluma gövhər, zər, inci.
11. Bir Rəbb havası var, adı "Zarıncı",
12. O da ki, sənin bəd surunda yoxdu.

ŞEYTAN

1. Yine benim gittiğim yoldadır şeytan,
2. Sağımı, solumu aldatıyor şeytan.
3. Sözün ne şirindir, bal akıyor şeytan,
4. Benim bal yemeye hâlim yok.

5. Ben Adem değilim, sana yapışayım,
6. O kadar dostun var: Gidin buluşun!
7. Sana pabucunu ters giydirenlerin
8. Üstüne dizmeye altınım yok.

9. Ben Adem değilim. Adem birinci,
10. İster serp yoluma cevher, altın, inci.
11. Bir Rab havası var, adı "Zarıncı"
12. O da, senin kötü ruhunda yok.

13. Tanrı verdiyinə dözən bəndəyəm,
14. Min ildi özünü gəzən bəndəyəm,
15. Gen gəz, mən içimdə - cəhənnəmdəyəm,
16. Getməyə bir ayrı yerim ha yoxdu.
2000

13. Tanrı'nın verdiğine sabreden kulum,
14. Bin yıldır kendini arayan kulum,
15. Uzak gez, ben içimde cehennemdeyim,
16. Gitmeye bir başka yerim yok.

BU KƏNDƏ (56)

1. Mən gələndə yağış yağır bu kəndə,
2. Dünya görən necə sığır bu kəndə?
3. İldırımın tiyəsindən qan damır,
4. Sarı köpək ağ yağəşda yalmanır.
5. Qara gözlər məni salır kəməndə,
6. Mən gələndə yağış yağır bu kəndə.

7. Üst-başımın şəhər pası tökülür,
8. Qəlbimdəki bağlı qapı sökülür.
9. Şimşək göyün gözlərinə qan sağır,
10. Belə gündə çim, yüngülləş, a fağır.
11. Mən gələndə yağış yağır bu kəndə,
12. Mat qalıram bu əmələ, bu fəndə.

13. Qıyma-qıyma paylanıram ömrümə,
14. Həsrət göylər bənd olurlar bir himə.
15. Gec gəlirəm – bu kənd məndən inciyir,
16. Bu dağ, bu çay, bu bənd məndən inciyir.
17. Hər bu yurda qədəm basıb gələndə,
18. Bir şıdırğı yağış yağır bu kəndə.

19. ...Bu gəlişim o gəlişə bənzəmir,
20. Bu görüşüm o görüşə bənzəmir.
21. Bir gözəlçə subaylığa daş atıb,
22. Heykəl olub yaddaşımın daş atı.
23. Yel səmtində qanad açıb yar-yağış,
24. Gecikmişəm...
25. Kəndimizə qar yağır...
1986

BU KENTE

1. Ben geldiğimde yağmur yağıyor bu köye,
2. Dünya nasıl sığıyor bu köye?
3. Yıldırımın bıçağından kan damlıyor,
4. Sarı köpek, ak yağmurda dalkavukluk ediyor.
5. Kara gözler beni salıyor kemente,
6. Ben geldiğimde yağmur yağıyor bu kente,

7. Üst başımdan şehrin kiri dökülüyor.
8. Kalbimdeki kilitli kapı sökülüyor.
9. Şimşek göğün gözlerine kan sağıyor,
10. Böyle günde yıkan, hafifleş, a fakir.
11. Ben geldiğimde yağmur yağıyor bu köye,
12. Şaşıp kalıyorum bu emele, bu hileye.

13. Kıyım kıyım bölünürüm ömrüme,
14. Hasret gökler, sanki bekliyorlar bir işaret.
15. Geç geliyorum, bu köy benden inciniyor.
16. Bu dağ, bu çay, bu işaret benden inciniyor.
17. Her bu yurda ayak basıp geldiğimde,
18. Bir yağmur yağıyor bu köye.

19. Bu gelişim o gelişe benzemiyor,
20. Bu görüşüm o görüşe benzemiyor.
21. Bir güzel bekarlığa taş atıp
22. Heykel olmuş hatıramın taş atı.
23. Yel semtinde kanat açmış yağmur,
24. Gecikmişim...
25. Köyümüze kar yağıyor...

SEVDİYİM ADAMLAR (57)

1. Mənsiz heç olanlar!
2. Budayın məni!
3. Bilmirəm nə keçir heç əlinizə.
4. Budayım, bir daha budayım sizin
5. "Yaxşılığa pilsik!" fəlsəfənizə!

SEVDİĞİM ADAMLAR

1. Bensiz hiç olanlar!
2. Budayın beni!
3. Bilmiyorum ne geçiyor elinize.
4. Budayım, bir daha budayım sizin
5. "İyiliğe kötülük!" felsefenizi!

6. Siz məni budayın, mən sizi sevim,
7. Sizin dərdinizdən ağarsın saçım.
8. Siz düşmənlə peyman bağlayın, mənsə
9. Sizin dərdinizin dalınca qaçım.

10. Tikan ağrısından qorxa-qorxa siz,
11. Məni qılınc ilə çapdırın, noolar?
12. Birləşin "vəzirin oğullarınnan",
13. Məni qazamata atdırın, noolar?

14. Nə olsun, yenə də sizi sevirəm,
15. Nə olsun, yenə də sizlərnənəm mən.
16. Dünyanın düzləri əyildi getdi,
17. Əyrisi malalı düzlərnənəm mən.

18. Əlçatmaz zirvədə tənha bir ruham,
19. Çəkilmir eşqimin dumanı, çəni.
20. Mən öz sevgim ilə çox yaşayardım,
21. Sevdiyim adamlar öldürdü məni.

1989

6. Siz beni budayın, ben sizi seveyim,
7. Sizin derdinizden ağarsın saçım.
8. Siz düşmanla anlaşma yapın, bense
9. Sizin derdinizin ardından gideyim.

10. Diken ağrısından korka korka siz,
11. Beni kılıçla vurun, ne olur?
12. Birleşin "vezir oğullarıyla"
13. Beni hapishaneye attırın, ne olur?

14. Ne olsun, yine de sizi severim,
15. Ne olsun, yine de sizlerleyim ben.
16. Dünyanın doğruları eğildi gitti,
17. Eğrisini malayla düzletirim ben.

18. El uzanmaz zirvede yalnız bir ruhum,
19. Çekilmiyor aşkımın dumanı, sisi.
20. Ben kendi sevgim ile çok yaşardım,
21. Sevdiğim insanlar öldürdü beni.

ƏBƏDİYYƏT (58)

1. Bahara eşq olsun,
2. rəngi açılıb
3. Torpaqdan boy verən tər çiçəklərin.
4. Çiçəyi çırtlayır, gözü açılır –
5. Bəxtəvər başına kəpənəklərin.

6. Bəxtəvər başına kəpənəklərin,
7. Gəlimi-gedimi dəli heyrətdi.
8. Üç günlük ömürdə tər çiçəkləri
9. Öpə-öpə ölmək – əbədiyyətdi.

10. Bəxtəvər başına kəpənəklərin,
11. Qüssədən bircə an xəyala dalmır.
12. Ölür sevə-sevə tər çiçəkləri,
13. Ölür...
14. Ayrı işə macalı qalmır.

1990

EBEDİYET

1. Bahar ne mübarek,
2. rengi açılmış
3. Topraktan çıkan taze çiçeklerin.
4. Çiçeği açılıyor, gözü açılıyor,
5. Ne mutlu kelebeklere.

6. Ne mutlu kelebeklere,
7. Gelişi gidişi şaşırtıcıdır.
8. Üç günlük ömürde taze çiçekleri
9. Öpe öpe ölmek ebediyettir.

10. Ne mutlu kelebeklere,
11. Hiçbir zaman kederden hayale dalmıyor.
12. Ölüyor seve seve taze çiçekleri,
13. Ölüyor...
14. Başka işe fırsatı kalmıyor.

AY GİDİ DÜNYA (59)

(Abbas Abdullaya)

1. Dərələrdə asir oldu dumanlar,

HEY GİDİ DÜNYA

(Abbas Abdulla'ya)

1. Derelerde esir oldu dumanlar,

2. Hazır oldu, nazir oldu yamanlar,	2. Hazır oldu, nazir oldu yamanlar,
3. Tülkülərə nəzir oldu aslanlar,	3. Tilkilere adak oldu aslanlar,
4. Ay gidi dünya!	4. Hey gidi dünya!
5. İnləyənlər ilməyinə taxıldı,	5. İnleyenler ilmeyine takıldı,
6. Su istəyən ildırıma çaxıldı,	6. Su isteyen yıldırıma çakıldı,
7. Neçə iyid kəhərindən yıxıldı,	7. Kaç yiğit kahrından yıkıldı,
8. Ay gidi dünya!	8. Hey gidi dünya!
9. Neçə muraz neçə gözdə boğuldu,	9. Kaç murat kaç gözde boğuldu,
10. Neçə körpə yad ocaqda doğuldu,	10. Kaç körpe yabancı ocakta doğdu.
11. Neçə çeşmə ağlamaqdan soğuldu,	11. Kaç pınar ağlamaktan kurudu,
12. Ay gidi dünya!	12. Hey gidi dünya!
13. İnam getdi, iman getdi, din getdi,	13. İnanç gitti, iman gitti, din gitti,
14. İnsaf getdi, ruzi getdi, bin getdi,	14. İnsaf gitti, rızık gitti, bin gitti,
15. Bu dünyadan şeytan bezdi, cin getdi,	15. Bu dünyadan şeytan bezdi, cin gitti,
16. Ay gidi dünya!	16. Hey gidi dünya!
17. Mən kiməm ki, dağ daşımaz bu dağı,	17. Ben kimimki, dağ taşımaz bu dağı
18. Nə vecimə? – mən də sənin qonağın.	18. Ne vazife? Ben de senin misafirinim.
19. Kişi göstər başında da papağı,	19. Adam göster başında da papağı,
20. Ay gidi dünya!	20. Hey gidi dünya!
1988	

ÖZÜMÜ DANIRAM (60)	**KENDİMİ SAKLIYORUM**
1. ...Beləcə özümü dana-dana mən,	1. Böylece kendimi saklaya saklaya ben,
2. Beləcə içimdə yana-yana mən	2. Böylece içimde yana yana ben
3. Qınında yaşayan bağalar kimi,	3. Kabuğunda yaşayan kaplumbağalar gibi,
4. Varından-yoxundan əlini üzüb,	4. Varından yokundan elini çekip
5. Dərdini gizləyən ağalar kimi,	5. Derdini gizleyen ağalar gibi,
6. Özümü danıram, danıram, neynim?	6. Kendimi saklıyorum, saklıyorum ne yapayım?
7. Yollar ayağımın qandalı olub,	7. Yollar ayağımın prangası olmuş,
8. Dodağım səsimi kilidləyibdir.	8. Dudağım sesimi kilitlemiş.
9. Çox yerdə qapalı dodaqlarıma	9. Çok yerde kapalı dudaklarıma
10. Açar əvəzinə kilid dəyibdir,	10. Anahtar yerine kilit denmiş,
11. Özüm də danmışam, özgə də məni.	11. Kendim de saklamışım, başkası da beni.
12. Qadınlar yaşlanır, yaşını danır,	12. Kadınlar yaşlanıyor, yaşını saklıyor,
13. Keçəl papaq altda başını danır,	13. Kel papak altında başını saklıyor,
14. Qanı qarışanlar manqurda dönüb,	14. Kanı karışanlar mankurta dönmüş,
15. Öz qan yaddaşını danır,	15. Geçmişini saklıyor,
16. Mən isə danıram özüm-özümü.	16. Ben ise saklıyorum kendi kendimi.

17. Özüm də danıram, özgə də məni,
18. Özüm gözlərimi asıb çinardan,
19. Özümü kənardan görə bilmərəm,
20. Məni görə-görə danmamaq üçün
21. Kiməsə sədəqə verə bilmərəm...
1990

17. Kendim de tanıyorum başkası da beni,
18. Gözlerimi asmışım çınardan,
19. Kendimi kenardan göremiyorum,
20. Beni saklamamaları için
21. Kimseye sadaka veremem...

ADSIZ ŞƏRQİ (61)

1. Torpaqdan yarıdım, daşdan yarıdım,
2. Ağrıdan yarıdım, yaşdan yarıdım,
3. Heyvandan yarıdım, quşdan yarıdım,
4. Bir insan gen açıb qol-qucağını,
5. Kövrək bir ürəyə sıxmadı məni.

6. Hönkürdüm bir çılpaq qaya başında,
7. Dərələr dərdimə şərik oldular.
8. Quruca bir budaq, tikanlı bir kol,
9. Büdrəsəm, əlimdə çəlik oldular.
10. Min, milyon adamın arasındasa
11. Əllərim havadan asılı qaldı,
12. Kimsə boş əlimə baxmadı mənim.

13. Çeşmələr dumduru göz yaşlarıyla
14. Ağlaya-ağlaya gözümü sildi,
15. Əlimi, alnımı, üzümü sildi.
16. Bu könül dünyama, bu dərd dünyama,
17. Bu cadar dünyama, bu sərt dünyama
18. Mənə canı yanan qəmli bir gözdən
19. Bircə damla yaşsa axmadı, neynim...
1990

ADSIZ ŞARKI

1. Topraktan memnundum, taştan memnundum,
2. Kederden memnundum, gözyaşından memnundum,
3. Hayvandan memnundum, kuştan memnundum,
4. Bir insan açıp kolunu kucağını
5. Dertten anlayan bir yürek sıkmadı beni.

6. Hıçkırdım bir çıplak kaya başında,
7. Dereler derdime ortak oldular.
8. Kuruca bir dal, dikenli bir kol,
9. Tökezlesem, elimde çelik oldular.
10. Bin, milyon insan arasında ise
11. Ellerim havada asılı kaldı,
12. Kimse boş elime bakmadı benim.

13. Pınarlar, dupduru gözyaşlarıyla
14. Ağlaya ağlaya gözümü sildi,
15. Elimi, alnımı, yüzümü sildi.
16. Bu gönül dünyama, bu dert dünyama,
17. Bu çatlak dünyama, bu sert dünyama
18. Banim için canı yanan gamlı bir gözden
19. Bir tek yaşsa akmadı, neyleyim...

ZAMAN (62)

1. Çox ağrını bilməyən, bilən mən,
2. İllər ötür... ölməyən, ölən mən.
3. Zaman tutub günlərinin əlindən,
4. Mənə dəyər-dəyməzinə sırıyır.

5. Hara getsən, yumruq tutub, döş döyən,
6. "Yandım" deyib, el buğunda bişməyən.
7. İsmətinə zərrə ləkə düşməyən
8. Əsmər qızlar evdə qalıb qarıyır.

ZAMAN

1. Çok keder bilmeyen, bilen ben,
2. Yıllar geçiyor....Ölmeyen ben, ölen ben.
3. Zaman tutmuş günlerinin elinden,
4. Değerli değersiz geçiyor.

5. Nereye gitsen, yumruk sıkıp döş döğen,
6. "Yandım" deyip, el ateşinde pişmeyen.
7. İsmetine zerre leke düşmeyen
8. Esmer kızlar evde kalıp yaşlanıyor.

9. Diksinirəm, kefim qaçır qəfildən,
10. Pozuqluq var durnaların səfində.
11. Nazir oğlu diyar-diyar kefində,
12. Muzdur oğlu vətənini qoruyur.

13. Yaradanın yerdə nə çox bəndəsi,
14. Bir qarın ac, bir qarın tox bəndəsi.
15. Mən Allahın üstü açıq bəndəsi,
16. Anam hələ yorğanımı sırıyır.
1990

9. Tiksiniyorum, keyfim kaçıyor gafilden,
10. Bozukluk var turnaların safında.
11. Bakan oğlu diyar diyar keyfinde,
12. İşçi oğlu vatanını koruyor.

13. Yaradanın yerde ne çok kulu,
14. Bir karın aç, bir karın tok kulu.
15. Ben Allah'ın üstü açık kulu,
16. Anam hâlâ yorganımı dikiyor.

MƏN ÖZ HƏSRƏTİMİ ÇƏKDİM BİR ÖMÜR (63)

1. Nə taxt arzuladım, nə də qızıl tac,
2. Neyniyim, quruca baxtım olmadı.
3. Çox çəkdim özümün həsrətimi mən,
4. Sənin həsrətinə vaxtım olmadı.

5. Sənin həsrətini çəkə bilmədim,
6. Günlərim an ilə ölçüldü mənim.
7. Yaşım çoxaldıqca dərdim böyüdü,
8. Vaxtım gecə-gündüz kiçildi mənim.

9. Zəli doğmalara, yad qohumlara
10. Etdim şah ömrümü qul... xərclədim.
11. Camaat vaxtını qızıla satdı,
12. Mən vaxt qazanmağa pul xərclədim.

13. Sənin həsrətini çəkə bilmədim,
14. Mən qaçdım, arxamdan şeir qoyladı.
15. Kimsə kitabını şaha sırıdı,
16. Mən zəlil zümrəyə pulsuz payladım.

17. Neyniyim, gözəlim, ziri-zibili
18. Konfet kağızına bükə bilmədim.
19. ...Mən öz həsrətimi çəkdim bir ömür,
20. Sənin həsrətini çəkə bilmədim.
2009

KENDİ HASRETİMİ ÇEKTİM BİR ÖMÜR

1. Ne taht arzuladım, ne de kızıl taç,
2. Neyleyim, bahtım olmadı.
3. Çok çektim kendi hasretimi ben,
4. Senin hasretine vaktim olmadı.

5. Senin hasretini çekemedim,
6. Günlerim an ile ölçüldü benim.
7. Yaşım büyüdükçe derdim büyüdü,
8. Vaktim gece gündüz küçüldü benim.

9. Asalak çocuklara, düşman akrabalara
10. Ettim şah ömrümü kul...Harcadım.
11. Cemaat vaktini altına sattı,
12. Ben vakit kazanmaya para harcadım.

13. Senin hasretini çekemedim,
14. Ben kaçtım, arkamdan şiir kovaladı.
15. Birçokları kitabını şaha pahalıya sattı.
16. Ben zelil zümreye hediye ettim.

17. Neyleyim, güzelim, çerçöpü
18. Çikolata kağıdına bükemedim.
19. Kendi hasretimi çektim bir ömür,
20. Senin hasretini çekemedim.

XATİRƏLƏR KİRİMİR (64)

1. Nə müddətdi ayrılığın quluyuq,
2. Mənim kimi sən də intizardasan.
3. Mən hardayam – şeirlərim söyləyər,
4. Sən özünü nişana ver, hardasan?

HATIRALAR SUSMUYOR

1. Ne müddettir ayrılığın kuluyuz,
2. Benim gibi sen de intizardasın.
3. Ben neredeyim şiirlerim söyler,
4. Sen kendinden işaret ver, neredesin?

5. Məndən oldu, səndən oldu, bilmirəm,
6. Kim öldürdü bizim qoşa murazı?
7. Neçə ildi röya – görüş yerimiz,
8. Könül bir divanə eşqə tamarzı.

9. Bilirəm ki, məndən sonra tənhasan,
10. Nə yarın var, nə ərin var, nə balan.
11. Göy üzündə ağı deyir mələklər, -
12. Ahındımı ərşə doğru ucalan?

13. Neçə ildi ayrılığın quluyuq,
14. Görüşmürük, lal donumuz ərimir.
15. Neçə ildi kirimişəm, sakitəm,
16. Neçə ildi xatirələr kirimir...
1997

5. Benden oldu, senden oldu bilmiyorum,
6. Kim öldürdü bizim iki muradımızı?
7. Kaç yıldır rüyalar görüşme yerimiz,
8. Gönül divane aşka razı.

9. Biliyorum ki benden sonra yalnızsın,
10. Ne yarin var, ne erin var, ne yavrun.
11. Gökyüzünden ağıt ediyor melekler,
12. Ahın mı arşa doğru yükselen?

13. Kaç yıldır ayrılığın kuluyuz,
14. Görüşmüyoruz, lal donumuz erimiyor.
15. Kaç yıldır sessiz, sakitim,
16. Kaç yıldır hatıralar susmuyor...

SORAĞINI EŞİTMİŞƏM (65)

1. Sorağını eşitmişəm, gəlmisən,
2. Qış ortası çiçəkləyən gülmüsən?
3. Hansı qəlbə iz salıbsan, gülüm, sən?
4. İzin qar tək ürəyimdə əriyir.

5. Bu qış yaman ağır gəlib, lap ağır,
6. Göydən yerə cin düyünlü qar yağır.
7. İtirdiyin düyünçəni tap, fağır,
8. Gözün şərə, ya xeyirə səyriyir?

9. Qışmı belə, mənmi belə süsləndim?
10. Səni andım, sənli günlər səsləndi.
11. Alov söndü, tüstüsündən hisləndim,
12. Xatirələr yaddaşımda köyrüyür.

13. İllər ötür... nə iynəsən, nə sapsan,
14. Bölmə mənə, sənin olsun nə tapsan.
15. Sən həyatın ayağında corabsan,
16. Məni hələ cəhrəsində əyirir.
1988

HABERİNİ ALDIM

1. Haberini aldım, gelmişsin,
2. Kış ortasından açan gül müsün?
3. Hangi kalbe iz bırakmışsın, gülüm, sen?
4. İzin kar gibi yüreğimde eriyor.

5. Bu kış ağır gelmiş, çok ağır,
6. Gökten yere cin düğümlü kar yağıyor.
7. Kaybettiğin çıkını bul, fakir,
8. Gözün şerre, ya hayra seğiriyor?

9. Kış mı böyle, ben mi böyle süslendim?
10. Seni andım, senli günler seslendi.
11. Alev söndü, tütsünden islendim,
12. Hatıralar hafızamda tütsülenir.

13. Yıllar geçiyor...Ne iğnesin ne sapsın,
14. Bölme bana, senin olsun ne bulursan.
15. Sen hayatın ayağında çorapsın,
16. Beni çehresinde eğiriyor.

KƏPƏNƏK KİMİ (66)

1. Yenə incik-incik girdin yuxuma,
2. Əlimi uzatdım – yaxın gəlmədin.
3. İyirmi yaşımda, a zalım qızı,
4. Səni sevə-sevə niyə ölmədim?

KELEBEK GİBİ

1. Yine küskün küskün girdin uykuma,
2. Elimi uzattım yaklaşmadın.
3. Yirmi yaşımda, a zalim kızı,
4. Seni seve seve niye ölmedim?

5. Uzunca bir yolu tutub gedirik,
6. Gedirik beş arşın kəfənə kimi.
7. Səni sevə-sevə niyə ölmədim
8. Çiçəyə sarmaşan kəpənək kimi.

9. Çiçəyə sarmaşan kəpənək kimi
10. Səndə gizlənmişdim kədər əlindən.
11. Otuz beş yaşımda kədər bir yana,
12. Mən hara gizlənim qədər əlindən?!

13. Gedirəm, nə olsun, qolun-qucağın
14. Açmış çiçək kimi gözləmir məni.
15. Qonmağa yer gəzən bir kəpənəyəm,
16. Qurumuş çiçəklər gizləmir məni.
2000

5. Uzunca bir yol gidiyoruz,
6. Beş arşın kefene gider gibi.
7. Seni seve seve niye ölmedim
8. Çiçeğe sarmaşan kelebek gibi.

9. Çiçeğe sarmaşan kelebek gibi
10. Sende gizlenmiştim keder elinden.
11. Otuz beş yaşımda keder bir yana,
12. Ben nereye gizleneyim kader elinden?!

13. Gidiyorum, ne olsun, kolun kucağın
14. Açmış çiçek gibi beklemiyor beni.
15. Konmaya yer arayan bir kelebeğim,
16. Kurumuş çiçekler gizlemiyor beni.

DİVANƏ EŞQ İLƏ (67)

1. Divanə eşq ilə sevib ayrıldıq,
2. Ayrıldıq. Bir bədən az oldu bizə?
3. Tanrı sevgisini bol eyləmişdi,
4. Vallah, nə oldusa, düz oldu bizə!

5. Sən mənim, mən sənin, dünya – bizimdi,
6. Eşqin bolluğuna şıltaqlıq etdik.
7. Tanrı istəyini unutduq , fəqət,
8. Şeytan istəyinə yaltaqlıq etdik.

9. Sevgidən ölmək də şəhidlik imiş,
10. Nə eşqi qoruduq, nə şəhid olduq.
11. Ayrıldıq. Həsrətin məhkəməsində
12. Həm müttəhim olduq, həm şahid olduq.

13. İllər fırfıradı...
14. Sevgidən uzaq
15. Neçə qucaq aldı, neçə qol bizi.
16. Bu kiçik şəhərdə, çox istəsək də,
17. Tanrı görüşdürmür bircə yol bizi...
1992

DİVANE AŞK İLE

1. Divane aşk ile sevip ayrıldık,
2. Ayrıldık. Bir beden az oldu bize?
3. Tanrı sevgisini bol eylemişti,
4. Vallahi, ne olduysa, iyi oldu bize!

5. Sen benim, ben senin, dünya bizimdi,
6. Aşkın bolluğuna şımarıklık ettik.
7. Tanrı isteğini unuttuk, fakat,
8. Şeytan isteğine yaltaklık ettik.

9. Sevgiden ölmek de şehitlik imiş,
10. Ne aşkı koruduk, ne şehit olduk.
11. Ayrıldık. Hasret mahkemesinde
12. Hem sanık olduk, hem şahit olduk.

13. Yıllar hızla geçti...
14. Sevgiden uzak
15. Kaç kucak aldı, kaç kol bizi.
16. Bu küçük şehirde, çok istesek de,
17. Tanrı görüştürmüyor bir kez bizi...

PAYIZ HAVASI (68)

1. Sevgi havasına yaman köklənib,
2. Payız yağmurudu, ələyir, könül.
3. Ürəyim bir dəli eşqə tamarzı,

GÜZ HAVASI

1. Sevgi havaya fena yerleşmiş
2. Güz yağmurudur, yağıyor, gönül.
3. Yüreğim bir deli aşka istekli,

4. Yetim quzu kimi mələyir, könül.

4. Yetim kuzu gibi meliyor, gönül.

5. Payız yağmurudu, həzincə yağır,
6. Gödələn günlərə ağlayır bəlkə,
7. Eşqi sürgünlərə ağlayır bəlkə,
8. Tanrı bizi göyə bağlayır bəlkə.

5. Güz yağmurudur, hazince yağıyor,
6. Kısalan günlere ağlıyor belki,
7. Aşkı sürgünlere ağlıyor belki,
8. Tanrı bizi göğe bağlıyor belki.

9. Payız yağmurudu. Nazlı-qəmzəli,
10. Ətirli xanımlar yanımdan ötür,
11. Çətirli xanımlar yanımdan ötür,
12. Dərdimin yaddaşı qanımdan itir.

9. Güz yağmurudur. Nazlı gamzeli,
10. Itırlı hanımlar yanımdan geçiyor,
11. Şemsiyeli hanımlar yanımdan geçiyor,
12. Derdim aklımdan, kanımdan gidiyor.

13. Payız yağmurudu.
14. Salam sevənlər!
15. Qol-qola tutmağın zamanı gəldi,
16. Muraza çatmağın zamanı fəldi,
17. Dərdi aldatmağın zamanı gəldi...
1995

13. Güz yağmurudur.
14. Selam sevenler!
15. El ele tutmanın zamanı geldi,
16. Murada ermenin zamanı geldi,
17. Derdi aldatmanın zamanı geldi.

SEVMƏYƏ BİR QADIN YOX (69)

1. Nə haqqımı qaytaracaq taqətim,
2. Nə dövranı silkələyən adım yox.
3. Xeyli vaxtdı şeirlərim ah çəkir,
4. Xeyli vaxtdı sevməyə bir qadın yox.

5. Nə müddətdi su çilənmir eşqimə,
6. Daha sevgim çiçəkləmir yaz ağzı.
7. Qaraca qız zəhər sorub can verir,
8. Ağca qıza şair sevmək yasaqdı.

9. Eşq əzilsə gözəlmidir, a Tanrı,
10. Zəncir alıb sinəməcə döyümmü?
11. Hansı qızı sevməliydim bu bahar
12. Bəd düşmənə əsir düşüb, deyimmi?

13. Su quruyar, sərhəd itər Arazda,
14. "O tay" deyən şairlər də naşıdı.
15. Satana da, alana da nələr var,
16. Demə, Vətən elə bircə Bakıdı.

17. Nə istəsən, bu şəhərdə bularsan,
18. Eşqi dadar-doymaz olan gözəl çox.
19. Nə müddətdi məni sevmir gözəllər,
20. Nə müddətdi sevməyə bir gözəl yox...

SEVMEYE BİR KADIN YOK

1. Ne hakkımı arayacak takatim,
2. Ne devranı silkeleyen adım var.
3. Hayli vakittir şiirlerim ah çekiyor,
4. Hayli vakittir sevmeye bir kadın yok.

5. Ne müddettir su serpilmiyor aşkıma,
6. Artık sevgim çiçeklenmiyor bahar ağzı.
7. Kara kız zehir emiyor, can veriyor,
8. Ak kıza şair sevmek yasaktır.

9. Aşk ezilse güzel midir, a Tanrı,
10. Zincir alıp sinemi döveyim mi?
11. Hangi kızı sevmeliydim bu bahar
12. Kötü düşmana esir düşüp, diyeyim mi?

13. Su kuruyor, serhat kaybolur Araz'da,
14. "O taraf" diyen şairler de acemidir.
15. Satana da alana da neler var,
16. Deme, vatan bir tek Bakü'dür.

17. Ne istesen, bu şehirde bulursun,
18. Aşkı tadıp doymayan güzel çok.
19. Ne müddettir beni sevmiyor güzeller,
20. Ne müddettir sevmeye bir güzel yok...

1997

DUMAN SEVGİSİ (70)

1. Sevdim səni
2. duman dağı sevən tək,
3. Sevdim, şəbnəm şehə bələdim səni,
4. Odlu misralara çilədim səni,
5. Sonra çəkildim getdim
6. Dumanam, göylərsiz yaşayammıram.

7. Dumanam, göylərsiz yaşayammıram,
8. Dumanam, dağlarsız yaşayammıram,
9. Hər gün od vursan da alovlanmıram,
10. Dumanam, neyniyim, yaxşı yanmıram.

11. Sən quru olsaydın, yaxşı yanardım,
12. Dumanların şehi göyərdib səni.
13. Eh, mənim ömrümə gürşad ələnir
14. Çən-duman alanda yaşıl çəməni.

15. Dumanam, dağlarsız yaşayammıram,
16. Buluda çevrilib yağaydım bir gün
17. Dumanlı, çiskinli üstünə sənin.
18. Yaxşı yanammadım od-alovuna,
19. Barı kor olmayım tüstünə sənin...

DUMAN SEVGİSİ

1. Sevdim seni
2. Dumanın dağı sevdiği gibi,
3. Sevdim, şebneme, çiye buladım seni,
4. Ateşli mısralara çiledim seni,
5. Sonra çekildim gittim
6. Dumanım, göklersiz yaşayamıyorum.

7. Dumanım, göklersiz yaşayamıyorum.
8. Dumanım, dağlarsız yaşayamıyorum.
9. Her gün ateş vursan da alevlenmiyorum,
10. Dumanım, neyleyim, iyi yanmıyorum.

11. Sen kuru olsaydın, iyi yanardım,
12. Dumanların çiyi yeşertmiş seni.
13. Eh, benim ömrüme sağanak yağıyor
14. Sis, duman aldığında yeşil çimeni.

15. Dumanım, dağlarsız yaşayamıyorum.
16. Buluta dönüp yağaydım bir gün
17. Dumanlı, çiseli üstüne senin.
18. İyi yanamadım od alevine,
19. Bari kor olmayım tütsüne senin...

1989

PAYIZ DA GƏLDİ (71)

1. Yaz nə zaman gəldi, yay necə keçdi...
2. "Bismillah" deməmiş payız da gəldi.
3. Mən o ağ çiçəyi yazda gözlədim,
4. Amma boynubükük payızda gəldi.

5. Külək şırım vurdu solğun üzlərə,
6. Xəzan kədər rəsmi çəkdi gözlərə.
7. Dağ boyda dərd xəlvət gəldi bizlərə,
8. Amma bapbalaca pay üzdə gəldi.

9. Nə yaxşı eşq də var... qoymur usanım,
10. Aprel çeşməsi tək qaynayır qanım.
11. Yay-qışa, bahara nə var ki, canım,
12. Vallahi-billahi, payız dəcəldi...

SONBAHAR DA GELDİ

1. Bahar ne zaman geldi, yaz ne zaman geçti...
2. "Bismillah" demeden sonbahar da geldi.
3. Ben ak çiçeği baharda bekledim,
4. Ama boynubükük sonbaharda geldi.

5. Rüzgar, tokat vurdu solgun yüzlere,
6. Hazan, keder resmi çekti gözlere.
7. Dağ boyunda dert gizli geldi bizlere,
8. Ama küçük payımız aşikâr oldu.

9. Ne iyi aşk da var, bırakmıyor usanayım,
10. Nisan çeşmesi gibi kaynıyor kanım.
11. Yaza, kışa, bahara ne var ki, canım,
12. Vallahi billahi, sonbahar şımarıktır.

2013

DƏLİYƏM (72)

DELİYİM

1. Pıçıltıyla, həzinliklə dediyin
2. Sənin ürək sözlərindən dəliyəm.
3. Atəşiylə ürəyimə od salan
4. Söz gücündən, söz zərindən dəliyəm.

5. Sığışmıram bir ürəyə, bir cana,
6. Əlac qalıb səndə olan dərmana.
7. Ayağıyın gözəlliyi bir yana,
8. Naxış-naxış izlərindən dəliyəm.

9. Sevgi adlı od-alovda çimirəm,
10. Ərimirəm daşam, yoxsa dəmirəm?!
11. Gözlərinin baxışını demirəm,
12. Baxışının gözlərindən dəliyəm.
1982

1. Fısıltıyla, hazince söylediğin
2. Senin yürek sözlerine deliyim.
3. Ateşiyle yüreğime yangın salan
4. Söz gücüne, söz altınına deliyim.

5. Sığmıyorum bir yüreğe, bir cana,
6. Muhtaç kaldım sende olan dermana.
7. Ayağının güzelliği bir yana,
8. Nakış nakış izlerine deliyim.

9. Sevgi adlı alevde yıkanıyorum,
10. Erimiyorum taşım, yoksa demirim?!
11. Gözlerinin bakışını demiyorum,
12. Bakışının gözlerine deliyim.

ŞƏHİD NƏĞMƏSİ (73)

1. Mürgü var yerin, göyün
2. Nəfəsində, qoxusunda.
3. - Yat yavrum. Tanrı dincəlir
4. Körpələrin yuxusunda.

5. Torpaq hələ oyanmamış,
6. Yerə təzə gün dəyəndə
7. Ağac ək. Tanrı dincəlir
8. Ağaclar çiçəkləyəndə.

9. Ananın gözü yol çəkib,
10. Qara bağrı qan olanda,
11. Yada sal. Tanrı dincəlir
12. Hər analar anılanda.

13. Məst olma türklər, oğuzlar,
14. Qıpçaqlar mədh olunanda.
15. Şəhid ol! Tanrı dincəlir
16. Yetim yurd fəth olunanda!
2001

ŞEHİT ŞARKISI

1. Uykusu var yerin, göğün
2. Nefesinde, kokusunda.
3. Yat yavrum. Tanrı dinleniyor
4. Yavruların uykusunda.

5. Toprak henüz uyanmamış,
6. Yere taze güneş değdiğinde,
7. Ağaç dik. Tanrı dinleniyor
8. Ağaçlar çiçeklendiğinde.

9. Ananın gözü yolda kalmış,
10. Kara bağrı kan olduğunda,
11. Aklına getir. Tanrı dinleniyor
12. Her analar anıldığında.

13. Mest olma Türkler, Oğuzlar,
14. Kıpçaklar meth edildiğinde.
15. Şehit ol! Tanrı dinleniyor
16. Yetim yurt fethedildiğinde!

MƏNİM DƏ YARIM BAKIYMIŞ (74)

1. Evimdə telefon yoxdu,
2. Cib telefonu da susur.
3. Qazandığım beş-on dostun
4. Beşi də, onu da susur.

BENİM DE YARİM BAKÜ'YMÜŞ

1. Evimde telefon yok,
2. Cep telefonu da susuyor.
3. Kazandığım beş on dostun
4. Beşi de, onu da susuyor.

5. Ayrı heç nə eşitmirəm,
6. Sükutun səsi ağırmş.
7. İşə bax, xəbərim ha yox,
8. Göydən yerə daş yağırmış.

9. Kim oxuyar mənim kimi
10. Tavanda nələr yazılıb,
11. Aynaya kimlər çəkilib,
12. Divardan nələr pozulub...

13. Könüldəki dost adları
14. Nədən bir-bir qaralanar?
15. Mənim də yarım Bakıymış,
16. Yarsız qalan yaralanar.

17. Qazandığım beş-on dostun
18. Beşi də, onu da susur,
19. Yarıya çatdığım yolun
20. Önü də, sonu da susur...
1985

5. Başka bir şey işitmiyorum,
6. Sükutun sesi ağırmış.
7. İşe bak, haberim ha yok,
8. Gökten yere taş yağıyormuş.

9. Kim okur benim gibi
10. Tavanda neler yazılmış,
11. Resimde neler çizilmiş,
12. Duvardan neler silinmiş...

13. Gönüldeki dost adları
14. Neden bir bir karalanır?
15. Benim yarim Bakü'ymüş,
16. Yarsız kalan yaralanır.

17. Kazandığım beş, on dostun
18. Beşi de, onu da susuyor,
19. Yarısına geldiğim yolun
20. Önü de, sonu da susuyor...

BAYQUŞ (75)

1. Yurdun sökülən ucunda
2. Qərib bir bayquş oxuyur.
3. Gecə-gündüz, axşam-sabah,
4. Yaz-payız, yay-qış oxuyur.

5. Yurdun didərgin üzündə,
6. Kimsəsiz, sürgün üzündə,
7. Zorlanmış, çirkin üzündə
8. Susub Gün, Ay... quş oxuyur.

9. Gör nə deyir bu ulama:
10. - Kimin yurdudu talanan?!
11. Tənha, yazıq yığvalına
12. Axtarır tay, quş oxuyur.

13. ...Bu daşın bir adı əhlət,
14. Öldürdü bizi bu möhlət.
15. Oyyy... bu bayquş bizə nəhlət,
16. Yağıya alqış oxuyur...
2000

BAYKUŞ

1. Yurdun yağmalanan ucunda
2. Garip bir baykuş ötüyor,
3. Gece gündüz, akşam sabah,
4. Bahar güz, yaz kış ötüyor.

5. Yurdun avare yüzünde,
6. Kimsesiz, sürgün yüzünde,
7. Zorlanmış, çirkin yüzünde
8. Susmuş güneş, ay... Kuş ötüyor.

9. Gör ne diyor bu uluma:
10. Kimin yurdu talan edilen?!
11. Yalnız, zavallı talihini
12. Arıyor gibi kuş ötüyor.

13. Bu taşın bir adı ahlat
14. Öldürdü bizi bu mühlet.
15. Oyyy... Bu baykuş bize lanet,
16. Düşmana dua okuyor...

OY-OY (76)

OY OY

(Dostum Xanəmirə)

1. Mən gülü gülşən eylədim,
2. Gülüm şən görünmür, oy-oy.
3. Dost dosta hər cür görünür,
4. Amma tən görünmür, oy-oy.

5. Düz, tala, orman işləyir,
6. Xış, kotan xırman işləyir,
7. Neçə dəyirman işləyir,
8. Bircə dən görünmür, oy-oy.

9. Kim yedi ruzini, dandı –
10. Tanrı bəndədən usandı.
11. Xəmir yoğuran şeytandı,
12. Hal və cin görünmür, oy-oy.

13. Kimə yetişdim imdada,
14. Çoxu verdi məni bada.
15. Ya dünya kor olub, ya da
16. Məndə mən görünmür, oy-oy.
2002

(Dostum Hanemir'e)

1. Ben gülü gülşen eyledim,
2. Gülüm şen görünmüyor, oy oy
3. Dost dosta her şekil görünüyor,
4. Ama olduğu gibi görünmüyor, oy oy.

5. Düzlük, vadi, orman çalışıyor,
6. Kış, kotan harman çalışıyor,
7. Kaç değirmen çalışıyor,
8. Bir tek buğday görünmüyor, oy oy.

9. Kim yedi rızkı, inkâr etti
10. Tanrı kuldan usandı.
11. Hamur yoğuran şeytandı,
12. Al anası ve cin görünmüyor, oy oy.

13. Kime yetiştim imdada,
14. Çoğu verdi bana eza.
15. Ya dünya kör olmuş, ya da
16. Bende ben görünmüyor, oy oy.

SEVİNİR (77)

1. Kimi məzar boyda otaq
2. Tapsa kirayə, sevinir.
3. Kimi də təzə aldığı
4. Beş otaq öyə sevinir.

5. Hərənin öz tamah yeri,
6. Bilinməz dünyanın sirri.
7. Biri Kürdən doymaz,
8. biri
9. Bir fincan suya sevinir.

10. Kimiyə Vətən külfəti,
11. Yurdunu sevməyi çətin.
12. Kimi sevinir xəlvəti,
13. Buludsuz göyə sevinir.

14. Eh... yağıya qalan torpaq,
15. Yağıya su verən bulaq...
16. ...Mahnıdan tutulur qulaq,
17. Bu millət nəyə sevinir?..

SEVİNİYOR

1. Kimi mezar boyunda oda
2. Bulsa kiralık seviniyor.
3. Kimi de yeni aldığı
4. Beş oda eve seviniyor.

5. Herkesin kendi tamah yeri,
6. Bilinmez dünyanın sırrı.
7. Biri Kür'den doymaz,
8. biri
9. Bir fincan suya seviniyor.

10. Kimine vatan külfeti,
11. Yurdunu sevmesi çetin.
12. Kimi seviniyor gizlice,
13. Bulutsuz göğe seviniyor.

14. Eh...Düşmana kalan toprak,
15. Düşmana su veren bulak...
16. Şarkıya veriliyor kulak,
17. Bu millet neye seviniyor?..

2000

BİZ NƏ QƏDƏR ÇOX OLSAQ DA (78)

1. Yürüsək də, yıxılsaq da,
2. Gözü-könlü tox olsaq da,
3. Biz nə qədər çox olsaq da,
4. Bir o qədər azıq-azıq.

5. Yoxdu bizim sirr yerimiz,
6. His yerimiz, kir yerimiz.
7. Ağrımırsa bir yerimiz,
8. Bəs niyə belə nasazıq?

9. Vallah, mənim ağlım uçur,
10. Tər tökürəm puçur-puçur.
11. Yad bizə yeməyə qaçır,
12. Biz hələ də acıq, acıq.

13. Yeyir məni dərdim – itdir,
14. Nə topladım, dərdim, itdi.
15. Oğul doğdu, dərd böyütdü,
16. Eh, məni doğana yazıq.

BİZ NE KADAR ÇOK OLSAK DA

1. Yürüsek de, yıkılsak da,
2. Gözü gönlü tok olsak da,
3. Biz ne kadar çok olsak da,
4. Biz o kadar azız azız.

5. Yoktur bizim sır yerimiz,
6. His yerimiz, kirli yerimiz.
7. Ağrımıyorsa bir yerimiz,
8. Yeter niye böyle dağınığız?

9. Vallahi, benim aklım uçuyor,
10. Ter döküyorum damla damla.
11. Yabancı bizim yemeği yemeğe gidiyor,
12. Biz hâlâ da açız, açız.

13. Yiyor beni derdim ittir,
14. Ne topladım, derdim yitti.
15. Oğul doğdu, dert büyüttü,
16. Eh, beni doğurana yazık.

1988

SALAM, DÜNYANIN YİYƏSİ (79)

1. Salam, dünyanın yiyəsi,
2. Salam, ay Allah deyilən.
3. Gündə min yol yalvarılan,
4. Gündə min yol da söyülən.

5. Biləmmirəm hara gedir,
6. Milyon-milyon dua gedir.
7. Durub sənə dua edir
8. Durduğu yerdə döyülən.

9. Sənin ruzini yeyənlər,
10. Sənin bəndəni döyənlər,
11. Göz yumub sənə söyəndə
12. Az qalır ağzım əyilə.

13. Dilimizi qopartdılar,
14. Bizi qol-qola çatdılar,
15. Sözü də alıb-satdılar,
16. Söz də qalmadı deyilə...

SELAM DÜNYANIN SAHİBİ

1. Selam, dünyanın sahibi,
2. Selam, ey Allah denilen.
3. Günde bin defa yalvarılan,
4. Günde bin defa da sövülen.

5. Bilemiyorum nereye gidiyor,
6. Milyon milyon dua gidiyor.
7. Durup sana dua ediyor
8. Durduğu yerde dövülen.

9. Senin nimetini yiyenler,
10. Senin kulunu dövenler,
11. Göz yumup sana sövdüğünde
12. Az kalır ağzım eğile.

13. Dilimizi koparttılar,
14. Bizim ellerimizi bağladılar,
15. Sözü de alıp sattılar,
16. Söz de kalmadı denile...

1997

ÇAĞIRIR (80)

1. Tozuna ağlayan yoxdu,
2. Məni bu yarpaq çağırır.
3. Yükünü saxlayan yoxdu,
4. Bizi bu torpaq çağırır.

5. Bu gələn səs ulamadı,
6. Qartaldan qıy alammadım,
7. Mən boz qurd olammadım?
8. Məni yalquzaq çağırır.

9. Dinləyəmməm hər aşığı,
10. Dərddi Vətən yaraşığı.
11. Kimini Tanrı işığı,
12. Kimini duzaq çağırır.

13. Tellərimi qara papaq,
14. Gözlərimi yaşıl yarpaq,
15. Ayağımı siyah torpaq,
16. Başımı Allah çağırır...

1999

ÇAĞIRIYOR

1. Tozuna ağlayan yoktur,
2. Beni bu yaprak çağırıyor.
3. Yükünü saklayan yoktur,
4. Bizi bu toprak çağırıyor.

5. Bu gelen ses ulumadır
6. Kartaldan ses alamadım,
7. Ben boz kurt olamadım?
8. Beni yalnız kurt çağırıyor.

9. Dinleyemem her âşığı,
10. Derttir vatan süsü.
11. Kimini Tanrı ışığı,
12. Kimini tuzak çağırıyor.

13. Tellerimi kara papak,
14. Gözlerimi yeşil yaprak,
15. Ayağımı siyah toprak,
16. Başımı Allah çağırıyor...

HAQQ DEYƏNƏ (81)

(Dostum Nəriman Əbdülrəhmanlıya)

1. Dərdə heyrətim qalmadı,
2. Gəlirsə də, əbəs gəlir.
3. ...Qulaqlarım tutulmuşdu,
4. Allah, nə gözəl səs gəlir!

5. Baxginən sözümnən mənə,
6. Tanrının gözünnən mənə,
7. Ölümün özündən mənə
8. Divanə bir həvəs gəlir.

9. Məni yenən haqdan yenə,
10. Silkələndim Haqdan yenə.
11. Min illərdi haqq deyənə
12. İmarət yox, qəfəs gəlir.

13. Sözmüş məni yeridən də,
14. Sözmüş məni yarıdan da,
15. Şükür...mənə Yaradandan

HAK DİYENE

(Dostum Neriman Ebdülrehmanlı'ya)

1. Derde hayretim kalmadı,
2. Gelirse de, abes geliyor.
3. Kulaklarım tutulmuştu,
4. Allah, ne güzel ses geliyor!

5. Bak sözümden bana,
6. Tanrı'nın gözünden bana,
7. Ölümün özünden bana
8. Divane bir heves geliyor.

9. Beni yenen haktan yene,
10. Silkelendim Hak'tan yana.
11. Bin yıllardır hak diyene
12. İmaret yok, kafes geliyor.

13. Sözmüş beni yürüten de,
14. Sözmüş beni yücelten de,
15. Şükür... Bana Yaradan'dan

16. İtirdiyim nəfəs gəlir!
1999

16. Yitirdiğim nefes geliyor!

SÖZÜ DƏ DƏLİ EYLƏDİK (82)

SÖZÜ DE DELİ EYLEDİK

1. Dilimə bənd kimi düşüb,
2. Di gəl, sözü dildən ayır.
3. Hamı ağızdan yapışıb,
4. Hamı saqqız oğurlayır.

5. Ağzım – dilimin qəfəsi,
6. Söz – dilimdə sirdaş kimi.
7. Topuğumu qanadır laf
8. Daldan atılan daş kimi.

9. Qara gözlər gecələyib,
10. Baxın, göy gözlər oynayır.
11. Sözü də dəli eylədik,
12. Qol açıb sözlər oynayır.

13. Sözü qəribliyə düşən
14. Dilinə sürgün olarmış.
15. Bəndə didərgin olanda,
16. Söz də didərgin olarmış.
1997

1. Dilime bent gibi düşmüş,
2. Hadi gel, sözü dilden ayır.
3. Hepsi ağıza yapışmış,
4. Hepsi sakız çalıyor.

5. Ağzım dilimin kafesi,
6. Söz dilimde sırdaş gibi.
7. Topuğumu kanatır laf
8. Arkadan atılan taş gibi.

9. Kara gözler gecelemiş,
10. Bakın yeşil gözler oynuyor.
11. Sözü de deli eyledik,
12. El açıp sözler oynuyor.

13. Sözü garipliğe düşen
14. Diline sürgün olurmuş.
15. Kul avare olduğunda,
16. Söz de avare olurmuş.

BU VƏTƏN YAŞIL GEYİNƏ (83)

BU VATAN YEŞİL GİYİNE

1. Ömrün harasından gəldik,
2. Gəldik, çatdıq harasına.
3. Can yarası gedən şeymiş,
4. Çarə yox baxt yarasına.

5. Yaşamırıq ömrü düzü,
6. Didərginlik ömrü üzür,
7. Dolanırıq ömrümüzün
8. Orasına-burasına.

9. O zalımın baxtına bax,
10. Hardadı ki, bizdə o baxt?!
11. Ya yarımçıq baxtına bax,
12. Ya vətənin yarısına!

13. Uçaq Allahın göyünə,
14. Bəlkə ruhumuz söyünə.
15. Bu Vətən yaşıl geyinə,

1. Ömrün neresinden geldik,
2. Geldik, çattık neresine.
3. Can yarası geçermiş,
4. Çare yok baht yarasına.

5. Yaşamıyoruz ömrü düzgün,
6. Avarelik ömrü yıpratıyor,
7. Dolanıyoruz ömrümüzün
8. Orasına burasına.

9. O zalimin bahtına bak,
10. Nerde ki, bizde o baht?!
11. Ya yarım bahtına bak,
12. Ya vatanın yarısına!

13. Uçalım Allah'ın göğüne,
14. Belki ruhumuz sevinir.
15. Bu vatan yeşil giyine

16. Biz də onun qarasını...

1999

16. Biz de onun karasını...

TÜRK DİLİ (84)

1. Of , babamın gözəl dili,
2. Min illər o yandan gəlir.
3. Qaf boyda bədəndən-candan,
4. Dərya-dərya qandan gəlir.

5. Ayə kimi dərin dili –
6. Of, anamın şirin dili!
7. Məğribin, Məşriqin dili
8. Sultandan, xaqandan gəlir.

9. Ruhu göy kimi qocadı,
10. Ahı mələkdən ucadı,
11. Cahan ona balacadı,
12. Məkan ilə kandan gəlir.

13. Bu dil yüz min dildən qabaq,
14. Ən uzaq qədimdən qabaq,
15. Təriqətdən, dindən qabaq
16. Ulu Yaradandan gəlir...

2001

TÜRK DİLİ

1. Of , babamın güzel dili,
2. Bin yıl evvelden geliyor.
3. Milyon, milyar aziz candan,
4. Derya derya kandan geliyor.

5. Ayet gibi derin dili
6. Of, anamın şirin dili!
7. Batının, doğunun dili
8. Sultandan, hakandan geliyor.

9. Ruhu gök gibi koskoca,
10. Ahı meleklerden yüce.
11. Cihan ona pek küçük
12. Yurt ile kandan geliyor.

13. Bu dil yüz bin dilden önce,
14. En uzak kadimden önce,
15. Tarikattan, dinden önce
16. Ulu Yaradan'dan geliyor...

XAN ARAZ ŞƏRQİ SÖYLƏSİN (85)

1. Hələ boynubükük qalıb,
2. Gülüm Savalan dağında.
3. İçim Qafqazda ağlayır,
4. Çölüm Savalan dağında.

5. Uçurdaq kədəri, qəmi,
6. Açaq bəmbəyaz yelkəni.
7. Tanrı, yol ver son tikəmi
8. Bölüm Savalan dağında.

9. Qara yurd yaşıl geyinə,
10. "Bəlkə ruhumuz söyünə".
11. Çatsın mürşüd ətəyinə
12. Əlim Savalan dağında.

13. Xan Araz şərqi söyləsin,
14. Yağını yoldan əyləsin.
15. Yaradan nəsib eyləsin

HAN ARAZ ŞARKI SÖYLESİN

1. Hâlâ boynubükük kalmış,
2. Gülüm Savalan Dağ'ında.
3. İçim Kafkas'ta ağlıyor,
4. Çölüm Savalan Dağ'ında.

5. Uçuralım kederi, gamı,
6. Açalım bembeyaz yelkeni.
7. Tanrı, yol ver son parçamı
8. Böleyim Savalan Dağ'ında.

9. Kara yurt yeşil giyine,
10. "Belki ruhumuz sevine."
11. Çatsın mürşit eteğine
12. Elim Savalan Dağ'ında.

13. Han Araz şarkı söylesin,
14. Düşmanı yoldan eylesin.
15. Yaradan nasip eylesin

16. Ölüm Savalan dağında!
2003

16. Ölüm Savalan Dağ'ında.

MƏN ATİLLANIN RUHUNDA (86)

1. Bir günahın arxasında
2. Durmuşamsa, qarğasınlar.
3. Mən sözümün arxasında,
4. Öz gözümün önündəyəm.

5. Taleyim düşüb qabağa,
6. Sürüyür məni, ay qağa.
7. Mən gah altı aylıq çağa,
8. Gah ağsaqqal sinnindəyəm.

9. ...Gəmi görünmür yaxında,
10. Gəmisi batıb Nuhun da?!
11. Mən – Atillanın ruhunda,
12. Məhəmmədin dinindəyəm.

13. Özüm ki, duşam, yuxuyam,
14. Gecə keçir, ay yuxu, yan!
15. Bilmirmi bunu oxuyan: -
16. Mən də onun günündəyəm.
1994

BEN ATİLLA'NIN RUHUNDAYIM

1. Bir günahın arkasında
2. Durmuşsam, sövsünler.
3. Ben sözümün arkasında,
4. Kendi gözümün önündeyim.

5. Talihim düşmüş öne,
6. Sürüyor beni, ay baba.
7. Ben kâh altı aylık bebek,
8. Kâh aksakal çağındayım.

9. Gemi görünmüyor yakında,
10. Gemisi batmış Nuh'un da?!
11. Ben Atilla'nın ruhunda,
12. Muhammed'in dinindenim.

13. Kendim ki, düşüm, uykuyum,
14. Gece geçiyor, ey uyku, gel!
15. Bilir mi bunu okuyan:
16. Ben de onun günündeyim.

YIXACAQ (87)

1. Bu vətən güləş meydanı,
2. Görən kimi kim yıxacaq?
3. Hakim yıxa bilməyəni
4. Naşı bir həkim yıxacaq.

5. Tanrı, deyilən doğrumu
6. Adəm deyilən oğrumu?..
7. Bugünkü qoluzorlunu
8. Sabahkı sürgün yıxacaq.

9. Sözün də var canı-qanı,
10. Ah tutammaz söz tutanı.
11. Sözü arxadan atanı
12. Söz özü bir gün yıxacaq.

13. ...Cahan eşqi hədər şeydi,
14. İstənənlər ötər şeydi.
15. Kin – zinadan betər şeydi,

YIKACAK

1. Bu vatan güreş meydanı,
2. Acaba kim kimi yıkacak?
3. Hakimin yıkamadığını
4. Acemi bir hekim yıkacak.

5. Tanrı, denilen doğru mu?
6. Adem denilen hırsız mı?
7. Bugünkü haydutu
8. Sabahki sürgün yıkacak.

9. Sözün de var canı kanı,
10. Ah tutmaz söz tutanı.
11. Sözü arkadan atanı
12. Sözü bir gün yıkacak.

13. Cihan aşkı heder şeydir,
14. İstenenler geçici şeydir.
15. Kin, zinadan beter şeydir,

16. Yıxsa bizi kin yıxacaq!
2000

16. Yıksa bizi kin yıkacak!

QOYURUQ (88)

1. Nəfəs alırıq hələ də -
2. Şükür olsun bu günə də.
3. Qəlbi dəyişib sinədə,
4. Əvəzinə qəlp qoyuruq.

5. Körpəyik, dünya noğuldu,
6. Heyif bizlərə, doğulduq.
7. Qanı qaynadıb, soğuldub,
8. İçimizdə ərp qoyuruq.

9. Yıxdıq qaçağı, qulduru,
10. Növbədə xeyli qul durub.
11. Sözdə Qafqazı qaldırıb,
12. Yerindəcə Alp qoyuruq.

13. Ağrıya yaxa tanıtdıq,
14. Dərdi dərman bilib udduq.
15. Qulpdan tutmağı unutduq,
16. İndi gözəl qulp qoyuruq.
1999

KOYUYORUZ

1. Nefes alıyoruz hâlâ
2. Şükür olsun bu güne de.
3. Kalbi değişip sinede,
4. Yerine sahtesini koyuyoruz.

5. Çocukken, dünya tatlıydı
6. Yazık bizlere, doğduk.
7. Kanı kaynatıp soğutup
8. İçimize pas koyuyoruz.

9. Yıktık kaçağı, haydutu,
10. Nöbette hayli kul duruyor,
11. Sözde Kafkas'ı kaldırıp
12. Yerine Alp koyuyoruz.

13. Ağrıya yakayı tanıttık,
14. Derdi derman bilip yuttuk.
15. Kulptan tutmayı unuttuk,
16. Şimdi kulp buluyoruz.

DƏRDİNƏ QURBAN, AY VƏTƏN (89)

1. Haydan ruhum qıdıqlanır,
2. Küy ucalır pərdə-pərdə.
3. Ah, yenə bayquş ulayır
4. Qurdun uladığı yerdə.

5. Qarışıb azan səsinə,
6. Elə bil kafir simidi.
7. Ah, bu bayquş ulaması
8. Tanrıya küfür kimidi.

9. Ovçu öldü qurd peşində,
10. Bayquş hələ bərədədi.
11. Dərdinə qurban, ay Vətən,
12. Hər tikən bir dərədədi.

13. ...Yaralı qurd ulayırdı,
14. Səsi laylaydı – yatırdıq.
15. Bayquş ulayan bərədə

DERDİNE KURBAN, EY VATAN

1. Çığlıktan ruhum gıdıklanıyor,
2. Gürültü yükseliyor perde perde.
3. Ah, yine baykuş uluyor
4. Kurdun uluduğu yerde.

5. Karışmış ezan sesine,
6. Sanki kafir müziğidir.
7. Ah, bu baykuş uluması
8. Tanrı'ya küfür gibidir.

9. Avcı öldü kurt peşinde,
10. Baykuş hâlâ pusudadır.
11. Derdine kurban, ey vatan,
12. Her parçan bir derededir.

13. Yaralı kurt uluyordu,
14. Sesi ninniydi yatıyorduk.
15. Baykuşun uluduğu yerde

16. Biz qurda güllə atırdıq...
1999

16. Biz kurda mermi atıyorduk.

QOCA TİFLİS (90)
(Dostum İslam Əliyevə)

1. Qoca Tiflis, Karvansara,
2. Hara gedir karvan, hara?
3. Belə sarvan karvanlara
4. Doğru yolu bularmola?

5. Qoca Tiflis, Narınqala,
6. Tikildin, ah-zarın qala?..
7. Axşam – qala, yarın – qala,
8. Düşməyənlər bilərmola?

9. Qoca Tiflis, Ortacala,
10. Orda – çala, burda – çala.
11. Çək məni bu yurda cala,
12. Yoxsa üzüm gülərmola?

13. Qoca Tiflis, ulu Meydan,
14. Tarixlərin qulu Meydan.
15. Sorarmısan Quru bəydən,
16. Bir də sənə gələrmola?..
1999

KOCA TİFLİS
(Dostum İslam Aliyev'e)

1. Koca Tiflis, Kervansaray,
2. Nereye gidiyor kervan, nereye?
3. Böyle kervanbaşı kervanlara
4. Doğru yolu buldurtur mu?

5. Koca Tiflis, Narınkale
6. Dikildin, iniltin kala?
7. Akşam kale, yarın kale,
8. Düşmeyenler bilir mi?

9. Koca Tiflis, Ortacala
10. Orda çala, burada çala.
11. Çek beni bu yurda bağla,
12. Yoksa yüzüm güler mi?

13. Koca Tiflis, ulu meydan,
14. Tarihlerin kulu meydan
15. Sorar mısın Kuru beyden,
16. Bir de sana gelir mi?

QUŞMU GÖZƏLDİ, LƏLƏKMİ (91)

1. Kədəri obaşdan çıxan,
2. Təzəsi nimdaşdan çıxan,
3. Ey çörəyi daşdan çıxan,
4. Daşmı gözəldi, çörəkmi?

5. Alnındakı qırışa bax,
6. Yaşamadığın yaşa bax,
7. Biləyin boyda huşa bax,
8. Huşmu gözəldi, biləkmi?

9. Səmti bilinmir küləyin,
10. Süzür göylərdə ələyin,
11. Bir quşun var, bir lələyin,
12. Quşmu gözəldi, ləlləkmi?

13. Dünya – gülsifət, gülbədən,
14. Öldün, dünyaya gəlmədən.

KUŞ MU GÜZELDİR, LEYLEK Mİ

1. Kederi tan vaktinde çıkan,
2. Yenileri eskilerden çıkan,
3. Ey ekmeği taştan çıkan,
4. Taş mı güzel, çörek mi?

5. Alnındaki kırışığa bak,
6. Yaşamadığın yaşa bak,
7. Elin kadar kalbe bak,
8. Akıl mı güzel, bilek mi?

9. Semti bilinmiyor rüzgarın,
10. Süzüyor göklerde eleğini,
11. Bir kuşun var bir leyleğin,
12. Kuş mu güzel, leylek mi?

13. Dünya gül yüzlü, sevgili
14. Öldün dünyaya gelmeden.

15. Soruş sonuncu güllədən:
16. Başmı gözəldi, ürəkmi?..
2002

15. Sor sonuncu mermiden:
16. Baş mı güzel, yürek mi?

DİLƏNÇİ COCUĞA DÖRD BƏND (92)

1. Ah, cocuq... yavrum mənim,
2. Xətrini xoş edəmmirəm.
3. Nə əlimdən bir iş gəlir,
4. Nə əkilib gedəmmirəm.

5. Gözün Məkkəyə bənzəyir,
6. Baxışın – Həcc qapısımı?
7. Əlini yaman açmısan,
8. Boş ovcun – bac qapısımı?

9. Bilməm, səni doğan ana
10. Qışmı doğub, yaymı doğub,
11. Qundağına gün doğmamış,
12. Qurşağına aymı qonub?

13. Baxışındakı yalvarış
14. Ovcundan daha açıqdı.
15. Öləydim... gül üzün hələ
16. Neçə günaha açıqdı...
2001

DİLENCİ ÇOCUĞA DÖRT BENT

1. Ah, çocuk...Yavrum benim,
2. Hatrını hoş edemiyorum.
3. Ne elimden bir iş geliyor,
4. Ne kaçıp gidemiyorum.

5. Gözün Mekke'ye benziyor,
6. Bakışın Hac kapısı mı?
7. Elini fena açmışssın,
8. Boş avucun haraç kapısı mı?

9. Bilmem, seni doğuran ana
10. Kış mı doğurmuş, yaz mı doğurmuş,
11. Kundağına güneş doğmamış,
12. Kuşağına ay mı konmuş?

13. Bakışındaki yalvarış
14. Avcundan daha açıktır.
15. Öleydim...Gül yüzün
16. Kaç günaha açıktır...

ÇƏTİNDİ (93)

1. Zamanın çərxi hərlənib,
2. Göydə Ay da zəhərlənib.
3. Ağlayana qəhərlənib,
4. Gülənlə gülmək çətindi.

5. Sula, yazıq, küçələri,
6. Toz tutmasın yekələri.
7. Nazir udan tikələri
8. Yesirə bölmək çətindi.

9. Daha cavan tez qocalır,
10. Qısaboylular ucalır,
11. Gerçək mollalar azalır,
12. Quransız ölmək çətindi.

13. Dərd demə dərdi bilməzə,
14. Bəndə şeytandan baməzə.

ZORDUR

1. Zamanın çarkı dönmüş,
2. Gökte ay da zehirlenmiş.
3. Ağlayana kahırlanıp,
4. Gülenle gülmek zordur.

5. Sula, yazık, sokakları,
6. Toz tutmasın memurları.
7. Nazırın yuttuğu parçaları
8. Esire bölmek zordur.

9. Artık gençler tez yaşlanıyor,
10. Kısa boylular uzuyor,
11. Gerçek mollalar azalıyor,
12. Kuran'sız ölmek zordur.

13. Dert deme derdi bilmeze,
14. Kul şeytandan komik.

15. Vallah, biz gedər-gəlməzə
16. Gedirik, gəlmək çətindi...
1985

15. Vallahi biz gider gelmeze
16. Gidiyoruz, gelmek zordur.

TƏZƏ İL GECƏSİ (94)

1. Ulduzlar yatmaq istəyir,
2. Yatağa güllə atırlar.
3. Göydə Ay təzə doğulub,
4. Qundağa güllə atırlar.

5. İsanın şənlik günüdü,
6. Kim deyir, sönük günüdü?!
7. Sabah ilin ilk günüdü,
8. Sabaha güllə atırlar.

9. Atırlar hədəfi tutmur,
10. Güllə haqqı ha oyatmır.
11. Yaxına gücləri çatmır,
12. Uzağa güllə atırlar.

13. Kədəri, dərdi boşlayıb,
14. Taleni, bəxti daşlayıb,
15. Tüfəngi göyə tuşlayıb,
16. Allaha güllə atırlar.
1985

YENİ YIL GECESİ

1. Yıldızlar yatmak istiyor,
2. Yatağa mermi atıyorlar.
3. Gökte ay yeni doğmuş,
4. Kundağa mermi atıyorlar.

5. İsa'nın şenlik günüdür,
6. Kim diyor, sönük gündür?!
7. Sabahın ilk günüdür,
8. Sabaha mermi atıyorlar.

9. Atıyorlar hedef tutmuyor,
10. Mermi hakkı ha uyutmuyor.
11. Yakına güçleri yetmiyor.
12. Uzağa mermi atıyorlar.

13. Kederi derdi boşlayıp,
14. Talihi, bahtı taşlayıp,
15. Tüfeği göğe nişanlayıp,
16. Allah'a mermi atıyorlar.

ULAYIR (95)

1. Yaranandan qəza çəkir,
2. Başım yaza-yaza çəkir,
3. Sim sürtülüb cəza çəkir,
4. Ağuşda kaman ulayır.

5. Millətin şair xəstəsi,
6. Canımda səhra istisi,
7. İçimdə tütün tüstüsü,
8. Qafamda duman ulayır.

9. Başlar bağlanıb baş yerə,
10. Haçan yağacaq daş yerə?!
11. Sevdirib məni boş yerə,
12. Məndən ayrılan ulayır.

13. Ay ulayan, nə istərsin?
14. Sor, cavabın Tanrı desin.

ULUYOR

1. Yaratılan azap çekiyor,
2. Başım yazmaktan çekiyor.
3. Tel sürtülüp ceza çekiyor,
4. Kucakta keman uluyor.

5. Milletin şair hastası,
6. Canımda sahra ısısı,
7. İçimde tütün tütsüsü,
8. Kafamda duman uluyor.

9. Başlar bağlanıp baş yere,
10. Ne vakit yağacak taş yere?!
11. Sevdirip beni boş yere,
12. Benden ayrılan uluyor.

13. Ey uluyan, ne istersin?
14. Sor, cevabını Tanrı desin.

15. Yesə, öz başını yesin,
16. Bu bayquş yaman ulayır...
1996

15. Yerse, kendi başını yesin,
16. Bu baykuş fena uluyor.

YENƏ OD DÜŞÜB DİLİMƏ (96)

1. Qağa, saxla salamını,
2. Əlim yenə alovlanır.
3. Yenə od düşüb dilimə,
4. Dilim yenə alovlanır.

5. Bu da belə yurd yeridi,
6. Tonqal çatdım, yad yeridi.
7. İçim çoxdan od yeridi,
8. Çölüm yenə alovlanır.

9. Yaman zildi bu çal-çağır,
10. Səsin yanar yüz də bağır.
11. Hər gün başıma qar yağır,
12. Telim yenə alovlanır.

13. Kimə gözüynən qaş edək
14. Yolumuz gözdən qaşadək.
15. Yandım ayaqdan başadək,
16. Külüm yenə alovlanır...
1999

YİNE ATEŞ DÜŞMÜŞ DİLİME

1. Baba, sakla selamını,
2. Elim yine alevleniyor.
3. Yine ateş düşmüş dilime,
4. Dilim yine alevleniyor.

5. Bu da böyle yurt yeridir,
6. Ateş yaktım, yad yeridir.
7. İçim çoktan ateş yeridir,
8. Çölüm yine alevleniyor.

9. Kötü ses bu çalıp oynanan,
10. Sesin yanar yüz defa bağırsan da.
11. Her gün başıma kar yağıyor,
12. Telim yine alevleniyor.

13. Kime kaş göz edelim
14. Yolumuz gözden kaşa dek,
15. Yandım ayaktan başa dek,
16. Külüm yine alevleniyor.

FIRÇAMI YANA ATIRAM (97)

1. Bilirəm ki, dönəmmərəm
2. Dünyanın söz pələnginə.
3. Yazıq canım... kağız-qələm
4. Çəkibdi məni cənginə.

5. Vaxtdı gedən... ömür yatır,
6. Pərən-pərən qəflə-qatır.
7. Dövran yaman divan tutur
8. Şairlərin nəhənginə.

9. Günaha, qana batıram
10. Söz boğub, gorda yatıram.
11. Fırçamı yana atıram
12. Baxıb dünyanın rənginə.

13. Neynim, gözlərim çaş deyil,
14. Canım, ürəyim daş deyil,

FIRÇAMI YANA ATIYORUM

1. Biliyorum ki, dönemem
2. Dünyanın söz kaplanına
3. Zavallı canım...Kâğıt kalem
4. Çekmişti beni savaşına.

5. Vakittir geçen...Ömür bitiyor,
6. Dağınık kervanlar.
7. Devran kötü hüküm veriyor
8. Şairlerin büyüğüne.

9. Günaha, kana batıyorum
10. Sözü boğup korda yatıyorum.
11. Fırçamı yana atıyorum
12. Bakıp dünyanın rengine.

13. Neyleyim, gözlerim şaşı değil,
14. Canım, yüreğim taş değil,

15. Dünya bir yekə baş deyil,
16. Sıxam gülləniənginə...
1998

15. Dünya bir büyük baş değil
16. Sıkayım mermiyi engine...

BƏYAZ XİRQƏLİ MÜRİDLƏR (98)

1. Bəyaz xirqəli müridlər,
2. Sizdən bizlərə nə qaldı?
3. Səmanın rəngini içən
4. Nurlu üzlərə nə qaldı?

5. Axıb beynimizə dolan,
6. Könlümüzə işıq salan,
7. Hər ünü bir kitab olan
8. Sirli sözlərə nə qaldı?

9. Nə gözlədik haqdan başqa,
10. İşıqlı sabahdan başqa,
11. Sizi ağlamaqdan başqa
12. Qara gözlərə nə qaldı?

13. Bəyaz xirqəli müridlər,
14. Dilimizi dərd kilidlər.
15. Sizdən bizə nə var yetər,
16. Bizdən sizlərə nə qaldı?...
1990

BEYAZ HIRKALI MÜRİTLER

1. Beyaz hırkalı müritler,
2. Sizden bizlere ne kaldı?
3. Semanın rengini içen
4. Nurlu yüzlere ne kaldı?

5. Akıp beynimize dolan,
6. Gönlümüze ışık salan,
7. Her sesi bir kitap olan
8. Sırlı sözlere ne kaldı?

9. Ne aradık haktan başka,
10. Işıklı sabahtan başka,
11. Size ağlamaktan başka
12. Kara gözlere ne kaldı?

13. Beyaz hırkalı müritler,
14. Dilimizi dert kilitler.
15. Sizden bize ne var yeter,
16. Bizden sizlere ne kaldı?

OĞLUM ANARA (99)

1. Dərdə könül vermə, balam,
2. Yazıb-oxumağı öyrən.
3. Vətənə cuman düşmənə
4. Qurd tək şığımağı öyrən

5. Dərdlənmə, gözünü sevim,
6. Dərdin küləyi əsdimi
7. "Allah dərdə dərd yağdırır,
8. Dərd dərdin örtür üstünü".

9. Yaxanı dərdə tanıtma,
10. Dərd yüyürər dərddən betər.
11. Məndən qalan dərd mirası
12. Nəvə-nəticənə yetər.

13. Dağ çəkən ol düşmənlərə,
14. Dərd çəkmək bir peşə deyil.

OĞLUM ANAR'A

1. Derde gönül verme, yavrum,
2. Yazıp okumayı öğren.
3. Vatana saldıran düşmana
4. Kurt gibi saldırmayı öğren.

5. Dertlenme, gözünü seveyim,
6. Derdin rüzgarı esti mi
7. "Allah derde dert yağdırıyor,
8. Dert derdin örtüyor üstünü."

9. Yakanı derde tanıtma,
10. Dert gelir dertten beter.
11. Benden kalan dert mirası
12. Torun torbana yeter.

13. Dağlayan ol düşmanları,
14. Dert çekmek bir meslek değil.

15. ...Burası Vətəndi, yavrum,
16. Cırtdan itən meşə deyil.
1999

15. Burası vatandır, yavrum,
16. Masalda kaybolan orman değil.

YAŞAYIRIQ (100)

1. Göy üzünə baxa-baxa,
2. Yer üstündə yaşayırıq.
3. Altımızda qara torpaq,
4. Gor üstündə yaşayırıq.

5. Yanmasaq, düşmərik yada,
6. Yaman vurulmuşuq oda.
7. Qovruluruq çarpayıda,
8. Qor üstündə yaşayırıq.

9. Deyirlər, ruh göyə gedir,
10. Adna günü öyə gedir,
11. Nəyə gəlir, nəyə gedir –
12. Sirr üstündə yaşayırıq.

13. Nə yağış var, nə qar yağır,
14. Duamı yazım, a fağır?
15. Suçumuz örtüb torpağı,
16. Kir üstündə yaşayırıq.
1992

YAŞIYORUZ

1. Gökyüzüne baka baka,
2. Yer üstünde yaşıyoruz.
3. Altımızda kara toprak,
4. Kor üstünde yaşıyoruz.

5. Yanmasak, düşmeyiz yada,
6. Fena vurulmuşuz oda.
7. Kavruluyoruz yatakta,
8. Kor üstünde yaşıyoruz.

9. Diyorlar, ruh göğe gidiyor,
10. Cuma günü eve gidiyor.
11. Neye geliyor, neye gidiyor
12. Sır üstünde yaşıyoruz.

13. Ne yağmur var ne kar yağıyor,
14. Dua mı yazayım, a fakir?
15. Suçumuz örtmüş toprağı,
16. Kir üstünde yaşıyoruz.

OLDU (101)

1. Bəndələrin gözləri çaş,
2. Baxışı qıyqacı oldu.
3. Halal, haram nə yedisə,
4. Zəhər oldu, acı oldu.

5. Nə deyək belə adama,
6. Tüpürdü kişi adına –
7. Çevrilib bir şux qadına,
8. Beş erkəyin duzu oldu.

9. Qalaqlanıb könül tozu,
10. Qaçıb ömrün dadı-duzu.
11. Dünyanın onda doqquzu
12. Qoyun oldu, quzu oldu.

13. Yeri, göyü əsdirənlər,
14. Hər bucağı kəsdirənlər,

OLDU

1. Kulların gözleri şaşı,
2. Bakışı kötü oldu.
3. Helal, haram ne yediyse,
4. Zehir oldu, acı oldu.

5. Ne diyelim böyle adama,
6. Tükürdü insan adına
7. Çevrilip bir şuh kadına,
8. Beş erkeğin tuzu oldu.

9. Yığılmış gönül tozu,
10. Kaçmış ömrün tadı tuzu.
11. Dünyanın onda dokuzu
12. Koyun oldu, kuzu oldu.

13. Yeri göğü titretenler,
14. Her bucağı kestirenler,

15. Allaha sırt göstərənlər
16. Bəndənin baş tacı oldu.
1998

15. Allah'a sırt gösterenler
16. Kulların baş tacı oldu.

HAMI QƏRİBƏDİ (102)

1. Hamı qəribədi,vallah,
2. Hərə bir şeydən inciyir.
3. Biri quzeydən gileyli,
4. Biri güneydən inciyir.

5. Belə uzun əlin ola,
6. Bax çeləcə dilin ola! –
7. Toy olmamış gəlin olan
8. Toyunda bəydən inciyir.

9. Səsi, sözü ötməyənlər,
10. Hələ ölüb-itməyənlər,
11. Yerə gücü yetməyənlər
12. Üz tutub göydən inciyir.

13. Kim kimə him-cim elədi?
14. Kimin işi him ilədi?
15. Nə müddətdi hamilədi,
16. Doğammır... Meydan inciyir.
1998

HEPSİ GARİP

1. Hepsi garip, vallahi,
2. Herkes bir şeyden inciniyor.
3. Biri kuzeyden dertli,
4. Biri güneyden inciniyor.

5. Böyle uzun elin ola,
6. Bak böyle uzun dilin ola!
7. Düğününden önce gelin olan
8. Düğününde beyden inciniyor.

9. Sesi, sözü geçmeyenler,
10. Hâlâ ölüp yitmeyenler,
11. Yere gücü yetmeyenler
12. Göğe bakıp gökten inciniyor.

13. Kim kime kaş göz etti?
14. Kimin işi işaret ile?
15. Ne müddettir hamiledir,
16. Doğamıyor... Meydan inciniyor.

AĞ QIZ AÇIB SİNƏSİNİ (103)

1. İki qardaş savaşanda,
2. Qonşu qaçıb nacaq verir.
3. Ağ qız açıb sinəsini,
4. Tamarzıya acıq verir.

5. Köçdü biz sevən durnalar,
6. Nə dost qaldı, nə də ki yar.
7. Oğlunu genidən diyar
8. Oğulluğa qucaq verir.

9. Ala gözləri örtüb qan,
10. At da çəkinmir qamçıdan.
11. Halva istə dükançıdan,
12. Büküb sənə sucuq verir.

13. Rüşvət salama sarılır,
14. Adamın bağrı yarılır,

AK KIZ AÇIP SİNESİNİ

1. İki kardeş savaştığında,
2. Komşu kaçıp balta veriyor.
3. Ak kız açıp sinesini
4. İstekliye eziyet veriyor.

5. Göçtü bizi seven turnalar,
6. Ne dost kaldı ne de ki yar.
7. Oğlunu uzaklaştıran diyar
8. Evlatlığa kucak veriyor.

9. Ala gözleri örtmüş kan,
10. At da çekinmiyor kamçıdan.
11. Helva iste dükkancıdan,
12. Sarıp sana sucuk veriyor.

13. Rüşvet selama sarılıyor,
14. Adamın bağrı yarılıyor.

15. Daha hamı açıq alır,
16. Daha hamı açıq verir.
1997

15. Artık hepsi açık alıyor,
16. Artık hepsi açık veriyor.

EYŞ-İŞRƏTİN SONUNDA (104)

1. Eyş-işrətin sonunda dərd,
2. Təəssüf, acıq qalacaq.
3. Yaş ötəcək...
4. naz yerinə
5. Hikkəli soncuq qalacaq.

6. Ulayacaq dəli bir qəm: -
7. Nə ömürdü, sevgisi kəm!
8. Dünyanın kefini çəkən
9. Dünyadan incik qalacaq.

10. Doymayacaq nəfs, gödən,
11. Gün-gün bürüşəcək bədən.
12. Quş südü olan süfrədən
13. Ləpəsiz fındıq qalacaq.

14. Ah itəcək haraylarda,
15. Ün batacaq gur aylarda.
16. İzdihamlı saraylarda
17. Küçüksüz qancıq qalacaq.
2000

EĞLENCENİN SONUNDA

1. Eğlencenin sonunda dert,
2. Teessüf, öfke kalacak.
3. Yaş geçecek...
4. Naz yerine
5. Fiyakalı çifte kalacak.

6. Uluyacak deli bir gam:
7. Ne ömürdü, sevgisi eksik!
8. Dünyanın keyfini çeken
9. Dünyaya kırgın kalacak.

10. Doymayacak nefis, karın,
11. Günden güne buruşacak beden.
12. Kuş sütü olan sofradan
13. Kabuksuz fındık kalacak.

14. Ah bitecek feryatlarda,
15. Ses kaybolacak kutsal aylarda
16. İzdihamlı saraylarda
17. Yavrusuz kancık kalacak.

APARIR (105)

(Əli Cömbərlinin Xatirəsinə)

1. Ağıllının yığdığını
2. Daha ağlı çaş aparır.
3. Bu nə zərdi, nə oyundu
4. Yek atanlar şeş aparır.

5. Ayaq çapıb, qol yoranlar,
6. Buz əridib, sal qıranlar,
7. Çiynində daş qaldıranlar
8. Zənbilini boş aparır.

9. Dil də söz tutmur dinməyə,
10. Heymi var, bəndə inləyə...
11. Nağıl dinləyə-dinləyə,
12. Adamları huş aparır.

GÖTÜRÜYOR

(Eli Cömberli'nin Hatırasına)

1. Akıllının biriktirdiğini
2. Şimdi aklı eğri götürüyor.
3. Bu ne altındır, ne oyundur
4. Bir atanlar altı götürüyor.

5. Ayak atıp, el yoranlar,
6. Buz eritip, kaldırım kıranlar,
7. Omzunda taş kaldıranlar
8. Zembilini boş götürüyor.

9. Dil de konuşmaktan aciz,
10. Güç mü var kul inleye...
11. Masal dinleye dinleye,
12. İnsanları uyutuyor.

13. Bu haqq bizi pusur, atam,
14. Min yeyən bir qusur, atam,
15. Atalılar susur, atam,
16. Atasızlar baş aparır.
1991

13. Bu adalet bizi gözetliyor, atam,
14. Bin yiyen bir kusuyor, atam,
15. Atalılar susuyor, atam,
16. Atasızlar yönetiyor.

YÜZ CÜR OYUNDAN ÇIXIRIQ (106)

1. Boşluğa uçan ox kimi
2. Yerin yayından çıxırıq.
3. Dərdi daşımaq vaxtını
4. Yuxu payından çıxırıq.

5. Saxla içində "tfu!"nu,
6. Gizlə ahını-ufunu.
7. Canavarın hayıfını
8. Quzu-qoyundan çıxırıq.

9. Yatmaq olmur bir çimir də,
10. Dünya çaşıb səs-səmirdən.
11. Göz qırpımlıq bir ömürdə
12. Yüz cür oyundan çıxırıq.

13. ...Yüz cür oyuna getmişik,
14. Quzu-qoyuna getmişik,
15. Kimin hoyuna getmişdik,
16. Kimin toyundan çıxırıq...
2000

YÜZ ÇEŞİT OYUNDAN ÇIKIYORUZ

1. Boşluğa uçan ok gibi
2. Yerin yayından çıkıyoruz.
3. Derdi taşıma vaktini
4. Uyku payından çıkıyoruz.

5. Sakla içinde "of" unu,
6. Gizle ahını vahını,
7. Canavarın hayfını
8. Koyun kuzudan çıkıyoruz.

9. Yatmak olmuyor bir uykuda,
10. Dünya şaşmış ses sedadan.
11. Göz kırpımlık bir ömürde
12. Yüz tür oyundan çıkıyoruz.

13. Yüz tür oyuna gitmişiz,
14. Koyun kuzuya gitmişiz,
15. Kimin tarlasına gitmiştik,
16. Kimin düğününden çıkıyoruz...

GƏZƏCƏK (107)

1. İnsanlar ayıb örtməyə
2. Quru bir yarpaq gəzəcək.
3. Gün gələcək: kişi, qadın
4. Bir yerdə çılpaq gəzəcək.

5. Yer yanacaq için-için,
6. Göy yanacaq ağ söz üçün,
7. Yurdsuzlar bir cüt göz üçün
8. Bir ovuc torpaq gəzəcək.

9. İsa enəcək çarmıxdan,
10. Mehdi var olacaq yoxdan,
11. Neçə söz ayılıb haqdan,
12. Təmiz bir dodaq gəzəcək.

GEZECEK

1. İnsanlar ayıp örtmeye
2. Kuru bir yaprak arayacak.
3. Gün gelecek: Erkek, kadın
4. Bir yerde çıplak gezecek.

5. Yer yanacak için için
6. Gök yanacak ak söz için,
7. Yurtsuzlar bir çift göz için
8. Bir avuç toprak arayacak.

9. İsa inecek çarmıhtan,
10. Mehdi var olacak yoktan,
11. Kaç söz hayat bulup haktan
12. Temiz bir dudak arayacak.

13. Şaha dönəcək yesirlər,
14. Açılacaq gizli sirlər,
15. Tənha, kimsəsiz şairlər
16. Şeir üçün ah gəzəcək...
1998

13. Şaha dönecek esirler,
14. Açılacak gizli sırlar,
15. Yalnız, kimsesiz şairler
16. Şiir için ah arayacak...

KÖRPÜLƏR (108)

1. Bizdə qurulan körpülər,
2. Yada yar olan körpülər,
3. İndi xar olan körpülər
4. Bizi bizdən araladı.

5. Qaçdıq Tanrının dalınca,
6. Ölüb getdik haqq alınca.
7. Körpümüz döndü qılınca,
8. Bizi böldü, paraladı.

9. Bir vaxt qol açıb süzərdik,
10. İndi həsrətdən cücərdik.
11. Bağı biz əkib-becərdik,
12. Yadlar dərib uraladı.

13. Dözdük əlsiz əsa kimi,
14. Dil-dodaqsız busə kimi,
15. Körpü bizi İsa kimi
16. Səbrimizə koraladı.
1991

KÖPRÜLER

1. Bizde kurulan köprüler,
2. Yabancıya yar olan köprüler,
3. Şimdi zavallı olan köprüler
4. Bizi bizden araladı.

5. Kaçtık Tanrı'nın ardınca,
6. Ölüp gittik Hakk alınca.
7. Köprümüz döndü kılıca
8. Bizi böldü, paraladı.

9. Bir vakit el açıp dans ederdik,
10. Şimdi hasretten yeşerdik.
11. Bağı biz ekip büyüttük,
12. Yabancılar gelip topladı.

13. Sabrettik elsiz asa gibi,
14. Dilsiz dudaksız buse gibi,
15. Köprü bizi İsa gibi
16. Sabrımıza çiviledi.

HANI ALLAHIN QASİDİ? (109)

1. Dost dosta düşmən kəsilib,
2. Qardaş qardaşa asidi.
3. Hamı içində sızlayır,
4. Görən bu kimin yasıdı?

5. Düz sözü qəhət eləyib,
6. Söznən qəbahət eləyir,
7. Tanrıdan qeybət eləyir,
8. Bu necə söz yiyəsidi?

9. Bəndənin halı dağınıq,
10. Hərə bir dərdə sığınıb.
11. O qədər nalə yığılıb,
12. Min il Tanrının bəsidi.

HANİ ALLAH'IN ULAĞI

1. Dost dosta düşman kesilmiş,
2. Kardeş kardeşe asi.
3. Hepsi içinden inliyor,
4. Acaba bu kimin yasıdır?

5. Doğru sözü az söylüyor,
6. Sözle kabahat ediyor,
7. Tanrı'dan gıybet ediyor,
8. Bu nasıl söz sahibidir?

9. İnsanlığın hâli dağınık,
10. Herkes bir derde sığınmış.
11. O kadar feryat yığılmış
12. Bin yıl Tanrı'ya yeterdir.

13. Solğun üzləri izləyək,
14. Vaxtsız ölümü özləyək?
15. Bundan artıq nə gözləyək,
16. Hanı Allahın qasidi?!
1990

13. Solgun yüzleri izleyelim,
14. Vakitsiz ölümü özleyelim?
15. Bundan başka ne gözleyelim,
16. Hani Allah'ın ulağı?!

KAFİR GƏLDİ? (110)

1. Nə yazsam gəlir başima,
2. Düşmüşəm öz qarğışıma.
3. Yetib cənnətlik yaşıma,
4. Cəhənnəmə səfir gəldim.

5. Tənha qaldım bir çətəndə,
6. Ölüm xoşdur dərd ötəndə.
7. Müsafirdim o vətəndə,
8. Buna da müsafir gəldim.

9. Mən hardan bilim pusqu nə,
10. Karın kor ilə qəsdi nə...
11. Halal bildiyim məskənə
12. Halal gəldim, bakir gəldim.

13. Yenə dili lalmı gəzim?
14. Təzə bir mahalmı gəzim?
15. Hamı gedən yolmu gəzim?
16. Deməyələr kafir gəldi...
1998

KÂFİR GELDİ?

1. Ne yazsam geliyor başıma,
2. Düşmüşüm kendi kargışıma.
3. Yetip cennetlik yaşıma,
4. Cehenneme elçi geldim.

5. Yalnız kaldım bir ambarda,
6. Ölüm hoştur dert geçtiğinde.
7. Misafirdim o vatanda,
8. Buna da misafir geldim.

9. Ben nereden bileyim pusu ne,
10. Dilsizin kör ile kastı ne...
11. Helal bildiğim meskene
12. Helal geldim, bakir geldim.

13. Yine dili lal mı gezeyim?
14. Yeni bir mahal mı arayayım?
15. Herkesin gittiği yolu mu arayayım?
16. Demesinler kâfir geldi...

QİYMƏT (111)

1. İki mələk yazan yazı
2. Alnıma çoxdan yazılıb.
3. Günahı da, savabı da,
4. Hamısı Haqdan yazılıb.

5. Bu dünya hardan yığılıb?
6. Bu dünya hara yox olur?..
7. Yox olan – vardan yox olub,
8. Var olan – yoxdan yazılır.

9. Əvvəlin qan, axırın qan, -
10. Atılıb düşürsan, insan!
11. Hər ömür bircə imtahan,
12. Qiymət Allahdan yazılır.

KIYMET

1. İki meleğin yazdığı yazı
2. Alnıma çoktan yazılmış.
3. Günahı da sevabı da,
4. Hepsi Hak'tan yazılmış.

5. Bu dünya nereden gelmiş?
6. Bu dünya nerede yok oluyor?
7. Yok olan vardan yok olup,
8. Var olan yoktan yazılıyor.

9. Evvelin kan, sonran kan,
10. Hoplayıp zıplıyorsun insan!
11. Her ömür bir imtihan,
12. Kıymeti Allah'tan yazılıyor.

13. Mizan-tərəzi düzülər,
14. Padşah yazanlar pozular...
15. ...Tanrı deyən haqq yazılar
16. Nalədən, ahdan yazılır.
1991

13. Mahşer kurulur,
14. Padişah yazılanlar bozulur...
15. Tanrı dediği kader yazılır
16. Feryattan, çığlıktan yazılıyor.

ÇARPILIR (112)

1. Hərə bir yerdən yıxılır,
2. Hərə bir dərdə çarpılır.
3. Kimi kəndin yollarında,
4. Kimi şəhərdə çarpılır.

5. Dustağıq evdə-eşikdə,
6. Dərddi bərk duran keşikdə.
7. Daha körpələr beşikdə,
8. İgid yəhərdə çarpılır.

9. Çalınır "Ağır şərili",
10. Haray könlümə sərilir.
11. Simdi – dartılıb gərilir,
12. Səs – pərdə-pərdə çarpılır.

13. Qəza yıxır, qədər yıxır,
14. Məni yıxan hədər yıxır –
15. Hərəni bir kədər yıxır,
16. Hərə bir dərdə çarpılır.
1999

ÇARPILIYOR

1. Herkes bir yerden yıkılıyor,
2. Herkes bir derde çarpılıyor.
3. Kimi köyün yollarında,
4. Kimi şehirde çarpılıyor.

5. Tutsağız evde eşikte,
6. Derttir berk duran nöbette.
7. Daha körpeler beşikte,
8. Yiğit eğerde çarpılıyor.

9. Çalınıyor "Ağır Şerili",
10. Feryat gönlüme seriliyor.
11. Tel gerilip kırılıyor,
12. Ses, perde perde çarpılıyor.

13. Kaza yıkıyor, kader yıkıyor,
14. Beni yıkan heder yıkıyor
15. Herkesi bir keder yıkıyor,
16. Herkes bir derde çarpılıyor.

SÖZDƏN YUXARI (113)

1. Biz ona tay olammarıq,
2. Gözəldi bizdən yuxarı.
3. Şalvarı dizinə kimi,
4. Ətəyi dizdən yuxarı.

5. Bəndəyə kəlam söyləməz,
6. Şeytana yalan söyləməz,
7. Tanrıya salam söyləməz,
8. Ədası nazdan yuxarı.

9. Qırıb eşqin budağını,
10. Gün vurub dil-dodağını.
11. Gözü seçmir ayağını,
12. Baxışı gözdən yuxarı.

SÖZDEN YUKARI

1. Biz ona denk olamıyoruz,
2. Güzeldir bizden yukarı.
3. Şalvarı dizinde
4. Eteği dizden yukarı.

5. İnsana kelam söylemez,
6. Şeytana yalan söylemez,
7. Tanrı'ya selam söylemez,
8. Edası nazdan yukarı.

9. Kırıp aşkın dalını,
10. Güneş vurmuş dil dudağına.
11. Gözü görmüyor ayağını,
12. Bakışı gözden yukarı.

13. ...Nə qədər üzə dırmaşıb,
14. Nə qədər gözə dırmaşıb,
15. İndi də sözə dırmaşıb,
16. Tanrıdı sözdən yuxarı.
1999

13. Ne kadar yüze tırmanmış,
14. Ne kadar göze tırmanmış,
15. Şimdi de söze tırmanmış,
16. Tanrı'dır sözden yukarı.

KİMƏ İNANIM? (114)

1. Sirrimi kimə söyləyim,
2. Dərdimi kimlərdən danım.
3. Pərvanəyəm, odlanan çox,
4. Hansının oduna yanım.

5. Bir ömrüm var qabar-qabar,
6. Ağ gün məni haçan tapar?
7. Nə sən deyən imkanım var,
8. Nə dağ boyda adım-sanım.

9. Qocalsana, qarısana!?-
10. Ömür çatmır yarısına.
11. Bir xəstənin yarasına,
12. Hər həkimin öz dərmanı.

13. Adəm şeytana uduzdu, -
14. Budaqdan bir alma üzdü...
15. Babam, hamı gülər üzdü,
16. Bilmirəm, kimə inanım.
1990

KİME İNANAYIM?

1. Sırrımı kime söyleyim,
2. Derdimi kimlerden saklayım.
3. Pervaneyim, yanan çok,
4. Hangisinin oduna yanayım.

5. Bir ömrüm var nasırlı,
6. Ak gün beni ne zaman bulur?
7. Ne sana söyleyecek imkânım var,
8. Ne dağ boyunda adım sanım.

9. Kocalsana, yaşlansana!?
10. Ömür çatmıyor yarısına.
11. Bir hastanın yarasına,
12. Her hekimin kendi dermanı.

13. Adem şeytana kandı,
14. Daldan bir elma çaldı...
15. Babam, her zaman güler yüzlüydü,
16. Bilmiyorum, kime inanayım.

MİN İL KEÇSƏ DƏ (115)

1. Yenə dan sökülür, yavrum,
2. Təzə bir səhər açılır.
3. Kənd elə oyanır, sanki
4. Kəndirdən kəhər açılr.

5. Təzə bir səhər açılır,
6. Amma arzular köhnədir.
7. Gecənin xam xəyalını
8. Gündüzün düzü göynədir.

9. Gün çıxır...nə xoruz banı,
10. Nə də it hürüşməsi yox.
11. İşə bax, Allah, bu kəndin
12. Şairləri itindən çox.

BİN YIL GEÇSE DE

1. Yine tan sökülüyor yavrum,
2. Yeni bir seher doğuyor.
3. Köy öyle uyanıyor, sanki
4. İpten at kurtuluyor.

5. Yeni bir seher doğuyor.
6. Ama arzular eskidir.
7. Gecenin ham hayalini
8. Gündüzlerin hakikatı inletir.

9. Gün doğuyor... Ne horoz sesi,
10. Ne de it havlaması var.
11. İşe bak, Allah, bu köyün
12. Şairleri itinden çok.

13. Şairi xoruzundan çox,
14. Şeir – xoruz banı olmaz.
15. Min il keçsə də bu kəndin
16. Gerçək qəhrəmanı olmaz...
2005

13. Şairi horozundan çok,
14. Şiir, horoz sesi olmaz.
15. Bin yıl geçse de bu köyün
16. Gerçek kahramanı olmaz...

SINIQ AYNA (116)

1. Ay gözəl doğmur gecələr,
2. Gün də gün kimi çıxammır.
3. Sınıb dünyanın aynası,
4. Durub özünə baxammır.

5. Sınıb dünyanın aynası,
6. Ayna da yığval kimidi.
7. Sözə dırmaşan adamlar
8. Şeytannan yağ-bal kimidi.

9. Sınıb dünyanın aynası,
10. Dağ-daşını görə bilmir.
11. Daha mələklər bəndənin
12. Göz yaşını görə bilmir.

13. Mələklər bir-birinin
14. Göz yaşında güzgülənir.
15. ...Tanrı aynamı düzəldir?
16. İşıq deşir göz giləmi...
2001

KIRIK CAM

1. Ay güzel doğmuyor geceleri,
2. Güneş de güneş gibi doğamıyor.
3. Kırık dünyanın aynası
4. Durup kendine bakamıyor.

5. Kırık dünyanın aynası,
6. Ayna da talih gibidir.
7. Söze tırmanan adamlar
8. Şeytanla yağ, bal gibidir.

9. Kırık dünyanın aynası,
10. Dağ, taşını göremiyor.
11. Artık melekler insanın
12. Gözyaşını göremiyor.

13. Melekler birbirinin
14. Gözyaşını ayna yapıyorlar.
15. Tanrı ayna mı düzeltiyor?
16. Işık deşiyor göz bebeğimi...

ALDI (117)

1. Yerdə qazandığım malı
2. Ucuz olsun, ya bahalı
3. İblisin insan vassalı
4. Göz vurub əlimdən aldı.

5. Tənhayam, kimnən öyünüm,
6. Nə qaldı, nəyə söyünüm?
7. Tanrı mənə verdiyini
8. Söz vurub əlimdən aldı.

9. Məni bu düzdə öldürən,
10. Günlü gündüzdə öldürən,
11. Səsimi sözdə öldürən
12. Sözümü dilimdən aldı.

ALDI

1. Yerde kazandığım malı
2. Ucuz olsun ya pahalı
3. İblisin insan uydusu
4. Göz kırpıp elimden aldı.

5. Yalnızım, kimle övüneyim,
6. Ne kaldı, neye sevineyim?
7. Tanrı bana verdiğini
8. Söze kurban edip elimden aldı.

9. Beni bu sahrada öldüren,
10. Güneşli gündüzde öldüren,
11. Sesimi sözde öldüren
12. Sözümü dilimden aldı.

13. Sevənlər Allahı görər,
14. Mən sevdim Allaha görə.
15. Tanrım məni neçə kərə
16. Öldürüb ölümdən aldı.
1997

13. Sevenler Allah'ı görür,
14. Ben sevdim Allah'a göre.
15. Tanrı'm beni kaç kere
16. Öldürüp ölümden aldı.

SÜKUT NƏĞMƏSİ (118)

1. Şeytan da yuxuya gedib,
2. Bu zülmət nurdan incədi.
3. Elə bil ki, cənnətdəyəm, -
4. Ya Rəbb, nə sakit gecədi!

5. Bu zülmət nurdan incədi,
6. Bu zülmətdən nur dərirəm.
7. Dörd tərəfim yuxu görür,
8. Mənsə Allahı görürəm.

9. Elə bil ki, cənnətdəyəm,
10. Bu dünya məndən aralı.
11. Sükuta baxıb sevinir
12. Canım yaralı-yaralı.

13. Ya Rəbb, nə sakit gecədi,
14. Zülmət dümağ nur qoxuyur.
15. Mən niyə lal-kar olmadım
16. Sükut nə gözəl oxuyur...
2005

SÜKÛT ŞARKISI

1. Şeytan da uykuya dalmış,
2. Bu zulüm nurdan incedir.
3. Sanırım ki, cennetteyim,
4. Ya Rab, ne sakin gecedir!

5. Bu zulüm nurdan incedir,
6. Ben zulümden nur topluyorum.
7. Dört yanım rüya görüyor,
8. Bense Allah'ı görüyorum.

9. Sanırım ki, cennetteyim,
10. Bu dünya benden uzak.
11. Sükûta bakıp seviniyor
12. Canım yaralı yaralı.

13. Ya Rab, ne sakin gecedir,
14. Zulüm beyaz nur kokuyor.
15. Neden sağır dilsiz olmadım
16. Sükût ne güzel okuyor...

QALX ,ÜFÜQ BUCAĞINA BAX (119)

1. Sən Günəşin çıxmağına,
2. Mən batmağına sevindim.
3. Daşdan çörək bulanların
4. Xoş yatmağına sevindim.

5. Dünyada nə yaraşır ki,
6. Şairə sürgündən başqa?
7. Məmləkətdə hər şey yasaq
8. Gecə ümidindən başqa.

9. Gündüzün milyon üzü var,
10. Hər üzünün neçə rəngi.
11. Bir yüyənə möhtac qalıb
12. Cüt maydanla tək üzəngi.

KALK UFUĞA BAK

1. Sen güneşin doğmasına,
2. Ben batmasına sevindim.
3. Taştan ekmek bulanların
4. Hoş yatmasına sevindim.

5. Dünyada ne yakışır ki,
6. Şaire sürgünden başka?
7. Memlekette her şey yasak
8. Gece ümidinden başka.

9. Gündüzün milyon tane yüzü var,
10. Her yüzünün kaç rengi.
11. Bir dizgine muhtaç kalıp
12. Çift dişi at, tek üzengi.

13. ...Qalx, üfüq bucağına bax,
14. Dünya düppədüz oyanır.
15. Gün çıxır... bütün gecəni
16. Yatan dərdimiz oyanır...
2006

13. Kalk, ufuğa bak,
14. Dünya dümdüz uyanıyor.
15. Güneş doğuyor.. Bütün gece
16. Yatan derdimiz uyanıyor...

UÇUNUR (120)

1. Əlim mürid çəliyinə,
2. Dilim söz bütövlüyünə,
3. Gözüm göyün göylüyünə,
4. Könlüm sükuta uçunur.

5. Üzə, gözə, qaşa minir –
6. Dərd dəli tək coşa bilir.
7. Məni üzüyumşaq bilib,
8. Canımda qada uçunur.

9. ...Adama bənzəyən milçək,
10. Sən allah, canımdan əl çək!
11. ...Səbrimdən asıb yelləncək,
12. Buna bax, bu da uçunur!

13. Şair – Vətən parasında,
14. Gün umur gün qarasından.
15. Yad suların arasında
16. Tənha bir ada uçunur.
1990

İSTİYOR

1. Elim mürit çeliğini
2. Dilim söz bütünlüğünü,
3. Gözüm göğün maviliğini
4. Gönlüm sükutu istiyor.

5. Yüze, göze, kaşa biniyor
6. Dert deli gibi coşabiliyor.
7. Beni yüzü yumuşak bilip
8. Canımda dert titriyor.

9. İnsana benzeyen sinek,
10. Sen Allah, canımdan el çek!
11. Sabrımdan asıp sallanacak
12. Buna bak, bunu da istiyor!

13. Şair vatan parasında,
14. Gün umuyor gün karasından.
15. Yad suların arasında
16. Yalnız bir ada gibi titriyorum.

VURULMAZ (121)

1. Qərib bir ömürdən haşa,
2. Nə qaldı ki, könül coşa.
3. Aləm yar oldu bayquşa,
4. Xana, xaqana vurulmaz.

5. Su quşusan – üz dənizdə,
6. Tüpürcəklə üz təmizlə.
7. Sən o qanı yüz təmizlə,
8. Məndəki qana vurulmaz.

9. Qımıldayır qurd qafamda,
10. Hey ulayır yurd qafamda
11. Nifrətimi yırt qafamda, -
12. Bu can o cana vurulmaz!

VURULMAZ

1. Garip bir ömürden haşa,
2. Ne kaldı ki, gönül coşa.
3. Alem yar oldu baykuşa,
4. Hana, hakana vurulmaz.

5. Su kuşuysan yüz denizde,
6. Tükürükle yüz temizle.
7. Sen o kanı yüz kere temizle,
8. Bendeki kana vurulmaz.

9. Kımıldıyor kurt kafamda,
10. Hey uluyor yurt kafamda
11. Nefretimi yırt kafamda,
12. Bu can o cana vurulmaz!

13. ...Kiş, kiş!.. gözəlim, uç indi,	13. Kış, kış!... Güzelim, uç şimdi,
14. Bu ox – zorumdu, gücümdü,	14. Bu ok, zorumdur, gücümdür,
15. Bu ox – bu tarix üçündü,	15. Bu ok, bu tarih içindir,
16. Bu oxnan sona vurulmaz.	16. Bu okla su kuşu vurulmaz.
1999	

DEMƏSƏYDİM BU DEYİMİ (122)	**DEMESEYDİM BU DEYİMİ**
1. Deməsəydim bu deyimi,	1. Demeseydim bu deyimi,
2. Yel döyərdi güneyimi,	2. Yel döğerdi güneyimi,
3. Ürəyimin gileyini	3. Yüreğimin feryadını
4. Torpaq yeyərdi, yeyərdi.	4. Toprak yerdi, yerdi.
5. Səni səndən necə danım,	5. Seni senden nasıl tanıyayım,
6. Tez dəyişdin öz imzanı.	6. Tez değiştirdin kendi imzanı.
7. Daşdan yonulmuş insanı	7. Taştan yontulmuş insanı
8. Daş da döyərdi, döyərdi.	8. Taş da döverdi, döverdi.
9. Sərt yoxuşun ən dikidi,	9. Sert yokuşun en dikidir,
10. Çox ölçüldün, çox çəkildin.	10. Çok ölçüldün, çok çekildin.
11. Yeldən güc alan igidi	11. Yelden güç alan yiğidi
12. Yel də əyərdi, əyərdi.	12. Yel de eğerdi, eğerdi.
13. Barmağını çək çaxmaqdan, -	13. Parmağını çek namludan,
14. Nə fərqi, haqq, ya nahaq qan!?	14. Farkı ne, hak ya haksız kan!?
15. Göy gözlə göyə baxmaqdan	15. Gök gözle göğe bakmaktan
16. Göy də göyərdi, göyərdi...	16. Gök de göğerdi göğerdi...
1986	

NƏ MÜDDƏTDİ YAZAMMIRAM (123)	**NE MÜDDETTİR YAZAMIYORUM**
1. Nə müddətdi yazammıram...	1. Ne müddettir yazamıyorum...
2. Fikir qələmdən ağırdı,	2. Fikir kalemden ağırdır,
3. Zikr zülümdən ağırdı,	3. Zikir zulümden ağırdır,
4. Şükür ölümdən ağırdı.	4. Şükür ölümden ağırdır.
5. Nə müddətdi yazammıram...	5. Ne müddettir yazamıyorum...
6. Gülüm – qara gözlü mələk,	6. Gülüm kara gözlü melek,
7. Ölüm – qara gözlü mələk,	7. Ölüm kara gözlü melek,
8. Ölümmü, qara gözlü mələk?	8. Öleyim mi, kara gözlü melek?
9. Nə müddətdi yazammıram...	9. Ne müddettir yazamıyorum...
10. Sözümdən qan iyi gəlir,	10. Sözümden kan iyi geliyor,
11. Şöhrət, ad-san iyi gəlir,	11. Şöhret, ad san iyi geliyor
12. "Sabah yoxsan!" – iyi gəlir.	12. "Sabah yoksan!" iyi geliyor.

13. Nə müddətdi yazammıram...	13. Ne müddettir yazamıyorum...
14. Günlər, aylar örtür məni,	14. Günler, aylar örtüyor beni,
15. Boş ürəklər çırpır məni,	15. Boş yürekler çarpıyor beni,
16. Tanrım, mənə qaytar məni...	16. Tanrım, beni döndür bana...

1994

ŞEİR ŞAİRİN KƏFƏNİ(124) / ŞİİR ŞAİRİN KEFENİ

1. Hərə bir cürə oğuldu,	1. Herkes bir çeşit oğuldur,
2. Neynim, mən şair doğuldum.	2. Neyleyim, ben şair doğdum.
3. Böyüdüm, söznən boğuldum,	3. Büyüdüm, sözden boğuldum,
4. Şeir yanmadı oduma.	4. Şiir yanmadı oduma.
5. Bu yığvala pir oldum mən,	5. Bu talihe pir oldum ben,
6. Söz üstə yesir oldum mən,	6. Söz üstüne esir oldum ben,
7. Adamlar şair oldu, mən	7. İnsanlar şair oldu, ben
8. Döndüm şairdən adama.	8. Döndüm şairden insana.
9. (İki vətənim var, o söz	9. (İki vatanım var, o söz
10. İki tərəfə baxan göz...	10. İki tarafa bakan göz...
11. İki vətənlə vətənsiz,	11. İki vatanla vatansız,
12. Yer edir hərdən adama).	12. Acı veriyor arada insana.)
13. Şeir – şairin kəfəni,	13. Şiir şairin kefeni,
14. İlana balası qənim.	14. Yılana yavrusu düşman.
15. Sağlığında bu vətənin	15. Sağlığında bu vatanın
16. Şairi düşmür yadına...	16. Şairi gelmiyor aklına...

1992

BULUDLAR İSLATDI MƏNİ (125) / BULUTLAR ISLATTI BENİ

1. Ürəyimdən oğrun idim,	1. Yüreğimden gizli idim,
2. Mürgü kimi yorğun idim,	2. Uyku gibi yorgun idim,
3. Əl-ayağı durğun idim,	3. El ayağı durgun idim,
4. Dalğalar oynatdı məni	4. Dalgalar oynattı beni
5. Gözüm açdım, hamı durub,	5. Gözümü açtım herkes durmuş,
6. Bir lövbərsiz gəmi durub,	6. Bir lengersiz gemi durmuş,
7. Zaman yağlı qapaz vurub,	7. Zaman yağlı şamar vurmuş,
8. Gəmiyə addatdı məni.	8. Gemiye geçirdi beni.
9. Harayım – qulağı kara,	9. Sesim kulağı kara,
10. İstəyim – namusa, ara,	10. İsteğim namusa, ara,
11. Qulaqlarım yalanlara	11. Kulaklarım yalanlara
12. Pul-parasız satdı məni.	12. Parasız pulsuz sattı beni.

13. Dörd ayaq, dörd əl yeridim,
14. Qanad açsaydım, nə dərdim...
15. Günəşdən od götürərdim,
16. Buludlar islatdı məni.
1997

13. Dört ayak, dört el yürüdüm,
14. Kanat açsaydım, ne derdim...
15. Güneşten od götürürdüm,
16. Bulutlar ıslattı beni.

İSTƏMİRƏM (126)

1. Bu hava göynədir məni,
2. Daha çalmaq istəmirəm.
3. Dərddən, qəmdən ürəyimə
4. Körpü salmaq istəmirəm.

5. Birdən uçar güllə bəri, -
6. Elə sıxma güllələri.
7. Sən yıxılan pillələri
8. Mən ucalmaq istəmirəm.

9. Bacarırsan, güldür məni, -
10. Səsim yaman zildir mənim.
11. Şeirdi, qocaldır məni,
12. Mən qocalmaq istəmirəm.

13. ...Bu qız da görüşə gəlib,
14. Gah ağlayır, gah da gülür.
15. Deyir: "Şairlər tez ölür,
16. Mən dul qalmaq istəmirəm".
1987

İSTEMİYORUM

1. Bu hava hüzünlendiriyor beni,
2. Artık çalmak istemiyorum.
3. Dertten, gamdan yüreğime
4. Köprü salmak istemiyorum.

5. Birden uçar mermi geri,
6. Öyle sıkma mermileri.
7. Senin düştüğün merdivenden
8. Ben yükselmek istemiyorum.

9. Becerirsen, güldür beni,
10. Sesim fena zildir benim.
11. Şiirdir, kocatır beni,
12. Ben kocalmak istemiyorum.

13. Bu kız da buluşmaya gelmiş,
14. Kâh ağlıyor, kâh da gülüyor.
15. Diyor: "Şairler tez ölüyor,
16. Ben dul kalmak istemiyorum."

MƏNİ QORUYAN TANRIDI (127)

1. Yaydı. İçimi boz payız
2. Bürüyüb; tutqunam yaman.
3. Məni ovundura bilmur
4. Nə ney səsi, nə də kaman.

5. Könlüm müjdə harayında,
6. Bir muştuluq gətirən yox.
7. Qovruluram od üstündə,
8. Məni oddan götürən yox.

9. Tənha, kimsəsiz şairlər
10. Hamısı mənə bənzəyir.
11. Mən Allahı tanıyandan
12. Çox dost düşmənə bənzəyir.

BENİ KORUYAN TANRI'DIR

1. Bahardır. İçimi boz sonbahar
2. Bürümüş; tutkunum fena.
3. Beni avutamıyor
4. Ne ney sesi, ne de keman.

5. Gönlüm müjde çığlığında,
6. Bir müjde getiren yok.
7. Kavruluyorum od üstünde,
8. Beni oddan kurtaran yok.

9. Yalnız, kimsesiz şairler
10. Hepsi bana benziyor.
11. Ben Alllah'ı tandığımdan beri
12. Çoğu dost düşmana benziyor.

13. ...Üzün nə şirindi, şeytan,
14. Astarın məni yanıyır.
15. Məni qoruyan Tanrıdı –
16. Tənha, tənhanı tanıyır...
2000

13. Yüzün ne şirindir, şeytan,
14. Astarın beni yakıyor.
15. Beni koruyan Tanrı’dır.
16. Yalnız, yalnızı tanıyor...

ÖLDÜRÜB-TAPMAQ ASANSA (128)

1. Zinrik, qara gecələrdə
2. Ulduzlar, Ay baxsın mənə.
3. Gündüz, işıqları udar,
4. Gecə şimşək çaxsın mənə.

5. Fələyə gülə bilmərəm,
6. Dərdimi bilə bilmərəm,
7. İşıqda ölə bilmərəm,
8. Qaranlıqlar boğsun məni.

9. Özümü adlayan günü,
10. Dizimi qatlayan günü,
11. Yetişib çatlayan günü
12. Dünya nar tək sıxsın məni.

13. İllər belə tez uçansa,
14. Ömürün son ucu qansa,
15. Öldürüb-tapmaq asansa,
16. Başqa ana doğsun məni!..
1989

ÖLDÜRÜP BULMAK KOLAYSA

1. Zifiri, kara gecelerde
2. Yıldızlar, ay baksın bana.
3. Gündüz, ışıkları yutar,
4. Gece şimşek çaksın bana.

5. Feleğe gülemiyorum,
6. Derdimi bilemiyorum,
7. Işıkta ölemiyorum,
8. Karanlıklar boğsun beni.

9. Kendimden geçtiğim gün,
10. Gücümün tükendiği gün,
11. Yetişip çatladığı gün,
12. Dünya nar gibi sıksın beni.

13. Yıllar böyle tez uçansa,
14. Ömrün son ucu kansa,
15. Öldürüp bulmak kolaysa,
16. Başka ana doğursun beni!

BİLMİR (129)

1. Bu şərbətin dadı adı,
2. Dodaqlarım içə bilmir.
3. Öz əlim öz qayçım ilə
4. Mənə libas biçə bilmir.

5. Gözün varsa, di gör bunu,
6. Düzəldəmmədi gor bunu.
7. Ürəyim keçən körpünü
8. Ayaqlarım keçə bilmir.

9. İman yoxdu, dini gedir,
10. Mini gəlir, mini gedir.
11. Dünya görən nə rəngdədir,
12. Mənim gözüm seçə bilmir.

BİLMİYOR

1. Bu şerbetin tadı adı,
2. Dudaklarım içemiyor.
3. Kendi elim kendi makasım ile
4. Bana kıyafet biçemiyor.

5. Gözün varsa, di gör bunu,
6. Düzeltemedi kor bunu.
7. Yüreğimin geçtiği köprüyü
8. Ayaklarım geçemiyor.

9. İman yoktu, dini gidiyor,
10. Mini geliyor, mini gidiyor.
11. Dünya ne renktedir,
12. Benim gözüm seçemiyor.

13. Söz dəyir, sinəm qanıyır,
14. Yaxamı ağrı tanıyır.
15. Mən kiməm – Tanrı tanıyır,
16. Yaşadığım küçə bilmir.
1991

13. Söz değiyor, sinem kanıyor,
14. Yakamı ağrı tanıyor.
15. Ben kimim, Tanrı tanıyor,
16. Yaşadığım sokak bilmiyor.

AY MƏNƏ BƏXTƏVƏR DEYƏN (130)

1. Ay mənə bəxtəvər deyən,
2. Mənim kimi balan olsun.
3. Sonra yüz səni istəyən,
4. Yüz qadanı alan olsun.

5. Qarğamaram özgəsini,
6. Öz kimsəmi, öz kəsimi.
7. Sevməsəm azan səsini,
8. Yurdum-yuvam talan olsun!

9. İçimi deşir harayım,
10. Yoxdu bir köməyim, payım
11. İstər yüz min əmim, dayım,
12. Qardaş-bacım, xalam olsun.

13. Öz-özümü çətin qanam,
14. Bəlkə mən yarım adamam?
15. Səni yarıtmasa, anam,
16. Rafiq adlı balan ölsün!
1988

EY BANA ŞANSLI DİYEN

1. Ey bana şanslı diyen,
2. Benim gibi çocuğun olsun.
3. Sonra yüz kere seni isteyen
4. Yüz belanı alan olsun.

5. Lanetlemiyorum başkasını,
6. Kendi insanlarımı
7. Sevmesem ezan sesini,
8. Yurdum yuvam talan olsun!

9. İçimi deşiyor feryadım,
10. Yoktu bir yardım edenim, payım.
11. İster yüz bin emmim, dayım,
12. Kardeş, bacım, halam olsun.

13. Kendi kendimi zor anlarım
14. Belki ben yarım adamım
15. Seni memnun etmese, anam,
16. Rafig adlı yavrun ölsün.

YEYİB-DOYDUNMU, ZALIM? (131)

1. Yeyib doymadınmı hələ,
2. Yenə mənimi yeyirsən?
3. Özün kəsdiyin tikədi,
4. Qəssabı niyə söyürsən?!

5. Yaman iştahla yeyirsən,
6. Əti sümükdən sıyırıb,
7. Kor şeytan mənim ətimi
8. Sənə dərmanmı buyurub?

9. Ruhumdan sənə baxıram,
10. Üzündə su bulanıqdı.
11. Nə oxuyum bəbəyindən?
12. Gözlərin zil qaranlıqdı.

YİYİP DOYDUN MU ZALİM?

1. Yiyip doymadın mı hâlâ,
2. Yine beni mi yiyorsun?
3. Kendi kestiğin parçadır,
4. Kasabı neden sövüyorsun?!

5. Kötü iştahla yiyorsun,
6. Eti kemikten sıyırıp
7. Kör şeytan benim etimi
8. Sana derman mı buyurmuş?

9. Ruhumdan sana bakıyorum,
10. Yüzünde su bulanıktır.
11. Ne okuyayım bebeğinden?
12. Gözlerin çok karanlıktır.

13. Yeyib doydunmu, zalım,
14. Qanlı-qanlı bu canımı,
15. Barı, mundar ağzından
16. Yaxala, tüpür qanımı...
2001

13. Yiyip doydun mu, zalim,
14. Kanlı kanlı bu canımı,
15. Bari mundar ağzından
16. Yakala, tükür kanımı....

GÖZÜN ÇOX UZUN DİLİ VAR (132)

1. Elə sirrə dolaşıb ki,
2. Açılmır sözlərim, yavrum.
3. Neynim, məni elə verir
4. Bu əfəl gözlərim, yavrum.

5. Kimin ruhunda cücərdi
6. Yüzü BİR-dən aralamaq?
7. Yaman dolaşıb, zülümdü
8. Sözü sirdən aralamaq.

9. Sirr – Tanrının silahıdı,
10. Söz – Tanrının can-ciyəri.
11. Sözlərə sirr sarmaşanda,
12. Vurub yırtır qan...ciyəri.

13. ...Bülbüllər yaman oxuyur,
14. Hər sirrin bir bülbülü var.
15. Yum gözünü, yazıq Rafiq, -
16. Gözün çox uzun dili var...
2001

GÖZÜN ÇOK UZUN DİLİ VAR

1. Öyle sıra dolaşmış ki,
2. Açılmıyor sözlerim yavrum.
3. Neyleyim, beni ele veriyor
4. Bu baygın gözlerim, yavrum.

5. Kimin ruhunda filizlendi
6. Yüzü BİR den aralamak?
7. Fena dolaşmış, zulümdür
8. Sözü sırdan aralamak.

9. Sır Tanrı'nın silahıdır,
10. Söz Tanrı'nın canı ciğeri
11. Sözlere sır sarmaştığında
12. Vurup yırtıyor kan...Ciğeri.

13. Bülbüller fena ötüyor,
14. Her sırrın bir bülbülü var.
15. Yum gözünü, zavallı Rafig,
16. Gözün çok uzun dili var...

GİZLƏYİR (133)

1. Bəndəyə çatmaz harayı
2. Ahdan qurduğum sarayın.
3. Siz məni yüz də arayın
4. İzimi izim gizləyir.

5. Səbirdi hər gün hördüyüm,
6. Qış əkdiyim, yay dərdiyim.
7. Məni Tanrının verdiyi
8. Bir ömür dözüm gizləyir.

9. Mən bu gözə kor deyimmi
10. Baxır... görmür gördüyünü.
11. Bir gözümlə gördüyümü
12. O biri gözüm gizləyir.

GİZLİYOR

1. İnsana ulaşmaz feryadı
2. Ahtan kurduğum sarayın.
3. Siz beni yüz kere de arayın
4. İzim izimi gizliyor.

5. Sabırdı her gün ördüğüm,
6. Kışın ektiğim, yaz derdiyim.
7. Beni Tanrı'nın verdiği
8. Bir ömür sabır gizliyor.

9. Ben bu göze kör diyeyim mi
10. Bakıyor... Görmüyor gördüğünü.
11. Bir gözümle gördüğümü
12. Öbür gözüm gizliyor.

13. Sözüm – qılınca qındımı,
14. Yoxsa cəllad qılıncımı?
15. İlk sözümün qılıncını
16. Sonuncu sözüm gizləyir.
20011

13. Sözüm kılıca kın mı?
14. Yoksa cellat kılıcı mı?
15. İlk sözümün kılıcını
16. Sonuncu sözüm gizliyor.

GÖRƏN ŞAİR ADAMDIMI? (134)

1. Gözüm tavana zillənib,
2. Dişim qıcanıb dişimə.
3. Çağrılmamış qonaq kimi
4. Kədər gəlib görüşümə.

5. Kədər gəlib görüşümə,
6. Heyim ha yox azdırmağa.
7. Təkcə dərdin gücü çatır
8. Mənə şeir yazdırmağa.

9. Dostlarım kef içində,
10. Mən dərddən ayıq deyiləm?
11. Anam məni şair doğub,
12. Mən kefə layiq deyiləm?..

13. Dərdi hər adam çəkəmməz,
14. Görən şair adamdımı?
15. ...Başqasına yaxın getməz,
16. Dərd şairə dadandımı.
1998

ACABA ŞAİR İNSAN MIDIR?

1. Gözüm tavana dikilmiş,
2. Dişim gıcırdatıyor dişimi.
3. Çağrılmamış misafir gibi
4. Keder gelmiş görüşüme.

5. Keder gelmiş görüşüme,
6. Gücüm yok uzaklaştırmaya.
7. Tek derdin gücü yetiyor
8. Bana şiir yazdırmaya.

9. Dostlarım keyif içinde,
10. Ben dertten ayık değilim?
11. Anam beni şair doğurmuş,
12. Ben keyfe layık değilim?

13. Derdi her insan çekemez,
14. Acaba şair insan mıdır?
15. Başkasına gitmez,
16. Dert şaire dadandı mı.

İSMARIC (135)

1. Gözüm açılmır fikirdən,
2. Yahu, dərd batman iləmi?
3. Ya babam inciyib məndən,
4. Ya anam dua eləmir?

5. Ya babam inciyib məndən,
6. İş-gücünə yaramıram.
7. Ya anam dua eləmir,
8. Nə müddətdi aramıram.

9. Allah bilir – qəm yeməkdə
10. Şairlərin tayı yoxdu.
11. Söz üstündə əsənlərin
12. Sözdən ayrı payı yoxdu.

SİPARİŞ

1. Gözüm açılmıyor düşünceden,
2. Yahu, dert batman ile mi?
3. Ya babam incinmiş benden,
4. Ya anam dua etmiyor?

5. Ya babam incinmiş benden,
6. İşine gücüne yaramıyorum.
7. Ya annem dua etmiyor,
8. Ne müddettir aramıyorum.

9. Allah biliyor gam çekmekte
10. Şairlerin dengi yoktur.
11. Söz üstünde esenlerin
12. Sözden ayrı payı yoktur.

13. Tanrı bezib haramlardan,
14. Halaldan da üz döndərib.
15. ...Odur, anam, ismarlayıb,
16. Bir ölümcül söz göndərib...
2000

13. Tanrı bezmiş haramlardan,
14. Helaldan da yüz döndermiş.
15. Odur, anam, ısmarlayıp
16. Bir ölümcül söz göndermiş...

YUXULAR YUXUMA QƏNİM (136)

1. Yuxular – yuxuma qənim,
2. Ayılmışam gecə yarı.
3. Çarpayım – beşiyim mənim,
4. Çarpayım – ömrümün goru.

5. Açılmamış sirrim də yox,
6. Səhərədək səbrim də yox,
7. Özüm boyda qəbrim də yox,
8. Girib rahat yatam barı.

9. Təpəmdən çıxan tüstü nə?
10. Röyalar durub qəsdimə.
11. Tavan yeriyir üstümə,
12. Divar qaçır mənə sarı.

13. Fikirləri kürümüşəm,
14. Yorğanımla bürümüşəm.
15. Yuxumda gərdək görmüşəm,
16. Allah, məni şərdən qoru!..
1988

UYKULAR UYKUMA UZAĞIM

1. Uykular, uykuma uzağım,
2. Ayılmışım gece yarısı.
3. Yatağım beşiğim benim,
4. Yatağım ömrümün koru.

5. Açılmamış sırrım da yok,
6. Sehere dek sabrım da yok,
7. Kendi boyumda kabrim de yok,
8. Girip rahat yatayım bari.

9. Tepemden çıkan duman ne?
10. Rüyalar durmuş kastıma.
11. Tavan yürüyor üstüme,
12. Duvar kaçıyor bana doğru.

13. Düşünceleri küremişim,
14. Yorganımla bürümüşüm.
15. Uykumda gerdek görmüşüm,
16. Allah, beni şerden koru!

SAZ YUXUSU (137)

1. Sazım çıxır köynəyindən,
2. Köynəyinə salır məni.
3. Bu qara don kəfəndimi? –
4. Qara qorxu alır məni.

5. Bu gələn səs hansı yandan: -
6. Keçmə kökdən, keçmə qandan!
7. Kərəm çıxır yer altından,
8. Gülə-gülə çalır məni.

9. Səs yayılır əzab ilə,
10. Bacarırsan – döz, tab elə!
11. Qoyma, Allah, mizrab ilə
12. Kərəm iki bölür məni.

SAZ UYKUSU

1. Sazım çıkıyor örtüsünden,
2. Örtüsüne salıyor beni.
3. Bu kara elbise kefen miydi?
4. Kara korku alıyor beni.

5. Bu gelen ses hangi yandan:
6. Geçme kökten, geçme soydan!
7. Kerem çıkıyor yer altından,
8. Güle güle çalıyor beni.

9. Ses yayılıyor azap ile,
10. Becerirsen dayan, sabır eyle!
11. Koyma, Allah, mızrap ile
12. Kerem ikiye bölüyor beni.

13. (... Ürcah olma, tərsə, quzu,
14. Mən gəlməm o dərsə, quzu.
15. ...Min il keçib – tərsa qızı
16. Yenə Kərəm bilir məni).
1999

13. (Rast gelme, terse, kuzu,
14. Ben gelmem o derse, kuzu.
15. Bin yıl geçmiş Hristiyan kızı
16. Yine Kerem biliyor beni.)

UÇAM GÖYLƏRƏ-GÖYLƏRƏ (138)

1. Yerdən yeri görəmmirəm,
2. Uçam göylərə-göylərə.
3. Könlümün sirr qapısını
4. Açam göylərə-göylərə.

5. Quru bir nəfəsdi verib,
6. Tanrım mənə isti verib.
7. Əvəzində tüstü verir
8. Bacam göylərə-göylərə.

9. Dəni dəyirmanda qalan,
10. Xışma-xışma oğurlanan,
11. Un gəlməmiş altı yanan
12. Sacam göylərə-göylərə.

13. İldırımnan çaxım gedim,
14. Dəryalarnan axım gedim,
15. Burax məni, çıxım gedim,
16. Xocam, göylərə-göylərə...
1988

UÇAYIM GÖKLERE GÖKLERE

1. Yerden yeri göremiyorum,
2. Uçayım göklere göklere.
3. Gönlümün sır kapısını
4. Açayım göklere göklere.

5. Kuru bir nefestir vermiş,
6. Tanrı'm bana sıcaklık vermiş.
7. Karşılığında duman veriyor
8. Bacam göklere göklere.

9. Tohumu değirmende kalan,
10. Avuç avuç çalınan,
11. Un gelmemiş altı yanan
12. Saçayım göklere göklere.

13. Yıldırımdan çakayım gideyim,
14. Deryalardan akayım gideyim,
15. Bırak beni, çıkayım gideyim,
16. Hocam, göklere göklere...

FİKİRLƏRİN KƏNDİRİNDƏ (139)

1. Uşaqlığım – sevinc seli,
2. Axdı sellənə-sellənə.
3. Gənclik qayğısız ömrümü
4. Yıxdı güllənə-güllənə.

5. Ürək yanıb şama döndü,
6. Yumşalıb lap muma döndü.
7. Bar gözləyən şuma döndü
8. Ömrüm bellənə-bellənə.

9. Və... mən günlərin birində
10. Bişdim ağrı təndirində.
11. Fikirlərin kəndirində
12. Qaldım yellənə-yellənə...
1987

FİKİRLERİN HALATINDA

1. Çocukluğum sevinç seli,
2. Aktı sellene sellene.
3. Gençlik kaygısız ömrümü
4. Yıktı güllene güllene.

5. Yürek yanıp muma döndü,
6. Yumuşayıp muma döndü.
7. Mahsül bekleyen toprağa döndü
8. Ömrüm bellene bellene.

9. Ve... Ben günlerin birinde
10. Piştim acı tandırında.
11. Fikirlerin halatında
12. Kaldım yellene yellene...

YEM OLMAYIM QURDA-QUŞA (140)

1. Eşqimin dəyişib halı,
2. Hardasa yıxılıb-qalıb.
3. Nifrətimə ilgək salıb,
4. Özümü asmağım gəlir.

5. Yüz də od vur, yanammıram,
6. Bu nə şübhə, qanammıram.
7. Gördüyümə inanmıram,
8. Gözümü pusmağım gəlir.

9. Eşqdi bəbəyimdən daman, -
10. Gileylənmə: sevgi hana?
11. Göz giləmi bu cahana
12. Möhür tək basmağım gəlir.

13. Yem olmayım qurda-quşa,
14. Mən adamam, məndən haşa!
15. Allah, məni döndər daşa,
16. Nə yaman susmağım gəlir!..
1989

YEM OLMAYIM KURDA KUŞA

1. Aşkımın değişmiş hâli,
2. Nerdeyse yıkılmış kalmış.
3. Nefretime düğüm atmış,
4. Kendimi asasım geliyor.

5. Yüz defa od vur, yanamıyorum,
6. Bu ne şüphe kanamıyorum.
7. Gördüğüme inanmıyorum,
8. Gözümü gözetlemem geliyor.

9. Aşktır bebeğimden damlayan,
10. Şikâyetlenme: Sevgi hani?
11. Gözyaşımı bu cihana
12. Mühür gibi basasım geliyor.

13. Yem olmayayım kurda kuşa,
14. Ben adamım, benden haşa!
15. Allah, beni dönder taşa,
16. Ne fena susasım geliyor!

TANRIYA GİLEYİM YOXDU (141)
(Dostum Eyvaz Əlləzoğluna)

1. Tanrıya gileyim yoxdu,
2. Mənə nə olur, düz olur.
3. Hər gün içimi yandırıb,
4. Dilimdə min-min söz ölür.

5. Ömrün son ucu ölümsə,
6. Barı dünyada gülümsə.
7. Körpə beşikdə ölürsə,
8. Halal ölür, təmiz ölür.

9. Ömür ki, qəbrə yan alır...
10. Qandıran yoxdu qanalar
11. Ki, bizi doğan analar
12. Nə üçün bizdən tez ölür.

13. Yaxşıya, yazığa mayıl,
14. Ucuzlaşıb, baha deyil,
15. Ölüm qəribə ha deyil –
16. Aral boyda dəniz ölür...

TANRI'YA ŞİKÂYETİM YOK
(Dostum Eyvaz Ellezoğlu'na)

1. Tanrı'ya şikâyetim yok,
2. Bana ne olursa, doğru oluyor.
3. Her gün içimi yakan,
4. Dilimde binlerce söz ölüyor.

5. Ömrün son ucu ölümse,
6. Bari dünyada gülümse.
7. Körpe beşikte ölürse,
8. Helal ölüyor, temiz ölüyor.

9. Ömür ki, kabre yanaşıyor...
10. Kandıran yoktur kansınlar
11. Ki, bizi doğuran analar
12. Ne için bizden tez ölüyor.

13. İyiye, zavallıya meyil,
14. Ucuzlaşmış, pahalı değil,
15. Ölüm garip ha değil
16. Aral boyunda deniz ölüyor.

1993

ÜMİDİM AY İŞIĞINA(142)

1. Yenə yaman kövrəlmişəm,
2. İçimdə ölüm qoxusu.
3. Ünüm də yetmir anama,
4. Bir həzin layla oxusun.

5. Yenə yaman kövrəlmişəm,
6. Dindirən yox sarı simi.
7. Hamıdan pul iyi gəlir
8. Dükan daxılları kimi.

9. Yenə yaman kövrəlmişəm,
10. İçimi qayğı, naz alır.
11. Adamlar çoxalıb artır,
12. Bəndə günbəgün azalır.

13. Yenə yaman kövrəlmişəm
14. Dibinə çatan şam kimi.
15. Ümidim ay işığına –
16. Şamsız qalan axşam kimi.

2000

ÜMİDİM AY IŞIĞINA

1. Yine fena dolmuşum,
2. İçimde ölüm kokusu.
3. Sesim de yetmiyor anama,
4. Bir hazin ninni okusun.

5. Yine fena dolmuşum,
6. Soran yok sarı teli.
7. Hepsi para kokuyor.
8. Dükkan kasaları gibi.

9. Yine fena dolmuşum,
10. İçimi kaygı, naz alıyor.
11. İnsanlar çoğalıp artıyor,
12. Kul günbegün azalıyor.

13. Yine fena dolmuşum,
14. Dibine gelen mum gibi.
15. Ümidim ay ışığına
16. Mumsuz kalan akşam gibi.

İÇİMDƏ BİR OCAQ YANIR (143)

1. Bizdən gedir kündə-kündə
2. Acı gün də, şirin gün də.
3. Dilimin qanı rəngində
4. İçimdə bir ocaq yanır.

5. Tüstüsü damardan axır,
6. Burulub təpəmdən çıxır.
7. Gözümdə ildırım çaxır,
8. İçimdə bir ocaq yanır.

9. İstər buludnan sürünüm,
10. İstər Günəşnən ərinim,
11. İstər dalğaya sarınım, -
12. İçimdə bir ocaq yanır.

13. Bu odu çox görüb mənə,
14. Su doldurma mis vedrənə;
15. Al bıçağı, çax sinəmə,
16. Görəcəksən, bıçaq yanır.

İÇİMDE BİR OCAK YANIYOR

1. Bizden gidiyor günden güne
2. Acı gün de tatlı günde.
3. Dilimin kanı renginde
4. İçimde bir ocak yanıyor.

5. Dumanı damardan akıyor,
6. Yükselip tepemden çıkıyor.
7. Gözümde yıldırım çakıyor,
8. İçimde bir ocak yanıyor.

9. İster buluta sürüneyim,
10. İster güneşle eriyeyim,
11. İster dalgaya sarınayım,
12. İçimde bir ocak yanıyor.

13. Bu ateşi çok görüp bana,
14. Su doldurma bakır kovana
15. Al bıçağı, çak sineme,
16. Göreceksin, bıçak yanıyor.

1987

ASIL MƏNDƏN, GÖY QURŞAĞI (144)

1. Bu göy mənim vətənimdir,
2. Yer könlümdən çox aşağı.
3. Durmağa gücün çatmırsa,
4. Asıl məndən, göy qurşağı.

5. Asıl məndən, göy qurşağı,
6. Göy işini mən bilirəm.
7. Ayın dərdini,
8. Günəşin
9. Gülüşünü mən bilirəm.

10. Göy işini mən bilirəm, -
11. Gözlərim göydə göyərib.
12. Gecəni yerdə uyuyub,
13. Açıram göydə səhəri.

14. Yazıqsan, yerə düşərsən,
15. Tapdalayar yer uşağı,
16. Qorxma, sənin göydaşınam,
17. Asıl məndən, göy qurşağı.

TUTUN BENDEN GÖKKUŞAĞI

1. Bu gök benim vatanımdır,
2. Yer gönlümden çok aşağı.
3. Durmaya gücün yetmiyorsa,
4. Tutun benden, gökkuşağı

5. Tutun benden, gökkuşağı,
6. Gök işini ben biliyorum.
7. Ayın derdini,
8. Güneşin
9. Gülüşünü ben biliyorum.

10. Gök işini ben biliyorum.
11. Gözlerim gökte göğermiş.
12. Geceleri yerde uyuyup,
13. Açıyorum gökte seheri.

14. Yazık olur, yere düşersen,
15. Eziyor yer çocuğu,
16. Korkma, senin göktaşınım,
17. Tutun benden, gökkuşağı.

1982

GECƏM NƏ GÖZƏL (145)

1. İllər günlərdə əriyir,
2. Günlər – saatlar içində.
3. Yalqızca göyə baxıram,
4. Oturub lal-kar içimdə.

5. Həmzələri atlandıqca,
6. Qılınc qında paslandıqca,
7. Koroğlusu qatlandıqca,
8. Yer üzü çatlar içimdə.

9. İllərdi – məni teyliyir,
10. Bu baxt tutmur güneyliyi?
11. Tək göy üzünün göylüyü
12. Məni rahatlar içimdə.

13. ... Gecəm nə gözəl, nə göyçək,
14. Gözüm göydən yığar çiçək.
15. Şeir – şampan tıxacı tək,

GECEM NE GÜZEL

1. Yıllar günlerde eriyor,
2. Günler, saatler içinde.
3. Yalnız başıma göğe bakarım,
4. Oturmuş sağır, dilsiz içimde.

5. Hamzaları at sahibi oldukça
6. Kılıç kında paslandıkça,
7. Köroğlu katlandıkça,
8. Yeryüzü çatlar içimde.

9. Yıllardır beni yaralıyor,
10. Bu baht tutmuyor güneyliyi?
11. Tek gökyüzünün maviliği
12. Beni rahatlatır içimde.

13. Gecem ne güzel, ne gökçek,
14. Gözüm gökten topluyor çiçek.
15. Şiir, şampanya tıkacı gibi,

16. Açılıb partlar içimdə...
1990

16. Açılıp patlar içimde....

OLACAM (146)

OLACAĞIM

1. Özümü əyib-sıxıram,
2. Gözümü döyüb-yıxıram,
3. Bu dünyaya tərs baxıram,
4. Qoyma, Tanrım, çaş olacam.

5. Düz bu boyda, bu biçimdə,
6. Qıl körpüsündən keçəndə,
7. Mən milyon ölü içində
8. Tək özümə tuş olacam.

9. O dünyada oda girsəm,
10. Min cür ağrı, qada görsəm,
11. Dünyanı xaraba görsəm,
12. Dirilib bayquş olacam.

13. Demə, şair fağırlaşıb,
14. Ürək hərdən ağırlaşır,
15. Bir gün dərddən ağırlaşıb
16. Yerimdəcə daş olacam.
1990

1. Kendimi eğip büküyorum,
2. Bakıyorum, şaşırıyorum
3. Bu dünyaya ters bakıyorum,
4. Yapma, Tanrım, şaşı olacağım.

5. Doğru bu boyda, bu biçimde,
6. Kıl köprüden geçince,
7. Ben milyon ölü içinde
8. Tek kendime rast geleceğim.

9. O dünyada oda girsem,
10. Bin çeşit acı, ceza görsem,
11. Dünyayı harabe görsem,
12. Dirilip baykuş olacağım.

13. Deme, şair fakirleşmiş,
14. Yürek bazen ağırlaşıyor,
15. Bir gün dertten ağırlaşıp
16. Yerimde taş olacağım.

A XOŞBƏXT OLAN BƏNDƏLƏR (147)

A MUTLU OLAN KULLAR

1. A xoşbəxt olan bəndələr,
2. Mən ki, sizdən xoşbəxt idim.
3. A bədbəxt olan bəndələr,
4. Mən ki, sizdən bədbəxt idim.

5. A xoşbəxt olan bəndələr,
6. Yoldu, yolunuznan gedin.
7. Sağınızda şeytan olsa,
8. Dönün, solunuznan gedin.

9. A bədbəxt olan bəndələr,
10. Bəndəsən, baxtın yazılıb.
11. Üzünü haqdan döndərmə,
12. Nahaqqın, haqqın yazılır.

13. A xoşbəxt olan bəndələr,
14. A bədbəxt olan bəndələr,
15. Dünən sağ olan bəndələr,

1. A mutlu olan kullar,
2. Ben ki, sizden mutlu idim.
3. A mutsuz olan kullar,
4. Ben ki, sizden mutsuz idim.

5. A mutlu olan kullar,
6. Yoldur, yolunuzdan gidin.
7. Sağınızda şeytan olsa,
8. Dönün solunuzdan gidin.

9. A mutsuz olan kullar,
10. Kulsan, bahtın yazılmış.
11. Yüzünü haktan dönme,
12. Hakkın olmayan hakkın yazılıyor.

13. A mutlu olan kullar,
14. A mutsuz olan kullar,
15. Dün sağ olan kullar,

16. Bu gün yox olan bəndələr...

1994

16. Bugün yok olan kullar...

SƏN MƏNİ GƏZƏNƏ KİMİ (148)

1. Tanrım mənə səbr verib,
2. Dözürəm, dözənə kimi.
3. Bir sözə min ah çəkirəm
4. Muncuğa düzənə kimi.

5. Günəş olub ərinərəm,
6. Bulud olub sərilərəm,
7. Yüz yol ölüb-dirilərəm
8. Bir gülü üzənə kimi.

9. Xoflu bəndə əyilər də...
10. Sınmaq yaraşıqdı mərdə.
11. Bu tarım simli ömürdə
12. Sınıram təzanə kimi.

13. Tək özümə qul olmuşam,
14. Tanrıma layla çalmışam.
15. Mən səni çoxdan bulmuşam,
16. Sən məni gəzənə kimi...

2001

SEN BENİ ARAYANA DEK

1. Tanrım bana sabır vermiş,
2. Sabrediyorum, sabırlı gibi.
3. Bir söze bin ah çekiyorum
4. Boncuğa dizer gibi.

5. Güneş olup eririm,
6. Bulut olup serilirim,
7. Yüz yol ölüp dirilirim
8. Bir gülü koparır gibi.

9. Şüpheci kul eğilir de...
10. Kırmak yakışır merde.
11. Sıkı teli ömürde
12. Kırıyorum tezene gibi.

13. Tek kendime kul olmuşum,
14. Tanrı'ma ninni okumuşum.
15. Ben seni çoktan bulmuşum,
16. Sen beni arayana dek.

QƏRİB AHI (149)

1. Niyə söyülüb-döyüləm,
2. Dünyayi-tərki deyiləm.
3. Mən hələ türkü deyirəm,
4. Kimlər istəsə dinləyər.

5. Kim deyir, haqq can üstədi?
6. Kim kimdən haqqın istədi?
7. Yüz kafiri, min mürtədi
8. Doğru iman, düz din əyər.

9. Haqqın üzü güldüyü yox,
10. Asan ələ gəldiyi yox.
11. Mərdi düşmən bildiyi yox,
12. Dost bildiyi günüləyər.

13. Rəbbimdən diləyib kərəm,
14. Məhşərə şahı çəkərəm.
15. Bir qərib ahı çəkərəm,

GARİP AHI

1. Niye sövülüp dövüleyim,
2. Dünyayı terk edecek değilim.
3. Ben hâlâ türkü söylüyorum,
4. Kim isterse dinler.

5. Kim diyor, hak candan üstedir?
6. Kim kimden hakkını istedi?
7. Yüz kâfiri bin mürtedi
8. Doğru iman, doğru din eğer.

9. Hakkın yüzünün güldüğü yok,
10. Kolay ele geldiği yok.
11. Merdi düşman bildiği yok,
12. Dost bildiği düşman olur.

13. Rabbimden dileyip kerem,
14. Mahşere şahı çekerim.
15. Bir garip ahı çekerim,

16. Min il bu şəhər inləyər.

2002

16. Bin yıl bu şehir inler.

ON DÖRT GECƏLİK AY GÖRDÜM (150)

1. Yaşadım, təkcə özümü
2. Sonda özümə tay gördüm.
3. Tək qazancım sözüm oldu,
4. Onu da O-ndan pay gördüm.

5. A zalım, say gördüyünü,
6. Saysızlıqda gör düyünü,
7. Özgələr toy gördüyünü
8. Mən öz ömrümdə vay gördüm.

9. Ağlayıb-sızlama: pay az,
10. Du et, Tanrıdan pay üz.
11. Mən yazın içində payız,
12. Qışın içində yay gördüm.

13. Bu çiçəyi dilim əkib,
14. Bu ağrını telim çəkib,
15. On üç gecə zülüm çəkib,
16. On dörd gecəlik Ay gördüm.

2000

ON DÖRT GECELİK AY GÖRDÜM

1. Yaşadım, bir tek kendimi
2. Sonunda kendime denk gördüm.
3. Tek kazancım sözüm oldu,
4. Onu da Ondan pay gördüm.

5. A zalim, say gördüğünü,
6. Sayısız gör düğümü,
7. Başkalarının düğün gördüğünü
8. Ben kendi ömrümde ızdırap gördüm.

9. Ağlayıp sızlama: Pay az,
10. Dua et, Tanrı’dan pay al.
11. Ben baharın içinde sonbahar,
12. Kışın içinde yaz gördüm.

13. Bu çiçeği dilim dikmiş,
14. Bu ağrımı telim çekmiş,
15. On üç gece zulüm çekmiş,
16. On dört gecelik ay gördüm.

QORXU (151)

1. Mən də bezdim bu dünyadan,
2. Mənim də tükəndi ahım.
3. Hər gecə keşik çəkirəm:
4. Birdən açılmaz sabahım.

5. Hər gecə keşik çəkirəm,
6. Düşmən yox əli silahlı.
7. Söz daha namərd gülləsi,
8. Hamının dili silahlı.

9. Söz daha namərd gülləsi,
10. Kürəyimi qoruyan yox.
11. İçimi qan alıb gedir,
12. Yaylıq alıb sarıyan yox.

13. Mərd düşmən üz-üzə gələr,
14. Əksim – özümün düşməni,
15. Söz – mənim Tanrı qardaşım,

KORKU

1. Ben de bezdim bu dünyadan,
2. Benim de tükendi ahım.
3. Her gece nönet tutuyorum:
4. Birden olmaz sabahım.

5. Her gece nöbet tutuyorum,
6. Düşman yok eli silahlı.
7. Söz namert mermisi,
8. Hepsinin dili silahlı.

9. Söz namert mermisi,
10. Arkamı koruyan yok.
11. İçimi kan almış gidiyor,
12. Mendil alıp saran yok.

13. Mert düşman yüz yüze gelir,
14. Aksim düşmanım,
15. Söz benim Tanrı kardeşim,

16. Mən də - sözümün düşməni.
2000

16. Ben de sözümün düşmanı.

MƏNİ (152)

BENİ

1. Batıb qaldım daş səbirdə,
2. Yer bulmadım boş qəbirdə.
3. Mən də keçdim bu xəlbirdən,
4. Yığvalım əlAdi məni.

1. Batıp kaldım taş sabırda,
2. Yer bulamadım boş kabirde.
3. Ben de geçtim kalburdan,
4. Talihim eledi beni.

5. Dərdimi mələk də qanmaz,
6. Budağıma bir quş qonmaz,
7. Ölsəm də heç kim inanmaz,
8. Qismətim belədi mənim.

5. Derdimi melek de anlamaz,
6. Dalıma bir kuş konmaz,
7. Ölsem de hiçkimse inanmaz,
8. Kısmetim böyledir benim.

9. İynə ilə gor eşirəm,
10. Sözü qazıb sirr eşirəm,
11. Tez-tez kələyə düşürəm,
12. Yan-yörəm tələdi mənim.

9. İğne ile mezar eşiyorum,
10. Sözü kazıp sır eşiyorum,
11. Sık sık pusuya düşüyorum,
12. Etrafım tuzaktır benim.

13. Bu dərəyə sığınmazdım,
14. Elə bilmə, yolu azdım.
15. Baba, vallah, yıxılmazdım,
16. Kimsə itələdi məni.
1990

13. Bu dereye sığınmazdım,
14. Sanma, yolumu şaştım.
15. Dede, vallahi, yıkılmazdım,
16. Birisi itekledi beni.

ÜZÜMDƏKİ SÜKUT DEYİL (153)
(Dostum Zal Vəlioğluna)

YÜZÜMDEKİ SÜKÛT DEĞİL
(Dostum Zal Velioğlı'na)

1. Mənimlə çox maraqlanma,
2. Mənə az boylan, qadası.
3. İçim həsrət otağıdı,
4. Eşiyim onun aynası.

1. Bana çok heveslenme.
2. Benden yana az bak.
3. İçim hasret odası,
4. Dışım onun aynası.

5. İçim həsrət otağıdı,
6. Yurddan-yuvadan aralı.
7. İlıq nəfəsə tamarzı,
8. Təmiz havadan aralı.

5. İçim hasret odası,
6. Yurttan yuvadan uzak.
7. Ilık nefese razı
8. Temiz havadan uzak.

9. Həsrətin qapısı bağlı,
10. Yoxdu gedəni-gələni,
11. Yiyəsi ölübmüş kimi,
12. Fikrim sərhəddə sülənir.

9. Hasretin kapısı bağlı,
10. Yoktur geleni gideni,
11. Sahibi ölmüş gibi,
12. Fikrim serhatte dolaşıyor.

13. Yurdum düşmən hədəfində,
14. Kədər könlümü yalayır.

13. Yurdum düşman hedefinde,
14. Keder gönlümü yalıyor.

15. Üzümdəki sükut deyil,
16. Yaralı qurddu... ulayır.
1999

15. Yüzümdeki sükût değil,
16. Yaralı kurttur...Uluyor.

AYRILIQ HAVASI (154)

1. Yenə ayrılıq havası,
2. Yenə havalanmaq dəmi.
3. Döyülən qapım ha deyil,
4. Yeldi, çırpır pəncərəmi.

5. Yeldi, çırpır pəncərəmi,
6. Xəzri-giləvarısı yox.
7. Bu yurdda yanan ocağın
8. Bacası-buxarısı yox.

9. Tüstüsü çıxmaz bacadan,
10. Bəlkə şair adam deyil.
11. Məni qurd kimi uladan,
12. Vallah, mənim qadam deyil.

13. Bəlkə səsləyir sərhədə,
14. Yeldi, döyür pəncərəmi -
15. Mənimdi o susuz dəniz,
16. Mənimdi o batan gəmi.
1998

AYRILIK HAVASI

1. Yine ayrılık havası,
2. Yine öfkelenme demi.
3. Çalan kapım değil,
4. Yeldir, çarpıyor penceremi.

5. Yeldir, çarpıyor penceremi.
6. Yıldız yeli kızıl yel yok.
7. Bu yurtta yanan ocağın
8. Bacası, buharı yok.

9. Dumanı çıkmaz bacadan,
10. Belki şair insan değil.
11. Beni kurt gibi ulutan,
12. Vallahi, benim derdim değil.

13. Belki sesleniyor serhate,
14. Yeldir, dövüyor penceremi
15. Benimdir o sussuz deniz,
16. Benimdir o batan gemi.

DƏRDİMİ (155)

1. Gündüz – ulduz-ulduz batir,
2. Gecə kim saya dərdimi?
3. Dünya mələyə dönsə də,
4. Deməm kimsəyə dərdimi.

5. Tanrı kiridərmi ola,
6. Ölüm çürüdərmi ola,
7. Günəş əridərmi ola
8. Mənim buz-qaya dərdimi.

9. Toyunda irişə bilmir,
10. Vayına qarışa bilmir,
11. Üz-üzə danışa bilmir
12. O tay bu taya dərdini.

13. Köynək-köynək tər tökmüşəm,
14. Karvan-karvan dərd çəkmişəm,

DERDİMİ

1. Gündüz, yıldız yıldız batıyor,
2. Gece kim saysın derdimi?
3. Dünya meleğe dönse de,
4. Demem kimseye derdimi.

5. Tanrı susturur mu,
6. Ölüm çürütür mü,
7. Güneş eritir mi
8. Benim buzdan kaya derdimi.

9. Düğününe erişemiyor
10. Vayına karışamıyor,
11. Yüz yüze konuşamıyor
12. O taraf bu tarafla derdini.

13. Gömlek gömlek dert dökmüşüm,
14. Kervan kervan dert çekmişim,

15. İndən belə dərd əkmişəm,
16. Qoy biçsin dünya dərdimi.
1998

15. Bundan böyle dert ekmişim,
16. Koy biçsin dünya derdimi.

BU GECƏ (156)

BU GECE

1. Bu gecə uzun gecədir,
2. Uzana-uzana gedir.
3. Şairlər hələ yatmayıb,
4. Bəndələr azana gedir.

5. Vurub aldılar azımı,
6. Hər şey Tanrıdan yazılı,
7. Allahın ağı-qızılı
8. Ağlığı pozana gedir.

9. Yandım toxa da, aca da,
10. Yar yox, dərdimi acıda.
11. Bu nalənin bir ucu da
12. Bu baxtı yazana gedir.

13. Türkünün də odu baha,
14. Sazda dərd ərimir daha.
15. Ruhum sarmaşır Allaha,
16. Əlimdən təzanə gedir.
1992

1. Bu gece uzun gecedir,
2. Uzaya uzaya gidiyor.
3. Şairler hâlâ yatmamış,
4. İnsanlar ezana gidiyor.

5. Vurup aldılar azımı,
6. Her şey Tanrı'dan yazılı,
7. Allah'ın akı, kızılı
8. Aklığı bozana gidiyor.

9. Yandım toka da açа da,
10. Yar yok, derdimi avuta.
11. Bu feryadın bir ucu da
12. Bu bahtı yazana gidiyor.

13. Türkü dinlemek de zor,
14. Saz da dert eritmiyor artık.
15. Ruhum sarılıyor Allah'a,
16. Elimden tezene gidiyor.

ŞAİR (157)

ŞAİR

1. Ahdı, çəkə-çəkə ölür,
2. Şairin ahı bilinməz.
3. Gecə-gündüzü qarışıq,
4. Axşam-sabahı bilinməz.

5. Yaşayar – dəli sayılar,
6. Ölər – heykəli qoyular.
7. Öz içinə sürgün olar,
8. Günahı-suçu bilinməz.

9. Baxtın önündə düz durar.
10. Tanrıynan üzbəüz durar,
11. Özü öz boynunu vurar,
12. Cəlladı-şahı bilinməz.

13. Quşdu – budaq üstə ölər,
14. Dumandı – dağ üstə ölər,

1. Ahtır, çeke çeke ölüyor,
2. Şairin ahı bilinmez.
3. Gece gündüzü karışık,
4. Akşamı sabahı bilinmez.

5. Yaşar deli sayılır,
6. Ölür, heykeli konulur.
7. Kendi içine sürgün olur,
8. Günahı suçu bilinmez.

9. Bahtın önünde dürüst durur.
10. Tanrı ile yüz yüze durur,
11. Kendi kendi boynunu vurur,
12. Cellatı şahı bilinmez.

13. Kuştur, dal üstünde ölür,
14. Dumandır, dağ üstünde ölür,

15. Şair ayaq üstə ölər,
16. Ölümü, Yahu, bilinməz.
1999

DOSTUM ZƏLİMXAN YAQUBA (158)

1. Mən öz dərdimi çəkməyə
2. Macal tapa bilmirəm ki.
3. Yan-yörəmdə qəh-qəh səsi,
4. Mən gülürəm?
5. Gülmürəm ki.

6. Yan-yörəmdə qəh-qəh səsi,
7. Dodaq qaçır, göz ağlayır.
8. Mən sözə ağlamalıyam,
9. Məndən ötrü söz ağlayır.

10. Məndən ötrü söz ağlayır,
11. Söz sinəmi oyur, lələ.
12. Nəsimi deyiləm, məni
13. Cəllad niyə soyur, lələ?

14. Cəllad niyə soyur məni? –
15. Yetimlərə ağlayanam,
16. Mən ki, özgə dərdi ilə
17. Öz sinəmi dağlayanam.

18. Öz bağrımı dağlayıb da,
19. Dağ əlindən dağa döndüm.
20. Cəllad o dağa dırmandı,
21. Gizli bir yarpağa döndüm.

22. Şair, görən birləşərmi
23. Qırx təriqətin bir yolu?
24. ...Yaşıl ağacımın altı
25. Saralmış xəzəllə dolu...
2005

BU YOLA (159)

1. Bu yola kölgəsi düşməz
2. Halal süd əmmiş uşağın.
3. Kimin ki, sözü bahadı,
4. Baxtı – topuqdan aşağı.

5. Bu yolla yeriyənlərin

15. Şair ayak üstünde ölür,
16. Ölümü, yahu, bilinmez.

DOSTUM ZELİMHAN YAKUP’A

1. Ben kendi derdimi çekmeye
2. Mecal bulamıyorum ki.
3. Etrafımda kahkaha sesi,
4. Ben gülüyorum?
5. Gülmüyorum ki.

6. Etrafımda kahkaha sesi,
7. Dudak gülümsüyor, göz ağlıyor.
8. Ben söze ağlamalıyım,
9. Benden ötürü söz ağlıyor.

10. Benden ötürü söz ağlıyor.
11. Söz sinemi oyuyor.
12. Nesimi değilim, beni
13. Cellat niye soyuyor?

14. Cellat niye soyuyor, beni?
15. Yetimlere ağlayanım,
16. Ben ki, başkasının derdi ile
17. Öz sinemi dağlayanım.

18. Öz bağrımı dağlayıp da,
19. Dağ elinden dağa döndüm.
20. Cellat o dağa tırmandı,
21. Gizli bir yaprağa döndüm.

22. Şair, acaba birleşir mi
23. Kırk tarikatın yolu?
24. Yeşil ağacımın altı
25. Sararmış yaprakla dolu...

BU YOLA

1. Bu yola gölgesi düşmez
2. Helal süt emmiş çocuğun.
3. Kimin ki sözü değerli,
4. Bahtı topuktan aşağı.

5. Bu yolda yürüyenlerin

6. Cin kimi itər izləri,
7. Kölgədən, kölədən başqa,
8. Bir şey görəmməz gözləri.

9. Bu yola kölgə salanın
10. Ömrü alovsuz buxarı,
11. Qan kimi qırmızı baxtı
12. Mələkdən bir boy yuxarı.

13. Bu yolda şeytan işığı,
14. Daha bu yola gün düşməz.
15. Min il getsə də bu yolu,
16. Bəndə Tanrıynan görüşməz...
1990

6. Cin gibi yiter izleri,
7. Gölgeden, köleden başka,
8. Bir şey göremez gözleri.

9. Bu yola gölge salanın
10. Ömrü alevsiz soba,
11. Kan gibi kırmızı bahtı
12. Melekten bir boy yukarı.

13. Bu yolda şeytan ışığı,
14. Daha bu yola güneş düşmez.
15. Bin yıl gitse de bu yolu,
16. İnsan Tanrı ile görüşmez...

ŞAM KİMİ (160)

1. Şam kimi alışıb səssiz,
2. Pərvanə tək yanan da mən.
3. Kimdi qurd təkin ulayan? –
4. Sim də mənəm, kaman da mən.

5. Yalvaran bu baxta mən,
6. O bir cüt dodaqda mənəm.
7. Kəsilmiş budaq da mənəm,
8. O budağa qonan da mən.

9. İşıq düşmür bucağıma,
10. Yad qızınır ocağıma,
11. Vətənimin bu çağına
12. Yanan da mən, yaman da mən.

13. İçimdə dördnala çapıb,
14. Hər güldən bir busə qapıb,
15. Sözü dərman kimi tapıb,
16. Başdaşı tək yonan da mən.
1998

MUM GİBİ

1. Mum gibi tutuşup sessiz,
2. Pervane gibi yanan da ben.
3. Kimdir kurt gibi uluyan?
4. Tel de benim, keman da ben.

5. Yalvaran bu bahta ben,
6. O bir çift dudak da benim.
7. Kesilmiş dal da benim,
8. O dala konan da ben.

9. Işık düşmüyor bucağıma,
10. Yabancı ısınıyor ocağımda,
11. Vatanımın bu çağına
12. Yanan da ben, yaman da ben.

13. İçimde dört nala koşup,
14. Her gülden bir buse kapıp,
15. Sözü derman gibi bulup,
16. Mezar taşı gibi yontan da ben.

YAĞIŞ YAĞIR (161)

1. Yenə eşqli-eşqli,
2. Of, nə gözəl yağış yağır.
3. Sanki çoxdan hamiləymiş –
4. Göylər torpağa su doğur.

5. Yer üzü salavatlanır,

YAĞMUR YAĞIYOR

1. Yine aşklı aşklı,
2. Of, ne güzel yağmur yağıyor.
3. Sanki çoktan hamileymiş
4. Gökler toprağa su doğuruyor.

5. Yeryüzü salavat ediyor,

6. Yağış yağır şırıl-şırıl.
7. Ay özünü adam bilən,
8. Adamsansa, yuyun, durul!

9. Yağan yağış, soyuq oda,
10. Yaşamağın yeni məşqi.
11. Başımda bir qız sevdası,
12. Ürəyimdə Tanrı eşqi.

13. Yenə ərşin lüləyindən
14. İçimə rahatlıq axır.
15. Gözüm – yağan yağışa yox,
16. Çox-çox uzaqlara baxır.
1990

6. Yağmur yağıyor şırıl şırıl.
7. Ay kendini insan bilen,
8. İnsansan, yıkan, durulan!

9. Yağan yağmur, soğuk oda,
10. Yaşamanın yeni meşki.
11. Başımda bir kız sevdası,
12. Yüreğimde Tanrı aşkı.

13. Yine arşın musluğundan
14. İçime rahatlık akıyor.
15. Gözüm yağan yağışa değil,
16. Çok çok uzaklara bakıyor.

PAYIZ (162)

1. Payız da sürdü köçünü,
2. Təklik gəmirir içimi.
3. Gecələr yaman uzanıb
4. Xərçəng xəstəliyi kimi.

5. Tənhalıqdanmı ulayır? –
6. Külək dönüb yalquzağa.
7. Siz allah, yol verin mənə,
8. Geniyim burdan uzağa.

9. Külək dönüb yalquzağa,
10. Gecə - kimsəsiz meşəmi?
11. Səhər də açılmaq bilmir,
12. Adam təklikdən üşənir.

13. Payız da köçünü sürdü,
14. Günəş gizləndi ölüm tək.
15. Qış yenə də qarsız gəldi
16. Duvaqsız köçən gəlin tək.
2000

SONBAHAR

1. Sonbahar da sürdü göçünü
2. Yalnızlık kemiriyor içimi.
3. Geceler fena uzamış
4. Kanser hastalığı gibi.

5. Yalnızlıktan mı uluyor?
6. Rüzgar dönmüş yalnız kurda.
7. Siz yol verin bana,
8. Gideyim burdan uzağa.

9. Rüzgar dönmüş yalnız kurda,
10. Gece kimsesiz orman mı?
11. Seher de doğmak bilmiyor,
12. İnsan yalnızlıktan korkuyor.

13. Sonbahar da göçünü sürdü,
14. Güneş gizlendi ölüm gibi.
15. Kış yine karsız geldi.
16. Duvaksız göçen gelin gibi.

SÖHBƏT (163)

1. Yolun harayadı, yavrum,
2. Hardan qayıdırsan bu dəm?
3. - Ata belindən sürüşüb,
4. Ana bətnindən gəlirəm.

5. Yoluna işıq düşürmü,

SOHBET

1. Yolun nereye, yavrum,
2. Nereden dönüyorsun bu dem?
3. -Baba belinden düşüp,
4. Ana karnından geliyorum.

5. Yoluna ışık düşüyor mu,

6. Aydınlıqmı, qaranlıqmı?
7. - İşıq da var, kor zülmət də,
8. Dünya elə bir anlıqmı...

9. Yolun hamardımı, yavrum,
10. Qaçağı, qulduru varmı?
11. - Şeytan da bir mələk imiş,
12. Yolum quldursuz olarmı...

13. Yolunu başladın hardan,
14. Haraya gedirsən bu dəm?
15. - Ehtirasın qucağından
16. Tanrıya doğru gedirəm...
2000

6. Aydınlık mı, karanlık mı?
7. -Işık da var, kör zulüm de,
8. Dünya öyle bir anlık mı...

9. Yolun düz mü, yavrum,
10. Kaçağı, eşkıyası var mı?
11. -Şeytan da bir melek imiş,
12. Yolum eşkıyasız olur mu...

13. Yoluna başladın nereden,
14. Nereye gidiyorsun bu dem?
15. -İhtirasın kucağından
16. Tanrı'ya doğru gidiyorum...

TƏKƏM QIRXINCI OTAQDA (164)

1. Kim hördü qapı-bacanı,
2. Gordumu bu zinrik otaq?
3. Fərhadın külüngü hanı,
4. Zəlzələ haçan olacaq?

5. Düşmüşəm quyu dibinə,
6. Ağ qoçu gəzirəm, dədəm.
7. Mənim kəndirim kəsilib,
8. Yoxsa mən Məlikməmmədəm?

9. Təkəm qırxıncı otaqda,
10. Bu tilsim açıla bilməz?
11. Qardaşı olmayan adam
12. Məlikməmməd ola bilməz?

13. Kəndiri özgə kəsəmməz,
14. Qardaşın bıçağı iti.
15. ...Gedim çatım ocağımı,
16. Bişsin qara qoçun əti.
1998

TEKİM KIRKINCI ODADA

1. Kim ördü kapıyı, bacayı,
2. Mezar mı bu zifiri oda?
3. Ferhat'ın kazması hani,
4. Zelzele ne zaman olacak?

5. Düşümüşüm kuyu dibine
6. Ak koçu arıyorum, babam,
7. Benim halatım kesilmiş,
8. Yoksa ben Melikmemmed'im?

9. Tekim kırkıncı odada,
10. Bu tılsım açılamaz?
11. Kardeşi olmayan insan
12. Melikmemmed olamaz?

13. Halatı başkası kesemez,
14. Kardeşin bıçağı keskin.
15. Gidip ulaşayım ocağıma,
16. Pişsin kara koçun eti.

QAYIDIŞ (165)

1. Bir azar gəlmişdi haqdan,
2. Ölüm baxırdı qıraqdan,
3. Allah açan ağ işıqdan
4. Canım özümə qayıtdı.

5. Ölüm uçub getdi hara...

DÖNÜŞ

1. Bir hastalık gelmişti Hak'tan,
2. Ölüm bakıyordu kenardan,
3. Allah'ın açtığı ak ışıktan
4. Canım kendime döndü.

5. Ölüm uçup gitti nereye...

6. Vücudumda dərin yara...
7. Gözüm sataşdı divara,
8. Rənglər gözümə qayıtdı.

9. Beş barmaq "daraq" saçıma.
10. Gücüm – qoluma, qıçıma,
11. Sözüm – dilimin ucuna,
12. Fikrim sözümə qayıtdı.

13. Sonmu nəfəs idi, Tanrım,
14. Saniyə bəs idi, Tanrım,
15. O səs nə səs idi, Tanrım:
16. - Canım-gözüm, ee, qayıtdın!..
1994

6. Vücudumda derin yara...
7. Gözüm ilişti duvara,
8. Renkler gözüme döndü.

9. Beş parmak "tarak" saçıma.
10. Gücüm koluma, kıçıma,
11. Sözüm dilimin ucuna,
12. Fikrim sözüme döndü.

13. Son mu nefes idi, Tanrım,
14. Saniye yeter idi, Tanrım,
15. O ses ne ses idi, Tanrım:
16. -Canım gözüm, ee, döndün!

DİNCƏLİR (166)

1. Gedim, qucum dağ daşını,
2. Danışım ona duşumu.
3. Çiçəklərin göz yaşını
4. Günəş siləndə dincəlir.

5. Göydən yerə qəm diləmə,
6. Yaşlı gözə nəm çiləmə.
7. Dərdli insan dərd bilənlə
8. Dərdi böləndə dincəlir.

9. Məhbus – gözü yol çəkəndə,
10. Qoca – xatirə içəndə,
11. Ana – göz yaşı tökəndə,
12. Körpə - güləndə dincəlir.

13. Bu dünyada baxtı yoxdu,
14. Quruca bir taxtı yoxdu,
15. Sağlığında vaxtı yoxdu,
16. Şair öləndə dincəlir.
1986

DİNLENİYOR

1. Gideyim, kucaklayım dağ taşı,
2. Anlatayım ona düşümü.
3. Çiçeklerin gözyaşını
4. Güneş sildiğinde dinleniyor.

5. Gökten yere gam dileme,
6. Yaşlı göze nem serpeleme.
7. Dertli insan, dert bilenle
8. Derdi böldüğünde dinleniyor.

9. Mahpus, gözü yol çektiğinde,
10. İhtiyar, hatıra içinde,
11. Ana, gözyaşı döktüğünde,
12. Körpe, güldüğünde dinleniyor.

13. Bu dünyada bahtı yoktur,
14. Kuruca bir tahtı yoktur,
15. Sağlığında vakti yoktur,
16. Şair öldüğünde dinleniyor.

SU (167)

1. Göyün yağışı da sudu,
2. Gözlərin göz yaşı da su,
3. Bu dünyanın ayağı da,
4. Ortası da, başı da su.

5. Üzəm tüyünə-tüyünə,

SU

1. Göğün yağmuru da sudur,
2. Gözlerin gözyaşı da su,
3. Bu dünyanın ayağı da,
4. Ortası da, başı da su.

5. Yüzeyim acele acele

6. Baş vuram dərinliyinə,
7. Üz qoyam sərinliyinə,
8. Bir az məni üşüdə su.

9. Paklanıb təmizləndiyim,
10. Nazlanıb əzizləndiyim,
11. Üzündə güzgüləndiyim
12. Kəhrizin dərdişidi su.

13. Doğursam, qanımı yuyar,
14. Ölürsəm, canımı yuyar,
15. İçirsəm, odum soyuyar,
16. Tanrının göz yaşıdı su.
1990

6. Baş vurayım derinliğine,
7. Yüz koyayım serinliğine,
8. Biraz beni üşütsün su.

9. Paklanıp temizlendiğim,
10. Nazlanıp azizlendiğim,
11. Yüzünde aynalandığım
12. Su kuyusunun dert ortağı su.

13. Doğursam, kanımı yıkar,
14. Ölürsem canımı yıkar,
15. İçersem, ateşim söner,
16. Tanrı'nın gözyaşıdır su.

GÖZ YAŞI NAHAQ YAZILIB (168)

1. Ah, bu yazıq qəmli gözlər –
2. Qırx arşınlıq su quyusu.
3. Düşmüşəm, çıxa bilmirəm,
4. O tayım su, bu tayım su.

5. Qolum gücümə hönkürür,
6. Yolum dizimə hönkürür,
7. Körpə gözümə hönkürür:
8. - Ay əmi su, ay dayı su!

9. Su ara dərdin ötəndə,
10. Su sahili – bu Vətən də.
11. Nə tapsan da bu Vətəndə,
12. Tapammazsan havayı su.

13. Hərəyə bir baxt yazılıb,
14. Nə yazılıb – haqq yazılıb.
15. Göz yaşı nahaq yazılıb,
16. Bu dünyanın üç payı su.
1989

GÖZYAŞI HAKSIZ YAZILMIŞ

1. Ah, bu zavallı gamlı gözler
2. Kırk arşınlık su kuyusu.
3. Düşmüşüm, çıkamıyorum,
4. O tarafım su, bu tarafım su.

5. Elim gücüme bağırıyor,
6. Yolum dizime bağırıyor,
7. Körpe gözüme bağırıyor:
8. -Ay emmi su, ay dayı su!

9. Su ara derdin geçtiğinde,
10. Su sahili bu vatan.
11. Ne bulsan da bu vatanda,
12. Bulamazsın bedavaya su.

13. Herkese bir baht yazılmış,
14. Ne yazılmış hak yazılmış.
15. Gözyaşı haksız yazılmış,
16. Bu dünyanın üç tarafı su.

YAZIQ ADAM (169)

1. Sükutuna haray çöküb,
2. Allah bilir, nələr çəkir
3. Dilini çarmıxa çəkib,
4. Sözünü gizləyən adam.

5. Ömrünü niyə çeynəyir,

ZAVALLI ADAM

1. Sükutuna çığlık çökmüş,
2. Allah biliyor, neler çekiyor
3. Dilini çarmıha germiş,
4. Sözünü gizleyen adam.

5. Ömrünü niye çiğniyor,

6. Bəxtinə təpikmi dəyib?
7. Başını köksünə əyib,
8. Özünü gizləyən adam.

9. Çox bildiyindən sozalır,
10. Bəlkə də səbri azalır.
11. Həqiqət gözə yazılır,
12. Gözünü gizləyən adam.

13. Dərdi dırmaşıb üzünə,
14. Sirri yük olub özünə.
15. Nə kəfən ölü üzünə,
16. Üzünü gizləyən adam!?
1987

6. Bahtına tepik mi değmiş?
7. Başını göğsüne eğmiş,
8. Kendini gizleyen adam.

9. Çok bildiğinden soluyor,
10. Belki de sabrı azalıyor.
11. Hakikat göze yazılıyor,
12. Gözünü gizleyen adam.

13. Derdi tırmanmış yüzüne,
14. Sırrı yük olmuş kendine.
15. Ne kefen ölü yüzüne,
16. Yüzünü gizleyen adam!?

ÖLÜMDƏN SONRA (170)

1. Allahın ölən bəndəsi
2. Çiçək kimi gözəl olur.
3. İstər ölsün ya bənnası,
4. Ya həkimi... gözəl olur.

5. Fikirlərdi baş axıdan,
6. Dərd yorulur daşınmaqdan.
7. Çox adama yaşamaqdan
8. Ölüm hökmü gözəl olur.

9. ...Bir anla çox şey devrilir,
10. Hər qəlbə sevgi verilir,
11. İfritə ölsə, çevrilir,
12. Mələk kimi gözəl olur.

13. Torpağın yüz adamından
14. Bir adamı gözəl olur.
15. Hamı gözəl olmasa da,
16. Ancaq hamı gözəl ölür...
1997

ÖLÜMDEN SONRA

1. Allah'ın ölmüş kulu
2. Çiçek gibi güzel oluyor.
3. İster ölsün ya mimarı,
4. Ya hekimi...Güzel oluyor.

5. Fikirlerdir,baş ağrıtan
6. Dert yoruluyor düşünmekten.
7. Çoğu insana yaşamaktansa
8. Ölüm hükmü güzel oluyor.

9. Bir anda çok şey değişiyor,
10. Her kalbe sevgi veriliyor,
11. İfrit ölse, çevriliyor,
12. Melek gibi güzel oluyor.

13. Toprağın yüz insanından
14. Bir insanı güzel oluyor.
15. Hepsi güzel olmasa da,
16. Hepsi güzel ölüyor...

YAŞAMAQ (171)

1. Tanrı ətəyindən tutub,
2. Yaşamaq nə şirin imiş.
3. Dərdi, kədəri unudub,
4. Yaşamaq nə şirin imiş.

5. Yağışa əl aça-aça,

YAŞAMAK

1. Tanrı'nın eteğinden tutup,
2. Yaşamak ne tatlı imiş.
3. Derdi kederi unutup,
4. Yaşamak ne tatlı imiş.

5. Yağmura el aça aça,

6. Alqışa dil aça-aça,
7. Düşməyib günaha-suça,
8. Yaşamaq nə şirin imiş.

9. Bir sevdaya yoldaş olub,
10. Gecələrə qardaş olub,
11. Dərd üstündə bardaş qurub,
12. Yaşamaq nə şirin imiş.

13. Əl çırpanda dizimizə,
14. Yas qonanda gözümüzə,
15. Himləyəndə əcəl bizə,
16. Yaşamaq nə şirin imiş.
1991

6. Alkışa dil aça aça,
7. Düşmeyip günaha suça,
8. Yaşamak ne tatlı imiş.

9. Bir sevdaya yoldaş olup,
10. Gecelere kardeş olup,
11. Dert üstüne bağdaş kurup,
12. Yaşamak ne şirin imiş.

13. El vurunca dizimize,
14. Yas konduğunda gözümüze,
15. Göz kırpınca ecel bize,
16. Yaşamak ne tatlı imiş.

AĞLAYIR (172)
(Babam Aşıq Yunusa)

1. Kimi öz dərdinə,
2. kimi
3. Düşüb səs-küyə ağlayır.
4. Qocalar son mənzilinə,
5. Körpə - beşiyə ağlayır.

6. Birisi ağlar acından,
7. Birisi ağlar suçundan,
8. Ağıllı – ağlı ucundan,
9. Dəlilər nəyə ağlayır?

10. Qara donu solan saza,
11. Öz babamdan qalan saza,
12. Barmaqlarım çalan saza
13. Ürəyim niyə ağlayır?
1986

AĞLIYOR
(Babam Âşık Yunus'a)

1. Kimi kendi derdine,
2. kimi
3. Gürültüye ağlıyor.
4. Yaşlılar son menziline,
5. Körpe, beşiğe ağlıyor.

6. Birisi ağlar acından,
7. Birisi ağlar suçundan,
8. Akıllı aklı yüzünden,
9. Deliler neye ağlıyor?

10. Kara elbisesi solan saza,
11. Öz babamdan kalan saza,
12. Parmaklarımın çaldığı saza
13. Yüreğim niye ağlıyor?

ƏLİ KƏRİMİN XATİRƏSİNƏ (173)

1. Diklənir ömrün dəvəsi,
2. İçində karvan həvəsi.
3. Pələngin gücü, qüvvəsi
4. Hanı qollarda-qollarda?

5. Yuxu yatam bircə çimir, -
6. Şair olan "yatım" demir.
7. Dağ yükünü bir tək ömür
8. Çəkir dallarda-dallarda.

ALİ KERİM'İN HATIRASINA

1. Diklenir ömrün devesi,
2. İçinde kervan hevesi.
3. Kaplanın gücü, kuvveti
4. Hani ellerde ellerde?

5. Yattığımda bir küçük uyuklama,
6. Şair olan "yatayım" demiyor.
7. Dağ yükümü bir tek ömür
8. Çekiyor dallarda dallarda.

9. Gülürəm, gülüşüm laldı,
10. Heyrətim ərşə ucaldı.
11. Nər tükü ilişib qaldı
12. Qara kollarda-kollarda.

13. Bu dünyadan məni apar, -
14. Qazancı kim tapar, tapar...
15. At ayağı daşı çapar
16. Polad nallarda, nallarda.

17. Tüfəngində giliz hanı? –
18. Tutma ovcunda qırmanı.
19. Böyük karvanın sarvanı
20. Qaldı yollarda-yollarda...
1986

9. Gülüyorum, gülüşüm laldı,
10. Hayretim arşa yükseldi.
11. Deve tüyü ilişip kaldı
12. Kara otlarda otlarda.

13. Bu dünyadan beni götür,
14. Kazancı kim bulur, bulur...
15. At ayağı taşı doğrar
16. Çelik nallarda, nallarda.

17. Tüfeğinde mermi hani?
18. Tutma avucunda saçmayı.
19. Büyük kervanın başı
20. Kaldı yollarda yollarda...

İSA İSMAYILZADƏNİN XATİRƏSİNƏ (174)

1. Gördüyüm kaş yuxu ola,
2. Qar yağa, qar ayazıda.
3. Nə dar mənzil aldın, ustad,
4. Bu boyda Qarayazıda.

5. Dərddən qəribsəyən şair,
6. Dərddən bezdimi, küsdümü?
7. Allah dərdə dərd yağdırır,
8. Dərd dərdin örtür üstünü.

9. Göz yaşım gözümdə donur,
10. Neynim, gecikdim dəfninə.
11. Mənə soyuq olar, ustad,
12. Bürü məni kəfəninə.

13. Bu sükutun fəryadını
14. Kim azalda, kim saxlaya?
15. Allahın bir bəndəsi yox,
16. Məni də sənnən ağlaya...
1997

İSA İSMAYILZADE'NİN HATIRASINA

1. Gördüğüm kekşe rüya olsa,
2. Kar yağsa, kar ayazında.
3. Ne dar yol aldın, üstat,
4. Bu boyda Karayazı'da.

5. Derdi garipseyen şair,
6. Dertten bezdi mi, küstü mü?
7. Allah derde dert yağdırıyor,
8. Dert derdin örtüyor üstünü.

9. Gözyaşım gözümde donuyor,
10. Neyleyim, geciktim defnine.
11. Bana soğuk olur, üstat,
12. Bürü beni kefenine.

13. Bu sükutun feryadını
14. Kim azalta, kim saklaya?
15. Allah'ın bir kulu yok,
16. Bana da senle ağlaya...

YUXUDA SÖHBƏT (175)

(Qarabağda itkin düşən qəhrəman eloğlum Telman Qaraoğlu gecələrin birində yuxuma gəldi)

1. - Məni tanıdınmı, Rafiq,

RÜYADA SOHBET

(Karabağ'da yitirilen kahraman Telman Garaoğlu gecelerin birinde rüyama girdi.)

1. -Beni tanıdın mı, Rafiq,

2. Telmanam, Qaranın oğlu.
3. - Yüz ildi səni gəzirik,
4. Hardasan, viranın oğlu?!

5. - Nə var, nə yox Borçalıda,
6. Darvaz yenə dumandımı?
7. - Sən öz əhvalını söylə,
8. Yaxşıdımı, yamandımı?

9. - Məni çoxmu özlədilər
10. Atam-anam, iki balam?
11. - Bu Vətəndə səndən ötrü
12. Azmı gözü yolda qalan...

13. - Şəhidlər diksinmədimi, -
14. Qarabağda duman, çiskin.
15. - Məni bağışla, qardaşım,
16. Nə şəhidəm, nə də itkin...
1999

2. Telman'ım, Kara'nın oğlu.
3. -Yüz yıldır seni arıyoruz,
4. Nerdesin viranenin oğlu!?

5. -Ne var, ne yok Borçalı'da,
6. Dervaz yine dumanlı mıı?
7. -Sen kendi ahvalini söyle,
8. İyi mi, kötü mü?

9. -Beni çok mu özlediler
10. Babam annem, iki yavrum?
11. -Bu vatanda senden ötürü
12. Az mı gözü yolda kalan...

13. -Şehitler ürpermedi mi,
14. Karabağ'da duman, çise.
15. -Beni bağışla, kardeşim,
16. Ne şehidim, ne de kayıp...

GÜLLƏ ÖLÜMÜ (176)

1. Boşuna atılan güllə
2. Elə boşunaca ölür.
3. Uçur... huşunu itirir,
4. Yazıq huşunacan ölür.

5. Elə boşunaca ölür,
6. Göydən ölü yerə düşür.
7. İgid kimi gülləyə də
8. Ölüm bircə kərə düşür.

9. Uçur... huşunacan ölür,
10. Damar donur, qan soyuyur.
11. Huş – bədənin günəşidi,
12. İtən kimi can soyuyur.

13. Yazıq – huşunacan ölür,
14. Yazıq... boşuna atılır.
15. Düşmənə dəyməyən güllə
16. Mənim başıma atılır.
2002

MERMİ ÖLÜMÜ

1. Boşuna atılan mermi
2. Öyle boşuna ölüyor.
3. Uçuyor, aklını yitiriyor,
4. Zavallı aklı ölüyor.

5. Öyle boşuna ölüyor,
6. Gökten ölü yere düşüyor.
7. Yiğit gibi mermiye de
8. Ölüm bir kere düşüyor.

9. Uçuyor... Aklı ölüyor,
10. Damar donuyor, kan soğuyor.
11. Akıl bedenin güneşidir,
12. Yittiği gibi can soğuyor.

13. Zavallı aklı ölüyor,
14. Zavallı... Boşuna atılıyor.
15. Düşmana değmeyen mermi
16. Benim başıma atılıyor.

ÖZ ÜZÜNÜ GÖRÜM SƏNİN (177)

1. Dəli şeytan, aç niqabın,

YÜZÜNÜ GÖREYİM SENİN

1. Deli şeytan, aç duvağını,

2. Öz üzünü görüm sənin.
3. Əyri üzünü çox gördüm,
4. Düz üzünü görüm sənin.

5. O yellə niyə barışdın?
6. O güllə niyə sarışdın?
7. O sözlə harda qarışdın? –
8. Söz üzünü görüm sənin.

9. Gözlərində qatı duman,
10. Nə and bilirsən, nə aman.
11. Niyə mən yazıq hər zaman
12. Boz üzünü görüm sənin?!

13. ...Çökür gözümə qaranlıq,
14. Yoxsa sənsən bu toranlıq?
15. Niqabını aç bir anlıq,
16. Döz...üzünü görüm sənin.
2001

2. Yüzünü göreyim senin.
3. Eğri yüzünü çok gördüm,
4. Düz yüzünü göreyim senin.

5. O yelle niye barıştın?
6. O gülle niye sarıldın?
7. O söze nerede karıştın?
8. Söz yüzünü göreyim senin.

9. Gözlerinde katı duman,
10. Ne ant bilirsin ne aman.
11. Niye ben zavallı her zaman
12. Boz yüzünü göreyim senin?!

13. Çöküyor yüzüme karanlık,
14. Yoksa sensin bu alacakaranlık?
15. Duvağını aç bir anlık,
16. Dayan... Yüzünü göreyim senin.

BU YÜZ SİFƏTLİ DÜNYAYA (178)

1. Bu yüz sifətli dünyaya
2. Hərə bir cür gəlib gedir.
3. Biri zarıya-zarıya,
4. Bir başqası gülüb gedir.

5. Biri Allaha vurulur,
6. Biri şeytana yar olur,
7. Biri dərd, aha sarılır,
8. Günü-gündən solub gedir.

9. Kim dağ çəkir dosta, yada,
10. Öz ömrünü verir bada,
11. Sağkən bu qoca dünyada
12. Bəlasını bulub gedir.

13. Can əritmə kündə-kündə,
14. Geri dönmür can gedəndə.
15. Sevilməyə layiq bəndə,
16. Sevilməsə ölüb gedir.
2004

BU YÜZ SIFATLI DÜNYAYA

1. Bu yüz sıfatlı dünyaya
2. Herkes bir çeşit gelip gidiyor.
3. Biri ağlaya ağlaya,
4. Bir başkası gülüp gidiyor.

5. Biri Allah'a vuruluyor,
6. Biri şeytana yar oluyor,
7. Biri derde, aha sarılıyor,
8. Günden güne solup gidiyor.

9. Kim dağ çekiyor dosta, düşmana,
10. Kendi ömrünü ediyor berbat
11. Sağken bu koca dünyada
12. Belasını bulup gidiyor.

13. Can eritme topak topak,
14. Geri dönmüyor can gittiğinde.
15. Sevilmeye layık kul,
16. Sevilmese ölüp gidiyor.

NƏ ZÜLÜMDÜ OĞUL OLMAQ (179)

1. Məni sevdiyim şəhərdən

NE ZULÜMDÜR OĞUL OLMAK

1. Beni sevdiğim şehirden

2. Sakitcə sürgün etdilər.	2. Sessizce sürgün ettiler.
3. Sözün durulduğu yerdən	3. Sözün durulduğu yerden
4. Ayırıb korgün etdilər.	4. Ayırıp günlerimi kara ettiler.
5. Çarı qanun bilməyənlər	5. Çarı kanun bilmeyenler
6. Əridi, çürüdü getdi.	6. Eridi, çürüdü gitti.
7. Çörək bulub ölməyənlər	7. Ekmek bulup ölmeyenler
8. Lal olub, kiridi getdi.	8. Lal olup, sustu gitti.
9. Əziz dostum, doğmadırmı	9. Aziz dostum, kardeş midir
10. Şahdağ ilə xan Savalan?	10. Şahdağ ile han Savalan?
11. Qalx, Arazın bu tayından	11. Kalk, Araz'ın bu tarafından
12. O taya baxıb havalan.	12. O tarafa bak çıldır.
13. Uzun yolların ucunda	13. Uzun yolların ucunda
14. Kimsə qalmadı əl edə.	14. Kimse kalmadı el sallayacak.
15. Nə zülümdü oğul olmaq	15. Ne zulümdür oğul olmak
16. Can bəxş etdiyin millətə.	16. Can bahşettiğin millete.
17. ...Bir şair genidi, getdi,	17. Bir şair uzaktı, gitti,
18. Bir oğul daha azaldı.	18. Bir oğul daha azaldı.
19. O mənim olan yerə bax,	19. O benim olan yere bak,
20. Sən Allah, gör kimə qaldı...	20. Sen Allah, gör kime kaldı...
2002	

DÜŞMƏNİ QARDAŞ ELƏYİR (180)	**DÜŞMANI KARDEŞ EYLİYOR**
1. Gizlidən gizli sirləri	1. Gizliden gizliye sırları
2. Tanrı açır, faş eləyir.	2. Tanrı açıyor ifşa ediyor.
3. Xeyirxaha qapı açır,	3. Hayırgâha kapı açıyor,
4. Bədxahları çaş eləyir.	4. Bedbahtları sersem eyliyor.
5. Suç etsən bəndədən xəlvət,	5. Suç işlesen insandan gizli,
6. Cəzası gələcək əlbət.	6. Cezası gelecek elbet.
7. Tanrı biləndə məsləhət,	7. Tanrı verdiğinde nasihat,
8. Düşməni qardaş eləyir.	8. Düşmanı kardeş eyliyor.
9. Zikr içində susanları,	9. Zikir içinde susanları,
10. Öz nəfsini pusanları,	10. Kendi nefsine pusanları,
11. Rəbbim böyük insanları	11. Rabbim büyük insanları
12. Özünə sirdaş eləyir.	12. Kendine sırdaş eyliyor.
13. ... Məst edib, dağ-düyün vurar,	13. Mest edip, sineyi dağlar,
14. Qalar bağıra-bağıra,	14. Kalır bağıra bağıra,
15. Tanrı, qoyma, bu fağıra	15. Tanrı, bırakma, bu fakire

16. Boz şeytan göz-qaş eləyir.
2004

16. Boz şeytan kaş göz ediyor.

DOSTLAR KÖÇÜR BU DÜNYADAN (181)

(Dostum Əlövsət Osmanlının əziz xatirəsinə)

1. Dostlar köçür bu dünyadan,
2. Ürəyimdə tel qırılır.
3. Qalanlar arxasız qalır,
4. Könül sınır, bel qırılır.

5. Fələk əlinə daş alır,
6. Dostların yeri boş qalır...
7. Dünya elə bil boşalır,
8. Şeir yazan əl qırılır.

9. Bir bağrı qan şair yanır,
10. Adamlar gülür, hoppanır...
11. Daha çiçəklər tapdanır,
12. Ayaq altda gül qırılır.

13. Dünya – bir qoca şarlatan,
14. Dostlar köçür bu dünyadan,
15. Şortulara qalır meydan,
16. Kişilər qəfil qırılır...
2013

DOSTLAR GÖÇÜYOR BU DÜNYADAN

(Dostum Elövset Osmanlı'nın Aziz Hatırasına)

1. Dostlar göçüyor bu dünyadan,
2. Yüreğimde tel kırılıyor.
3. Kalanlar desteksiz kalıyor,
4. Gönül kırılıyor, bel kırılıyor.

5. Felek eline taş alıyor,
6. Dostların yeri boş kalıyor...
7. Dünya sanki boşalıyor,
8. Şiir yazan el kırılıyor.

9. Bağrı kan olan bir şair yanıyor,
10. İnsanlar gülüyor, hopluyor...
11. Artık çiçekler çiğneniyor,
12. Ayak altında gül kırılıyor.

13. Dünya, koca bir şarlatan,
14. Dostlar göçüyor bu dünyadan,
15. Ahlaksızlara kalıyor meydan,
16. İnsanlar gafil avlanıyor...

SƏSİN CANI NƏFƏSDƏDİ (182)

1. Sözüm sənə çatar olsa,
2. Kövrəkliyim sənə gəlsin.
3. Qəmim səni diksindirsin,
4. Qayıdaraq mənə gəlsin.

5. O xaraba yurda tuş ol,
6. Ula, bircə gün bayquş ol.
7. Duaya çevril, alqış ol,
8. Gedən ruzin yenə gəlsin.

9. Öp sözü, görk etmək üçün,
10. Kefini tərk etmək üçün,
11. Tanrıya ərk etmək üçün
12. Əlinə bəhanə gəlsin.

13. Qulağım çoxdan səsdədi,

SESİN CANI NEFESTEDİR

1. Sözüm sana ulaşır olsa,
2. Duygusallığım sana gelsin.
3. Gamım seni ürkütsün,
4. Dönerek bana gelsin.

5. O harabe yurda uğra,
6. Ulu, bir tek gün baykuş ol.
7. Dua et, alkış ol,
8. Giden rızkın yine gelsin.

9. Öp sözü, duyurmak için,
10. Keyfini terk etmek için,
11. Tanrı'ya nüfuz etmek için
12. Eline bahane gelsin.

13. Kulağım çoktan sestedir,

14. Səsin canı nəfəsdədi,
15. Şairlər ki, qəfəsdədi,
16. Çağırın, məhkəmə gəlsin...
2000

14. Sesin canı nefestedir,
15. Şairler ki, kafestedir,
16. Çağırın mahkeme gelsin...

MÜƏMMALI ADAM (183)

1. Öz gözündən tökülürsən,
2. Nə ağlayır, nə gülürsən.
3. Bircə Rəbbimiz bilir: sən
4. Ölüsənmi, dirisənmi?

5. Yatmırsan...cüt göz al olur,
6. Dilində söz gözəl ölür.
7. Sükutun nə gözəl olur! –
8. Mələksənmi, pərisənmi?

9. Baxışın gözdən sakınır,
10. Şəstin göylərə toxunur.
11. Sən ya şeytanın yaxını,
12. Ya bizlərdən birisənmi?

13. Bu ucun, o ucun bilinmir,
14. Sonun, sonucun bilinmir,
15. Günahın, suçun bilinmir –
16. Mələklərə cirisənmi?..
2000

MUAMMALI ADAM

1. Kendi gözünden dökülüyorsun,
2. Ne ağlıyor, ne gülüyorsun.
3. Bir tek Rabbimiz biliyor: Sen
4. Ölü müsün, diri misin?

5. Yatmıyorsan... Çift göz al oluyor,
6. Dilinde söz güzel ölüyor.
7. Sükutunda ne güzel oluyor!
8. Melek misin, peri misin?

9. Bakışın gözden sakınıyor,
10. Boyun göklere dokunuyor.
11. Sen ya şeytanın yakını,
12. Ya bizlerden biri misin?

13. Bu ucun, o ucun bilinmiyor,
14. Sonun, sonucun bilinmiyor,
15. Günahın, suçun bilinmiyor
16. Meleklere düşman mısın?

ŞEYTAN TÖRƏMƏLƏRİNƏ (184)

1. Qulaq içinə taxılmış
2. Tənə də məndən danışır.
3.Böcək, milçək, taxtabiti,
4. Gənə də məndən danışır.

5. O yarğandan nəfəs alan,
6. O şeytandan min dərs alan,
7. O sevgidən də hirs alan
8. Dinəndə məndən danışır.

9. Mülkiyə də, polisə də,
10. Sağlama da, siflisə də,
11. Adama da, iblisə də,
12. Cinə də məndən danışır.

13. Gedir Azərbaycana da,

ŞEYTAN ÇOCUKLARINA

1. Kulağa takılmış
2. Küpe de benden konuşuyor.
3. Böcek, sinek, tahtabiti,
4. Gene benden konuşuyor.

5. O uçurumdan nefes alan,
6. O şeytandan bin ders alan,
7. O sevgiden de hırs alan
8. Söyleyen de benden konuşuyor.

9. Sivile de, polise de,
10. Sağlama da, frengisine de,
11. İnsana da, iblise de,
12. Cine de benden konuşuyor.

13. Gidiyor Azerbaycan’a da,

14. Qayıdır Gürcüstana da,
15. Günəşə də, leysana da,
16. Çənə də məndən danışır.

17. Ay Allah, bunun dini nə? –
18. Gah minir xalqın çiyninə,
19. Gah girir toyuq hininə,
20. Hinə də məndən danışır.

21. Qulu görür, şahı görür,
22. Açılan sabahı görür,
23. Üstümdə Allahı görür,
24. Yenə də məndən danışır.

25. Bilmir – məni hər an, hər dəm,
26. Rəbbimdir qoruyan şərdən.
27. Yazıq... rastlaşanda hərdən,
28. Mənə də məndən danışır.

2010

14. Dönüyor Gürcistan'a da,
15. Güneşe de, yağmura da,
16. Çin'e de benden konuşuyor.

17. Ay Allah, bunun dini ne?
18. Kâh biniyor halkın omzuna,
19. Kâh giriyor tavuk kümesine,
20. Kümese de benden konuşuyor.

21. Kulu görüyor, şahı görüyor,
22. Açılan sabahı görüyor,
23. Üstümde Allah'ı görüyor,
24. Yine de benden konuşuyor.

25. Bilmiyor beni her an, her dem,
26. Rabbimdir kouyan şerden.
27. Zavallı... Rastladığında ara sıra,
28. Bana da benden konuşuyor.

AĞLIMA HARDAN GƏLDİ (185)

1. Ağlıma hardan gəldi:
2. Fatma xanımın təndiri,
3. Məlikəhmədin bıçağı,
4. Məlikməmmədin kəndiri...

5. "Fatma xanım təndirdəmi,
6. Əl-ayağı kəndirdəmi?"
7. ...Boğazın bu kəndir dəmi
8. Ağlıma hardan gəldi?

9. Ağlıma hardan gəldi:
10. Padşahın üç oğlu vardı:
11. Biri igid, ağıllı,
12. İkisi mərdüməzardı.

13. ...Namərd oğul əkən padşah,
14. Padşaha güc verən Allah,
15. Ağ nərə şartdayan şallaq...
16. Ağlıma hardan gəldi?..

2006

AKLIMA NEREDEN GELDİ...

1. Aklıma nereden geldi:
2. Fatma Hanım'ın tandırı,
3. Melikahmed'in bıçağı,
4. Melikmehmed'in halatı...

5. "Fatma Hanım tandırda mı,
6. Eli ayağı kendirde mi?"
7. Boğazın bu kendir demi
8. Aklıma nereden geldi?

9. Aklıma nereden geldi:
10. Padişahın üç oğlu vardı:
11. Biri yiğit, akıllı,
12. İkisi namertti.

13. Namert oğul iken padişah,
14. Padişaha güç veren Allah,
15. Ak deveye atılan kırbaç...
16. Aklıma nereden geldi?

MƏN ÖLÜMDƏN DƏRS ALDIM (186)

1. Mən ölümdən dərs aldım,

BEN ÖLÜMDEN DERS ALDIM

1. Ben ölümden ders aldım,

2. Dərs demə mənə, yazıq.
3. Sözü dilində burub,
4. Tərs demə mənə, yazıq.

5. Şərə sən boyun əydin,
6. Qoluzorlunu öydün,
7. Haqqı deyəni söydün,
8. Sus demə mənə, yazıq.

9. Vuruldun bu cahana,
10. Mülk aldın xana-xana,
11. Lirə, dollar bir yana,
12. Uydun tümənə, yazıq.

13. Çar düdüyü çalırsan,
14. Özülsüz ucalırsan.
15. Ətrini sən alırsan,
16. Çölə, çəmənə yazıq.

17. ...Qoynundakı ilandı,
18. Halallara dolandı,
19. Həm milli qəhrəmandı,
20. Belə vətənə yazıq...

2. Ders deme bana zavallı.
3. Sözü dilinde bürüp,
4. Ters deme bana, zavallı.

5. Şerre sen boyun eğdin,
6. Eşkıyayı övdün,
7. Hakkı diyeni sövdün,
8. Sus deme bana, zavallı.

9. Vuruldun bu cihana,
10. Mülk aldın hane hane,
11. Lira, dolar bir yana,
12. Uydun tümene, zavallı.

13. Çar düdüğü çalıyorsan,
14. Temelsiz yükseliyorsan
15. Itrını sen alıyorsan,
16. Çöle, çimene yazık.

17. Koynundaki yılandı,
18. Helallere dolandı,
19. Hem millî kahramandı,
20. Böyle vatana yazık...

TƏZƏ SÖZ DEYƏMMİRƏM (187)

1. Təzə söz deyəmmirəm,
2. Köhnələr deyib gedib.
3. Allahı, peyğəmbəri
4. Dahilər öyüb gedib.

5. Tac ilə taxta çıxan,
6. Dırmanıb baxta çıxan,
7. Zamanla gəştə çıxan
8. Boynunu əyib gedib.

9. Göy əski düyləyənlər,
10. Bəd dua söyləyənlər,
11. Özgəni çeynəyənlər
12. Özünü yeyib gedib.

13. ...Dünyaya bildir gəlib,
14. Və ya min ildir gəlib –
15. Nə qədər şair gəlib,

YENİ SÖZ SÖYLEYEMİYORUM

1. Yeni söz söyleyemiyorum,
2. Eskiler deyip gitmiş.
3. Allah'ı, peygamberi
4. Dahiler övüp gitmiş.

5. Taç ile tahta çıkan,
6. Tırmanıp bahta çıkan,
7. Zamanla gezmeye çıkan
8. Boynunu eğip gitmiş.

9. Kötülüğü isteyenler,
10. Beddua söyleyenler,
11. Başkasını çiğneyenler
12. Kendini yiyip gitmiş.

13. Dünyaya geçen yıl gelmiş,
14. Veya bin yıl önce gelmiş
15. Ne kadar şair gelip geçmiş,

16. Bəxtini söyüb gedib.

1992

16. Bahtını sövüp gitmiş.

ÇİLİKLƏNMİŞ GÜZGÜYƏM (188)

1. Özümü görəmmirəm
2. Bu səhrada, bu çöldə,
3. Çiliklənmiş aynayam,
4. Hər qırığım bir əldə.

5. Hər qırığım bir əldə,
6. Baxanlar güzgülənir,
7. A cəllad, aynaya bax,
8. Çıxartma göz giləmi.

9. Aynayam qırıq-qırıq,
10. Hara baxım mən fağır?
11. Sulara boylanıram,
12. Ona da yağmur yağır.

13. Çiliklənmiş aynayam,
14. Hər qırığım bir əldə.
15. Çiliklənmiş tikəmi
16. Çilikləyin bir əl də...

2001

PARÇALANMIŞ AYNAYIM

1. Kendimi göremiyorum
2. Bu sahrada, bu çölde,
3. Parçalanmış aynayım,
4. Her kırığım bir elde.

5. Her kırığım bir elde,
6. Bakanlar kendini görüyor.
7. A cellat aynaya bak,
8. Çıkartma gözbebeğimi.

9. Aynayım kırık dökük,
10. Nereye bakayım ben fakir?
11. Sulara uzanıyorum,
12. Ona da yağmur yağıyor.

13. Parçalanmış aynayım,
14. Her kırığım bir elde.
15. Parçalanmış parçamı
16. Yapıştırın bir elde...

XAHİŞ (189)

1. Heykəl tək dolan başına,
2. Mənim eşqimi büt elə.
3. Bir dəstə qərənfil gətir,
4. Amma sayını cüt elə.

5. Hifz et mənim son adımı,
6. Göy üzünə yon adımı.
7. Görsən bəyaz qanadımı,
8. Qumru dilində fit elə.

9. Sinədə bir ah çırpınır,
10. Sudan çıxıb, Nuh çırpınır.
11. Qara donda ruh çırpınır,
12. Soyundur onu, lüt elə.

13. ...Bu dünya sənin yerindi,
14. Qımışdın dişin göründü.
15. Mənim ətim şipşirindi,

DİLEK

1. Heykel gibi dolan başına,
2. Benim aşkımı put eyle.
3. Bir deste karanfil getir
4. Ama sayısını çift eyle.

5. Ezberle benim son adımı,
6. Gökyüzüne kazı adımı.
7. Görürsen beyaz kanadımı,
8. Kumru dilinde ıslık eyle.

9. Sinede bir ah çırpınıyor,
10. Sudan çıkmış, Nuh çırpınıyor.
11. Kara elbisede ruh çırpınıyor,
12. Soy onu, çıplak eyle.

13. Bu dünya senin yerindi,
14. Gülümsedin dişin göründü.
15. Benim etim taptalıydı,

16. Bir az duz artır, şit elə.
2000

16. Biraz tuz at, tatsız eyle.

BİZ Kİ, BİR CAHANDA İDİK (190)

1. Biz bir zaman birdik, yarım,
2. Bir ətdə, bir qanda idik.
3. Yaşayırdıq bir bədəndə,
4. İkimiz bir canda idik.

5. Mən səndəydim, sən də məndə,
6. Ömür keçmirdi sürgündə.
7. Bəxtimiz şəfəq rəngində,
8. Özümüz ağ donda idik.

9. Bilə-bilə Allah haqdı,
10. Biz eşqin cızından çıxdıq.
11. Dönüb yan-yörəyə baxdıq,
12. Hərəmiz bir yanda idik.

13. ...Ruhumuz çəkildi göyə,
14. Döndük yiyəsiz dəliyə:
15. - Qovuşmadıq görən niyə,
16. Biz ki, bir cahanda idik!?
1993

BİZ Kİ, BİR CİHANDAYDIK

1. Biz bir zaman birdik, yarim,
2. Bir ette, bir kanda idik.
3. Yaşıyorduk bir bedende,
4. İkimiz bir canda idik.

5. Ben sendeydim, sen de bende,
6. Ömür geçmiyordu sürgünde.
7. Bahtımız şafak renginde,
8. Kendimiz ak elbisede idik.

9. Bile bile Allah haktı,
10. Biz aşkın çizgisinden çıktık.
11. Dönüp etrafa baktık,
12. Hepimiz bir yanda idik.

13. Ruhumuz çekildi göğe,
14. Döndük sahipsiz deliye:
15. -Kavuşamadık acaba niye,
16. Biz ki, bir cihanda idik!?

BU QIZ (191)

1. Karı sevdi, koru sevdi,
2. Cəhənnəmi, goru sevdi.
3. Cavan sevdi, qarı sevdi,
4. Bu qız məni sevəmmədi.

5. Sulara yuxu danışdı,
6. Baxdı göylərə, qımışdı,
7. Axdı qanıma qarışdı,
8. Bu qız məni sevəmmədi.

9. Dərd olub qəlbimə girdi,
10. Sevgisini kimə verdi?
11. Bu nə tilsim, bu nə sirdi –
12. Bu qız məni sevəmmədi?!

13. Güləndə gülmədim deyə,
14. Eşqini bölmədim deyə,
15. Dərdindən ölmədim deyə,

BU KIZ

1. Sağırı sevdi, körü sevdi,
2. Cehennemi, koru sevdi.
3. Genci sevdi, yaşlıyı sevdi,
4. Bu kız beni sevmedi.

5. Sulara rüya anlattı,
6. Baktı göklere, gülümsedi,
7. Aktı kanıma karıştı,
8. Bu kız beni sevmedi.

9. Dert olup kalbime girdi,
10. Sevgisini kime verdi?
11. Bu ne tılsım, bu ne sırdı
12. Bu kız beni sevmedi?!

13. Güldüğünde gülmedim diye,
14. Aşkını bölmedim diye,
15. Derdinden ölmedim diye,

16. Bu qız məni sevəmmədi.

1988

16. Bu kız beni sevmedi.

NƏ QALASI (192)

1. Mən də bu əsrin övladı,
2. Mən də bu dövrün balası.
3. Sağılıb-çürümüş südəm,
4. Tanrım, məni kim çalası?

5. Ölümdü bəxtin son payı,
6. Xərcləndi ömrüm havayı.
7. Bir büküm dərddən savayı
8. Məndən sizə nə qalası?

9. Bir sonu var min günahın,
10. Kaş tutmaya məni ahın.
11. Nə bilmək olur, Allahın
12. Çoxdu xatası-balası.

13. Bir gün fələk məni yıxsa,
14. Mənsizlik ruhunu sıxsa,
15. Məzarımdan tüstü çıxsa,
16. Torpağıma su cala, su.

1990

NE KALESİ

1. Ben de bu asrın evladı,
2. Ben de bu devrin yavrusu.
3. Sağılıp çürümüş sütüm,
4. Tanrım, beni kim mayalasın?

5. Ölümdür bahtın son payı,
6. Harcandı ömrüm havadan.
7. Bir tomar dertten başka
8. Benden size ne kalsın?

9. Bir sonu var bin günahın,
10. İnşallah tutmaz beni ahın.
11. Bilinmez, Allah'ın
12. Çoktur belası.

13. Birgün felek beni yıksa,
14. Bensizlik ruhunu sıksa,
15. Mezarımdan duman çıksa,
16. Toprağıma su çal, su.

O GÖZLƏR (193)

1. Çox baxıram gözlərinə,
2. Baxıram... öləsim gəlir.
3. Ölüb – o gözlərdən ötrü
4. Dünyaya gələsim gəlir.

5. O gözlərin giləsində
6. Bəxtimin rəngi görünür.
7. Baxırsan... çıl-çılpaq ömrüm
8. Titrək bir eşqə bürünür.

9. Aynamıza yazı yazır
10. Apreli sevən yağışlar.
11. Biz sussaq da, pıçıldaşır
12. Lal bildiyimiz baxışlar.

13. Səndən uzaqlarda olsam,
14. Sanma yüzünə baxıram.
15. Qapayıb öz gözlərimi,

O GÖZLER

1. Çok bakıyorum gözlerine,
2. Bakıyorum… Ölesim geliyor.
3. Ölüp o gözlerden ötürü
4. Dünyaya gelesim geliyor.

5. O gözlerin bebeğinde
6. Bahtımın rengi görünüyor.
7. Bakıyorsun…Çırılçıplak ömrüm
8. Titrek bir aşka bürünüyor.

9. Aynamıza yazı yazıyor
10. Nisanı seven yağmurlar.
11. Biz sussak da, fısıldaşıyor
12. Lal bildiğimiz bakışlar.

13. Senden uzaklarda olsam,
14. Sanma yüzüne bakıyorum.
15. Kapayıp gözlerimi,

16. Sənin gözünə baxıram.

17. O gözlərdə görürəm mən,
18. Gözüm qalan mirasını,
19. Eşq içində sehrlənmiş
20. Qan daman ehtirasını...
2010

16. Senin gözlerine bakıyorum.

17. O gözlerde görüyorum ben,
18. Arzu ettiğim güzellikleri,
19. Aşk içinde sihirlenmiş
20. Kan damlayan ihtirasını…

AYRILDIQ (194)

1. Yer ayrılmır, yerə girəm,
2. Səni görüb göynəyirəm.
3. Sözlərini çeynəyirəm
4. Qonşunun çörəyi kimi.

5. Bu hava qar havasıdı,
6. Yazla qışın davasıdı,
7. Ürəyin sirr yuvasıdı,
8. Şeytanın ürəyi kimi.

9. Xatirələr – göz dağımız,
10. Bir deyilmiş torpağımız.
11. Saldın neçə yarpağımı
12. Sən, payız küləyi kimi.

13. Ayrıldıq... yanaq yaşlandı,
14. Başlandı... dava başlandı.
15. Gözün gözümə tuşlandı
16. Tüfəngin lüləyi kimi.
1989

AYRILDIK

1. Yer ayrılmıyor, yere gireyim,
2. Seni görüp içleniyorum.
3. Sözlerini çiğniyorum
4. Komşunun ekmeği gibi.

5. Bu hava kar havasıdır,
6. Baharla kışın davasıdır.
7. Yüreğin sır yuvasıdır,
8. Şeytanın yüreği gibi.

9. Hatıralar göz dağımız,
10. Bir değilmiş toprağımız
11. Saldın kaç yaprağını
12. Sen, sonbahar rüzgarı gibi.

13. Ayrıldık...Yanak yaşlandı,
14. Başladı...Dava başladı.
15. Gözün gözüme dikildi
16. Tüfeğin namlusu gibi.

İLAN NƏĞMƏSİ (195)

1. İlanmı gülləyə uçur,
2. Gülləmi ilana sarı?
3. İlan mənə dolanammaz,
4. Sən məni ilana sarı!

5. İlan mənə dolanammaz,
6. Doğuşum İlan ilində.
7. Zalım qızı, sarmaş mənə,
8. Oxuyum ilan dilində.

9. Qollarımı açıq saxla,
10. Əl yeri əylə belində.
11. Sarmaş mənə, mən oxuyum,

YILAN ŞARKISI

1. Yılan mı mermiye uçuyor
2. Mermi mi yılana doğru?
3. Yılan bana dolanamaz,
4. Sen beni yılana sar!

5. Yılan bana dolanamaz,
6. Doğumum yılan yılında
7. Zalim kızı, sarıl bana,
8. Konuşayım yılan dilinde.

9. Kollarımı açık bırak
10. Elime yer aç belinde.
11. Sarıl bana, ben konuşayım,

12. Oxuyum ilan dilində.

13. İlan gülləyə şığıyır,
14. Şair olan sözə sarı.
15. Sən məni ilan dilində
16. Oxunan son sözə sarı!
2000

12. Konuşayım yılan dilinde.

13. Yılan mermiye saldırıyor,
14. Şair olan söze doğru.
15. Sen beni yılan dilinde
16. Söylenen son söze sar!

SON GÖRÜŞ (196)

1. Baxdım...
2. Sanki bu son baxış
3. Sevgimizin əynidir.
4. Gözümüzüm rəngi ayrı,
5. Göz yaşımız eynidir.

6. Dönüb-dönüb bir də baxdım,
7. Sanki son dəfə sənə.
8. İstədim deyəm ki, məni
9. Kəfənə bələsənə.

10. Demədim.
11. Sözüm soyudu,
12. Dilimdə buza döndü.
13. Yanağımda yaş da dondu,
14. Səssiz ulduza döndü.

15. Demədim.
16. Hər şey lal oldu –
17. Yer də, göy də, hava da.
18. ...Üç quş yaşaya bilməz ki
19. İki quşluq yuvada...
1988

SON BAKIŞ

1. Baktım...
2. Sanki bu son bakış
3. Sevgimizin elbisesidir.
4. Gözümüzün rengi başka,
5. Göz yaşımız aynıdır.

6. Dönüp bir de baktım,
7. Sanki son kere sana.
8. İstedim ki diyeyim, beni
9. Kefene sarsana.

10. Demedim.
11. Sözüm soğudu,
12. Dilimde buza döndü.
13. Yanağımda yaş da dondu,
14. Sessiz yıldıza döndü.

15. Demedim.
16. Her şey lal oldu
17. Yer de, gök de, hava da.
18. Üç kuş yaşayamaz ki
19. İki kuşluk yuvada...

HAMIDAN ALDIN MƏNİ (197)

1. Dünyada bir mən, bir sən,
2. Tanrı tək sən də birsən.
3. Müəmma, sehr, sirsən,
4. Səni qavraya bilməm.

5. Dəli bir yağmur yağır,
6. İçimdə şimşək çaxır,
7. Gözün gözümə baxır,
8. Qəlbin haraya, bilməm.

HEPSİNDEN ALDIN BENİ

1. Dünyada bir ben, bir sen,
2. Tanrı gibi sen de birsin.
3. Muamma, sihir, sırsın,
4. Seni kavrayamadım.

5. Deli bir yağmur yağıyor,
6. İçimde şimşek çakıyor,
7. Gözün gözüme bakıyor,
8. Kalbin nereye, bilmem.

9. Aradın, buldun məni,
10. Hamıdan aldın məni,
11. Nə hala saldın məni...
12. Aşkar, ya röya, bilməm.

13. İstəyin soğur məni,
14. Qolların boğur məni,
15. Tapıbsan fağır məni,
16. Ya dəli, deyə bilməm.
1988

9. Aradın, buldun beni,
10. Hepsinden aldın beni,
11. Ne hâle saldın beni...
12. Aşikâr, ya rüya, bilmem.

13. İsteğin soğutuyor beni,
14. Ellerin boğuyor beni,
15. Bulmuşsun fakir beni,
16. Ya deli, diyemem.

QARANLIQ (198)

1. Yenə söndü işıqlar,
2. Yenə uzandı gecə.
3. Səmada çiçəklədi
4. Ulduzlar bircə-bircə.

5. Yenə işıqlar söndü,
6. Yenə zaman dayandı.
7. Bu milyonluq şəhərdə
8. Beş-onca lampa yandı.

9. Yenə işıqlar söndü,
10. Bir dəqiqəlik sükut...
11. Oyan, milyonluq şəhər,
12. Zaman dayanıbdı, tut!

13. Yenə söndü işıqlar,
14. Küçə - yalquzaq çölü.
15. - Gecə işıq sönmüşdü...
16. - Nə bilirsən, ay dəli?..
1992

KARANLIK

1. Yine söndü ışıklar,
2. Yine uzandı gece.
3. Semada çiçeklendi
4. Yıldızlar bir bir.

5. Yine ışıklar söndü,
6. Yine zaman durdu.
7. Bu milyonluk şehirde
8. Beş on lamba yandı.

9. Yine ışıklar söndü,
10. Bir dakikalık sükut...
11. Uyan milyonluk şehir,
12. Zaman durmuş, tut!

13. Yine ışıklar söndü,
14. Sokak, yalnız kurt çölü.
15. -Gece ışık sönmüştü...
16. -Ne biliyorsun, ey deli?

ETİRAF (199)

1. Səni canım qədər sevdim,
2. Bircə şeir yazmadım.
3. Səni ürəyimə yazdım,
4. Amma ordan pozmadım.

5. Sellər də cumdu bizə,
6. Yellər də cumdu bizə,
7. Dəyib lal sevgimizə,
8. Qanadları qırıldı.

İTİRAF

1. Seni canım kadar sevdim,
2. Bir tek şiir yazmadım.
3. Seni yüreğime yazdım,
4. Ama oradan bozamadım.

5. Seller de geldi bize,
6. Yeller de geldi bize,
7. Değip lal sevgimize,
8. Kanatları kırıldı.

9. Fələkdən neçə dəfə
10. Qəfil zərbələr yedik,
11. Yenə Tanrını öyüb,
12. Ona nəğmələr dedik.

13. Səni canım qədər sevdim,
14. Salmadım dil-ağıza.
15. Səni ürəyimə yazdım,
16. Qısqandım ağ kağıza...
2004

9. Felekten kaç defa
10. Gafil darbeler yedik,
11. Yine Tanrı'yı övüp
12. Ona türküler söyledik.

13. Seni canım kadar sevdim,
14. Salmadım dile ağıza.
15. Seni yüreğime yazdım,
16. Kıskandım ak kâğıttan...

ŞAİR ÖMRÜ (200)

1. Şair ömrü dəm-dəsgaha uyğunlaşmır ki,
2. Şair olan öz dərdini özüylə bölür.
3. İşdir, ürək birdən dərdə tab gətirməsə,
4. Ay nurunda çiçəkləmiş sözüylə bölür.

5. Şair ömrü xana-şaha uyğunlaşmır ki,
6. Dövran var ki, qul şah olur, şah da didərgin.
7. Bir ömürdə neçə şaha vurulsun şair –
8. Şah var adil, şah var göyçək, şah da var çirkin.

9. Şair ömrü hər günaha uyğunlaşmır ki,
10. Hər günahın arxasında bir zalım durur.
11. Mən neyniyim, anam mənim, yalın əlimlə
12. Kimi çəkib qaldırıram, bir zalım vurur.

13. Şair ömrü hər gün aha uyğunlaşmır ki,
14. Ahdı, çəkir, çəkir, çəkir...
15. Ah ki, tükənmir.
16. Öz içində ölüm ilə vuruşur şair,
17. Deyirlər ki, bir balaca dərdi çəkəmmir.

18. Şair ömrü dəm-dəsgaha uyğunlaşmır ki,
19. Bizlər onsuz da çox uyduq dəsgaha, baba.
20. Cah-cəlalı sevən kəslər çox gözəl bilir:
21. Səsi heç vaxt çatmayacaq sabaha, baba...
2001

ŞAİR ÖMRÜ

1. Şair ömrü düzene uymuyor ki,
2. Şair olan derdini kendisiyle bölüşüyor.
3. Eğer, yürek derde dayanmasa,
4. Ay nurunda çiçeklenmiş sözüyle bölüşüyor.

5. Şair ömrü hana, şaha uymuyor ki,
6. Devran ki, kul şah oluyor, şah da avare.
7. Bir ömürde kaç şaha vurulsun şair
8. Şah var adil, şah var gökçek, şah da var çirkin.

9. Şair ömrü her günaha uymuyor ki,
10. Her günahın arkasında bir zalim duruyor.
11. Ben neyleyim, anam benim, yalın elimle
12. Kimi çekip kaldırısam, bir zalim vuruyor.

13. Şair ömrü her gün aha uymuyor ki,
14. Ahtır, çekiyor, çekiyor, çekiyor...
15. Ah ki, tükenmiyor.
16. Kendi içinde ölüm ile vuruşuyor şair,
17. Diyorlar ki, küçücük bir derdi çekemiyor.

18. Şair ömrü düzene uymuyor ki,
19. Bizler onsuz da çok uyduk düzene, dede.
20. Azameti seven kimseler çok güzel biliyor:
21. Sesi hiçbir vakit ulaşmayacak sabaha, dede...

SÖZÜMLƏ DANIŞIRAM (201)

1. Bəxtim yol tək açılır – düşəndə zinrik gecə,
2. Mən Ay-ulduzla deyil, özümlə danışıram.
3. Uçub qonsa aynama narın yağmur damcısı,
4. O damcını söz edib, sözümlə danışıram.

SÖZÜMLE KONUŞUYORUM...

1. Bahtım yol gibi açılıyor düştüğünde zifiri gece,
2. Ben ay yıldızla değil, kendimle konuşuyorum.
3. Uçup konsa camıma narin yağmur damlası,
4. O damlanın sözünü edip sözümle konuşuyorum.

5. Gecə düşür... gündüzün rəngi-ruhu saralır,
6. Yan-yörəmdə şeytanın yeri-yurdu daralır.
7. Görsəm ki, həmdəmim yox, dərd sinəmə sarılır
8. Dizimi qucaqlayıb, dizimlə danışıram.

9. Dışarıdan bürüyür pəncərəmi qaranlıq,
10. Pəncərəm ayna olur – yaxın düşmür haramlıq.
11. O ayna qənşərində yarım anlıq, bir anlıq
12. Qaşımla, kirpiyimlə, gözümlə danışıram.

13. Bir gilə nar dənəsi mənə nardan genişdi,
14. Ay-illə ölçülürsə, dünya hardan genişdi?!
15. Bu dar odam gecələr səhralardan genişdi,
16. Çox məni bulmasa da, azımla danışıram.
2001

5. Gece iniyor...Gündüzün rengi ruhu sararıyor,
6. Etrafımda şeytanın yeri yurdu daralıyor.

7. Görsem ki dostum yok, dert sineme sarılıyor.
8. Dizimi kucaklayıp, dizimle konuşuyorum.

9. Dışarıdan bürüyor penceremi karanlık,

10. Pencerem ayna oluyor yakın düşmüyor haram.
11. O ayna karşısında yarım anlık, bir anlık
12. Kaşımla, kirpiğimle, gözümle konuşuyorum.

13. Bir küçük nar tanesi bana nardan büyüktür,
14. Ay yılla ölçülürse, dünya nereden büyüktür?!
15. Bu dar odam geceleri sahralardan büyüktür,
16. Çok beni bulmasa da, azımla konuşuyorum.

UÇUNARMI? (202)

1. Nə müddətdi toy çalınır,
2. Kif canda kin oynayır;
3. Qırx şaqqaya parçalanıb,
4. Hər yanda din oynayır;
5. Ac-yalavac quzuya bax –
6. Gözündə cin oynayır;
7. Tayası yanan çəmənlik
8. Savaba uçunarmı?

9. Könlü ləşkər havasında
10. Ləşkərindən gen düşən;
11. Gedə-gedə yarıyolda
12. Saçlarına dən düşən;
13. Mələk sanıb, qismətinə
14. Bir iynəli cin düşən;
15. Cihad edib narda yanan
16. Cihada uçunarmı?

17. Əyrilər yüz kəkələsin,
18. Sən düz elə, düzdə çaş;
19. Ömrü yarımçıq eləmə,
20. Doxsana çıx, yüzdə çaş;
21. O tavana yüz nəzər sal,
22. Yüz heyrətlən, yüz də çaş –
23. Kəndiri kəsilən boğaz

İSTER Mİ?

1. Ne müddettir düğün oluyor,
2. Keyifli canda kin oynuyor;
3. Kırk parçaya bölünmüş,
4. Her yanda din oynuyor;
5. Aç susuz kuzuya bak
6. Gözünde cin oynuyor;
7. Otu yanan çimenlik
8. Sevabı ister mi?

9. Gönlü asker havasında
10. Askerinden uzak düşen;
11. Gide gide yarı yolda
12. Saçlarına ak düşen;
13. Melek sanıp kısmetine
14. Bir iğneli cin düşen;
15. Cihat edip ateşte yanan
16. Cihadı ister mi?

17. Eğriler yüz kekelesin,
18. Sen doğruyu yap, doğruda şaş;
19. Ömrü yarım eyleme,
20. Doksana çık, yüzde şaş;
21. O tavana yüz kere bak,
22. Yüz hayretlen, yüz de şaş
23. Halatı kesilen boğaz

24. Havada uçunarmı?

25. İçi müjdə harayında,
26. Hey muştuluq gözləyən;
27. Qarı düşmən sınırından
28. Qan-qışqırıq gözləyən;
29. Gözü tacir süfrəsində
30. Qalıq-quluq gözləyən;
31. Sülh içində canı çıxan
32. Davaya uçunarmı?

33. Ağ at yalın ayağınnan
34. Baxar nala, cavab yox;
35. Alim olan – daş altında
36. Ölüb qala, cavab yox;
37. Hər cavaba min sual var,
38. Hər suala cavab yox,
39. Min il açılmayan düstur
40. Cavaba uçunarmı?..
2002

24. Havada sallanabilir mi?

25. İçi müjde çığlığında,
26. Hey müjde bekleyen;
27. Eski düşman sınırından
28. Kan kavga bekleyen;
29. Gözü tacir sofrasında
30. Döküntü bekleyen;
31. Sulh içinde canı çıkan
32. Davayı ister mi?

33. Ak at yalın ayağından
34. Bakar nala, cevap yok;
35. Alim olan taş altında
36. Ölüp kalsa, cevap yok;
37. Her cevaba bin sual var,
38. Her suale cevap yok,
39. Bin yıl açılmayan düstur
40. Cevabı ister mi?

BAXIŞINI MƏNDƏN DÖNDƏR (203)

1. Canım tayqa boranında, könlüm Sibir sürgünü,
2. Öz içimin işığında qızınmaqdan doymuram.
3. Mən ruhumun libasıyam, sözlərim də eşqimin,
4. Eşqimi sözlərə büküb, üşüməyə qoymuram.

5. Gün nar odu saça-saça, yay niyə sazaq oldu?
6. Yurd içində yaşayana yurd niyə uzaq oldu?
7. Sürüsündən ayrı düşüb qurd da yalquzaq oldu,
8. Daha nələr, nələr oldu... dil tutulur, saymıram.

9. Bu dağınıq yığval ilə bir nizamın yiyəsi,
10. Bir ölçünün, bir meyarın, bir mizanın yiyəsi,
11. Öz içində özü üçün qır qazanın yiyəsi –
12. Özgə fikri oxusam da, özgə beyni oymuram.

13. Mən mey içdiyim piyalə nə şüşədi, nə saxsı,

BAKIŞINI BENDEN ÇEVİR

1. Canım tundra boranında, gönlüm Sibirya sürgünü,
2. Kendi içimin ışığında yanmaya doymuyorum.
3. Ben ruhumun elbisesiyim, sözlerim de aşkımın,
4. Aşkımı sözlere büküp, üşümeye bırakmıyorum.

5. Güneş ateşi saça saça, yaz niye ayaz oldu?
6. Yurt içinde yaşayana yurt niye uzak oldu?
7. Sürüsünden ayrı düşüp kurt da yalnız kurt oldu,
8. Daha neler, neler oldu...dil tutuluyor, saymıyorum.

9. Bu dağınık talih ile bir nizamın sahibi,
10. Bir ölçünün, bir düzenin, bir terazinin sahibi,
11. Kendi içinde kendin için kır kazanın sahibi
12. Başka düşünceleri okusam da, başka beyni oymuyorum.

13. Benim şarap içtiğim kadeh ne şişe, ne saksı,

14. Yol gedirəm, nə olsun ki, arxa oddu, qabaq su.
15. Baxışını məndən döndər, a qaramat dabbaxçı,
16. Dərisi soyulan mənəm, mən ha dəri soymuram.

2001

YADINDAMI? (204)

1. Yadındamı, mən canımı sənə fəda eylədim,
2. Sənin dərdini teylədim, öz dərdimi əylədim.
3. A zavallı, açıq söylə, söylə, sənə neylədim,
4. Söylə, sənə neylədim ki,Yalıncığa döndün sən?

5. Yadındamı, bir ahına min dəfə ah çəkərdim,
6. Günah sənin ola-ola mən də günah çəkərdim.
7. Sənin o dunux rəsmini pozub, Allah çəkərdim,
8. Əngin səmalar var ikən, niyə yerə endin sən?

9. Yadındamı, sənin üçün qızıl alma gəzirdim,
10. Kölgəsində dincəlməyə bir cüt palma gəzirdim.
11. Nə biləydim, sən özünə o vaxt çalma gəzirdin,
12. O çalmanı örtən kimi ular-ular dindin sən.

13. Özünə bax, sözünə bax, sonra da özgəyə bax,
14. Hərənin öz siması var: türkə bax, ləzgiyə bax.
15. Biri haqda söz deyəndə öncə dön güzgüyə bax,
16. O kəsdiyin budaq söylər ona necə mindin sən...

2010

GERÇƏK (205)

1. Külək çırpan qapıların dəstəyi olmaz,
2. Yel vurub yengələr oynar fağır evində.
3. Min il keçə... qəhqəhəyə dönməz gülüşün,
4. Otur canım, otur gözüm, ağır... evində.

14. Yol gidiyorum, ne olsun ki, arkası ateşti, önü su.
15. Bakışını benden çevir, a uğursuz tabakçı,
16. Derisi soyulan benim, ben ha deri soymuyorum.

AKLINDA MI?

1. Aklında mı, ben canımı sana feda eyledim,
2. Senin derdini alıp, kendi derdim eyledim.
3. A zavallı, açıkça söyle, söyle, sana neyledim,
4. Söyle, sana neyledim ki Yalıncık'a döndün sen?

5. Aklında mı, bir ahına bin defa ah çekerdim,
6. Günah senin olsa ben de günah çekerdim.
7. Senin o zavallı resmine bakar Allah'ı hatırlardım,
8. Engin semalar var iken, niye yere indin sen?

9. Aklında mı, senin için kızıl elma arıyordum,
10. Gölgesinde dinlenmeye bir çift palmiye arıyordum.
11. Nereden bilirdim, sen kendine o vakit başörtüsü arıyordun,
12. O başörtüyü örttüğün gibi hemen değiştin sen.

13. Kendine bak, sözüne bak, sonra da başkasına bak,
14. Herkesin kendi siması var,Türk'e bak, Lezgi'ye bak.
15. Biri hakkında söz söylediğinde önce dön aynaya bak,
16. O kestiğin budak söyler ona nasıl bindin sen...

GERÇEK

1. Rüzgarın çarptığı kapıların desteği olmaz,
2. Yel vurup yengeler oynar fakir evinde.
3. Bin yıl geçse...Kahkahaya dönmez gülüşün,
4. Otur canım, otur gözüm, ağır...Evinde.

5. Tanrı özü möhür basır – kimə nə verir,
6. Hər bəndənin öz yasası, öz yapısı var.
7. Hamı cahanda ağadır; sən ağanın da
8. Söz bağçası, söz sarayı, söz qapısı var.

5. Tanrı kendi mühür basıyor, kime ne veriyor,
6. Her insanın kendi yasası, kendi yapısı var.
7. Hepsi cihanda ağadır; senin ağanın da
8. Söz bahçesi, söz sarayı, söz kapısı var.

9. Min il keçə... qəhqəhəyə dönməz gülüşün,
10. Qəhqəhənin sirdaşıdı şeytan avazı.
11. Çıxart yasdan – qara dondan, görk elə, göstər,
12. Cinə iynə göstərən tək – şeytana sazı.

9. Bin yıl geçse... Kahkaya dönmez gülüşün,
10. Kahkahanın sırdaşıdır şeytan sesi.
11. Çıkart yastan, kara elbiseden, duyur, göster,
12. Cine iğne gösterir gibi şeytana sazı.

13. Ah eləmə yer üzünün sərvəti üçün,
14. Yer üzünün varı-halı ahına düşmür.
15. Bu dünyanın on üzündən doqquzu göyçək,
16. O doqquzdan biri sənin ruhuna düşmür.

13. Ah etme yeryüzünün serveti için,
14. Yeryüzünün zenginliği ahına düşmüyor.
15. Bu dünyanın on yüzünden dokuzu güzel,
16. O dokuzdan biri senin ruhuna düşmüyor.

17. Külək çırpan qapıların dəstəyi olmaz,
18. Yel vurub yengələr oynar fağır evində.
19. Bax, bayırda daş yağsa da, a yazıq, sənin
20. Əlçim-əlçim nurlu işıq yağır evində...
2002

17. Rüzgarın çarptığı kapıların desteği olmaz,
18. Yel vurup yengeler oynar fakir evinde.
19. Bak, bayırda taş yağsa da, a zavallı, senin
20. Tutam tutam nurlu ışık yağıyor evinde...

BİR DÜNYA İKİ DÜNYA(206)

1. Bir dünyada iki dünya yaşamağı bacardım,
2. Mənə çatan bu ömürdə həm ölü, həm diriyəm.
3. İnsan ölür – nəfsi ölür; mən nəfsimi öldürdüm,
4. Kimsədən bir şey ummayan ölülərdən biriyəm.

5. Bir qələmnən iki yavrum bu dünyada qazancım,
6. Malım-mülküm yoxdu deyə, nə ağrım var, nə sancım.
7. Yüz özümü öldürsəm də, bircə O-dur inancım,
8. Kimləri əzbər bilirəm, mən onların sirriyəm.

9. Bu dünyadan lap rahatca o birinə gedirəm,
10. Yalnız halal söz gəzəndə çox dərinə gedirəm,
11. Dərdi çəkə bilməyənin dərd yerinə gedirəm,
12. Özgələrə yana-yana öz canıma ciriyəm.

BİR DÜNYA, İKİ DÜNYA

1. Bir dünyada iki dünyayı yaşamayı becerdim,
2. Bana verilen bu ömürde hem ölü, hem diriyim.
3. İnsan ölüyor nefsi ölüyor; ben nefsimi öldürdüm,
4. Kimseden bir şey ummayan ölülerden biriyim.

5. Bir kalemle, iki yavrum bu dünyada kazancım,
6. Malım mülküm yok diye, ne ağrım var, ne sancım.
7. Yüz kere kendimi öldürsem de, bir O'dur inancım,
8. Kimleri ezbere biliyorum, ben onların sırrıyım.

9. Bu dünyadan çok rahat öbürüne gidiyorum,
10. Yalnız helal söz aradığımda çok derine gidiyorum.
11. Dert çekemeyenin dert yerine gidiyorum,
12. Başkalarına yana yana kendi canıma düşmanım.

13. Gecə-gündüz oyaq qalmaq mənim üçün peşədi,
14. Qaynar, ölü səhralar da mənə sərin meşədi.
15. Dözüm, səbr olan yerdə yoxluq kefdi, nəşədi,
16. Həm sağam, həm salamatam – Yaradanın sehriyəm.

13. Gece gündüz uyanık olmak benim için sanattır,
14. Kaynar, ölü sahralar da bana serin ormandır.
15. Dayanayım, sabrın olduğu yerde yokluk keyif, neşedir,
16. Hem sağım hem selametim Yaradan'ın sihriyim.

17. O dünyanın həm behişti, həm də narı məndədi,
18. Bu dünyanın az tapılan düz ilqarı məndədi,
19. Söz eşqinin həm qıfılı, həm açarı məndədi,
20. Boz şeytanın düzməsi yox, mən Rəbbimin şeiriyəm.
2002

17. O dünyanın hem cenneti, hem de ateşi bendedir,
18. Bu dünyanın az bulunan düz ilgarı bendedir,
19. Söz aşkının hem kilidi hem anahtarı bendedir,
20. Boz şeytanın hilesi yok, ben Rabb'imin şiiriyim.

ÜST-BAŞIMI SÜZƏN ADAM (207)

ÜST BAŞIMI SÜZEN ADAM

1. Zil qaranlıq hücrələrdə ömrümü şam etmişəm,
2. Eşqimi də, hirsimi də toplayıb ram etmişəm.
3. Yaradanın izni ilə əlifi lam etmişəm,
4. Məni yerdə gəzən adam,
5. Mən sənin çiynindəyəm.

1. Zifiri karanlık hücrelerde ömrümü mum etmişim,
2. Aşkımı da, hırsımı da toplayıp ehlileştirmişim.
3. Yaradan'ın izni ile elifi lam etmişim,
4. Beni yerde arayan adam,
5. Ben senin omzundayım.

6. Qat-qarışıq yuxulara ibrət olan ömrüm var,
7. Məndən keçib, yad daşlara dəyib solan ömrüm var,
8. Mən bilirəm – Yaradandan nə fərmanım, əmrim var,
9. Üst-başımı süzən adam,
10. Mən sənin əynindəyəm.

6. Karman çorman uykulara ibret olan ömrüm var,
7. Benden geçip, yabancı taşlara değip solan ömrüm var,
8. Ben biliyorum Yaradan'dan ne fermanım, emrim var,
9. Üst başımı süzen adam,
10. Ben senin bedenindeyim.

11. Mən özüm bir hökmdaram – qəriblərin padşahı,
12. Xəzinəmdə nə dinar var, nə abbası, nə şahı.
13. Kürəyimə tuşladığın qılıncı sal aşağı,
14. A boynumu üzən adam,
15. Mən sənin dinindəyəm.

11. Ben kendim hükümdarım gariplerin padişahı,
12. Hazinemde ne dinar var, ne abbası, ne şahı.
13. Küreğime nişanladığın kılıcı indir aşağı,
14. A boynumu yüzen adam,
15. Ben senin dinindenim.

16. Nə babanı qəhrəman bil, nə özünü dahi say,
17. Adamsansa, sənin üçün mən çəkdiyim ahı say.

16. Ne babanı kahraman bil, ne kendini dahi say,
17. Adamsan, senin için benim çektiğim ahı say.

18. Otur, yazıq, gecə-gündüz etdiyin günahı say,
19. Gözündən sirr sızan adam,
20. Mən sənin beynindəyəm...
2001

18. Otur, zavallı, gece gündüz ettiğin günahı say,
19. Gözünden sır sızan adam,
20. Ben senin beynindeyim...

AZ MƏNƏ NAZ EYLƏYİR (208)

1. Mən şəhid nəğməsiyəm, oxuyanım çox azdı,
2. Bir qurulu xanayam, toxuyanım çox azdı.
3. Millətlər yer dəyişib: az, çox olub, çox – azdı,
4. Az mənə yaxın durur, çox mənə naz eyləyir.

5. Bəndələri sevib də bad olmağı bilirəm,
6. Ac görsəm, son tikəmə yad olmağı bilirəm,
7. Tox görsəm, toxluğuna şad olmağı bilirəm,
8. Ac mənə yaxın durur, tox mənə naz eyləyir.

9. Rəbbin eşqindən özgə heç nəyə sarılmadım,
10. Varlı oldum, var-hala elə də vurulmadım.
11. Yoxsul oldum, yoxluqdan əyilib qırılmadım,
12. Var mənə yaxın durur, yox mənə naz eyləyir.

13. Ən şirin sözlərimi əsən yelə söylədim,
14. Vaxtla ötəşə durub, teyim-teyim teylədim,
15. Dərdimi kef, kefimi çevirib ah eylədim,
16. Kef mənə yaxın durur, ah mənə naz eyləyir.
2002

AZ BANA NAZ EDİYOR

1. Ben şehit türküsüyüm, okuyanım çok azdır,
2. Bir kurulu tezgahım, dokuyanım çok azdır.
3. Milletler yer değişmiş: Az çok olmuş, çok azdır.
4. Az bana yakın duruyor, çok bana naz eyliyor.

5. İnsanları sevip de fedakâr olmayı biliyorum,
6. Aç görsem, son lokmama yabancı olmayı biliyorum,
7. Tok görsem, tokluğuna şad olmayı biliyorum,
8. Aç bana yakın duruyor, tok bana naz eyliyor.

9. Rabb'in aşkından başka bir şeye sarılmadım,
10. Zengin oldum, zenginliğe vurulmadım.
11. Yoksul oldum, yokluktan eğilip kırılmadım,
12. Var bana yakın duruyor, yok bana naz eyliyor.

13. En tatlı sözlerimi esen yele söyledim,
14. Zamanla yarışa girip onu adım adım takip ettim.
15. Derdimi keyif, keyfimi çevirip ah eyledim,
16. Keyif bana yakın duruyor, ah bana naz eyliyor.

GÖZLƏRİMİN QABAĞINDA (209)

1. Hər günü - bir göz qırpımı, tutub əlindən,
2. Bizə dəyər-dəyməzinə sırıyır zaman.
3. Gözlərimin qabağında qocalır atam,
4. Gözlərimin qabağında əriyir anam.

5. Bu dünyanın zər libası gəlmir əynimə,
6. Mən bu ömrü ömür kimi yaşayammıram.
7. Özgələrin atəşidi yandıran məni,
8. Mən özümün atəşimə yaxşı yanmıram.

9. Üzü soyuq adamlarda daş nəfəsi var,
10. Üzü soyuq adamlardan küsməyim çətin.

GÖZLERİMİN ÖNÜNDE

1. Her gün, bir göz kırpımı, tutup elinden,
2. Günlerimiz yok pahasına geçiyor.
3. Gözlerimin önünde yaşlanıyor babam,
4. Gözlerimin önünde eriyor anam.

5. Bu dünyanın altın elbisesi gelmiyor bedenime,
6. Ben bu ömrü, ömür gibi yaşamıyorum.
7. Başkalarının ateşidir yakan beni,
8. Ben kendi ateşime iyi yanmıyorum.

9. Yüzü soğuk adamlarda taş nefesi var,
10. Yüzü soğuk adamlarla küsmem zor.

11. Söz üstündə yarpaq kimi əsirəm, anam,
12. Niyə sənin başın üstdə əsməyim çətin?!

13. Görən, kimi isitməyə doğuluruq biz,
14. Bəlkə dünya bizi yaxan bir buxarıdır?
15. Boş əllərim yerdə-göydə ömür axtarır,
16. Ömrüm məndən ya aşağı, ya yuxarıdır.

17. Tanrı verən bir ömürdü, mənim ha deyil –
18. Ya doğmama bağışlayam, ya yada satam.
19. Gözlərimin qabağında əriyir anam,
20. Gözlərimin qabağında qocalır atam.

1989

11. Söz üstünde yaprak gibi esiyorum, anam,
12. Niye senin başının üstünde esmem zor?!

13. Acaba, kimi ısıtmaya doğduk biz,
14. Belki dünya bizi yakan bir sobadır?
15. Boş ellerim yerde, gökte ömür arıyor,
16. Ömrüm benden ya aşağı, ya yukarıdır.

17. Tanrı'nın verdiği bir ömürdür, benim ha değil
18. Ya kardeşime bağışlayım, ya yabancıya satayım.
19. Gözlerimin önünde eriyor anam,
20. Gözlerimin önünde yaşlanıyor babam.

O MİLLƏT Kİ (210)

1. O millət ki – damarında Türk qanı axır,
2. Qırx bir yerə bölünsə də, qırxı çıxammaz.
3. O millət ki – Türk soyuna qaralar yaxır,
4. Yüz çaydan su götürsə də, arxı axammaz.

5. O millət ki – yer üzünün əşrəfi olub,
6. Okeanlar qurusa da, suyu soğulmaz.
7. O millət ki – cövhərinə kin-kifir dolub,
8. Min anadan bircə oğlu halal doğulmaz.

9. O millət ki – Allahından muştuluq alıb,
10. Peyğəmbərin müjdəsində alilik onun.
11. O millət ki – tək kilsəyə təfriqə salıb,
12. Şeytanların çarlığında valilik onun.

13. O millət ki – Tanrısını ilkin tanıyıb,
14. Tanrısından ənamını alacaq hər vaxt.
15. O millət ki – şeytan kimi bizi yanıyıb,
16. Yerdə-göydə başıburax qalacaq bir vaxt.

17. O millət ki – haqq-ədalət yaşam yasası,
18. Allah ona tapşırıbdır fani dünyanı.
19. O millət ki – lənətlənib... sözün qısası,
20. Şeytanlaşıb, qucaqlayır cani dünyanı.

21. Ey Türk oğlu, ey Türk qızı, özünə qayıt,
22. Unutma ki, adil olmaz özündən qaçan.
23. Böyük Çöldə mürgü basmış o nuru ayılt,

O MİLLET Kİ

1. O millet ki damarında Türk kanı akıyor,
2. Kırk bir yere bölünse de, kırkı çıkamaz.
3. O millet ki Türk soyuna karalar yakıyor,
4. Yüz çaydan su götürse de, suyu akamaz.

5. O millet ki yeryüzünün eşrefi olmuş,
6. Okyanuslar kurusa da, suyu soğumaz.
7. O millet ki mayası kin nefretle mayalanmış.
8. Bin anadan bir tek helal oğlan doğmaz.

9. O millet ki Allah'tan müjde almış,
10. Peygamber müjdesinde alilik onun.
11. O millet ki kiliseye tefrika salmış,
12. Şeytanların çarlığında valilik onun.

13. O millet ki Tanrı'sını ilk tanımış,
14. Tanrı'sından lütfunu alacak her vakit.
15. O millet ki şeytan gibi bizi korkutmuş,
16. Yerde gökte başıboş kalacak bir vakit.

17. O millet ki hak adalet yaşam yasası,
18. Allah ona bahşetmiş fani dünyayı.
19. O millet ki lanetlenmiş... Sözün kısası,
20. Şeytanlaşıp kucaklıyor cani dünyayı.

21. Ey Türk oğlu, ey Türk kızı, özüne dön,
22. Unutma ki adil olmaz kendinden kaçan.
23. Büyük çölde uyku basmış o nuru ayılt,

24. Bəlkə elə ay-ulduzdu gözündən qaçan...
2005

24. Belki ay yıldızdır gözünden kaçan...

VƏTƏN (211)

1. Vətən, sənmi yatmısan, ya bizmi yuxudayıq? –
2. Nədən hey səksəkədə, şübhədə, qorxudayıq...
3. Hələ çoxmu dinləyək torpaq haqda nağıllar,
4. Boşunamı gediblər şəhid gedən oğullar?
5. Yenə şeirmi yazaq, yenə nəğməmi qoşaq,
6. Tapdaq yurdlar adına şadlıq evimi açaq?
7. Bu torpaq azmı keçib ahdan, alovdan, oddan –
8. Namus qorumaq üçün izinmi alaq yaddan?
9. Ya biryolluq bit, qurtar, silin xəritələrdən,
10. Ya da öz yerini tut qədim xəritədə sən!..
2006

VATAN

1. Vatan, sen mi yatmıyorsun, ya biz mi uykudayız?
2. Neden kuşkuda, şüphede, korkudayız...
3. Hâlâ mı dinleyelim toprak hakkında masallar,
4. Boşuna mı gitmişler şehit olan oğullar?
5. Yine şiir mi yazalım, yine mi türkü mü söyleyelim,
6. Çiğnenmiş yurtlar adına mutluluk evi mi açalım?
7. Bu toprak az mı geçmiş ahtan, alevden, ateşten
8. Namus korumak için izin mi alalım yabancıdan?
9. Ya bir yolluk bit, kurtar, silin haritalardan,
10. Ya da kendi yerini tut kadim haritada sen!...

MƏN BAŞA DÜŞƏNDƏ (212)

1. Mən başa düşəndə ki:
2. Yazı deyiləm, yuyulam,
3. Quzu deyiləm, yeyiləm,
4. Dəmir deyiləm, döyüləm –
5. Yaşamaqdan ayrı çarəm qalmadı.

6. Dəsmalımı yelə atdım,
7. Göz yaşımı qurutdum,
8. Ovcumu Günəşə tutdum,
9. Ovcumda su qurumadı.

10. Və...
11. Mənə baxanlar dedilər:
12. "- Bunun ki hər şey varıdı,
13. Bu hara baxtavarıdı!?"
14. Mən hamıdan yarıdım,
15. Kimsə məndən yarımadı.

16. Yummağa gözüm olmadı,
17. Susmağa sözüm olmadı,
18. Getməyə izim olmadı,
19. Yarıb ürəyimdən getdim.

20. Ürəyimdən keçən kimi çevrilib

ANLADIM

1. Ben anladım ki:
2. Yazı değilim, silineyim,
3. Kuzu değilim, yiyeleyim,
4. Demir değilim, dövüleyim
5. Yaşamaktan başka çarem kalmadı.

6. Mendilimi yele attım,
7. Gözyaşımı kuruttum,
8. Avucumu güneşe tuttum,
9. Avucumda su kurumadı.

10. Ve...
11. Bana bakanlar dediler:
12. "-Bunun ki her şeyi vardı
13. Bu nerenin bahtiyarı?
14. Ben herkesten razı oldum,
15. Kimse benden razı olmadı.

16. Yummaya gözüm olmadı,
17. Susmaya sözüm olmadı,
18. Gitmeye izim olmadı,
19. Yarıp yüreğimden gittim.

20. Yüreğimden geçen gibi dönüp

21. Dəniz, Sahil, Dalğa oldum.
22. Gündüz – Günü çimizdirdim,
23. Gecələr ulduzla doldum.

24. ...İndi Rafiq dənizində
25. Rafiq adlı bir dəliqanlı dalğa
26. Rafiq sahilinə çırpır özünü,
27. Yorur, yumruqlayır, yırtır özünü.

28. Bilmir ki, ömür – bir damcı,
29. Damcı - ələkdən asılı.
30. Dalğaya fələk nə gərək,
31. Hər şey küləkdən asılı...
1998

UZUN BİR ÖMÜR (213)

1. Mən heç kimi qınaya bilmədim ki.
2. Yanamağa da çalışmadım,
3. kimi isə
4. qorxutmaq ağlımdan belə keçmədi.

5. Elə acılar yaşadım,
6. Elə ağrılar gördüm ki,
7. Çoxunu bir Allah bildi, bir də mən.
8. Uzun...uzuuun bir ömür yaşadım
9. Qəbir tək dar evdə mən,
10. Ev kimi qəbirdə mən,
11. Aşkarda mən, sirdə mən.

12. Kürəyimə daş atanı bağışladım,
13. Üst-üstündən beş atanı bağışladım,
14. Gözlərini mənə tərəf tüfəng edib
15. Dolu, ya da boş atanı bağışladım.

16. Quyudan mən çıxardım
17. Mənə quyu qazanları,
18. Qara çərçivəyə almadım
19. Ağ rəsmimi pozanları,
20. Hər yerdə qalib etdim
21. Hər gün mənə uduzanları.

22. Kimsəni qınaya bilmərəm ki –
23. Dünya adamla dolu,
24. Dünya heyvanla dolu,

21. Deniz, sahil, dalga oldum.
22. Gündüz güneşi yıkadım,
23. Geceleri yıldızla doldum.

24. Şimdi Rafig denizinde
25. Rafig adlı bir delikanlı dalga
26. Rafig sahilinde çırpıyor kendisini,
27. Yoruyor, yumrukluyor, yırtıyor kendini.

28. Bilmiyor ki, ömür bir damla,
29. Damla eleğe bağlı.
30. Dalgaya felek ne gerek
31. Her şey rüzgara bağlı...

UZUN BİR ÖMÜR

1. Ben hiç kimseyi kınayamadım ki.
2. Korkutmakla da uğraşmadım,
3. Kimini ise
4. Korkutmak aklımdan geçmedi.

5. Öyle acılar yaşadım,
6. Öyle ağrılar gördüm ki,
7. Çoğunu bir Allah bildi, bir de ben.
8. Uzun... Uzun bir ömür yaşadım
9. Kabir gibi dar evde ben,
10. Ev gibi kabirde ben,
11. Aşikârda ben, sırda ben.

12. Sırtıma taş atanı bağışladım,
13. Üstümden beş atanı bağışladım,
14. Gözlerini benden taraf tüfek edip
15. Dolu ya da boş atanı bağışladım.

16. Kuyudan ben çıkardım
17. Bana kuyu kazanları,
18. Kara çerçeveye almadım
19. Ak resmimi bozanları,
20. Her yerde galip ettim
21. Her gün bana sataşanları.

22. Kimseyi kınayamıyorum ki
23. Dünya insan dolu,
24. Dünya hayvanla dolu,

25. Dünya şeytanla dolu...
1998

25. Dünya şeytanla dolu...

KOMMUNİZM OXŞAYIRDI ÖZÜNƏ (214)

1. İki əsrin qovşağında yaşadım,
2. İkisi də bəlkə puçdu – bilmirəm.
3. Kommunuzm oxşayırdı özünə,
4. Amma bu nə quruluşdu – bilmirəm.

5. Kommunuzm oxşayırdı özünə,
6. Xəstəyə dərman verirdi,
7. Yoxsula əppək.
8. Fəhləyə maşın verirdi,
9. Kəndliyə eşşək.
10. Eşşəyə saman verirdi,
11. Arıya pətək.

12. Kommunuzm oxşayırdı özünə,
13. Adı da, şöhrəti də,
14. Lütfü də, hörməti də,
15. Ən yağlı dilimi də,
16. Sürgünü də, ölümü də
17. Öncə şairlərə verirdi dövlət.

18. Kommunuzm oxşayırdı özünə,
19. Zülümdən keçirdi gerçək şairlər,
20. Ölümdən keçirdi gerçək şairlər,
21. Elə ölə-ölə böyüyürdülər.

22. Amma bu nə quruluşdu – bilmirəm,
23. Sözü olmayanın özü böyüyür,
24. Sifəti böyüyür, üzü böyüyür,
25. Şeirdən yüz fərsəng aralı olan
26. Şair olub, yeyir bizi…böyüyür.

27. …Sürgünsüz saralır şair olanlar,
28. Gülləsiz qırılır şair olanlar,
29. Sınır, sındırılır şair olanlar –
30. Allahın SÖZÜ də zorlanardımı?..
2012

KOMÜNİZM BENZİYORDU KENDİNE

1. İki asrın kavşağında yaşadım,
2. İkisi de belki boştu bilmiyorum.
3. Komünizm benziyordu kendine,
4. Ama bu ne kuruluştu bilmiyorum.

5. Komünizm benziyordu kendine,
6. Hastaya derman veriyordu,
7. Yoksula ekmek.
8. İşçiye araba veriyordu,
9. Köylüye eşek.
10. Eşeğe saman veriyordu,
11. Arıya petek.

12. Komünizm benziyordu kendine,
13. Adı da, şöhreti de,
14. Lütfü de, hürmeti de,
15. En yağlı dilimi de,
16. Sürgünü de, ölümü de
17. Önce şairlere veriyordu devlet.

18. Komünizm benziyordu kendine,
19. Zulümden geçiyordu gerçek şairler,
20. Ölümden geçiyordu gerçek şairler,
21. Öyle öle öle büyüyorlardı.

22. Ama bu ne kuruluştu bilmiyorum.
23. Sözü olmayanın kendi büyüyor,
24. Sıfatı büyüyor, yüzü büyüyor,
25. Şiirden yüz fersah uzak olan
26. Şair olup yiyor bizi...Büyüyor.

27. Sürgünsüz sararıyor şair olanlar,
28. Mermisiz kırılıyor şair olanlar,
29. Kırıyor, kırılıyor şair olanlar
30. Allah'ın sözü de taciz edilir mi?

BU DÖRD BOZ DİVAR (215)

1. Gözümə dırmaşan göy baxışların,
2. Şeytan baxışların, döy baxışların

BU DÖRT BOZ DUVAR

1. Gözümü tırmalayan gök bakışların,
2. Şeytan bakışların, ifrit bakışların

3. Qafamın içində məzarlığı var.

4. Kəsdirib qapımı kaftar ifritə,
5. Harayım – kiliddi, sükutum – cəftə.
6. Görənim kor olub, eşidənim kar.

7. Gecənin zülməti yarır bağrımı,
8. A millət, mən necə alım ağrını? –
9. Mənim məzarımdı bu dörd boz divar.

10. Saraldım bu sarı qovaqnan, dədəm,
11. Göylərin yeddinci qatında bu dəm
12. Tutqun şairlərin göy qovağı var...

1995

OXUNMAQ DƏRDİM YOK Kİ MƏNİM (216)

1. Şeirdə həyat anladılmır ki, dostum...
2. Mən sənə nəyi anladım, nədən danışım?
3. Yeddi uşağın ən ərköyünü olmağım,
4. Gecələr Ay işığında kitab oxumağım,
5. Əmoğlum Nəsib öləndə
6. Çöllərdə zar-zar ağlamağım,
7. Duyğusuzların daim duyğularımı sömürməyi,
8. Arxa bildiyim qardaşımın qucağımda can verməyi...
9. Bütün bunlar sənə maraqlı olarmı, nə bilim...
10. Mən romançı deyiləm ki, dostum –
11. Bəzəkli həyatlardan qalın kitablar bağlayam,
12. Proloqda bədbəxt olanları
13. Epiloqda xoşbəxtliyə qovuşduram,
14. Romanım olsun deyə möhtəşəm
15. Yüz cür olay uyduram, min cür fənd fikirləşəm... –
16. Sonunadək oxunmaq dərdim yox ki mənim.
17. Mən yığvalımı yazıram, dostum, yığvalımı,
18. O yığvalı ki –
19. Xanəndələrin toylarda oxuması,
20. Müğənnilərin klip çəkdirməsi,
21. Yanşaqların dastanvari bəzəməsi,
22. Haramxor müdirlərin baş əyməsi...

3. Kafamın içinde mezarlığı var.

4. Kapatıp kapımı sırtlan ifrite,
5. Çığlığım kilitti, sükutum sürgü.
6. Görenim kör olmuş, işitenim sağır.

7. Gecenin zulmü yarıyor bağrımı,
8. A millet, ben nasıl alayım ağrını?
9. Benim mezarımdı bu dört boz duvar.

10. Sarardım bu sarı kavakla, babam,
11. Göklerin yedinci katında bu dem
12. Tutkun şairlerin gök kavağı var...

OKUNMAK GİBİ BİR DERDİM YOK BENİM

1. Şiirde hayat anlatılmıyor ki, dostum...
2. Ben sana neyi anlatayım, neden bahsedeyim?
3. Yedi çocuğun en şımarığı olmam
4. Geceleri ay ışığında kitap okumam,
5. Emmoğlum Nasib öldüğünde
6. Çöllerde zır zır ağlamam,
7. Duygusuzların daima duygularımı sömürmesi,
8. Desteğim olan kardeşimin kucağımda can vermesini...
9. Bütün bunlar ilgini çeker mi, ne bileyim...
10. Ben romancı değilim ki, dostum
11. Süslü hayatlardan kalın kitaplar çıkarayım,
12. Prologda mutsuz olanları
13. Epilogda mutluluğa kavuşturayım,
14. Romanım olsun diye muhteşem
15. Yüz çeşit olay uydurayım, bin çeşit oyun düşüneyim...
16. Sonuna dek okunmak gibi derdim yok ki benim.
17. Ben talihimi yazıyorum, dostum, talihimi
18. O talih ki
19. Şarkıcıların düğünlerde okuması,
20. Mugannilerin klip çekmesi,
21. Ozanların destanvari bezemesi,
22. Haram yiyen müdürlerin baş eğmesi...

23. Bircə qınnaq da eyninə deyil.
24. Şeirdə şah öyülməz, dostum,
25. Şeirdə düşmən söyülməz, dostum,
26. Şair təlxək kimi əyilməz, dostum...
27. Mən savabımdan çox günahımı,
28. Sevgimdən daha çox ahımı,
29. Gözəlliyimdən çox ayıbımı,
30. Çarəsizliyimdən yüz qat artıq
31. Umudumu yazdım, dostum, umudumu.
32. Şeirdə həyat anladılmır ki...
33. Mən taleyini yazdım Rafiq Hümmətin,
34. Böyük bir Çölün, sonsuz bir Köçün
35. Yalnız Haqq üçün.
36. Oxunmaq dərdim yox ki, mənim...
2006

TORPAQ (217)

(Birinci şeir)

1. Vətəndən qürbətə,
2. Qürbətdən vətənə
3. ilanabənzər
4. yorulmaz yolları yorana kimi
5. yazıq Aşıq Qərib özü nə çəkib!..
6. Hələbdən Qarsa bir addım atıb,
7. Qarsdan Tiflisə bir ana çatıb,
8. Yolların dizini cırana kimi,
9. Torpağın gözünü qırana kimi
10. Torpağın sinəsi, üzü nə çəkib!...

11. ...Yaxşı ki, yolları yolda itirib,
12. Yaxşı ki, özünü tezcə yetirib,
13. Yaxşı ki, bir ovuc torpaq gətirib,
14. Kor olmuş ananın gözünə çəkib.

(İkinci şeir)

15. Yoxuşlarda, enişlərdə
16. Dəvənin dizi nə çəkir?
17. Hər karvanda yüz dəvə var,
18. Torpağın üzü nə çəkir?

19. Dəvəni ağır yük əzər,
20. Buna torpaq necə dözər?

23. Hiç umrunda değil.
24. Şiirde şah övülmez, dostum,
25. Şiirde düşman sövülmez, dostum,
26. Şair soytarı gibi eğilmez, dostum...
27. Ben sevabımdan çok günahımı,
28. Sevgimden çok ahımı,
29. Güzelliğimden çok ayıbımı,
30. Çaresizliğimden yüz kat fazla
31. Umudumu yazdım, dostum, umudumu.
32. Şiirde hayat anlatılmıyor ki...
33. Ben talihini yazdım Rafig Hümmet'in,
34. Büyük bir çölün, sonsuz bir göçün
35. Yalnız Hak için
36. Okunmak derdim yok ki, benim...

TOPRAK

(Birinci şiir)

1. Vatandan gurbete,
2. Gurbetten vatana
3. Yılana benzer
4. Yorulmaz yollar varana kadar
5. Yazık Âşık Garip kendi ne çekmiş!
6. Halep'ten Kars'a bir adım atmış,
7. Kars'tan Tiflis'e bir anda ulaşmış,
8. Yolların dizini yırtar gibi,
9. Toprağın gözünü korkutmuş gibi
10. Toprağın sinesi, yüzü ne çekmiş!..

11. İyi ki yolları yolda yitirmiş,
12. İyi ki kendini çabuk ulaştırmış,
13. İyi ki bir avuç toprak getirmiş,
14. Kör olmuş ananın gözüne çekmiş.

(İkinci şiir)

15. Yokuşlarda, inişlerde
16. Devenin dizi ne çekiyor?
17. Her kervanda yüz deve var,
18. Toprağın yüzü ne çekiyor.

19. Deveyi ağır yük ezer,
20. Buna toprak nasıl dayanır?

21. Sarvan, - yorulsa qoca nər,
22. Qamçını dizinə çəkər.

23. Nərlə qalxar bu dağları
24. Adamların şallaqları.
25. Allah bizə bu dağları
26. Çəkir, lap düzünə çəkir.

(Üçüncü şeir)

27. Əlimdə olubsa şallaq,
28. Sən məni bağışla, Allah!
29. Mən bilmirdim düzü, vallah,
30. Dünyada bizi nə çəkir.

31. Arşın-arşın yerimizi,
32. Dəvəmizi, kəlimizi,
33. Doğulanda dirimizi,
34. Boğulanda ölümüzü
35. Bilmirdim düzü, nə çəkir.

36. Torpağa bax! Torpağa bax! –
37. Kor olan gözünə çəkir,
38. Yorulan dizinə çəkir,
39. Sağ olanlar – ayağına,
40. Ölənlər üzünə çəkir!

41. ...Anam torpaq uça bilmir,
42. Arxamızca qaça bilmir,
43. Sağkən bizi quca bilmir,
44. Öləndə özünə çəkir.

1988

21. Kervanbaşı, yorulsa koca deve,
22. Kamçıyı dizine çeker.

23. Deve ile geçer bu dağları
24. İnsanların kamçıları.
25. Allah bize bu dağları
26. Veriyor hakettiğimiz için veriyor.

(Üçüncü şiir)

27. Elimde olmuşsa kamçı,
28. Sen beni bağışla, Allah!
29. Ben bilmiyordum doğruyu, valla
30. Dünyada bizi ne çekiyor.

31. Arşın arşın yerimizi,
32. Devemizi, kelimizi,
33. Doğduğumuzda dirimizi,
34. Boğulduğumuzda ölümüzü
35. Bilmiyordum doğruyu, ne çekiyor.

36. Toprağa bak! Toprağa!
37. Kör olan gözüne çekiyor,
38. Yorulan dizine çekiyor,
39. Sağ olanlar ayağına,
40. Ölenler yüzüne çekiyor!

41. Anam toprak uçamıyor,
42. Arkamızca kaçamıyor,
43. Sağken bizi kucaklamıyor
44. Öldüğümüzde kendine çekiyor.

BAYIRDA PAYIZ KÜLƏYİ (218)

1. Bayırda payız küləyi
2. Silkələyir səni, alma ağacı.
3. Sənin yarpağın tökülür,
4. Mənim saçım.

5. Bayırdakı qara yeldən
6. Yaman vurnuxursan, balaca sərçə,
7. Sən boşluğa ilişirsən,
8. Mən səsə.

BAYIRDA GÜZ RÜZGARI

1. Bayırda güz rüzgarı
2. Silkeliyor seni, elma ağacı.
3. Senin yaprağın dökülüyor,
4. Benim saçım.

5. Bayırdaki kara yelden
6. Fena kaçışırsın, küçük serçe,
7. Sen boşluğa ilişirsin,
8. Ben sese.

9. Bayırda külək inləyir,
10. Zəncir gəmirirsən, dördayaq Bozdar,
11. Səni azadlıq çəkir,
12. Məni ulduzlar.

13. Canıma yellər daraşır,
14. İşıqlan, işıqlan, açıl, sabahım,
15. Səni qaranlıq yıxır,
16. Məni ahım.
1986

BEZDİM ALDANMAQDAN (219)

1. Gecə səhərədək öz içimdəcə
2. Elə hey qışqırıram,
3. Elə hey qeybət qırıram,
4. Özümü asıb-kəsirəm.
5. İçimdə yellər oynayır,
6. Mən də yel kimi əsirəm.
7. Gendən baxanların
8. Göz xoşbəxtiyəm.

9. Bezdim aldanmaqdan
10. Mehdən əsən çiçək tək,
11. Hələ sonra əsəcək
12. Doqquz bal gücündə külək...
13. Yazıq sənə, ay çiçək!

14. Şair qardaşım susur
15. "Başını saxlamaq üçün".
16. Mən də baş saxlayıram,
17. Ürəyimdə Şamaxı zəlzələsi.

18. Zibillikdə şeytanların tələsi,
19. Tələ qarmağında bir tikə çörək,
20. Sərçə dimdiyində vurnuxan ölüm,
21. Və...bu yerdə aldı görək:

22. Siz Allah, yol verin saza,
23. Asta çalın balabanı.
24. Ümidlərdi bir-bir ölən,
25. İçim – şəhid xiyabanı...
1990

BULUDLARIN SEVGİSİ (220)

9. Bayırdaki rüzgar inliyor,
10. Zincir kemirirsin, dar ağacı Bozdar
11. Seni azatlık çekiyor,
12. Beni yıldızlar.

13. Canıma yeller üşüşüyor,
14. Işıklan, ışıklan, açıl, sabahım,
15. Seni karanlık yıkıyor,
16. Beni ahım.

BEZDİM ALDANMAKTAN

1. Gece sehere dek kendi içimde
2. Öyle sürekli bağırıyorum.
3. Öyle sürekli gıybet ediyorum.
4. Kendimi asıp kesiyorum.
5. İçimde yeller esiyor,
6. Ben de yel gibi esiyorum.
7. Uzaktan bakanların
8. Gözünde mutluyum.

9. Bezdim aldanmaktan
10. Meltemden esen çiçek gibi,
11. Biraz sonra esecek
12. Dokuz kanat gücünde rüzgar...
13. Yazık sana, ey çiçek!

14. Şair kardeşim susuyor
15. "Başını kurtarmak için."
16. Ben de yaşıyorum,,
17. Yüreğimde Şamahı zelzelesi.

18. Çöplükte şeytanların kapanı,
19. Kapanın telinde bir lokma ekmek,
20. Serçe gagasına koşuşan ölüm,
21. Ve... Bu yerde aldı görelim:

22. Siz Allah, yol verin saza,
23. Yavaş çalın davulu.
24. Ümitleri bir bir ölen,
25. İçim şehit bulvarı...

BULUTLARIN SEVGİSİ

1. Göy üzündə iki bulud ağlayır,
2. Binəvalar bir-birinə yürüyür,
3. Hər kisi damcı-damcı əriyir.

4. İki bulud bircə ruhda sarmaşır,
5. Bu nə cürə sevişməkdi, ilahi, -
6. Mələklərin gözü bir an qamaşır.

7. Bu vüsaldan su buludlar alışır,
8. Ömür verir ildırım tək gözələ.
9. Varmı görən yerdə, göydə başqa bir
10. İldırım tək tez doğulub, tez ölən...
2000

1. Gökyüzünde iki bulut ağlıyor,
2. Çaresizler birbirine yürüyor,
3. Her ikisi de damla damla eriyor.

4. İki bulut bir ruhta sarılıyor,
5. Bu nasıl sevişmekti, ilahi,
6. Meleklerin gözü bir an kamaşıyor.

7. Bu vuslattan su, bulutlar yanıyor,
8. Ömür veriyor yıldırım gibi güzele.
9. Var mı acaba yerde, gökte başka bir
10. Yıldırım gibi tez doğup, tez ölen...

ŞİRİNDİMİ? (221)

1. Ruhu kölgəsində ulayan şair,
2. Kölgəsi torpağı yalayan şair,
3. Torpağın qusduğu qan şirindimi?

4. Ayın sükutundan kar olan şair,
5. Üfüqə baxmaqdan kor olan şair,
6. Zülmət bitməyəndə, dan şirindimi?

7. Yeri – günahlardan daralan şair,
8. Göyü – göy ahlardan saralan şair,
9. Məkan xarabadır... kan şirindimi?

10. Şahın qəfəsində quş öyən şair,
11. Dinməyib, xar tutdan döşəyən şair,
12. Susmaq qızıldımı... can şirindimi?...
1995

TATLI MIYDI?

1. Ruhu gölgesinde uluyan şair,
2. Gölgesi toprağı yalayan şair,
3. Toprağın kustuğu kan, tatlı mı?

4. Ayın sükutundan lal olan şair,
5. Ufuğa bakmaktan kör olan şair,
6. Zulüm bitmediğinde, tan tatlı mı?

7. Yeri günahlardan daralan şair,
8. Göğü gök ahlardan sararan şair,
9. Mekân harabedir... Kan tatlı mı?

10. Şahın kafesinde kuş öven şair,
11. Susmayıp, har duttan yiyen şair,
12. Susmak altın mı...Can tatlı mı?

ÇƏKMƏSİLƏN COCUQ (222)

1. Əli fırçaya,
2. Gözü paraya,
3. Könlü yaraya alışmış
4. Çəkməsilən cocuq.

5. Okuldan, məktəbdən,
6. Fatehdən, Babəkdən,
7. Şeytandan, mələkdən
8. xəbərin yox.

9. Annən varmı, baban varmı,

AYAKKABI BOYAYAN ÇOCUK

1. Eli fırçaya,
2. Gözü paraya,
3. Gönlü yaraya alışmış
4. Boyacı çocuk.

5. Okuldan, mektepten,
6. Fatih'ten, Babek'ten,
7. Şeytandan, melekten
8. Haberin yok.

9. Annen var mı, baban var mı,

10. Yerin-yurdun, odan varmı,
11. Qalamağa soban varmı? –
12. Xəbərim yox.

13. Mən sənə həmşərim,
14. İşıqlı səhərim,
15. Qələbəm, zəfərim
16. deyəmməm.

17. Çəkməsilən cocuq,
18. Zorla gülən cocuq,
19. Bir çəkməlik ağuşun,
20. Yetim-yesir duruşun,
21. O tərtəmiz baxışın
22. Haramım olsun!
1992

10. Yerin yurdun, odan var mı,
11. Isınmaya soban var mı?
12. Haberim yok.

13. Ben sana hemşehriyim,
14. Umutlu seherim,
15. Galibim, zaferim
16. diyemem.

17. Çizme silen çocuk,
18. Zorla gülen çocuk,
19. Bir çizmelik ağuşun,
20. Öksüz sefil duruşun,
21. O tertemiz bakışın
22. Haramım olsun!

ÖZGƏ ƏMƏYİ YEYƏNLƏRƏ (223)

1. Heç yavrun ac qaldımı,
2. Çörək istədimi səndən,
3. İmrənib kabab iyinə,
4. Ürək istədimi səndən?

5. Ayaqqabısı yırtılanda
6. Məktəbiini buraxdımı,
7. Aynadan qəmli-qəmli baxıb,
8. Məhbus kimi darıxdımı?

9. Sabahkı ruzisi üçün
10. Axşam-axşam dərd çəkdimi,
11. Əməyini özgə yesə,
12. Sənə qoşulub tər tökdümü?

13. Bir yeri ağrıyanda
14. Ağrısını dandımı,
15. Bir qırıq səvi ikən
16. İblisi, mələyi qandımı?

17. ...Sənin yavrun bilirmi, -
18. Əməllər YARINındır,
19. Yeyib-geydiyinin yarısı
20. Başqa bir yavrunundur?..
2000

BAŞKASININ EMEĞİNİ YİYENLERE

1. Hiç yavrun aç kaldı mı,
2. Ekmek istedi mi senden,
3. İmrenip kebap kokusuna,
4. Yürek istedi mi senden?

5. Ayakkabısı yırtıldığında
6. Mektebini bıraktı mı,
7. Aynadan gamlı gamlı bakıp
8. Mahpus gibi üzüldü mü?

9. Sabahki azığı için
10. Akşamları dert çekti mi,
11. Emeğini başkası yese
12. Sana koşup ter döktü mü?

13. Bir yeri ağrıdığında
14. Ağrısını sakladı mı,
15. Ufak bir çocukken
16. İblisi, meleği tanıdı mı?

17. Senin yavrun bilir mi,
18. Emeller YARINındır,
19. Yiyip, giydiğinin yarısı
20. Başka bir yavrunundur?

QURTULUŞ (224)

KURTULUŞ

1. Dostum, Ay necə batırsa,
2. Gün də eləcə doğacaq.
3. Tapdaq fikirlər
4. intihar
5. edib özünü boğacaq.

6. Çörəyi göydə axtaran
7. Bir gün açacaq gözünü,
8. Qardaşını güllələyən
9. qardaş
10. asacaq özünü.

11. Ölümsüz darıxacaq
12. İntiharçı naqanları,
13. O uca mərtəbələrin
14. Aynaları, eyvanları.

15. ...Tapdaq fikirlərin intihar anı –
16. Yetim könüllərin qurtuluş günü.
17. Həsrətdən öləcək hər axşam-səhər
18. Bir boğaz kəndirnən bir udum zəhər...
1992

1. Dostum, ay nasıl batıyorsa
2. Güneş de öyle doğacak.
3. Köhne fikirler
4. İntihar
5. Edip kendini boğacak.

6. Ekmeği gökte arayan
7. Bir gün açacak gözünü
8. Kardeşine mermi atan
9. Kardeş
10. Asacak kendini.

11. Ölümsüz ölümü özleyecek
12. İntiharcı tabancaları,
13. O yüce mertebelerin.
14. Aynaları, eyvanları.

15. Köhne fikirlerin intihar anı
16. Yetim gönüllerin kurtuluş günü.
17. Hasretten ölecek her akşam seher
18. Bir boğaz halatla bir yudum zehir...

NƏDƏN MUTLU OLUM Kİ (225)

1. Daha nə qaldı ki, üzülməli...
2. Dost xəyanətinə də, düşmən nifrətinə də
3. alışdım.
4. Nə çayların axınına, nə yellərin səmtinə
5. qoşuldum,
6. Mən öz fırtınamda boğuldum, öz sularıma
7. qarışdım.
8. Nədən mutlu olum ki...
9. Qarabağda şəhid olammadım,
10. Təbrizdə xoca.
11. O millət ki uca, o millət ki qosqoca –
12. Bu gün onu bulammadım.
13. O milləti aradım bir ömür boyu,
14. O millətə doğru yürüdüm.
15. Cəhənnəm atəşli bu yolda
16. Məni şam bilənlər yanıldılar –
17. Mən qurğuşun kimi əridim,
18. Ürəyimdə ağladım, gözlərimdə kiridim.

NEDEN MUTLU OLAYIM Kİ

1. Daha ne kaldı ki üzülecek....
2. Dost hıyanetine de, düşman nefretine de
3. alıştım.
4. Ne çayların akınına, ne yellerin semtine
5. karıştım.
6. Ben kendi fırtınamda boğuldum, kendi sularıma
7. karıştım.
8. Neden mutlu olayım ki...
9. Karabağ'da şehit olamadım,
10. Tebriz'de hoca.
11. O millet ki yüce, o millet ki koskoca
12. Bugün onu bulamadım.
13. O milleti aradım bir ömür boyu,
14. O millete doğru yürüdüm.
15. Cehennem ateşli bu yolda
16. Beni mum bilenler yanıldılar
17. Ben kurşun gibi eridim,
18. Yüreğimde ağladım, gözlerimde sustum.

19. Əridim
20. əridim
21. bitən deyiləm...
22. bu zinrik yollarda itən deyiləm.
23. Nədən mutlu olmayım? –
24. Tanrı eşqinin cəfası,
25. Sonuncu dostun vəfası,
26. Övladlarımın könlündə
27. Təbriz, İstanbul havası
28. Məni yaşadır...
2007

19. Eridim
20. Eridim
21. Biten değilim...
22. Bu karanlık yollarda kaybolan değilim.
23. Neden mutlu olmayayım?
24. Tanrı aşkının cefası,
25. Sonuncu dostun vefası,
26. Evlatlarımın gönlünde
27. Tebriz, İstanbul havası
28. Beni yaşatıyor....

KOROĞLUNUN SONUNCU DƏLİSİ (226)

1. Yaşıl yığvalını qara
2. Qara saqqız tək
3. Çeynəyə-çeynəyə,
4. Dönüb dəyirman daşına
5. Göynəyə-göynəyə,
6. Çuval-çuval dərd üyüdür
7. Mollaoğlunun Dəyirmançı oğlu.

8. Dərdi boz qurd kimi gəmirib,
9. Öldürür gözünün qurdunu,
10. Şairlik tutması tutur –
11. Harda bir çiçəyi dolu vurdumu.

12. Ruhunda Tanrının eşqi,
13. Başında – İmrə havası.
14. Yoxdu əlində əsası,
15. Əynində dərviş libası,
16. Geyinməyə çarığı yox,
17. Söyünməyə Borçalısı,
18. Ay gidi, Dərviş Lətifim!

19. Bəyaz xirqəsiz boyundan
20. Nəsimi ətri gələn Lətif,
21. Dəmir qapısız Dərbəndə baxıb,
22. Dəli Həsən tək gülən Lətif,
23. Daha Koroğlu atası olammır
24. Bu torpağın nə Alısı, nə Vəlisi,
25. Koroğlunumu gəzirsən,
26. Ey Koroğlunun sonuncu dəlisi?
1992

KÖROĞLU'NUN SON DELİSİ

1. Yeşil talihini kara
2. Kara sakız gibi
3. Çiğneye çiğneye
4. Dönüp değirmen taşına
5. Sızlaya sızlaya,
6. Çuval çuval dert öğütüyor
7. Mollaoğlu'nun değirmenci oğlu.

8. Derdi boz kurt gibi kemirip
9. Öldürür gözünün kurdunu,
10. Şairlik nöbeti tutuyor
11. Nerede bir çiçeğe dolu vurdu mu.

12. Ruhunda Tanrı'nın aşkı,
13. Başında İmre havası.
14. Yoktu elinde asası,
15. Omzunda derviş elbisesi,
16. Giyinmeye çarığı yok,
17. Sevinmeye Borçalı'sı,
18. Ey gibi, Derviş Latif'im!

19. Beyaz hırkasız boyundan
20. Nesimi kokusu gelen Latif,
21. Demir kapısız Derbent'e bakıp,
22. Deli Hasan gibi gülen Latif,
23. Daha Köroğlu babası olamıyor
24. Bu toprağın ne Ali'si ne Veli'si,
25. Köroğlu'nu mu arıyorsun,
26. Ey Köroğlu'nun sonuncu delisi?

DÜNYANIN SON ÖLÜMÜNÜ (227)

1. Gözü göydən,
2. Dizi yerdən,
3. Ovcu buluddan
4. Pay uman adamların
5. Dilənçi yağışı nə vaxt yağacaq?

6. Dünyadakı
7. Son insanın
8. Son nəfəsini –
9. Dünyanın son ölümünü
10. Kim fələyin qafasına qaxacaq?

11. Doğulanın
12. Ölümünü
13. Doğulmazdan qabaq
14. Yaxşı bilən analar
15. Nə vaxtadək görən bizi doğacaq?..
1992

DÜNYANIN SON ÖLÜMÜ

1. Gözü gökten,
2. Dizi yerden,
3. Avucu buluttan
4. Pay uman adamların
5. Dilenci yağmuru ne vakit yağacak?

6. Dünyadaki
7. Son insanın
8. Son nefesini
9. Dünyanın son ölümünü
10. Kim feleğin kafasına kakacak?

11. Doğanın
12. Ölümünü
13. Doğmadan önce
14. İyi bilen analar
15. Ne zamana kadar acaba bizi doğuracak?

MƏNDƏN UZAQLARDA (228)

1. Məndən uzaqlarda
2. Baxışı daşları deşən
3. Bir cüt qız gözü yol çəkir.

4. Məndən uzaqlarda
5. Atamın ovcundakı qabarlar
6. Yuxusunda pul görür.

7. Məndən uzaqlarda
8. Polad relsləri ürəyimdən keçən
9. Bir fikir qatarı qışqırır.

10. ...Bu qışqırtıdan içimdə
11. Gecə küçəsi kimi
12. Boş bir rahatlıq səksənir...
1990

BENDEN UZAKLARDA

1. Benden uzaklarda
2. Bakışı taşları deşen
3. Bir çift kız yol gözlüyor.

4. Benden uzaklarda
5. Babamın avucundaki nasırlar
6. Rüyasında para görüyor.

7. Benden uzaklarda
8. Çelik rayları yüreğimden geçen
9. Bir düşünce dizisi haykırıyor.

10. Bu haykırıştan içimde
11. Gece sokağı gibi
12. Boş bir rahatlık ürperiyor...

BAL ARISI (229)
(Şair-tərcüməçi Zezva Medulaşviliyə)

1. Sən bir arısan, Zezva, arı.
2. Çəmənlərin dostu,
3. Çiçəklərin yarı,

BAL ARISI
(Şair-Tercüman Zezva Medulaşvili’ye)

1. Sen bir arısın, Zezva, arı.
2. Çimenlerin dostu,
3. Çiçeklerin yari,

4. Ləçəklərin simsarı.

5. Çəmənlər seyrin,
6. Çiçəklər meylin,
7. Ləçəklər leylindir sənin.

8. Füzuli tək dalğınsan,
9. Vaqif tək yorğun,
10. Səməd tək vurğun.

11. Sən bir arısan, Zezva, bir arı.
12. Pətəklərə sən yığırsan
13. Nəsiminin,
14. Füzulinin,
15. Vaqifin,
16. Vidadinin,
17. Ələsgərin,
18. Vurğunun... söz şirəsini,
19. Könül şirəsini, göz şirəsini.

20. Sən
21. Azərbaycan eşqinin əsirisən, Zezva,
22. Mənim millətimin Tiflisdə
23. Söz yatırının
24. Parasız-pulsuz,
25. Yarımsərxoş səfirisən, Zezva.

26. Sən bir arısan, Zezva, bal arısı.
27. Eşşək arıları balını oğurlayır,
28. Boşunu qırır, dolunu oğurlayır,
29. Adını, sanını, namını oğurlayır,
30. Qanadını isladır, ruhunu sancır.

31. Amma bil ki, sənə sancmaq olmaz,
32. Sancan bal arısı uzun yaşamaz.
33. Sən bir bal arısısan, Zezva...
1990

ÜÇ, İKİ, BİR (230)

1. Allah, sənə şükür,
2. Ürəyimdə Nuh tufanı başladı.
3. Üç, iki, bir!..
4. Gecən xeyrə qalsın, ay gecə,
5. Salam, ay şeir!

4. Yaprakların simsarı.

5. Çimenler seyrin,
6. Çiçekler meylin,
7. Yapraklar gecendir senin.

8. Fuzuli gibi dalgınsın,
9. Vakıf gibi yorgun,
10. Samed gibi vurgun.

11. Sen bir arısın, Zezva, bir arı.
12. Peteklere sen yığıyorsun
13. Nesimi’nin,
14. Fuzuli’nin,
15. Vakıf’ın,
16. Vidadi’nin
17. Elesgerin
18. Vurgun’un... Söz şerbetini,
19. Gönül şerbetini, göz şerbetini.

20. Sen
21. Azerbaycan aşkının esirisin, Zezva,
22. Benim milletimin Tiflis’te
23. Söz hazinesinin
24. Parasız pulsuz,
25. Çakır keyif safirisin, Zezva.

26. Sen bir arısın, Zezva, bal arısı.
27. Eşek arıları balını çalıyor,
28. Boşunu kırıyor, dolunu çalıyor,
29. Adını, sanını, namını çalıyor,
30. Kanadını ıslatıyor, ruhunu sokuyor.

31. Ama bil ki, sana sokmak olmaz,
32. Sokan bal arısı uzun yaşamaz.
33. Sen bir bal arısısın, Zezva...

ÜÇ, İKİ, BİR

1. Allah, sana şükür,
2. Yüreğimde Nuh tufanı başladı.
3. Üç, iki, bir!
4. Gecen hayır olsun, ey gece
5. Selam, ey şiir!

6. Allah, sənə şükür,
7. Hamı yatır,
8. Qonşu evdə
9. Kimsə murazına çatır,
10. Otağımda bir mənəm,
11. Bir də mən.

12. Allah, sənə şükür,
13. Köynəyimin köhnəliyni görən yox,
14. Baxışımı ağ qızlara sərən yox,
15. Ürəyimi Camalın qoz ağacı kimi
16. Çırpan yox, dərən yox.
17. Üç, iki, bir –
18. Ürəyim özümündür!

19. Allah, sənə şükür,
20. Yaxşı ki evli deyiləm
21. (Nə nişanlıyam, nə deyikliyəm).
22. Üç, iki, bir,
23. Vay, sənin!..
24. Ölüm içimi gəmirir.

25. Allah, sənə şükür,
26. Bir siqaret yandırım
27. (siqaret çox adamdan yaxşıdır,
28. Öldürənə kimi adamla dostdur).
29. Üç, iki, bir...

30. Aldı, görək nə deyir:
31. Daha getmişəm özümdən,
32. Özümə gələn deyiləm.
33. Sözüm Tanrıya çatmayıb,
34. Mən hələ ölən deyiləm...
1989

EROS OĞLU (231)

1. Məzlum körpələrin gözlərində
2. Çörək libasına bürünüb,
3. Erkən qəhqəhə çəkən
4. Kaftar əcəli görürsənmi, eros oğlu?

5. Sahibsiz əndamını
6. Gündə beş erkək çığnayan,

6. Allah, sana şükür,
7. Herkes yatıyor,
8. Komşu evde
9. Kimisi muradına eriyor,
10. Odamda bir ben,
11. Bir de ben.

12. Allah sana şükür,
13. Gömleğimin eskiliğini gören yok,
14. Bakışımı ak kızlara seren yok,
15. Yüreğimi Cemal'in ceviz ağacı gibi
16. Çırpan yok, biçen yok.
17. Üç, iki, bir
18. Yüreğim kendimindir!

19. Allah, sana şükür,
20. İyi ki evli değilim
21. (Ne nişanlıyım, ne sözlü.)
22. Üç, iki, bir,
23. Vay, senin!
24. Ölüm içimi kemiriyor.

25. Allah, sana şükür,
26. Bir sigara yakayım
27. (Sigara çoğu insandan iyidir.
28. Öldürene kadar insanla dosttur.)
29. Üç, iki, bir...

30. Aldı, görelim ne diyor:
31. Şimdi gitmişim kendimden,
32. Kendime gelen değilim.
33. Sözüm Tanrı'ya ulaşmamış,
34. Ben hâlâ ölen değilim...

EROS OĞLU

1. Mazlum körpelerin gözlerinde
2. Ekmek kılığına bürünüp
3. Erken kahkaha atan
4. Sırtlan eceli görüyor musun, eros oğlu?

5. Sahipsiz endamını
6. Günde beş erkek çiğneyen,

7. Məməsi südə,
8. Əmcəyi bəbək ləbinə
9. Əyni mətbəx ətrinə tamarzı qalan,
10. Ana-bacılıqdan çıxdaş olanlara
11. Gülürsənmi, eros oğlu?

12. Gülü solmuş gülşənlərdəki,
13. Xaraba qalmış yurdlardakı
14. Yumulu göz bayquşlara
15. Yenə nağmə yazırsanmı, eros oğlu?

16. ...Bu millət
17. Say-seçmə toxumlarını
18. Şəhid adı ilə torpağa basdırıb –
19. Birindən mini cücərəcək,
20. Bilirsənmi, eros oğlu?..
2002

MAKVALA QONAŞVİLİYƏ (232)

1. Öncə şeirini sevdim,
2. Sonra rəsmini,
3. Sonra oğlunu;
4. Sonra özünü gördüm,
5. Ölümsüz gözəlliyin
6. Aldı ağlımı.

7. Mən sözlə oynayanda,
8. Sən ünlü şair idin,
9. Sözdə və gözəllikdə
10. Tanrı kimi bir idin.
11. Mənim üçün dünyada
12. Yazılmaz şeir idin.

13. Bütün yetim merkoların
14. anası kimi
15. Məhəmmədin cənnətindən
16. söz açanda sən,
17. Gördüm
18. cənnət gülü çıxır ayaq izindən.

19. Öncə şeirini sevdim,
20. Sonra rəsmini,
21. Sonra özünü...
22. Ərin ilə salamlaşıb

7. Memesi süte,
8. Emziği bebek dudağına
9. Bedeni mutfak kokusuna razı olan,
10. Annelikten, bacılıktan çıkarılmış olanlara
11. Gülüyor musun, eros oğlu?

12. Gülü solmuş gülşenlerdeki,
13. Harabe kalmış yurtlardaki
14. Yumulu göz baykuşlara
15. Yine türkü yazıyor musun, eros oğlu?

16. Bu millet
17. Mümtaz tohumlarını
18. Şehit adı ile toprağa bastırıp
19. Birinden bini filizlenecek,
20. Bilir misin, eros oğlu?

MAKVALA GONAŞVİLİ'YE

1. Önce şiirini sevdim,
2. Sonra resmini,
3. Sonra oğlunu,
4. Sonra seni gördüm,
5. Ölümsüz güzelliğin
6. Aldı aklımı.

7. Ben sözle oynadığımda,
8. Sen ünlü şair idin,
9. Sözde ve güzellikte
10. Tanrı gibi bir idin.
11. Benim için dünyada
12. Yazılmaz şiir idin.

13. Bütün yetim Merkoların
14. Anası gibi
15. Muhammet'in cennetinden
16. Söz açtığında sen,
17. Gördüm
18. Cennet gülü çıkıyor ayak izinden.

19. Önce şiirini sevdim,
20. Sonra resmini,
21. Sonra seni...
22. Eşin ile selamlaşıp

23. əl tutan gündən
24. könlümün eşq qapısından
25. sildim izini.

26. Türk özgə arvadına
27. baxmaz qıyqacı,
28. Mən səni elə sevdim,
29. elə sevdim ki,
30. Ərin mənə yeznə oldu,
31. özünsə bacı...
2006

23. El tuttuğun günden.
24. Gönlümün aşk kapısından
25. Sildim izini.

26. Türk başka eşe
27. Bakmaz kötü
28. Ben seni öyle sevdim
29. Öyle sevdim ki,
30. Eşin bana enişte oldu,
31. Sense bacı...

ƏZAB NƏĞMƏSİ (233)

1. Yenə Dan üzündə Sükut oxudu...
2. Üfüqdən aynama bir cığır düşdü,
3. Sonuncu əzabım ölüb büzüşdü.

4. Gecə gırt yarıdan başlayan ahlar
5. Əyilib tüstü tək suala döndü:
6. Bir şair ahında neçə günah var?

7. Sükutu dinlədim Dan üzündə mən,
8. Bilmədim – Sükutun nəyidi şeir.
9. Yer bulub dəfn edin ürəyinizdə -
10. Ölmüş əzabların meyidi – şeir...
2000

AZAP NAĞMESİ

1. Yine tan vakti sessizlik çöktü..
2. Ufuktan aynama bir aklık düştü,
3. Sonuncu azabım ölüp büzüştü.

4. Gece yarısında başlayan ahlar
5. Eğilip tütsü gibi suala döndü:
6. Bir şair ahında kaç günah var?

7. Sükutu dinledim tan yüzünde ben,
8. Bilmedim sükutun neydi şiir.
9. Yer bulup defnedin yüreğinizde
10. Ölmüş azapların şarabıdır şiir...

ŞAİR ƏZABI (234)
(Dostum Dəyanət Osmanlıya)

1. Əminəm ki,
2. Günəş batan yerdə
3. Bir adam
4. Başını ürəyinə söykəyib
5. Acı-acı ağlayır.

6. Ölümü sümüyünə daman
7. Başqa bir adam
8. Ayı bürümüş
9. Qara buludlara baxıb
10. Dişini-dişinə qıcayır.

11. Və üçüncü bir adam
12. Qapı-pəncərəsiz
13. Nəmli bir zirzəmidə

ŞAİR AZABI
(Dostum Deyanet Osmanlı'ya)

1. Eminim ki,
2. Güneşin battığı yerde
3. Bir insan
4. Başını yüreğine dayayıp
5. Acı acı ağlıyor.

6. Ölümü kemiğine dayanan
7. Başka bir insan
8. Ayı bürümüş
9. Kara bulutlara bakıp
10. Dişini gıcırdatıyor.

11. Ve üçüncü bir insan
12. Kapı penceresiz
13. Nemli bir bodrumda

14. Üzüqoylu uzanıb
15. Zəlzələ haqda fikirləşir.

16. Dördüncü bir adam da
17. Qopuzdu, sazdı, uddu... – bilmirəm,
18. Sıxıb sinəsinə
19. Tanrısına layla çalır.

20. ...Əminəm ki,
21. Günəş çıxan yerdə
22. Bir adam
23. Otağındakı tütün tüstüsünə,
24. Gözlərindəki çılpaq qızartıya
25. Və...ölmüş əzablarının meyitinə baxıb
26. Həzz alır...
1990

14. Yüzükoyun uzanıp
15. Zelzele hakkında düşünüyor.

16. Dördüncü bir insan da
17. Kopuzdu, sazdı, uddu...Bilmiyorum,
18. Sıkıp sinesine
19. Tanrı'sına ninni çalıyor.

20. Eminim ki,
21. Güneşin çıktığı yerde
22. Bir adam
23. Odanın tütün tütsüsüne,
24. Gözlerinde çıplak kızartıya
25. Ve... Ölmüş azaplarının cenazesine bakıp
26. Haz alıyor...

25 YAŞIM (235)

1. Əlvida, gözəl ölüm!
2. Bu gün 25 yaşım var.
3. Sütül vaxtımda ölmədim,
4. Cavan ürəkdən ağlanar.

5. Sağlığıma sevinən qızlar,
6. Ölümlə tutmadı bizimki.
7. Hələ xeyli ömrüm var –
8. O qədər əlimdən bezin ki!

9. Xatiriniz xoş olsun,
10. Sağlığıma içən dostlar,
11. Kasıb olmağımdan qorxmayın,
12. Qurban verməyə başım var.

13. Bu gün də dadıma çatdı,
14. Atam, əllərinin qabarı.
15. Sağlığına xeyli vurduq
16. Mən, Binnətoğlu və dostlarım.

17. Qapıya gözünü dikmə,
18. Yolumu gözləyən anam.
19. Quş donunda uçub gəlmişəm,
20. Bir ovuc dən səp eyvana...
1990

25 YAŞIM

1. Elveda güzel ölüm!
2. Bugün 25 yaşındayım.
3. Genç yaşımda ölmedim,
4. Genç ölene yürekten ağlanır.

5. Sağlığıma sevinen kızlar,
6. Ölüm gelmedi bana.
7. Hâlâ hayli ömrüm var
8. O kadar elimden bezin ki!

9. Hatrınız hoş olsun,
10. Sağlığıma içen dostlar,
11. Fakir olmamdan korkmayın,
12. Kurban vermeye başım var.

13. Bugün de imdadıma yetişti,
14. Babam, ellerinin nasırı.
15. Sağlığına hayli vurduk
16. Ben, Binnetoğlu ve dostlarım.

17. Kapıya gözünü dikme,
18. Yolumu gözleyen anam.
19. Kuş kılığında uçup gelmişim,
20. Bir avuç yem serp eyvana...

MÜASİRLİK? (236)

ÇAĞDAŞLIK?

1. Adamlar sanallaşdı,
2. Virtuallaşdı hər şey,
3. Sevgi də, nifrət də,
4. Seks də, məhəbbət də,
5. Yalan da, gerçək də,
6. Ətrini aldığımız çiçək də
7. Şəkilləşdi.

8. Həyat elektronlaşdı,
9. Monitora köçdü hər şey,
10. Aç bilgisayarı –
11. Yer istəyirsən – yer!
12. Göy istəyirsən – göy!
13. Ər istəyirsən – ər!
14. Gey istəyirsən – gey!

15. Daha nə Ayın ləzzəti var,
16. Nə Günün,
17. Nə eşqin,
18. Nə ayrılığın,
19. Nə də sürgünün.
20. Hər şeyin şəkli var,
21. Özü yox,
22. Minlərlə şairin adı var,
23. Sözü yox.

24. Dağlar fərmansız tərk edildi,
25. Kəndlər tamam boşaldı,
26. Şəhərlər böyüdü,
27. Qanda şəkər artdı,
28. Sinədə qəhərlər böyüdü –
29. Həyat sanallaşdı,
30. Ətrini pay verən çiçək qalmadı,
31. Ölümdən başqa bir gerçək qalmadı...
1991

ÜRƏKDƏ DƏFN (237)

1. Lisi gölünə
2. Ayın əksi düşən gecə
3. Mən ölməliydim.

4. Həmin gecə Tiflis yatırdı,
5. Valehdən, İmirdən, Binnətoğlundan,

1. İnsanlar sanallaştı,
2. Sanallaştı her şey.
3. Sevgi de, nefret de,
4. Seks de, aşk da,
5. Yalan da, gerçek de,
6. Kokusunu aldığımız çiçek de
7. Resimleşti.

8. Hayat elektronikleşti,
9. Monitöre geçti her şey,
10. Aç bilgisayarı
11. Yer istersen yer!
12. Gök istersen gök!
13. Er istersen er!
14. Gey istersen gey!

15. Artık ne ayın lezzeti var,
16. Ne güneşin,
17. Ne aşkın,
18. Ne ayrılığın,
19. Ne de sürgünün.
20. Her şeyin resmi var,
21. Kendisi yok,
22. Binlerle şairin ismi var,
23. Sözü yok.

24. Dağlar fermansız terk edildi,
25. Köyler tamam boşaldı,
26. Şehirler büyüdü,
27. Kanda şeker çoğaldı,
28. Sinede kederler büyüdü
29. Hayat sanallaştı,
30. Kokusunu dağıtan çiçek kalmadı,
31. Ölümden başka bir gerçek kalmadı...

YÜREKTE DEFİN

1. Lisi Gölü'ne
2. Ayın aksinin düştüğü gece
3. Ben ölmeliydim.

4. Bu gece Tiflis yatıyordu,
5. Valeh'ten, İmir'den, Binnetoğlu'ndan,

6. Besikdən, Tsiradan, Hümmətoğlundan başqa.

6. Besik'den, Tsira'dan, Hümmetoğlu'ndan başka.

7. Mən Lisinin sularında çimirdim,
8. Göz yaşımı göy sulara gömürdüm.
9. Vicdanım isə
10. Tanrının dizi üstdə qan ağlayırdı.

7. Ben Lisi'nin sularında yıkanıyordum,
8. Gözyaşımı mavi sulara gömüyordum.
9. Vicdanım ise
10. Tanrı'nın dizi üstünde kan ağlıyordu.

11. Həmin gecə
12. Delisdəki kirayə evimə qayıtmadım,
13. Həmin gecə ilk dəfə
14. Gecəni yuxudan oyatmadım.

11. Bu gece
12. Delis'teki kiralık evime dönmedim,
13. Bu gece ilk defa
14. Geceyi uyandırmadım yatsın diye.

15. İncitdim bir qızı ayrılıq ilə,
16. Bir qız ürəyində dəfn etdi məni...
17. Ruhum uçub getdi mənim,
18. Lisidə sular duruxdu,
19. Neyləyim, mən ölməliydim,
20. Ölmüşdüm...
21. inanan yoxdu...
1991

15. İncittim bir kızı ayrılık ile,
16. Bir kız yüreğine defnetti beni...
17. Ruhum uçup gitti benim,
18. Lisi'de sular durdu,
19. Neyleyim, ben ölmeliydim,
20. Ölmüştüm...
21. İnanan yoktu...

QARA QIZ (238)

1. O qara telləri
2. Sarı tellərə
3. O qara gözləri
4. Mavi gözlərə
5. Qurban verdilər, qara qız,
6. O qarabığlıya güllə dəysin.

7. Muraz dedin, çatmadın,
8. Gərdək dalında yatmadın,
9. Səhərlər ər oyatmadın,
10. O qarabığlıya güllə dəysin.

11. Kəndinə baxıb köyrəlirsən,
12. Gül yanaqların sozalır,
13. Qaragözlülər çoxalır,
14. Qarabığlılar azalır,
15. O qarabığlıya güllə dəysin.

16. Gözlədin, o gözəl ömrün zay oldu,
17. Kamalın qızına da toy oldu,
18. Qarıdın, un çuvalına tay oldun,
19. O qarabığlıya güllə dəysin.

KARA KIZ

1. O kara telleri
2. Sarı tellere
3. O kara gözleri
4. Mavi gözlere
5. Kurban verdiler, kara kız
6. O kara bıyıklıya mermi değsin.

7. Murat dedin, ulaşamadın,
8. Gerdekte yatmadın,
9. Seherleri er uyandırmadın,
10. O kara bıyıklıya mermi değsin.

11. Kendine bakıp duygulanıyorsun,
12. Gül yanakların soluyor,
13. Karagözlüler çoğalıyor,
14. Karabıyıklılar azalıyor,
15. O kara bıyıklıya mermi değsin.

16. Bekledin, o güzel ömrün zayi oldu,
17. Kemal'ın kızının da düğünü oldu,
18. Yaşlandın, un çuvalına denk oldun,
19. O kara bıyıklıya mermi değsin.

1990

SON ÇİÇƏYİN ELEGİYASI (239)

1. Ayın rəngi dəyişdi...
2. Son çiçək öldü.
3. İstəyim can verdi o çiçək üstdə...
4. Bir də tər çiçəklər doğulanadək
5. Mənə nə öpüş ver, nə çiçək istə.

6. Titrədi son ləçək...
7. Öldü son çiçək.
8. Mən daha huşsuzam,
9. huşsuzam,
10. huşsuz.
11. Bitdi qu quşunun o son nəğməsi,
12. Yaman darıxıram, yaman... bayquşsuz.

13. Ayın üzü bozardı...
14. Son çiçək öldü.
15. Eeyyy...
16. Aynam önündəki vişnə ağacı,
17. Tənha yaşıllığın sirri-sehr elə,
18. Ağrını, nifrəti, kini qəhr elə,
19. Zərif budağından on üç yarpaq sal,
20. O gələn bayquşa orda yer elə...

2001

SON ÇİÇEĞİN HÜZNÜ

1. Ayın rengi değişti...
2. Son çiçek öldü.
3. İsteğim can verdi o çiçek üstünde...
4. Bir de taze çiçekler açana dek
5. Bana ne öpücük ver ne çiçek iste.

6. Titredi son yaprak...
7. Öldü son çiçek.
8. Ben daha bilinçsizim
9. bilinçsizim
10. bilinçsiz.
11. Bitti guguk kuşunun o son türküsü.
12. Fena üzülüyorum, fena.... Baykuşsuz.

13. Ayın yüzü bozardı...
14. Son çiçek öldü.
15. Eeyyy...
16. Cam önündeki vişne ağacı
17. Yalnız yeşilliğin sihrini eyle,
18. Ağrını, nefretini, kini kahreyle,
19. Zarif dalından on üç yaprak sal,
20. O gelen baykuşa orada yer eyle...

İŞIĞIN İŞIĞI (240)

(Müəllimim və dostum Valeh Hacıların Əziz Xatirəsinə)

1. Neyniyim, qoruya bilmədim səni,
2. Qoruya bilmədim qara baxışdan,
3. Qoruya bilmədim qara qarğışdan,
4. Qoruya bilmədim bu qarlı qışdan.

5. Qoruya bilmədim səni...
6. Bağışla...
7. O gözəl qoruğu qaraladılar,
8. O alma bağını uraladılar,
9. O incə qəlbini yaraladılar.

10. Mənliyim, qürurum sədd oldu mənə,

IŞIĞIN IŞIĞI

(Muallimim ve Dostum Valeh Hacılar'ın Aziz Hatırasına)

1. Neyleyim, koruyamadım seni,
2. Koruyamadım kara bakıştan,
3. Koruyamadım kara kargıştan,
4. Koruyamadım bu karlı kıştan.

5. Koruyamadım seni...
6. Bağışla...
7. O güzel koruyu karaladılar,
8. O elma bağını yağmaladılar,
9. O ince kalbini yaradılar.

10. Benliğim, gururum set oldu bana,

11. Neynim, çoxları tək baş qatammadım.
12. Zəmanə dəyişdi – çox istəsəm də,
13. Səni saraylarda yaşadammadım.

14. Dedilər, alimdi, cah-cəlalı var,
15. Nələr çəkdiyini bilən az oldu.
16. O qara torpağa səni qoyan tək,
17. Torpaq da çevrilib bəmbəyaz oldu.

18. Sən uçdun. Göz yaşım leysana döndü,
19. İçimi, çölümü yağışladım mən.
20. Ruhun xatirinə neçə namərdi,
21. Hətta, iblisi də bağışladım mən.

22. Döndüm yalquzağa bu şəhər boyu,
23. Yat, səni ağlamaq yaman şirindi.
24. Tiflisin o sənsiz küçələrində
25. Ruhum bayquş kimi ulayır indi.

26. Mirzə fətəlilər, mirzə cəlillər
27. Elə bu şəhərdə perik oldular.
28. Onlar da sənin tək bu yerlərdəcə
29. Döyülə-döyülə böyük oldular.

30. Yığıldıq dəfninə biz boynubükük,
31. Nə bilim, qəmlimi, şənmi ağladıq...
32. İllərlə birotaq kirayələrdə
33. Çürüdün...
34. Biz sənə günmü ağladıq!?

35. Boyuna baxdılar, sevinmədilər,
36. Sevgi paltarında kin gizlətdilər.
37. Sənin yollarının üstündə, qardaş,
38. Ardoy gizlətdilər, cin gizlətdilər.

39. Halallar sevirdi boyunu sənin,
40. Halallar bilirdi - kimdin, nə idin.
41. Tanrı hamı kimi cücərtdi səni,
42. Sən özün ucaldın, özün böyüdün.

43. Sığışa bilmirəm mən yerə, göyə,
44. Bu şəhər, bu küçə nə dardı, Allah!
45. Qardaş ölümləri azdımı mənə? -
46. Səni də ömrümdən qopardı Allah!

11. Neyleyim, diğerleri gibi kandıramadım.
12. Zaman değişti çok istesem de,
13. Seni saraylarda yaşatamadım.

14. Dediler, alimdi, azameti var,
15. Neler çektiğini bilen az oldu.
16. O kara toprağa seni koyar gibi,
17. Toprak da dönüp bembeyaz oldu.

18. Sen uçtun. Gözyaşım yağmura döndü,
19. İçime, çölüme yağmur yağdırdım ben.
20. Ruhun hatrına kaç namerdi,
21. Hatta, iblisi de bağışladım ben .

22. Döndüm yalnız kurda bu şehir boyu,
23. Yat, sana ağlamak fena tatlıdır.
24. Tiflis'in o sensiz sokaklarında
25. Ruhum baykuş gibi uluyor şimdi.

26. Mirza Feteliler, Mirza Celiller
27. Öyle bu şehirden kaçıştılar.
28. Onlar da senin gibi bu yerlerde
29. Dövüle dövüle büyük oldular.

30. Toplandık defnine boynubükük,
31. Ne bileyim, gamlı mı, şen mi ağladık...
32. Yıllarca bir odalı kiralarda
33. Çürüdün...
34. Biz sana bir gün mü ağladık!?

35. Boyuna baktılar, sevinmediler,
36. Sevgi elbisesine kin gizlettiler.
37. Senin yollarının üstünde kardeş,
38. Peri gizlettiler, cin gizlettiler.

39. Helaller seviyordu boyunu senin,
40. Helaller biliyordu kimdin, ne idin.
41. Tanrı hepsi gibi yeşertti seni,
42. Sen kendin yüceldin, kendin büyüdün.

43. Sığamıyorum ben yere, göğe,
44. Bu şehir, bu sokak ne dar, Allah!
45. Kardeş ölümleri az mıydı bana?
46. Seni de ömrümden kopardı Allah!

47. ... Dumandı ətrafı, harda işıq var,
48. Dünyanın yeri də, göyü də belə.
49. Səni mənim kimi kimlər sevdi ki,
50. Səni mənim kimi böyüdə bilə...

51. Ömür özündən getməkmiş,
52. Hərə bir cür bayılırmış.
53. Hərə bir cür röya görür,
54. Hərə bir cür ayılırmış.

55. Susdum, alışdım dilimlə,
56. Yandım, oynadım külümlə.
57. Valehlər uca ölümlə
58. Daha uca sayılırmış.

59. Tanrının qədərinə də,
60. Eşqinə, xətərinə də,
61. Sevincin kədərinə də
62. Zaman gəlir doyulurmuş.

63. Tanrı yox eyləyər kimi...
64. Odur qədərin hakimi.
65. Sən demə, yazıq Nəsimi
66. Yuxusunda soyulurmuş!

67. Ömür – ölümün nökəri,
68. Ölüm – ömürün çəpəri.
69. Əbədi ömrün xəbəri
70. "Öldü" kimi yayılırmış!

71. Hər səsə hay verən Allah,
72. Hər kəsə tay verən Allah,
73. Valehi pay verən Allah
74. Valehi də pay alırmış!

75. Borçalı – börü calası,
76. Borçalı – qurdlar vadisi.

77. Axısqadan soruş, Batumdan soruş,
78. Bakıdan, Göycədən, Qumdan soruş –
79. Hanı Hadisi?

80. Borçalı – boru calası,

47. Dumandır etrafı, nerede ışık var,
48. Dünyanın yeri de, göğü de böyle.
49. Seni benim gibi kimler sevdi ki,
50. Seni benim gibi büyütebilsin...

51. Ömür kendinden gitmekmiş,
52. Herkes bir çeşit bayılıyormuş,
53. Herkes bir çeşit rüya görüyormuş,
54. Herkes bir çeşit ayılıyormuş.

55. Sustum, tutuştum dilimle,
56. Yandım, oynadım külümle.
57. Valehler yüce ölümle
58. Daha yüce sayılıyormuş.

59. Tanrı'nın kederine de,
60. Aşkına, korkusuna da,
61. Sevincin kederine de
62. Zaman geliyor doyulurmuş.

63. Tanrı yok ediyor gibi...
64. Odur kaderin hakimi.
65. Sen söyleme, zavallı Nesimi
66. Uykusunda soyuluyormuş!

67. Ömür ölümün uşağı,
68. Ölüm ömrünün çiti.
69. Ebedi ömrün haberi
70. "Öldü" gibi yayılıyormuş!

71. Her sese ses veren Alah,
72. Herkese dengini veren Allah,
73. Valeh'i hediye veren Allah
74. Valeh'i de hediye alıyormış!

75. Borçalı, kurt yuvası,
76. Borçalı, kurtlar vadisi.

77. Ahıska'dan sor, Batum'dan sor,
78. Bakü'den, Göyçe'den, Kum'dan sor
79. Hani Hadi'si?

80. Borçalı, boru yuvası,

81. Borçalı – neft ötürən.
82. İstanbuldan soruş, Tiflisdən soruş,
83. Bakıdan, Təbrizdən, Parisdən soruş –
84. Haçan bizə ulaşacaq bu tirən?!

85. Borçalı – barış calası,
86. Borçalı – ulu körpü.
87. Bizlərin çəkdiyi ahından soruş,
88. Şairindən soruş, şahından soruş –
89. Nə vaxtadək tapdanacaq bu körpü!?

90. Borçalı – sevir Bakısını,
91. Borçalı – sevir Tiflisini.
92. Redaktordan soruş, şairdən soruş,
93. Elçilikdən soruş, nazirdən soruş,
94. Deputatdan soruş, validən soruş,
95. Müşavirdən soruş, Lalidən soruş –
96. Kimlər yıxdı Nərimanın evini!?

97. Borçalı – qədim Gürcüstan,
98. Borçalı – Valehin yurdu.
99. Sən ona bu yurdu qurandan soruş,
100. Türküstandan soruş, Turandan soruş –
101. Valehə könlündə kim heykəl qurdu...

102. Qoynunda dünyaya göz açdı...
103. Ondan
104. Tale körpə ikən bac aldı, Darvaz.
105. Udduğu havadan, içdiyi sudan
106. Sənə alqış deyib, güc aldı, Darvaz.

107. Ürəyi bir azca qırıq böyüdü,
108. Elə mənim kimi arıq böyüdü.
109. Kökü qoynundakı Hacıöyüdü,
110. Amma Türküstandan tac aldı, Darvaz.

111. Qaldırdı nə qədər haqsız öləni,
112. Yandırdı nə qədər vaxtsız güləni.
113. Yüz ömür yaşadı o mən biləni,
114. Onunçün belə tez qocaldı, Darvaz.

115. Öncə tanımadın, çəkdi nazını,
116. Yemədi toğlunu, əmlik quzunu.
117. Yüzillərdi susan telli sazını

81. Borçalı, petrol saklayan
82. İstanbul'dan sor, Tiflis'ten sor,
83. Bakü'den sor, Tebriz'den, Paris'ten sor
84. Ne zaman bize ulaşacak bu tren?!

85. Borçalı barış yuvası,
86. Borçalı ulu köprü.
87. Bizlerin çektiğini ahtan sor
88. Şairinden sor, şahından sor
89. Ne vakte kadar çiğnenecek bu köprü!?

90. Borçalı, seviyor Bakü'sünü,
91. Borçalı, seviyor Tiflis'ini.
92. Redaktörden sor, şairden sor,
93. Elçilikten sor, bakandan sor,
94. Vekilden sor, validen sor,
95. Müşavirden sor, Lali'den sor
96. Kimler yıktı Neriman'ın evini!?

97. Borçalı, kadim Gürcistan,
98. Borçalı, Valeh'in yurdu.
99. Sen ona bu yurdu kurandan sor,
100. Türkistan'dan sor, Turan'dan sor
101. Valeh'e gönlünde kim heykel dikti...

102. Koynunda dünyaya göz açtı...
103. Ondan
104. Talih körpe iken haraç aldı, Darvaz.
105. Yuttuğu havadan, içtiği sudan
106. Sana övgü yağdırıp güç aldı, Darvaz.

107. Yüreği birazcık kırık büyüdü,
108. Öyle benim gibi kim arık büyüdü.
109. Kökü koynundaki Hacıöyüdü,
110. Ama Türkistan'dan taç aldı.

111. Kaldırdı ne kader haksız öleni,
112. Yaktı ne kader vakitsiz güleni.
113. Yüz ömür yaşadı o ben bileli
114. Onun için böyle tez kocaldı, Darvaz.

115. Önce tanımadı, çekti nazını,
116. Yemedi toklusunu, süt kuzusunu.
117. Yüzyıllardır susan telli sazını

118. Təzədən kökləyib o çaldı Darvaz.

118. Yeniden akort edip o çaldı Darvaz.

119. Yeddi yerə böldü bir həyatını,
120. Yaşaya bilmədi tam muradını.
121. Göylərə ucaltdı sənin adını,
122. Özü də səninlə ucaldı, Darvaz.

119. Yedi yerde böldü bir hayatını,
120. Yaşayamadı tam muradını.
121. Göklere yüceltti senin adını,
122. Kendi de seninle yüceldi, Darvaz.

123. Torpağını bölüb paraladılar,
124. Alma bağı kimi uraladılar.
125. Öldü qürbətlərdə qohumlar, yadlar,
126. Qondu torpağına Valeh Hacılar –
127. Görürsənmi, sənə kim qaldı, Darvaz!..

123. Toprağını bölüp paraladılar,
124. Elma bağı gibi yağmaladılar.
125. Öldü gurbette, akrabalar, düşmanlar,
126. Kondu toprağına Valeh Hacılar
127. Görüyor musun, sana kim kaldı, Darvaz!

128. A dostum, Darvazdan bir yol başladıq,
129. Bu yol gah dumana, gah sisə düşdü.
130. Dolandıq Turanı, Şəki, Bakını,
131. Yenə güzarımız Tiflisə düşdü.

128. A dostum, Darvaz'dan bir yol başladık,
129. Bu yol kâh dumana, kâh sise düştü.
130. Dolaştık Turan'ı, Şeki'yi, Bakü'yü,
131. Yine ömrümüz Tiflis'e düştü.

132. Dilini anladı çeşmələr, sular,
133. Bilirdim, könlündə min cür duyğu var.
134. Qəlbinə ağırlıq verən duyğular
135. Laylaya, qoşmaya, təcnisə düşdü.

132. Dilini anladı çeşmeler, sular,
133. Biliyordum, gönlünde bin çeşit duygu var.
134. Kalbine ağırlık veren duygular
135. Ninniye, koşmaya, tecnise düştü.

136. Adsızlar ad aldı, soysuzlar titul,
137. Bizləri daşladı neçə nökər, qul.
138. Arsızlar topladı ətək-ətək pul,
139. Sonda önlərinə boş kisə düşdü.

136. Adsızlar ad aldı, soysuzlar unvan,
137. Bizleri taşladı ne kadar uşak, kul.
138. Arsızlar topladı etek etek para,
139. Sonunda önlerine boş kese düştü.

140. Sevib əzizlədik ulduzlu ayı,
141. Ruhani yol bildik Kür denən çayı.
142. Dedilər: göydədi şairin payı,
143. Yerdə yaxşı nə var – iblisə düşdü.

140. Sevip, yücelttik yıldızlı ayı,
141. Ruhani yol bildik Kür denen çayı.
142. Dediler: Göktedir şairin payı,
143. Yerde iyi ne var, iblise düştü.

144. Mən sazımı zil kökləyib "Segah" çalırdım,
145. Saçına o təzə düşən dən ağlayırdı.
146. Başkeçidin dağlarında nə xoşbət idik –
147. Ağlayırdı, amma hamı şən ağlayırdı.

144. Ben sazımı akort edip "Segah" çalıyordum,
145. Saçına o taze düşen ak ağlıyordu.
146. Başkeçid'in dağlarında ne mutlu idik
147. Ağlıyordu ama hepsi şen ağlıyordu.

148. Biz iyrimi tələbəydik, sən bizə qardaş,
149. Hamamlıda çəmənlikdə qurmuşduq bardaş.
150. Təbiət də bizi sevib olmuşdu sirdaş,
151. Qərarxacın başındakı çən ağlayırdı.

148. Biz yirmi talebeydik, sen bize kardeş,
149. Hamamlı'da çimenlikte kurmuştuk bağdaş.
150. Tabiat da bizi sevip olmuştu sırdaş,
151. Gararhac'ın başındaki sis ağlıyordu.

152. Xəyal məni o günlərə yamanca çəkir:	152. Hayal beni o günlere fena çekiyor:
153. Qonağmızdı iki ozan – Nurəddin, Bəkir.	153. Misafirmizdi iki ozan, Nureddin, Bekir.
154. Şakir, Zülal, Elçin, Novruz, Mahbilə, Zakir,	154. Şakir, Zülal, Elçin, Novruz, Mahbile, Zakir,
155. Şəfəq, Fərdanə... hamısı tən ağlayırdı.	155. Şafak, Ferdane... Hepsi sitemli ağlıyordu.
156. Sənsizliyi qərib könlüm indi çox duyur,	156. Sensizliği garip gönlüm şimdi çok hissediyor,
157. Gecə-gündüz kürəyimə batan ox duyur...	157. Gece-gündüz küreğime batan ok hissediyor...
158. Sol yanımda bir vələsdə bülbül oxuyur,	158. Sol yanımda bir gürgende bülbül ötüyor,
159. Sağ yanımda dirsəklənib sən ağlayırdın.	159. Sağ yanımda dirsekleyip sen ağlıyordun.
160. Niyə sevdin, əzizlədin məni bu qədər,	160. Niye sevdin, yücelttin beni bu kadar,
161. Axı indi məni yeyib tükədir kədər.	161. Şimdi beni yiyip tüketiyor keder.
162. Səhər tezdən gözüm yaşlı əlimdə dəftər	162. Sabah erkenden gözüm yaşlı elimde defter
163. Ayseli yayındırıram:	163. Aysel'den gizliyorum:
164. - Mən ağlayırdım?!	164. -Ben ağlıyordum?!
165. O Osmanlı yolundakı qədim dar boğaz,	165. O, Osmanlı yolundaki kadim dar boğaz,
166. O Qəribdən qan fışqıran divanə avaz,	166. O Garib'den kan fışkıran divane avaz,
167. Mehralını ərən edən o qoca Darvaz,	167. Mihrali'yi eren eden o koca Darvaz,
168. Sən köçəndə, qar altında qan ağlayırdı...	168. Sen göçtüğünde, kar altında kan ağlıyordu...
169. Gəlin, bu adamı təzdən tanıyaq:	169. Gelin, bu adamı hemen tanıyalım:
170. Ayna tək paklıqdan tikilən adam.	170. Cam gibi pak olan adam.
171. Özünü biləndən	171. Kendini bilen
172. yorğun gözləri	172. Yorgun gözleri
173. Oğuz yollarına dikilən adam.	173. Oğuz yollarına dikilen adam.
174. Gedib övliyaya dirənir soyu,	174. Gidip evliyaya dayanıyor soyu,
175. Millətin ağ günü - ən böyük toyu.	175. Milletin ak günü, en büyük düğünü
176. Gecəli-gündüzlü	176. Geceli gündüzlü
177. bir ömür boyu	177. Bir ömür boyu
178. Yuxusu gözündən tökülən adam.	178. Uykusu gözünden dökülen adam.
179. Koması kasıbdı,	179. Kulübesi fakirdi,
180. izzət-nəfsi tox,	180. İzzeti nefsi tok,
181. Haqqa "əvət" dedi, müxənnətə "yox".	181. Hakka "evet" dedi, muhanete "yok."
182. O beş-altı arşın ağ kəfəndən çox,	182. O beş, altı arşın ak kefenden çok,
183. Otuz ağ kitaba bükülən adam.	183. Otuz ak kitaba bükülen adam.
184. Ömrünü şam edib, zillətə verib,	184. Ömrünü mum edip, zillete verip,
185. Özündən xəbərsiz şöhrətə verib,	185. Kendinden habersiz şöhrete verip,
186. Fəxrini, Namiqi millətə verib,	186. Fahri'yi, Namık'ı millete verip
187. Sakitcə aradan çəkilən adam...	187. Sessizce aradan çekilen adam...

188. Bir işıqlı iş görəndə,
189. Vallah, adam işıqlanır.
190. Qarış-qarış,
191. addım-addım,
192. Ev-ev, dam-dam işıqlanır.

193. Beş işıqlı iş görəndə,
194. Adam daha işıqlanır.
195. İşıqlanır bütün günü
196. Səhər tezdən axşama,

197. Axşamdan
198. ta sabaha işıqlanır.

199. İşıqlı iş görən adam
200. Elə alışır işığa,
201. Elə qarışır işığa –
202. Əriyir işığa dönür,
203. Nidalı bir aha dönür,
204. Gözümüzün önündəcə
205. Müqəddəs bir ruha dönür,
206. İşıqlanır, işıqlaşır,
207. İşıq sürətilə bizdən
208. Bir andaca uzaqlaşır,
209. Qayıdır, Allaha dönür…

2010

188. Bir ışıklı iş görünce,
189. Vallahi, insan aydınlanıyor.
190. Karış karış
191. Adım adım,
192. Ev ev, dam dam aydınlanıyor.

193. Beş ışıklı iş görünce,
194. İnsan daha aydınlanıyor.
195. Aydınlanıyor bütün günü
196. Sabah erkenden akşama,

197. Akşamdan
198. Ta sabaha aydınlanıyor.

199. Işıklı iş gören adam
200. Öyle alışıyor ışığa,
201. Öyle karışıyor ışığa
202. Eriyor ışığa dönüyor,
203. Nidalı bir aha dönüyor,
204. Gözümüzün önünde
205. Mukaddes bir ruha dönüyor,
206. Işıklanıyor, ışıklanıyor,
207. Işık sureti ile bizden
208. Bir anda uzaklaşıyor,
209. Dönüyor, Allah’a dönüyor.

ADAM SEVGİDƏN YORULUR (241)

1. Adam birdən bulaq kimi
2. Qaynayır, axır, durulur.
3. Bir könüldən min könülə
4. Yad bir qadına vurulur.

5. Unudur pis adamları,
6. Sürgünləri, edamları...
7. Gecə yandırır şamları,
8. Bir ağ bədənə sarılır.

9. Sarılır sarmaşıq kimi,
10. Tel-telə dolaşıq kimi...
11. Dar bacadan işıq kimi
12. Zinrik otağa sorulur.

İNSAN SEVGİDEN YORULUYOR

1. İnsan birden pınar gibi
2. Kaynıyor, akıyor, duruluyor.
3. Bir gönülden bin gönüle
4. Yabancı bir kadına vuruluyor.

5. Unutuyor kötü adamları,
6. Sürgünleri, idamları…
7. Gece yaktırıyor mumları,
8. Bir ak bedene sarılıyor.

9. Sarılıyor sarmaşık gibi,
10. Tel tele dolaşık gibi…
11. Dar bacadan ışık gibi
12. Karanlık odaya giriyor.

13. ...Sevincdən, dərddən, gileydən,
14. Sazdan, kamançadan, neydən,
15. Adam dünyada hər şeydən,
16. Hətta sevgidən yorulur...

13. Sevinçten, dertten, tasadan,
14. Sazdan, kemençeden, neyden,
15. İnsan dünyada her şeyden,
16. Hatta sevgiden yoruluyor…

BİLDİRMƏ (242)
(Dostum Cambul Məmmədliyə)

1. A düz adam, tərs adama
2. Düz olduğunu bildirmə.
3. Bir gündə yüz doluxsunub,
4. Min dolduğunu bildirmə.

5. Bildirmə saf olduğunu,
6. Əhli-kitaf olduğunu,
7. İçində saxla ahını,
8. Tək qaldığını bildirmə.

9. Aşkar ağlama qəhərdən –
10. İgid (!) yıxılar yəhərdən.
11. Gecəni yıxan səhərdən
12. Dərs aldığını bildirmə.

13. Dağ suyu tək duru adam,
14. Yaradanın nuru adam,
15. Qanadını qoru, adam,
16. Ucaldığını bildirmə...

BİLDİRME
(Dostum Cambul Memmedli'ye)

1. A doğru insan, ters insana
2. Doğru olduğunu bildirme.
3. Bir günde yüz ağlamaklı olup
4. Bin olduğunu bildirme.

5. Bildirme saf olduğunu,
6. Ehli kitap olduğunu,
7. İçinde sakla ahını,
8. Tek kaldığını bildirme.

9. Aşikâr ağlama kahırdan
10. Yiğit (!) yıkılır eyerden.
11. Geceyi yıkan seherden
12. Ders aldığını bildirme.

13. Dağ suyu gibi duru insan,
14. Yaratanın nuru insan,
15. Kanadını koru, insan,
16. Yüceldiğini bildirme...

EŞQ (243)

1. Birdən birə bu gözəlin
2. Gözü gözümə sataşdı,
3. Bircə kəlmə pıçıldadım,
4. Sözü sözümə sataşdı.

5. Danışdıq, güldük üz-üzə,
6. Hərdən baxışdıq göz-gözə,
7. Qəfil oturduq diz-dizə,
8. Dizi dizimə sataşdı.

9. Birdən dərdimi tərgitdim,
10. Tullayıb gitarı getdim,
11. Çarpayıya sarı getdim,
12. İzi izimə sataşdı.

AŞK

1. Birdenbire bu güzelin
2. Gözü gözüme ilişti,
3. Bir tek kelime fısıldadım,
4. Sözü sözüme ilişti.

5. Konuştuk, güldük, yüz yüze,
6. Bazen bakıştık göz göze,
7. Gafil oturduk diz dize,
8. Dizi dizime ilişti.

9. Birden derdimi terk ettim,
10. Atıp gitarı gittim,
11. Yatağa doğru gittim,
12. İzi izime ilişti.

13. ...Vurulmuşdu şeirə deyə, -
14. Barmaqları kürəyimə,
15. Ağ sinəsi ürəyimə,
16. Üzü üzümə sataşdı.

13. Vurulmuştu şiire,
14. Parmakları küreğine,
15. Ak sinesi yüreğime,
16. Yüzü yüzüme ilişti.

BAXIN (244)

1. Elə bilirdim ölmüşəm,
2. Ölməmişəm, mənə baxın.
3. Göydən enmiş adam kimi,
4. Baxın, dönə-dönə baxın.

5. Cəzası yox belə suçun –
6. Şairlərə ölüm saçın!
7. Bacarsanız siz də uçun,
8. Göydən enə-enə baxın!

9. Kef çəkin, bəh-bəh, nə qəşəng...
10. Doldurun şar, atın fişəng.
11. Məni əlinizdə tüfəng,
12. Pusun, sinə-sinə baxın.

13. Pulunuzu yandırmayın,
14. Boş durmayın, xam durmayın,
15. O çılpaqdan yan durmayın,
16. Açılıbdı sinə... baxın!..
2013

BAKIN

1. Öyle sanıyordum ölmüşüm,
2. Ölmemişim, bana bakın.
3. Gökten inmiş insan gibi,
4. Bakın, döne döne bakın.

5. Cezası yok böyle suçun
6. Şairlere ölüm saçın!
7. Becerirseniz siz de uçun,
8. Gökten ine ine bakın!

9. Keyif sürün, aferin, ne güzel...
10. Doldurun balon, atın fişek.
11. Beni elinizde tüfek,
12. Pusun, gizli gizli bakın.

13. Paranızı yakmayın,
14. Boş durmayın, ham durmayın,
15. O çıplaktan yana durmayın,
16. Açılmıştı sine... Bakın!..

SƏN ALLAH, BU QADINA BAX (245)

1. Sən Allah, bu qadına bax, -
2. Yeriyəndə yel dayanır.
3. Mizrab əlimdən sürüşür,
4. Sazda on bir tel dayanır.

5. Yerimir, quş kimi süzür,
6. Dərya pərisidi, üzür,
7. Göylər ona qurşaq düzür,
8. Leysan kəsir, sel dayanır.

9. Yeridikcə əriyirəm,
10. İtib gedir dərd, kədər, qəm...
11. İstəyirəm nəsə deyəm,
12. Dodaq çaşır, dil dayanır.

SEN ALLAH, BU KADINA BAK...

1. Sen Allah, bu kadına bak,
2. Yürüyünce yel duruyor.
3. Mızrap elimden kayıyor,
4. Sazda on bir tel duruyor.

5. Yürümüyor, kuş gibi süzülüyor,
6. Derya perisidir, yüzüyor,
7. Gökler ona kuşak diziyor,
8. Yağmur bitiyor, sel duruyor.

9. Yürüdükçe eriyorum,
10. Yitip gidiyor dert, keder, gam...
11. İstiyorum nasıl diyeyim,
12. Dudak şaşıyor, dil duruyor.

2013

ADAM SAKİT SEVƏR (246)

1. Adam sakit sevər; kirimiş, gizlin,
2. Sevgini ruhunda daşıyar adam.
3. Bağırmaz, çığırmaz "sevirəm" deyə,
4. Eləcə sevgiynən yaşayar adam.

5. Sevgini ruhunda daşıyar adam,
6. Ruhunu Tanrının sirdaşı bilər.
7. Gücü bol olana qardaş çox olur,
8. Gücü tükənəni qardaşı bilər.

9. Bağırmaz, çığırmaz "sevirəm" deyə,
10. Sevilən sevgini səssiz eşidir.
11. Nifrəti üz-üzə bağırmaq kişi,
12. Sevgini bağırmaq yaltaq işidir.

13. Eləcə sevgiynən yaşayar adam,
14. Ağlayar sevgiynən, gülər sevgiynən.
15. Hətta iblisin də yuxularına
16. Eşqli adamlar gələr sevgiynən...

İNSAN SESSİZ SEVER

1. İnsan sessiz sever; sessizce, gizli,
2. Sevgisini ruhunda taşır insan.
3. Bağırmaz, çağırmaz " seviyorum" diye,
4. Öylece sevgiyle yaşar insan.

5. Sevgisini ruhunda taşır insan,
6. Ruhunu Tanrı'nın sırdaşı bilir,
7. Gücü bol olana kardeş çok olur,
8. Gücü tükeneni kardeşi bilir.

9. Bağırmaz, çağırmaz " seviyorum" diye,
10. Sevilen, sevgiyi sessiz işitir.
11. Nefreti, yüze bağırmak insan,
12. Sevgiyi bağırmak yaltak işidir.

13. Öylece sevgiyle yaşar insan.
14. Ağlar sevgiyle, güler sevgiyle.
15. Hatta iblisin de rüyalarına
16. Aşklı insanlar gelir sevgiyle.

2013

MƏN DÜZƏM, SƏHRAYAM, GÜLÜM (247)

1. Məni də qəmə buladın
2. Qəm daman görkəmin ilə.
3. Susmadın, gülüm, uladın
4. Sakin, səssiz qəmin ilə.

5. Sənə nədən ümid verim? –
6. Özüm möhtacam ümidə.
7. Nə üzə bilirəm, gülüm,
8. Nə də mənə yer verən yox
9. Yer deyilən bu gəmidə.

10. Hər kəsə qulaq verirəm,
11. Hamının sözü bal dadır.
12. Axşam məni öyən dostum
13. Sübh tezdən məni aldadır,
14. Məndən aralı dur, gülüm.

15. Sevgi qırx-əlli günlükdür,

BEN DÜZLÜĞÜM, SAHRAYIM, GÜLÜM

1. Beni de gama buladın
2. Gam damlayan görkemin ile.
3. Susmadın, gülüm, uludun
4. Sakin, sessiz gamın ile.

5. Sana neden ümit vereyim?
6. Kendim muhtacım ümide.
7. Ne yüzebilirim, gülüm,
8. Ne de bana yer veren yok
9. Yer denilen bu gemide.

10. Herkese kulak veriyorum,
11. Hepsinin sözünden bal akıyor.
12. Akşam beni öven dostum
13. Sabah beni aldatıyor,
14. Benden uzak dur, gülüm.

15. Sevgi kırk elli günlüktür,

16. Sənə ev gərək, bağ gərək.	16. Sana ev gerek, bağ gerek.
17. Mən düzəm, səhrayam, gülüm,	17. Ben düzlüğüm, sahrayım, gülüm,
18. Sənin arxanda dağ gərək.	18. Senin arkanda dağ gerek.
19. ...Bu məhəbbət ötəridi,	19. Bu aşk geçici,
20. Ağlama, gülüm, ağlama.	20. Ağlama, gülüm, ağlama.
21. Mənim sonuncu qapımı	21. Benim sonuncu kapımı
22. Göz yaşlarınla bağlama...	22. Gözyaşlarınla bağlama...

NAĞIL (248)	**MASAL**
1. Ax... Mən oyananda gün-günortaydı –	1. Ah... Ben uyanınca tam gün ortasıydı
2. Pusquda duranlar sonuncu payı,	2. Pusuda duranlar sonuncu payı,
3. Sonuncu tikəni aparmışdılar;	3. Sonuncu dikeni götürmüşlerdi;
4. Uzadıb gecəni, söndürüb Ayı,	4. Uzatıp geceyi, söndürüp ayı,
5. Qayığı, yelkəni aparmışdılar.	5. Kayığı, yelkeni götürmüşlerdi.
6. Ax... Gör mən kimlərə bel bağlamışdım –	6. Ah... Gör ben kimlere bel bağlamıştım
7. Tək-tənha qalmışdım ləpədöyəndə;	7. Tek yalnız kalmıştım taşlık sahilde;
8. Dəli bir qışqırıq vardı içimdə:	8. Deli bir haykırış vardı içimde:
9. Bu yalın ayaqla payi-piyadə	9. - Bu yalın ayakla, bu boş elimle
10. Ac-susuz haraya, necə köçüm bə...	10. Aç susuz nereye, nasıl göçeyim be!?
11. Ax... Qumsuz sahildə axşam düşürdü,	11. Ah... Kumsuz sahilde akşam oluyordu,
12. Göydə Tanrı idi, Yerdə mən idim,	12. Gökte Tanrı idi, yerde ben idim,
13. Arxam qayalıqdı, önüm okean...	13. Dört yanım kayalık, deniz ve... Hasret;
14. Ruhum hönkürürdü, pıçıldayırdı:	14. Ruhum hıçkırıyordu, fısıldıyordı:
15. "Sona bülbüllər"i oxu... oxu, yan!..	15. - Gamlı bir şarkıyı söyle ve... Sabret.
16. Ax... Mən ulayırdım, oxumurdum ki,	16. Ah... Ben uluyordum... Söylemiyordum,
17. Sən demə, Tanrıya layla çalırmış	17. Meğerse, Tanrı'ya ninni okuyormuş
18. Üzümdə nəqş olan hüznün görkəmi.	18. Yüzümde nakış olmuş hüznün görkemi.
19. ...Dərya ortasında nazlı bir gəmi	19. Derya ortasında nazlı bir gemi
20. Üzürdü sahilə açıb yelkəni.	20. Yüzüyordü sahile açıp yelkeni.
21. ....İllər ötüb keçdi...	21. Yıllar geldi geçti...
22. Öz gəmim ilə,	22. Kendi gemim ile,
23. Özümün öz bəyaz yelkənim ilə	23. Beyaz yelkenim ile
24. Bir səfər eylədim həmin sahilə;	24. Bir sefere çıktım aynı sahile
25. Mənim son tikəmlə adam olanlar,	25. Benim son parçamla adam olanlar,
26. Mənim qayığımla gəmi alanlar	26. Benim kayığımla gemi alanlar
27. Sahildə lüt-üryan ulayırdılar...	27. Şimdi çırılçıplak uluyorlardı...
28. ...Nə qədər şirən var, dadın-tamın var,	28. Ne kadar balın var, tadın var,

29. Nankorlar əmzik tək sorarlar səni.
30. Elə ki odundan od götürdülər,
31. Kibrit çöpü kimi qırarlar səni...

29. Nankörler emzik gibi emerler seni.
30. Öyle ki odundan od götürdüler,
31. Kibrit çöpü gibi kırarlar seni...

32. ...Adamla doludu bu saray, bu dam,
33. Gedib uzaqlarda peyğəmbər gəzmə.
34. Əlini ulduza uzadan adam,
35. Ayağın altında gülləri əzmə...

32. İnsanla dolu bu saray, bu dam,
33. Gidip uzaklarda peygamber arama.
34. Elini yıldıza uzatan insan,
35. Ayağının altında gülleri ezme...

36. İlahi, sən mənə güc ver, dözüm ver, -
37. Qayğıdan, qəhrdən incəlirəm mən.
38. Gecələr başımı yastığa qoyub,

36. İlahi, sen bana güç ver, sabır ver,
37. Kaygıdan, kahırdan inceliyorum ben.
38. Geceleri başımı yastığa koyup,

39. Ana alqışında dincəlirəm mən...

39. Ana duasında dinleniyorum ben...

40. Zərif bədəninə heyran olmuşam,
41. Qara xalın varmı boynunda sənin?
42. Səhrasan, yandırma məni bu qədər,
43. Çəmən ol, dincəlim qoynunda sənin!

40. Zarif bedenine hayran olmuşum,
41. Kara benin var mı boynunda senin?
42. Sahrasın, yakma beni bu kadar,
43. Çimen ol, dinleneyim koynunda senin!

44. ...Səni xatırladım kirimiş, dalğın,
45. Anladım dost dosta necə tən gəlir.
46. Hər zamankı kimi səsin-sorağın
47. O mənə daş dəyən küçədən gəlir...

44. Seni hatırladım sessiz, dalgın,
45. Anladım dost dosta nasıl karşılık verirmiş.
46. Her zamanki gibi haberin
47. O bana taş değen sokaktan geliyor...

48. ...Biz bir dəfə sürgün olduq, qurtulduq,
49. Bəs neyləsin hər gün ölən bəndələr?
50. Nə Sibirə, nə səhraya, nə düzə,
51. Öz içinə sürgün olan bəndələr?

48. Biz bir defa sürgün olduk, kurtulduk,
49. Yeter neylesin her gün ölen insanlar?
50. Ne Sibirya'ya ne sahraya ne düzlüğe,
51. Kendi içine sürgün olan insanlar?

52. ...İpək saçlarını pənbə istəklə
53. Duvaq tək üzünə səribdi bu qız.
54. Kükürd qarası tək tezcə alışan,
55. Kibrit çöpü kimi zərifdi bu qız.

52. İpek saçlarını pembe arzuyla
53. Duvak gibi yüzüne sermişti bu kız.
54. Kükürt karası gibi çabuk yanan,
55. Kibrit çöpü gibi zarifti bu kız.

56. Hər gün sağa-sola öyüd paylayır
57. Mövlanə adamlar, şaman adamlar.
58. Hinində bəzəkli toyuğu qoyub,
59. Xoruzdan yumurta uman adamlar.

56. Her gün sağa sola öğüt veriyor
57. Mevlana adamlar, şaman adamlar.
58. Kümesinde benekli tavuğu bırakıp
59. Horozdan yumurta uman adamlar.

60. Mən sənə bircə yol yalan demədim,
61. Sənsə hər fürsətdə məni aldatdın.
62. Sən mən olammazsan, mən sən olammam,
63. Nə yaxşı, özünü məndən azaltdın.

60. Ben sana bir defa yalan söylemedim,
61. Sense her fırsatta beni aldattın.
62. Sen ben olamazsın, ben sen olamam,
63. Ne iyi kendini benden uzaklaştırdın.

64. Tanrı belə yazıb: dərdin üstündə
65. Do, re, mi, fa... kimi not-not ucalım.
66. Sən mənə dönmədən dərd ver, a zalım,
67. Mən hərif hər dəfə qadanı alım...

68. Biz padşahla heç oturub durmadıq,
69. Vəzirlərlə gətirmədi işimiz.
70. Darğalara baş əymədik, di gəl ki,
71. Zülüm çəkdi cocuğumuz, eşimiz...

72. Öyülə-öyülə böyümədik biz,
73. Döyülə-döyülə böyüdük, dostum.
74. Əyilə-əyilə böyümədik biz,
75. Üyülə-üyülə böyüdük, dostum.

76. Mən canımdan qovalayım,
77. bu istini, bürkünü...
78. Sən də yürü mənə tərəf,
79. Unut qorxu, hürkünü...

80. Kədərli şeirlər qoşmada çətin yazılar
81. Dərdli şeirlər müxəmməsdə ah çəkəmməz.
82. Şairlər gülə-gülə ölə bilsə də, fəqət,
83. Dərisini soysan da, sevmədən ah çəkəmməz.

2013

AZADLIQ NƏ GÖZƏL İMİŞ (249)

1. Azadlıq nə gözəl imiş,
2. Sürgünü yox, ölümü yox.
3. Katorqanın məşəqqəti,
4. Zirzəminin zülümü yox.

5. Azadlıq nə gözəl imiş,
6. Qazanmağın min yolu var.
7. Çeşid-çeşid firqələrin
8. Mərkəzi, sağı, solu... var.

9. Azadlıq nə gözəl imiş,
10. Get, lap arvadı çılpaq al.
11. Təki pulun olsun, gülüm,
12. İstərsən Aydan torpaq al.

64. Tanrı böyle yazmış: Derdin üstünde
65. Do, re, mi, fa... gibi nota nota yüceldim.
66. Sen bana dönmeden dert ver, a zalim,
67. Ben saf her defasında sana kurban olayım...

68. Biz padişahla hiç yan yana gelmedik,
69. Vezirlere bir olmadı işimiz.
70. Başkanlara baş eğmedik, di gel ki,
71. Zulüm çekti çocuğumuz, eşimiz...

72. Övüle övüle büyümedik biz,
73. Dövüle dövüle büyüdük, dostum.
74. Eğile eğile büyümedik biz,
75. Öğütüle öğütüle büyüdük, dostum.

76. Ben canımdan kovalayım
77. Bu sıcaklığını, kızgınlığını...
78. Sen de yürü benden taraf,
79. Unut korku, paniğini...

80. Kederli şiirler koşmada zor yazılır
81. Dertli şairler muhammeste ah çekemez.
82. Şairler güle güle ölebilse de,
83. Derisini de soysan da, sevmeden ah çekemez.

AZATLIK NE GÜZELMİŞ

1. Azatlık ne güzel imiş,
2. Sürgünü yok, ölümü yok.
3. Katorganın meşakkati,
4. Bodrumun zulümü yok.

5. Azatlık ne güzel imiş,
6. Kazanmanın bin yolu var,
7. Çeşit çeşit partilerin
8. Merkezi, sağı, solu...Var.

9. Azatlık ne güzel imiş,
10. Git, çok avratı çıplak al.
11. Tek paran olsun gülüm,
12. İstersen aydan toprak al.

13. Azadlıq nə gözəl imiş,
14. Azad baş asan qatılır.
15. Məhləmizdəki bulağın
16. Suyu da pulnan satılır.

17. Hər yer necə gözəlləşir,
18. Günü-gündən başqalaşır,
19. Azadlıq nə gözəl imiş,
20. Hər şey azad bahalaşır.

21. ...Amma sözü alan yoxdu,
22. Şair ağılsızdı, gülüm,
23. Bircə ölüm ucuzlaşıb,
24. Bir də dərd pulsuzdu, gülüm...
2013

13. Azatlık ne güzel imiş,
14. Azat baş kolay kandırılır.
15. Mahallemizdeki bulağın
16. Suyu da parayla satılıyor.

17. Her yer nasıl güzelleşiyor,
18. Günden-güne başkalaşıyor,
19. Azatlık ne güzel imiş.
20. Her şey azat pahalılaşıyor.

21. Ama sözü alan yoktu,
22. Şair akılsızdır, gülüm,
23. Bir tek ölüm ucuzlaşmış,
24. Bir de dert parasızdı, gülüm...

ÇUĞULLARA (250)

1. Nə durmusunuz pusquda,
2. Yığışın, asdırın məni.
3. Əgər gücünüz çatmasa,
4. Zindana basdırın məni.

5. Yığışın asdırın məni, -
6. Sizi tərif edəmmirəm
7. Zindana basdırın məni, -
8. Sizin yolnan gedəmmirəm.

9. Sevginizin əsli – riya,
10. Eşqinizin əsli – nizə.
11. Tfu, şortu əslinizə,
12. Tfu, iblis nəslinizə!..

CASUSLARA

1. Niye durmuşsunuz pusuda,
2. Toplanın, astırın beni.
3. Eğer gücünüz yetmezse,
4. Zindana attırın beni.

5. Toplanın, astırın beni,
6. Sizi tarif edemiyorum
7. Zindana attırın beni,
8. Sizin yoldan gidemiyorum.

9. Sevginizin aslı, riya,
10. Aşkınızın aslı, mızrak.
11. Tü, ahlaksız aslınıza,
12. Tü, iblis neslinize!

XIX YÜZİL QOŞMASI (251)

1. Tarix yarpağını səpələ bir-bir, -
2. Zəfər şeypurunu çalan yurda bax!
3. Yeddi məmləkətə, yetmiş oymağa
4. Zəlzələ, vəlvələ salan yurda bax!

5. Yağını, namərdi yollarda yoran,
6. Xandan, pristavdan haqq-hesab soran,
7. Keçmişə sinəsi qalxıb-qabaran,
8. Bu günə gözləri dolan yurda bax!

19. YÜZYIL KOŞMASI

1. Tarih yaprağını aç bak bir bir,
2. Zafer borazanını çalan yurda bak!
3. Yedi memlekete, yetmiş oymağa
4. Zelzele, velvele salan yurda bak!

5. Düşmanını, namerdi yollarda yoran,
6. Handan, komiserden hak hesap soran,
7. Geçmişe sinesi kalkıp kabaran,
8. Bugüne gözleri dolan yurda bak!

9. İgid deyilənin dostu kəhərdi,
10. İndi əlindəki boş bir yəhərdi,
11. Barmaqla sananır comərdi, mərdi,
12. Satqını, şərçisi kalan yurda bax!

13. Şarlatan lağ edir alim dərsinə,
14. Millətə dərs keçir ağ bud, tər sinə...
15. Bir rükət namazı üzü tərsinə,
16. Abdəstsiz, qibləsiz qılan yurda bax.

17. Götür bu şeiri də, suka, tax işə,
18. Oğraşı qəhrəman... işə bax, işə!
19. Quldurun altında pozğun, fahişə,
20. Alimin belində palan yurda bax!

21. Şairlər baş əyməz yekə sərlərə,
22. Arvaddan yoğrulmuş yumşaq ərlərə.
23. Cırımağızlara, kəlpeysərlərə,
24. Çuğundur üzlərə qalan yurda bax!

9. Yiğit denilenin dostu dorudur,
10. Şimdi elindeki boş bir eyerdir,
11. Parmakla sayılır cömerti, merti,
12. Alçağa, şerre kalan yurda bak!

13. Şarlatan alay ediyor alim dersine,
14. Millete ders veriyor ak but, taze sine...
15. Bir rekat namazı yüzü tersine,
16. Abdestsiz, kıblesiz kılan yurda bak.

17. Götür bu şiiri de, casus, ihbar et,
18. Hırsızı kahraman...İşe bak, işe!
19. Eşkıyanın altında ahlaksız, fahişe,
20. Alimin belinde palan yurda bak!

21. Şairler baş eğmez büyük başlara,
22. Avrattan yoğrulmuş yumuşak erlere.
23. Büyük ağızlılara, kel kafalara,
24. Casus yüzlere kalan yurda bak!

GÖZLƏMƏ BAZAR GÜNÜNÜ (252)

1. Gözləmə bazar gününü,
2. Şənbə günü gəl, gülüm.
3. Gəl, eşqinlə bəslədiyim
4. Pənbə gülü dər, gülüm.

5. Uzaqlarda ah çəkirsən,
6. Hər ahda bir günah var.
7. Gözləmə bazar gününü,
8. Hələ bazara çox var.

9. Gözləmə bazar gününü,
10. Ruhum solar, saralar.
11. Sevgi də sular kimidir,
12. Axa-axa durular.

13. Gözləmə bazar gününü,
14. Şənbə günü gəl, gülüm.
15. Sonra yenə gözləyərəm,
16. İstərsən yüz il, gülüm...

BEKLEME PAZAR GÜNÜNÜ

1. Bekleme pazar gününü,
2. Cumartesi günü gel, gülüm.
3. Gel, aşkınla beslediğim
4. Pembe gülü topla, gülüm.

5. Uzaklarda ah çekersin,
6. Her ahda bir günah var.
7. Bekleme pazar gününü,
8. Henüz pazara çok var.

9. Bekleme pazar gününü,
10. Ruhum solar, sararır.
11. Sevgi de sular gibidir,
12. Aka aka durulur.

13. Bekleme pazar gününü,
14. Cumartesi günü gel, gülüm.
15. Sonra yine beklerim,
16. İstersen yüzyıl, gülüm.

MƏNİ ŞUŞAYA GÖNDƏRİN (253)

BENİ ŞUŞA’YA GÖNDERİN

1. Yağıb-yağıb boşalmışdım,
2. Bulud tək dolmağa gəldim.
3. Mən dilimin yaddaşında
4. Söz olub qalmağa gəldim.

5. Zikr etdim həsrət ötəndə,
6. Könlüm murada yetəndə.
7. O Vətəni bu Vətəndə
8. Xəyala dalmağa gəldim.

9. A yurddaş, a qardaş-bacı,
10. Baxmayın mənə qıyqacı! –
11. Mən ağ gündə çiçək açıb,
12. Boz gündə solmağa gəldim.

13. Xəstə könlümü dindirin,
14. Sıcaq söznən sevindirin,
15. Məni Şuşaya göndərin,
16. Mən şəhid olmağa gəldim...
1997

1. Yağıp yağıp boşalmıştım,
2. Bulut gibi dolmaya geldim.
3. Ben dilimin aklında
4. Söz olup kalmaya geldim.

5. Zikrettim hasret geçtiğinde,
6. Gönlüm murada erdiğinde.
7. O vatanı bu vatanda
8. Hayale dalmaya geldim

9. A yurttaş, a kardeş bacı,
10. Bakmayın bana kötü!
11. Ben ak günde çiçek gibi açıp,
12. Boz günde solmaya geldim.

13. Hasta gönlümü susturun,
14. Sıcak sözle sevindirin,
15. Beni Şuşa'ya gönderin
16. Ben şehit olmaya geldim...

GÖRÜRƏM (254)

1. Ağaca yox, meşəni görürəm,
2. Şüanı yox, şüşəni görürəm,
3. Damlanı yox, dənizi görürəm,
4. Ooff, adamlar, içinizi görürəm.

5. Oxu yox, kamanı görürəm,
6. Ayı yox, səmanı görürəm,
7. O çayı yox, o dənizi görürəm,
8. Ooff, adamlar, içinizi görürəm.

9. Dağı yox, dumanı görürəm,
10. Yeri yox, zamanı görürəm,
11. Mələyi yox, iblisi görürəm,
12. Ooff, adamlar, içinizi görürəm.

13. Adamı yox, Tanrını görürəm,
14. Həyatı yox, anrını görürəm,
15. Şeytanı yox, sizi, sizi görürəm,
16. Ooff, adamlar, içinizi görürəm...
2014

GÖRÜYORUM

1. Ağacı değil, ormanı görüyorum,
2. Güneş ışığını değil, camı görüyorum.
3. Damlayı değil, denizi görüyorum,
4. Ooff insanlar, içinizi görüyorum.

5. Oku değil, kemanı görüyorum,
6. Ayı değil, semayı görüyorum,
7. O çayı değil, o denizi görüyorum,
8. Ooff insanlar, içinizi görüyorum.

9. Dağı değil, dumanı görüyorum,
10. Yeri değil, zamanı görüyorum,
11. Meleği değil, iblisi görüyorum,
12. Ooff insanlar, içinizi görüyorum.

13. İnsanı değil, Tanrı'yı görüyorum,
14. Hayatı değil, sonrasını görüyorum,
15. Şeytanı değil, sizi, sizi görüyorum,
16. Ooff insanlar, içinizi görüyorum.

26 FEVRAL – XOCALI BİZİM (255)

26 ŞUBAT HOCALI BİZİM

1. Hərlənim boyuna, sevgili millət,
2. Dolanım başına, qadanı alım.
3. Mənə dua eylə - beş-on adamnan
4. Ağlaya-ağlaya Ağdamı alım.

5. Mənə dua eylə - yığım beş adam,
6. Yanvarda, fevralda yaxşı ağlayım,
7. Soyuq Xocalıda can verənlərin
8. Yasını hamıdan yaxşı saxlayım.

9. Yığışaq, ağlayaq və... cəsurlaşaq,
10. Zəncirli-zəncirsiz sinəyə döyək.
11. Yezidi söyürük min ildən çoxdu,
12. Yığışaq bir az da "hayları" söyək.

13. Nə lazım Şuşanın xarıbülbülü,
14. Bəslə qərənfili, sev gülü, millət.
15. Borda manısları tox toğlu kimi,
16. Yaxşı burcutsunlar, sevgili millət.

17. ...Basdır torpaq deyib poz verənləri,
18. Dəfn elə cavanlı-qocalı bizi.
19. Üç yüz altmış dörd gün şıllaq atırıq,
20. İyirmi altı fevral – Xocalı bizim!..

1. Dolanayım boynuna, sevgili millet,
2. Dolanayım başına, kurban olayım.
3. Bana dua et, beş, on adamla
4. Ağlaya ağlaya Ağdam'ı alayım.

5. Bana dua et yığayım beş adam,
6. Ocakta, şubatta iyi ağlayayım,
7. Soğuk Hocalı'da can verenlerin
8. Yasını herkesten iyi tutayım.

9. Toplanalım, ağlayalım ve cesurlaşalım,
10. Zincirli zincirsiz sineyi dövelim.
11. Yezidi sövüyoruz bin yıldan fazla,
12. Toplanalım biraz da "hayları" sövelim.

13. Ne lazım Şuşa'nın harıbülbülü,
14. Besle karanfili, sev gülü, millet.
15. Besle yeteneksiz müzisyenleri tok koyun gibi,
16. İyi kıvırsınlar, sevgili millet.

17. Def et toprak deyip poz verenleri,
18. Defnet genç, yaşlı bizi.
19. Üç yüz altmış beş gün şamar atıyoruz,
20. 26 Şubat Hocalı bizim!..

ÇİANUR ÇALAN GÜRCÜ QIZINA (256)

1. A kor qadın, işıq olum gözünə,
2. Çianurun simlərini ağlatma.
3. Mən onsuz da cezvəli tək susqunam,
4. Olan-qalan nitqimi də bağlatma.

5. Baxışına bulaşmayıb çirkinlik,
6. A kor qadın, sən bir gürcü gözəli.
7. Sənin qədər gözəlini görmədim,
8. Mən əlimi gözəllərdən üzəli.

9. Tanrı özü bilə-bilə, gözəlim,
10. Doğulan tək işığını keçirib.
11. O işığı sənin yanıq səsində
12. Tiflis boyda bir şəhərə köçürüb.

13. Səsin axır qərib dağ çeşməsi tək,
14. Mən fağır da qərib dolça bürcüyəm.

ÇİANUR ÇALAN GÜRCÜ KIZINA

1. A kör kadın, ışık olayım gözüne,
2. Çianurun tellerini ağlatma.
3. Ben onsuz da âşık gibi suskunum,
4. Kalan nutkumu da bağlatma.

5. Bakışına bulaşmamış çirkinlik,
6. A kör kadın, sen bir Gürcü güzeli.
7. Senin kadar güzelini görmedim,
8. Ben elimi güzellerden çekeli.

9. Tanrı'nın kendisi bile bile güzelim,
10. Anadan doğma kör yaratmış.
11. O ışığı senin yanık sesinde
12. Tiflis boyunda bir şehre göçürmüş.

13. Sesin ahir garip çeşmesi gibi,
14. Ben fakir garip bir kova burcuyum.

15. Göz yaşımı tutammıram, gözəlim,
16. Göz yaşlarım elə bilir gürcüyəm...
2014

15. Gözyaşını tutamıyorum, güzelim,
16. Gözyaşlarım sanıyor ki Gürcü'yüm...

TƏSADÜFİ GÖRÜŞ (257)

1. Qəribə təsadüf, gözlənməz görüş –
2. Baxışın dalğa tək oynatdı məni.
3. Qaranlıq səhnədə qəfil işıq tək
4. Ekran xatirəmi oyatdı mənim.

5. İlk görüş yerini yad edirsənmi?
6. Mən səni köksümə sıxmışam orda.
7. Nə ev, nə ailə eynimə deyil,
8. Bəlkə də evimi yıxmışam orda.

9. Bir dünya eşqimi yığdın ovcuna,
10. Qaladın özünçün boranda, çəndə.
11. Sevgim barmağında nişanlanıbdır,
12. Hansı qız sevgidən pay umsun məndən?..

13. Sənə əvvəlkitək baxa bilmirəm,
14. Baxışım qəlbini sıxar, qorxuram.
15. Haçansa nişanlın sevən bir xanım
16. Mənim qismətimə çıxar, qorxuram.

17. Çalış bütöv olsun bu məhəbbətin
18. Təzə nişanlına, təzə sevginə.
19. Bir vaxt qardaşına "Rafiq" deyirdin,
20. Çaşıb nişanlına "Rafiqim" demə...
1988

TESADÜFİ BAKIŞ

1. Garip tesadüf, beklenmez bakış
2. Bakışın dalga gibi oynattı beni.
3. Karanlık sahnede gafil ışık gibi
4. Hafızamı uyandırdı benim.

5. İlk buluşma yerini hatırlıyor musun?
6. Ben seni göğsüme sıkmışım orada.
7. Ne ev, ne aile umrumda değil,
8. Belki de evimi yıkmışım orada.

9. Bir dünya aşkımı yığdın avcuna,
10. Yaktın kendin için boranda, siste.
11. Sevgim parmağında nişanlanmıştır,
12. Hangi kız sevgiden pay umsun benden?

13. Sana önceki gibi bakamıyorum,
14. Bakışım kalbini sıkar, korkuyorum.
15. Ne zaman senin nişanlının sevdiği bir hanım
16. Benim kısmetime çıkar, korkuyorum.

17. Çalış bir bütün olsun aşkın
18. Taze nişanlına, taze sevgine.
19. Bir vakit kardeşine "Rafig" diyordun,
20. Şaşırıp nişanlına "Rafig'im" deme...

YOLDAŞ OLUR (258)

1. Ayaqlarım yorulanda,
2. Dilim mənə yoldaş olur.
3. Çəmənlər çəkmir nazımı,
4. Kilim mənə yoldaş olur.

5. Qiymətim var qanqal kimi,
6. Ürəyim var manqal kimi.
7. Odlanıram tonqal kimi,
8. Külüm mənə yoldaş olur.

9. Ey görüşə gələn sənəm,
10. De görüm, nə gözləyirsən?

YOLDAŞ OLUYOR

1. Ayakların yorulunca,
2. Dilim bana yoldaş oluyor.
3. Çimenler çekmiyor nazımı,
4. Kilim bana yoldaş oluyor.

5. Kıymetim var diken gibi,
6. Yüreğim var mangal gibi.
7. Yanıyorum odun gibi,
8. Külüm bana yoldaş oluyor.

9. Ey buluşmaya gelen senem,
10. De göreyim, ne arıyorsun?

11. Ürəyini gizləyirsən,
12. Belin mənə yoldaş olur.

11. Yüreğini gizliyorsun,
12. Belin bana yoldaş oluyor.

13. ...Bu körpüyə çatan – adlar,
14. Anam adlar, atam adlar.
15. Ey məzarda yatan yadlar,
16. Ölüm... mənə yoldaş olun!..
1987

13. Bu köprüye ulaşan atlar
14. Anam atlar, babam atlar.
15. Ey mezarda yatan yabancılar,
16. Ölüm... Bana yoldaş olun!

TƏNHA QADIN (259)

YALNIZ KADIN

1. Çarəsiz günahların –
2. Mələk günahı kimi.
3. Oxuyuram səni, gülüm,
4. Yozmuram yuxu kimi.

1. Çaresiz günahların
2. Melek günahı gibi.
3. Okuyorum seni, gülüm,
4. Yorumlamıyorum rüya gibi.

5. Bilirəm boz yığvalın
6. Üzün tək ağ olmayıb.
7. Payın qara yaylıq olub,
8. Qara papaq olmayıb.

5. Bilirim kara talihin
6. Yüzün gibi ak olmamış.
7. Payın kara türban olmuş,
8. Kara papak olmamış.

9. Qorxma, söykən çiynimə,
10. Başla acı nağıla...
11. Hönkürtünü kəsmə, gülüm,
12. Ağla, doyunca ağla.

9. Korkma, yaslan omuzuma,
10. Başla acı masala...
11. Ağlamanı kesme, gülüm,
12. Ağla, doyunca ağla.

13. ...Solmamış çiçək kimisən,
14. Qoxlamağa adam çox.
15. Məndən başqa yanında
16. Ağlamağa adam yox...
2004

13. Solmamış çiçek gibisin,
14. Koklamaya insan çok.
15. Benden başka yanında
16. Ağlamaya insan yok...

VAY VAY (260)

VAY VAY

1. ...Elə ki gördülər sözün ötəndi,
2. elə ki gördülər ünün yetəndi,
3. elə ki bildilər dərdin-azarın
4. yaralı millətdi, bölük vətəndi...
5. vay-vay...ulaşacaq it oğulları,
6. vəzirin, vəkilin g.t oğulları
7. öncə kəsəcəklər sözünü sənin...

1. Öyle ki gördüler sözü geçendin,
2. Öyle ki gördüler sesi yetendin,
3. Öyle ki bildiler derdin sıkıntın
4. Yaralı milletti, bölük vatandı...
5. Vay vay...ulaşacak it oğulları
6. Vezirin, vekilin g.t oğulları
7. Önce kesecekler sözünü senin...

8. Elə ki gördülər həvəsin təmiz,
9. elə ki gördülər nəfəsin təmiz,
10. elə ki bildilər içində hər gün
11. bülbül tək ötdüyün qəfəsin təmiz...

8. Öyle ki gördüler hevesin temiz,
9. Öyle ki gördüler nefesin temiz,
10. Öyle ki bildiler içinde her gün
11. Bülbül gibi öttüğün kafesin temiz...

12. vay-vay... dəlirəcək gic oğulları,	12. Vay vay... Delirecek kıç oğulları,
13. saxta knyazların bic oğulları	13. Sahte prenslerin piç oğulları
14. kəsəcək çörəyni, duzunu sənin...	14. Kesecek ekmeğini, tuzunu senin...
15. Və...illər üstünə illər gələndə,	15. Ve... Yıllar üstüne yıllar geçince
16. tufanlar qopanda, sellər gələndə,	16. Tufanlar kopunca, seller gelince,
17. dönüb özün boyda heykəl olanda,	17. Dönüp kendi boyunda heykel olunca,
18. ayağın altına güllər gələndə...	18. Ayağın altına güller gelince...
19. vay-vay... o biclərin bic nəvələri,	19. Vay vay... O piçlerin piç torunları,
20. yaltaq nəvələri, gic nəvələri	20. Yaltak torunları, kıç torunları
21. ya ölüm günündə, ya ad günündə	21. Ya ölüm gününde ya doğum gününde
22. yüyürüb siləcək tozunu sənin...	22. Yürüyüp silecek tozunu senin...

ELƏ DƏ BİLİRDİM (261)	**ÖYLE SANIYORUDUM...**
1. ...Elə də bilirdim, sən gələcəksən,	1. Öyle sanıyorum ki sen geleceksin,
2. Bu dəfə qəmli yox, şən gələcəksən...	2. Bu defa gamlı değil, şen geleceksin...
3. Dolayıb boynuma ağ qollarını,	3. Dolayıp boynuma ak kollarını,
4. Güləcək, güləcək və güləcəksən.	4. Gülecek, gülecek ve güleceksin.
5. Elə də bilirdim...ayrı yol ha yox,	5. Öyle sanıyordum... Ayrı yol ha yok,
6. Mənə dolanmağa ayrı qol ha yox...	6. Bana dolanmaya ayrı kol ha yok...
7. Sənsən xəstəliyim, çarəsizliyim,	7. Sensin hastalığım, çaresizliğim,
8. Özgəni sevməyə məndə hal ha yox.	8. Başkasını sevmeye bende hâl ha yok.
9. Elə də bilirdim, qəfildən gəlib,	9. Öyle sanıyorum, aniden gelip
10. Hıçqıran könlümü kiridəcəksən.	10. Hıçkıran gönlümü susturacaksın,
11. Qaynar qucağına sıxaraq məni,	11. Kaynar kucağına sıkarak beni,
12. Buzlaşmış dərdimi əridəcəksən.	12. Buzlaşmış derdimi eriteceksin.
13. ...Dözülməz istidə lap təntimişdim,	13. Dayanılmaz sıcakta fenalık geçirmiştim,
14. Bir az mutsuz idim, bir az səy idim.	14. Biraz mutsuz idim, biraz deli idim.
15. Sevgili qucağın necə də xoşdur,	15. Sevgili kucağın ne kadar da hoştur,
16. Xoş gəldin, a mənim salxım söyüdüm!..	16. Hoş geldin, a benim salkım söğüdüm!

ŞÜKRANLIQ (262)	**ŞÜKÜR**
1. Şükür sənə, şükür, Tanrım,	1. Şükür sana, şükür, Tanrım,
2. Yenə səhər gül qoxudu,	2. Yine seher gül kokuyor,
3. Yenə yolların dirildi,	3. Yine yolların dirildi,
4. Yenə quşların oxudu.	4. Yine kuşların ötüyor.
5. Yenə bir yazıq gecəni	5. Yine bir aciz geceyi
6. Umudlu səhər elədin.	6. Umutlu seher eyledin.

7. Şükür, Tanrım, ölü yurdu
8. Ayıldıb şəhər elədin.

9. Dan üzündə Günəş doğdu,
10. Ləçəklər yarpağa döndü.
11. Arılar gül-çiçəyinə,
12. Kəndlilər torpağa döndü.

13. Şükür sənə, şükür, Tanrım,
14. Ölünü diri elədin.
15. Məni şairdən çevirib,
16. Hər kəsdən biri elədin...
2014

7. Şükür, Tanrım, ölü yurdu
8. Ayıltıp şehir eyledin.

9. Ufuklarda güneş doğdu,
10. Tomurcuk yaprağa döndü.
11. Arılar gül çiçeğine,
12. Köylüler toprağa döndü.

13. Şükür sana, şükür, Tanrım,
14. Ölüyü diri eyledin.
15. Beni şairden çevirip,
16. Herkesten biri eyledin...

MƏN SƏNƏ NƏ DEYİM (263)

1. Mən sənə nə deyim... hardan başlayım?
2. Sən özün dərd ilə böyüdün, gülüm.
3. İşığı kəsilib, suyu bağlanıb
4. Mənim tək cəngavər iyidin, gülüm.

5. Yayda buz oluram, qışda yanıram,
6. Mən yayı qışladım, qışı yayladım.
7. Sən axı məndən də yaxşı bilirsən –
8. Mən öz son payımı necə payladım.

9. Sən axı məndən də yaxşı bilirsən, -
10. Məni ehtiyacla necə döyüblər.
11. Ölümdən, sürgündən qorxmuram deyə,
12. Məni dar otağa kilidləyiblər.

13. ...Mən sənə nə deyim, hardan başlayım?
14. Məni çox qınama, sən canın, gülüm.
15. Sonunda bir qara qəpiyə dəyməz,
16. Satım anasını dünyanın, gülüm...

BEN SANA NE DİYEYİM...

1. Ben sana ne diyeyim... Nereden başlayayım?
2. Sen dert ile büyüdün, gülüm.
3. Işığı kesilmiş, suyu bağlanmış
4. Benim gibi cengaver yiğidin, gülüm.

5. Yazda buz oluyorum, kışta yanıyorum,
6. Ben yazı kışladım, kışı yazladım.
7. Sen benden iyi biliyorsun
8. Ben kendi son payımı nasıl payladım.

9. Sen benden iyi biliyorsun
10. Beni hırsla nasıl dövmüşler.
11. Ölümden, sürgünden korkmuyorum diye,
12. Beni dar odaya kilitlemişler.

13. Ben sana ne diyeyim, nereden başlayayım?
14. Beni çok kınama, lütfen, gülüm.
15. Sonunda bir kara kapıya değmez,
16. Satayım anasını dünyanın, gülüm..

QINAMA ÖZÜNÜ ŞAİR (264)

1. ...Qınama özünü bu qədər, şair,
2. İncitmə, onsuz da hamı incidir.
3. Otur öz küncündə, hesab elə ki,
4. Hamı ləl-gövhərdi, hamı incidi...

5. Otur öz küncündə, Tanrınla danış,
6. O bilir qapını niyə bağlayıb.

KINAMA KENDİNİ ŞAİR

1. Kınama kendini bu kadar, şair,
2. İncitme, onsuz da herkes incitir.
3. Otur kendi sokağında, hesap et ki,
4. Hepsi mücevher, hepsi incidir.

5. Otur kendi sokağında, Tanrı'nla konuş,
6. O bilir kapını niye bağlamış.

7. O bilir bu qədər quldur içində,
8. Hələ də səni sağ niyə saxlayıb...

9. İncitmə özünü bu qədər, şair,
10. Bu qədər öyrətmə özünü aha.
11. Asan yaşamağın eşqi ucuzdu,
12. Şükür, söykəmisən sözünü aha.

13. ...Sənə nə, hərənin neçə yarı var,
14. Kimlər hansı yarın altından çıxır?
15. ...Bu qış da bitəcək, buz əriyəcək, -
16. Tər çiçək buz-qarın altından çıxır...
2014

7. O bilir bu kadar eşkıya içinde,
8. Hele de seni sağ niye bırakmış...

9. İncitme kendini bu kadar, şair,
10. Bu kadar cezalandırma kendini aha.
11. Kolay yaşamanın aşkı ucuzdur,
12. Şükür, yaslamıyorsun sözünü aha.

13. Sana ne, herkesin kaç yari var,
14. Kimler hangi yarin altından çıkıyor?
15. Bu kış da bitecek, buz eriyecek,
16. Taze çiçek, buzun karın altından çıkıyor...

ÖZLƏDİ (265)

1. Canım tamam sıxıldı,
2. Ruhum səni özlədi.
3. İçin-için çəkdiyim
4. Ahım səni özlədi.

5. Mənim son bahar gülüm,
6. De, sənsiz necə gülüm?
7. Yuxuma gəl, sevgilim,
8. Yuxum səni özlədi.

9. Qəlbini qırmaz olum,
10. Ölüm... ruhuna dolum.
11. Tacım, qurbanın olum,
12. Şahın səni özlədi.
2014

ÖZLEDİ

1. Canım tamamen sıkıldı,
2. Ruhum seni özledi.
3. İçin için çektiğim
4. Ahım seni özledi.

5. Benim sonbahar gülüm,
6. De, sensiz nasıl güleyim?
7. Rüyama gel, sevgilim,
8. Rüyam seni özledi.

9. Kalbini kırmaz olayım,
10. Öleyim...Ruhuna dolayım.
11. Tacım, kurbanın olayım,
12. Şahın seni özledi.

ÜSYAN (266)

1. Yay da bitdi. Gələn getdi. Yapayalnızam,
2. Bir xanım, bir oğul, bir qız...Verənə şükür.
3. Bütün yayı it-pişiyə hər gün su verdim,
4. Gizlincə...
5. Səy saymasınlar.
6. Görənə şükür.

7. Bütün yayı quru çörək mənlə vuruşdu,
8. Kim bilir ki alacağım imarət eylər.
9. Dünya budur: sən işlərsən gecə və gündüz,
10. Qəhbələrin oğlu səni hey qarət eylər.

İSYAN

1. Yaz da bitti. Gelen gitti. Yapayalnızım,
2. Bir hanım, bir oğul, bir kız...Verene şükür.
3. Bütün yaz köpeğe kediye her gün su verdim,
4. Gizlice...
5. Deli saymasınlar.
6. Görene şükür.

7. Bütün yaz kuru ekmek benimle vuruştu,
8. Kim bilir ki alacaklarım imaret eyler.
9. Dünya budur: Sen çalışırsan gece ve gündüz,
10. Kahpelerin oğlu seni hey yağmalar.

11. Bütün yayı göyə baxıb, dualar etdim,
12. Yay da bitdi. Guya bu il yazımı gördüm!?
13. Mən bilirdim Yalıncığa divan tutmağı,
14. Amma, neynim, hara baxdım, qızımı gördüm.

15. Dünya budur: sevdiyimiz uca Allah da,
16. Yeri-göyü daraldana göy bağışlayır.
17. Mən yarımın ad gününə gül alammadım,
18. Kimsə yarının yarına öy bağışlayır.

19. Aç qapımı. Görməz olma bunca sən məni,
20. Gecə-gündüz yol gözləyir anam, Allahım.
21. İki sevda çəkənlərə cəza verirsən,
22. İyirmi min başkəsənə ənam, Allahım...
2014

11. Bütün yaz göğe bakıp, dualar ettin,
12. Yaz da bitti. Güya bu yıl baharı mı gördüm!?
13. Ben bilirdim Yalıncık'a cezasını vermeyi
14. Ama, neyleyim, nereye baksam kızımı gördüm.

15. Dünya budur: Sevdiğimiz yüce Allah da,
16. Yeri göğü daraltana gök bağışlıyor.
17. Ben yarimin doğum gününe gül alamadım,
18. Kimisi yarinin yarine ev bağışlıyor.

19. Aç kapımı. Görmez olma bunca sen beni,
20. Gece gündüz yol gözlüyor anam, Allah'ım.
21. İki sevda çekenlere ceza verirsin,
22. Yirmi bin cellada lütuf, Allah'ım.

SALAM (267)

1. Salam, anam. Bir az da döz,
2. Bir az səbrini bərk elə.
3. Görməyən gözünə qurban,
4. Ruhunla məni dərk elə.

5. Salam, gülüm. Yanındakı
6. Yalıncıqları tərk elə.
7. Könlündə sıxıntı varsa,
8. Gəl mənə söylə, ərk elə.

9. Salam, Tanrım. Sinirlərim
10. Yenə doludur ərk ilə.
11. Haqsızamsa məni öldür,
12. Ya da haqsıza görk elə...
2014

SELAM

1. Selam anam. Biraz dayan,
2. Biraz sabrını arttır.
3. Görmeyen gözüne kurban,
4. Ruhunla beni anla.

5. Selam gülüm. Yanındaki
6. Yalıncakları terk eyle.
7. Gönlünde sıkıntı varsa,
8. Gel bana söyle, paylaş.

9. Selam Tanrım. Sinirlerim
10. Yine dolu güç ile.
11. Haksızsam beni öldür,
12. Ya da haksıza üstün eyle...

ŞAİRLƏR (268)

1. Gündə bir eşşəyə palan daşıyan,
2. Gündə yüz adama yalan danışan,
3. Ömründə bir qadın sevə bilməyən,
4. Gündə bir qəhbənin belinə minən,
5. Siz Allah, siz deyin, şair olarmı?

6. Şair dəli kimi sevər, vurular,
7. Şair fəhlə kimi işlər, yorular...
8. Bircə gecəni də oyaq qalmayan,

ŞAİRLER

1. Günde bir eşeğe palan taşıyan,
2. Günde yüz insana yalan söyleyen,
3. Ömründe bir kadın sevemeyen,
4. Günde bir kahpenin beline binen,
5. Siz Allah, siz deyin, şair olur mu?

6. Şair deli gibi sever, vurulur,
7. Şair işçi gibi çalışır, yorulur...
8. Bir tek gece uyanık kalmayan,

9. Son quruşu ilə sevdiyi qıza
10. Çiçəyə bənzəyən nəsə almayan,
11. Siz Allah, siz deyin, şair olarmı?

12. Şairi çox zaman padşah öldürər,
13. Ya da köksündəki min ah öldürər.
14. Darğaya əyilməz, xana qul olmaz,
15. Bala önündəki günah öldürər.
16. Hər əyyaş görəndə göz edirsiniz,
17. Siz hansı şairdən söz edirsiniz?

18. Dünyada heç nəyi olmasa belə,
19. Şairi şöhrəti-adı öldürər.
20. Nə vaxtsa cəlladlar qıymasalar da,
21. Gün gələr sevdiyi qadın öldürər...
2014

9. Son kuruşu ile sevdiği kıza
10. Çiçeğe benzeyen bir şey almayan,
11. Siz Allah, siz deyin, şair olur mu?

12. Şairi çoğu zaman padişah öldürür,
13. Ya da göğsünde bin ah öldürür.
14. Bakana eğilmez, hana kul olmaz,
15. Çocuk önünde günah öldürür.
16. Her ayyaş gördüğünüzde işaret ediyorsunuz,
17. Siz hangi şairden söz ediyorsunuz?

18. Dünyada hiçbir şeyi olmasa bile,
19. Şairi şöhreti, adı öldürür.
20. Ne vakit cellatlar kıymasa da,
21. Gün gelir sevdiği kadın öldürür...

ETİRAF (269)

1. Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,
2. Hər zaman başıma dolandın mənim.
3. Ötürsəm köksümü sinəmdən çıxan
4. Ahımın oduna qalandın mənim.

5. Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,
6. Mənə dözərdimi bir ayrı qadın?
7. Gecələr rahatmı yatıram deyə
8. Məni süzərdimi bir ayrı qadın?

9. Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,
10. Atama-anama qızlıq eylədin.
11. Sən mənə bətnində uşaq gəzdirdin,
12. Mən gedib o qiza şeir söylədim.

13. Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,
14. Sanma ki bilmirəm nə dediyimi, -
15. Hər yeni qadından sonra anladım
16. Mən səni nə qədər çox sevdiyimi.

17. Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,
18. Mən sənin eşqinlə bu günə gəldim.
19. Mən sənin eşqinlə çox şeyə dözdüm,
20. Mən sənin eşqinlə sürgünə gəldim.

21. Ah, sevgili qarım, fədakar yarım,

İTİRAF

1. Ah, sevgili karım, fedakâr yarim,
2. Her zaman başıma dolandın benim.
3. İç çeksem sinemden çıkan
4. Ahımın oduna yandın benim.

5. Ah, sevgili karım, fedakâr yarim,
6. Bana sabreder miydi bir başka kadın?
7. Geceleri rahat yatıyor muyum diye
8. Beni süzer miydi bir başka kadın?

9. Ah, sevgili karım, fedakâr yarim,
10. Babama anama kızlık ettin.
11. Sen bana karnında çocuk gezdirdin,
12. Ben gidip o kıza şiir söyledim.

13. Ah, sevgili karım, fedakâr yarim,
14. Sanma ki bilmiyorum ne dediğimi,
15. Her yeni kadından sonra anladım
16. Ben seni ne kadar çok sevdiğimi.

17. Ah, sevgili karım, fedakâr yarim,
18. Ben senin aşkınla bu güne geldim.
19. Ben senin aşkınla çok şeye dayandım,
20. Ben senin aşkınla sürgüne geldim.

21. Ah, sevgili karım, fedakâr yarim,

22. İki balam üçün gözünü sevim.
23. Sən bunca onları gözəl böyütdün,
24. Gözünü, sözünü, özünü sevim.

25. ...Soyuq palatada uzun bir qışı,
26. Ayağım altında oturan yarım,
27. Aylarla Tanrıya dua eyləyib,
28. Məni bu dünyaya qaytaran yarım,
29. Bəlkə də üzümə vurmadın mənim,
30. Bəlkə bilərəkdən qırmadın məni -
31. ...Bir tənha qadına sahib çıxarkən,
32. Mən sənin eşqini ikiyə böldüm...
2014

22. İki çocuğum için gözünü seveyim.
23. Sen bunca onları güzel büyüttün,
24. Gözünü, sözünü, özünü seveyim.

25. Soğuk odada uzun bir kış boyunca,
26. Ayağım altında oturan yarim,
27. Aylarca Tanrı'ya dua edip
28. Beni bu dünyaya dönderen yarim,
29. Belki de yüzüme vurmadın benim,
30. Belki bilerek kırmadın beni
31. Bir yalnız kadına sahip çıkarken
32. Ben senin aşkını ikiye böldüm...

SEVMƏ (270)

1. Özü sənə yalmanmış qadını sevmə, kasıb adam,
2. Səndən xəbərsiz səni sevəni sevmə;
3. Hər dəfəsində bir bəhanə bularaq
4. Cəsarətlə sənə zəng edəni sevmə.
5. Sevmə o məsum pıçıltıların sahibini,
6. Sevmə o gecə-gündüz ağlayan qadını,
7. Elə ki sındırdı sınmaz inadını,
8. Elə ki eşqindən daddı...
9. Səni üzüqoylu buraxar da gedər, heeeç acımaz.
10. Sevmə gözüyaşlı qadınları,
11. Vurulma zar-zar ağlayanlara,
12. Üstəlik kasıbsansa, halalsansa,
13. Boş ver qara şal bağlayanlara...
14. Qoy onları zənginlər sevsin,
15. Varlılar onlara bağ alsın, öy alsın,
16. Gərəkirsə Ayda yer alsın,
17. Lap elə Ayın altında göy alsın...
18. Sənsə, kasıb adam,
19. Qadınsız qal, yaralı qal,
20. Amma
21. Qara şallı qadınlardan aralı qal!..
22. Şıltaq qadınları sev,
23. Gülən qadınları sev,
24. Taleyinə gülə-gülə
25. Gələn qadınları sev!..
2014

SEVME

1. Kendi sana yapışmış kadını sevme, fakir adam,
2. Senden habersiz seni seveni sevme
3. Her defasında bir bahane bularak
4. Cesaretle sana işaret edeni sevme.
5. Sevme o masum fısıltıların sahibini,
6. Sevme o gece gündüz ağlayan kadını,
7. Öyle ki kırdı kırılmaz inadını,
8. Öyle ki aşkından tattı...

9. Seni yüzükoyun bırakır da gider, hiç acımaz.
10. Sevme gözüyaşlı kadınları,
11. Vurulma zır zır ağlayanlara,
12. Üstelik fakirsen, helalsen,
13. Boşver kara şal bağlayanlara...
14. Bırak onları zenginler sevsin,
15. Zenginler onlara bağ alsın, ev alsın,
16. Gerekirse ayda yer alsın,
17. Ayın altında gök alsın...
18. Sense, fakir adam,
19. Kadınsız kal, yaralı kal,
20. Ama
21. Kara şallı kadınlardan uzak kal!
22. Kaprisli kadınları sev,
23. Gülen kadınları sev,
24. Talihine güle güle
25. Gelen kadınları sev!

GİLEY (271)

ŞİKÂYET

1. Hər şey üst-üstə gəldi ya...
2. Hamı eyni anda qandırmağa,
3. Eyni anda yandırmağa başladı məni.
4. Tək bir zəng də gəlmir ürəkaçan
5. İstər dost-tanışdan, istər qardaş-bacıdan...
6. Hamı ağlayır-sızlayır,
7. Hamı bayquş kimi ulayır.
8. Bu qədər ağlaşmalara necə dözüm ya?
9. Sözləşib qəsdiməmi durubsunuz, adamlar,
10. Bircə dəfə sormazmısınız mənim nə dərdim var?..

2014

1. Her şey üst üste geldi ya...
2. Hepsi aynı anda kandırmaya
3. Aynı anda yakmaya başladı beni.
4. Tek bir ses de gelmiyor yürek açan
5. İster dost tanıştan, ister kardeş bacıdan...
6. Hepsi ağlanıyor sızlanıyor,
7. Hepsi baykuş gibi uluyor.
8. Bu kadar ağlaşmalara nasıl dayanayım ya?
9. Sözleşip kastıma mı durmuşsunuz, insanlar,
10. Bir defa sormaz mısınız benim ne derdim var?

QORXU (272)

1. Hər şey gözəldirsə,
2. Bütün işlərin yolunda gedirsə,
3. Zövqün eşqinlə sarmaş-dolaşsa,
4. Təbəssümünü qoymağa yer azlıq edirsə,
5. Qorx!..

6. Hamıdan razısansa,
7. Hər kəs səndən razıdırsa,
8. Qışın sönük günəşi də
9. Soyuq üzünü qızdırırsa,
10. Qorx!

11. Bütün yolların bağlanıbsa,
12. Sonuncu ümiddən tutmusansa,
13. Sonuncu sandığın gecəni
14. Haqqa sığınıb yatmısansa,
15. Qorxma!..

2014

KORKU

1. Her şey güzelse,
2. Bütün işlerin yolunda gidiyorsa
3. Zevkin aşkınla sarmaş dolaşsa,
4. Tebessümü koymaya yer yetmiyorsa,
5. Kork!

6. Herkesten razıysan,
7. Herkes senden razıysa,
8. Kışın sönük güneşi de
9. Soğuk yüzünü ısıtıyorsa,
10. Kork!

11. Bütün yolların bağlanmışsa,
12. Sonuncu ümide de tutunamıyorsan
13. Sonuncu sandığın gecede
14. Hakka sığınıp yatmıyorsan,
15. Korkma!

BİR YAŞILCA VADI OLA (273)

1. Bir yaşilca vadi ola,
2. Çayı da lap sakit axa.
3. Susub özündən gedəsən,
4. Göy üzünə baxa-baxa.

5. Eləcə göyə baxasan,
6. Çayın səsi layla çala,
7. Ehtirasın ölüb gedə,
8. Nəfsin kiçilə, alçala.

BİR YEŞİLCE VADİ OLSA

1. Bir yeşilce vadi olsa,
2. Çayı da çok sessiz aksa.
3. Susup kendinden geçsen
4. Gökyüzüne baka baka.

5. Öylece göğe baksan,
6. Çayın sesi ninni çalsa,
7. İhtirasın ölüp gitse,
8. Nefsin küçülse, alçalsa.

9. Anadangəlmə soyunub,
10. Yarpaq geyəsən əyninə.
11. Çəkinmədən uçub qona
12. Quşlar hər iki çiyninə.

13. "A" deyəsən – Allah gülə,
14. "E" deyəsən – Eşqin gələ,
15. Bir yaşılca vadi ola –
16. Oxuyasan ölə-ölə...
2014

DUA (274)

1. İlahi, o qadını sən çıxardın qarşıma,
2. Mən də sənin xətrinə ona qol-qanad oldum.
3. İslandım hər görüşdə onun göz yaşlarından,
4. Buludlarla sarmaşıb sirli kainat oldum.

5. İlahi, o qadının dözdüm hər əzabına,
6. O, susmadı, ağladı, ağladı, hey ağladı.
7. Neçə dəfə az qala göz yaşından boğulam,
8. Amma o göndərdiyin mələk məni saxladı.

9. İlahi, nələr çəkib o qadın bu dünyada,
10. Hər dəfə taleyini danışdı və sustaldı.
11. Neçə dəfə mən onu bu dünyaya qaytardım,
12. O da bütün dünyanın heyfini məndən aldı.

13. İlahi, özün gördün, qəhrini az çəkmədim,
14. Səkkiz milyard quldurun biri ola bilmədim.
15. Keç günahımdan mənim, yarımçıq müsəlmanam,
16. Onun kişisi oldum, əri ola bilmədim.

17. İlahi, ayrılıq da ölüm kimi bir şeydir,
18. Hər həsrətə dözərəm mən sənin adın ilə.
19. Heç cür ayrılammıram, heç cür unudammıram
20. Sən onu mənim üçün adi bir qadın eylə...

21. Sənə mutluluk diləyirəm, gülüm,
22. Əgər o mutluluğun mənsiz olsa belə...

23. Sadəcə mutluluğunu istədim,

9. Anadan olma soyunup,
10. Yaprak giyesin üstüne.
11. Çekinmeden uçup konsa
12. Kuşlar her iki omzuna.

13. "A" diyesin, Allah gülse,
14. "E" diyesin, Aşkın gelse,
15. Bir yeşilce vadi olsa
16. Türkü söyleyesin öle öle...

DUA

1. İlahi, o kadını sen çıkardın karşıma,
2. Ben de senin hatrına ona kol kanat oldum.
3. Islandım her görüşmede onun gözyaşlarından,
4. Bulutlarla sarmaşıp sırlı kainat oldum.

5. İlahi, o kadının sabrettim her azabına,
6. O, susmadı, ağladı, ağladı, hey ağladı.
7. Kaç defa az kaldı gözyaşından boğulmama,
8. Ama o gönderdiğin melek beni korudu.

9. İlahi, neler çekmiş o kadın bu dünyada,
10. Her defasında talihini konuştu ve fenalaştı.
11. Kaç defa ben onu bu dünyaya dönderdim,
12. O da bütün dünyanın intikamını benden aldı.

13. İlahi, kendin gördün, kahrını az çekmedim,
14. Sekiz milyar haydutun biri olamadım.
15. Geç günahımdan benim, yarım müslümanım,
16. Onun erkeği oldum, eşi olamadım.

17. İlahi, ayrılık da ölüm gibi bir şeydir,
18. Her hasrete dayanırım ben senin adın ile.
19. Hiçbir şekilde ayrılamıyorum, hiçbir şekilde unutamıyorum
20. Sen onu benim için sıradan bir kadın eyle...

21. Sana mutluluk diliyorum, gülüm,
22. Eğer o mutluluğun bensiz olursa böyle...

23. Sadece mutluluğunu istedim,

24. Gülməni, gülümsəməni istədim,
25. Başqa nə istədim ki!?

26. Mutlu ol, gülüm, mutlu,
27. Ömrünü yaşa gülə-gülə,
28. Tək diləyim sənin mutluluğundur
29. O mutluluğun mənsiz olsa belə...
2014

24. Gülmeni, gülümsemeni istedim,
25. Başka ne istedim ki!?

26. Mutlu ol, gülüm, mutlu,
27. Ömrünü yaşa güle güle,
28. Tek dileğim senin mutluluğundur
29. O mutluluğun bensiz olursa böyle...

YOXDU (275)

1. Şükür, ayaqlarım var,
2. Adi arabam yoxdu.
3. Kiçicik bir daxmam var,
4. Böyük xarabam yoxdu.

5. Alnımda – bəxt şilləsi,
6. Yoldu... sonsuz çiləsi...
7. Belimdə dərd şələsi,
8. Çanta, çamadan yoxdu.

9. Könlüm geniş, odam dar,
10. Sakit, səssiz qadam var,
11. Səkkiz milyard adam var,
12. Amma bir adam yoxdu.
2014

YOK

1. Şükür, ayaklarım var,
2. Arabam yok.
3. Küçücük bir barakam var,
4. Büyük sarayım yok.

5. Alnımda baht sillesi,
6. Yoldur... Sonsuz çilesi...
7. Belimde dert yükü,
8. Çanta, valiz yok.

9. Gönlüm geniş, odam dar,
10. Sakit, sessiz derdim var,
11. Sekiz milyar insan var,
12. Ama bir insan yok.

BİR ÖLÜMCÜL YERİŞ YERİ (276)

1. Bu kimdi – alnıma baxan,
2. Bu nə nəğmədi oxuyur...
3. - Öpəmməm siyah saçından,
4. Qorxuram, ölüm qoxuyur.

5. Çoxdan ulduzlar içində
6. Səssiz bir qəbir qazılır...
7. - Gözlərindən oxuduğum
8. Mənim çiynimdə yazılı.

9. Sevgi də bir yurd yeriymiş,
10. Yurdu qoyub getmək ağır...
11. - Yum gözünü, yaş quruyub,
12. Gözündən ildırım yağır.

13. Zövqü, eşqi dadar-doymaz,
14. Bu dünya – bir görüş yeri.

BİR HÜZÜNLÜ YÜRÜYÜŞ YERİ

1. Bu kimdir alnıma bakan,
2. Bu ne türküdür söylüyor...
3. Öpemem siyah saçından,
4. Korkuyorum, ölüm kokuyor.

5. Çoktandır yıldızlar içinde
6. Sessiz bir kabir kazılıyor...
7. Gözlerinden okuduğum
8. Benim omzumda yazılı.

9. Sevgi de bir yurt yeriymiş,
10. Yurdu bırakıp gitmek ağır...
11. Yum gözünü, yaş kurumuş,
12. Gözünden yıldırım yağıyor.

13. Zevki, aşkı tadar doymaz,
14. Bu dünya bir müsabaka yeri.

15. - Ölüm, sənə baxa-baxa,
16. Bir ölümcül yeriş yeri...

15. Ölüm, sana baka baka,
16. Bir hüzünlü yürüyüş yeri...

QARA SEVDALIM (277)

1. Köksünü ötürdün yenə,
2. Ahın – quyudan gələn səs.
3. Vallah bizi yandıracaq
4. Sinəndən püskürən nəfəs.

5. Ah çək, a qara sevdalım,
6. A qara yığvallım, ah çək.
7. Sən yan; közün düşən kimi,
8. Məni közündə kabab çək.

9. Əl-üzümüz salavatlı,
10. Ağ gün bizə naxoş gəlir.
11. Ah çək, a qara sevdalım,
12. Ahın Tanrıya xoş gəlir.

13. Ahın – quyudan gələn səs,
14. Eşqin kəsilib kəndiri.
15. Ah çək, a qara sevdalım, -
16. Tanrı aha eşq göndərir...
2015

KARA SEVDALIM

1. İçini çektin yine,
2. Ahın, kuyudan gelen ses.
3. Vallahi bizi yakacak
4. Sinenden püsküren nefes.

5. Ah çek, a kara sevdalım,
6. A kara talihlim, ah çek.
7. Sen yan; köz gibi,
8. Beni közünde kebap yap.

9. Elimiz yüzümüz salavatlı,
10. Ak gün bize nahoş geliyor.
11. Ah çek, a kara sevdalım,
12. Ahın Tanrı'ya hoş geliyor.

13. Ahın kuyudan gelen ses,
14. Aşkın kesilmiş halatı.
15. Ah çek, a kara sevdalım,
16. Tanrı aha aşk gönderiyor...

MƏSLƏHƏT (278)

1. Tut yaxamdan, silkələ,
2. Gözünü dik gözümə;
3. Özümdən ayrılmışam,
4. Məni qaytar özümə.

5. Əsəbinlə, dərdinlə
6. Məni eylə yarımcan,
7. Başqası islanmasın
8. Sənin göz yaşlarından.

9. Hikkəni tök üstümə,
10. Daşa dönsün gileyim;
11. Sən mənə ağı söylə,
12. Mən sənə layla deyim.

13. Bax beləcə hər zaman,
14. A cezvəli, a dəcəl,

NASİHAT

1. Tut yakamdan, silkele,
2. Gözünü dik gözüme;
3. Kendimden ayrılmışım,
4. Beni döndür kendime.

5. Asabınla, derdinle
6. Ben can çekişeyim,
7. Başkası ıslanmasın
8. Senin gözyaşlarından.

9. Öfkeni dök üstüme,
10. Taşa dönsün derdim;
11. Sen bana ağıt söyle,
12. Ben sana ninni söyleyim.

13. Bak böyle her zaman,
14. A âşık, a şımarık,

15. Sinirlərin qızanda,
16. Mənim üzərimə gəl.

17. ...Əsəbinlə, dərdinlə
18. Məni eylə yarımcan,
19. Başqası islanmasın
20. Sənin göz yaşlarından...

15. Sinirlerin bozulduğunda,
16. Benim üzerime gel.

17. Asabınla, derdinle
18. Ben can çekişeyim,
19. Başkası ıslanmasın
20. Senin gözyaşlarından....

...XƏTRİMƏ (279)

1. Kədərli oyanma, nolar,
2. Bir az gül mənim xətrimə.
3. Yanağında donan yaşı,
4. Gülüm, sil mənim xətrimə.

5. Bağışla, mən uzaqdayam,
6. Ruhum ki səninlə yatır.
7. Bu qədər ah çəkmə, gülüm,
8. Son ahın sinəmdə yatır.

9. Bax ha, sağ-sola boylanma –
10. Sağda cindir, solda şeytan.
11. Sağ çiynindəki mələyəm,
12. İnan, gülüm, mənə inan.

13. ...Yaxanı aha tanıtma,
14. Gülüm, gül mənim xətrimə.
15. Bir gün məzarda sızlasam,
16. Nolar, öl mənim xətrimə...
2014

HATRIMA

1. Kederli uyanma, ne olur,
2. Biraz gül benim hatrıma.
3. Yanağında donan yaşı,
4. Gülüm, sil benim hatrıma.

5. Bağışla, ben uzaktayım,
6. Ruhum ki seninle yatıyor.
7. Bu kadar ah çekme, gülüm,
8. Son ahın sinemde yatıyor.

9. Bak ha, sağ sola uzanma
10. Sağda cindir, solda şeytan.
11. Sağ omzundaki meleğim,
12. İnan, gülüm, bana inan.

13. Yakanı derde tanıtma,
14. Gülüm, gül benim hatrıma.
15. Bir gün mezarda sızlasam,
16. Ne olur, öl benim hatrıma...

SEVGİ (280)

1. Giley-güzar ha etmirəm,
2. Hər şey öz qismətimdi.
3. Nifrət etməyim də zülüm,
4. Sevməyim də çətindi.

5. Kim nifrətə açıqdırsa,
6. Ondan uzaq gəzərəm.
7. Ya tək-tənha ulayaram,
8. Ya yalquzaq gəzərəm.

9. Pornax sevən adamların
10. Yeri olmaz yanımda.

SEVGİ

1. Şikâyet etmiyorum,
2. Her şey kendi kısmetimdir.
3. Nefret etmem de zulüm,
4. Sevmem de çetindir.

5. Kim nefret saçıyorsa,
6. Ondan uzak gezerim.
7. Ya tek başıma uluyorum,
8. Ya yalnız kurt gibi gezerim.

9. Porno seven adamların
10. Yeri olmaz yanımda

11. Ağrı duymayan kəslərin
12. Ruhu gəzməz canımda.

13. Sevdiyimi bürcüm kimi,
14. Qalam kimi sevərəm;
15. Atam-anam, qardaş-bacım,
16. Balam kimi sevərəm.

17. ...Nə olsun, imarətim yox,
18. Bir az kiçikdi evim –
19. Siz məni bircə gün sevin,
20. Sizi ömürlük sevim...
2014

11. Acı duymayan kişilerin
12. Ruhu gezmez canımda.

13. Sevdiğimi burcum gibi,
14. Kalem gibi severim
15. Babam, anam, kardeş, bacım,
16. Yavrum gibi severim.

17. Ne olsun, imaretim yok,
18. Biraz küçük evim
19. Siz beni bir tek gün sevin,
20. Sizi ömürlük seveyim...

GÜLÜMSƏ (281)

1. Oxu bu şeirimi, gülüm,
2. Dərdi, qəmi küçümsə.
3. Özün üçün çətindirsə,
4. Mənim üçün gülümsə.

5. Bilirəm qucaqlayırsan
6. Sinəndəki dağını,
7. Oturanda dizlərini,
8. Yatanda yastığını.

9. Sanma özünü dünyada
10. Bədbəxt, talesiz bunca.
11. Bəlkə Tanrı da diksinir
12. Hər ahını duyunca.

13. Düşün o uca Tanrını –
14. Sevdiyindən doyarmı,
15. O qədər dərd verdiyinə
16. Bir eşqi suç sayarmı?..

17. ...Bir dəfə də etmədiyin
18. Günah üçün gülümsə,
19. Nə olar, Allah eşqinə,
20. Allah üçün gülümsə...
2014

GÜLÜMSE

1. Oku bu şiirimi, gülüm,
2. Derdi, gamı küçümse.
3. Kendin için çetinse,
4. Benim için gülümse.

5. Biliyorum kucaklıyorsun
6. Sinendeki dağını,
7. Oturduğunda dizlerini,
8. Yattığında yastığını.

9. Sanma kendini bu dünyada
10. Bedbaht, talihsiz bunca.
11. Belki Tanrı da ürperiyor
12. Her ahını duyunca.

13. Düşün o yüce Tanrı'yı
14. Sevdiğinden doyar mı,
15. O kadar dert verdiğine
16. Bir aşkı suç sayar mı?

17. Bir defa da etmediğin
18. Günah için gülümse,
19. Ne olur, Allah aşkına,
20. Allah için gülümse...

HƏRƏNİN ÖZ ZƏİFİ VAR(282)

1. Hərənin bir zəifi var,

HERKESİN ZAYIF BİR TARAFI VAR

1. Herkesin zayıf bir tarafı var,

2. Xeyli zəifəm mən də.
3. Susanda da dinləyirəm
4. Səni, sən dinəndə də.

5. Yüz mil aralı olsan da,
6. Mən tək yaxınsan mənə.
7. Şeytana bax, bic-bic gülür
8. Sənin qəmli qəmzənə.

9. Üzərində hakim olmaq
10. Neynim, mənə yasaqdır...
11. Gizləsən də, mən bilirəm –
12. O şeytandan uzaq dur!

13. Sənə demirəm könlünü
14. Çalan oğrunu söylə;
15. Ölüm xəbərim olsa da,
16. Mənə doğrunu söylə.

17. ...Heç beləcə dirigözlü
18. Ölməmişdim haçandı;
19. Rafiqi öldürmək, gülüm,
20. Aldatmaqdan asandı...
2014

2. Hayli zayıfım ben de.
3. Sustuğunda da dinliyorum
4. Seni, sen konuştuğunda da.

5. Yüz mil uzak olsan da,
6. Ben gibi yakınsın bana.
7. Şeytana bak, kıs kıs gülüyor
8. Senin gamlı gamzene.

9. Sana hâkim olmak
10. Neyleyim, bana yasaktır...
11. Gizlesen de, ben biliyorum.
12. O şeytandan uzak dur!

13. Sana demiyorum gönlünü
14. Çalan hırsızı söyle,
15. Ölüm haberim olsa da,
16. Bana doğruyu söyle.

17. Hiç böyle canlı
18. Ölmemiştim ne zamandır,
19. Rafig'i öldürmek, gülüm,
20. Aldatmaktan kolaydır...

ÜRƏYİNİ ÜŞÜTMƏ (283)

1. Mənsiz çoxmu darıxırsan
2. O buz üzlü uzaqda?
3. Çoxmu üşüyürsən, gülüm,
4. Bu soyuqda-sazaqda?

5. Tanrı da dəyişik salır
6. Ayları, fəsilləri,
7. Qış payızı itələyib,
8. Onun yerinə gəlir.

9. Qəmlidir...bu il yarpaqlar
10. Tez soldu, xəzəl oldu.
11. Amma, gülüm, min şükür, sən
12. Hamıdan gözəl oldun.

13. A yayda da üşüyənim,
14. İndi necədi halın?
15. Əllərinə əlcək geyin,

YÜREĞİNİ ÜŞÜTME

1. Bensiz çok mu üzülüyorsun
2. O buz yüzlü uzakta?
3. Çok mu üşüyorsun, gülüm,
4. Bu soğukta ayazda?

5. Tanrı da değişik yaratıyor
6. Ayları, mevsimleri,
7. Kış, güzü iteleyip
8. Onun yerine geliyor.

9. Gamlıdır... Bu yıl yapraklar
10. Tez soldu, hazal oldu.
11. Ama gülüm, bin şükür, sen
12. Herkesten güzel oldun.

13. A yazda da üşüyenim,
14. Şimdi nasıl hâlin?
15. Ellerine eldiven giyin,

16. Əynini eylə qalın.

17. ...Məndən ayrı bir kimsəni
18. Nolar, bu qış eşitmə.
19. Eşqim ilə ört sinəni,
20. Ürəyini üşütmə...

2014

SEVƏNLƏR ÜÇÜN (284)

1. Vurula bildinsə, Allaha şükür -
2. Səni yıxmayacaq kədərin, qadan.
3. Sevmək yaşamağa çarə deyilmi,
4. Niyə üzülürsən, a sevən adam?

5. Əgər sevirsənsə, sevilirsənsə,
6. Nəyinə lazımdır o saray, o dam?
7. Get çıxart dadını beş günlük ömrün,
8. Niyə üzülürsən, a sevən adam?

9. Sevdinsə içində can verər kinin,
10. Hamıya xoş üzlə baxarsan müdam.
11. Kinsizlik Allahın lütfü deyilmi,
12. Niyə üzülürsən, a sevən adam?

13. Ruhun uçunursa pərvanə kimi,
14. Gözün yol çəkirsə tərli aynadan,
15. Bir azdan qapıdan yar girəcəksə,
16. Niyə üzülürsən, a sevən adam?

17. Tüpür ayrılığa, vaz keçmə eşqdən,
18. Dua et Tanrına hər səhər-axşam.
19. Yaşa sevə-sevə, öl sevə-sevə,
20. Niyə üzülürsən, a sevən adam?..

2014

OVQAT (285)

1. Qızın ərə gedəcək,
2. Oğlun arvad alacaq,
3. Nə vaxtsa danışmağa
4. Heç kimin qalmayacaq.

5. Səni məndən alanlar
6. Gedəcək öz işinə,
7. Oxuyacaqsan lənət

16. Üstüne giy kalın.

17. Benden başka bir kimseyi
18. Ne olur, bu kış işitme.
19. Aşkım ile ört sineni,
20. Yüreğini üşütme....

SEVENLER İÇİN

1. Vurulabildinse, Allah'a şükür,
2. Seni yıkmayacak kederin, tasan.
3. Sevmek yaşamaya çare değil mi,
4. Niye üzülüyorsun, a seven adam?

5. Eger seviyorsan, seviliyorsan,
6. Neyine lazımdır o saray, o dam?
7. Git çıkar tadını beş günlük ömrün,
8. Niye üzülüyorsun, a seven adam?

9. Sevdiysen içinde can verir kinin,
10. Herkese hoş yüzle bakarsın sürekli.
11. Kinsizlik Allah'ın lütfu değil mi,
12. Niye üzülüyorsun, a seven adam?

13. Ruhun titriyorsa pervane gibi,
14. Yol gözlüyorsan terlemiş camdan,
15. Birazdan kapıdan yar girecekse,
16. Niye üzülüyorsun, a seven adam?

17. Tükür ayrılığa, vazgeçme aşktan,
18. Dua et Tanrı'na her sabah akşam.
19. Yaşa seve seve, öl seve seve,
20. Niye üzülüyorsun, a seven adam?

VAKİT

1. Kızın ere gidecek,
2. Oğlun eş alacak,
3. Ne vakit konuşmaya
4. Hiçkimsen kalmayacak.

5. Seni benden alanlar
6. Gidecek kendi işine,
7. Okuyacaksın lanet

8. Tərk etmək vərdişinə.

9. Qadınımı qınama,
10. Səni bütə çevirdi.
11. Məni sevdiyin üçün
12. O da səni sevirdi.

13. ...Yamanca təntimisən,
14. Ehtirasdan doy hələ,
15. On üç cüt qərənfil al,
16. Mən ölən gün toy elə...

8. Terk etmek âdetine.

9. Kadınımı kınama,
10. Seni puta çevirdi.
11. Beni sevdiğin için
12. O da seni seviyordu.

13. Epey isteklisin,
14. İhtirastan doy hele,
15. On üç çift karanfil al,
16. Benim öldüğüm gün düğün yap...

XƏBƏRİN YOX (286)

1. Özün itələdin məni,
2. Daha mən tək sipərin yox.
3. Namərdlərə tab etməyə
4. Qüvvətin yox, təpərin yox.

5. Canı yandı mən ustanın,
6. Dilə düşdümü dastanın,
7. Uralandımı bostanın?.. –
8. Hasarın yox, çəpərin yox.

9. ... Söyləmişdim dönə-dönə:
10. Könül vermə özgəsinə!
11. Off... yenə qayıtdın mənə,
12. Mən ölmüşəm, xəbərin yox...

2014

HABERİN YOK

1. Kendin uzaklaştırdın beni,
2. Artık ben gibi siperin yok.
3. Namertleri itaat ettirmeye
4. Kuvvetin yok, gücün yok.

5. Canı yandı benim gibi ustanın,
6. Dile düştü mü destanın,
7. Yağmaladın mı bostanın?
8. Hasarın yok, çitin yok.

9. Söylemiştim döne döne:
10. Gönül verme başkasına!
11. Off... Yine döndün bana,
12. Ben ölmüşüm, haberin yok.

HƏSRƏT (287)

1. Könlüm Sibir sürgünüdür,
2. Ooff... donur, sevgilim, donur.
3. Dərd sulu qar tək sinəmə,
4. Ooff... qonur, sevgilim, qonur.

5. De, axtarım çəndə kimi?
6. Arayırsan sən də kimi?
7. Həsrət məni rəndə kimi,
8. Ooff... yonur, sevgilim, yonur.

9. Sənsizliyə dözüm necə?!
10. Zil qaranlıqdı bu gecə.
11. Sonuncu şam əlimdəcə,

HASRET

1. Gönlüm Sibirya sürgünüdür,
2. Off... Donuyor, sevgilim, donuyor.
3. Dert sulu kar gibi sineme,
4. Ooff... Konuyor, sevgilim, konuyor.

5. Söyle, arayayım dumanda kimi?
6. Arıyorsun sen de kimi?
7. Hasret beni rende gibi,
8. Ooff...Yontuyor, sevgilim, yontuyor.

9. Sensizliğe dayanayım nasıl?!
10. Zifiri karanlıktı bu gece.
11. Sonuncu mum elimde,

12. Ooff... sönür, sevgilim, sönür...

2014

12. Ooff...Sönüyor, sevgilim, sönüyor...

SƏN GETDİN (288)

1. Leysan yağışı tək yağır içimə,
2. Haraya sığdırım bu kədəri mən?
3. Küçələr qəfildən tamam boşaldı,
4. Sən getdin, neynirəm bu şəhəri mən?

5. Ulduzlar batmadan canım çıxaydı,
6. Kaş heç görməyədim bu səhəri mən.
7. Üstünə qəfildən qaranlıq çökdü,
8. Sən getdin, neynirəm bu şəhəri mən?

9. Astmadan təntimiş xəstə kimiyəm,
10. Evəmi aparım bu qəhəri mən?
11. Off...mən bu şəhəri necə sevirdim!
12. Sən getdin, neynirəm bu şəhəri mən?

13. Dəli tək gəzirəm boş küçələrdə,
14. Bir eşq dilənçisi, bir sərsəri mən.
15. ...Qayıt, sinəm üstə üç qərənfil qoy,
16. Qayıt, təzdən sevim bu şəhəri mən...

2014

SEN GİTTİN

1. Nisan yağmuru gibi yağıyor içime,
2. Nereye sığdırayım bu kederi ben?
3. Sokaklar aniden boşaldı.
4. Sen gittin, neyleyim bu şehri ben?

5. Yıldızlar sönmeden canım çıkaydı,
6. Keşke görmeseydim bu seheri ben.
7. Üstüne aniden karanlık çöktü,
8. Sen gittin, neyleyim bu şehri ben?

9. Astımdan yorulmuş hasta gibiyim,
10. Eve mi götüreyim bu kahrı ben?
11. Off..Ben bu şehri nasıl seviyordum!
12. Sen gittin, neyleyim bu şehri ben?

13. Deli gibi geziyorum boş sokaklarda,
14. Bir aşk dilencisi, bir serseri ben.
15. Dön, sinem üstüne üç karanfil koy,
16. Dön, tezden seveyim bu şehri ben...

DEYİRLƏR EŞQ YALAN ŞEYDİ (289)

1. Nə yaxşı, səhər açıldı,
2. Nə yaxşı, şəhər oyandı –
3. Sükutun dözülməz səsi
4. Şəfəqdən hürküb dayandı.

5. Vurğunuydum gecələrin,
6. Mən ki gecə aşiqiydim.
7. Sən yoxsan... gecələr məni
8. Parçalayır didim-didim.

9. Beşulduz konyak kimisən,
10. İçməsəm ruhum ulayır.
11. ...Nə biçim xəstəsən deyir
12. Həkim, başını bulayır.

13. Nə bilim, bəlkə ölmüşəm,
14. Ruh geri cana dolammır.
15. Sən hamısan mənim üçün,

DİYORLAR AŞK YALAN ŞEY

1. Ne güzel, seher oldu,
2. Ne güzel, şehir uyandı.
3. Sükutun dayanılmaz sesi
4. Şafaktan ürküp durdu.

5. Vurgunuyum gecelerin,
6. Ben ki gece aşığıydım.
7. Sen yoksan...Geceler beni
8. Parçalıyor dilim dilim.

9. Beş yıldız konyak gibisin,
10. İçmesem ruhum uluyor.
11. Ne biçim hastasın diyor
12. Hekim, başını sallıyor.

13. Ne bileyim, belki ölmüşüm,
14. Ruh geri cana girmiyor.
15. Sen hepsisin benim için,

16. Amma heç kəs sən olammır.

17. Uzaqlarda bəxtəvər ol,
18. Mənsizlik xoşuna gəlsin.
19. ...Deyirlər eşq yalan şeydi,
20. Kim deyir başına gəlsin...
2014

16. Ama hiç kimse sen olamıyor.

17. Uzaklarda bahtiyar ol,
18. Bensizlik hoşuna gitsin.
19. Diyorlar aşk yalan şey,
20. Kim diyorsa başına gelsin...

...*YARALI DURNAM (290)*

1. Eheyy! Eheyy!.. Eheyy...
2. Yaralı durnam...
3. Mən səni uçurtdum masmavi göyə,
4. Sən niyə qondun ki o namərd köyə?..

5. Eheyy! Eheyy!.. Eheyy...
6. Yaralı durnam...
7. Sənə daş atanın qolu qurusun,
8. Sağı iflic olsun, solu qurusun!..

9. Eheyy! Eheyy!.. Eheyy...
10. Yaralı durnam...
11. Sənin bu halına mən necə dözüm?
12. Çəkinmə, birtəhər sinəm üstə qon,
13. Qanlı qanadını sarıyım özüm...
2014

YARALI TURNAM

1. Eheyy! Eheyy!.. Eheyy...
2. Yaralı turnam...
3. Beni uçurdum masmavi göğe,
4. Sen niye kondun ki o namert köye?

5. Eheyy! Eheyy!.. Eheyy...
6. Yaralı turnam...
7. Sana taş atanın kolu kurusun,
8. Sağı felç olsun, solu kurusun!...

9. Eheyy! Eheyy!.. Eheyy...
10. Yaralı turnam...
11. Senin bu hâline ben nasıl dayanayım?
12. Çekinme, şöyle sinem üstüne kon,
13. Kanlı kanadını sarayım kendime...

SƏNƏMİ YAZILIB O ŞEİR, GÜLÜM? (291)

1. Ulayır bayquştək sənsizəm deyə,
2. Sənəmi vurulub o şair, gülüm?
3. Nidası ah olub yapışır göyə,
4. Sənəmi yazılıb o şeir, gülüm?

5. Sanıram istəyin ondan yan durur,
6. O da qan ağlayır, qəm yeyir, gülüm.
7. Nöqtəsi, vergülü səni andırır,
8. Sənəmi yazılıb o şeir, gülüm?

9. Yoxsa mənə görə atıbsan onu,
10. O da yığvalını çox söyür, gülüm.
11. Nolar, düzünü de, sən mənim canım,
12. Sənəmi yazılıb o şeir, gülüm?

13. ...Sanki səni sevir dünyada hamı,

SANA MI YAZILMIŞ O ŞİİR, GÜLÜM?

1. Uluyor baykuş gibi sensizim diye,
2. Sana mı vurulmuş o şair gülüm?
3. Nidası ah olmuş yapışıyor göğe,
4. Sana mı yazılmış o şiir, gülüm?

5. Sanırım isteğin ondan yana duruyor,
6. O da kan ağlıyor, gam çekiyor, gülüm.
7. Noktası, virgülü seni andırıyor,
8. Sana mı yazılmış o şiir, gülüm?

9. Yoksa bana göre atmışsın onu,
10. O da talihini çok sövüyor, gülüm.
11. Ne olur, doğrusunu de, sen benim canım,
12. Sana mı yazılmış o şiir, gülüm?

13. Sanki seni seviyor dünyanın hepsi,

14. Amma eşqin məni süsləyir, gülüm.
15. Dəliyəm...
16. mənə nə, başqasınamı,
17. Sənəmi yazılıb o şeir, gülüm?..
2014

14. Ama aşkın beni süslüyor, gülüm.
15. Deliyim...
16. Bana ne, başkasına mı,
17. Sana mı yazılmış o şiir, gülüm?

ALIN YAZIM (292)

1. Sən mənim alın yazımsan,
2. Yüz əzbərlə, hecala...
3. Bu yazını pozmaq üçün
4. Vur, alnımı parçala.

5. Sən sinəmdən çıxammayan
6. Ən sonuncu ahımsan.
7. Tövbə edə bilmədiyim
8. Ən əziz günahımsan.

9. Hələ tam dərk edəmmirsən,
10. Səcdədə imamınam.
11. Lövbər sala biləcəyin
12. Sonuncu limanınam.
2014

ALIN YAZIM

1. Sen benim alın yazımsın,
2. Yüz defa ezberle, hecele...
3. Bu yazını bozmak için
4. Vur, alnımı parçala.

5. Sen sinemden çıkmayan
6. En sonuncu ahımsın.
7. Tövbe edemediğim
8. En aziz günahımsın.

9. Hâlâ tam anlamıyorsan,
10. Secdede imanınım.
11. Lenger salabileceğin
12. Sonuncu limanınım.

DAN ÜZÜNÜN ŞEİRİ (293)

1. Uyuyur o kənd, bu şəhər,
2. Yuxuda şeir oxuyur.
3. Sevdiklərim, səhər-səhər
4. Yeni bir şeir oxuyun.

5. Yuxudan xoşbəxt oyanın,
6. Şair ruhlu çiçək olun.
7. Oxuyun, eşqə boyanın,
8. Dan üzü tək göyçək olun.

9. Unutmayın – gizlin, aşkar,
10. Hərə bir cür xiffət edir.
11. Neçə-neçə milyonçu var,
12. Sağı-solu nifrət edir.

13. Siz yaşayın – mən dözərəm,
14. Qoy qayğınız yada olsun.
15. Bir canım var, beş-on şeirim,
16. O da sizə fəda olsun.

TAN VAKTİNİN ŞİİRİ

1. Uyuyor bu köy, bu şehir,
2. Uykuda şiir okuyor.
3. Sevdiklerim, sabahları
4. Yeni bir şiir okuyun.

5. Uykudan mutlu uyanın.
6. Şair ruhlu çiçek olun.
7. Okuyun, aşka boyanın,
8. Tan vakti gibi güzel olun.

9. Unutmayın gizli, aşikâr,
10. Herkes bir çeşit azap ediyor.
11. Ne kadar milyoner var,
12. Sağdan soldan nefret ediyor.

13. Siz yaşayın ben sabrederim.
14. Kaygılarınız başkalarına olsun.
15. Bir canım var, beş on şiirim,
16. O da size feda olsun.

17. Mənəm o sonuncu işıq,
18. O əriyən son şam mənəm.
19. Bu cür mələk kimi aşiq
20. Son şair, son adam mənəm.

21. ...Siz bəlkə də şeir üçün
22. Bu qədər yordunuz məni;
23. Bitişdirib, ertəsi gün
24. Təzədən qırdınız məni...

2015

17. Benim o sonuncu ışık,
18. O eriyen son mum benim.
19. Bir melek gibi âşık
20. Son şair, son insan benim.

21. Siz belki de şiir için
22. Bu kadar yordunuz beni;
23. Bitiştirip ertesi gün
24. Yeniden kırdınız beni.

SƏNƏ NƏ, ADAM? (294)

1. Otur bax beləcə – əlin üzündə...
2. Otur – öz-özünə tamaşa elə.
3. Bu dünya başlayıb tamaşa ilə,
4. Bu dünya bitəcək tamaşa ilə.

5. Nədən üzülürsən? Sənə nə, adam? –
6. Kim kimi aldadır, kim kimi satır;
7. Kim kimə qoz verir, kim kimə badam,
8. Harda kim oyanır, harda kim yatır...

9. Dünyadır – nuru az, qaranlığı çox,
10. Ayı da, Günü də adamı sevmir.
11. Adammı? – Adam çox, adamlıqsa yox,
12. O damda böyüyən o damı sevmir.

13. Üzül!.. Üzülməyin qorxusu azdı,
14. Cana ziyandısa, qidadı ruha.
15. Nə olsun, bir zalım kefini pozdu,
16. Pozulan kefini göndər Allaha.

17. Yuyar gözlərindən yağan yağışlar
18. Qara ahları da, ağ ahları da.
19. Sən yalvar Tanrıya – bəlkə bağışlar
20. O sənə edilən günahları da.

21. ...Gördünmü şeirmiş bu çəkdiyin ah,
22. Ahı çəkdirənə təşəkkür eylə.
23. Səni sevgi ilə böyüdüb Allah,
24. Otur Allahına min şükür eylə...

2015

SANA NE ADAM?

1. Otur bak öylece elin yüzünde
2. Otur kendi kendini izle.
3. Bu dünya başlamış oyun ile
4. Bu dünya bitecek oyun ile.

5. Neden üzülüyorsun? Sana ne adam?
6. Kim kimi aldatıyor, kim kimi satıyor;
7. Kim kime ceviz veriyor, kim kime badem,
8. Nerede kim uyanıyor, nerede kim yatıyor…

9. Dünyadır nuru az, karanlığı çok.
10. Ayı da, güneşi de insanı sevmiyor.
11. İnsan mı? İnsan çok, insanlıksa yok,
12. O damda büyüyen o damı sevmiyor.

13. Üzül! Üzülmenin korkusu azdır.
14. Cana ziyansa, gıdadır ruha.
15. Ne olacak, bir zalim keyfini bozsa
16. Bozulan keyfini Allah'a yolla.

17. Yıkar gözlerinden yağan yağmurlar
18. Kara ahları da, ak ahları da.
19. Sen yalvar Tanrı'ya belki bağışlar
20. O sana yapılan günahları da.

21. Gördün mü şiirmiş bu çektiğin ah,
22. Ahı çektirene teşekkür et.
23. Seni sevgi ile büyütmüş Allah,
24. Otur Allah'ına bin şükür et.

DE, SƏNƏ NƏ OLUB, FİKİRLİ ADAM? (295)

SÖYLE, SANA NE OLDU GAMLI ADAM

1. De, sənə nə olub, fikirli adam,
2. Nə yarı görürsən, nə Yaradanı.
3. Aldın qadasını hey onun-bunun,
4. Heç alan yoxdumu sənin qadanı?

5. Heç alan yoxdumu sənin qadanı,
6. Qadan ürəyində çiçək açırmı?
7. Son damla suyundan dirilən hanı? –
8. Adın gələn kimi, uzaq qaçırmı?..

9. De, sənə nə olub, fikirli adam,
10. Dərini sonadək soymadılarmı?
11. Qanla aşıb-daşır o qədəh, o cam,
12. Vampirlər qanından doymadılarmı?

13. De, sənə nə olub, fikirli adam,
14. Şortular yoluna tikanmı əkib?
15. Sənin zəmindirmi o qaralmış şum, –
16. Şeytana qoşulmuş kotanmı əkib?

17. Yaşa öz ömrünü... bürün sevgiyə,
18. Səni öz adınla öyən azdımı?
19. Cavidi, Cavadı öldürənlərə
20. Hər gün lənət edib, söyən azdımı?

21. Hələ Meydan qalıb,Mirzə Cəlilə
22. Zulum verənlərin nəvələrinə.
23. El qanı əmənlər istər yüz ölə,
24. Sərvəti yüklənməz dəvələrinə...

25. De, sənə nə olub, fikirli adam,
26. Bu gün yalqız qalan sabah xoşbəxtdir.
27. Sənin hey içdiyin dərd dolu parç, cam,
28. Vallahi, billahi, ağ gün, xoş bəxtdir...
2016

1. Söyle, sana ne oldu gamlı adam,
2. Ne yari görüyorsun, ne yaratanı.
3. Dert ortağı oldun ona buna,
4. Senin derdine ortak olan yok mu?

5. Senin derdine ortak olan yok mu?
6. Derdin yüreğinde çiçek açıyor mu?
7. Son damla suyundan dirilenler hani?
8. Adın söylendiğinde uzağa mı kaçıyorlar?

9. Söyle, sana ne oldu gamlı adam,
10. Derini sonuna dek soymadılar mı?
11. Kanla dolup taşar o kadeh, o bardak,
12. Vampirler kanından doymadılar mı?

13. Söyle, sana ne oldu gamlı adam,
14. Utanmazlar yoluna diken mi ekti?
15. Senin tarlan mı o sürülmüş toprak
16. Şeytan pamuk mu ekmiş?

17. Yaşa ömrünü...Bürün sevgiye,
18. Seni kendi adınla öven az mı?
19. Cavid'i, Cevad'ı öldürenlere
20. Her gün lanet edip, söven az mı?

21. Hâlâ meydan kalmış, Mirza Celil'e
22. Zulüm verenlerin torunlarına.
23. El kanı emenler ister yüz kere ölsün,
24. Serveti yüklenmez develerine...

25. Söyle, sana ne oldu gamlı adam,
26. Bu gün yalnız kalan sabah bahtiyardır.
27. Senin içtiğin dert dolu kadeh, bardak,
28. Vallahi billahi, ak gün, bahtiyardır.

SƏHƏRİN ÜZÜ BUZ KİMİ (296)

1. Bu gecəm də hədər getdi,
2. Şeirsiz soldu çiçəklər.
3. Qızarmış gözümə baxıb,
4. Məni sərxoş biləcəklər.

5. Bu gecəm də boşa axdı,

SEHERİN YÜZÜ BUZ GİBİ

1. Bu gecem de heder oldu.
2. Şiirsiz soldu çiçekler.
3. Kızarmış gözüme bakıp,
4. Beni sarhoş sanacaklar.

5. Bu gecem de boşa aktı.

6. Almadım sözünü ahını.
7. Ay özünə Günəş doğdu,
8. Gecə doğdu sabahını.

9. Bu gecəm də duman oldu,
10. Boşaldı, doldu külqabı.
11. Qəhr olsun ayrılıqları –
12. Hər yan kül ətri, kül dadı.

13. Gecəynən əridim... sanki,
14. Səhradayam susuz kimi.
15. Bəyi danlayan yengətək
16. Səhərin üzü buz kimi.

6. Almadım sözün ahını.
7. Ay kendisine güneşi doğurdu
8. Gece doğurdu sabahını.

9. Bu gecem de duman oldu,
10. Boşaldı, doldu kültablası.
11. Kahrolsun ayrılıklar
12. Her yan kül kokusu, kül tadı.

13. Geceyle eridim sanki,
14. Sahradayım susuz gibi.
15. Beyi azarlayan yenge gibi
16. Seherin yüzü buz gibi.

SƏSSİZ DUA HAVASI (297)

1. Adam hərdən içindəcə
2. Özünə həbs olub qalır.
3. Asılır baxışlarından,
4. Sirli bir xəyala dalır.

5. Canında təpəri olmur,
6. Ümiddən sipəri olmur,
7. Özündən xəbəri olmur,
8. Əl atıb, saçını yolur.

9. Yaralı qurdtək uluyur,
10. Bədən donur, baş quruyur,
11. Gözlərində yaş quruyur,
12. Səssiz doluxsunur, dolur.

13. Bir dərdi yüz yerə bölür,
14. Bir dərddən yüz kərə ölür,
15. Hərdən dəli kimi gülür,
16. Susuz çiçək kimi solur.

17. ...Ana quşun yuvasına,
18. Bir xəstənin şəfasına,
19. Səssiz dua havasına
20. Tanrı şirin layla çalır...

SESSİZ DUA HAVASI

1. İnsan bazen içine
2. Kendisine hapsolup kalıyor.
3. Süzülüyor bakışlarından,
4. Sırlı bir hayala dalıyor.

5. Canında gücü olmuyor,
6. Ümitten siperi olmuyor,
7. Kendisinden haberi olmuyor,
8. El atıp saçını yoluyor.

9. Yaralı kurt gibi uluyor,
10. Beden donuyor, baş kuruyor.
11. Gözlerinde yaş kuruyor.
12. Sessiz hüzünleniyor, doluyor.

13. Bir derdi yüz yere bölüyor,
14. Bir dertten yüz kere ölüyor.
15. Bazen deli gibi gülüyor,
16. Susuz çiçek gibi soluyor.

17. Ana kuşun yuvasına,
18. Bir hastanın şifasına,
19. Sessiz dua havasına
20. Tanrı tatlı ninni çalıyor...

YENİ İLİN İLK ŞEİRİ (298)

1. Bu da yeni il... cezvəli

YENİ YILIN İLK ŞİİRİ

1. Bu da yeni yıl...âşık

2. At ilini yaşadım.
3. Amma köhnə ümidləri
4. Yeni ilə daşıdım.

5. Daha özümü özümə
6. Tanıtmağı öyrəndim.
7. Nankorları mümkün qədər
8. Unutmağı öyrəndim.

9. Könlüm yenə çoxlarına
10. Yuva oldu, yol oldu.
11. Çox əskiyim oldu, amma
12. Şükür, sevgim bol oldu.

13. Bir daha əmin oldum mən,
14. Yaxşı tüfəng atırıq.
15. Tüfəng yoxsa, eyləmə qəm,
16. Min cür fişəng atırıq.

17. Bu da yeni il... bilmirəm,
18. Kədərlənək, sevinək...
19. Bir az ad-san artır, lələm,
20. Möhlət azalır, neynək.

21. ...Siz, eyy, çılğın sevdiklərim,
22. Yol ha yox məndən anrı.
23. ...Təzə heç nə istəmirəm,
24. Köhnəmi qoru, Tanrı!

2015

2. At yılını yaşadım.
3. Ama eski ümitleri
4. Yeni yıla taşıdım.

5. Daha çok kendimi kendime
6. Tanıtmayı öğrendim.
7. Nankörleri olabildiğince
8. Unutmayı öğrendim.

9. Gönlüm yine çoklarına
10. Yuva oldu, yol oldu.
11. Çok eksiğim oldu ama
12. Şükür, sevgim bol oldu.

13. Bir daha emin oldum ben,
14. İyi tüfek atıyoruz.
15. Tüfek yoksa, gamlanma
16. Bin çeşit fişek atıyoruz.

17. Bu da yeni yıl, bilmiyorum,
18. Kederlenelim, sevinelim.
19. Biraz şöhret artıyor
20. Mühlet azalıyor, neyleyelim.

21. Siz, ey çılgın sevdiklerim,
22. Yol yok benden sonra.
23. Yeni hiçbir şey istemiyorum.
24. Eskimi koru, Tanrı!

GECƏLƏR QƏBRİNƏ BÜKÜLDÜ ADAM (299)

1. Hər səhər, hər axşam, hər gecə, hər gün
2. Qolları qandalsız, ürəyi sürgün
3. Bir adam Allaha dua eylədi,
4. İçində gizlənib, çölünə baxdı,
5. Hər təzə dərdinə salam söylədi.

6. İçində gizlənib, çölünə baxdı,
7. Gördü ey-vah... dünya əlləmayaqdı.
8. Allahım, özün gör, özün seç dedi.
9. ...Qəfil xatırladı o ayüzlünü,
10. Bircə günahm var, ondan keç dedi.

GECELERİ KABRİNE BÜRÜNDÜ İNSAN

1. Her sabah, her akşam, her gece, her gün
2. Elleri prangasız, yüreği sürgün
3. Bir insan Allah'a dua etti.
4. İçinde gizlenmiş çölüne baktı.
5. Her yeni derdine selam söyledi.

6. İçinde gizlenmiş çölüne baktı.
7. Gördü eyvah dünya kalleşti.
8. Allah'ım, kendin gör, kendin anla dedi.
9. Aniden hatırladı o ay yüzlüyü,
10. Bir tek günahım var, ondan geç dedi.

11. Neçə çarəsizə əl tutdum axı,
12. Neçə yol özümü unutdum axı,
13. Könlümü xalça tək çox sərdim dedi,
14. Köməksiz quşlara, ac köpəklərə
15. Dörd fəsil su verdim, yem verdim dedi.

16. Gecələr qəbrinə büküldü adam,
17. Gündüzlər səbrinə büküldü adam.
18. Zənglər də seyrəldi, baş çəkənlər də,
19. Hərdən aradılar kefqom aşnalar,
20. Başları hardasa düşəndə dərdə.

21. ...Bir şənbə özünü verdi kafeyə,
22. "Palmal" tüstüsünü sərdi kafeyə.
23. Tina pivə süzdü, balıq gətirdi.
24. – Süz,Tina, – söylədi, – birini də süz,
25. Bəlkə məni bura Xaliq gətirdi...

26. Düzəltdi kefini, dəmini pivə,
27. Bir az unutdurdu qəmini pivə.
28. Qəfildən ruhunu xəcalət sardı –
29. Allahım, sən məni bağışla dedi, –
30. Pivə içə-içə sənə yalvardım.

31. ...Gecə yuxusunda o ayüzlünü,
32. Bir də eşq rəngində günahı gördü,
33. Bir də təzələnmiş sabahı gördü,
34. Bir də gülümsəyən Allahı gördü...
2015

11. Çaresizce kaç el tuttum,
12. Kaç defa kendimi unuttum.
13. Gönlümü halı gibi çok serdim dedi.
14. Susuz kuşlara, aç köpeklere
15. Dört fasıl su verdim, yem verdim dedi.

16. Geceleri kabrine büründü insan
17. Gündüzleri sabrına büründü insan.
18. Arayanlar seyreldi, hatır soranlar da,
19. Bazen aradılar ehli keyifler, tanıdıklar
20. Başları nerede düşse derde.

21. Bir perşembe gitti kafeye
22. Palmal sigarasını serdi kafeye.
23. Tina bira doldurdu, balık getirdi.
24. Doldur, Tina dedi bir daha doldur
25. Belki beni buraya Halık getirdi.

26. Düzeltti keyfini, hâlini bira,
27. Biraz unutturdu gamını bira.
28. Aniden ruhunu utanma sardı
29. Allah'ım sen beni bağışla dedi,
30. Bira içe içe sana yalvardım.

31. Gece uykusunda o ay yüzlüyü,
32. Bir de aşk renginde günahı gördü,
33. Bir de tazelenmiş sabahı gördü,
34. Bir de gülümseyen Allah'ı gördü...

RUHUM SIZLAR KİÇİK ÇÖLDƏ (300)

(Nurafizə)

1. Nə vaxt sevgilər tən olar,
2. Nə vaxt dost dosta düz gələr –
3. Eynimə olmaz, göylərdən
4. Daş ələnər, ya buz gələr.

5. Yol alsam həsrət dağına,
6. Qırov düşər budağıma,
7. Gözlərimin qabağına
8. Bir cüt ağlayan göz gələr.

9. Ruhum sızlar Kiçik Çöldə,
10. Ətrim əriyər bir güldə,

RUHUM SIZLAR KÜÇÜK ÇÖLDE

(Nurafiz'ə)

1. Ne vakit sevgiler samimi olur,
2. Ne vakit dost dosta doğru olur.
3. Umrumda olmaz, göklerden
4. Taş dökülür, ya buz gelir.

5. Yol alsam hasret dağına,
6. Kırağı düşer dalıma,
7. Gözlerimin önüne
8. Bir çift ağlayan göz gelir.

9. Ruhum sızlar Küçük Çöl'de,
10. Kokum erir bir gülde,

11. Son ümidim ölhaöldə,
12. Əllərimə üç tuz gələr.

13. Lala dönsəm bu dünyada,
14. Dil qapatsam dosta, yada,
15. Ya dağdan can dostum, ya da
16. Bakıdan Nurafiz gələr.

11. Son ümidim öl ha öl de,
12. Ellerime üç as gelir.

13. Lâla dönsem bu dünyada,
14. Konuşmasam dosta, düşmana,
15. Ya dağdan can dostum, ya da
16. Bakü'den Nurafiz gelir.

DƏLİ ŞEİR (301)

1. Vay bə... Anasını satım dünyanın –
2. Qanına susayır qan verdiklərin.
3. Şöhrətin artdıqca quruyur canın –
4. Canına oxuyur can verdiklərin.

5. Vay bə... Mənmi dedim bunu özümə? –
6. Uzaqlaş hamıdan, qaya ol, daş ol!
7. Ayın günlərini çox irdələmə,
8. Get, günsüz aylara dost ol, yoldaş ol.

9. Vay bə... Heç özümə mən gəzmədim dərd,
10. Dərd sevgi donunda yoluma çıxdı.
11. Aç bağlı yolları, sevgili namərd,
12. Təkcə cəhənnəmə yolum açıqdı.

13. Vay bə... Belə illər, anlar olurmuş,
14. Üstünə cumurmuş dost da, düşmən də.
15. Gedib vəzirlə bir taxtda oturmuş
16. Xidməti çox olan sənin düşməndə.

17. Vay bə... doğru olmaq nə yekə suçmuş,
18. Sözünü deməmiş kəsilir sözün.
19. Məni gənc dostların ahımı tutmuş –
20. Onlara hey dedim: "səbr edin, dözün!".

21. Vay bə... Zəng edirsən, susur umduğun –
22. Az sonra: – "yatırdım!.." – tonu yüksəlir.
23. Bir də baxırsan ki, səsi-sorağı
24. Ölkənin o biri ucundan gəlir.

25. Vay bə... neçə dəfə oldu bu işlər,
26. Mən yenə özümü əzdim, xışladım.
27. Nədən yaraladı məni o kəslər,
28. Nədən mən onları hey bağışladım?.

DELİ ŞİİR

1. Vay be… Anasını satayım dünyanın
2. Kanına susuyor kan verdiklerin.
3. Şöhretin arttıkça kuruyor canın
4. Canına okuyor can verdiklerin.

5. Vay be.. Ben mi dedim bunu kendime?
6. Uzaklaş hepsinden, kaya ol, taş ol!
7. Ayın günlerini çok irdeleme,
8. Git, günsüz aylara dost ol, yoldaş ol.

9. Vay be… Hiç kendime aramadım dert,
10. Dert, sevgi kılığında yoluma çıktı.
11. Aç kapalı yolları, sevgili namert,
12. Bir tek cehenneme yolum açıktır.

13. Vay be… Böyle yıllar, anlar olurmuş,
14. Üstüne saldırırmış dost da, düşman da.
15. Gidip vezirle bir tahtta oturmuş
16. Hizmeti çok olan senin düşmende.

17. Vay be… Doğru olmak da ne büyük suçmuş,
18. Sözünü söylemeden kesiliyor sözün.
19. Beni genç dostların ahı mı tutmuş
20. Onlara dedim: "Sabredin, dayanın."

21. Vay be… Arıyorsun, susuyor umduğun
22. Az sonra: "Yatıyordum" sesi yükseliyor.
23. Bir de bakıyorsun ki, sesi soluğu
24. Ülkenin öbür ucundan geliyor.

25. Vay be… Kaç defa oldu bu işler,
26. Ben yine kendimi ezdim, sürdüm.
27. Neden yaraladı beni o kişiler,
28. Neden ben onları bağışladım?

2015

OLUR (302)

(Afiq Muxtaroğluna)

1. Hər insanın həyatında
2. Bunaldığı vaxtlar olur.
3. Doğmalar, yadlar içində
4. Tək qaldığı vaxtlar olur.

5. Oxlar uçuşur izinə,
6. Sipər olur öz-özünə,
7. Alçaqların əvəzinə
8. Alçaldığı vaxtlar olur.

9. Elə bilir solub son gül,
10. Didilir, dağılır könül.
11. Beş-on gündə beş il, on il
12. Qocaldığı vaxtlar olur.

13. Sanki can verir röyada –
14. Kimsəsi olmur oyada...
15. Uçub sıldırım qayadan,
16. Ucaldığı vaxtlar olur.

2015

OLUYOR

(Afiq Muhtaroğlu'na)

1. Her insanın hayatında
2. Bunaldığı vakitler oluyor.
3. Kardeşler, yabancılar içinde
4. Tek kaldığı vakitler oluyor.

5. Oklar uçuşuyor ardına,
6. Siper oluyor kendi kendine,
7. Alçakların yerine
8. Alçaldığı vakitler oluyor.

9. Sanki solmuş son gül,
10. Didiliyor, dağılıyor gönül.
11. Beş, on günde beş yıl, on yıl
12. Yaşlandığı vakitler oluyor.

13. Sanki can veriyor rüyada
14. Kimsesi olmuyor uyandıracak…
15. Uçup sarp kayadan,
16. Yüceldiği vakitler oluyor.

SƏBR (303)

1. Hərə bir cür zülüm çəkir,
2. Hərə bir cür sızlayır.
3. Qış da yaman ağır gəlib,
4. Yeri-göyü buzlayır.

5. Bəlkə də ayrılıq bu dəm
6. İş-gücünə yarıyır.
7. Nə müddətdir dörd yanında
8. Hamı xəstə... zarıyır.

9. Əgər adamsansa, yüz gün,
10. Min gün həsrət... dözərsən.
11. Nə Eşqindən çəkinərsən,
12. Nə səbrindən bezərsən.

13. Heç yarımçıq sevəmmədim,
14. Sevdim Allaha görə.
15. Allahım da məni sevir

SABIR

1. Herkes bir şekilde zulüm çekiyor
2. Herkes bir şekilde sızlıyor,
3. Kış da kötü geliyor.
4. Yeri göğü buzlandırıyor.

5. Belki de ayrılık bu dem
6. İşine gücüne yarıyor.
7. Ne müddettir dört yanında
8. Herkes hasta... İnliyor.

9. Eğer insansan, yüz gün,
10. Bin gün hasret… Çekersin.
11. Ne aşkından çekinirsin,
12. Ne sabrından bezersin.

13. Hiç yarım sevemedim,
14. Sevdim Allah’a kadar.
15. Allah’ım da beni seviyor.

16. Bir Eşq-günaha görə.

17. Şeytana bax... ayyy, şərəfsiz...
18. Məni hələ pus da, yan.
19. Mən İsanın yoldaşıyam,
20. Məhəmmədin dostuyam.

21. Daha təlxək şahı deyil,
22. Şah təlxəyi güldürür.
23. Bir şaircik elə bilir
24. Bir şairi öldürüb...

25. Nə olsun ki... su da donur,
26. Gün çıxır, aşıb-daşır.
27. Nazik buz qatı üstündə
28. Göyərçinlər oynaşır...

16. Bir aşk, günaha kadar.

17. Şeytana bak… Ayy, şerefsiz…
18. Beni hele pusuya düşür de yan.
19. Ben İsa'nın yoldaşıyım,
20. Muhammed'in dostuyum.

21. Artık soytarı şahı değil,
22. Şah, soytarıyı güldürüyor.
23. Bir şaircik sanki
24. Bir şairi öldürmüş…

25. Ne olsun ki… Su da donuyor,
26. Güneş doğuyor, aşıp taşıyor.
27. Nazik buz katı üstünde
28. Güvercinler oynaşıyor.

YAVRU QURDUM (304)

1. Duydunmu bu məsəli, yavru qurdum? –
2. Rüzgarlar nə qədər ağır olsa belə,
3. Qağayılar öz dənizlərini tərk etməzmiş.
4. Qartallar öz zirvələrini,
5. Qurdlar öz meşələrini,
6. Sərçələr öz həyətlərini
7. Cənnət misal yaylaqlara dəyişməzmiş...

8. Kişilər də belədir, yavru qurdum –
9. Aclığa da, səfalətə də,
10. Nankorluğa da, xəyanətə də,
11. Kinə də, nifrətə də,
12. İçinə qan sızan zəhmətə də
13. Əqidəsinə və sevgisinə bürünüb dözər...

14. Qağayıların,
15. Qartalların,
16. Qurdların,
17. Sərçələrin,
18. Kişilərin bircə adı olur, yavru qurdum!..

YAVRU KURDUM

1. Duydun mu bu masalı, yavru kurdum?
2. Rüzgarlar ne kadar ağır olsa da böyle,
3. Martılar denizlerini terk etmezlermiş.
4. Kartallar zirvelerini,
5. Kurtlar ormanlarını,
6. Serçeler hayatlarını
7. Cennet misali yaylalara değişmezlermiş.

8. İnsanlar da böyledir, yavru kurdum
9. Açlığa da, sefalete de,
10. Nankörlüğe de, ihanete de,
11. Kine de, nefrete de,
12. İçine kan sızan zahmete de
13. İnancına ve sevgisine sığınıp dayanır.

14. Martıların,
15. Kartalların,
16. Kurtların,
17. Serçelerin
18. İnsanların bir tek adı oluyor, yavru kurdum!

NƏLƏR YALAMADI O DİL, O DODAQ (305)

1. Salam taxta adam, saxta arxadaş,

NELER YALAMADI O DİL, O DUDAK…

1. Selam tahta adam, sahte arkadaş,

2. İçində, çölündə məni şərləmə.	2. İçinde bana kötülük düşünme.
3. Oyan, mənəm atan o lal arxa daş,	3. Uyan, benim o dilsiz kanala taş atan
4. Boylan mənə tərəf, amma tərləmə.	4. Uzan bana doğru ama terleme.
5. Boylanma hürkərək, baxma bürüşük,	5. Uzanma bağırarak, bakma buruşuk,
6. Yoxsa gözlərində çox kiçilmişəm?	6. Yoksa gözlerinde çok mu küçülmüşüm?
7. Biclik sınağına bir çəkilmişik,	7. Hile imtahına çekilmişiz,
8. Sən əla almısan, mən kəsilmişəm.	8. Sen geçmişsin, ben kalmışım.
9. Yeddi rəngə çalır zatıqırıqlar,	9. Yedi renge benziyor dalavereciler,
10. Bənizi saralmır, yanağı solmur.	10. Benizleri sararmıyor, yanakları solmuyor.
11. Bir günlə yaşayır çapovulçular,	11. Bir günle yaşıyorlar soyguncular,
12. Oğrunun, quldurun sabahı olmur.	12. Hırsızın, eşkıyanın sabahı olmuyor.
13. Salam, güc aşiqi, qüvvət kölgəsi,	13. Selam, güç aşığı, kuvvet gölgesi,
14. Bəd surun hər zaman işıq güdəcək.	14. Kötü kalen her zaman ışık bekleyecek.
15. Elə bu gündəcə qalacaq səsin,	15. Öyle bu günde kalacak sesin,
16. Sözün özündən də qabaq gedəcək.	16. Sözün kendinden önce gidecek.
17. Nələr yalamadı o dil, o dodaq,	17. Neler yalamadı o dil, o dudak.
18. Söylə, yenə həmin zəncirdəsənmi?	18. Söyle, yine şimdi zincirde misin?
19. Qaya qaşındasan, nolsun, qaşqaldaq,	19. Kaya altındasın, ne olsun, kuş,
20. Yəni sən qartaldan hündürdəsənmi?	20. Yani sen kartaldan yüksekte misin?
21. Ömür fırfıradır, həyat – məngənə,	21. Ömür geçicidir, hayat mengene,
22. Gözünü fırlatma, qaşını əymə.	22. Gözünü dikme, kaşını eğme.
23. Sakit pıçıldadım beş-on söz sənə,	23. Sessiz fısıldadım beş, on söz sana,
24. Bir də tumanını başına geymə.	24. Bir de örtünü başına atma.
2016	

MƏN ÖLÜRDÜM... SƏNSƏ KEFİNDƏ İDİN (306)	**BEN ÖLÜYORDUM… SENSE KEYFİNDEYDİN**
1. Qarış-qarış qapanırdı yollarım,	1. Karış karış kapanıyordu yollarım,
2. Bir yaralı durna səfində idim.	2. Bir yaralı turna safında idim.
3. Sinəmdəcə quruyurdu qollarım,	3. Sineme kadar kuruyordu kollarım,
4. Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.	4. Ben ölüyordum… Sense keyfindeydin.
5. Günortalar xəstə ziyarətində,	5. Öğlenleri hasta ziyaretinde,
6. Axşam toyda, səhər dəfndə idin.	6. Akşam düğünde, sabah cenazedeydin.
7. Sıxılmışdım bir dalanda, bir tində,	7. Sıkılmıştım bir kenarda, bir köşede,
8. Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.	8. Ben ölüyordum… Sense keyfindeydin.
9. Səfərlərin çoxalırdı durmadan,	9. Seferlerin çoğalıyordu durmadan,
10. Bilmirəm ki... – bəlkə Pekində idin.	10. Bilmiyorum ki… Belki Pekin'deyin.

11. Vaxt tapmırdın toplamadan, vurmadan,
12. Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.

13. Mən sevgidən özgə bir dil bilmirdim,
14. Sənin dilin uqorda-fində idi.
15. Aylar ötür, güləmmirdim, gülmürdüm,
16. Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.

17. Dörd yanında çeşid-çeşid dost vardı,
18. Hardan bilim – kimin səfində idin?
19. Bu gen dünya mənim başıma dardı,
20. Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.

21. Zəng edirdim, telefonun susurdu,
22. Cavabın da: – "sorma, pis gündə idim".
23. Cəllad məni boğazımdan asırdı,
24. Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.

25. Boz maşında önümdəncə keçirdin,
26. Deyirdin ki, qızın sinfində idin.
27. Yalanını zəhər kimi içirdim,
28. Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.

29. Məni gedər-gəlməz yola salırdın,
30. Amma özün almaz rəfində idin.
31. Onun-bunun qadasını alırdın,
32. Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.

33. Mən almışdım səni dərdin əlindən,
34. İndi özüm dərdin dibində idim.
35. Sirr doluydu piçıltın da, zilin də,
36. Mən ölürdüm, sənsə kefində idin.

37. Sənin bu dar, bu dolanbac yolunda
38. Mən ölürdüm... sənsə kefində idin.
39. Mən dirildim... amma sən xəyalımda
40. Sarı xallı bəyaz kəfəndə idin...

2016

11. Vakit bulamıyordun para hesaplamaktan,
12. Ben ölüyordum… Sense keyfindeydin.

13. Ben sevgiden başka bir dil bilmiyordum,
14. Senin dilin yabancıların diliydi.
15. Aylar geçiyor, gülemiyordum, gülmüyordum.
16. Ben ölüyordum… Sense keyfindeydin.

17. Dört yanında çeşit çeşit dost vardı,
18. Nereden bileyim kimin yanındaydın?
19. Bu geniş dünya benim başıma dardı,
20. Ben ölüyordum… Sense keyfindeydin.

21. Arıyordum, telefonun susuyordu,
22. Cevabın da: " Sorma kötü gündeydim."
23. Cellat beni boğazımdan asıyordu,
24. Ben ölüyordum… Sense keyfindeydin

25. Beyaz araba ile önümden geçiyordun,
26. Diyordun ki kızın okulunda idim.
27. Yalanını zehir gibi içiyordum,
28. Ben ölüyordum… Sense keyfindeydin.

29. Beni gider gitmez gönderiyordun,
30. Ama kendin elmas kıymetindeydin.
31. Onun bunun derdini gideriyordun,
32. Ben ölüyordum… Sense keyfindeydin.

33. Ben almıştım seni derdin elinden,
34. Şimdi kendim derdin dibindeyim.
35. Sır doluydu fısıltın da, sesin de,
36. Ben ölüyordum… Sense keyfindeydin.

37. Senin bu dar, bu dolambaç yolunda
38. Ben ölüyordum… Sense keyfindeydin.
39. Ben dirildim ama sen hayalimde
40. Sarı lekeli beyaz kefendeydin.

BƏLKƏ DƏ BILMİRDİ (307)

1. Amma o bilmirdi...
2. Bəlkə də bilmək istəmirdi
3. Dünyanın ən iri şeytanına,
4. İblisin ən xain sərkərdəsinə

BELKİ DE BİLMİYORDU

1. Ama o bilmiyordu…
2. Belki de bilmek istemiyordu
3. Dünyanın en büyük şeytanı,
4. İblisin en hain komutanı ile

5. Ürcah olduğunu.
6. Bilmirəm bilirdi-bilmirdi –
7. Sonda çörəksiz-duzsuz qalacağını,
8. Günəşin qibtə etdiyi
9. Ulduzsuz qalacağını,
10. Ən qorxulusu –
11. Sevgisiz-sığalsız qalacağını
12. Qızsız-oğulsuz qalacağını,
13. Hamı tərəfindən atılacağını
14. Bəlkə bilirdi,
15. Bəlkə də bilmirdi...
2014

5. Karşılaştığını.
6. Bilmiyorum, biliyordu bilmiyordu
7. Sonunda ekmeksiz susuz kalacağını,
8. Güneşin gıpta ettiği
9. Yıldızsız kalacağını,
10. En korkuncu
11. Sevgisiz kalacağını
12. Çoluk çocuksuz kalacağını,
13. Herkes tarafından atılacağını
14. Belki biliyordu
15. Belki de bilmiyordu…

İKİCƏ GÖZÜNƏ İNAN (308)
(Əsəd Təhləliyə)

1. Heç kimə inanma, qaqam,
2. Dağılan dizinə inan.
3. Özün açdığın yollara,
4. Saldığın izinə inan.

5. Düz sözün mar dadar sənin,
6. Adamlar aldadar səni,
7. Xəyanətlər didər səni.
8. İkicə gözünə inan.

9. Tanrı sevdiyini yaxar,
10. Sakitcə yanana baxar.
11. Dost donlular səni yıxar,
12. Özünə, özünə inan.
2015

İKİ GÖZÜNE İNAN
(Esed Tehleli'ye)

1. Heç kimseye inama, babam,
2. Dağılan dizine inan.
3. Kendi açtığın yollara,
4. Bıraktığın izlere inan.

5. Doğru sözün zehir tadar senin
6. İnsanlar aldatır seni,
7. İhanetler dider seni.
8. İki gözüne inan.

9. Tanrı sevdiğini yakar,
10. Sessizce yanana bakar.
11. Dost görünümlüler seni yıkar,
12. Kendine, kendine inan.

DUA (309)

1. Tanrım!
2. Səhər tezdən dəli qonşumun
3. Üzünə baxıb gülümsədimmi?
4. – Gülümsədim.
5. Salam verib sevindirdimmi?
6. – Sevindirdim.

7. Səhərin intizarlı ayazında
8. Aynamın açılmasını gözləyən
9. Vəfalı cılız sərçələrə,
10. Sığalsız küçə itlərinə,
11. Hürkək məhlə pişiklərinə yem verdimmi?

DUA

1. Tanrım!
2. Sabah erkenden deli komşumun
3. Yüzüne bakıp gülümsedim mi?
4. Gülümsedim.
5. Selam verip sevindirdim mi?
6. Sevindirdim.

7. Sabahın intizarlı ayazında
8. Camımın açılmasını bekleyen
9. Vefalı cılız serçelere,
10. Sevgisiz sokak köpeklerine
11. Ürkek mahalle kedilerine yem verdim mi?

12. – Verdim.

13. Səhərdən axşamadək
14. Yeriyə-yeriyə, yürüyə-yürüyə,
15. Qaça-qaça, uça-uça,
16. Danışa-danışa, susa-susa,
17. Sənə dualar etdimmi?
18. – Etdim!

19. Şər qarışıb...
20. Hələ də içimdəcə aram-aram,
21. Səninlə danışıram...
22. Dünyada nə qədər həkim var,
23. Hamısına qüdrətindən pay ver,
24. Qoy xəstələr yox, xəstəliklər solsun,
25. Bütün xəstələrin sağalsın, Tanrım!..

12. Verdim.

13. Sabahtan akşama dek
14. Adım ata ata, yürüye yürüye,
15. Kaça kaça, uça uça,
16. Konuşa konuşa, susa susa,
17. Sana dualar ettim mi
18. Ettim!

19. Şer karışmış…
20. Hâlâ içimden hazin hazin
21. Seninle konuşuyorum…
22. Dünyada ne kadar hekim var,
23. Hepsine kudretinden pay ver,
24. Bırak hastalar değil, hastalıklar solsun,
25. Bütün hastaların iyileşsin, Tanrım!

ATA EŞQİ (310)
(Coşqun Cəfərə)

1. İznindəydi ürəyimin səngəri,
2. O səngərdən bir-bir itdi adamlar.
3. Sən atanı qoyub gedəndən bəri,
4. Atanı da çox incitdi adamlar.

5. Bilirdinmi, bilmirdinmi – bilmirəm,
6. Mən heç səni Anarımdan seçmədim.
7. Hələ həmən o dağınıq yerdəyəm,
8. Dedim, birdən axtararsan... – köçmədim.

9. ...Deyirlər ki, ana daha çox sevər,
10. Neyniyək ki – ata eşqi lal, dinməz.
11. Balaların yanlışları tükənər,
12. Ataların məhəbbəti tükənməz.

13. Mən beləyəm – bəlkə suçdur, günahdır,
14. Dağ çəksə də sevdiyimdən keçmədim.
15. Yad belindən gələn oğul-qızları
16. Öz belimdən gələnlərdən seçmədim.

17. Halal eşqdən haram nifrət cücərməz,
18. Ya çürüyər, ya da yaşıl boy verər.
19. Oğul hərdən ata eşqini görməz,
20. Öz eşqini gedər yada pay verər.

BABA AŞKI
(Coşgun Cefer'e)

1. Hizmetindeydi yüreğimin kalesi
2. O kalede bir bir yok oldu insanlar.
3. Sen babanı bırakıp gittiğinden beri,
4. Babanı da çok incitti insanlar.

5. Biliyor muydun, bilmiyor muydun bilmiyorum,
6. Ben seni hiç Anar'ımdan ayırmadım.
7. Hâlâ o dağınık yerdeyim,
8. Dedim, birden ararsan… Göçmedim.

9. Diyorlar ki ana daha çok sever,
10. Neyleyelim ki baba aşkı lal, konuşmaz.
11. Çocukların yanlışları tükenir,
12. Babaların sevgileri tükenmez.

13. Ben böyleyim belki suçtur, günahtır.
14. Dağ çekse de sevdiğimden geçmedim.
15. Yabancıdan doğan oğulları, kızları
16. Kendimden olanlardan ayırmadım.

17. Helal aşktan, haram nefret yeşermez,
18. Ya çürür ya da yeşil boy verir.
19. Oğul bazen baba aşkını görmez,
20. Kendi aşkına gider ya da hediye eder.

21. ...Gedənləri saxlamağa gücüm yox,
22. Qayıdanı genitməyə nifrətim.
23. Mən bilirəm – üzülmürəm elə çox –
25. Geri dönər mənim olan sərvətim...

DOSTLAR BAĞIŞLASIN (311)
(Zərgər Musanın Xatirəsinə)

1. Mən yoxam... toplaşıb qullar qol çəkir...
2. Atam bu gün mənsiz qan verir, gülüm.
3. Anamın görməyən gözü yol çəkir,
4. Dostum önümdəcə can verir, gülüm.

5. Hər kəs öz işində, öz qeybətində,
6. Kimə nə – harası ağrıyır kimin...
7. Son ümid – ölümün səltənətində,
8. Döyüm qapısını hansı həkimin?..

9. Hər gün bir imtahan, hər gün bir sınaq,
10. Bir-bir qapıları bağlayır Allah.
11. Bəlkə də bu saat mənə baxaraq,
12. Göydə hönkür-hönkür ağlayır Allah.

13. Dostlar bağışlasın – başqa nə yazım?
14. Mən saxta təbəssüm göndərəmmirəm.
15. Axı mənim kimi dost nəyə lazım? –
16. Bir tərsi düzünə döndərəmmirəm.

17. ...Zalım ayrılığı bunca sevməyin,
18. Dərdi torpaq ilə bölməyin, dostlar.
19. Mənə nifrət edin, daş atın, söyün,
20. Amma yalvarıram, ölməyin, dostlar.

21. ...Mən yoxam... tap məni, özündə saxla,
22. Qoy elə səndəcə gizlənim, gülüm.
23. Çətindi yaşamaq bu qədər ahla,
24. Qoyma ölümlərə özlənim, gülüm...
2015

AZADLIĞIN DÜSTURU (312)

1. Allahın yasaq etmədiyini
2. Dövlət yasaqlayır.
3. Dövlətin yasaq etmədiyini

21. Gidenleri saklamaya gücüm yok,
22. Döneni uzaklaştırmaya nefretim,
23. Ben biliyorum üzülmüyorum öyle çok
24. Geri döner benim olan servetim.

DOSTLAR BAĞIŞLASIN
(Zerger Musa'nın Hatırasına)

1. Ben yokum… Toplanıp kullar sözleşiyor.
2. Babam bu gün bensiz kan kaybediyor, gülüm.
3. Anamın görmeyen gözü yol gözlüyor.
4. Dostum önümde can veriyor, gülüm.

5. Herkes kendi işinde, kendi gıybetinde,
6. Kime ne neresi ağrıyorsa birinin…
7. Son ümit, ölümün saltanatında,
8. Çalayım kapısını hangi hekimin?

9. Her gün bir imtahan, her gün bir sınav,
10. Bir bir kapıları bağlıyor Allah.
11. Belki de bu saatte bana bakarak,
12. Gökte hüngür hüngür ağlıyor Allah.

13. Dostlar bağışlasın başka ne yazayım?
14. Ben sahte tebessüm edemiyorum.
15. Benim gibi dost neye yarar?
16. Bir tersi düze dönderemiyorum.

17. Zalim ayrılığı bunca sevmeyin,
18. Derdi toprak ile bölmeyin dostlar.
19. Benden nefret edin, bana taş atın, sövün,
20. Ama yalvarırım, ölmeyin dostlar.

21. Ben yokum… Bul beni, kendinde sakla,
22. Bırak öylece senden gizleneyim, gülüm.
23. Çetindir yaşamak bu kadar ahla,
24. Bırakma ölümleri özleyim, gülüm.

AZATLIĞIN DÜSTURU

1. Allah'ın yasak etmediğini
2. Devlet yasaklıyor.
3. Devletin yasak etmediğini

4. Millət yasaqlayır.
5. Millətin yasaq etmədiyini
6. Külfət yasaqlayır.
7. Külfətin yasaq etmədiyini
8. İçindəki Şəxsiyyət yasaqlayır...

4. Millet yasaklıyor.
5. Milletin yasak etmediğini
6. Aile yasaklıyor.
7. Ailenin yasak etmediğini
8. İçindeki şahsiyet yasaklıyor.

XOCALI (313)

1. Sənin birmi, beşmi, onmu dərdin var...
2. Bunca könül vermə dərdə, canciyər.
3. Suxumda ölərsən, Şuşa qan damar,
4. Şuşada ölərsən, Suxum inciyər.

5. Ağlaya-ağlaya hayana çıxaq? –
6. Düşməndən intiqam, ya bac alınır.
7. ...Ay adam, sinənə, gəl, orden taxaq,
8. Gözəl ağlayırsan sən Xocalını!..

9. Mən də Xocalıya çox şeir yazdım,
10. Çox adam topladım... xeyli ağladıq.
11. Şuşadan, Suxumdan uzaq səhraya
12. Hər il düz qırx sutka matəm saxladıq.

13. ...Bizi ağlatmasın dərd gülə-gülə,
14. Dərdimiz dağlara, düzlərə dəysin.
15. Səngərdə əsgərə tuşlanan güllə
16. Yalandan ağlayan gözlərə dəysin!
17. Kilsəni İsadan ayıranlara,
18. Məzlum görkəm alan üzlərə dəysin!..

HOCALI

1. Senin bir mi, beş mi, on mu derdin var…
2. Bu kadar gönül verme derde, can ciğer.
3. Suhum'da ölürsen, Şuşa kan ağlar.
4. Şuşa'da ölürsen, Suhum incinir.

5. Ağlaya ağlaya ne yana gidelim?
6. Düşmandan intikam ya da haraç alınıyor.
7. Ey insan, sinene, gel, madalya takalım,
8. Güzel ağlıyorsun sen Hocalı'ya.

9. Ben de Hocalı'ya çok şiir yazdım.
10. Çok insan topladım… Hayli ağladık.
11. Şuşa'dan, Suhum'dan uzak sahraya
12. Her yıl kırk gün madem tuttuk.

13. Bizi ağlatmasın dert güle güle,
14. Derdimiz dağlara, ovalara değsin.
15. Siperde askere atılan mermi
16. Yalandan ağlayan gözlere değsin!
17. Kiliseyi İsa'dan ayıranlara,
18. Sahtekâr mazlumlara değsin.

CAN DOSTUM, İSTANBULUM (314)

1. İki qitə İxtiyarı –
2. Qan dostum, İstanbulum ,
3. Sevgili canım!

4. Səndən xəbər gözləyirəm,
5. Müjdəli bir xəbər ver.
6. Ürəyimi qorumağa sipər ver!

7. Qız qülləsi – Qız bürcü
8. Həyalı ulduz bürcü
9. İşıq saçır, de!

CAN DOSTUM, İSTANBUL…

1. İki kıta büyüğü
2. Kan dostum, İstanbul'um,
3. Sevgili canım!

4. Senden haber bekliyorum,
5. Müjdeli bir haber ver.
6. Yüreğimi korumaya siper ver!

7. Kız kulesi, kız burcu
8. Hayali yıldız burcu
9. Işık saçıyor, de!

10. Yorulmuş qol-budaqlar,
11. Üşümüş tumurcuqlar
12. Çiçək açır, de!..

13. Övliyaların şəhəri,
14. Min bir gecənin səhəri –
15. Can dostum, İstanbulum...

10. Yorulmuş dallar budaklar,
11. Üşümüş tomurcuklar
12. Çiçek açıyor, de!

13. Evliyaların şehri,
14. Bin bir gecenin sabahı
15. Can dostum, İstanbul'um.

TİFLİSİM (315)

(Mirzə Məmmədoğluna)

1. Vuranlar, tutanlar ilə,
2. Bu qədər nadanlar ilə,
3. Daşüzlü adamlar ilə,
4. Sarma məni, Tiflisim.

5. Bu sevgi olmaz ki, hədər...
6. Bir işrətdə min bir kədər.
7. Məndən yorulma bu qədər,
8. Yorma məni, Tiflisim.

9. Gülü, gülşəni qırmadım,
10. Şamlı meşəni qırmadım,
11. Bircə şüşəni qırmadım,
12. Qırma məni, Tiflisim.

13. Bir gün gözlərin dolarsa,
14. Gülün gülşəndə solarsa,
15. Yolların mənsiz qalarsa,
16. Sorma məni, Tiflisim...

2015

TİFLİS'İM

(Mirze Memmedoğlu'na)

1. Atan tutanlar ile,
2. Bu kadar cahiller ile,
3. Taş yüzlü adamlar ile,
4. Sarma beni Tiflis'im.

5. Bu sevgi olmaz ki, heder…
6. Bir lezzette bin bir keder.
7. Benden yorulma bu kadar,
8. Yorma beni, Tiflis'im.

9. Gülü, gülşeni kırmadım,
10. Çamlı ormanı yıkmadım,
11. Bir tek şişeni kırmadım,
12. Kırma beni, Tiflis'im.

13. Bir gün gözlerin dolarsa,
14. Gül gülşen de solarsa,
15. Yolların bensiz kalırsa,
16. Sorma beni, Tiflis'im.

SƏNƏ (316)

1. Dünya gözlərimdə boza boyanır,
2. Adamlar çevrilib olur daş-qaya.
3. Mən sənsiz olanda zaman dayanır,
4. Nə ölə bilirəm, nə də yaşaya.

5. Hər an, hər saniyə dəyişir halım,
6. Gözüm inciyəni, küsəni görmür –
7. İstər açıq olsun, istər qapalı,
8. Yenə səndən başqa kimsəni görmür.

9. Dili lal bir sükut çökür üzümə,

SANA

1. Dünya gözlerimde boza boyanır,
2. İnsanlar dönüşüp oluyor taş, kaya.
3. Ben sensiz olduğumda zaman duruyor,
4. Ne ölebiliyorum ne de yaşayabiliyorum.

5. Her an, her saniye değişiyor hâlim,
6. Gözüm inciyeni, küseni görmüyor
7. İster açık olsun, ister kapalı,
8. Yine senden başka kimseyi görmüyor.

9. Dili lâl bir sükut çöküyor yüzüme,

10. İçim qan ağlayır, çölüm kiriyir.
11. Azca toxunanda sözün sözümə,
12. Ruhum cəhənnəm tək yanır, əriyir.

13. Mən sənin ömrünün lal keşikçisi,
14. Sən – Tanrı göndərən hurisən, gülüm.
15. Sənsən hər misrası, hər qafiyəsi,
16. Ömrümün yeganə şeirisən, gülüm...

EŞK (317)

1. Səndə də olurmu bu hallar, adam, –
2. Sən də susursanmı bəxtə, gərdişə?
3. Gözünə görünmür bu dünya, ya da
4. Dilin sözə yatmır, əllərin işə?

5. Heç lal xəstə kimi inləyirsənmi,
6. Dilinin altında söz hönkürürmü?
7. Sükutun dərdini dinləyirsənmi,
8. Yaşı buxarlanmış göz hönkürürmü?

9. Səndə də olurmu bu hallar, adam, –
10. Doğru ola-ola doğranırsanmı?
11. Sənə də dəyirmi güllə arxadan,
12. Amma nişançını sən danırsanmı?

13. Heç sən də bir anın içində nar tək,
14. Həkimsiz, cərrahsız yarılırsanmı?
15. O səni vurana vurulduğuntək,
16. Ölümə ürəkdən vurulursanmı?

17. ...Amma, geri dönər yol-izlər, lələm,
18. Yaxından uzaqlar göyçək görünər.
19. Yatdığın yerdəcə bir gün zəng gələr:
20. – Qalın gey, bu gün çən-çisək görünür.

21. ...Səndə də olurmu bu hallar, adam, –
22. Ağlına gəlirmi sənin də hər şey?
23. Sevgilin gəlirmi qəfil uzaqdan,
24. Üzünə gülürmü qəfildən hər şey?..

2015

HƏSRƏTİN QOYMUR Kİ, BIR ÇİMDİK YATAM (318)

10. İçim kan ağlıyor, çölüm susuyor.
11. Azcık dokununca sözün sözüme,
12. Ruhum cehennem gibi yanıyor, eriyor.

13. Ben senin ömrünün lâl nöbetçisi,
14. Sen Tanrı'nın gönderdiği hurisin, gülüm.
15. Sensin her mısrası her kafiyesi,
16. Ömrümün yegane şiirisin, gülüm.

AŞK

1. Sende de olur mu bu hâller, insan,
2. Sen de susar mısın bahta, devrana?
3. Gözüne görünmüyor bu dünya, ya da
4. Dilin söze gitmiyor, ellerin işe?

5. Hiç lâl hasta gibi inildiyor musun,
6. Dilinin altında söz bağırıyor mu?
7. Sükutun derdini dinliyor musun,
8. Yaşı buharlanmış göz bağırıyor mu?

9. Sende de olur mu bu hâller, insan,
10. Doğru ola ola doğranıyor musun?
11. Sana atılıyor mu mermi arkadan,
12. Ama nişan alanı sen tanıyor musun?

13. Hiç sen de bir anın içinde nar gibi,
14. Hekimsiz, cerrahsız yarılıyor musun?
15. O seni vurana vurulduğun gibi,
16. Ölüme yürekten vuruluyor musun?

17. Ama geri döner yollar, izler,
18. Yakından uzaklar güzel görünür.
19. Yattığın yerde bir gün telefon gelir:
20. Kalın giy, bu gün yağış görünüyor.

21. Sende de olur mu bu hâller, insan,
22. Aklına geliyor mu senin de her şey?
23. Sevgilin gelir mi aniden uzaktan,
24. Yüzüne gülüyor mu aniden her şey?

HASRETİN BIRAKMIYOR Kİ BİR AN YATAYIM

1. Güvənim sevgimlə qoşalaşıbdır,
2. Gülüm, heç sanma ki, mən narahatam.
3. Sənsizlik sel kimi aşıb-daşıbdır,
4. Həsrətin qoymur ki, bir çimdik yatam.

1. Güvenim sevgimle yan yanadır,
2. Gülüm, hiç sanma ki ben rahatım.
3. Sensizlik sel gibi aşıp taşmış,
4. Hasretin bırakmıyor ki bir an yatayım.

5. Heç bir iş başımı qatammır sənsiz,
6. Gah tamam bərbadam, gah da babatam.
7. Yuxumun özü də yatammır sənsiz,
8. Həsrətin qoymur ki, bir çimdik yatam.

5. Hiçbir işi yapamıyorum sensiz,
6. Bazen tamamen berbatım bazen de orta hâlli.
7. Uykumun kendisi de yatamıyor sensiz,
8. Hasretin bırakmıyor ki bir an yatayım.

9. Gün ilə ölçmürəm təqvimi daha,
10. Vallah, anları da sayan saatam.
11. Sıx-sıx bürünsəm də çəkdiyim aha,
12. Həsrətin qoymur ki, bir çimdik yatam.

9. Gün ile ölçmüyorum takvimi artık,
10. Vallahi, anları da sayan saatim.
11. Sık sık bürünsem de çektiğim aha,
12. Hasretin bırakmıyor ki bir an yatayım.

13. ...Mənə gülüş gətir bir gözdolusu,
14. Demirəm qoynunda ömürlük yatım.
15. Gəl, gəl, ürəyinin qurbanı olum,
16. Gəl, ürəyin üstə bir çimdik yatım...
2015

13. Bana neşe getir yığınla
14. Demiyorum koynunda ömürlük yatayım.
15. Gel, gel yüreğinin kurbanı olayım,
16. Gel, yüreğinin üstünde bir an yatayım.

KÜS (319)

1. Mən təkcə Tanrıma suallar verdim,
2. Rastıma kim çıxdı – deyişəmmədim.
3. Bu zulum dünyada mən nələr gördüm,
4. Yenə öz yolumu dəyişəmmədim.

5. Dostlar da çəkildi... tək-tənha qaldım,
6. Bu yolun sonuna vardığımda mən.
7. Min kərə qırıldım, min kərə qırdım,
8. Qırılan da məndim, qırdığım da mən.

9. Günəştək yanıram, Aytək donuram,
10. Uzaqdan görənlər bəxtəvər deyir.
11. Mən ki tikə-tikə, parça-parçayam,
12. Hər tikə-parçamı min namərd yeyir.

13. İsa peyğəmbəri, İmam Hüseyni
14. Döyənlər mənə də yumruq qıcadı.
15. İstədim ruhumu eyləyəm təslim,
16. Əllərim çatmadı – ruhum ucadı.

17. Özüm budaq oldum, özüm kök oldum,
18. Mindiyim budağı niyə kəsim ki.

KÜS

1. Ben bir tek Tanrı'ma sorular sordum,
2. Kiminle karşılaşsam değişemedim.
3. Bu zalim dünyada ben neler gördüm,
4. Yine kendi yolumu değişemedim.

5. Dostlar da çekildi… Tek başıma kaldım,
6. Bu yolun sonuna vardığımda ben.
7. Bin kere kırıldım, bin kere kırdım,
8. Kırılan da bendim, kıran da ben.

9. Güneş gibi yanıyorum, ay gibi donuyorum,
10. Uzaktan görenler mutlu diyor.
11. Ben ki dağılmışım, parça parçayım,
12. Her parçamı bin namert yiyor.

13. İsa peygamberi, İmam Hüseyin'i
14. Döğenler de bana yumruk kaldırdı.
15. İstedim edeyim ruhumu teslim,
16. Ellerim ulaşmadı, ruhum yükseldi.

17. Kendim dal oldum, kendim kök oldum,
18. Bindiğim dalı neden keseyim ki.

19. Hər gecə Tanrımla üz-üzə qaldım,
20. Adi bəndələrdən niyə küsüm ki.

21. Ölsəm də, itsəm də saçlarımda dən,
22. Alqış istəmirəm, ura bilmirəm.
23. ...Amma bir tək onun bir tərs sözündən
24. Yıxıldım, ay Allah, dura bilmirəm...

SƏNDƏN AYRI KÜSMƏYƏ BIR ADAM YOX (320)

1. Soyuq yağmur. Barı külək əsməyə,
2. Əynim yuxa. Üşüyürəm. Həm də çox.
3. Kim qaldı ki, inciməyə, küsməyə?–
4. Səndən ayrı küsməyə bir həmdəm yox.

5. Əynim yuxa. Üşüyürəm. Həm də çox.
6. Sənsizlik də məni ayrı üşüdür.
7. Özümə yox, sən məndəki səbrə bax –
8. Mənim səbrim Tanrının əl işidir.

9. Kim qaldı ki, inciməyə, küsməyə?
10. Amma çoxdu inciyənim, küsənim.
11. Amma çoxdu "canım-ciyərim" deyən,
12. Amma çoxdu pambıqla baş kəsənim.

13. Səndən ayrı küsməyə bir adam yox.
14. Cezvəli qız... Sən də məndən küsürsən...
15. ...İslaq saçım dalğalanır dəniztək,
16. Yəqin sənsən... Başım üstə əsirsən.

17. Soyuq yağmur. Soyuq külək. Soyuq baş...
18. Yoxsa ürək tab gətirməz yanğına.
19. Çox soyuqdu girişdiyim bu savaş,
20. Bacarırsan məni bir az çox qına...
2016

İNCİMƏRƏM – MƏN ÖLƏNDƏ AĞLAMA (321)

1. Dünya ilə salamımı kəsmirəm,
2. Özüm yoxam... Gözüm baxır aynadan.
3. Allah da var, sən də varsan... küsmürəm
4. Dost donunda düşmən olan dünyadan.

19. Her gece Tanrı'mla yüz yüze kaldım,
20. Adi insanlarla neden küseyim ki.

21. Ölsem de, yok olsam da saçlarımda ak,
22. Alkış istemiyorum, övülmek de.
23. Ama bir tek onun tek bir sözünden ,
24. Yıkıldım, ay Allah, duramıyorum…

SENDEN BAŞKA KÜSMEYE İNSAN YOK

1. Soğuk yağmur. Bari rüzgar esmese,
2. Kıyafetim ince. Üşüyorum. Hem de çok.
3. Kim kaldı ki, incinmeye, küsmeye?
4. Senden başka küsmeye bir dostum yok.

5. Kıyafetim ince. Üşüyorum. Hem de çok.
6. Sensizlik de beni ayrı üşütüyor.
7. Bana değil, sen bendeki sabra bak
8. Benim sabrım Tanrı'nin el işidir.

9. Kim kaldı ki, incinmeye, küsmeye?
10. Ama çoktur incinenim, küsenim.
11. Ama çoktur canım, ciğerim diyen,
12. Ama çoktur pamukla baş kesenim.

13. Senden başka küsmeye insan yok.
14. Deli kız… Sen de bana küsüyorsun…
15. Islak saçların dalgalanıyor deniz gibi,
16. Şüphesiz sensin… Başımın üstüne esiyorsun.

17. Soğuk yağmur, soğuk rüzgar, soğuk baş…
18. Yoksa yürek dayanmaz yangına.
19. Çok soğuk girdiğim bu savaş,
20. Becerirsen beni biraz çok kına….

İNCİNMİYORUM, BEN ÖLDÜĞÜMDE AĞLAMA

1. Dünya ile selamımı kesmiyorum,
2. Kendim yokum. Gözüm bakıyor camdan.
3. Allah da var, sen de varsın… Küsmüyorum
4. Dost kılığında düşman olan dünyadan.

5. Saçlarımmı bəyazlayıb? Qəm yemə,
6. Ağ səpərəm zirvəsinə dağların.
7. Elə axıb göz yaşların sinəmə,
8. Su altında qalıb sinə dağlarım.

9. Göz yaşların dəniz olsa, bil, səni
10. O dənizdə boğulmağa qoymaram.
11. Tək bayraqlı tək ölkəmsən sən mənim,
12. O ölkəni dağılmağa qoymaram.

13. Heç çəkinmə, İsan ki var mən adda,
14. Ağla, danış... bircə sirr də saxlama.
15. Sən o qədər ağlamısan həyatda,
16. İncimərəm – mən öləndə ağlama.

17. Mən öləndə bir içim də ağlama,
18. Sən ağlasan, bilərəm ki, ölmüşəm.
19. ...Qəfildəncə gözün baxar aynana,
20. Görərsən ki, dönüb sənə gəlmişəm...
2016

5. Saçlarım mı beyazlamış? Dert etme,
6. Ak serperim zirvesine dağların.
7. Öyle akmış gözyaşların sineme,
8. Su altında kalıp sine dağlarım.

9. Gözyaşların deniz olsa, bil, senin
10. O denizde boğulmana izin vermem.
11. Tek bayraklı, tek ülkemsin sen benim
12. O ülkenin dağılmasına izin vermem.

13. Hiç çekinme, İsa gibi azap çeken bir ben var.
14. Ağla, konuş… Bir tek sır saklama.
15. Sen o kadar ağlamışsın hayatta,
16. İncinmiyorum, ben öldüğümde ağlama.

17. Ben öldüğümde hiç ağlama
18. Sen ağlarsan bilirim ki ölmüşüm.
19. Aniden gözün ilişir cama,
20. Görürsün ki dönüp sana gelmişim.

BEŞ ARŞIN SİBİR (322)

1. ...Sanki adamlar sözləşib,
2. Hamı tək səbir gətirir,
3. Sevgilim qucaq yerinə
4. Mənə boş qəbir gətirir...
5. O qəbirdə titrəməyə
6. Beş arşın Sibir gətirir...
7. Dağıl dünya! – çaqqala bax,
8. Dişində bəbir gətirir!..
2016

BEŞ ARŞIN SİBİRYA

1. Sanki insanlar sözleşmiş
2. Hepsi sabır çekiyor,
3. Sevgilim kucak yerine
4. Bana boş kabir getiriyor…
5. O kabirde titremeye
6. Beş arşın Sibirya getiriyor.
7. Dağıl dünya, çakala bak,
8. Dişinde kaplan getiriyor.

MƏN SƏNSİZ ÖLMƏSƏM (323)

1. Dünya elə də çox çirkin deyildir,
2. Boldur dualarım hər səhər-axşam.
3. Nartək dənələrim dağılır bir-bir,
4. Mən sənsiz ölməsəm, yüz yaşayacam.

5. Canımın içisən, gözümün çölü,
6. Mən sənə çölümdə heykəl qoyacam.
7. Unutma: sən diri, mən isə ölü,
8. Mən sənsiz ölməsəm, yüz yaşayacam.

9. Burda quldurum çox, orda xainim,

BEN SENSİZ ÖLMEZSEM…

1. Dünya öyle de çok çirkin değil,
2. Boldur dualarım her sabah her akşam.
3. Nar gibi tanelerim dağılıyor bir bir,
4. Ben sensiz ölmezsem, yüz yıl yaşayacağım.

5. Canımın içisin, gözümün çölü,
6. Ben sana çölümde heykel dikeceğim.
7. Unutma: Sen diri, ben ise ölü,
8. Ben sensiz ölmezsem, yüz yıl yaşayacağım.

9. Burada eşkıyam çok, orada hainim,

10. Şükür, salamatam, taxtında tacam.
11. Tanrı məndən silib nifrəti, kini,
12. Mən sənsiz ölməsəm, yüz yaşayacam.

13. Qoy, bir də başını sındırsın əğyar,
14. Sevgi tüstüləyir pəncərəm, bacam.
15. Sən min bir gecəmin nağılısan, yar,
16. Mən sənsiz ölməsəm, yüz yaşayacam.

17. ...Bir az sənsiz idim, dəlilənmişdim,
18. Ruh yarım, nə qədər sənə möhtacam.
19. Qəfildən beynimdə rəqs etdi səsin:
20. – Qorxma, mən səninlə yüz yaşayacam!..
2016

10. Şükür, selametim, tahtında tacım.
11. Tanrı benden silmiş nefreti, kini,
12. Ben sensiz ölmezsem, yüz yıl yaşayacağım.

13. Bırak, bir de düşman düşünsün,
14. Sevgi tütüyor pencerem, bacam.
15. Sen bin gecemin masalısın, yar,
16. Ben sensiz ölmezsem, yüz yıl yaşayacağım.

17. Biraz sensiz idim, delirmiştim,
18. Ruh yarım, ne kadar sana muhtacım.
19. Aniden beynimde çınladı sesin:
20. Korkma, ben seninle yüz yıl yaşayacağım.

SƏNİN ÜÇÜN (324)

1. Bir az ağlım ilə, bir az dəlisov,
2. Neyniyim, belədə sevirəm səni.
3. Sən iki balanı necə sevirsən,
4. Bax mən də eləcə sevirəm səni.

5. Bir az vəkilinəm, bir az şahınam,
6. Eşqinin önündə kölə, əsirəm.
7. Sən iki balana necə əsirsən,
8. Mən də sənin üçün elə əsirəm.

9. Eşqimi ömrünə saray etmişəm,
10. Öyünə bilmərəm dövlət-varımla.
11. Sən iki balanı qoruyan kimi,
12. Səni qoruyuram dualarımla.

13. Aylar ilə döndü. Və... anladım ki,
14. Ömrümün özülü, özəyisən sən.
15. Bu əlli yaşımın astanasında
16. Bu şair ömrümün bəzəyisən sən.
2014

SENİN İÇİN

1. Biraz aklım ile biraz delice,
2. Neyleyim, böyle seviyorum seni.
3. Sen iki çocuğunu nasıl seviyorsan,
4. Bak ben de öyle seviyorum seni.

5. Biraz vekilinim, biraz şahınım,
6. Aşkının önünde köle, esirim.
7. Sen iki çocuğuna nasıl esirsen,
8. Ben de senin için öyle esirim.

9. Aşkımı ömrüne saray etmişim,
10. Övünemem varlığımla.
11. Senin iki çocuğunu koruduğun gibi,
12. Seni koruyorum dualarımla.

13. Aylar yıla döndü ve anladım ki,
14. Ömrümün temeli, özüsün sen.
15. Bu elli yaşımın eşiğinde
16. Bu şair ömrümün süsüsün sen.

HƏR SƏHƏR TƏZƏDƏN SEVİRƏM SƏNİ (325)

1. Hər axşam, hər gecə, hər səhər, hər gün
2. Saçımda təzə dən... sevirəm səni.
3. Hər gecə oluram yuxuya sürgün,
4. Hər səhər təzədən sevirəm səni.

HER SABAH YENİDEN SEVİYORUM SENİ

1. Her akşam, her gece, her sabah, her gün
2. Saçımda yeni aklar… Seviyorum seni.
3. Her gece oluyorum uykuya sürgün,
4. Her sabah yeniden seviyorum seni.

5. Tənhasan... di gəl ki qüdrətim çatmır
6. Sultanlıq taxtından devirəm səni.
7. Hər gecə yuxu da başımı qatmır,
8. Hər səhər təzədən sevirəm səni.

9. Yüz də dərd-qəminlə rəssamsayağı
10. Dərdimi bəzə sən... sevirəm səni.
11. Hər gecə əriyir ruhumun yağı,
12. Hər səhər təzədən sevirəm səni.

13. Sən mənim bütümsən...
14. az qala, gülüm,
15. Ehrama, məbədə çevirəm səni...
16. Hər gecə sükutdan lal olur dilim,
17. Hər səhər təzədən sevirəm səni...
2015

5. Yalnızsın… Gel ki kudretim yetmiyor
6. Sultanlık tahtından indireyim seni.
7. Geceleri uykum da gelmiyor,
8. Her sabah yeniden seviyorum seni.

9. Yüz defa dertle, gamla ressam gibi
10. Derdimi süsle sen… Seviyorum seni.
11. Her gece eriyor ruhumun yağı,
12. Her sabah yeniden seviyorum seni.

13. Sen benim putumsun…
14. Az kaldı, gülüm,
15. İhrama, mabede çevireyim seni…
16. Her gece sükuttan lal oluyor dilim,
17. Her sabah yeniden seviyorum seni.

SÖZGƏLİŞİ (326)

1. Bunca göz yaşınla sulama məni,
2. Mən leysan altında bitmiş çiçəyəm.
3. Bir sual verəcəm, qınama məni:
4. Bircə yol sordunmu bəs mən necəyəm?

5. Nə olar, Günəşli səhərdən danış,
6. Özün görürsən ki, Aysız gecəyəm.
7. Gəzdin ürəyimi sən qarış-qarış,
8. Bircə yol sordunmu bəs mən necəyəm?

9. Hamı ürəyimdə dincəlib, köçür,
10. Mən kəsə gedilən yolam, küçəyəm.
11. Mənim hər saniyəm dərdinlə keçir,
12. Bircə yol sordunmu bəs mən necəyəm?

13. Nə olsun, görüntüm sarp qaya kimi...
14. İpəkdən yumşağam, teldən incəyəm.
15. Ruhumda oxundun sən ayə kimi,
16. Bircə yol sordunmu bəs mən necəyəm?

17. ...Nə yaxşı, Tanrısa eşidir məni,
18. Nə yaxşı, O bilir kiməm, nəçiyəm.
19. Qorxma, ağrılarım öldürməz səni,
20. Hərdən sən də soruş bəs mən necəyəm?..
2015

SÖZ GELİŞİ

1. Bu kadar gözyaşınla sulama beni,
2. Ben nisan yağmuru altında bitmiş çiçeğim.
3. Bir soru soracağım, kınama beni:
4. Bir defa sordun mu hâlimi?

5. Ne olur, güneşli sabahtan bahset,
6. Kendin görüyorsun ki, aysız geceyim.
7. Gezdin yüreğimi sen karış karış,
8. Bir defa sordun mu hâlimi?

9. Hepsi yüreğimde dinleniyor, gidiyor,
10. Ben en yakın yolum, sokağım.
11. Benim her saniyem derdinle geçiyor,
12. Bir defa sordun mu hâlimi?

13. Ne olsun, görüntüm sarp kaya gibi…
14. İpekten yumuşağım, telden inceyim.
15. Ruhumda okundun sen ayet gibi,
16. Bir defa sordun mu hâlimi?

17. Ne güzel, Tanrı işitiyor beni,
18. Ne güzel, o biliyor kimim, neciyim.
19. Korkma, ağrılarım öldürmez seni,
20. Bazen sen de sor yeter, benim hâlimi?

RUH HALI (327)

RUH HÂLİ

1. Gülüm, bu zinrik gecəni –	1. Gülüm, bu zifiri gece için
2. Heç darıxma... – paralar dan.	2. Hiç üzülme, parlar tan.
3. Günəş doğar, silkinərik	3. Güneş doğar silkeleniriz
4. Tabut rəngli qaralardan.	4. Tabut renkli karalardan.
5. Boşuna əriyir o şam,	5. Boşuna eriyor o mum,
6. Gecə-gündüz, səhər-axşam...	6. Gece gündüz, sabah akşam…
7. Vallah, yaman yorulmuşam	7. Valla, fena yorulmuşum
8. Alqışlardan, uralardan.	8. Alkışlardan, naralardan.
9. Gəl. Gəl, dərdimizi bölək,	9. Gel. Gel, derdimizi bölelim,
10. Canımız yansa da, gülək.	10. Canımız yansa da gülelim.
11. Kim ölüb ki, biz də ölək	11. Kim ölmüş ki, biz de ölelim
12. Sızıldayan yaralardan?!	12. Sızlayan yaralardan?!
13. İçi – məzar, üzü – şənlik,	13. İçi mezar, yüzü şenlik,
14. Bu dünya deyilmiş mənlik.	14. Bu dünya değilmiş benlik.
15. ...Gəl, nə olar, min bir günlük	15. Gel ne olur, bin bir günlük
16. Çıxaq gedək buralardan...	16. Çıkalım gidelim buralardan.
2015	
SƏN GƏLƏNDƏ (328)	**SEN GELDİĞİNDE**
1. Sən gedəndə bütün yollar qapanır,	1. Sen gittiğinde bütün yollar kapanıyor,
2. Bürcüm, türbəm, qalalarım uçulur.	2. Kulem, türbem, kalelerim dağılıyor.
3. Sən gəlirsən... – sönmüş işıqlar yanır,	3. Sen geliyorsan sönmüş ışıklar yanıyor,
4. Yeddi yerdən yeddi qapı açılır.	4. Yedi yerden yedi kapı açılıyor.
5. Sən gedəndə sanki qopur qiyamət,	5. Sen gittiğinde sanki kopuyor kıyamet,
6. Can dediyim canlar canımı alır.	6. Can dediğim canlar canımı alıyor.
7. Sən gəlirsən... – abırlanır bu həyat,	7. Sen geliyorsan, şerefleniyor bu hayat,
8. Alçaqlar da gözlərimdə ucalır.	8. Alçaklar da gözümde yüceliyor.
9. Sən gedəndə aldanıram çox asan,	9. Sen gittiğinde aldanıyorum çok kolay,
10. Alacağım verəcəyə çevrilir.	10. Alacağım vereceğe dönüşüyor.
11. Sən gəlirsən... – bərəkətli butasan –	11. Sen geliyorsan, bereketli goncasın
12. Yoxsulluğun səltənəti devrilir.	12. Yoksulluğun saltanatı devriliyor.
13. Sən gedəndə...sən gedəndə...gedəndə...	13. Sen gittiğinde… Sen gittiğinde… Gittiğinde
14. Gülüm, dünya mənə qənim kəsilir.	14. Gülüm, dünya bana düşman kesiliyor.
15. Sən gələndə... sən gələndə... gələndə... –	15. Sen geldiğinde… Sen geldiğinde… Geldiğinde…
16. Tanrı baxır, xoşallanır və... gülür...	16. Tanrı bakıyor, hoşuna gidiyor ve… Gülüyor.
2015	

QOY BİRCƏ O OLSUN MƏNİM GÜNAHIM (329)

1. Qoy bircə o olsun mənim günahım,
2. Sən onu sevdirmə bir özgəsinə.
3. Başqası sevməsin onu, Allahım,
4. Ona sığınmasın bir özgə sinə.

5. Özgəsi, o nələr çəkir, anlamaz,
6. Bir gün, beş gün sevər...bezər, yorular.
7. Özgəsi çox onun halına yanmaz,
8. O ayna könüllüm sınar, qırılar.

9. Özgəsi çəkəmməz onun nazını,
10. Başqası dözəmməz onun dərdinə.
11. Qoy, onu mən sevim ömür uzunu,
12. Qoy, onun bircə mən yanım dərdinə.

13. Nə olar, ayırma bizi, ay Allah,
14. Demirəm dözüm ver, səbir ver mənə;
15. Yox əgər ayırsan, bircə gün qabaq
16. Sığınıb yatmağa qəbir ver mənə...

2015

BIRAK BİR TEK O OLSUN BENİM GÜNAHIM

1. Bırak bir tek o olsun benim günahım,
2. Sen onu sevdirme bir başkasına.
3. Başkası sevmesin onu, Allah'ım,
4. Ona sığınmasın bir başka sine.

5. Başkası, o neler çekiyor, anlamaz,
6. Bir gün, beş gün sever… Bezer, yorulur.
7. Başkası onun hâline yanmaz,
8. O cam gönüllüm incinir, kırılır.

9. Başkası çekemez onun nazını,
10. Başkası dayanamaz onun derdine.
11. Bırak, onu ben seveyim ömür boyunca,
12. Bırak, onun bir defa ben yanayım derdine.

13. Ne olur, ayırma bizi, ey Allah,
14. Demiyorum tahammül ver, sabır ver bana;
15. Eğer ayıracaksan, bir gün öncesinden
16. Sığınıp yatmaya kabir ver bana…

AD GÜNÜM (330)

1. Canından canıma can bağışladın –
2. Sən 13 fevralda yanıma gəldin.
3. Hamıdan birinci məni qutladın,
4. Canım çıxaçıxda canıma gəldin.

5. 12-si yatmadım bütün gecəni,
6. Ruhumla, canımla səni özlədim.
7. Hamı ad günümü gözlədi mənim,
8. Mən isə yatmayıb səni gözlədim.

9. Sən 13 fevralda dan qızarantək,
10. Uçundun yollarda, mənə tələsdin.
11. Mən səni gözlədim əlimdə çiçək,
12. Sən məni görəndə yarpaq tək əsdin.

13. ...Qopmadı boynumdan o bir cüt qol da,
14. Sevgidən təntidim, eşqdən boğuldum.
15. Biz elə sevindik 13 fevralda,
16. Mən 14 fevralda təzdən doğuldum...

DOĞUM GÜNÜM

1. Canından canıma can bağışladın
2. Sen 13 Şubat'ta yanıma geldin.
3. Herkesten önce beni kutladın,
4. Canım çıkacakken bana geldin.

5. 12'si yatmadım bütün gece,
6. Ruhumla, canımla seni özledim.
7. Herkes doğum günümü bekledi benim,
8. Ben ise yatmayıp seni bekledim.

9. Sen 13 Şubat'ta tan kızarana dek,
10. Titredin yollarda, benim için telaşlandın.
11. Ben seni bekledim elimde çiçek,
12. Sen beni gördüğünde yaprak gibi titredin.

13. Kopmadı boynumdan o bir çift kol da,
14. Sevginden yoruldum, aşktan boğuldum.
15. Biz öyle sevindik 13 Şubat'ta,
16. Ben 14 Şubat'ta yeniden doğdum.

OLA (331)

1. Eşq ucundan sürgün düşəm,
2. Vətən mənə qənim ola;
3. Sənin bir anlıq gülüşün
4. Ömürlük vətənim ola.

5. Çıxam hamının yadından,
6. Kimsə qalmaya yadımda...
7. Ayrıca Tanrı qatında
8. Eşq adlı öz dinim ola.

9. Dərd ilməli naxışların,
10. Öpüşlərin, alqışların,
11. Ruhun, canın, baxışların
12. Sonsuzadək mənim ola.

13. Tutuşam od-ocağında,
14. Dincələm güllü bağında.
15. Can tapşıram qucağında,
16. Köynəyin kəfənim ola...

OLA

1. Aşk elinden sürgün düşeyim,
2. Vatan bana düşman ola;
3. Senin bir anlık gülüşün
4. Ömürlük vatanım ola.

5. Çıkayım herkesin aklından,
6. Kimse kalmasın aklımda…
7. Ayrıca Tanrı katında
8. Aşk adlı kendi dinim ola.

9. Dert ilmekli nakışların,
10. Öpüşlerin, güzel sözlerin,
11. Ruhun, canın, bakışların
12. Sonsuza dek benim ola.

13. Yanayım ateşlerde,
14. Dinleneyim gül bağında.
15. Can bulayım kucağında,
16. Gömleğin kefenim ola.

SƏN OLMASAN, BƏLKƏ DƏ MƏN ÖLMÜŞDÜM (332)

1. Yorulmuşdum... İncik idim hamıdan,
2. Dünya ilə bəhməzimi bölmüşdüm.
3. Səni mənlə görüşdürdü Yaradan,
4. Sən olmasan, bəlkə də mən ölmüşdüm.

5. İnanmazsan... yaralı bir küçüyün
6. Əllərimlə göz yaşını silmişdim...
7. Çəkilmirdi sinəmdəki dərd-düyün,
8. Sən olmasan, bəlkə də mən ölmüşdüm.

9. İnanmışdım daşüzlü adamlara,
10. Düşməni də dost olaraq bilmişdim.
11. Dağılırdım... Sığammırdım heç hara,
12. Sən olmasan, bəlkə də mən ölmüşdüm.

13. Ərköyünüm, alyazmalım, cezvəlim,
14. Xatırladım – mən ki dünən ölmüşdüm.
15. Günü bu gün, ağ çiçəyim, al gülüm,

SEN OLMASAN BELKİ DE BEN ÖLMÜŞTÜM

1. Yorulmuştum… İncinmiştim herkesten,
2. Dünya ile bağımı koparmıştım.
3. Seni benle görüştürdü Yaradan,
4. Sen olmasan, belki de ben ölmüştüm.

5. İnanmazsın, yaralı bir köpeğin
6. Ellerimle gözyaşını silmiştim…
7. Çekilmiyordu sinemdeki dert düğüm,
8. Sen olmasan, belki de ben ölmüştüm.

9. İnanmıştım taş yüzlü adamlara,
10. Düşmanı da dost olarak bilmiştim.
11. Dağılıyordum, sığamıyordum hiçbir yere,
12. Sen olmasan, belki de ben ölmüştüm.

13. Şımarığım, alyazmalım, delim,
14. Hatırladım ben ki dün ölmüştüm.
15. Günü bu gün, ak çiçeğim, al gülüm,

16. Sən olmasan, bəlkə də mən ölmüşdüm...

16. Sen olmasan, belki de ben ölmüştüm.

NİYƏ QISQANIRAM SƏNİ, BILIRSƏN? (333)

1. Niyə qısqanıram səni, bilirsən?
2. – Könlünü görənlər vurular sənə.
3. Niyə qısqanmıram səni, bilirsən?
4. – Yüz il, min il keçə, milyon il keçə,
5. Yenə Rafiq Hümmət yar olar sənə.

6. Niyə qısqanıram səni, bilirsən?
7. – Səndə Afrodita cazibəsi var.
8. Niyə qısqanmıram səni, bilirsən?
9. – Eşqimi, sevgimi, dualarımı
10. Sənə əks etdirən göy qübbəsi var.

11. Niyə qısqanıram səni, bilirsən?
12. – Şeytanlar eşqi də çox görür mənə.
13. Niyə qısqanmıram səni, bilirsən?
14. – Adi gülüşünü, kiçik sancını
15. Mənlə bölüşürsən – ruh verir mənə.

16. Niyə qısqanıram səni, bilirsən?
17. – Mənim sevdiyimi sevən çox olur.
18. Niyə qısqanmıram səni, bilirsən?
19. – Mən qaynar Günəşəm, odum tükənməz,
20. Çevrəndə ulduzlar yanır, yox olur...
2015

NİYE KISKANIYORUM SENİ, BİLİYOR MUSUN?

1. Niye kıskanıyorum seni, biliyor musun?
2. Gönlünü görenler vuruluyor sana.
3. Niye kıskanmıyorum seni, biliyor musun?
4. Yüz yıl, bin yıl geçse, milyon yıl geçse,
5. Yine Rafig Hümmet yar olur sana.

6. Niye kıskanıyorum seni, biliyor musun?
7. Sende Afrodit cazibesi var.
8. Niye kıskanmıyorum seni, biliyor musun?
9. Aşkımı, sevgimi, dualarımı
10. Sana aksettiren gök kubbesi var.

11. Niye kıskanıyorum seni, biliyor musun?
12. Şeytanlar aşkı da çok görüyor bana.
13. Niye kıskanmıyorum seni, biliyor musun?
14. Basit gülüşünü, küçük sancını
15. Benle bölüşüyorsun, ruh veriyor bana.

16. Niye kıskanıyorum seni, biliyor musun?
17. Benim sevdiğimi seven çok oluyor.
18. Niye kıskanmıyorum seni, biliyor musun?
19. Ben kızgın güneşim, ateşim tükenmez,
20. Çevrende yıldızlar yanıyor, yok oluyor…

İNAN, TANRI SƏNİ ÖZÜ GÖNDƏRİB (334)

1. Gücüm ha qalmayıb uzaq durmağa,
2. Eşq mənə üzünü özü döndərib.
3. Səni qorumağa, ovundurmağa,
4. İnan, Tanrı məni özü göndərib.

5. Hər gün şeir yazır gözlərim göyə,
6. Göy mənə pay kimi sözü göndərib.
7. Bir az daha artıq yaşayım deyə,
8. İnan, Tanrı səni özü göndərib.

9. Gözlərin dolanda canım əriyir,
10. Kim bunca gözündən məntək qəm dərib?

İNAN, TANRI SENİ KENDİ GÖNDERMİŞ

1. Gücüm kalmamış uzak durmaya,
2. Aşk bana yüzünü döndürmüş.
3. Seni korumaya, avundurmaya,
4. İnan, Tanrı beni kendi göndermiş.

5. Her gün şiir yazıyor gözlerim göğe,
6. Gök bana hediye gibi sözü göndermiş.
7. Biraz daha yaşayayım diye,
8. İnan, Tanrı seni kendi göndermiş.

9. Gözlerin dolduğunda canım eriyor,
10. Kim gözünden benim kadar dert siler?

11. Ruhum sənə doğru uçur, yeriyir,
12. İnan, Tanrı məni özü göndərib.

13. Sinəmdə, belimdə qılınc izi çox,
14. Qan daman ağrımı dərən kəm dərib.
15. Vallahi-billahi, iblis özü yox,
16. İnan, Tanrı səni özü göndərib.

17. İnan, Tanrı məni özü göndərib,
18. İnan, Tanrı səni özü göndərib...
2015

11. Ruhum sana doğru uçuyor, yürüyor,
12. İnan, Tanrı beni kendi göndermiş.

13. Sinemde, belimde kılıç izi çok,
14. Kan damlayan yaramı deşen fena deşti.
15. Vallahi billahi, iblisin kendi değil,
16. İnan, Tanrı seni kendi göndermiş.

17. İnan, Tanrı beni kendi göndermiş.
18. İnan, Tanrı seni kendi göndermiş.

QIZDIRMALI ŞEİR (335)

1. Ahımdan ağ üfüq ucalır göyə,
2. Canım sızıldayır... ruhumsa yalqız.
3. Sən elə bilirsən, ağrıdım deyə,
4. Səni unutdummu, a cezvəli qız?

5. Mən bir az ağrıya aşiq adamam,
6. Hərdən ruhum yanır... canım kəsir buz.
7. Nə olsun, özümü unutdum tamam,
8. Səni unutdummu, a cezvəli qız?

9. Mənim günəşimsən, mənim ayımsan,
10. Nə olsun, üstümə çox qonur ulduz.
11. Mən səni sevəndən gün nədi... bir an
12. Səni unutdummu, a cezvəli qız?

13. Mərdcə dayanıram min dərd önündə,
14. Dostlarım susqundur, düşmənim quduz.
15. Ən ağır günümdə, ən dar günümdə
16. Səni unutdummu, a cezvəli qız?

17. Bu eşq Tanrıdandır: bu barat, bu qol...
18. Gözümün, könlümün tək əzbəri qız...
19. Min yol həsrətindən öldüm... bircə yol
20. Səni unutdummu, a cezvəli qız?
2015

HARARETLİ ŞİİR

1. Ahımdan ak ufuk yüceliyor göğe,
2. Canım sızlıyor… Ruhumsa yalnız.
3. Sen öyle sanıyorsun, canım acıdı diye
4. Seni unuttun mu, a deli kız?

5. Ben biraz derde âşık insanım,
6. Bazen ruhum yanıyor. Canım kesiliyor buz.
7. Ne olsun, kendimi unuttum tamamen,
8. Seni unuttum mu, a deli kız?

9. Benim güneşimsin, benim ayımsın,
10. Ne olsun, üstüme çok konuyor yıldız.
11. Ben seni sevdiğimde gün neydi… Bir an
12. Seni unuttum mu, a deli kız?

13. Mertçe duruyorum bin dert önünde,
14. Dostlarım suskun, düşmanım kuduz.
15. En zor günümde, en dar günümde
16. Seni unuttum mu, a deli kız?

17. Bu aşk Tanrı'dandır: Bu mühür, bu imza…
18. Gözümün, gönlümün tek ezberi kız…
19. Bin defa hasretinden öldüm… Bir defa
20. Seni unuttum mu, a deli kız?

BU DA KEÇƏR-GEDƏR (336)

1. Dolur xatirəmə unutduqlarım,
2. İlahi, çevirmə naqqala məni.
3. Əlim kasadlaşdı... əl tutduqlarım
4. Yüyürüb dəyişdi baqqala məni.

BU DA GELİR GEÇER

1. Geliyor hatrıma unuttuklarım,
2. İlahi, döndürme boşboğaza beni.
3. Elim daraldı diye, el tuttuklarım
4. Gittiler, değiştiler bakkala beni.

5. Hər yerdə izləri izim ötüb hey,
6. Dilim lal olsa da, gözüm ötüb hey.
7. Tanrım, saqqalsız da sözüm ötüb hey,
8. Döndərmə bir yüngülsaqqala məni.

9. Giley etmirəm ki – nə işdir, Allah?!
10. Yaşamaq ən çətin döyüşdür, Allah.
11. Qurdam, qurdlar ilə döyüşdür, Allah,
12. Tuş etmə tülküyə, çaqqala məni.

13. ...Bu da keçər-gedər... qəm etmə, gülüm,
14. Bu ara sevgini kəm etmə, gülüm.
15. Bezdinsə, özgəyə yem etmə, gülüm,
16. Vur, yeddi yerimdən şaqqala məni!..
2015

5. Her yerde izlerim kalmış hey,
6. Dilim lal olsa da gözüm görüyor hey,
7. Tanrım sakalsız da sözüm geçiyor hey,
8. Döndürme bir itibarsıza beni.

9. Şikâyet etmiyorum ki ne iştir, Allah?
10. Yaşamak en çetin dövüştür, Allah.
11. Kurdum, kurtlar ile dövüştür, Allah,
12. Denk getirme tilkiye, çakala beni.

13. Bu da gelir geçer… Gam çekme, gülüm,
14. Bu ara sevgini eksik etme, gülüm.
15. Bezdiysen, başkasına yem etme, gülüm,
16. Vur, yedi yerimden parçala beni!..

DƏLİ KİMİ (337)

1. Qədərdimi, hədərdimi? Bilmirəm,
2. Sevdiyimi dəli kimi sevirəm.
3. Dəli martın can qızdıran şüası,
4. Avqustun ağ yeli kimi sevirəm.

5. Bu eşq sısqa qalaları uçurdu,
6. Topdağıtmaz saray tikdi, bürc qurdu.
7. İndi onu ürəyimin tək yurdu,
8. Tək obası-eli kimi sevirəm.

9. Bu sevdada çatlasa da ürəyim,
10. Boğazımda tıxansa da çörəyim,
11. O günahsız, o günahkar mələyi
12. Eşq sultanı Əli kimi sevirəm.
2015

DELİ GİBİ

1. Kader mi, heder mi? Bilmiyorum,
2. Sevdiğimi deli gibi seviyorum.
3. Deli martın ısıtan ışığı,
4. Ağustosun ak yeli gibi seviyorum.

5. Bu aşk sıska kaleleri uçurdu,
6. Yıkılmaz saray dikti, burç kurdu.
7. Şimdi onu yüreğimin tek yurdu,
8. Tek obası gibi seviyorum.

9. Bu sevdadan çatlasa da yüreğim,
10. Boğazıma tıkansa da ekmeğim,
11. O günahsız, o günahkâr meleği
12. Aşk sultanı Ali gibi seviyorum.

MƏN SƏNİ BELƏCƏ SEVDİM (338)

1. Mən səni beləcə sevdim:
2. Öz bürcüm, qalam kimi;
3. Ananı öz anam kimi,
4. Balanı balam kimi.

5. Sevdim,
6. Sevdim,
7. Sevdim səni –
8. Zülmət, şam sevən kimi;

BEN SENİ BÖYLE SEVDİM

1. Ben seni böyle sevdim:
2. Kendi burcum, kalem gibi;
3. Ananı öz anam gibi,
4. Yavrunu yavrum gibi.

5. Sevdim
6. Sevdim
7. Sevdim seni
8. Zulüm, ateş sever gibi;

9. Gözlə qaş arasındakı
10. Ölüm, can sevən kimi.

11. Sevdim səni...
12. Sənin eşqin
13. Yaradandan mirasdı.
14. Niyə getdin?
15. Bu şəhəri
16. Göz yaşımdan sel basdı...

17. Tezcə qayıt... Qoyma məni
18. Tənhalıq çəkib yeyə;
19. Tanrıya yalvarıram –
20. Sənsiz ölməyim deyə...
2015

MƏNİ ÖZLƏYƏN VAR... SƏNMİ ÖZLƏDIN? (339)

1. Yatsam, unuduram və... sökülür dan,
2. Gözümü açantək sənlə doluram.
3. Sən də səhər ayılanda yuxudan,
4. İlk ağlına gələn mənmi oluram?

5. Yol getsəm, rastıma çıxan qadınlar
6. Nədənsə hamısı sənə bənzəyir.
7. Sənin də rastına çıxır adamlar,
8. Söylə, o adamlar mənə bənzəyir?

9. İncisəm hamıdan, küssəm dünyadan,
10. Adi xəyalın da dincəldər məni.
11. Söylə, mənim bir cüt qolum olmadan,
12. Kimsə zərifləadər, incəldər səni?

13. Hər udum çayımda sənin dadın var,
14. Hər baxdığım yerdə – qəmli gözlərin.
15. Bu gün tez-tez sönür əlimdə siqar –
16. Məni özləyən var... Sənmi özlədin?

17. ...Düzdür, yan göz ilə baxmazdım, amma,
18. Mənim olmasan da, səni sevərdim.
19. Sən Allah, doğru de, gizləmə, danma: –
20. Mən şair olmasam, məni sevərdin?..
2015

O MƏNƏ BAXDI, MƏN AYA (340)

9. Gözle kaş arasındaki
10. Ölüm, can sever gibi.

11. Sevdim seni…
12. Senin aşkın
13. Yaradan'dan mirastı.
14. Niye gittin?
15. Bu şehri
16. Gözyaşımdan sel aldı…

17. Tez dön… Bırakma beni
18. Yalnızlık çekip;
19. Tanrı'ya yalvarıyorum
20. Sensiz ölmeyeyim diye…

BENİ ÖZLEYEN VAR… SEN Mİ ÖZLEDİN?

1. Yatsam, unutuyorum ve… sökülüyor tan,
2. Gözümü açana dek senle doluyorum.
3. Sen de sabah uyanınca uykundan,
4. İlk aklına gelen ben mi oluyorum?

5. Yola çıksam, rastlıyorum kadınlara
6. Nedense hepsi sana benziyor.
7. Sen de rastlıyorsun erkeklere,
8. Söyle, o erkekler bana mı benziyor?

9. İncinsem herkesten, küssem dünyadan,
10. Hayalin avundurur beni.
11. Söyle benim bir çift elim olmadan,
12. Kim yumuşatır, inceltir seni?

13. Her yudum çayımda senin tadın var,
14. Her baktığım yerde gamlı gözlerin.
15. Bugün çabucak sönüyor elimde sigara
16. Beni özleyen var… Sen mi özledin?

17. Doğrudur, yan göz ile bakmazdım ama,
18. Benim olmasan da, seni severdim.
19. Sen Allah, doğruyu de, gizleme, saklama:
20. Ben şair olmasam da beni sever miydin?

O BANA BAKTI, BEN AYA

1. Sevgi də dostlar kimidir,
2. Gərək ola tən... neyniyim?
3. O qadının göz yaşını
4. Tutmaz bir vətən... neyniyim?

5. Gəlib, yel kimi uçunur,
6. Önümə sərir saçını.
7. İllər öncənin suçunu
8. O, eşq sanır... mən neyniyim?

9. Yüz olsa da can həkimi,
10. Bir olur ruhun hakimi.
11. Artır hüceyrələr kimi
12. Saçlarımda dən...neyniyim?

13. Dözdüm çox şeyin kəminə,
14. Əhd qoydum bir eşq himinə.
15. Məni salıb tilsiminə
16. Bir can, bir bədən... neyniyim?

17. ...Gəldi...O – gül, mən – daş-qaya,
18. O mənə baxdı, mən Aya.
19. Allah, ulaya-ulaya,
20. Odur o gedən... neyniyim?..
2016

1. Sevgi de dostlar gibidir,
2. Bana eş lazım.. Neyleyim?
3. O kadının gözyaşını
4. Tutmaz bir vatan… Neyleyim?

5. Gelmiş, yel gibi titriyor,
6. Önüme seriyor saçını.
7. Yıllar öncenin suçunu
8. O, aşk sanıyor… Ben neyleyim?

9. Yüz tane olsa da can hekimi,
10. Bir tane olur ruhun hâkimi.
11. Artıyor hücreler gibi
12. Saçlarımda ak… Neyleyim?

13. Dayandım çok şeyin derdine,
14. Ahdettim bir aşkın bakışına.
15. Beni salmış tılsımına
16. Bir can, bir beden… Neyleyim?

17. Geldi… O gül, ben taş kaya,
18. O bana baktı, ben aya.
19. Allah, uluya uluya,
20. Odur o giden… Neyleyim?

BİR İL, ON İL, YÜZ İL SONRA (341)

1. Heç kimə də heç nə demə,
2. Lallar köçündə yaşa.
3. Çölündə yer qoymadılar,
4. Domuş, içində yaşa.

5. Qanqallar yaman çoxalıb,
6. Tez solur sevgi gülü.
7. Hamı it-qurd dili bilir,
8. Sənsə tək sevgi dili.

9. Qəti özünü sındırma,
10. Üzmə özünü bunca.
11. Hələ vaxt var – düşün, ah çək,
12. Və köks ötür doyunca.

13. Bir il, on il, yüz il sonra

BİR YIL, ON YIL, YÜZ YIL SONRA…

1. Hiç kimseye hiçbir şey deme,
2. Lallar göçünde yaşa.
3. Çölünde yer bırakmadılar,
4. Çömel, içinde yaşa.

5. Dikenler fena çoğalmış,
6. Tez soluyor sevgi gülü.
7. Hepsi it, kurt dili biliyor,
8. Sense tek sevgi dili.

9. Sakın kendini kırdırma,
10. Üzme kendini bunca.
11. Hâla vakit var, düşün, ah çek,
12. Ve iç çek fazlasıyla.

13. Bir yıl, on yıl, yüz yıl sonra

14. Kim qalacaq dünyada?
15. Söykən uca bir sevgiyə
16. Sən bu alçaq dünyada!

17. Nə olsun ki, aldadan çox,
18. Yalanlar səni yıxır.
19. Ayağa dur, mağmın adam,
20. Tanrın dördgözlə baxır.

21. Vallah-billah, gün gələcək –
22. Hər ehtiras sönəcək.
23. Bu gördüyün halqa dünya
24. Barmağınla dönəcək.

25. Nə boyuna vurulublar,
26. Nə də qələm qaşına –
27. Şükür eylə, doğmaların
28. Dolanırlar başına.

29. ...Get xına qoy əllərinə,
30. Ay inciyən, küsəyən.
31. Bəlkə ölür səndən ötrü
32. Sənsiz qalmaq istəyən?..
2015

14. Kim kalacak dünyada?
15. Yaslan yüce bir sevgiye
16. Sen bu alçak dünyada!

17. Ne olsun ki, aldatan çok,
18. Yalanlar seni yıkıyor.
19. Ayağa kalk, aldatılmış insan.
20. Tanrı'n dört gözle bakıyor.

21. Vallahi billahi, gün gelecek
22. Her ihtiras sönecek.
23. Bu gördüğün halka dünya
24. Parmağınla dönecek.

25. Ne boyuna vurulmuşlar,
26. Ne de kalem kaşına
27. Şükür et, çocukların
28. Dolanıyorlar başına.

29. Git kına yak ellerine,
30. Ey inciyen, küsen,
31. Belki ölüyor senin yüzünden
32. Sensiz kalmak isteyen?

MƏN DƏLİYƏM (342)

1. Mən dəliyəm... qısqanıram dəlitək,
2. Bəs neyniyim – sən hamıdan gözəlsən.
3. Kədərlənsən, ruhum sönür ölütək,
4. Mənim üçün Tanrı qədər əzəlsən.

5. Mən dəliyəm... elə-belə dəli yox,
6. Ağıllansam, vallah, mənə gəlməzsən.
7. Zərrəbinlə istər yüz il mənə bax –
8. Eşqdən özgə bir şey görə bilməzsən.

9. Mən dəliyəm... nar odunda yanıram,
10. Sən – cənnətin sərin əsən küləyi.
11. Yer üzündə tək sən varsan, mən varam,
12. Bu dünyanın bəyaz üzlü mələyi...

BEN DELİYİM

1. Ben deliyim… Kıskanıyorum deli gibi,
2. Yeter neyleyim sen hepsinden güzelsin.
3. Kederlensen ruhum sönüyor ölü gibi,
4. Benim için Tanrı kadar ezelsin.

5. Ben deliyim, öyle böyle deli değil,
6. Akıllansam, vallahi, bana gelmezsin.
7. Mikroskopla istersen bana yüz yıl bak
8. Aşktan başka bir şey göremezsin.

9. Ben deliyim… Nar odunda yanıyorum,
10. Sen cennetin serin esen rüzgarı.
11. Yeryüzünde tek sen varsın, ben varım,
12. Bu dünyanın beyaz yüzlü meleği…

SIX QOYNUNA BALAN KİMİ (343)

1. Salam, gülüm. Günün gülsün,

BAS KOYNUNA YAVRUN GİBİ…

1. Selam, gülüm. Güneşin gülsün,

2. Xeyir olsun sabahların.
3. Axar sulara qarışsın
4. Dərdin, azarın, ahların.

5. Keçib-gəldim neçə səddən,
6. Sənindir bu ruh, bu bədən.
7. Sən mənimsən... qoy həsəddən
8. Canı çıxsın padşahların.

9. Sən mənim öz qalam kimi,
10. Cüt balan cüt balam kimi.
11. Sıx qoynuna balan kimi,
12. Sən bu suçsuz günahkarı...

2015

DƏLI SEVGİLƏRİN ÖMRÜ ÇOX OLAR (344)

1. Hərdən qınayıram bir anlıq səni,
2. Hərdən özümü də qınayıram çox –
3. Nə qədər gözəllik çağırır məni,
4. Nəfsimi zorlayıb sınayıram çox!..

5. Hərdən qınayıram və... ayılıram –
6. Sən axı lütfüsən Allahın mənə.
7. Gözündə yaş görsəm, mən bayılaram,
8. Min günah yazdırar hər ahın mənə.

9. Heç mən qıyarammı mənim ucumdan
10. Köksünü ötürüb sən ah çəkəsən.
11. Sonra da gecələr sökülüncə dan,
12. İçində ah-ufla günah çəkəsən...

13. Köhnə dərdlərimi bir-bir pozuram,
14. Məndə yaşayırsan – sən elə mənsən.
15. Səni oxuyuram, səni yazıram –
16. Dünyanın ən gözəl şeiri sənsən.

17. Sən necə gözəlsən – bəd göz yan olsun,
18. Hərdən çox qorxuram – bəlkə məhşərsən!?
19. Allaha and olsun, dinə and olsun,
20. Mən səni sevməsəm çirkinləşərsən.

21. Hamıya ağıllı, sənə dəliyəm,
22. Dəli sevgilərin ömrü çox olar.

2. Hayır olsun sabahların.
3. Akarsulara karışsın
4. Derdin, tasan, ahların.

5. Geçip geldim ne kadar engelden,
6. Senindir bu ruh, bu beden.
7. Sen benimsin… Bırak hasetten
8. Canı çıksın padişahların.

9. Sen benim kendi kalem gibi,
10. İki yavrun, iki yavrum gibi,
11. Bas koynuna yavrun gibi,
12. Sen bu suçsuz günahkârı.

DELİ SEVGİLERİN ÖMRÜ UZUN OLUR

1. Bazen kınıyorum bir an seni,
2. Bazen kendimi de kınıyorum çok
3. Ne kadar güzellik çağırıyor beni,
4. Nefsimi zorlayıp sınıyorum çok!..

5. Bazen kınıyorum ve ayılıyorum
6. Sen lütfüsun Allah'ın bana.
7. Gözünde yaş görsem, ben bayılırım,
8. Bin günah yazıdırır her ahın bana.

9. Hiç ben kıyabilir miyim benim yüzümden
10. İçini çekip ah çekmene
11. Sonra geceleri sökünce tan,
12. İçinde ahla vahla günah çekmene…

13. Eski dertlerimi bir bir bozuyorum,
14. Bende yaşıyorsun sen sanki bensin.
15. Seni okuyorum, seni yazıyorum
16. Dünyanın en güzel şiiri sensin.

17. Sen nasıl güzelsin, kötü göz defolsun,
18. Bazen çok korkuyorum, belki mahşersin!?
19. Allah'a and olsun, dine and olsun,
20. Ben seni sevmesem çirkinleşirsin.

21. Herkese akıllı, sana deliyim,
22. Deli sevgilerin ömrü uzun olur.

23. Sən də dəli... dəli qızlar dəlitək
24. Sevilməsə, günsüz gültək tez solar.

25. Şahınam... sevginlə qul eylə məni,
26. Mən kəniz bilmirəm, kölə bilmirəm.
27. Bəlkə də min ildi sevirəm səni,
28. Niyə sevdiyimi hələ bilmirəm...
2015

MƏN – YERƏM, SƏN – GÜNƏŞ (345)

1. Mən öz ətrafımda dönürəm hələ,
2. Sənin ətrafında dönürəm... nə qəm?
3. On il, yüz il, min il, milyon il belə
4. Mən sənin başına hərlənəcəyəm.

5. Mən – Yerəm, sən – Günəş... sənin çevrənə,
6. Tək mən yox, yüzlərlə ulduz dolanar.
7. Qısqansam, Tanrıdan səs gəlir mənə:
8. – Şair, Yerdən başqa harda həyat var!?

9. Nə olsun, çox ulduz mənsiz ağlayır...
10. Sənin orbitindən çıxa bilmirəm.
11. İşığın gözümü elə bağlayıb –
12. Heç kimə, heç yana baxa bilmirəm.
2015

SƏNİ ALLAH UNUTDURMAQ İSTƏMİR (346)

1. Gecə keçdi. Şükür, quşlar oxudu,
2. Səhərədək səssizliyi dinlədim.
3. Biləndə ki sənli günlər yuxudu,
4. Nitqi batmış iflic kimi inlədim.

5. Gecə keçdi... düşmən kimdi, dost kimdi...
6. Dünya çoxdan alçaqların bağıdır.
7. Şairlər də elə tiran kimidi,
8. Özgəni yox, öz içini dağıdır.

9. Nəğmə çoxdu, amma birdi nəqərat,
10. Az ha deyil yaşamanın nədəni.
11. Səhərədək yandı-söndü siqaret,
12. Zülüm çəkdi külqabının bədəni.

13. Gecə keçdi. Günəş qondu torpağa,

23. Sen de deli… Deli kızlar deli gibi
24. Sevilmese, güneşsiz gül gibi solarlar.

25. Şahınım… Sevginle kul eyle beni,
26. Ben cariye bilmiyorum, köle bilmiyorum.
27. Belki de bin yıldır seviyorum seni,
28. Niye sevdiğimi hâlâ bilmiyorum…

BEN YERİM, SEN GÜNEŞ

1. Ben kendi etrafımda dönüyorum hâlâ
2. Senin etrafında dönüyorum… Ne gam?
3. On yıl, yüz yıl, bin yıl, milyon yıl böyle
4. Ben senin başının etrafında döneceğim.

5. Ben yerim, sen güneş… Senin etrafında,
6. Tek ben değil, yüzlerce yıldız dolanır.
7. Kıskansam seni Tanrı’dan ses geliyor bana:
8. Şair, yerden başka nerede hayat var.

9. Ne olsun, çok yıldız bensiz ağlıyor…
10. Senin yörüngenden çıkamıyorum.
11. Işığın gözümü öyle bir bağlamış
12. Hiç kimseye, hiçbir tarafa bakamıyorum.

SENİ ALLAH UNUTTURMAK İSTEMİYOR

1. Gece geçti. Şükür, kuşlar öttü,
2. Sabaha kadar sessizliği dinledim.
3. Farkettim ki senli günler uykuymuş,
4. Nutku tutulmuş şeytan gibi inledim.

5. Gece geçti… Düşman kimdi, dost kimdi…
6. Dünya çoktan alçakların bağıdır.
7. Şairler de öyle tiran gibidir,
8. Başkasını değil, kendi içini dağıtıyor.

9. Türkü çoktur ama birdir nakarat,
10. Az değil yaşamanın nedeni.
11. Sabaha dek yandı söndü sigara,
12. Zulüm çekti kül tablanın bedeni.

13. Gece geçti. Güneş kondu toprağa,

14. Yer-göy içi yüz min rəngə boyandı.
15. Füzulilər gecə çıxdı "yaylağa",
16. Bəndələrlə yatan dərdlər oyandı.

17. Gecə keçdi... ömür qısa, yol uzun,
18. Yatmırıqsa, yaşayırıq gecələr.
19. Sual çoxdu... hər tələdə bir arzun,
20. Üstəgəl də bu "niyələr", "necələr".

21. ...Səndən küsüb, ya da səni küsdürüb,
22. Bircə çimir xoş yatmağım çətindir.
23. Səni Allah unutdurmaq istəmir,
24. Özümün də unutmağım çətindir.
2016

14. Yer, gök yüz bin renge boyandı.
15. Fuzuliler gece çıktı yaylağa,
16. İnsanlarda uyuyan dert uyandı.

17. Gece geçti… Ömür kısa, yol uzun,
18. Yatmıyorsak, yaşıyoruz geceleri.
19. Sual çoktur… Her kapanda bir arzun,
20. Üstesinden gel de bu niyeler, nasıllar.

21. Sana küsmüş ya da seni küstürmüş,
22. Bir an rahat yatmam zordur.
23. Seni Allah unutturmak istemiyor,
24. Benim de unutmam zordur.

AYÜZLÜM (347)

1. Bu nəğməni oxuyacaq aşiqlər,
2. Hər gecəmin sabahısan, ayüzlüm!
3. Ürəyimin son istəyi, son eşqi,
4. Sən sinəmin son ahısan, ayüzlüm!

5. Üzrlü say, səni haqsız qınadım,
6. Sədaqətdir son möhürün, son adın.
7. Sən ən böyük yaxşılığın, savabın
8. Vazkeçiməz günahısan, ayüzlüm!

9. Tanrı özü mənə verib bu payı,
10. Sən könlümün son sirdaşı, son tayı.
11. Duyursanmı canımdakı harayı? –
12. Sən bu canın ağ ruhusan, ayüzlüm!

13. Elə sevdim... Tanrı məni məhv etməz,
14. Belə eşqə xəyanəti əfv etməz,
15. Bu sevgiyə əl uzanmaz, ün yetməz,
16. Son sevginin son şahısan, ayüzlüm!

17. İnsan varsa, zaman-zaman ağrı var,
18. Xeyli vaxtdır həmdəmindir ağrılar.
19. Bir pak dua yüz ağrını uğurlar,
20. Sən uğurlar ilahısan, ayüzlüm!
2016

AY YÜZLÜM

1. Bu şarkıyı okuyacak âşıklar,
2. Her gecemin sabahısın, ay yüzlüm!
3. Yüreğimin son isteği, son aşkı,
4. Sen sinemin son ahısın, ay yüzlüm!

5. Özrümü kabul et, seni haksız yere kınadım,
6. Sadakâttir son mührün, son adın.
7. Sen en büyük güzelliğin, sevabın
8. Vazgeçilmez günahısın, ay yüzlüm!

9. Tanrı kendisi bana vermiş bu hediyeyi,
10. Sen gönlümün son sırdaşı, son dengi.
11. Duyuyor musun canımdaki feryadı?
12. Sen bu canın ak ruhusun, ay yüzlüm!

13. Öyle sevdim… Tanrı beni mahvetmez,
14. Böyle aşka ihaneti affetmez,
15. Bu sevgiye el uzanmaz, ses yetmez,
16. Son sevginin son şahısın, ay yüzlüm!

17. İnsan varsa, zaman zaman acı var,
18. Hayli vakittir seninledir acılar.
19. Bir pak dua, yüz acını uğurlar,
20. Sen uğurlar ilahısın, ay yüzlüm!

SEVDİRMƏ ÖZÜNÜ (348)

1. Bir könül çaldınsa, sahibi ol sən,

SEVDİRME KENDİNİ

1. Bir gönül çaldıysan, sahibi ol sen,

2. Sevsə, qul olacaq o könül sənə.
3. Səhv eylə, suç işlə... tövbə edərsən,
4. Amma ah çəkdirmə səni sevənə.

2. Sevse, kul olacak o gönül sana.
3. Yanlış yap, suç işle… Tövbe edersin.
4. Ama ah çektirme seni sevene.

5. Amma ah çəkdirmə səni sevənə,
6. Sevdirmə özünü sevmədiyinə,
7. Qaşını-gözünü sevmədiyinə,
8. Gapını-sözünü sevmədiyinə
9. Sevdirmə özünü, sevdirmə, adam.

5. Ama ah çektirme seni sevene,
6. Sevdirme kendini sevmediğine,
7. Kaşını gözünü sevmediğine,
8. Lafını sözünü sevmediğine
9. Sevdirme kendini, sevdirme, insan.

10. Yanlışmı eylədin, suçmu işlədin,
11. Hikkəni səyirdib, ağlama zar-zar.
12. Ömürlük ah çəkmək istəmirsənsə,
13. Yanlışda etiraf, suçda tövbə var.

10. Yanlış mı yaptın, suç mu işledin,
11. Hiddetlenip ağlama zır zır.
12. Ömürlük ah çekmek istemiyorsan,
13. Yanlışta itiraf, suçta tövbe var.

14. Sakini olduğun könlü dağıtma,
15. Hücrən viran olar, hovuzun al qan.
16. Nə təzdən qurarsan könül evini,
17. Nə çıxa bilərsən xarabalıqdan...

14. Sakini olduğun gönlü dağıtma,
15. Evin viran olur, havuzun al kan.
16. Ne yeniden kurabilirsin gönül evini,
17. Ne çıkabilirsin harabelikten…

YA SƏN YABANÇISAN, YA DA BU DÜNYA (349)

YA SEN YABANCISIN, YA DA BU DÜNYA

1. Elə də, belə də – hamısı birdir,
2. Ya sən yabançısan, ya da bu dünya.
3. Beləmi olmalı, yoxsa bir sirdir –
4. Getdikcə əyilir yada bu dünya.

1. Öyle de böyle de hepsi birdir,
2. Ya sen yabancısın, ya da bu dünya.
3. Böyle mi olmalı, yoksa bir sır mı
4. Gittikçe eğiliyor düşmana bu dünya.

5. Lələnin yerində yüz keşiş durur,
6. Kül olsun başına – Kərəmdir, yanır.
7. Gedən də, gələn də Əslini sorur,
8. Sultan sarayında Hürrəmdir, yanır.

5. Hükümdarın yerinde yüz keşiş duruyor,
6. Kül olsun başına Kerem'dir yanıyor.
7. Giden de gelen de Aslı'yı soruyor,
8. Sultan sarayında Hürrem'dir, yanıyor.

9. Nə umaq-küsək belə dünyadan,
10. Vur-tut beş arşındır qoynu-qucağı.
11. Evinə od düşər, yanar, ay adam,
12. Niyə söndürüsən yanan ocağı?!

9. Ne umalım bekleyelim böyle dünyadan,
10. Altı üstü beş arşındır boyu bucağı.
11. Evine od düşer, yanar, ey insan,
12. Niye söndürüyorsun yanan ocağı?!

13. Tanrının qisası çox ağır olur,
14. Zülümdü bəndənin ahını almaq.
15. Can çəkən bədənlər çox fağır olur,
16. Çalış can çəkənin ahını alma.

13. Tanrı'nın kıssası çok ağır oluyor,
14. Zulümdür insanın ahını almak.
15. Hassas bedenler çok fakir oluyor,
16. Çabala hassas insanların ahını alma.

17. Rafiq eşqin özü – kinsiz, kifirsiz,

17. Rafig, aşkın özü kinsiz, küfürsüz,

18. Nə göydən inciyir, nə yerdən küsür.
19. Yəqin bu düsturu siz də bilirsiz:
20. Tanrı öz şərtini son sirdə kəsir.

21. Əlimi qoynuma qoya bilərəm,
22. Bu bənd bu şeirimdə sonuncu bənddir.
23. Tanrı dəftərinə baxıb gülürəm:
24. Bu – mənim getdiyim sonuncu kənddir...

18. Ne gökten inciniyor, ne yerden küsüyor.
19. Şüphesiz bu düsturu siz de biliyorsunuz:
20. Tanrı hiçbir sırrı gizli bırakmıyor.

21. Elimi koynuma koyabilirim,
22. Bu bent bu şiirimde sonuncu benttir.
23. Tanrı defterine bakıp gülüyorum:
24. Bu benim gittiğim sonuncu köydür.

ÖZLƏM (350)

1. Aylar ilə döndü, il uçub getdi,
2. Dərdə sığal çəkdim, söz əzizlədim.
3. Hamı nifrətini ört-basdır etdi,
4. Mən isə sevgimi dandım, gizlədim.

5. Həsrət məzhəbində, sevgi dinində,
6. Sükut şahlığında, qəm sürgünündə,
7. Durdum saatlarla ayna önündə,
8. Bildim bu gün gəlmir... yenə gözlədim.

9. Ən adi sualdan çaşdım, karıxdım,
10. Səsdən anlamadım, baxdım, duruxdum.
11. Ay Allah, hoy elə, vallah, darıxdım,
12. Vallah, billah, onu zulum özlədim...

2014

ÖZLEM

1. Aylar yıla döndü, yıl uçup gitti,
2. Derdi cilaladım, söze döktüm.
3. Herkes nefretini ört bas etti,
4. Ben ise sevgimi inkâr ettim, gizledim.

5. Hasret mezhebinde, sevgi dininde
6. Sükut şahlığında, gam sürgününde,
7. Durdum saatlerce pencere önünde,
8. Bildim bu gün gelmiyor... Yine bekledim.

9. En basit sualde şaşırdım, bocaladım,
10. Sesten anlamadım, baktım durakladım.
11. Ey Allah, yardım et, vallahi, sıkıldım,
12. Vallahi billahi onu çok özledim...

İNTİZAR (351)

1. Birdən elə olur ki,
2. Açılmır dərdin donu,
3. Dünya səni gözləyir,
4. Sənsə anbaan onu.

5. Gündüz-gecə seçilmir,
6. Gecə gündüzə dönür,
7. Qurduğun uca saray
8. Dağılır, düzə dönür.

9. Heç nəyin fərqi qalmır –
10. Kim ağlayır, kim gülür...
11. Dərdini tək bir bəndə,
12. Bircə də Allah bilir.

13. Allah da uzaqlaşır,

İNTİZAR

1. Birden öyle olur ki,
2. Çözülmüyor dert.
3. Dünya seni bekliyor,
4. Sense anbean onu.

5. Gündüz geceden ayrılmıyor
6. Gece gündüze dönüyor,
7. Kurduğun yüce saray
8. Dağılıyor, düzlüğe dönüyor.

9. Hiçbir şeyin farkı kalmıyor
10. Kim ağlıyor, kim gülüyor…
11. Derdini tek bir insan
12. Bir de Allah biliyor.

13. Allah da uzaklaşıyor,

14. Uçur, çəkilir göyə,
15. Şeytana yalvarırsan,
16. Rədd olub getsin deyə.

17. Səni qanmır dünyanın
18. Terapevti, həkimi,
19. Ağlayırsan məscidə
20. Atılmış körpə kimi.

21. ...Qəfildən oyanırsan,
22. Qədim bir Eşq "gəl" deyir,
23. Allah – ustadın kimi –
24. Üzünə gülümsəyir...

SEVİNƏ BİLMİRƏM, O QIZ XƏSTƏDİR (352)

1. Gah yağmur çiləyir, gah Günəş gülür,
2. Həyətdə gül-çiçək dəstə-dəstədir.
3. Nə olsun, üstümə şad xəbər gəlir, –
4. Sevinə bilmirəm – o qız xəstədir.

5. Qonşunun körpəsi minir çiynimə,
6. Özünü min yolla mənə istədir.
7. ...Ağ köynək nə gözəl oldu əynimə,
8. Sevinə bilmirəm – o qız xəstədir.

9. Tezdən dəli qonşum şən güldü mənə,
10. Yalvarıb siqaret, kibrit istədi.
11. Ən əziz dostumdan zəng gəldi mənə,
12. Sevinə bilmirəm – o qız xəstədir.

13. İllərdir anama dua edirəm,
14. Görməyən gözləri hey yol üstədir.
15. Bu axşam yenə də kəndə gedirəm,
16. Sevinə bilmirəm – o qız xəstədir.

17. Onu vaqiflərtək tərif eləyim,
18. Gözləri ağıllı, ləbi püstədir.
19. Şükür, hələ sağam, var duz-çörəyim,
20. Sevinə bilmirəm – o qız xəstədir.

21. ...Bu şeiri yüz dəfə oxuyun, yozun,
22. Onsuz da açarı bircə səsdədir.

14. Uçuyor, çekiliyor göğe,
15. Şeytana yalvarıyorsun
16. Def olup gitsin diye.

17. Seni anlamıyor dünyanın
18. Terapisti, hekimi,
19. Ağlıyorsun camiye
20. Bırakılmış bebek gibi.

21. Aniden uyanıyorsun,
22. Kadim bir aşk gel diyor,
23. Allah üstadın gibi
24. Yüzüne gülümsüyor.

SEVİNEMİYORUM, O KIZ HASTA

1. Kâh yağmur çiseliyor kâh güneş gülüyor,
2. Hayatta gül, çiçek deste destedir.
3. Ne olsun, bana mutlu haber geliyor,
4. Sevinemiyorum o kız hasta.

5. Komşunun çocuğu biniyor omzuma,
6. Kendisini bin şekilde bana sevdirtiyor.
7. Ak gömlek ne güzel oldu üzerime,
8. Sevinemiyorum o kız hasta.

9. Aniden deli komşum şen güldü bana,
10. Yalvarıp sigara, kibrit istedi.
11. En aziz dostumdan telefon geldi bana,
12. Sevinemiyorum, o kız hasta.

13. Yıllardır anama dua ediyorum,
14. Görmeyen gözleri yoldadır.
15. Bu akşam yine de köye gidiyorum,
16. Sevinemiyorum, o kız hasta.

17. Onu Vagıf gibi tarif edeyim
18. Gözleri bilge, dudağı fıstıktır.
19. Şükür, hâlâ sağım, var tuzum, çöreğim,
20. Sevinemiyorum, o kız hasta.

21. Bu şiiri yüz defa okuyun, yorumlayın,
22. Onsuz da kilidi bir tek sestedir.

23. Kaş səhər ayılım, bir misra pozum:
24. "Sevinə bilmirəm – o qız xəstədir"...
2016

23. Sabah uyansam bir mısra dizsem:
24. Sevinemiyorum, o kız hasta.

QURDLAR VADİSİNDƏ (353)

1. Dözülməzdir daha qurdlar vadisi,
2. Tanrı susub, qarğa-quzğun ulaşır.
3. Aslan yatıb yarasını sağaldır,
4. O sürgün qurd bir sonuncu yal aşır.

5. Heç darıxma – göylər hələ buluddu,
6. Elə bilmə, kimsə səni unutdu.
7. Bu vadidə hər yer yaddaş, anıtdı,
8. Anıtsızlar anıt ilə dalaşır.

9. Ağrın da bol, dərdin də bol yanında,
10. Ürək üçün cəza varmı qanunda?
11. Sən ruhumu aparmısan canımdan,
12. Harda varsan, ruhum orda dolaşır.

13. Aprel günü... yağış ha yox, yağır daş,
14. Aman Tanrım, sona çatsın bu savaş!
15. O şəhərdə bir cüt gözdən axan yaş
16. Bu şəhərdə yanağıma bulaşır...

KURTLAR VADİSİNDE

1. Dayanılmaz artık kurtlar vadisi,
2. Tanrı susmuş, karga, kuzgun uluyor.
3. Aslan yatmış yarasını sarıyor,
4. O sürgün kurt, son bir engeli aşıyor.

5. Hiç üzülme gökler hâlâ bulutlu,
6. Sanma herkes seni unuttu.
7. Bu vadide her yer hatıra, anıtdı,
8. Anıtsızlar anıt ile dalaşıyor.

9. Acın da bol, derdin de bol yanında,
10. Yürek için ceza var mı kanunda?
11. Sen ruhumu götürmüşsün canımdan,
12. Nerede olsan, ruhum orada dolaşıyor.

13. Nisan günü… Yağmur değil, yağıyor taş,
14. Aman Tanrı'm son bulsun bu savaş!
15. O şehirde bir çift gözden akan yaş
16. Bu şehirde yanağıma bulaşıyor.

MƏN SƏNSİZ OLANDA (354)

1. Hərdən ah çəkirəm, hərdən gülürəm,
2. Nə səhər yeməyi, nə nahar, nə şam!?
3. Mən sənsiz olanda elə bilirəm,
4. Qaranlıq meşədə tənha qalmışam.

5. Nə aciz deyiləm, nə də bəxti kəm,
6. Nəyim var günahsız günahdan başqa?!
7. Mən sənsiz olanda elə bilirəm,
8. Hamı ölüb gedib, Allahdan başqa.

9. Bir anda yüz dəfə ölə bilirəm,
10. Günəşin özü də yanıb ağlayır.
11. Mən sənsiz olanda elə bilirəm,
12. Anam öldüyümü sanıb, ağlayır.

13. Ölüb qısqanclığım, kinim yox daha,
14. Görüş saatını heç sayırsanmı?

BEN SENSİZ OLDUĞUMDA

1. Bazen ah çekiyorum bazen gülüyorum,
2. Ne kahvaltı ne öğle yemeği ne akşam!?
3. Ben sensiz olduğumda sanki
4. Karanlık ormanda yalnız kalmışım.

5. Ne acizim, ne de bahtı kötü,
6. Neyim var günahsız, günahtan başka?!
7. Ben sensiz olduğumda sanki
8. Herkes ölüp gidiyor, Allah'tan başka.

9. Bir anda yüz defa ölebilirim,
10. Güneşin kendisi de yanıp ağlıyor.
11. Ben sensiz olduğumda sanki
12. Annem öldüğümü sanıp ağlıyor.

13. Ölmüş kıskançlığım, kinim yok artık,
14. Buluşma saatini hiç sayıyor musun?

15. Mən sənsiz olanda yaşamıram ha,
16. Sən mənsiz olanda yaşayırsanmı?

15. Ben sensiz olduğumda yaşayamıyorum ha,
16. Sen bensiz olduğunda yaşıyor musun?

NƏ YAXŞI TANRI VAR (355)

1. Səhərə az qalıb... can verir gecə,
2. Yəqin çoxdan yatır qohumum, yadım.
3. Hər şeyi unudub, elə indicə
4. Durduğum yerdəcə sənsiz ağladım.

5. Elə bil sinəmi dağladı mərmi,
6. Kiritdim ağrımı... səssiz ağladım.
7. Səni üzdülərmi, incitdilərmi? –
8. Durduğum yerdəcə sənsiz ağladım.

9. Səbəb aramağa qalmadı halım,
10. Unutdum özümü... mənsiz ağladım.
11. Səni belə sevmək eşqmi, bəlamı?! –
12. Durduğum yerdəcə sənsiz ağladım.

13. Söykəndim Tanrıya – nə yaxşı O var –
14. Bircə ümidimi Ona bağladım.
15. İçimdən çölümə axdı dualar,
16. Durduğum yerdəcə sənsiz ağladım...

İYİ Kİ TANRI VAR

1. Sabaha az kaldı, can veriyor gece,
2. Çoktandır yatıyor akrabam, komşum.
3. Her şeyi unutup öylece
4. Durduğum yerde sensiz ağladım.

5. Sanki sinemi dağladı mermi,
6. Susturdum acımı… Sessizce ağladım.
7. Seni üzdüler mi, incittiler mi?
8. Durduğum yerde sensiz ağladım.

9. Sebep aramaya kalmadı hâlim,
10. Unuttum kendimi… Bensiz ağladım.
11. Seni böyle sevmek aşk mı, bela mı?
12. Durduğum yerde sensiz ağladım.

13. Dayandım Tanrı'ya, ne güzel o var
14. Bir tek umudumu ona bağladım.
15. İçimden çölüme aktı dualar,
16. Durduğum yerde sensiz ağladım.

CANIMIN İÇİ (356)

1. İlk görüş... soyuq oda,
2. İşləmirdi qaz peçi.
3. Dedim, gəl mənə sığın,
4. İsin, canımın içi.

5. Yaxşı ki, işləmirdi
6. O danqalaq qaz peçi –
7. Sən mənə "can", mən sənə
8. Dedim "canımın içi".

9. Yüz şeirimdə sordular:
10. – O bəxtəvər kim, nəçi?
11. Dedim, mən ona canam,
12. O da canımın içi.

13. ...Elə soyuyub, gülüm,
14. Qanım, qanımın içi –

CANIMIN İÇİ

1. İlk bakış, soğuk oda,
2. Çalışmıyordu gaz sobası.
3. Dedim, gel bana sığın,
4. Isın, canımın içi.

5. İyi ki çalışmıyordu
6. O dangalak gaz sobası.
7. Sen bana can, ben sana
8. Dedim canımın içi.

9. Yüz şiirimde sordular:
10. O bahtiyar kim, neci?
11. Dedim, ben ona canım,
12. O da canımın içi.

13. Öyle soğumuş, gülüm,
14. Kanım, kanımın içi

15. Sənin canın ağrıyır,
16. Mənim canımın içi...

BİR BƏNDLİK ŞEİRLƏR (357)

1. İlahi, sən mənə güc ver, dözüm ver –
2. Qayğıdan, qəhrdən incəlirəm mən.
3. Gecələr başımı yastığa qoyub,
4. Ana alqışında dincəlirəm mən...

5. Təkəm, qəribəm deyərək,
6. Ağlama zülüm-zülüm.
7. Sən o ucqarda qəribsən,
8. Mən bu dünyada, gülüm...

9. Zərif bədəninə heyran olmuşam,
10. Xalın həsrət çəkir boynunda sənin.
11. Səhrasan, yandırma məni bu qədər,
12. Çəmən ol, dincəlim qoynunda sənin!

13. Adamla doludu bu saray, bu dam,
14. Gedib uzaqlarda peyğəmbər gəzmə.
15. Nəfəsin tıxanar bir gün, ay adam,
16. Nəfəsi sən olan ürəyi əzmə.

17. Səni xatırladım kirimiş, dalğın,
18. Anladım dost dosta necə tən gəlir.
19. Hər zamankı kimi səsin-sorağın
20. O mənə daş dəyən küçədən gəlir.

21. Biz bir dəfə sürgün olduq, qurtulduq,
22. Bəs neyləsin hər gün ölən bəndələr?
23. Nə Sibirə, nə səhraya, nə düzə,
24. Öz içinə sürgün olan bəndələr?

25. İpək saçlarını pənbə istəklə
26. Duvaq tək üzünə səribdi bu qız.
27. Kükürd qarası tək tezcə alışan,
28. Kibrit çöpü kimi zərifdi bu qız.

29. Öyülə-öyülə böyümədik biz,
30. Döyülə-döyülə böyüdük, dostum.
31. Əyilə-əyilə böyümədik biz,
32. Üyülə-üyülə böyüdük, dostum.

15. Senin canın acıyor,
16. Benim canımın içi…

BİR BENTLİK ŞİİRLER

1. İlahi, sen bana güç ver, sabır ver
2. Kaygıdan, kahırdan inceliyorum ben.
3. Geceleri başımı yastığa koyup
4. Ana duasında dinleniyorum ben…

5. Tekim, garibim diyerek
6. Ağlama zulüm çekerek.
7. Sen uzaklarda garipsin,
8. Ben bu dünyada, gülüm…

9. Zarif bedenine hayran olmuşum,
10. Benin hasret çekiyor boynunda senin.
11. Sahrasın, yakma beni bu kadar,
12. Çimen ol, dinleneyim koynunda senin!

13. İnsanla dolu bu saray, bu dam,
14. Gidip uzaklarda peygamber arama.
15. Nefesin tıkanır bir gün, ey insan,
16. Nefesi sen olan yüreği ezme.

17. Seni hatırladım suskun, dalgın,
18. Anladım dost dosta nasıl karşılık veriyor.
19. Her zamanki gibi sesin soluğun
20. O bana taş değen sokaktan geliyor.

21. Biz de bir defa sürgün olduk, kurtulduk,
22. Neylesin her gün ölen insanlar?
23. Ne Sibirya'ya ne sahraya ne düzlüğe,
24. Kendi içine sürgün olan insanlar.

25. İpek saçlarını büyük arzu ile
26. Duvak gibi yüzüne sermişti bu kız.
27. Kükürt karası gibi çabucak yanan
28. Kibrit çöpü gibi zarifti bu kız.

29. Övüle övüle büyümedik biz,
30. Dövüle dövüle büyüdük, dostum.
31. Eğile eğile büyümedik biz,
32. Öğütüle öğütüle büyüdük, dostum.

33. Ağrı duymaq ağrımaqdan betərdir,	33. Acı duymak acımaktan beterdir,
34. Adam olar ağrı duyan adamlar.	34. İnsan olur acı duyan insanlar.
35. Zalımlığın, xəyanətin şəklidir	35. Zalimliğin, ihanetin resmidir
36. Acılardan anlamayan adamlar.	36. Acılardan anlamayan insanlar.
37. Mən canımdan qovalayım	37. Ben canımdan kovalayım
38. Bu istini, bürkünü.	38. Bu sıcağı, boğucu havayı.
39. Sən də yürü mənə tərəf,	39. Sen de yürü benden tarafa,
40. Unut qorxu, hürkünü...	40. Unut korkunu, endişeni…
41. Mən səni nağıllardakı,	41. Ben seni masallardaki
42. Div kimi sevdim, gülüm.	42. Dev gibi sevdim, gülüm.
43. Sən məndən çox,	43. Sen benden çok,
44. Sənə olan	44. Sana olan
45. Sevgimi sevdin, gülüm...	45. Sevgimi sevdin, gülüm…
46. Bilirəm, yuxudan doyammasan da,	46. Biliyorum, uykuya doymasan da
47. Hər səhər erkəndən oyanırsan sən.	47. Her seher erkenden uyanırsın sen.
48. Əlvan röyalardan tam silkinməmiş,	48. Elvan rüyalardan silkinmemiş
49. Təkliyin rənginə boyanırsan sən.	49. Yalnızlığın rengine boyanırsın sen.
50. Məni gülə-gülə işğal eylədin,	50. Beni güle güle işgal ettin,
51. De, necə sanmayım talançı səni.	51. Söyle, nasıl talancı sanmayayım seni.
52. ...Qoy sənin yerinə mən üzr istəyim,	52. Bırak senin yerine ben özür dileyeyim.
53. Amma, sus, sanmayım yalançı səni.	53. Ama sus sanmayayım yalancı seni.
54. Mən sənin ömründə sonuncu mələk,	54. Ben senin ömründe sonuncu melek,
55. Sən mənim eşqimdə son duracaqsan.	55. Sen benim aşkımda son duraksın.
56. Unutma – haçansa zaman gələcək –	56. Unutma bir vakit gelecek
57. Məni gəzə-gəzə çıldıracaqsan...	57. Beni araya araya çıldıracaksın.
58. Hami dəli olur, hami darixir	58. Herkes deli oluyor, herkes özlüyor
59. Üzüm gülməyəndə, şən olmayanda.	59. Yüzüm gülmediğinde, şen olmadığımda.
60. Kim hardan bilir ki, nələr çakirəm	60. Kim nereden bilir ki, neler çekiyorum
61. Üçcə gün, beşcə gün sən olmayanda.	61. Üç, beş gün sen olmadığında.
62. Daha ovçu önünə	62. Artık avcı önüne
63. Bütöv bir meşə gedir,	63. Bütün bir orman gidiyor.
64. Şahin də quzğun kimi,	64. Şahin de kuzgun gibi,
65. Ova yox, leşə gedir.	65. Ava değil, leşe gidiyor.
66. Yenə ayrılıqdan danışırsan sən,	66. Yine ayrılıktan behsediyorsun sen
67. Çox sıxır bu söhbət, bu daxma məni.	67. Çok sıkıyor bu sohbet, bu ev beni,

68. Ya yaşat, ya öldür – Şəms demişkən –
69. Mamərdtək yaralı buraxma məni.

70. Çoxdan unutmuşam öz dərdlərimi,
71. Hansı azardasan bilirəm... sənsiz.
72. Gözəl yaşayırdım səninlə, gülüm,
73. Bir bilsən, nə gözəl ölürəm sənsiz.

74. Hərdənbir çəkdiyin ahlarda dincəl,
75. Hərdən dənizlərdə, bağlarda dincəl.
76. Bu yay dəvətlisən, uzağa getmə,
77. Sinəmdə qurduğun dağlarda dincəl.

78. Bilirəm, dərdimiz bu deyil, amma,
79. Hamının şairdən pulu çox olur.
80. Yerdən də, göydən də pul qazananın
81. Ağası çox olur, qulu çox olur.

82. Mənimki yay idi... qısa ömürlü –
83. Bitirdi göz ilə qaş arasında.
84. Qışı sevməyimin səbəbi – səni
85. Sevdim payız ilə qış arasında.

86. Tanıdım səni, ay adam,
87. Əyri-düzünü tanıdım.
88. Gündə doqquz yol dəyişən
89. Doqquz üzünü tanıdım.

90. Arıtək zəhərim soruldu cana,
91. Hamıya bal verdim, bal dadammadım.
92. Vallahi-billahi, dostlar bir yana,
93. Mən heç düşməni də aldadammadım.

94. Düzdür uzaqdasan... amma min şükür –
95. Sənə güvənirəm, sənə əminəm.
96. Sən məni nə qədər sevirsən – bilməm,
97. Mən sənsiz ölərəm – buna əminəm.

98. ...Elə də, belə də çən çəkiləcək,
99. Duman dağılacaq, yol açılacaq.
100. Səni öz yerində yenidən görcək,
101. Qucmağa nə qədər qol açılacaq;
102. Bir az zor olsa da, gülümsə, adam...

68. Ya yaşat ya öldür Şems demişken,
69. Namert gibi yaralı bırakma beni.

70. Çoktan unutmuşum kendi dertlerimi,
71. Hangi sıkıntıdasın biliyorum…
72. Güzel yaşıyordum seninle, gülüm,
73. Bir bilsen, ne güzel ölürüm sensiz.

74. Arada bir çektiğin ahlarda dinlen,
75. Bazen denizlerde, bağlarda dinlen.
76. Bu yaz davetlisin, uzağa gitme,
77. Sinemde kurduğun dağlarda dinlen.

78. Biliyorum, derdimiz bu değil ama,
79. Herkesin şairden parası çok oluyor.
80. Yerden de, gökten de para kazananın
81. Ağası çok oluyor, kulu çok oluyor.

82. Benimki yaz idi… Kısa ömürlü
83. Bitirdi kaş ile göz arasında.
84. Kışı sevmemin sebebi, seni
85. Sevdim güz ile kış arasında.

86. Tanıdım seni, ey insan,
87. Eğrini, düzünü öğrendim.
88. Günde dokuz yol değişen
89. Dokuz yüzünü tanıdım.

90. Arı gibi zehrim emildi cana,
91. Herkese bal verdim, bal tadamadım.
92. Vallahi billahi, dostlar bir yana,
93. Ben hiç düşmanı da aldatamadım.

94. Doğrudur uzaktasın ama bin şükür
95. Sana güveniyorum, senden eminim.
96. Sen beni ne kadar seviyorsun, bilmem,
97. Ben sensiz ölüyorum buna eminim.

98. Öyle de böyle de sis kalkacak,
99. Duman dağılacak, yol açılacak.
100. Seni kendi yerinde yeniden göreceksin
101. Kucaklamaya ne kadar kol açılacak;
102. Biraz zor olsa da, gülümse, insan....

103. Olmasaydı ömrümüzdə iyirmi yanvar,
104. Bu millət, bu xalq hələ də cənkdə olardı.
105. Axmasaydi bu torpağa qırmızı qanlar,
106. Bu bayraq da üç yox, iki rəngdə olardi...

103. Olmasaydı ömrümüzde 20 Ocak,
104. Bu millet, bu halk hâlâ savaşta olurdu.
105. Akmasaydı bu toprağa kırmızı kanlar,
106. Bu bayrak da üç değil, iki renkte olurdu...

107. Çoxdur can bağçana baxan, bilirəm,
108. Səni əsl sevən şəkərin olsun.
109. Canımdan-qanımdan vaz keçərəm mən,
110. Səndən vaz keçmərəm – xəbərin olsun.

107. Çoktur can bahçene bakan, bilirim,
108. Seni asıl seven şekerin olsun.
109. Canımdan, kanımdam vazgeçerim ben,
110. Senden vazgeçmem haberin olsun.

111. Hərdən istəyirəm bilgisayartək
112. Silinə yaddaşım – yaşayam sənsiz.
113. Mən səni sevəntək məni sevəsən,
114. Mən də ölüb gedəm – qalasan mənsiz.

111. Bazen istiyorum bilgisayar gibi
112. Silinse hafızam yaşasam sensiz.
113. Benim seni sevdiğim gibi beni sevesin,
114. Ben de ölüp gideyim kalasın bensiz.

115. Hərə öz yükünü özü yüklənər,
116. Bir şair yükünü yüz şah çəkəmməz.
117. Şair gülə-gülə ölə bilsə də,
118. Öldürsən də sevmədən ah çəkəmməz...

115. Herkes kendi yükünü kendi yüklenir,
116. Bir şairin yükünü yüz şah çekemez.
117. Şair güle güle ölebilse de,
118. Öldürsen de sevmeden ah çekemez.

119. Biz padşahla heç oturub durmadıq,
120. Vəzirlərlə gətirmədi işimiz.
121. Pristava baş əymədik, di gəl ki,
122. Zülüm çəkdi cocuğumuz, eşimiz...

119. Biz padişah ile hiç oturup kalkmadık,
120. Vezirlerle yürümedi işimiz.
121. Komisere baş eğmedik, de gel artık,
122. Zulüm çekti çocuğumuz, eşimiz...

123. Pəncərədən dən səp, qızım,
124. Sərçələr ac qalmasın.
125. Gülümsə dibçək gülünə,
126. Təkəm deyib solmasın.

123. Pencereden yem serp, kızım,
124. Serçeler aç kalmasın.
125. Gülümse saksı gülüne,
126. Tekim diyip solmasın.

127. Tanrı belə yazıb: dərdin üstündə
128. Do, re, mi, fa... kimi not-not ucalım.
129. Sən mənə dönmədən dərd ver, a zalım,
130. Mən hərif hər dəfə qadanı alım...

127. Tanrı böyle yazmış: Derdin üstünde
128. Do, re, mi, fa.. gibi nota nota yükselelim.
129. Sen bana dönmeden dert ver, a zalim,
130. Ben her defa derdini alayım...

131. Mən sənə bircə yol yalan demədim,
132. Sənsə hər fürsətdə məni aldatdın.
133. Sən mən olammazsan, mən sən olammam,
134. Nə yaxşı, özünü məndən azaltdın.

131. Ben sana bir defa yalan söylemedim,
132. Sense her fırsatta beni aldattın.
133. Sen ben olamazsan, ben sen olamam,
134. Ne güzel, kendini benden azalttın.

135. Hər gün sağa-sola öyüd paylayır
136. Mövlanə adamlar, şaman adamlar.
137. Hinində bəzəkli toyuğu qoyub,
138. Xoruzdan yumurta uman adamlar.

135. Her gün sağa sola öğüt veriyor
136. Mevlana adamlar, şaman insanlar.
137. Kümesinde benekli tavuğu bırakıp
138. Horozdan yumurta uman insanlar.

139. Nə çıxmıram, nə çıxmaram,
140. Qırx arşın quyumsan mənim.
141. Nə hurisən, nə də qılman,
142. Havamsan, suyumsan mənim.

139. Çıkmıyorum, çıkmam da,
140. Kırk arşın kuyumsun benim.
141. Ne hurisin ne de gılman,
142. Havamsın, suyumsun benim.

143. Daddım can bağçandan, sevdim doğrusu,
144. Sonra canından çox ruhunu sevdim.
145. Təkcə gülüşünü, sevincini yox,
146. Mən sənin dərdini, ahını sevdim.

143. Tattım can bahçenden, sevdim doğrusu,
144. Sonra canından çok ruhunu sevdim.
145. Yalnız gülüşünü, sevincini değil,
146. Ben senin derdini, ahını sevdim.

147. Bəlkə gecə-gündüz, səhər və axşam
148. Eşqimə qısqanır min adam səni.
149. Sən yatırsan... Mənsə hələ oyağam,
150. Qorxuram ki, yatam, unudam səni...

147. Belki gece, gündüz, seher ve akşam
148. Sana olan aşkımı kıskanıyor bin kişi.
149. Sen uyuyorsun... Bense hâlâ uyanığım,
150. Korkuyorum ki, yatsam, unuturum seni...

UMUD (358)

UMUT

1. Bezdinmi zil qaranlıqdan,
2. Zülmət qorxutdumu səni?
3. Öz dərdin öz içindəcə
4. Səssiz oxutdumu səni?

1. Bezdin mi zifiri karanlıktan,
2. Zulüm korkuttu mu seni?
3. Derdin kendi içinde
4. Sessizce söyletti mi seni?

5. Vay bə, adam... yoruldunmu,
6. Tükəndimi umudların?
7. Nədən hələ seyr edirsən
8. O yağmursuz buludları?

5. Vay be, insan… Yoruldun mu,
6. Tükendi mi umutların?
7. Neden hâlâ seyrediyorsun
8. O yağmursuz bulutları?

9. Havası qarışıq yurdun
10. Nuru da dumandı, adam?
11. ...Hamı sonunu düşünür,
12. Hər kəs "qəhrəmandı", adam?..

9. Havası karışık yurdun
10. Nuru da duman mı, insan?
11. Herkes sonunu düşünüyor,
12. Herkes kahraman mı, insan?

13. Hərədə bir sonsuzluq var,
14. Hərə bir dərdin həkimi.
15. Şairin də eşqi sonsuz –
16. Yaradanın səbri kimi.

13. Herkeste bir sonsuzluk var, insan
14. Herkes bir derdin hekimi.
15. Şairin de aşkı sonsuz
16. Yaradan'ın sabrı gibi.

17. Hər şeyin əksi var, adam –
18. Zülmət varsa, işıq da var.
19. Görürsənmi, qış can verir,
20. Necə gülümsəyir bahar...

17. Her şeyin aksi var, insan
18. Zulüm varsa, ışık da var.
19. Görüyor musun, kış can veriyor,
20. Nasıl gülümsüyor bahar…

KRAL HA DEYİLƏM (359)

KRAL DEĞİLİM

1. İlahi, bağışla, bağışla məni,
2. Hamı qəh-qəhədə... mənsə gülmürəm.
3. Məni ölümünə sevən gözəli,
4. Mən də ölümünə sevə bilmirəm.

5. Sızlayır, çağırır, hay-haray salır,
6. Bəlkə suç edirəm – gedib-gəlmirəm.
7. Neyniyim, o mənim qadamı alır,
8. Neyniyim, mən onu sevə bilmirəm.

9. Sadəcə susuram... girmirəm dona,
10. Bu qədər ahlardan necə ölmürəm?
11. Mən necə sevdirdim özümü ona,
12. Necə sevdirdim ki... sevə bilmirəm?!.

13. ...Kral ha deyiləm, qırxını sevəm,
14. Vəzirdən, vəkildən uzaq şairəm.
15. Nağıllar qızını sevən bir divəm,
16. Neynim, başqasını sevə bilmirəm...

2015

1. İlahi bağışla, bağışla beni,
2. Herkes kahkahada…Bense gülmüyorum.
3. Beni ölümüne seven güzeli,
4. Ben de ölümüne sevemiyorum.

5. Sızlıyor, bağırıyor, feryat ediyor,
6. Belki suç işliyorum, gidip gelmiyorum.
7. Ne yapayım o benim sıkıntımı alıyor,
8. Ne yapayım, ben onu sevemiyorum.

9. Sadece susuyorum, kılık değiştirmiyorum
10. Bu kadar ahtan nasıl ölmüyorum?
11. Ben nasıl sevdirdim kendimi ona,
12. Nasıl sevdirdim ki… Sevemiyorum?!

13. Kral değilim, kırkını seveyim
14. Vezirden,vekilden uzak şairim.
15. Masallar kızını seven bir devim,
16. Ne yapayım, başkasını sevemiyorum.

8. SÖZLÜK

A

ac-yalavac	: aç, yoksul, fakir
açar	: anahtar
adla-	: atla-
adnalık	: hayır hasenat
ağı	: ağıt, cenaze
ah zar	: inilti, sızıltı
axtar-	: ara-, sor-, araştır-, incele-, kontrol et-, merak et-
anrı	: o taraf, o yana, ufak tefek, az çok
apar-	: götür-, taşı-
aprel	: nisan
arx	: kanal
aralı düş-	: uzak düş-, ayrı düş-
asan	: kolay, rahat
asılı	: bağımlı, meşgul
astana	: eşik
ayə	: ayet, acaba
az-	: kaybol-, doğru yoldan çık-, sap- , küstahlaş-
azançı	: müezzin

B

bac	: haraç
bada	: amca hanımı, yenge
badalaq	: çelme, demir halka, hile, oyun
bağa	: kaplumbağa
baha	: paha
balaban	: davul, trampet, büyük, iri
balaca	: küçücük, bebek, az, ehemmiyetsiz
baməzə	: lezzetli, tatlı, komik, dilim
barat	: bono, poliçe, havale, makbuz
bardaş	: bağdaş
başa düş-	: anla-
baş aç-	: anla-, kavra-, açıl-
baş apar-	: yaşa-, geçin-, sür-, geçir- (hayat)
başdaşı	: mezar taşı
behişt	: cennet
bəxtəvər	: şanslı, mutlu
bəndə	: mahlukat, yaratık
bənna	: mimar
bərə	: güzergah, geçit, pusu, firar
binəva	: zavallı, biçare
bircə	: yegane, fakat, yalnız, sadece, bir kere, keşke, tek
böhtan	: yalan, iftira
budaq	: dal,
buğ	: buğu

bulak	: nehir, pınar
büdrə-	: sürç-, tökezle-
büküm	: tomar
bürc	: burç
bürkü	: boğucu hava
büt	: put
bütöv	: bütün

C

cadar	: yarık, çatlak
cah-calal	: azamet, tantana, görkem
cala	: koruluk
cala-	: aşıla-, dik-, ek-, ekle-, dök-, akıt-, kat-, karıştır-
caynaq	: pençe
cəf	: mala
cığır	: çığır, aklık, beyazlık
cumdur-	: daldır-, batır-, saldır-, hücum et-
cücərt-	: yeşert-
cür	: çeşit, tür, gibi
cürə	: cüce
cüt	: çift, dişi ve erkek hayvan, saban, ikiz

Ç

çalıp çapırıq	: çalıp çırpma
çalma	: sarık, süpürme, helva, sokma, ısırma
çap-	: kes-, doğra-, koştur-, yağmala-, yarala-
çapma	: yağma, dört nala git-, saban izi
çapovulçu	: çapulcu
çatdır-	: gönder-, yolla-, yükselt-, bitir-, sonuçlandır-
çəkməsilən	: ayakkabı boyacısı
çən	: sis, pus, damacana
çətən	: çit, sepet, çit ambar, çit ahır, çok, hayli
çətir	: şemsiye
çıxdaş	: bozuk, kusurlu (mal)
çiliklən-	: doğran-, kırıl-, parçalan-
çimmə	: banyo yapma
çiyin	: omuz
çuğul	: casus, muhbir
çamadan	: bavul, valiz
çarpayı	: karyola, yatak, ranza
çaş	: şaşı, eğri, şaşkın, sersem

D

dabbax	: tabak
dad	: çığlık, yardım
daxıl	: kasa, kumbara
daxma	: gecekondu, baraka, kulübe
dalan	: lobi, dehliz, koridor, çıkmaz sokak
dam-	: damla-
damcı	: damla
dan	: tan
dan-	: inkâr et-, sakla-, gizle-
daraşma	: üşüme
darğa	: belediye başkanı
darıx-	: özle-
dartın-	: kaybol-
daş-kəsək	: taşlar
deputat	: mebus
dəb	: moda, adet, alışkanlık
dəcəl	: mızıkçı, oyunbozan, şımarık
dəm-dəsgah	: görkem, eşya, düzen
dən	: tane, tohum, kuş yemi
dəni	: alçak, rezil
dər-	: topla-, ör-, yama-, kes-, biç-
dərk et-	: idrak et, anla-, kavra-
didərgin	: avare, serseri, çapkın
diksin-	: ürper-
dil aç-	: yalvarmak
dil çal-	: kırıcı konuş-
dimdik	: gaga
din-	: konuş-, söyle-
dincəl-	: dinlen-, avun-, yatış-
div	: dev
divar	: duvar
dodaq qaçır-	: tebessüm et-
doğul-	: doğ-, üre-
dolça	: bakraç, koca burcu
doluhsan-	: ağlamaklı ol-
döngə	: arka sokak, viraj, kıvrım
dör	: odanın yukarısı, gelini oturtma yeri
dördayaq	: dar ağacı, idam sehpası
döyükmə	: şaşırma
döz-	: katlan-, sabret-, rıza göster-, uzlaş-
dunux	: saf, bön
dustaq	: tutsak
duş	: düş, rüya
dümağ	: bembeyaz

E

eli üz-	: ümidi kes-
eyş-işrət	: sefahat alemi
eynək	: gözlük

Ə

əfəl	: tembel, işe yaramaz
əqdəm	: önce
əlcək	: eldiven
əlçim	: tutam
əlləmayaq	: yaramaz, afacan
ərk	: iç kale, inanma, güvenme, yardım etme, ümit, kudret
ərköyün	: şımarık, şeyhülislam, kazasker, papaz
ətir	: esans
əvəz	: karşılık, bedel, ödül, intikam

F

faş	: ifşa
fənd	: hile
fırfıra	: topaç, hızlı dönen her şey, fırıldak
fit	: ıslık, korna, cıvıltı, uğultu
fikirləş-	: düşün-, niyetlen-

G

gən	: geniş, enli, uzak
gərdiş	: dolaşma, gezinti
gəşt	: gezme, dolaşma
gilə	: tane, damla, göz bebeği
giləy	: şikâyet
giliz	: boş kovan
gödəl-	: kısal-
gödən	: karın, mide, karın boşluğu
görk elə-	: göster-, duyur-, ifşa et-
görüş	: bakış, randevu
göyərçin	: güvercin
göynət-	: kaşındır-, incit-, üz-
göz elə-	: göz kırp-
gur	: gür, güçlü, kalabalık
gurşaq	: kuşak, bel, çember

gücü çat- : başar-, muvaffak ol-
güləş : samimi, açık yürekli, güreş, savaş
güllə : mermi
gümrah : mutlu, sevinçli
günülə- : düşman ol-
gürzə : engerek
güzgü : ayna

H

halta : tasma
hamarla- : düzle-, düzelt-, ütüle-
hamı : hepsi
haray : çığlık, feryat, alarm, tehlike
haraya çat- : yardıma koş-
hayla- : çağır-, sesle-
həmdəm : dost
hərə : herkes
hərlə- : çevir-, dön-
hey : enerji, güç, mecal, durmadan
hifz : saklama, koruma
hikkə : kızgınlık, hiddet, öfkecaka
hikkəli : fiyakalı
him : işaret
him-cim elə- : el, göz ya da baş ile işaret et-
hin : kümes, vait, zaman
hoppanma : hoplama, atlama, sıçrama
hönkürmə : hıçkırma
huş : bilinç, şuur, düşünce, dikkat
hüceyrə : hücre
hündür : yüksek, yüce, uzun boylu, yüksekten, yüksek sesle
hürkü : ürkme, panik

X

xalça : halı
xallı : benli, benekli
xalta : tasma
xar : diken
xəcalət : utanç, mahcubiyet
xəpəng : kapan
xərclə- : harca-
xərçəng : kanser
xına : kına
xiffət : utanç, utanma

xış	: saban
xışma	: kısım, avuç
xiyaban	: bulvar, cadde, park yolu

İ

ifritə	: suratsız, çirkin
iflic	: felç, inme, durgunluk, hareketsizlik
ilgək	: düğüm, ilmek, düğme iliği
igid	: yiğit
ilğım	: serap
ilqar	: ahit, yemin, anlaşma
ilan	: yılan
inam	: inanç, güven
incik	: yorgun, bitkin, dargın, küskün
isti	: sıcak
itkin	: yitik, kayıp

K

kaftar	: sırtlan, ihtiyar, cadı
kasıb	: fakir, yoksul, tüccar
kağız	: kağıt
kar	: sağır, dilsiz, tonsuz, sedasız
karıx-	: şaşır-
kasad	: kesat
kaş	: keşke
katorqa	: kürek cezası, eziyet, zulüm
keçəl	: kel
kef	: keyif
keşik	: nöbet
kələk	: kelek, hile, tuzak, foya
kənd	: köy
kəndir	: halat, kenevir
kəniz	: cariye
kəpənək	: kelebek
kiçik	: küçük
kif	: küf, bavul, çanta
kiri-	: sus-
kol	: ot
kor	: kör
koşul-	: karış-
kövrəl-	: ağlamaklı ol-
köynək	: gömlek
küçə	: sokak
külək	: rüzgar

külüng : kazma
künc : köşe
kündə : topak
küy : bağırtı, gürültü

Q

qabaq : kabak, ön, ön taraf, ileri, önce, daha evvel, yüz, surat,
qabar : fiske, sivilce, nasır, kabarcık, şiş, şişkinlik
qada : bela, dert, felaket
qağa : dayı, baba, amca, ağabey
qağayı : martı
qala- : yak-, yığ-, doldur-
qalaq-qalaq : yığın yığın
qandal : pranga, zincir
qanqal : deve dikeni
qapaz : şamar, sille, zulüm, işkence
qaramat : kötü niyetli, uğursuz, dalgın, düşünceli
qaraşın : esmer, karaya çalan
qarət elə- : yağmala-
qasid : ulak, kurye, posta
qaşqaldag : su tavuğu
qatar : katar, sıra ile, fişeklik, makam
gayçı : makas, çelişki
qayıt- : iade, dönüş, dönme, püskürtme
qazamat : hapishane
qədəm : adım
qəhət : kıtlık, kuraklık
qənşər : karşı, yüz yüze, karşı karşıya
qəsd : kasıt
qəşəng : güzel, zarif
qıcan- : dişlerini gıcırdat-, sinirlen-
qıfıl : kilit
qılıqlı : sevimli, uysal
qıraq : kenar
qırma : saçma
qımış- : gülümse-
qınnaq : azıcık, çok az
qışqırtı : bağırtı
qıyqacı : yampiri, çaprazlama
qiyafə : kıyafet
qızın- : ısın-
qohum : kavim, millet, aile, akraba
qol çək- : imza at-
qoluzorlu : haydut
qonaq : misafir
qoşa : ikiz, bitişik, komşu, iki

qovaq : kavak
qovluq : kağıt
qovur : gâvur
qoz : ceviz, kambur, hörgüç
qucu- : kucakla-
qulaq tut- : sağılaş-
qurğuşun : kurşun
qürşad : sağanak
qüssə : gam, keder
qüvvə : kuvvet

L

lağ : alay et-, şaka, gönül eğlendir-
lal kar : sağır dilsiz
lap : tamamen, hatta, kesinlikle, çok
layla : ninni
leysan : nisan yamuğu, sağanak yağmur
ləçək : taç yaprak, fular
ləpə : dalga
ləpədöyən : dalgakıran
ləşkər : asker
libas : elbise
lülək : namlu, musluk
lüt : çıplak

M

mahnı : nağme, şarkı
mat qal- : şaşır-
meh : meltem
meşə : orman
mey : şarap
meyar : ölçü
məkr : hile
mərdimazar : zararlı, zalim
məsləhət : öğüt, tavsiye
mətbəx : mutfak
milçək : sinek
mis : bakır
mizan : terazi
moizə : vaaz, öğüt
möhlət : mühlet
muhabbət : aşk, sevgi
muraz : arzu, kader

muzdur : gündelikçi, ücretli işçi, ırgatlık
mürgü : uyuklama, pinekleme

N

nacaq : odun baltası
nadan : bilgisiz, cahil
nahaq : faydasız, yararsız
nağıl : masal
naxışla- : süsle-
naqan : silah
naqqal : geveze, palavracı
nalə : feryat, çığlık
nasaz : hastalıklı, dağınık, düzensiz
naşı : tecrübesiz, acemi
nazir : bakan
neft : petrol
nəhəng : dev, ejder, iri, muazzam, devasa
nər : deve, cesur erkek
nəs : uğursuz
nəvə nəticə : torunlar, evlatlar
nəzir : adak
niqab : yüz örtüsü, peçe
nitq : nutuk
niza : kavga
nimdaş : elbise
noğul : badem şekeri, dolu tanesi
nökər : uşak
növbə : nöbet

O

obaşdan : tan vakti, sahur
oxşa- : benze-
otaq : oda
oğrun : gizlice
oğurla- : çal-
orbit : yörünge
orden : nişan, tarikat
ovqat : vakitler, saatler
oyat- : uyandır-

Ö

öt- : geç-
özgə : başka, yabancı
özül : temel, dip, taban

P

palma : palmiye
papış : pabuç, terlik, hile
parç : maşraba
payız : sonbahar
peç : soba
pencək : gömlek
peşə : sanat, meslek, adet, alışkanlık
perik- : kaçış-, dağıl-
pəşqun : hamur tahtası
pələng : kaplan
peyman : anlaşma, sözleşme, kontrat
pıçıltı : fısıltı
pillə : merdiven
pişik : kedi
pivə : bira
piyalə : kadeh, küçük fincan
polad : çelik
pristav : komiser
prospekt : ana cadde
pul : metal para, balık pulu
puç : boş, içi boş, boş yere, boşuna
pus- : sin-
pusqu : pusu

R

ram elə- : tâbi kıl-
ruzi : yiyecek, azık

S

sağal- : iyileş-
saxta : sahte
sakit : yavaş, sakin, uslu

sana- : say-
sanc- : batır-, sok-, iliştir-, tak-
sarı : sarı, taraf, e doğru
sarı- : bağla-, sar-, dola-, sarmala-
satqın : alçak, hain
sava : geç yetişen (mahsül), haber, müjde
say-seçmə : seçme, mümtaz
sazaq : ayaz
səf : saf, sıra
səksə- : tiksin-
səngər : siper, hendek
səp- : serp-
sərkərdə : komutan
səs-səmir : ses seda
səy : gayret, çaba
sığal : okşama, cila, süs, ziynet
sırı- : zorla ver-, kazıkla-
sınaq : sınav
sındır- : kır-
sigar : puro
sim : tel
soncuq : tekme, çifte
soraq : sorma, sorgu, soruşturma, haber
sozal- : sol-
söykə- : daya-
subay : bekâr, yalnız
sustal- : uyuş-, körel- (duygu)
sutka : yirmi dört saat
süfrə : sofra
süxur : kaya
sülənm- : dolaş-, yürü-
sürüş- : kay-, suda ilerle-, yerinden çık-
sütül : ham, olmamış, az pişmiş, yeni yetme, taze, genç

Ş

şaqqa : yarısı kesilmiş hayvan
şaxta : ayaz
şallaq : kamçı
şam : mum, akşam, akşam yemeği
şeypur : boru, borazan
şəkil : portre, biçim, tarz, davranış, meclis
şələ : yük, bağlam
şənbə : cumartesi
şəst : jest, davranış, boy pos
şığa- : saldır-, üzerine atıl-, çak- (şimşek)
şıltaq : kavga, çekişme, haksız iddia, hırçın, şımarık, gürültücü, dalgalı
şırım : parça, dilim, saban izi

şikəstə	: hastalıklı, mağlubiyet, yenilgi, eksik
şit	: tuzsuz, tatsız
şum	: sürülmüş toprak
şüa	: ışın
şüşə	: şişe
şortu	: ahlaksız

T

tab	: güç, kuvvet, sabır
tağ	: kubbe, kümbet
tala-	: yağlama-
talə	: talih
tamah	: açgözlülük, çekici şey
tamarzı	: istekli, özlemli
tamaşa et-	: muayene et-, seyret-
tapdala-	: çiğne-, ez-
tapış-	: buluş-
tapşır-	: ısmarla-, emanet et-
tay	: denk
tayga	: tundra
terapevt	: fizyoterapist, dahiliyeci
teylə-	: yarala-, kovala-, koşarak git-
tələ	: tuzak, fare kapanı
tələs-	: acele et-
təlxək	: soytarı, palyaço
tənti-	: yorul-
təpər	: güç, kuvvet, enerji, şeref, namus
tərsa	: Hristiyan kızı
tikə	: parça, lokma, dilim
tin	: köşe, kenar, kıyı
titul	: unvan, rütbe, başlık, senet
tiyə	: ağız (bıçak)
tongal	: ateşi odun yığını
toranlıq	: alacakaranlık
törə-	: türe-
tuman	: iç giysisi, eteklik, fistan
tulla-	: at-, fırlat-, kenara çek-, dök-
tuş ol-	: rast gel-
tuşlan-	: nişan alın-, hedeflen-
tüstü	: tütsü
tük	: tüy
tülkü	: tilki
tüpür-	: tükür-
tüpürcək	: tükürük
tüstü	: tütsü
tütək	: kaval

U

ucal-	: yücel-, yüksel-
ucqar	: kenar, uç, taşra
uçun-	: titre-
ud-	: yut-
uduz-	: ütül-
ula-	: ulu-
ulduz	: yıldız
umub-küs-	: gücen-
urala-	: son mahsülü topla-
usdufça	: usulcacık

Ü

ün	: ses, gürültü
ürcah ol-	: rast gelmek, tesadüf et-
üz-	: yüz-, hareket et-, kopar-, topla-, kes- -
üz tut-	: konuş-, hitap et-, yola çık-

V

varlı-hallı	: valıklı, zengin
vassal	: derebeyi, uydu
vedrə	: kova
vərdiş	: meleke, yatkınlık
vurnux-	: koşuş-, telaşlan-
vüsal	: vuslat

Y

yad	: yabancı
yada sal-	: hatırla-
yaddaş	: hatıra, not
yahasını tanı-	: yakasını bırakma-
yağı	: düşman
yalguzaq	: yalnız kurt
yalman-	: dalkavukluk et-
yalmanla-	: yelesinden yapış-
yaman	: kötü, merhametsiz, çok, hayli
yan al-	: yanaş-, yaklaş-
yan yörə	: etraf

yapalaq	: geniş, korkak
yaraşıgq	: süs, ziynet
yarğan	: uçurum
yarıt-	: ifa et-, yerine getir-, razı ol-
yay	: yaz
yaylıq	: yazlık, başörtüsü, mendil
yaz	: bahar
yazığı gəl-	: acı-, merhamet et-
yazıq	: zavallı, biçare, suskun, masum
yekə	: iri, muazzam, aklı başında
yeri-	: yürü-
yesir	: esir
yelləncək	: salıncak
yəhər	: eyer
yiyə	: sahip
yığnaq	: kalabalık
yığval	: talih
yon-	: yont-
yoz-	: yorumla-
yuxu	: uyku, rüya, gaflet
yüngül	: hafif, kolay, önemsiz
yüyən	: dizgin

Z

zarı-	: inilde-, ağla-
zarıncı	: cılız, sıska, zayıf
zəng elə-	: telefon et-
zəli	: sülük, asalak
zəmbil	: torba
zər	: altın
zərbə	: darbe
zibil	: çöp, aşağılık
zir-zibil	: süprüntü, aşağılık
zillən-	: dik dik bak-
zinrik	: zifiri
zirzəmi	: ölü, cenaze

KAYNAKLAR

ACE (Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası). 1979, C. III, Bakı.

Adıgüzel, S. (2007). Tiflis Edebî Muhitinde Molla Nasreddin Dergisi ve Dergide Tartışılan Konular, **Bilig Dergisi**, Bahar, Sayı 41, 1-21.

Akdoğan, Y. (1999). **Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine Büyük Sözlük**, Beşir Kitabevi, İstanbul.

Akdoğan, Y. (2004). **Türkiye Türkçesinden Azerbaycan Türkçesine Büyük Sözlük**, Deniz Yay., İstanbul.

Akpınar, Y. (1994). **Azeri Edebiyatları Araştırmaları**, Dergah Yay., İstanbul.

Aksan, D. (2011). **Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri**, Bilgi Yay., Ankara.

Aksan, D. (2016). **Halk Şiirimizin Gücü**, Bilgi Yay., Ankara.

Aksan, D. (2016). **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, Bilgi Yay., Ankara.

Albayrak Hacaloğlu, R. (1992), **Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu**, Ankara.

Albayrak, R. (2004). **Toponim Teknikleri ve Kafkasya-Borçalı Yer Adları**, Berikan Yay., Ankara.

Altaylı, S. (1994). **Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I-II**, İstanbul.

Altaylı, S. (2005). **Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü I-II**, Prestij Yay., Ankara.

Alyılmaz, C. (2009). Valeh Hacılar'ın Türklük Bilimine Katkıları ve Yeni Kitabı: Hesta Hasan" **Karadeniz Araştırmaları**, 6(23), 117-129.

Alyılmaz, C. (2013). Gürcistan'da Türkler ve Türk Eserleri, **Yeni Türkiye Dergisi**, Türk Dünyası Özel Sayısı, Sayı: 53-54.

Alyılmaz, C. (2016). **Qobustan'ın Gizemi Kıpçaklar'a Giden Yol**, Bitlis Eren Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Alyılmaz, S. (2002). Borçalı (Gürcistan) Karapapaklarının/Terekemelerinin Tarihine Dair, **Yeni Türkiye Dergisi,** (Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı), 43, 288-291.

Alyılmaz, S. (2003). **Borçalılı Bilim Adamı Eğitimci, Şair Valeh Hacılar (Hayatı-Sanatı-Şiirleri)**, Ankara.

Alyılmaz, S. (2010). Gürcistan Türklerinin Yeniden Yükselen Sesi: "Varlık" Gazetesi, **Karadeniz Araştırmaları**, sayı: 25, 115-124.

Arat, R., R. (1955). Karakalpaklar, **İslam Ansiklopedisi**, C. VI., İstanbul.

Aslan, E. (1992). **Çıldırlı Âşık Şenlik Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri**, Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Aydın, E. (1968). Çıldır, Arpaçay Terekemelerinin Halk Edebiyatı Örnekleri, Lisans Bitirme Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Babaşlı, M. (2007). Çarlık Rusyası Döneminden Günümüze Azerbaycan'da Din-Devlet İlişkileri", Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyete Katkıları Sempozyumu, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.

Bala, M. (1977). Gürcistan, **İslam Ansiklopedisi**, MEB Yay., C. 4, İstanbul.

Bala, M. (1977). Karapapak, **İslam Ansiklopedisi**, MEB Yay., C. 5, İstanbul.

Balcı, M. (2004). *Osman Türkay'ın Şiirlerinde Dil ve Üslup*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.

Baş, O. (Ed.) (2014). **Çağdaş Seçkin Azerbaycan Şiiri**, Nurlan Yay.,Bakü.

Caferoğlu, A. (1988). **Türk Kavimleri**, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Celal, M.-Hüseynov, F., (2008). **Örneklerle XX. Esr Azerbaycan Edebiyatı**, Akçağ Yay., Ankara.

Çakıroğlu, T. (2013). Fuzûlî Divanında Âh Kavramı, **Turkish Studies İnternational Periodical for the Languages**, Volume 8/9 Summer, s. 1969-1982.

Çetin, N. (2014). **Şiir Çözümleme Yöntemi**, Öncü Yay., Ankara.

Develi, H. (1986). **Azeri Türkçesi Lügatı**, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum.

Devellioğlu, F. (2004). **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 21. Baskı, Aydın Yay., Ankara.

Dilçin, C. (1983). **Yeni Tarama Sözlüğü**, Tdk Yay., Ankara.

Dilçin, C. (1997). **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yay., Ankara.

Dündar, S.- Çetinkaya, H. (2003). **Terekemeler**, Ankara.

Güneş, B. (2012). Borçalı (Gürcistan) Karapapak / Terekeme Türkleri Ağzında İsim Çekim Ekleri, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, 13, s.161-173.

Güneş, B. (2017). Borçalılı Şair Zerger Musa ve Şiirleri, **Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 3/4, s. 1-12.

Goşalı, E. (Ed.) (2008). **Çağdaş Azerbaycan Şiiri**, Bengü Yay.

Hacıbeyava, M. (1999). **Azerbaycan Folklor ve Edebiyatı**, Kültür Bakanlığı Yayınevi, Ankara.

Hacılar, V. (1994). **Azerbaycan Dili ve Edebiyatı**, Tiflis.

Hacılar, V. (2001). **Borçalı Mehralı Bey Tarihi Hegigetlerde**, Tiflis.

Hacılar, V. (2003). **XIX. Yüzilikde Borçalıda Gaçaqlıg Herekatı**, Tiflis.

Hacılar, V. (2009). Karapapak Türk Mitolojisinin Yapısı Üzerine Araştrmalar, **Bilig**, S. 49, Ankara, 83-92.

Hacıyev, A. (1980). **Tiflis Edebi Muhiti**, Yazıcı, Bakı.

Hümmet, R. (2000). **Salam Dünyanın Yiyesi**, Elm Yay., Bakü.

Hümmet, R.(Ed.) (2007). **Edebi Gürcüstan**, Universal Yay., Tiflis.

Hümmet, R. (2017). **Rüzgara Oxunan Şeir**, Universal Neş., Tiflis.

İnternet: http://kulis.lent.az/news/17973 adresinden 13 Aralık 2014 tarihinde alınmıştır.

İnternet: http://persona.az/index.php/2014-03-23-05-25-38/publisistika/4219-rafiq-hümmət-gerçəkliyi.html 3 Ağustos 2015 tarihinde alınmıştır.

İnternet: http://kulis.lent.az/news/11871 20 Haziran 2015 tarihinde alınmıştır.

İnternet: http://muxalifet.az/dostlugun-dogru-unvani.html 24 Ağustos 2016 tarihinde alınmıştır.

İnternet: http://525.az/site/?name=xeber&news_id=84312#gsc.tab=0 26 Ekim 2014 tarihinde alınmıştır.

İnternet: http://www.azadinform.az/news/a-80929.html 17 Mayıs 2014 tarihinde alınmıştır.

Kafkasyalı, A. (2006). XIX. Ve XX. Yüzyıl Siyasi ve Sosyal Olaylarının Güney Azerbaycan Edebiyatına Yansıması, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 25, Erzurum.

Kafkasyalı, A. (2012). Karapapak Türkleri, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü Dergisi**, 48, Erzurum, s.269-304.

Kafkasyalı, A. (2012). Kazakistan Karapapakları: Dünün Ahıska-Ahılkelek, Bugünün Kazakistan Terekeme/Karapapakları, **Türkologiya Dergisi**, S. 3(59), s. 82-91-, Türkistan-Kazakistan.

Kamaloğlu, M. (2006). **Garapapaglar Lehçesinin Sözlüğü**, Nurlan Yay., Bakı.

Kara, M. (1997). **Ata Atacanov'un Şiirleri II**, TDK Yay. Ankara.

Karakaş, Ş. (2008). Sovyet Edebiyatı Hakkında Bazı Tespitler, **Ahmet B. Ercilasun Armağanı**, (Haz E. Arıkoğlu), Akçağ, Ankara, s.459-469.

Karataş, T. (2014). **Ansiklopedik Edebiyat Terimler Sözlüğü**, İzmir.

Karayev, Y., Nebiyev, B., Rüstemova, A., (2003), **Azerbaycan Edebiyatı**, Elm Neş., Bakü.

Kaya, S. (2014). Sovyetler Birliği Döneminde Azerbaycan'da Din, I. Uluslararası Türk Dünyası Sempozyumu, Almatı, s. 1535-1542.

Kemaloğlu, M.-Derviş, O.-Krapapak, Ş., **Borçalı Âşıkları**, Bakı, Nurlan Yay.

Kemaloğlu, M. (2012). Terekeme-Kaparapapah Yerleşim Alanları, **Garapapaglar**, S. 53, Tiflis, 6-13.

Kemaloğlu, M. (2012). Terekeme-Karapapah Türkleri Kaynakçası, **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Sayı 1/ 2, s. 111-128.

Kırzıoğlu, F. (1972). **Dede Korkut Oğuznameleri Işığından Karapapaklar, Borçalı-Kazak Uruğu'nun Kür-Aras Boylarındaki 1800 Yılına Bir Bakış-Tarih**, Etimoloji ve Dil Araştırmaları, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.

Kürkçüoğlu, E. (1998). **Azerbaycan'ın Türkleşmesi Tarihine Bir Bakış**, İstanbul.

Mededoğlu, M. (1994). **Çağdaş Borçalı Edebi Mektebi**, Azerbaycan Neş., Bakı.

Memmedli, Ş. (2016). Gürcistan'daki Türklerin Tiyatro Eserleri, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 55, Erzurum, 429-443.

Mustafayeva, N. (2011). Hocalı Katliamının Bir Genosit Olduğuna Dair Uluslarararası Hukuki Delillle*r*, **Orta Doğu Araştırmaları Dergisi Karabağ Özel Sayısı**, Temmuz, Cilt: 2, Sayı: IX, Elazığ.

Naskali, E.- Şahin, L. (2007). **Stalin ve Türk Dünyası**, İstanbul.

Okumuş, S. (2009). **Çağdaş Azerbaycan Şairi Memmed Araz**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.

Özbay, H. (1994). **Çolpan'ın Şiirleri**, Türk Kültürü Araştırma Yay., Ankara.

Özdemir, E. (1990). **Örnekli Açıklamalı Edebiyat Bilgileri Sözlüğü**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Pala, İ. (2016). **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yay., İstanbul.

Papakçı, Z. (2010). **Terekemeler (Karapapaklar)**, Su Yay., İstanbul.

Saraclı, E. (2007). **Azerbaycan Yazıçıları Cümhuriyyet Döneminde**, Elm Neş., Bakü.

Sefercioğlu, N. (2001). **Nev'i Divanının Tahlili**, Akçağ, Ankara.

Selim, S. (2016), Karapapak (Terekeme) Türkleri ve Çağdaş Karapapak Şairi Rafig Hümmet, III. Uluslararası Türk Dünyası Sempozyumu, Bakü, 567-572.

Şireliyev, M.-İslamov M. (2003). **Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti I. Cilt**, TDK Yay., Ankara.

Şireliyev, M.-İslamov M. (2003). **Azerbaycan Dialektoloji Lüğeti II . Cilt**, TDK Yay., Ankara.

Papakçı, Z. (2010). **Terekemeler (Karapapaklar)**, Su Yay., İstanbul.

Resulzade, M.E. (1993). **Kafkas Türkleri**, İstanbul.

Tagızade, *L.* (2006). *Sosyalist* Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, Cilt 3, Sayı 4, s.7-24.

Tekin, A. (2006). **Edebiyatımızda Terimler**, Ankara, Elips Kitap, 36.

TDK Türkçe Sözlük, Dokuzuncu baskı (1998). Ankara.

Topaloğlu, A. (1989). **Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü**, Ötüken Yay., İstanbul.

Tozlu, S. (2005). Karapapaklar Hakkında Bazı Notlar I, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, II/7, Güz.

Tozlu, S. (2006). Karapapaklar Hakkında Bazı Notlar II, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, Sayı 9, Bahar.

Türkoğlu, İ. (2001). **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 24, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Uygur, E. (2011). "Sovyetler Döneminde Azerbaycan Toplumunun Yeniden Yapılanmasında Edebiyat Adamlarının Rolü", *Türk Yurdu*, Temmuz, S. 287, s.156-159.

Valehoğlu, F. (2005). Garapapaglar Kimlerdir Garapapagların Menşeyine Dair, **Garapapaglar**, S.2, Tiflis, 6-13

Valehoğlu, F. (2005). Garapapaglar Kimlerdir Garapapagların Etnik Serhedleri, **Garapapaglar**, S.2, Tiflis, 7-15.

Valehoğlu, F. (2007). **Gürcüstan Qarapapaqlarının Tarixine Qışa Baxış**, Edebi Gürcüstan, Tiflis.

Yazıcı, R. (1976). **Örneklerle Edebi Sanatlar**, Erzurum.

Yegane, İ. (1990). **Karapapahların Tarih ve Kültürüne Bir Bakış**, Nogadey.

Yeniaras, O. (1994). **Karapapak ve Terekemelerin Siyasi ve Kültür Tarihine Giriş**, İstanbul.

Yelok, S. (2007). *Erkin Vahidov'un Şiirleri Üzerine Dil Ve Üslup Çalışması,* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.

Yeşilot, O. (2008). Türkmençay Antlaşması ve Sonuçları, **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 36, Erzurum.

Yıldız, M. (2006). Karapapak (Terekeme) Türkleri, Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.

Yılmaz, S. (2007). **Türkiye'de ve Kafkasya'da Yaşayan Karapapak (Terekeme) Türkleri Tarihi ve Kültürü**, Prizma Yay., Ankara.

Yılmaz, Reha (2013). Kafkasya'da Çözülemeyen Kördüğüm: Dağlık Karabağ Sorunu, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi**, 2/1.

Qasımlı, M. (2004). **Azerbaycan Edebiyyatı Tarixi**, Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası, Bakü.

Qehreman, İ. (2001). **Menim Şerlerim Menim Avtoportlerim**, Azerbaycan XXI Esr, No 30, Bakü.

EKLER

EK-1. Haritalar

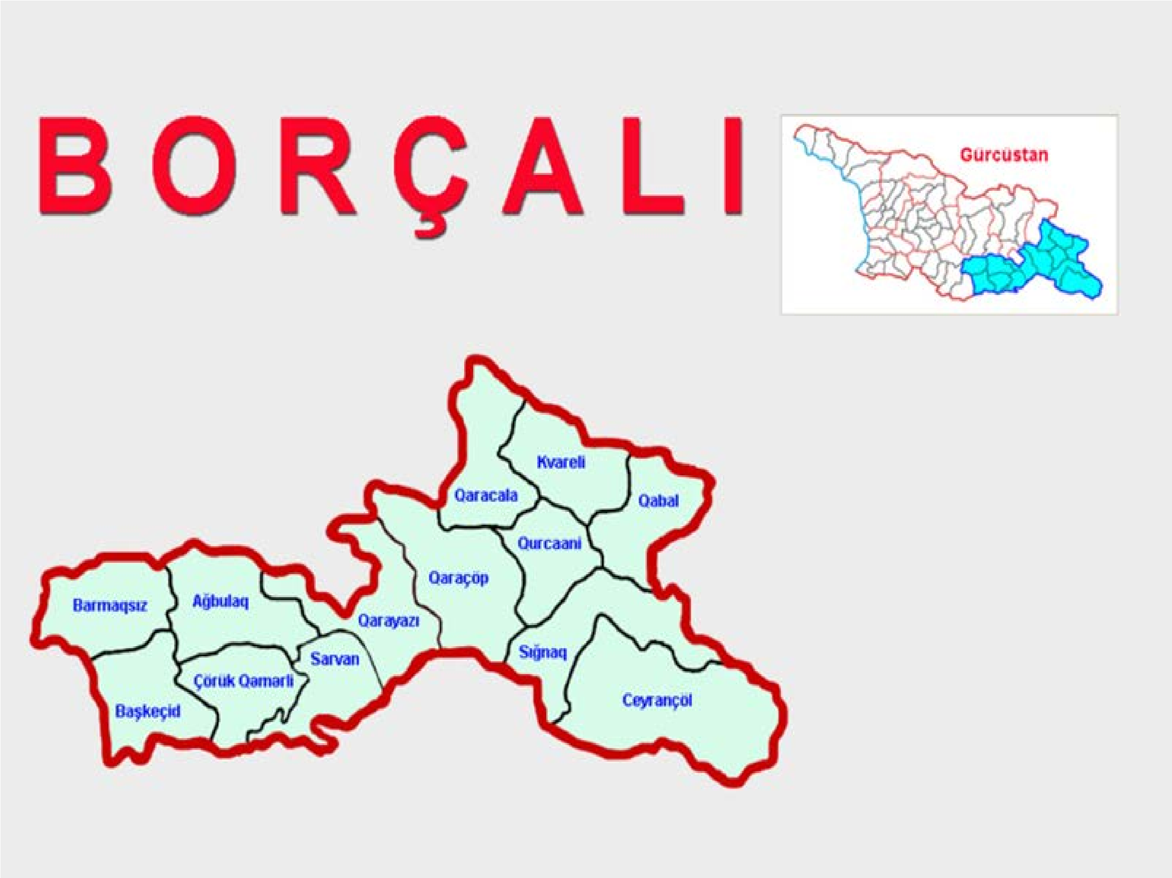

Harita 1.1 Borçalı Haritası

Harita 1.2 Karapapak Türklerinin Yaşadığı Yerler

EK-2. Rafig Hümmet ile İlgili Resimler

Resim 2.1. Rafig Hümmet

Resim 2.2. Varlıq Kültür ve Medeniyet Merkezinde

Resim 2.3. Varlıq Kültür ve Medeniyet Merkezinde Bir Toplantıda

Resim 2.4. Rafig Hümmet’in Şiir Kitapları

Resim 2.5. Rafig Hümmet’in Şiirlerinin Bulunduğu Antolojiler

MƏN, SƏN, O - BİZ!

VARLIQ

31 İYUL 2013-CÜ İL

QƏZET 2009-CU İL MAYIN 28-DƏN ÇIXIR

İCTİMAİ-SİYASİ QƏZET

№007 (052)

SOCAR GÜRCÜSTANIN MALİYYƏLƏŞDİRMƏ FONDUNA DAXİL OLMUŞDUR

GÜRCÜSTANIN BAŞ NAZİRİ MÜSƏLMANLARA İFTAR VERİB

SAAKAŞVİLİ: "LEX KAÇİNSKİ POLYAK VƏ GÜRCÜ ZABİTLƏRİNİN GÜLLƏLƏNDİYİ YERDƏ HƏLAK OLUB"

ÖLKƏMİZDƏ RAMAZAN BAYRAMI MÜNASİBƏTİLƏ SİLSİLƏ TƏDBİRLƏR HƏYATA KEÇİRİLİR (səh. 2)

ATƏT-İN MİNSK QRUPU VƏ DAĞLIQ QARABAĞ (səh. 3)

ARİF ƏLİYEVİN ANIM MƏRASİMİNDƏN BİR NEÇƏ SÖZ

PAYTAXTDA SƏYAVUŞ ASLANIN XATİRƏSİNƏ HƏSR OLUNAN GECƏ KEÇİRİLİB (səh. 4)

MƏKTƏBLƏRDƏ DƏRSLƏR SENTYABRIN 16-DA BAŞLAYACAQDIR (səh. 5)

VƏTƏNİ PULA DƏYİŞMƏYİN! (səh. 6)

"ELAT MƏDƏNİYYƏTİ GÜNÜ" KEÇİRİLİB

NARKOMANİYA – ƏSRİN BƏLASI (səh. 8)

GÜRCÜSTANDA KƏND TƏSƏRRÜFATI SAHƏSİ 200 MİN LARİYƏDƏK QAZANC MÜQABİLİNDƏ GƏLİR VERGİSİNDƏN AZAD OLUNUR

SENTYABRIN 1-DƏN SİQARET BAHALANIR

Resim 2.6. Rafig Hümmet öncülüğünde kurulan "Varlıq Gazetesi"

Resim 2.7. Rafig Hümmet öncülüğünde kurulan "Varlıq Kültür ve Medeniyet Merkezi"

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı	: SELİM, Seda
Uyruğu	: Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi ve yeri	: 06.02.1987/Ankara
Medeni hali	: Evli
Telefon	: 05432012229
e-mail	: sedakayaselim@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri	2011
Lisans	Gazi Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları	2008
Lise	Kanuni Lisesi	2003

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2012-Hâlen	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi-ÇTLE	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

(2016), Eliağa Vahid in Gazelleri Üzerine Bir Değerlendirme, Türklük Bilimi Araştırmaları, 1(39), 167-185., Doi: 10.17133/tubar.234986 (Yayın No: 2832333).

(2016), Hüseyin Cavid ve Eliağa Vahid in Hayata Bakış Açılarının Şiirlerine Yansımaları, Journal of Turkish Studies, 11(Volume 11 Issue 10), 529-546., Doi: 10.7827/TurkishStudies.9597 (Yayın No: 2851343).

(2014), Sovyeler Birliği Dönemi'nde Azerbaycan da Din, I. Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Niğde (Tam Metin Bildiri)(Yayın No:2832342).

(2015), Eliağa Vahid in Gazellerinde İsmi Geçen Şahsiyetler, II. Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Kazakistan, Almatı (Tam Metin Bildiri/)(Yayın No:2832337).

(2016), Karapapak Terekeme Türkleri ve Çağdaş Karapapak Şairi Rafig Hümmet, III. Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Azerbaycan, Bakü (Tam Metin Bildiri/)(Yayın

No:2832339).

(2017), Mirvarid Dilbazi’nin Şiirlerinde Kadın ve Anne Kavramı, IV. Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Niğde (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)(Yayın No:4053359).

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...